О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова
Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА КУРС ЛЕКЦІЙ ЗІ СПЕЦКУРСУ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ»

Навчально-методичний посібник

О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедова,
Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА КУРС ЛЕКЦІЙ ЗІ СПЕЦКУРСУ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ»

Навчально-методичний посібник

Київ
Видавець Назаров О.А.
2019

УДК 343.3.7+343.1+342.7+341.231.14
ББК 67.Х+67.620
К 43

Рекомендовано вченою радою Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика (протокол № 11 від 26 червня 2019 р.).

Рецензенти :
Котюк І. І., професор кафедри теорії права і держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор;
Пиріг І. В., професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
Хачатуров Е. Б., проректор з науково-педагогічної, адміністративної роботи та розвитку Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

К 43 **Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 580 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»), укр., рос.**
ISSN: 2521-1463

Викладено інноваційні доктрини базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності; механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень; трьох базисних властивостей права; понять і співвідношення прав, свобод, обов'язків та інтересів як базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів; п'яти ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів та цілої низки інших інноваційних доктрин і концепцій правового статусу соціосуб'єктів; ступеневого сутнісного видового поділу об'єктивних, суб'єктивних та змішаних джерел антиделіктних відомостей; послідовності та іншої процедури роботи з цими джерелами.

Викладається курс лекцій, методичні вказівки та інше забезпечення з вивчення вибіркової навчальної дисципліни з підготовки студентів з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» ОКР «Магістр».

Може бути корисним для викладачів і студентів інших вищих юридичних навчальних закладів, а також для співробітників антиделіктних органів.

ББК 67.Х+67.620

ISSN: 2521-1463

© Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О.,
Ткач Ю. Д., Тунтула О. С., 2019.
© Наук. ред. Кириченко О. А., 2019.
© Видавець Назаров О. А., 2019.

ЗМІСТ

РОБОЧА ПРОГРАМА :
1. Вступ до робочої програми навчальної дисципліни 10
2. Мета вивчення навчальної дисципліни 12
3. Узагальнені відомості про навчальну дисципліну 14
4. Очікувані результати навчання з дисципліни 15
5. Критерії оцінювання результатів навчання 19
6. Методи навчання, засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання 22
7. Програма навчальної дисципліни 23
8. Розподіл годин за кредитами та видами занять по кожній із форм навчання 26
9. Форми поточного та підсумкового контролю 27
10. Рекомендовані джерела 27

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ :
1. Методичні вказівки з проведення самостійної та індивідуальної підготовки до всіх видів занять та плани проведення лекційних і практичних занять для студентів денної форми навчання 58
2. Питання для підсумкового контролю знань у вигляді диференційованого заліку 64
Кредитні контрольні роботи 67

КУРС ЛЕКЦІЙ ЗІ СПЕЦКУРСУ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ» :

Лекція № 1. ІННОВАЦІЙНИЙ ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ :
Питання 1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права 81
Питання 2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини 90

Питання 3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору 101
Питання 4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу 144
Питання 5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами 155
Питання 6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів 162
Питання 7. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів 171
Питання та завдання для самоконтролю 211
Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання 212

Лекция № 1. ИННОВАЦИОННЫЙ ПРАВОВОЙ СТАТУС СУБЪЕКТОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ КРИМИНАЛЬНЫХ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ :
Вопрос 1. Инновационная доктрина трех базисных свойств (значений) права 213
Вопрос 2. Базисные положения Конституции Украины в части обеспечения соблюдения законов и утверждения правового статуса человека 224
Вопрос 3. Сущность и аналитическое сопоставление базисных положений правового статуса человека с соответствующими положениями Основных законов иных стран постсоветского пространства 235
Вопрос 4. Конституционное обеспечение соблюдения законов и правового статуса человека в отдельных ведущих странах мира 281
Вопрос 5. Основы регламентации и защиты правового статуса человека за базисными международными правовыми актами 293
Вопрос 6. Значимость положений доклада Венецианской Комиссии «Верховенство права» для обеспечения соблюдения законов и правового статуса человека и иных социосубьектов 301
Вопрос 7. Инновационные доктрины и концепции признания, обеспечения, соблюдения и восстановления правового статуса различных видов социосубьектов 311
Библиографический список 361

Лекція № 2. ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕДАЧІ ВЛАДИ ВІД ВИБОРЦІВ ДО СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ЦИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ :

Питання 1. Інноваційне розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності 377
Питання 2. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень 383
Питання 3. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів 391
Питання 4. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога 400
Питання 5. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи 408
Питання та завдання для самоконтролю 417
Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання 418

Лекция № 2. ИННОВАЦИОННОЕ ПОНИМАНИЕ МЕХАНИЗМА ПЕРЕДАЧИ ВЛАСТИ ОТ ИЗБИРАТЕЛЕЙ К СУБЪЕКТАМ ВЛАСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ И СВОЙСТВ ЭТИХ ПОЛНОМОЧИЙ В КОНТЕКСТЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ КРИМИНАЛЬНЫХ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ :

Вопрос 1. Инновационное понимание базисных задач и объектов юриспруденции и направлений юридической деятельности 419
Вопрос 2. Новейшая доктрина механизма передачи власти от избирателей к субъектам властных полномочий и изменения и отмены их правовых актов и решений 426
Вопрос 3. Инновационное понимание сущности, детальных функций и перечня антиделиктных органов ……..... 435
Вопрос 4. Новейшая доктрина презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий антиделиктолога в контексте преодоления криминальных и иных правонарушений 445
Вопрос 5. Инновационное понимание сущности и разграничения насилия в семье, коллективе или государстве от прямого либо делегированного государственного принуждения в контексте

преодоления вненормативного (девиантного) и/или виктимного поведения лица …….. 454
Библиографический список ……..…….. 463

Лекція № 3. ІННОВАЦІЙНІ ОСНОВИ РОБОТИ ІЗ СУБ'ЄКТИВНИМИ, ОБ'ЄКТИВНИМИ ТА ЗМІШАНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ :
Питання 1. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство 471
Питання 2. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень 484
Питання 3. Ступеневий сутнісний видовий поділ об'єктивних джерел антиделіктних відомостей 492
Питання 4. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень 498
Питання 5. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень 502
Питання 6. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними» 511
Питання та завдання для самоконтролю 518
Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання 520

Лекция № 3. ИННОВАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РАБОТЫ С СУБЪЕКТИВНЫМИ, ОБЪЕКТИВНЫМИ И СМЕШАННЫЫМИ ИСТОЧНИКАМИ АНТИДЕЛИКТНЫХ СВЕДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ КРИМИНАЛЬНЫХ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ :
Вопрос 1. Инновационная доктринальная основа преобразования криминального производства в собственнно антикриминальное судопроизводство 521
Вопрос 2. Значение понятия и ступенчатого сущностного видового деления субъективных источников антиделиктных сведений для преодоления хозяйственных правонарушений 535
Вопрос 3. Ступенчатое сущностное видовое деление объективных источников антиделиктных сведений 544

Вопрос 4. Практические действия, предмет, субъекты и порядок антиделиктного доказывания в процессе преодоления хозяйственных крминальных и иных правонарушений 551
Вопрос 5. Инновационное понимание последовательности и иной процедуры работы с источниками антиделиктных сведений при преодолении хозяйственных правонарушений 557
Вопрос 6. Инновационная редакция статьи «Доказательства, их свойства, источники, субъекты, порядок и действия по получению и формы оперирования ими» 566
Библиографический список …….…….. 574

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПИЛИПА ОРЛИКА»
Кафедра права

ЗАТВЕРДЖЕНО
Ректор університету
Л. П. Матвієнко
26 червня 2019 р.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

РОБОЧА ПРОГРАМА,
курс лекцій та інше навчально-методичне забезпечення і методичні вказівки з вивчення вибіркової навчальної дисципліни з підготовки магістрів галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право

Мова навчання українська

Миколаїв - 2019

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. Пилипа Орлика»

Розробники :
професор кафедри правознавства факультету економіки і права Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика д.ю.н. проф. Кириченко О. А.
доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили к.ю.н. доц. Тунтула О. С.
доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили к.ю.н. Ткач Ю. Д.

Програма затверджена на засіданні кафедри права
Протокол № 11 від 22 червня 2019 року

Завідувач кафедрою к.ю.н, доцент Бідей О.М.

Схвалено Вченою радою університету
Протокол № 11 від 26 червня 2019 року

Голова Вченої Ради к.і.н, доцент Матвієнко Л. П.

1. Вступ до робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» є нормативним документом вищого навчального закладу, який розробляється і затверджується у порядку, визначеному Положенням про організацію освітнього процесу в університеті.

Основним призначенням робочої програми навчальної дисципліни «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» є:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти та інших учасників освітнього процесу зі змістом освіти, критеріями та засобами оцінювання результатів навчання тощо.

- встановлення відповідності змісту освіти освітній програмі та стандартам вищої освіти під час акредитації;

- встановлення відповідності при зарахуванні результатів навчання, отриманих в інших закладах освіти (академічна мобільність), за іншими освітніми програмами, у попередні роки (при поновленні на навчання), а також у неформальній та інформальній освіті.

Робоча програма навчальної дисципліни «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» є основним документом навчально-методичного забезпечення цієї дисципліни, передбаченим освітнім законодавством, вимоги до змісту якої встановлені п. 38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (програма навчальної дисципліни; заплановані результати навчання; порядок оцінювання результатів навчання, рекомендована література: основна, допоміжна; інформаційні ресурси в Інтернеті).

Програма навчальної дисципліни, що передбачена п. 12 ч. 3 ст. 34 та ч. 7 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту», є одним із складників даної робочої програми.

Згідно вимог п. 2.4 Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 13.06.2012 р., № 689 (див. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12), передбачається створення за обов'язковими навчальними дисциплінами контрольних завдань для оцінювання рівня знань студентів при проведенні акредитації спеціальності (освітньої програми).

Втім, у відповідності із вимогами ч. 3, ч. 4 і ч. 5 розд. 1 «Документи і форми навчально-методичного забезпечення» Рекомендацій з

навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, що викладені у додатку 1 до листа Міністерства освіти і науки України від 09.07.2018 р., № 1/9-434, державні вимоги не передбачають обов'язкової прив'язки цих завдань до конкретних дисциплін і допускають їх створення за групами дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової (фундаментальної) підготовки та спеціальної (фахової) підготовки. Заклад вищої освіти може самостійно обрати один з цих варіантів або їх комбінацію.

Інші документи і форми навчально-методичного забезпечення дисципліни можуть визначати викладач та кафедра (група забезпечення освітньої програми), виходячи із необхідності максимально повного надання здобувачам освіти всієї інформації та матеріалів, необхідних для успішного вивчення дисципліни. Зокрема, це можуть бути підручники та навчальні посібники, а також авторські матеріали, розроблені викладачем:

- конспекти лекцій;
- методичні вказівки та рекомендації;
- індивідуальні завдання;
- збірники ситуаційних завдань (кейсів);
- приклади розв'язування типових задач чи виконання типових завдань;
- комп'ютерні презентації;
- ілюстративні матеріали;
- каталоги ресурсів тощо;

Викладач може надавати здобувачам освіти посилання на доступну для них наукову, навчальну та методичну літературу, а також на електронні ресурси та інші джерела інформації, у тому числі іноземні та міжнародні, які мають дозвіл власника авторських прав на вільне використання в освітньому процесі.

Для освітніх програм, спрямованих на отримання професійних кваліфікацій за регульованими професіями, заклад вищої освіти може встановити додаткові вимоги до складу, змісту і порядку затвердження навчально-методичного забезпечення дисципліни самостійно чи відповідно до законодавства і стандарту вищої освіти.

Як навчальні джерела можуть бути рекомендовані здобувачам освіти доступні для них:

- друковані наукові, навчально-методичні, науково-популярні та інші видання;
- електронні видання;

- відкриті державні реєстри;
- оприлюднені документи та офіційні сайти органів статистики, інших установ та організацій;
- відкриті бази даних;
- аудіо- та відеозаписи;
- інші матеріали та джерела інформації.

При розробці даної робочої програми були враховані й інші положення вказаних Рекомендацій з навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, а також вимоги Рекомендацій до структури та змісту робочої програми навчальної дисципліни, що викладені у додатку 2 до листа Міністерства освіти і науки України від 09.07.2018 р. № 1/9-434 (https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-19-434-vid-09072018-roku-shodo-rekomendacij-z-navchalno-metodichnogo-zabezpechennya).

У процесі викладу змісту робочої програми, методичних вказівок та іншого навчального забезпечення та курсу лекцій до даного спецкурсу були взяті до уваги й вимоги Стандарту вищої освіти рівня вищої освіти «Перший бакалаврський» ступеня вищої освіти «бакалавр» галузі знань «08 Право» спеціальності «081 Право», затв. наказом МОН України від 12.12.2018р. № 1379 (див. https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf).

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» є більш глибоке та інтегральне оволодіння знаннями про правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

Вказані положення вивчаються більш детально, ніж в межах раніше вивчених таких навчальних дисциплін, як Теорія держави і права, Криміналістика, Кримінальне право, Кримінальне процесуальне право, Господарське право, Господарське процесуальне право, Цивільне право, Цивільне процесуальне право та їх кодексами.

Важливе значення має надання студентам належних базисних і детальних доктринальних знань про новітні доктрини базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності; механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень; трьох базисних властивостей права; понять і співвідношення прав, свобод, обов'язків та інтересів як базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів; п'яти ступенів

неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів та інших інноваційних доктрин і концепцій правового статусу соціосуб'єктів; ступеневого сутнісного видового поділу об'єктивних, суб'єктивних та змішаних джерел антиделіктних відомостей; послідовності та іншої процедури роботи з цими джерелами.

Перелік дисциплін, першочергове засвоєння положень яких студентами необхідно для успішного вивчення даного курсу зводиться до наступного : теорія держави і права, адміністративне право та судочинство, кримінальне право, кримінальне процесуальне право, цивільне право, цивільне процесуальне право, господарське право та господарське процесуальне право, криміналістика.

3. Узагальнені відомості про навчальну дисципліну :

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Кількість кредитів – 3,5</td><td>Галузь знань
08 Право</td><td colspan="2" rowspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Напрям підготовки
081 Право</td></tr>
<tr><td rowspan="5"></td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Індивідуальне науково-дослідне завдання: порівняльний контент-аналіз однієї із запропонованих тематик (за визначенням викладача)</td><td colspan="2">Семестр:</td></tr>
<tr><td>2 семестр</td><td></td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин - 90</td><td colspan="2">Лекції:</td></tr>
<tr><td rowspan="10"></td><td rowspan="10">Освітньо-кваліфікаційний рівень : магістр</td><td>18</td><td>годин</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семінарські заняття:</td></tr>
<tr><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні заняття:</td></tr>
<tr><td>18</td><td>годин</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота:</td></tr>
<tr><td>69</td><td>годин</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання:</td></tr>
<tr><td></td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
</table>

4. Очікувані результати навчання з дисципліни

Потягом вивчення навчальної дисципліни студенти мають набути належну доктринальну (базисну, детальну), прикладну та аналітичну юридичну компетентність, яка повинна бути достатньою для найбільш ефективного, раціонального та якісного здійснення подолання господарських кримінальних та інших правопорушень за допомогою діалектичного поєднання існуючих традиційних та інноваційних положень про правовий статус і можливості суб'єктів процесу такого подолання.

1. Доктринальної компетенції із набуття як базисних знань з основ найбільш ефективної, раціональної та якісної подолання господарських кримінальних та інших правопорушень за допомогою інноваційного розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності; механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень; трьох базисних властивостей права; понять і співвідношення прав, свобод, обов'язків та інтересів як базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів; п'яти ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів та інших новітніх доктрин і концепцій правового статусу соціосуб'єктів; ступеневого сутнісного видового поділу об'єктивних, суб'єктивних та змішаних джерел антиделіктних відомостей; послідовності та іншої процедури роботи з цими джерелами, так й детальних такого роду знань, що містяться у різноманітних правових актах, а також у навчальних, монографічних та інших наукових джерелах.

2. Прикладної компетенції із найбільш ефективного, раціонального та якісного відшукання та оволодіння детальними знаннями та використання цих і базисних знань у практичній діяльності антиделіктологів різної спеціалізації із подолання господарських кримінальних та інших правопорушень, а також вміти :

2.1. Вільно орієнтуватися у системі традиційного та інноваційного розуміння завдань господарської галузі права та господарського судочинства, ступеневого сутнісного видового поділу правопорушень та юридичної відповідальності.

2.2. Застосовувати вказані інноваційні знання з метою найбільш ефективної, раціональної та якісної подолання господарських кримінальних та інших правопорушень, чітко розмежовуючи ті положення, що мають бути використані в офіційних процесуальних документах, де мають застосовуватися лише існуючі положення правових актів, та у фактичному здійсненні такого подолання, де

можуть бути успішно використано правовий статус та можливості суб'єктів процесу подолання такого роду правопорушень.

3. Аналітичної компетенції із співставлення положень традиційної юриспруденції та інноваційних положень у частині правового статусу і можливостей суб'єктів процесу подолання господарських кримінальних та інших правопорушень в контексті найбільш ефективного, раціонального та якісного вирішення практичних завдань такого подолання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент-бакалавр повинен в контексті **набуття** :

1. **Доктринальної компетенції оволодіти (знати) базисними і детальними знаннями** про такі основи здійснення діяльності з подолання господарських кримінальних та інших правопорушень, як *:*

1.1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права.

1.2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини.

1.3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору.

1.4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу.

1.5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами.

1.6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів.

1.7. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

1.8. Новітня концепція складу соціосуб'єктів.

1.9. Новітня доктрина сутності і переліку базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів.

1.10. Новітня доктрина зовнішньої і внутрішньої збалансованості правового статусу соціосуб'єктів.

1.11. Новітня доктрина антиделіктного обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення.

1.12. Новітня доктрина меж правомірності та механізму реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів.

1.13. Новітня доктрина алогічності використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта.

1.14. Новітня доктрина базисного конституційного обов'язку держави та державних органів.

1.15. Новітня доктрина базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

1.16. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів.

1.17. Новітня доктрина найвищих соціальних цінностей та меж їх порушення за наявності певних виключних обставин.

1.18. Новітня доктрина п'яти ступенів неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів,

1.19. Перший ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу тих проявів правового статусу людини, що відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

1.20. Другий ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів у порівнянні із відповідними правовідносинами за правовими актами вищої юридичної сили.

1.21. Третій ступінь відносної неприпустимості за звичайних обставин погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів.

1.22. Четвертий ступінь допустимості лише виключного та тільки тимчасового погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу соціосуб'єктів, що не відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

1.25. П'ятий ступінь абсолютної неприпустимості зворотної дії погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів.

1.26. Новітня доктрина загальноправових обставин, що виключають антисоціальність діяння.

1.27. Інноваційне розуміння обставини, що визначають форму і вид вини особи, яка вчинила антисоціальне діяння, що її виключають, пом'якшують або обтяжують.

1.28. Інноваційне розуміння обставин, що виключають антисоціальність діяння, залежно від того, визначене чи невизначене

коло осіб скоює діяння та у контексті необхідної оборони захищається від нього за наявності цих обставин.

1.29. Інноваційне розуміння базисних завдань та об’єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності.

1.30. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб’єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень.

1.31. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів.

1.32. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

1.33. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

1.34. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство.

1.35. Інноваційна доктрина професійності здійснення антикримінального та інших видів антиделіктного судочинства.

1.36. Інноваційна доктрина встановлення об’єктивної істини в антиделіктному судочинстві.

1.37. Інноваційне розуміння встановлення об'єктивної істини по певній антикримінальній чи іншій антиделіктній справі.

1.38. Інноваційна доктрина причетної особи і нейтрального вироку.

1.39. Інноваційне розуміння зрівняння процесуальних повноважень сторін обвинувачення та захисту у досягненні мети антикримінального судочинства встановити об’єктивну істину по справі і на цій основі правильно вирішити справу.

1.40. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб’єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

1.41. Ступеневий сутнісний видовий поділ об’єктивних джерел антиделіктних відомостей.

1.42. Практичні дії, предмет, суб’єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

1.43. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень.

1.44. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

2. **Прикладної компетенції вміти** найбільш ефективно, раціонально та якісно **:**

2.1. Відшукувати у різних правових, наукових і навчальних джерелах та оволодіти детальними знаннями про викладений інноваційний правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

2.2. Використати детальні і відповідні базисні знання у практичній діяльності із подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

3. **Аналітичної компетенції відпрацювати навички** із:

3.1. Співставлення новітніх положень даної навчальної дисципліни з іншими положеннями, що викладені у правових, наукових і навчальних джерелах.

3.2. Виділення недоліків та переваг різних варіантів вирішення цих же проблем з тим, щоб :

3.2.1. Створити основу для розробки власних варіантів вирішення цих питань та практичної їх реалізації у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

3.2.2. Найбільш ефективно, раціонально та якісно здійснювати подолання господарських кримінальних та інших правопорушень за допомогою вказаних знань про правовий статус та можливості суб'єктів процесу такого подолання.

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінки за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни (див. розд. 3 даної робочої навчальної програми), що дорівнює якісному критерію і трансформується в мінімальну та більш високі позитивні оцінки за числовою (рейтинговою) шкалою національною та ECTS і представлено у наступних таблицях :

5.1. Розподіл балів, які отримують студенти денної форми навчання протягом семестру :

Поточне тестування та самостійна робота			
Кредит № 1 Тема	Кредит № 2 тема 2	Кредит № 3 тема 3	

В[1] - 12 К[2] - 12 ПЗ[3] - 8	В - 12 К - 13 ПЗ - 9	В - 12 К - 13 ПЗ - 9	
Всього за кредити 1-3 В – 36 К - 38 ПЗ - 26			100
Залік			
Всього за результатами поточного та іспитового рейтингу			100

5.2. Таблиця підсумкового оцінювання знань студентів денної і заочної форми навчання:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	не зараховано з обов'язковим повторним

[1] Тут і надалі В – кількість балів, що нараховується за кожне відвідане протягом вивчення даного кредиту лекційне та практичне заняття.

[2] Тут і надалі К – максимальний бал, що може бути нарахований за власно ручне конспектування електронної версії лекцій протягом відповідного кредиту (у т.ч. й виконання у даному зошиті індивідуально-дослідного завдання) із розрахунку не менше 1 с. на кожне лекційне питання при звичайному почерку та 1,5 с. при крупному почерку,.

[3] Тут і надалі ПЗ – максимальний бал, що може бути нарахований за відповідь на першому з практичних занять відповідного кредиту з урахуванням можливості у разі відсутності відповіді чи максимальної кількості балів відповідного підвищення балів по будь-якому питанню будь-якої лекції даного кредиту.

		дисципліни	вивченням дисципліни

5.3. Систему оцінювання роботи студентів с дисципліни складають :

5.3.1. Поточний контроль роботи студентів.

Поточний контроль якості навчання з навчальної дисципліни здійснюється шляхом оцінки низки семестрових і кредитних завдань, які представлені :

5.3.1.1. 3-ма поточними кредитними завданнями (опитування на першому із практичних занять відповідного кредиту та підвищенням рейтингу у разі відсутності відповіді чи максимальної кількості балів) до 8 балів за кредитне опитування за результатами вивчення першого кредиту та до 9 балів за кожне з кредитних опитувань за результатами вивчення другого і третього кредитів, тобто у цілому до 26 балів за результатами вивчення 3 кредитів.

5.3.1.2. Семестровим кредитним завданням – відвідування лекційних та практичних занять, кожне з яких студент отримує по 2 бали, тобто у цілому за відвідання 18 годин лекцій та 18 годин практичних занять студент отримує 36 балів.

5.3.1.3. Семестровим кредитним завданням – індивідуальним науково-дослідним завданням (осмислити, порівняти та законспектувати власноручно із розрахунку не менше 1 сторінки тексту зошиту звичайним почерком та 1,5 сторінки при конспектуванні крупним почерком на кожне з питань лекції основних положень базової електронної версії лекцій, за що за результатами конспектування першої лекції студент отримує до 12 балів, а другої і третьої лекції – до 13 балів за кожну з них, тобто у цілому за результатами конспектування трьох лекцій за трьома кредитами студент може отримати до 38 балів.

5.3.2. Підсумковий контроль знань студентів у формі заліку, що студент проходить у разі :

5.3.2.1. Ненабрання ним протягом семестру 60 і вище балів.

5.3.2.2. Його (її) незгоди отримати в якості оцінки підсумкового контролю знань набраної протягом семестру кількості балів.

У такому разі остаточна оцінка виставляється за результатами опитування за двома заліковими питаннями за кредитно-трансферною 100-бальною системою, що може бути здійснене й у вигляді кредитної

контрольної роботи на останньому часі останнього практичного заняття.

Якщо студент протягом семестру набрав 60 і більше балів, а протягом іспиту набрав меншу кількість балів, ніж протягом семестру, він, у силу пріоритету результатів поточного оцінювання перед підсумковим оцінюванням знань студентів при кредитно-трансферній системі, отримує оцінку, що дорівнює сумарної поточної кількості балів.

6. Методи навчання, засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Під час викладання даної навчальної дисципліни використовуються такі методи навчання : інформаційно-ілюстративний, метод проблемного викладу, метод вправ, спостереження й аналізу, метод бесіди, методи інтерактивного навчання (ділові ігри, круглі столи тощо), блоковий метод, метод проектів, використання комп'ютерних технологій. Під час проведення лекцій і практичних занять використовуються технічні засоби навчання: кодоскоп (для проектування схем, таблиць тощо), мультимедійний проектор, комп'ютер та інші інтерактивні засоби.

Основу комплексу методичного забезпечення вивчення навчальної дисципліни «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» складають : робоча програма навчальної дисципліни; плани лекційних, практичних та інших видів та методичні рекомендації до них; завдання для самостійної роботи; тестові завдання; курс лекцій.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання по даній навчальній дисципліни є:

- усні відповіді студентів за кафедрою перед навчальною групою під час проведення практичних занять, що надає можливість додатково набути й навички самостійного публічного виступу та ораторської майстерності;
- презентація студентами результатів виконаних самостійних завдань у вигляді власноручно виконаного найбільш важливих положень наданої їм електронної версії курсу лекцій та інших навчальних, правових і наукових джерел за кожною із тем навчального курсу;
- студентські презентації та виступи за тематикою навчальної дисципліні на наукових заходах університету та інших юридичних вищих навчальних закладів;
- проведення підсумкового контролю знань у формі заліку.

7. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Тема 1. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів. Новітня концепція складу соціосуб'єктів. Новітня доктрина сутності і переліку базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів. Новітня доктрина зовнішньої і внутрішньої збалансованості правового статусу соціосуб'єктів. Новітня доктрина антиделіктного обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення. Новітня доктрина меж правомірності та механізму реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів. Новітня доктрина алогічності використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта. Новітня доктрина базисного конституційного обов'язку держави та державних органів. Новітня доктрина базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів. Новітня доктрина найвищих соціальних цінностей та меж їх порушення за наявності певних виключних обставин. Новітня

доктрина п’яти ступенів неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб’єктів, Перший ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу тих проявів правового статусу людини, що відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей. Другий ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб’єктів у порівнянні із відповідними правовідносинами за правовими актами вищої юридичної сили. Третій ступінь відносної неприпустимості за звичайних обставин погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб’єктів. Четвертий ступінь допустимості лише виключного та тільки тимчасового погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу соціосуб’єктів, що не відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей. П’ятий ступінь абсолютної неприпустимості зворотної дії погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб’єктів. Новітня доктрина загальноправових обставин, що виключають антисоціальність діяння. Інноваційне розуміння обставини, що визначають форму і вид вини особи, яка вчинила антисоціальне діяння, що її виключають, пом'якшують або обтяжують. Інноваційне розуміння обставин, що виключають антисоціальність діяння, залежно від того, визначене чи невизначене коло осіб скоює діяння та у контексті необхідної оборони захищається від нього за наявності цих обставин.

Кредит 2. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб’єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Тема 2. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб’єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Інноваційне розуміння базисних завдань та об’єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб’єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті

подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

Кредит 3. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Тема 3. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство. Інноваційна доктрина професійності здійснення антикримінального та інших видів антиделіктного судочинства. Інноваційна доктрина встановлення об'єктивної істини в антиделіктному судочинстві. Інноваційне розуміння встановлення об'єктивної істини по певній антикримінальній чи іншій антиделіктній справі. Інноваційна доктрина причетної особи і нейтрального вироку. Інноваційне розуміння зрівняння процесуальних повноважень сторін обвинувачення та захисту у досягненні мети антикримінального судочинства встановити об'єктивну істину по справі і на цій основі правильно вирішити справу. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. Ступеневий сутнісний видовий поділ об'єктивних джерел антиделіктних відомостей. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

8. Розподіл годин за кредитами та видами занять по кожній із форм навчання

Назви кредитів	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	ін.	ср		л	п	лаб.	і	ср
Кредит 1. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень												
Тема 1. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень	45	6	6			33	45	2	2			41
Усього	45	6	6			33	45	2	2			41
Кредит 2. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень												
Тема 2. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших	30	6	6			18	30	2	2			26

правопорушень												
Усього	30	6	6			18	30	2	2			26
Кредит 3. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень												
Тема 3. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень	30	6	6			18	30	2	2			26
Усього	30	6	6			18	30	2	2			26
Усього годин за кредитами 1-3	**105**	**18**	**18**	**-**	**-**	**69**	**105**	**6**	**6**			**93**

9. Форми поточного та підсумкового контролю

Для визначення рівня засвоювання студентами навчального матеріалу використовуються такі методи оцінювання знань та вмінь:

- поточний контроль (оцінювання усних і письмових відповідей) на практичних заняттях, поточне тестування та розв'язування ситуативних завдань);
- поточний контроль після вивчення кожного з кредитів;
- оцінка за виконання індивідуального навчально-дослідного завдання;
- оцінка за самостійну роботу (написання рефератів, реферування статей, складання процесуальних документів тощо);
- підсумковий контроль.

10. Рекомендовані джерела

10.1. Рекомендована література :

Тема 1. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

10.1.1. Основна :

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. *Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» :* навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. С. 82-213, 214-376. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/ profesor-kirichenko-o-a

10.1.1.1. Законодавство:

1. Господарський кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144, зі змінами згідно закону України від 17 січня 2019 р. № 2672-VIII, ВВР, 2019, № 7, ст. 43. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15

2. Господарський процесуальний кодекс України: закон України від 6 лист. 1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1992, № 6, ст. 56, зі змінами згідно закону України від 3 лип. 2018 р. № 2475-VIII. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1798-12

3. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2001. № 25–26. Ст. 131, зі змінами згідно із законом України від 6 черв. 2019 р. № 2747-VIII. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лют. 2019 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10. Ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р. ВВР. 2018. № 46. Ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

10.1.1.2. Навчальна :

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. *Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» :*

навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. С. 82-213, 214-376. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

10.1.2. Допоміжна:

10.1.2.1. Законодавство:

1. Конституція України : закон України від 28 черв.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1996. № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ 254к/96-вр

2. Про Державне бюро розслідувань : закон України 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2016, № 6, ст. 55, зі змінами згідно закону України від 16 трав. 2019 р., № 2720-VIII, ВВР, 2019, № 22, ст. 84. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19

3. Загальна декларація прав людини (рос/укр). Прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 груд. 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

4. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2005. № 35–36, № 37, ст. 446, із змінами згідно із законом України від 2 жовт. 2018 р., № 2581-VIII, ВВР, 2018, № 46, ст. 371. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15

5. Кодекс конституционной юрисдикции Республики Молдова : закон Республики Молдова от 16 июня 1995 г. № 502-XIII, с изм. согласно закона РМ от 1 нояб. 2018 г. № 225. *Законодательство стран СНГ : веб-сайт.* URL : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3498

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 4 лист. 1950 р. Ратиф. законом України від 17 липн. 1997 р. № 475/97-ВР Дата набрання чинності для України 11 вер. 1997 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

7. Конституционные акты Великобритании. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=162

8. Конституция Китайской Народной Республики от 4 дек. 1982 г., с изм. от 11 марта 2018 г. *Chinalaw.Center: веб-сайт.* URL : https://chinalaw.center/constitutional_law/china_constitution_revised_2018_russian/

9. Конституция Конфедеративных Штатов Америки от 11 марта 1861 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=172

10. Конституция Соединенных Штатов Америки от 17 сент. 1787 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=168

11. Конституция Франции от 4 окт. 1958 г., с изм. 2008 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=138

12. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 г., с изм. 28 окт. 1997 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=155

13. Конституция Японии от 3 нояб. 1946 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=37

14. Конституция Азербайджанской Республики от 12 нояб. 1995 г., с изм. от 26 сент. 2016 г. *Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев: Официальный веб-сайт.* URL : https://static2.president.az/media/W1siZiIsIjIwMTgvMDMvMDkvY3dodDN2dzF0X0tvbnN0dXRpc3lhX1JVUy5wZGYiXV0?sha=83f38924a4086483

15. Конституция Республики Армения от 5 июля 1995 г. *Правительство Республики Армения* : *веб-сайт.* URL : https://www.gov.am/u_files/file/Constitution/Constitution-hin.pdf

16. Конституция Республики Армения. Принята референдумом РА 5 июля 1995 г., с изм. от 27 нояб. 2005 г. и от 5 дек. 2015 г. *Президент Республики Армения : официальный веб-сайт.* URL : https://www.president.am/ru/constitution/

17. Конституция Республики Беларусь 1994 г., с изм. от 17 окт. 2004 г. *Pravo.by : Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь.* URL : http://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/

18. Конституция Грузии. Конституционный закон от 24 авг. 1995 г. № 786. *Законодательный Вестник Грузии : веб-сайт.* URL : https://www.matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=33

19. Конституция Республики Казахстан. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан.* URL : http://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution

20. Конституция Кыргызской Республики. Принята на 12-й сессии Верховного Совета Республики Кыргызстан 12-го созыва 5 мая

1993 г., изл. в законе Кыргызской Республики «О новой редакции Конституции Кыргызской Республики» от 15 янв. 2007 г. № 2. *Министерство юстиции Кыргызской Республики. Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики : веб-сайт.* URL : http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1?cl=ru-ru#7ка

21. Конституция Кыргызской Республики. Принята референдумом 27 июня 2010 г., с изм. референдумом 11 дек. 2016 г. *Министерство юстиции Кыргызской Республики. Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики : веб-сайт.* URL : http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202913?cl=ru-ru

22. Конституция Латвийской Республики от 4 фев. 2016 г. *Президент Латвии : Официальный веб-сайт.* URL : https://www.president.lv/ru/latviiskaya-respublika/konstituciya-latvii

23. Конституция Литовской Республики. Принята гражданами Литовской Республики на референдуме 25 окт. 1992 г., с изм., внесенными законом от 25 апр. 2006 г. № X-572. *PARLIAMENT.AM : веб-сайт.* URL : http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner 2019/litva.pdf

24. Конституция Республики Молдова от 29 июля 1994 г., с изм. ЗПР255 от 22 нояб. 2018 г., МО467-479/14.12.18 ст. 786. *Президентура Республики Молдова : официальный веб-сайт*. URL : http://www.presedinte.md/rus/constitution

25. Конституция Российской Федерации. Принята всенародным голосованием 12 дек. 1993 г., с изм. согласно закону РФ от 21 июля 2014 р. № 11-ФКЗ. *Кодексы и законы РФ. Правовая навигационная система 143.* URL : http://www.zakonrf.info/konstitucia/

26. Конституция Республики Таджикистан от 6 нояб. 1994 г., в редакции закона от 22 июня 2003 г. *Генеральная прокуратура Республики Таджикистан : официальный веб-сайт*. URL : http://prokuratura.tj/ru/legislation/the-constitution-of-the-republic-of-tajikistan.html

27. Конституция Туркменистана : закон от 18 мая 1992 г. № 691-XII, с изм. от 27 дек. 1995 г. *Энциклопедия Кругосвет* : *веб-сайт.* URL : https://www.krugosvet.ru/enc/gosudarstvo-i-politika/turkmenistan-konstitutsiya

28. Конституция Туркменистана : закон от 18 мая 1992 г. № 691-XII. Ведомость Меджлиса Туркменистана, 1992 г., № 5, ст. 30, с изм. от 11 окт. 2017 г. *ONLINE.ZAKON.KZ : веб-сайт.* URL : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31337929#pos=6;-155

29. Конституция Республики Узбекистан. Газета «Народное слово» от 15 дек. 1992 г. № 247 (438), с изм. от 6 марта 2019 г. № 03/19/527/2706. *Lex.UZ : веб-сайт.* URL : http://lex.uz/acts/35869

30. Конституция Эстонской Республики. Принята 28 июня 1992 г. RT, 1992, 26, 349. Вступила в силу 3 июля 1992 г., с изм. от 6 мая 2015 г. RT I, 15.05.2015, 1 *Президент : веб-сайт.* URL : https:// president.ee/ru/republic-of-estonia/constitution-of-the-republic-of-estonia/index.html

31. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами згідно із законом України від 6 черв. 2019 р. № 2747-VIII. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лют. 2019 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

31. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10, ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р., ВВР, 2018, № 46, ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

32. Международный пакт о гражданских и политических правах. Принят резолюцией 2200 A (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 дек. 1966 г. *United Nations Treaty Series, vol. 999, p. 225–240. ООН. Конвенции и соглашения : веб-сайт.* URL : http://www.un.org/ru/ documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

33. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах. Принят резолюцией 2200 A (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 дек. 1966 г. *United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 35–43. ООН. Конвенции и соглашения : веб-сайт.* URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml

34. О суде : закон Туркменистана от 15 авг. 2009 г. № 134-V, с изм. от 2.03.2019 г. № 36-VI. *СПС Законодательство стран. СНГ : веб-сайт* . URL : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28833

35. Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру»: закон України від 12 лип. 2001 р. № 2663-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2001, № 44, ст. 233. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-14

36. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної*

Ради (ВВР), 2016, № 28, ст. 532. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19

37. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2014, № 13, ст. 222, зі змінами згідно із законом України від 6 груд. 2018 р., № 2646-VIII, ВВР, 2019, № 4, ст. 32, URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18

38. Про Конституційний Суд України : закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2017, № 35, ст. 376, зі змінами згідно із законом України від 12 лип. 2018 р. № 2509-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19

39. Про національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2015, № 40-41, ст. 379, зі змінами згідно із законом України від 8 лист. 2018 р., № 2612-VIII, ВВР, 2018, № 48, ст. 380. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19

40. Про очищення влади : закон України від 16 вер. 2014 р. № 1682-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2014, № 44, ст. 2041, зі змінами згідно із законом України від 19 червня 2018 р. № 2462-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18

41. Про прокуратуру : закон України від 5 лист. 1991 р. № 1789-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1991, № 53, ст. 793. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12/ed19911105

42. Про прокуратуру : закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2015, № 2-3, ст. 12, зі змінами згідно закону України від 3 лип. 2018 р., № 2475-VIII, ВВР, 2018, № 36, ст. 272. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18

43. Про Регламент Верховної Ради України : закон України (відомості на сайті відсутні). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст. 133, зі змінами згідно із законом України від 25 квіт. 2019 р., № 2704-VIII, ВВР, 2019, № 21, ст. 81. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17

44. Регламент Конституційного Суду України : постанова КС України від 22 лют. 2018 р. № 1-пс/2018, зі змінами згідно постанови КС України від 11 вер. 2018 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18

45. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2003, № № 40-44, ст. 356, зі змінами згідно закону України № 2694-VIII від 28 лют. 2019 р. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

10.1.2.2. Навчальна:

1. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 2. Стародавній Рим : підручник. Чернівці : ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. 848 с.

2. Билль об опале. *Академик. Словари и энциклопедии на Академике : веб-сайт.* URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/3520/%D0%91%D0%98%D0%9B%D0%9B%D0%AC

3. Верховенство права. Доповідь, схвалена Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанською Комісією) на 86-му пленарному засіданні. Венеція. 25–26 бер. 2011 р. Право України. 2011. № 11. С. 168-184. URL : https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011) 003rev-ukr

4. Верховна Рада ухвалила новий Виборчий кодекс України з відкритими списками. *ТСН : веб-сайт.* 11 липня 12.11. URL : https://tsn.ua/politika/verhovna-rada-uhvalila-noviy-viborchiy-kodeks-ukrayini-z-vidkritimi-spiskami-1376373.html

5. Виноградов А. К., Виноградова А. А., Ткач Ю. Д. Новая доктрина сущности, исчерпывающего перечня и законодательного представления общеправовых обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2019. № 64. С. 41-64. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/vinogradov_vinogradova_tkach_64.pdf та https://zenodo.org/record/3267079#. XSCRkuszbIU

6. ВККС от «смотрящего» Филатова и судебная пирамида Пятого Президента. *ОРД: веб-сайт.* URL : http://ord-ua.com/2019/07/01/vkks-ot-smotryashego-filatova-i-sudebnaya-piramida-pyatogo-prezidenta/

7. «Голос» готовий пропонувати Вакарчука на посаду прем'єра. *УКРІНФОРМ : веб-сайт.* URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2745071-golos-gotovij-proponuvati-vakarcuka-na-posadu-premera.html

8. Закон ex post facto. *Академик. Словари и энциклопедии на Академике : веб-сайт.* URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/socio/1008/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D

9. Кириленко Е. В. Новая доктрина некоторых базисных категорий юриспруденции. *Научные труды Российской академии правовых наук.* Вып. 14: в 2 т. Т. 1. Междунар. науч.-метр. базы РИНЦ, Научн. эл. библ.-ка eLIBRARY.RU. Москва : Юрист, 2014. С. 101-105. URL : lawinfo.ru/assets/files/t1.pdf

10. Кириленко Є В. Теорологія юриспруденції (новітня концепція «Теорії права») : навч. посіб. / Є. В. Кириленко, С. А. Кириченко,

Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, В. Е. Теліпко, О. С. Тунтула; за наук. ред. проф. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 484 с.

11. Кириленко Є. В. Курс лекцій з криміналістики. Періодизація розвитку, поняття, система, дисциплінарні зв'язки і дидактичні основи / Є. В. Кириленко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Могили, 2012. Вип. 185. 64 с. (Авторська лекція). URL : http://lib.chmnu.edu.ua/pdf/kyrslekcii/6/1.pdf

12. Кириченко А. А. Основы шестидесятилетнего «прорыва» в развитии юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Friday 3 December 2010, 11:18. 3 004 слова. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/forum/discuss.php?d=274

13. Кириченко А. А. Возможности более чем полувекового «прорыва» в юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Tuesday 21. December 2010, 10:48 / 11 961 слово URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=33234 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

14. Кириченко А. А. Доктринальные, правовые и прикладные основы реформирования отечественной юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* 27 марта 2012 г. 12 459 слов. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=49819 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

15. Кириченко А. А. Развитие 50-ти базисных концепций юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, С. М. Полищук, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт. 22 авг. 2012 г., развитие 24 окт. 2012 г. 18 018 слов. URL : http://moodl.chdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=49993//Актуальні проблеми юриспруденції (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

16. Кириченко А., Кононенко А., Коросташова Т. Возможности совершенствования базисной конституционной обязанности государства. Конституція – основа розвитку національного законодавства : матеріали Всеукр. студ. наук.-прак. конфер., 28 бер. 2013 р. Миколаїв: НУК, 2013. С. 68-71. URL : conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/20530.pdf

17. Кириченко А. А. Концепции и доктрины юриспруденции научной школы профессора аланкира как основа становления социального, демоскратического и правового государства (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 30 595 слов. 105 с. *Конституція – основа розвитку національного законодавства :* матеріали. IX Всеукр. студ. наук.-прак. конфер., 28 бер. 2013 р., кафедра історії і теорії держави і права Нац. ун-ту кораблебудування ім. адм. Макарова. URL : conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/22714.pdf

18. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 54 489 слов. Европейская научная лига юристов. Киев : ЕНЛЮ «Consensus omnium», 2013. 160 с.

19. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 57 543 слова. Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов : материалы Международн. науч.-практ. конфер., 18 окт. 2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация : *PERMCONGRESS. Веб-сайт.* URL : permcongress.com/content/Гипердоклад.doc или https://studylib.ru/doc/89067/kirichenko-a.-a.-okolo-dvuhsot-luchshih-doktrin-i-koncepcij

20. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира : коллективная монография / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под науч. ред.

А. А. Кириченко. 2-е изд. Николаев: Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. 1008 с.

21. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Базисні доктрини та концепції юриспруденції» : навч. посіб. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. 180 с. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/pratsi_ist_fac.html <№ 134>

22. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Базисні доктрини та концепції юриспруденції» : навч. посіб. для предметної спеціальності 014.03 Середня освіта. Історія, освітньої програми Історія, правознавство. 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. 180 с. URL : http://mykolaiv.legalaid.gov.ua/ua/holovna/u-rehionalnii-prokuraturi-provedeno-seminar-shchodo-realizatsii-konstytutsiinykh-povnovazhen-pry-pidtrymanni-publichnoho-obvynuvachennia

23. Кириченко А., Виноградов А., Петриченко Ю., Капришанская Е. Новая доктрина правового статуса социосубъектов *Visegrad Journal on Human Rights*. 4/2, 2016. Academic Resource Index Research Bib. Vydavatel : Paneurópska vysoká škola, Bratislava, 2016. St. 122-127.

24. Кириченко А. А. Новая доктрина базисного значения права как одного из способов управления волей социосубъектов и как суммативной правовой категории. *Перші Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18 трав. 2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко ; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 4-9. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/prac_vycl.html

25. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности, состава и сбалансированности правового статуса социосубъектов. *Перші Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18 трав. 2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 9-13. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/prac_vycl.html

26. Кириченко А. А. Новая доктрина базисной конституционной обязанности государства и ее органов. *Перші Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18.05.2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка,

В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 14-18. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/prac_vycl.html

27. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс інноваційних лекцій з навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: навч. посібник для спеціальності 052 «Політологія», ОКР «Бакалавр». Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 272 с. URL : http://mykolaiv.legalaid.gov.ua/ua/pres-tsentr/kurs-lektsii-profesora-oleksandra-kyrychenko

28. Кириченко О. А., Виноградов А. К., Тунтула О. С. Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння. Лекція № 4. Курс лекцій із Загальної частини Антикримінальної галузі права України: навч. посіб. 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 44 с. URL : http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <61>

29. Кириченко А. А. Система новых доктрин обеспечения и наиболее полного восстановления правового статуса различных социосубъектов. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 12 (2017). С. 29-36. URL : http://prc.com.ua/images/PDFnomera/12.pdf

30. Kyrychenko O. A., Shlychek O. U. Modern Doctrine Value of Legal Status of Socio Individuals to Resolve Jurisprudence Collisions of Judges Removal from Office Due to Criminal Responsibility. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 37. С. 4-7. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/kyrychenko_ slychek_37.pdf

31. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посіб. для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 264 с. URL : http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <40>

32. Кириченко А. А. Система новых доктрин правового статуса субъектов образовательной деятельности. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 4 (59), грудень 2017. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. С. 229-234.

33. Кириченко А. Судебная или антиделиктная ветвь власти?: новая доктрина Верховного Суда Украины. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки*. Зб. наук. пр., № 861. Електронну версію журналу включено до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Видання

індексується в міжнародних наукометричних базах даних: GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus International, РІНЦ Science Index*. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 548-553. http://vlp.com.ua/taxonomy/term/3512

34. Кириченко А. Новая доктрина обеспечения и наиболее полного восстановления правового статуса социосубъектов. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки.* Зб. наук. пр., № 884. Електронну версію журналу включено до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus International, РІНЦ Science Index*. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 237-242. URL : http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/44734

35. Кириченко А. Система новых доктрин и концепций правового статуса социосубъектов. *AAaRmaSenebeli. Aghmashenebeli. Pჯerioduli samecniero Jurnali 13. Periodical scientific journal 13.* 1 თბილისი. Tbilisi: თბილისის დავით აღმაშენებლის სასწავლო უნივერსიტეტი, Tbilisi David Agmashenebeli teaching university, 2018. С. 111-115.

36. Кириченко А. А., Тунтула А. С. Блестящие или пронизанные откровенной коррупцией и явным непрофессионализмом ничтожные результаты конкурса в кассационные суды, ВАС и АП ВАС. Системное правовое исследование : монография. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 444 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/965-kirichenko-a-a-tuntula-a-s-blestyashchie-ili-pronizannye-otkrovennoj-korruptsiej-i-yavnym-neprofessionalizmom-nichtozhnye-rezultaty-konkursa-v-kassatsionnye-sudy-vas-i-ap-vas-sistemnoe-pravovoe-issledovanie-monografiya

39. Кириченко А. А. Новая доктрина одиннадцатиуровневого образования и его учебного обеспечения : монография / А. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под ред. А. А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 182 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/971-kirichenko-a-a-vinogradov-a-k-

tkach-yu-d-tuntula-a-s-novaya-doktrina-odinnadtsatiurovnevogo-obrazovaniya-i-ego-uchebnogo-obespecheniya-monografiya

40. Кириченко О. А., Виноградов А. К., Виноградова А. А. Тунтула О. С. Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння. Лекція № 4. Курс лекцій із Загальної частини Антикримінальної галузі права України : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 72 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/978-kirichenko-o-a-vinogradov-a-k-vinogradova-a-a-tuntula-o-s-obstavini-shcho-viklyuchayut-suspilnu-nebezpeku-diyannya-lektsiya-4-kurs-lektsij-iz-zagalnoji-chastini-antikriminalnoji-galuzi-prava-ukrajini-navch-posib-3-te-vid

41. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Основи роботи з джерелами антиделіктних відомостей. Лекція № 3. Курс лекцій з криміналістики: навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 92 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/974-kirichenko-o-a-tuntula-o-s-lantsedova-yu-o-osnovi-roboti-z-dzherelami-antideliktnikh-vidomostej-lektsiya-3-kurs-lektsij-z-kriminalistiki-navchalnij-posibnik

42. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 232 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

43. Кириченко С. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д. Теорологія юриспруденції : лекція 1 / за наук. ред. проф. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Могили, 2007. Вип. 5. 268 с. *Видання ЧДУ імені Петра Могили : веб-сайт.* URL : http://lib.chmnu.edu.ua/index.php?m=4&b=21

44. Кириченко Ю. А, Огородник А. П., Ткач Ю. Д. Теорология и частные проблемы юриспруденции : приглашение к дискуссии / Под ред. А. А. Кириченко. Ивано-Франковск : Плай, 2003. 40 с.

45. Курс лекцій із сучасних проблем юриспруденції / О. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ

ім. Петра Могили, 2014. 144 с. http://dspace.chmnu.edu.ua/handle/123456789/232

46. Ланцедова Ю. А. Новая доктрина перспектив развития наук административной направленности и некоторых других юридических наук. 919 слов. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http://blog-experts.com/novaya-doktrina-perspektiv-razvitiya-nauk-administrativnoj-napravlennosti-i-nekotoryx-drugix-yuridicheskix-nauk/ 2014-12-06 – Доктрины

47. Ланцедова Ю. А. Новая доктрина конституционной ответственности. *Государственная власть и местное самоуправление.* 2014. № 1. Междунар. науч.-метр. базы РИНЦ, Научн. эл. библ.-ка eLIBRARY.RU. С. 9-13. URL : www.law.edu.ru/script/matredirect.asp?matID=1552558\

48. Наукова школа юриспруденції професора Аланкіра – 250 новітніх доктрин і концепцій. *Правова еліта України*. Київ : Вид-во «Логос», 2018. С. 74. URL : http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=peu2018&load=ns25.html

49. Наукова школа юриспруденції професора Аланкіра – 250 новітніх доктрин і концепцій. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці : Електронний журнал. Електронне реферативно-наукове видання.* URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

50. Національна програма правової освіти населення. Затв. Указом Президента України від 18 жовт. 2001 р. № 992/2001. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001

51. Новітня концепція реформування судової влади України : навч. посіб. / Є. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. 60 с.

52. Офіс президента розраховує на нову судову реформу після виборів. *РБК-Україна : веб-сайт.* URL : https://www.rbc.ua/ukr/news/ofis-prezidenta-rasschityvaet-novuyu-sudebnuyu-1563265415.html

53. Презентація найкращих доктрин та концепцій юриспруденції наукової школи професора Аланкіра : запрошення до дискусії. Розділ 1. *Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18 трав. 2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 4-266. URL : https://drive.google.com/file/d/1nL-DB0wWGvzEeAv2kZ-Ls2tD1h2liivq/view

34. Про Комісію з питань правової реформи : указ Президента України від 21 черв. 2019 р. № 421/2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421/2019

35. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 9 лют. 1999 р. № 1-рп/99, справа № 1-7/99 vd990209 vn1-рп/99. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#n54

36. Розширена доповідь О. А. Кириченка «Недоліки та надбання міжнародного і вітчизняного правового регулювання освіти та новітня доктрина чотирнадцятиступеневої освіти та науки». 22 510 слів. Парламентські слухання «Правове забезпечення реформи освіти в Україні» 9 груд. 2015 р. *Навчально-науковий інститут історії, політології і права Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : веб-сайт*. 2015, 9 дек. URL : http://ihpl-mnu.mk.ua/головна/science/conference/розширена-доповідь-о-а-кириченка-недо/

37. Тунтула А. С., Шличек А. Ю. Система новых доктрин и концепций правового статуса молодежи: приглашение к дискуссии. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 38. С. 46-66. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/shlychek_tuntula_38.pdf

38. Tuntula A. S., Shlychek O. U. Legal Factors, Antidelictual Basic Orders of Preventing Violations and Prompt Restoration of the Legal Status of Socio-Subject Entities. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 46. С. 100-105. URL: http://easternlaw. com.ua/wp-content/uploads/2017/12/kyrychenko shlychek 46.pdf

39. Тунтула А., Шлычек А. Возможности совершенствования базисных порядков предупреждения нарушения и оперативного восстановления правового статуса социосубъектов. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки*. Зб. наук. пр., № 884. Електронну версію журналу включено до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus

International, РІНЦ Science Index*. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 265-271.

40. У Зеленского рассказали о планах изменить Конституцию. *РБК Україна : веб-сайт.* https://www.rbc.ua/rus/news/zelenskogo-rasskazali-planah-izmenit-konstitutsiyu-1560346924.html

41. Хабéас кóрпус акт. *ВикипедиЯ. Свободная энциклопедия : веб-сайт.* URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0% D0%B1%D0%B5%D0%B0%D1%81_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BF%D1%83%D1%81_%D0%B0%D0%BA%D1%82

Тема 2. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

10.1.2. Основна :

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. *Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» :* навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. С. 377-418, 419-470. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/ profesor-kirichenko-o-a

10.1.2.1. Законодавство :

(вказано при викладі теми 1)

10.1.2.2. Навчальна:

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.*Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» :* навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. С. 377-418, 419-470. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна

експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/ profesor-kirichenko-o-a

10.1.2. Допоміжна:

10.1.2.1. Законодавство:

1. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1996, № 30, ст. 141. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами згідно із законом України від 6 черв. 2019 р. № 2747-VIII. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лют. 2019 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10, ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р., ВВР, 2018, № 46, ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

4. Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вер. 2008 р. № 852 URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-08

5. Положення про школу соціальної реабілітації. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 жовт. 1993 р. № 859, зі змінами згідно постанови КМ України від 8 серп. 2012 р. № 734. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF

6. Про Державне бюро розслідувань : закон України 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2016, № 6, ст. 55, зі змінами згідно закону України від 16 трав. 2019 р., № 2720-VIII, ВВР, 2019, № 22, ст. 84. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19

7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1994, № 11, ст. 50, зі змінами згідно закону України від 12 лип. 2018 р. № 2509-VIII (2509-19). URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3781-12

10.1.2.2. Навчальна:

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за ред. Ю. І. Римаренка, Є. М. Моїсеєва, В. І. Олефіра. Київ : КНТ, 2008. 816 с.

2. Блага А. Б. Насильство в сім'ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 – «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Алла Борисівна Блага, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 496 с. URL : https://mydisser.com/ua/catalog/view/37494.html

3. Бойко О. В. Насильство в сім'ї: соціологічний аналіз явища : автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03 «Соціальні структури та соціальні відносини» / Олександр Валерійович Бойко. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003. 20 с URL : www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

4. Вбивство патрульних: поліція затримала підозрюваного. 25 вересня 2016. *BBC : веб-сайт.* URL : http://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/09/160925_dnipro_killer_arrested_vc

5. Верховенство права. Доповідь, схвалена Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанською Комісією) на 86-му пленарному засіданні. Венеція. 25–26 бер. 2011 р. Право України. 2011. № 11. С. 168-184. URL : https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011) 003rev-ukr

6. Говорит Украина : неудобный вундеркинд (эфир от 06.04.2017). *Теле Неделя : веб-сайт.* URL : https://tv.ua/tv/teleshou/941096-govorit-ukraina-neudobnyj-vunderkind-efir-ot-06-04-2017

7. Горбова Г. О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ганна Олександрівна Горбова; Нац. авіац. ун-т. Київ, 2016. 19 с.

8. Кириченко О. А., Дерев'янкін С. Л. Предмет і система юридичних наук. Актуальні проблеми діяльності ОВС по попередженню, розкриттю та розслідуванню злочинів. Частина ІІ. Проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., 19-20 жовт. 2000 р. Одеса: НД РВВ ОІВС, 2000. С. 217-226.

9. Кириченко А. А. Основы шестидесятилетнего «прорыва» в развитии юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту.

Friday 3 December 2010, 11:18. 3 004 слова. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/forum/discuss. php?d=274

10. Кириченко А. А. Возможности более чем полувекового «прорыва» в юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Tuesday 21. December 2010, 10:48 / 11 961 слово URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=33234 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

11. Кириченко А. А. Доктринальные, правовые и прикладные основы реформирования отечественной юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* 27 марта 2012 г. 12 459 слов. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=49819 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

12. Кириченко А. А. Развитие 50-ти базисных концепций юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, С. М. Полищук, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт. 22 авг. 2012 г., развитие 24 окт. 2012 г. 18 018 слов. URL : http://moodl.chdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=49993//Актуальні проблеми юриспруденції (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

13. Кириченко А. А. Концепции и доктрины юриспруденции научной школы профессора аланкира как основа становления социального, демоскратического и правового государства (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 30 595 слов. 105 с. *Конституція – основа розвитку національного законодавства :* матеріали. IX Всеукр. студ. наук.-прак. конфер., 28 бер. 2013 р., кафедра історії і теорії держави і права Нац. ун-ту кораблебудування ім. адм. Макарова. URL : conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/22714.pdf

14. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач,

А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 54 489 слов. Европейская научная лига юристов. Киев : ЕНЛЮ «Consensus omnium», 2013. 160 с.

15. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 57 543 слова. Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов : материалы Международн. науч.-практ. конфер., 18 окт. 2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация : *PERMCONGRESS. Веб-сайт.* URL : permcongress.com/content/Гипердоклад.doc или https://studylib.ru/doc/89067/kirichenko-a.-a.-okolo-dvuhsot-luchshih-doktrin-i-koncepcij

16. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира : коллективная монография / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под науч. ред. А. А. Кириченко. 2-е изд. Николаев: Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. 1008 с.

17. Кириченко А. А. Новая доктрина базисных задач юриспруденции и исторической науки. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http://blog-experts.com/ novaya-doktrina-bazisnyx-zadach-yurisprudencii-i-istoricheskoj-nauki/ 2014-11-29 - Доктрины

18. Кириченко А. А. Новая доктрина базисных направлений юриспруденции и иных связанных с ней концепций. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http:// blog-experts.com/prezentaciya-novyx-doktrin-i-koncepcij-yurisprudencii-nauchnoj-shkoly-professora-alankira-priglashenie-k-diskussii-aleksandr-kirichenko-novaya-doktrina-bazisnyx-napravlenij-yurisprudencii-i-svyazan-2/ 2014-12-08 – Доктрины

19. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и системы антиделиктных органов. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http://blog-experts.com/ prezentaciya-novyx-doktrin-i-koncepcij-yurisprudencii-nauchnoj-shkoly-professora-alankira-priglashenie-k-diskussii-aleksandr-kirichenko-novaya-doktrina-antideliktnyx-organov-2/ 2014-12-11 – Доктрины

20. Кириченко О. А. Доктрина профессиональности антиделиктной

деятельности как основа презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского. *Презумпція правоти поліцейського* : матеріали засідання дискусійного клубу 22 лист. 2016 р. Зб. наук. ст. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 15-20. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/ pratsi_ist_fac.html (до 1.01.2017 р. матеріали дискусійного клубу були вільному доступі в Інтернет) <№ 86

21. Кириченко А. А., Ланцедова Ю. А., Тунтула А. С. Презумпция правоты полицейского или презумпция профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского?: за и против. *Презумпція правоти поліцейського :* матеріали Круглого столу з нагоди Всеукраїнського тижня права, 6 груд. 2016 р. Зб. наук. ст. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 3-11. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/pratsi_ist_fac.html <№ 89

22. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и разграничения насилия и государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению учеников. Можливості розвитку правового статусу учнівської молоді : міжнародний і національний аспекти : матеріали Круглого столу з учнями Миколаївського муніципального колегіуму імені В. Д. Чайки з нагоди п'ятдесятиріччя Міжнародних пактів про права людини, 7 лют. 2017 р. С. 3-10. http://librarymnu.kl.com.ua/pratsi_ist_fac.html <№ 59

23. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс інноваційних лекцій з навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: навч. посібник для спеціальності 052 «Політологія», ОКР «Бакалавр». Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 272 с. URL : http://mykolaiv.legalaid.gov.ua/ua/pres-tsentr/kurs-lektsii-profesora-oleksandra-kyrychenko

24. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посіб. для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 264 с. URL : http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <40>

25. Кириченко А. А. Презумпция профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий антиделиктолога. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* № 10 (2017). С. 87-94 URL: http://prc.com.ua/images/PDFnomera/10.pdf

26. Кириченко А. А. Система новых доктрин обеспечения и наиболее полного восстановления правового статуса различных социосубъектов. *Вісник Південного регіонального центру*

Національної академії правових наук України. № 12 (2017). С. 29-36. URL : http://prc.com.ua/images/PDFnomera/12.pdf

27. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и разграничения насилия в семье, коллективе или государстве от прямого либо делегированного государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* № 14 (2018). С. 49-57. URL: http://prc.com.ua/images/PDFnomera/VPrcNapnU14.pdf

28. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и значения прямого или делегированного государственного принуждения для противодействия вненормативному (девиантному) поведению учеников общеобразовательных школ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць* / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 1 (60), лютий 2018. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 103-109.

29. Кириченко А. А. Новая доктрина одиннадцатиуровневого образования и его учебного обеспечения : монография / А. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под ред. А. А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 182 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/971-kirichenko-a-a-vinogradov-a-k-tkach-yu-d-tuntula-a-s-novaya-doktrina-odinnadtsatiurovnevogo-obrazovaniya-i-ego-uchebnogo-obespecheniya-monografiya

30. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 232 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

31. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві; генеза і можливості удосконалення : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2009. 221 с.

32. Кириченко С. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д. Теорологія юриспруденції : лекція 1 / за наук. ред. проф. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Могили, 2007. Вип. 5. 268 с. *Видання ЧДУ імені Петра Могили : веб-сайт.* URL : http://lib.chmnu.edu.ua/index.php?m=4&b=21

33. Кириченко Ю. А, Огородник А. П., Ткач Ю. Д. Теорология и частные проблемы юриспруденции : приглашение к дискуссии / Под ред. А. А. Кириченко. Ивано-Франковск : Плай, 2003. 40 с.

34. Конфликт поведения. 18 окт. 2017. 11:01. *Видеотека: канал «Касается каждого»: веб-сайт.* URL : http://inter.ua/ru/video/program/sk/2017/10/18/conflict-povedeniya

35. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. М. Куліш. Харків, 2009. 27 с.

36. Мир третьеклассника. 1 апреля 2016 | 20:01. *Видеотека: канал «Касается каждого»: веб-сайт.* URL : http://inter.ua/ru/video/program/sk/2016/04/01/mir-tretyeklassnika

37. Реакция на школьный бойкот. 12 дек. 2017. 11:49. *Видеотека: канал «Касается каждого»: веб-сайт.* URL : http://inter.ua/ru/video/program/sk/2017/12/12/reakciya-na-shkolniy-boykot

38. Ткач Ю. Д. Поняття і системно-структурна будова криміналістики : дис. ... канд. юрид. наук ; Одеськ. юрид. наук НУВС Одеса, 2004. 556 с.

39. Ткач Ю. Д. Теоретичні основи криміналістики (періодизація, поняття, система, міжнауковий статус) : монографія / за наук. ред. О. А. Кириченка. Одеса : Вид-во ОЮІ НУВС, 2007. 176 с.

40. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. Київ, 2013. 233 с.

41. Тунтула А. С., Шличек А. Ю. Система новых доктрин и концепций правового статуса молодежи: приглашение к дискуссии. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 38. С. 46-66. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/shlychek_tuntula_38.pdf

42. Тунтула О. С., Кузьміна Г. Г. Незаконна торгівля людьми та інші незаконні угоди щодо людини у контексті новітньої доктрини правового статусу соціосуб'єктів *The Journal of Eastern European Law.*

Журнал східноєвропейського права. Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018. № 47. С. 60-80. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/01/tuntula_kuzmina_47.pdf

Тема 3. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

10.1.3. Основна :

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. *Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» :* навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. С. 471-520, 521-578. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

10.1.3.1. Законодавство:

(вказана при викладі теми 1)

10.1.3.2. Навчальна :

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень. *Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» :* навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. С. 471-520, 521-578. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

10.1.3. Допоміжна:

10.1.3.1. Законодавство:

1. Деликтно-процессуальный кодекс Эстонии. Принят 22 мая 2002 г. RT I 2002, 50, 313, вступает в силу 1 сент. 2002 г., с изм.

согласно нормативно-правового акта от 18 фев. 2015 г. RT I, вступает в силу 19 март. 2015 г. URL : https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/

2. Кодекс Республики Молдова о правонарушениях: закон Республики Молдова от 24 окт. 2008 г. № 218-XVI, с изм. согласно закона Республики Молдова от 20 июл. 2017 г. № 164. *СПС Законодательство стран СНГ*: веб-сайт. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=25958

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: постанова ВР УРСР від 7 груд. 1984 р № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51, ст. 1122, 1123, із змінами, згідно із Законом України від 18 груд. 2018 р. № 2657-VIII URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

4. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1996, № 30, ст. 141, із змінами згідно із законом України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/254к/96-вр

5. Кримінально-процесуальний кодекс України: закон УРСР від 28 груд. 1960 р. № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР).* 1961. № 2, ст. 15, зі змінами за законом України від 15 лист. 2011 р. № 4025-VI (4025-17), ВВР, 2012, № 25, ст. 263 URL:: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-05

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10. Ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р. ВВР. 2018. № 46. Ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

7. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики: закон Азербайджанской Республики от 14 июл. 2000 г. № 907-IQ, с изм. согласно закона АР от 2 мая 2017 г. № 665-VQD. *СПС Законодательство стран СНГ*: веб-сайт. URL : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=11597

8. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения: закон Республики Армения от 1 сент. 1998 г. № ЗР-248, с изм. согласно закона РА от 7 июл. 2016 г. № ЗР-111. *СПС Законодательство стран СНГ*: веб-сайт. http://base.spinform.ru/show doc.fwx?rgn=7460

9. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. Закон Республіки Беларусь от 16.07.1999 г., № 295-З., с изм. согласно закона

РБ 18.07.2017 г. №53-З. *СПС Законодательство стран СНГ*: *веб-сайт*. URL: http://base.spinform.ru/show_ doc.fwx?rgn=2002

10. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии: закон Грузии от 09 окт. 2009 г. № 1772-IIс. *Право: веб-сайт*. URL: http://pravo.org.ua/files/ Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

11. Уголовно-процессцуальный кодекс Республики Казахстан. Закон РК от 04 июл. 2014 г. № 231-V, с изм. согласно закона РК от 11 июл. 2017 г. № 91-VI. *Online.zakon.kz: веб-сайт.* URL: https://online. zakon.kz/Document/?doc_id=31575852#pos=1;-107

12. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики: закон Кыргызской Республики от 30 июн. 1999 г. № 62, с изм. согласно закона КР 02 авг. 2017 г. № 167. *Online.zakon.kz: веб-сайт.* URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30241915#pos=0;0&sel _link= 1005533896

13. Уголовно-процессуальный закон Латвии : закон Латвии. Принят Сеймом 21 апр. 2005 г., обнародован Президентом государства 11 мая 2005 г. *Законы Латвии по-русски: веб-сайт.* URL: http://www.pravo.lv/ likumi/29_upz.html

14. Уголовно-процессуальный кодекс Литовской республіки : закон Литовской республіки от 14 март. 2002 г. № IX. *Право: веб-сайт.* URL: http://pravo.org.ua/ files/_(2).pdf

15. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова: закон Республики Молдова от 14 март. 2003 г., № 122-XV, с изм. согласно закона РМ от 20.07.2017 г., № 163. *Online.zakon.kz: веб-сайт.* URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397729

16. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Федеральный закон от 18 дек. 2001 г. № 174-ФЗ, с изм. согласно ФЗ от 14 нояб. 2017 г. URL: http://www. consultant.ru/document/cons_doc_ LAW_34481/

17. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан. Закон Республики Таджикистан от 3 дек. 2009 г. № 564. *веб-сайт : веб-сайт : Online.zakon.kz.* URL: https://online.zakon.kz/Document/? doc_id=30594304#pos=100;-179

18. Уголовно-процессуальный кодекс Туркменистана. Закон Туркменистана от 18 апр. 2009 г. *веб-сайт : Online.zakon.kz.* URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31344376#pos=0;200

19. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Узбекистан. Закон Республики Узбекистан от 22 сент. 1994 г. № 2013-XII, с изм. согласно закона РУ от 14 сент. 2017 г. № ЗРУ-446. *веб-сайт : СПС*

Законодательство стран СНГ. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1013

20. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонии. Принят 12 фев. 2003 г., RT I 2003, 27, 166, вступил в законную силу 1 июл. 2004 г., с изм. согласно нормативно-правового акта от 18 фев. 2015 г., RT I, 19 март. 2015 г., вступил в законную силу 29 март. 2015 г. URL : https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/

21. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2003, № № 40-44, ст. 356, зі змінами згідно закону України № 2694-VIII від 28 лют. 2019 р. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

22. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18 бер. 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 40, 41, 42, ст. 492, зі змінами згідно із законом України № 2581-VIII від 2 жовт. 2018 р. ВВР. 2018. № 46, ст. 371. URL: http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

10.1.3.2. Навчальна:

1. Кириченко А. А. Основы криминалистической микрологии : дисс. … д-ра юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / Александр Анатольевич Кириченко ; Нац. юрид. ак. Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 1996. 435 с.

3. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Основи роботи з джерелами антиделіктних відомостей. Лекція № 3. Курс лекцій з криміналістики: навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 92 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/974-kirichenko-o-a-tuntula-o-s-lantsedova-yu-o-osnovi-roboti-z-dzherelami-antideliktnikh-vidomostej-lektsiya-3-kurs-lektsij-z-kriminalistiki-navchalnij-posibnik

4. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 232 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

5. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві; генеза і можливості удосконалення :

дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2009. 221 с.

6. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посібник для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». 2-ге вид. / О. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Є. В. Кириленко, С. А. Кириченко, О. С. Тунтула. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 264 с. URL: http:// philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <40>

7. Ланцедова Ю. О. Сутність і послідовність роботи з особистісними й речовими доказами у кримінальному судочинстві : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Юлія Олександрівна Ланцедова ; Харк. нац. ун-т вн. справ. Харків, 2009. 229 с.

8. Ланцедова Ю. О., Смірнов М. М. Розвиток інноваційного розуміння поняття та властивостей доказів підстав допустимості такого роду відомостей в антикримінальному судочинстві. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018. № 55. С. 25-37. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/ 09/lantsedova smirnov 55.pdf

9. Ланцедова Ю. О., Остапенко Л. А. Проблеми співвідношення асиметрії повноважень сторін захисту та обвинувачення і принципу змагальності кримінального провадження. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018. № 60. С. 80-92. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/ 2019/02/lantsedova_ostapenko_60.pdf

10. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 226 с.

11. Спасович В. Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и судопроизводством: лекции, прочитанные в 1860 г. Москва : ЛестЭст, 2001. 112 с.

12. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України :

дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. Київ, 2013. 233 с.

13. Тунтула А. С. Новая доктрина сущности и видового деления антикриминальных сведений и их вещественных источников. 1235 слов. *Блог экспертов (blog-experts.com): информ-аналит. са*йт. URL: http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-07. Доктрины

14. Тунтула А. С. Новая доктрина базисных свойств личностных источников антикриминальных сведений. *Блог экспертов (blog-experts.com): информ-аналит. са*йт. 784 слова. URL: http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-10. Доктрины

15. Тунтула А. С. Новая доктрина ступенчатого сущностного видового деления объективных и субъективных источников антиделиктных сведений. 3584 слова. *Блог экспертов (blog-experts.com): информ-аналит. сайт.* URL : http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-31.Доктрины

16. Case of Prade v. Germany. Application no. 7215/10. Справа «Праде проти Німеччини» : Judgment European Court of Human Rights, 3 March 2016, final 03/06/2016. *веб-сайт : HUDOC : database.Electronic data. Strasbourg, 1999–2016.* URL : http://hudoc.echr.coe.int/eng

10.3. Інформаційні ресурси :

Верховна Рада України : *офіційний веб-портал.* URL : http://rada.gov.ua/

Верховний Суд України : о*фіційний веб-сайт.* URL : http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/

Генеральна прокуратура України : *офіційний веб-портал.* URL : https://www.gp.gov.ua/

Конституційний Суду України : *офіційний веб-портал.* URL : http://www.ccu.gov.ua/

Національна асоціація адвокатів України : о*фіційний веб-портал.* URL: https://unba.org.ua/

Президент України : *офіційне інтернет-представництво.* URL : https://www.president.gov.ua/documents/decrees

Судова практика : *Платформа Liga-Zakon.* URL : https://ips.ligazakon.net/resource/judicial_practice

Урядовий портал : *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.* URL : https://www.kmu.gov.ua/ua/npasearch

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ПРОВЕДЕННЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВСІХ ВИДІВ ЗАНЯТЬ ТА ПЛАНИ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Заняття 1-3 Лекції – 6 годин

Тема 1. Інноваційний правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Питання:

1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права.
2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини.
3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору.
4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу.
5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами.
6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів.
7. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

Заняття 4-13 Самостійна підготовка – 20 годин[4]

Завдання:

1. Використовуючи запропоновану у програмі базову і допоміжну літературу (див. розд. 8.1, тема 1) і конспект лекцій по темі 1, занотуйте у зошиті для виконання домашніх завдань відповіді на ті питання навчальної програми по темі 1, які не були висвітлені

[4] Тут і надалі фактично передбачені години на самостійну підготовку поділяють на години із власне самостійної підготовки до відповідей на практичному занятті та до підсумкового контролю знань по цій темі та на години із індивідуальної підготовки, що мають бути витрачені студентом на конспектування електронної версії лекції та розвитку у процесі цього рівня аналітичного мислення шляхом порівняння положень лекції з іншими традиційними положеннями із викладу та варіанту вирішення цієї ж проблеми юриспруденції.

достатньо повно у процесі лекції (див. розд. 9.1, заняття 1-3), враховуючі виконання й індивідуального науково-дослідного завдання по даній темі (див. розд. 9.1, заняття 17-23).

2. Вивчити занотований матеріал з метою підготовки до:

- практичного заняття (див. розд. 9.1, заняття 14-16);
- кредитної контрольної роботи, що проводиться в межах першого часу останнього практичного заняття, яку виконують лише ті студенти, які не відповідали на практичних заняттях (див. розд. 9.1, 9.3, заняття 47);
- підсумкового контролю знань що проводиться в межах останнього часу останнього практичного заняття (див. розд. 9.1), заняття 49).

Заняття 14-16 Практичне заняття – 6 годин

Питання:

1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права.
2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини.
3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору.
4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу.
5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами.
6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів.
7. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

Заняття 17-23 Індивідуальне науково-дослідне завдання – 13 годин

Обміркувати, порівняти і законспектувати основні положення лекції 1 (див. розд. 9.1, заняття 1-3) та не менше 3-5 будь-яких інших традиційних правових, наукових чи навчальних положень, що відповідають питанням даної лекції. З них обрати той варіант, який студент вважає найбільш обґрунтований. Стисло вказати на переваги даного варіанту та на відповідні недоліки інших традиційних варіантів вирішення цієї ж проблеми.

Заняття 24-26 Лекції – 6 годин

Тема 2. Інноваційне розуміння механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та властивостей цих повноважень у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Питання:

1. Інноваційне розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності.
2. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень.
3. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів.
4. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.
5. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

Заняття 27-31 Самостійна підготовка – 10 годин

Завдання:

1. Використовуючи запропоновану у програмі базову і допоміжну літературу (див. розд. 8.1, тема 2) і конспект лекцій по темі 2, занотуйте у зошиті для виконання домашніх завдань відповіді на ті питання навчальної програми по темі 2, які не були висвітлені достатньо повно у процесі лекцій (див. розд. 9.1, заняття 24-26), враховуючі виконання й індивідуального науково-дослідного завдання по даній темі (див. розд. 9.1, заняття 35-38).
2. Вивчити занотований матеріал з метою підготовки до:

- практичного заняття (див. розд. 9.1, заняття 32-34);
- кредитної контрольної роботи, що проводиться в межах першого часу останнього практичного заняття, яку виконують лише ті студенти, які не відповідали на практичних заняттях (див. розд. 9.1, 9.3, заняття 47);

- підсумкового контролю знань що проводиться в межах останнього часу останнього практичного заняття (див. розд. 9.1), заняття 49).

Заняття 32-34 Практичне заняття – 6 годин

Питання:

1. Інноваційне розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності.
2. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень.
3. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів.
4. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.
5. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

Заняття 35-38 Індивідуальне науково-дослідне завдання – 8 годин

Обміркувати, порівняти і законспектувати основні положення лекції 2 (див. розд. 9.1, заняття 24-26) та не менше 3-5 будь-яких інших традиційних правових, наукових чи навчальних положень, що відповідають питанням даної лекції. З них обрати той варіант, який студент вважає найбільш обгрунтований. Стисло вказати на переваги даного варіанту та на відповідні недоліки інших традиційних варіантів вирішення цієї ж проблеми.

Заняття 39-41 Лекції – 6 годин

Тема 3. Інноваційні основи роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Питання:

1. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство.

2. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

3. Ступеневий сутнісний видовий поділ об'єктивних джерел антиделіктних відомостей.

4. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

5. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень.

6. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

Заняття 42-46 Самостійна підготовка – 10 годин

Завдання:

1. Використовуючи запропоновану у програмі базову і допоміжну літературу (див. розд. 9.1, тема 3) і конспект лекцій по темі 3, занотуйте у зошиті для виконання домашніх завдань відповіді на ті питання навчальної програми по темі 3, які не були висвітлені достатньо повно у процесі лекцій (див. розд. 9.1, заняття 39-41), враховуючі виконання й індивідуального науково-дослідного завдання по даній темі (див. розд. 9.1, заняття 50-53).

2. Вивчити занотований матеріал з метою підготовки до:

- практичного заняття (див. розд. 9.1, заняття 47-49);
- кредитної контрольної роботи, що проводиться в межах першого часу останнього практичного заняття, яку виконують лише ті студенти, які не відповідали на практичних заняттях (див. розд. 9.1, 9.3, заняття 47);
- підсумкового контролю знань що проводиться в межах останнього часу останнього практичного заняття (див. розд. 9.1), заняття 49).

Заняття 47-49 Практичне заняття – 6 годин

Питання:

1. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство.

2. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

3. Ступеневий сутнісний видовий поділ об'єктивних джерел антиделіктних відомостей.

4. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

5. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень.

6. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

Заняття 50-53 Індивідуальне науково-дослідне завдання – 8 годин

Обміркувати, порівняти і законспектувати основні положення лекції 3 (див. розд. 9.1, заняття 39-41) та не менше 3-5 будь-яких інших традиційних правових, наукових чи навчальних положень, що відповідають питанням даної лекції. З них обрати той варіант, який студент вважає найбільш обґрунтований. Стисло вказати на переваги даного варіанту та на відповідні недоліки інших традиційних варіантів вирішення цієї ж проблеми.

Заняття Підсумковий контроль знань

У відповідності із умовами визначення навчального рейтингу студентів визначити на останній годині останнього практичного заняття (див. розд. 9.1, заняття 49) результати поточного рейтингу в якості **диференційованого заліку** з урахуванням оцінок за виконання першого поточного кредитного контролю з оцінки якості знань на практичних заняттях (див. розд. 3.4.1.1; розд. 9.1, 9.3, заняття 14-16, 32-34, 47-49), другого поточного модульного контролю із оцінки стану відвідування аудиторних занять (див. розд. 4.3.1.2), першого підсумкового контролю із оцінки якості конспектування лекцій (див. розд. 4.3.1.3) та другого підсумкового контролю знань у вигляді кредитної контрольної роботи, яку виконують лише ті студенти, які не відповідали на практичних заняттях (див. розд. 9.1, заняття 4; розд. 9.3).

2. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ У ВИГЛЯДІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права.
2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини.
3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору.
4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу.
5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами.
6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів.
7. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів.
8. Новітня концепція складу соціосуб'єктів.
9. Новітня доктрина сутності і переліку базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів.
10. Новітня доктрина зовнішньої і внутрішньої збалансованості правового статусу соціосуб'єктів.
11. Новітня доктрина антиделіктного обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення.
12. Новітня доктрина меж правомірності та механізму реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів.
13. Новітня доктрина алогічності використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта.
14. Новітня доктрина базисного конституційного обов'язку держави та державних органів.
15. Новітня доктрина базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів.
16. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів.

17. Новітня доктрина найвищих соціальних цінностей та меж їх порушення за наявності певних виключних обставин.

18. Новітня доктрина п'яти ступенів неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів,

19. Перший ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу тих проявів правового статусу людини, що відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

20. Другий ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів у порівнянні із відповідними правовідносинами за правовими актами вищої юридичної сили.

21. Третій ступінь відносної неприпустимості за звичайних обставин погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів.

22. Четвертий ступінь допустимості лише виключного та тільки тимчасового погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу соціосуб'єктів, що не відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

25. П'ятий ступінь абсолютної неприпустимості зворотної дії погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів.

26. Новітня доктрина загальноправових обставин, що виключають антисоціальність діяння.

27. Інноваційне розуміння обставини, що визначають форму і вид вини особи, яка вчинила антисоціальне діяння, що її виключають, пом'якшують або обтяжують.

28. Інноваційне розуміння обставин, що виключають антисоціальність діяння, залежно від того, визначене чи невизначене коло осіб скоює діяння та у контексті необхідної оборони захищається від нього за наявності цих обставин.

29. Інноваційне розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності.

30. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень.

31. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів.

32. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

33. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

34. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство.

35. Інноваційна доктрина професійності здійснення антикримінального та інших видів антиделіктного судочинства.

36. Інноваційна доктрина встановлення об’єктивної істини в антиделіктному судочинстві.

37. Інноваційне розуміння встановлення об'єктивної істини по певній антикримінальній чи іншій антиделіктній справі.

38. Інноваційна доктрина причетної особи і нейтрального вироку.

39. Інноваційне розуміння зрівняння процесуальних повноважень сторін обвинувачення та захисту у досягненні мети антикримінального судочинства встановити об’єктивну істину по справі і на цій основі правильно вирішити справу.

40. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб’єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

41. Ступеневий сутнісний видовий поділ об’єктивних джерел антиделіктних відомостей.

42. Практичні дії, предмет, суб’єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

43. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень.

44. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб’єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

3. КРЕДИТНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

студента (ки) _____гр._____

Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 1

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Базисні властивості (значення) права.
2. Новітня доктрина встановлення об'єктивної істини антикримінального та іншого виду судочинства.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

студента (ки) _____гр._____

Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 2

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Право як спосіб управління волею соціосуб'єктів.
2. Новітня доктрина професійності антикримінального та інших видів судочинства.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

студента (ки) _____гр._____

Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 3

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Право як сумативна категорія, що об'єднує все існуюче правове регулювання.
2. Новітня доктрина причетної особи та нейтрального вироку.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 4

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Право як одна із базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів поряд із свободами, обов'язками та інтересами, визначення кожної з цих категорій.
2. Новітня доктрина різновидів криміналістичних та ордистичних дій з подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 5

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина різновидів соціосуб'єктів.
2. Новітня доктрина суб'єктів отримання доказів та інших різновидів антикримінальних відомостей.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 6

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина зовнішньої і внутрішньої збалансованості правового статусу соціосуб'єктів.
2. . Новітня доктрина вичерпного переліку отримуючих практичних дій.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 7

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина меж правомірної поведінки соціосуб'єкта.
2. Новітня доктрина ступеневого сутнісного видового поділу практичних дій.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 8

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина антиделіктного обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення.
2. Сутність та співвідношення суб’єктивних, об’єктивних та змішаних документів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб’єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім’я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 9

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина меж правомірності реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб’єктів.
2. Сутність інших різновидів особистісних джерел антикримінальних відомостей.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб’єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім’я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 10

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина сутності та співвідношення різних видів збитків (шкоди, у т.ч. первинної та вторинної моральної шкоди; упущеної вигоди).

2. Сутність причетного, паранепричетного, квазіпричетного та квазіпарапричетного.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____
Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 11

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина алогічності використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення правового статусу іншого соціосуб'єкта.

2. Новітня доктрина ступеневого сутнісного видового поділу потерпілих на де-факто та де-юре потерпілих і парапотерпілих.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____
Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 12

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина базисного конституційного обов'язку держави та державних органів.

2. Новітня доктрина ступеневого сутнісного видового поділу свідків на очевидців, параочевидців, парасвідків та полісвідків.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____
Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 13

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів.

2.. Новітня доктрина ступеневого сутнісного видового поділу трасосубстанцій як об'єктивних джерел доказів та інших видів антикримінальних відомостей.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____
Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 14

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина першого ступеня абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу тих проявів правового статусу людини, що відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

2. Інноваційна доктрина причетної особи і нейтрального вироку.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____
Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 15

Дайте відповідь на наступні питання :

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Новітня доктрина абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів у порівнянні із відповідними правовідносинами за правовими актами вищої юридичної сили.

2. Новітня доктрина обставин, що виключають антисоціальність діяння, винність особи, а також що обтяжують чи пом'якшують вину особи.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 16

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Інноваційне розуміння надання та/чи повернення прокуратурі належних природних повноважень.

2. Новітня доктрина третього ступеня відносної неприпустимості за звичайних обставин погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 17

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина суду як єдиного антиделіктного органу.

2. Новітня доктрина четвертого ступеня допустимості лише виключного та тільки тимчасового погіршення змісту та/або обсягу

тих проявів правового статусу соціосуб'єктів, що не відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 18

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина ступеневого сутнісного видового поділу трасосубстанцій як об'єктивних джерел доказів та інших видів антикримінальних відомостей.
2. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 19

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина п'ятого ступеня абсолютної неприпустимості зворотної дії погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів.
2. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 20

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога у контексті подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.

2. Новітня доктрина найвищих соціальних цінностей та меж їх порушення за наявності певних виключних обставин.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____

Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 21

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

2. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____

Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

Варіант № 22

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

2. Інноваційна доктрина встановлення об’єктивної істини в антиделіктному судочинстві.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб’єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім’я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 23

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Сутність та співвідношення суб’єктивних, об’єктивних та змішаних документів.

2. Новітня доктрина антиделіктного обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб’єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім’я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 24

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина ступеневого сутнісного видового поділу практичних дій.

2. Інноваційне розуміння базисних завдань та об’єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності, а також правотворчості.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 25

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина вичерпного переліку отримуючих практичних дій.
2. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 26

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина суб'єктів отримання доказів та інших різновидів антикримінальних відомостей.
2. Новітня доктрина різновидів соціосуб'єктів та сутності кожної з базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 27

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина різновидів криміналістичних та ордистичних дій з подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.
2. Право як одна із базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів поряд із свободами, обов'язками та інтересами, визначення кожної з цих категорій.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 28

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина причетної особи та нейтрального вироку.
2. Право як сумативна категорія, що об'єднує все існуюче правове регулювання.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 29

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина професійності антикримінального та інших видів судочинства.

2. Право як дистанційний та нормативний спосіб управління волею соціосуб'єктів.

Кредитна контрольна робота № 1

зі спеціального курсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»
студента (ки) _____гр._____
Прізвище, ім'я та по-батькові повністю

Дата _____

Кожне питання оцінюється до 5 балів (а якщо дана робота виконується у формі другого завдання ККР, то за кожне з питань виставляється до 25 балів)

Варіант № 30

Дайте відповідь на наступні питання:

1. Новітня доктрина встановлення об'єктивної істини антикримінального та іншого виду судочинства.

2. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

КУРС ЛЕКЦІЙ ЗІ СПЕЦКУРСУ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ»[5]

[5] Курс лекцій представлений двома мовами. Кожна з лекцій спочатку українською, а потім російською мовою з тим, щоб можна було забезпечити викладення та вивчення даного спецкурсу іноземними студентами.

Лекція № 1
ІННОВАЦІЙНИЙ ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У процесі лекції розглядаються такі питання :

1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права.
2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини.
3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору.
4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу.
5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами.
6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів.
7. Новітні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

Питання 1. Новітня доктрина трьох базисних властивостей (значень) права

Початок розробки даної авторської нової доктрини було покладено ще в 2012 р., коли в контексті вдосконалення головного конституційного обов'язку держави зверталася увага на існування базисного принципу юриспруденції про взаємозв'язок і пропорційність прав та обов'язків як «визнання, забезпечення і відновлення сумативного права (можливості скористатися певними суспільними благами, коли таке сумативне право підрозділяється на :

1. Суб'єктивне право, якщо певне благо закріплено в конкретному правовому акті.

2. Об'єктивне право, яке складається з :

2.1. Соціально-обумовленого права, коли певне досягнення соціального блага ще не закріплено в конкретному правовому акті.

2.2. Природного права, що належить людині як соціальному суб'єкту від народження), інтересу (причетності, тобто можливості використовувати в своїх цілях таке право іншої особи) та обов'язків (необхідність виконати підтримуваний державним примусом припис) фізичної або юридичної особи або держави» [17[6]].

Згодом поряд із нормами права виділялися і такі інші способи нормативного управління суспільними відносинами, як норми моралі, норми релігії та норми політичної доцільності. Норми політичної доцільності не надто відрізняються «від управління волею інших суб'єктів «за поняттями» і повинні бути повернуті разом із системою наук «державне управління» в лоно юриспруденції і в правове поле [21, с. 4; 22, с. 3].

Противне неминуче призводить до адміністративного свавілля і до становлення антипода правової держави, а, значить, й до вчинення особливо тяжкого злочину - до порушення вимог ст. 1 Конституції України, які проголосили українську державу правовою [21, с. 4].

Виходячи з цього, робився висновок, що будь-який суб'єкт, а тим більше службова особа або ще гірше політик, поза правого регулювання - потенційний злочинець [21, с. 4; 22, с. 3].

Поряд із цим трохи пізніше з'явилася концепція таких базисних властивостей права, як:

2.1. Право як спосіб регулювання суспільних відносин і управління державою.

2.2. Право як форма реалізації суспільних можливостей політсуб’єктів [22, с. 2].

Перша базисна властивість права характеризує цю базисну категорію юриспруденції як базисний об'єкт юриспруденції. Цим оголюється і семантична неспроможність словосполучень «нормативно-правове регулювання» та ін. похідних термінів. Правове регулювання (як і будь-яка інше : моральне, релігійне та ін.) не може існувати поза межами нормативного регулювання (а право, мораль, релігія та ін. - поза нормою), в акценті уваги на нормативності якого немає необхідності [22, с. 2].

---

[6] Тут і надалі у всіх трьох лекціях спецкурсу як українською, так й російською мовою посилання робляться на джерела з Бібліографічного списку лише з лекції російською мовою, що є однаковим для кожної з відповідних лекцій обома мовами, і викладається з метою заощадження загального обсягу видання.

Способи правового регулювання суспільних відносин і державного управління поділялися на:

1. Правовий.
2. Моральний.
3. Релігійний.
4. Політичної доцільності [22, с. 2].

Базисні категорії юриспруденції в контексті реалізації суспільних можливостей пропонувалося викладати в порядку пояснення основних принципів, категорій, понять і термінів юриспруденції Основного закону як категорій реалізації суспільних можливостей фізичних та юридичних осіб і держави в цілому в такій редакції :

4.1. Сумативне право - можливість вказаних суб'єктів скористатися певними суспільними благами, що підрозділяється на :

4.1.1. Суб'єктивне право, якщо певне благо закріплено в конкретному правовому акті.

4.1.2. Об'єктивне право :

4.1.2.1. Соціально-обумовлене право, коли існуюче досягнення соціального блага ще не закріплено в конкретному правовому акті.

4.1.2.2. Природне право, що належить фізичній особі як соціальному суб'єкту від народження.

4.2. Свободи - при акценті уваги на альтернативності вибору перерахованими суб'єктами такої можливості.

4.3. Інтерес - причетність або можливість вказаних суб'єктів використовувати в своїх цілях таке право, свободу або обов'язок іншого суб'єкта.

4.4. Обов'язок - необхідність виконати перерахованими суб'єктами припис, що підтримується державним примусом [20; 21, с. 12-13; 22, с. 3-4].

У підсумку всі викладені положення набули вигляду вже наступної **новітньої доктрини базисних властивостей (значень) права** як наріжної категорії юриспруденції :

1. Право як один із дистанційних нормативних способів (поряд із нормами моралі, релігії, політичної доцільності) управління волею соціосуб'єктів (регулювання суспільних відносин та управління державою).

2. Право як одна із базисних складових категорій (поряд із свободою, обов'язком та інтересом) правового статусу соціосуб'єктів.

3. Право як сумативна категорія, що об'єднує все існуюче в державі правове регулювання [23 с. 39-40; 25, с. 8; 30 с. 80; 34, с. 8; 103, с. 48].

Приймаючи до уваги, що виклад такої базисної властивості (значення) права, як однієї із базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів у силу об'ємності заслуговує на окрему увагу, зараз більш детально доцільно зупинитися на з'ясуванні сутності першої і третьої базисної властивості (значення) права.

Сутність першого базисної властивості (значення) права розкриває розроблена О. А. Кириченком **новітня доктрина сутності і ступеневого видового поділу способів управління волею соціосуб'єктів,** яка зводиться до наступного поділу:

1. **Способи безпосереднього управління волею соціосуб'єктів**:

1.1. Аудиторні та інші заняття з тими, хто навчається.

1.2. Оперативні та інші наради в юридичних особах.

1.3. Загальні та інші збори колективів юридичних осіб.

1.4. Театри та інші безпосередні виступи перед аудиторією та ін.

1.5. Мітинги, ходи та інші публічні зібрання населення.

2. **Способи дистанційного управління волею соціосуб'єктів**:

2.1. **Нормативні**:

2.1.1. Норми моралі.

2.1.2. Норми релігії.

2.1.3. Норми права (матеріалізована форма влади народу).

2.2.4. Норми політичної доцільності.

2.2. **Позанормативні**:

2.2.1. Різні засоби масової інформації, в т.ч. Інтернет.

2.2.2. Книги та інша друкована продукція тощо [23, с. 40-41; 25, с. 8-9; 30, с. 81; 34, с. 8-9].

Найбільш ефективним, раціональним, якісним і, як показав увесь попередній суспільний розвиток, **єдине можливим способом дистанційного керування волею соціосуб'єктів в гуманістичній державі** є **нормативний**, тобто **усне або письмове установлення** :

1. Умов, при яких має бути реалізовано певне правило поведінки соціосуб'єктів (гіпотеза).

2. Власне таких правил поведінки соціосуб'єктів (диспозиція).

3. Негативних наслідків у вигляді певного державного примусу, які повинні настати для соціосуб'єктів, якщо дане правило не буде виконане в повному обсязі (санкція) [23 с. 41; 25, с. 9; 30, с. 81; 34, с. 9].

Виходячи з викладеного, не буде зайвим підкреслити й семантичну неспроможність словосполучення «нормативно-правове регулювання» та інших похідних термінів. Правове регулювання (як і будь-яке інше нормативне) не може існувати поза межами норми. В силу цього в

акценті уваги на нормативності права немає необхідності [23, с. 40; 25, с. 9; 30, с. 81; 34, с. 9].

До цих пір норми права або правове регулювання залишаються одним з найбільш ефективних, раціональних та якісних регуляторів суспільних відносин в гуманістичному суспільстві або дистанційного нормативного способу управління волею соціосуб'єктів, який тільки і може привести до реального панування принципу «сила закону» або «сила влади виборців держави або регіону» [25, с. 9; 30, с. 81; 34, с. 9].

В той же час інші дистанційні нормативні (мораль, релігія, політична доцільність) і дистанційні позанормативні способи керування волею соціосуб'єктів покликані затвердити реалізацію принципу «закон сили» або «закон меншини», тобто коли рішення в суспільстві приймаються на основі волевиявлення фактично меншості виборців та/або «закон неусвідомленої більшості», тобто коли такого роду рішення, хоч і приймаються на основі волевиявлення більшості виборців, але неусвідомлене, коли виборці, голосуючі, не розуміють, за що саме практично голосують [23, с. 1-42; 25, с. 9; 30, с. 82; 34, с. 9-10].

Норми моралі і норми релігії в певній мірі можуть сприяти реалізації й принципу «сила закону», але вони порівняно із нормами права в будь-якому випадку є менш ефективними, раціональними та якісними способами дистанційного керування волею соціосуб'єктів - способами регулювання суспільних відносин та державного управління. Виконання норм моралі підтримується лише засудженням оточуючих, а виконання норм релігії - спірним в контексті доведеності і перспективним (лежачим за межами реального життя кожної конкретної людини) божественним контролем [23, с. 42; 25, с. 9-10; 30, с. 82; 34, с. 10].

Покарання за порушення норм моралі і права може бути призначено невдовзі після вчинення правопорушення, а за порушення норм релігії - лише після смерті людини. Останнє є основною відмінною ознакою розмежування цих нормативних способів дистанційного керування волею соціосуб'єктів, що, в першу чергу, і визначає недосконалість релігійних норм в такій якості [23, с. 42; 25, с. 10; 30, с. 82; 34, с. 10].

Більш того, і норми моралі, і норми релігії відрізняються плюралізмом, тобто в державі одночасно функціонують різні моральні норми і різні релігії та сектантські рухи і у силу цього також не можуть розповсюджувати свою дію на всіх громадян держави.

Таким чином, у порівнянні з нормами права можна виділити такі недоліки:

1. Норм моралі:

1.1. Регіональність норм моралі, які розповсюджують свою дію лише на певний регіон держави.

1.2. Плюралізм норм моралі, тобто одночасне існування у певному регіоні декількох прошарків норм моралі.

1.3. Негативні наслідки порушення норм моралі проявляються лише в осудженні оточуючих, що не є дієвим.

2. Норм релігії:

2.1. Норми релігії поширюють свою дію лише на віруючих.

2.2. Норми релігії відрізняються плюралізмом, тобто одночасною дією в державі норм багатьох релігій та сектантських рухів.

2.3. Покарання за порушення норм релігії наступає після смерті людини.

2.4. Релігія, принаймні християнська, дозволяє покаяння самого релігійнопорушника, що нібито знімає з нього покарання за допущений гріх після його смерті [34, с. 10].

В даний час поширений і такий спосіб регулювання суспільних відносин, як «норми політичної доцільності», що не дуже відрізняється від управління волею інших суб'єктів нормами «життя за поняттями» і має бути повернуто (разом із системою неюридичних наук із загальною назвою «державне управління») в «лоно» юриспруденції та в правове поле. Противне неминуче призводить до адміністративного свавілля і до становлення антипода правової держави, а, значить, і до вчинення особливо тяжкого злочину - до порушення статей 1 і 8 Конституції України, які проголосили українську державу правовою та визнали дію принципу верховенства права [23, с. 42-43; 25, с. 10; 11; 30, с. 82; 34, с. 11].

Будь-який суб'єкт, а тим більше посадова особа або репортер мас-медіа або, що значно гірше, - політик, поза межами правового регулювання - потенційний правопорушник і найчастіше, в силу звичайного ступеня заподіяної шкоди, - **потенційний особливо небезпечний злочинець** [23, с. 43; 25, с. 10; 30, с. 82; 34, с. 11].

Необхідно, щоб всі керівники вищої ланки, але перш за все, депутати парламенту (народними їх треба іменувати лише після того, коли стане зрозуміло, хто з них є власне народним, а хто антинародним депутатом), Президент України, Прем'єр-міністр, інші члени Кабінету Міністрів та ін., мали базову вищу освіту рівня магістра (прирівнюваного до нього рівня спеціаліста) по одному із напрямків суспільної діяльності із виробництва суспільно корисних

споживчих вартостей (товарів, послуг), а міністри та прирівняні до них керівники – за відповідним напрямком такої суспільної діяльності, і другу базову (а не супутню) вищу юридичну освіту рівня магістра (спеціаліста), а також не менше, ніж десятирічну позитивну практичну діяльність випускника-магістра за відповідним напрямком суспільної діяльності.[7] У даному відношення не треба забувати й про Національну програму правової освіти населення, згідно абз. 3 розд. ІІ якої, надання правової освіти має здійснюватися в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти [83], що презентує собою систему фактично супутньої, а не базисної юридичної освіти населення. Але у контексті зайняття вищих державних посад мова повинна йти власне про базову вищу юридичну освіту. Така освіти, краще за все, щоб була другою після набуття претендентом на вищу державну посаду першої базової вищої освіти за будь-яким чи відповідним напрямком базисних виробництв матеріальних благ (товарів, послуг).

У цьому зв'язку іноді хочеться запитати тих, хто не має першої чи другої базової вищої юридичної освіти рівня магістра (спеціаліста) і зі всіх ніг преться зайняти вказані посади:[8] А чому б Вам не попрацювати хірургом? Якщо за такою дивною логікою для здійснення чисто юридичної діяльності, принаймні, Президента України і депутатів парламенту, не вимагається наявності базової юридичної освіти, то навіщо потрібна базова медична освіта та ще за спеціалізацією «хірургія» тому, хто робить хірургічні операції? І т. п.

---

[7] Згідно вимог новітньої доктрини одинадцятиступеневої юридичної та іншої освіти на академічний (магістерський) рівень можуть поступати особи, які мають вже диплом спеціаліста за відповідною спеціальністю, спеціалізацією та/чи субспеціалізацією і мають по ній 3-5-річний позитивний досвіт практичної діяльності [40, с. 76; 101]. Але у даному випадку мається на увазі позитивний десятирічний досвід роботи вже випускника академічного (магістерського) рівня, коли загальний досвід практичної юридичної діяльності буде вже не менше 13 років.

[8] Особливо посаду Президента України, який у відповідності із вимогами ч. 2 ст. 102 Конституції України [72] є єдиним зі всіх інших суб'єктів владних повноважень чи відповідних державних органів, хто в кінцевому підсумку несе відповідальність за дотримання Основного закону, у першу чергу, вимог ч. 2 ст. 3 Конституції України [72] у частині утвердження та забезпечення правового статусу всіх співвітчизників (але не правового статусу меншості виборців за рахунок відповідного порушення правового статусу більшості виборців), а також посади депутатів парламенту, де рівень юридичності відповідних видів державної діяльності є максимальним. І реалізувати його найбільш ефективно, раціонально та якісно без базової юридичної освіти просто таки неможливо.

У цьому відношенні виникає здивування, коли особи з історичною освітою, яка не є виробничою і тісно пов'язаною з нею обслуговуючою освітою, якою є, зокрема, економічна, фінансова, технічна, медична та ін., або системноутворюючою освітою, якою є юридична освіта, займали і замають досі різні посади в органах державного управління та місцевого самоврядування [34, с. 11] і, навіть, міністрів.

Вища історична освіта є освітою для, наприклад, вчителя історії загальноосвітньої школи, принаймні, директора загальноосвітньої школи (ким може стати вчитель будь-якої шкільної спеціальності), викладача із історичних навчальних дисциплін у ВНЗ (ректора ВНЗ, ким також може стати викладач будь-якої вузівської спеціальності зі стажем не менше десяти років за цим напрямком) та ін., або хоча б для міністра освіти і науки (ким також аналогічно може стати ректор ВНЗ, який виріс з викладача будь-якої вузівської спеціальності), але ніяк не для міністра чи керівника відомства будь-якого іншого напрямку.

Зараз у такому ж сенсі не є ні виробничою чи обслуговуючою, ні системноутворюючою освітою так зване «державне управління», яка, по суті, є сумішшю історичної та політологічної освіти, коли перша аналогічно музиці, спорту, мистецтву та ін. може задовольнити лише розважальні потреби особи, а друга за межами юриспруденції й взагалі являє собою ні що інше, ніж суцільну «бовтологію», яка надто далека від системоутворюючих знань (тобто знань, необхідних для належного упорядкування суспільних відносин) та компетентностей особи, яка має здійснюватися державне управління та місцеве самоврядування [34, с. 11-12].

Без наведення у державному управлінні відповідного порядку з належними компетентностями тих, хто здійснює державне управління та місцеве самоврядування, сподіватися на компетентне виконання державою та її державними органами головного обов'язку держави за ч. 2 ст. 3 Конституції України з утвердження та забезпечення прав та свобод людини [72], а, говорячи про більш професійний підхід до визначення сутності базисного конституційного обов'язку держави - з найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення і дотримання та оперативного і максимально повного відновлення правового статусу соціосуб'єктів, про що більш детально мова піде у сьомому питанні даної лекції, й годі сподіватися [34, с. 12].

Сутність **третьої базисної властивості (значення) права як сумативної категорії, що об'єднує все розроблене в державі правове регулювання**, проявляється у наявності такої **внутрішньої системи права**, як :

- **галузь** (моногалузь, полігалузь, субгалузь**) права**;
- **інститут** (моноінститут, поліінститут, субінститут) права;
- **норма права**, а також гіпотеза, диспозиція та санкція норми права [23, с. 39-40; 25, с. 12; 34, с. 12].

Необхідність виділення в якості окремої, у даному випадку, найменшої, складової частини системи права - гіпотези, диспозиції та санкції норми права, викликана тим, що іноді диспозиція у загальному вигляді викладається в одному правовому акті, а деталізація диспозиції за кваліфікуючими чи іншими ознаками представлена в іншому більш спеціальному для даної ситуації правовому акті, що породжує появу бланкетних правових норм, а якщо така деталізація міститься в іншій частині норми чи в іншій нормі одного і того ж правового акту; або, коли гіпотеза та диспозиція викладаються в одному правовому акті, а санкція в іншому правовому акті, та ін. – відсильних норм права [25, с. 21; 34, с. 12].

Найбільшої значимості набуває така базисна складова частина системи права, як **галузь права**, що є найвищим рівнем спеціалізації норм права і тому виглядає м'яко кажучи непрофесійним існуючий загально визнаний підхід із найменування галузей права – Конституційне право, Конституційне процесуальне право, Адміністративне право України, Кримінальне право України та ін., тоді як фактично все це є галузі права, а не власне право. Недоліки існуючого найменування тих юридичних наук, завданням яких є розробка правового регулювання тієї чи іншої сторони суспільної діяльності, правом, а не галуззю права не вичерпуються [25, с. 21-22; 34, с. 12].

Чимало з таких як регулятивних правових юридичних наук, так й антиделіктних правових юридичних наук мають відверто семантично невиважені та/чи непрофесійне підібрані найменування, що у повній мірі виправляється новітньою доктриною класифікації юридичних наук (див. лекцію про інноваційний господарської галузі права та судочинства за новітню доктриною класифікації юридичних наук спецкурсу про інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень) [43, с. 54-65, 78-91].

У цьому аспекті доцільно лише підкреслити те, що галузями права треба іменувати тільки регулятивні юридичні науки[9] та

[9] Яких є та може бути в перспективі біля 50-ти, що обґрунтовується у лекції № 1 наступного спецкурсу про інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень [43, с. 60-61, 87-88].

базисноантиделіктні юридичні науки, тоді як процедурні юридичні науки вже більш правильно іменувати не галузями права, а відповідним видом судочинства.

Адже ж процедурні юридичні науки мають розробити вже не правову основу чи базис для подолання відповідних правопорушень, що є завданням базисноантиделіктних юридичних наук, а лише правовий порядок чи процедуру такого подолання, тобто судочинство [23 с. 22; 34, с. 12-13].

Детальний аналіз **семи варіантів найменування та змісту процедурних юридичних наук**, від чого походила й назва відповідних кодексів, вже був проведений в межах питання 6 лекції № 1 спецкурсу про інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень [43, с. 104-115], а також в інших авторських публікаціях [25 с. 22-29; 34, с. 13-20 та ін.].

А тому зараз доцільно перейти до детального розгляду новітньої доктрини другої базисної властивості (значення) права як однієї з базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів та цілої низки інших тісно пов'язаних з даною властивістю (значенням) права новітніх доктрин і концепцій правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

Розпочати ж доцільно зі з'ясування сутності та співвідношення існуючого законодавчого регулювання забезпечення виконання законів та інших правових актів і правового статусу соціосуб'єктів за Основним законом, перш за все України, а вже потім на цій основі відповідних положень Основних законів й інших країни пострадянського простору і в підсумку інших провідних країни світу та за міжнародними правовими актами.

Питання 2. Базисні положення Конституції України у частині забезпечення дотримання законів та утвердження правового статусу людини

В якості базисних положень Конституцією України у частині правової регламентації забезпечення дотримання Основного закону і інших правових актів та утвердження і забезпечення правового статусу людини найбільш правильно розглядати наступні положення.

Розділ І. Загальні засади :

Стаття 1 : Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 3 :

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу
«Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

2. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 5 :

2. ... єдиним джерелом влади в Україні є народ. ...

3. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

4. Ніхто не може узурпувати державну владу.

Стаття 8 :

1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина :[10]

---

[10] Тут і надалі доцільно було б уникати застосування поруч термінів «громадянин» і «людина». У такому підході вже криється натяк на поділ всього населення держави на людей і нелюдей, як це було ще у Стародавньому Римі, де все населення початкове поділялося на : а) квіритів (патриціїв) - повноправних римських громадян; б) плебеїв (від лат. - простолюдин) – переселенці та жителі підкорених латинських племен, які були позбавлені політичних прав, не брали участі у перерозподілі землі та мали низку інших обмежень правового статусу; в) клієнтів (від лат. - слухняний) – інші чужоземці, відпущені на волю раби, незаконно народжені діти та ін., які постійно перебували у різних формах залежності від патриціїв («їхніх патронів»); г) рабів [1 та ін.]. Всі люди, які постійно проживають на території певної держави, повинні мати єдиний правовий статус незалежно від того, чи бажають вони набути громадянство даної держави. У будь-якому випадку поділ населення країни на громадян та людей, тим більше на рівні Основного закону, є на цей час відверто некоректним і прямо суперечить вимогам ст. 1 і ч. 1 ст. 2 Загальної декларації прав людини [9], ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [48], ч. 1 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [79] та аналогічним вимогам багатьох інших міжнародних правових актів, що прямо забороняють це робити – поділяти населення країни за тими чи іншими ознаками на певні версти із різним правовим статусом. Тому у контексті найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення та відновлення правового статусу соціосуб'єктів більш правильно говорити, якщо є потреба акцентувати увагу на базисному різновиді соціосуб'єктів, лише про людину чи про громадянина, уникаючи одночасного застосування обох вказаних термінів. У той же час. від поділу населення будь-якої країни на дві категорії – людей та нелюдей, не уникнути у контексті аналізу відношення людей до правового статусу один до одного та до обов'язку людини у контексті загальнолюдських цінностей завжди залишатися власне **Людиною. А саме такий наголос і зроблено** в одному із базисних положень політсили «Слуга народу» - «Стати Президентом України і залишитися власне **Людиною**». Цього ж у силу своєї генетичної сутності ніяк не міг зробити та й не дуже і хотів робити і вже ніколи й не зробить як власне Президент країни П. Порошенко.

Стаття 22 :

3. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Стаття 55 :

6. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Стаття 58 :

1. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

При цьому треба мати на увазі, що згідно рішення Конституційного Суду України, положення частини першої статті 58 Конституції України про те, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, треба розуміти так, що воно стосується людини і громадянина (фізичної особи) [101].

Даний підхід, що викладений й в Основному законі та у заснованому на ньому вказаному рішенні Конституційного Суду України, є відверто юридичне непрофесійним. Неможна пов’язувати застосування зворотної сили закону лише із антикримінальним судочинством та лише щодо фізичної особи.

Розділ V. Президент України :

Стаття 102 :

2. Президент України є гарантом ... додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Розділ VII. Прокуратура :

Стаття 121 :

1. Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються :

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [72].

Для порівняння ст. 5 «Основні функції прокуратури» первинної редакції Закону України «Про прокуратуру» від 5.11.1991 р. мала наступний вигляд :

1. Основними функціями прокуратури є :

1) нагляд за додержанням законів усіма органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами;

2) нагляд за додержанням законів органами, які ведуть боротьбу із злочинністю та іншими правопорушеннями і розслідують діяння, що містять ознаки злочину;

3) розслідування діянь, що містять ознаки злочину;

4) підтримання державного обвинувачення, участь у розгляді в судах кримінальних, цивільних справ та справ про адміністративні правопорушення і господарських спорів у арбітражних судах;

5) нагляд за виконанням законів у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, при виконанні покарань та застосуванні інших заходів примусового характеру, які призначаються судом;

6) нагляд за додержанням законів у Збройних Силах і органах Служби національної безпеки України.

3. На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені законами України [96].

У той же час, лише згідно із законом України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» від 12.07.2001 р. № 2663-III в законі «Про прокуратуру» дана стаття набула назви «Функції прокуратури» і була дещо змінена «шапка» першої частини : «Прокуратура України становить єдину систему, на яку відповідно до Конституції України та цього Закону покладаються такі функції», тоді як функції прокуратури вже із запізненням майже на п'ять років набули точного копіювання змісту функцій із цитованої ст. 121 первинної редакції Основного закону [72]; друга частина ст. 5 була виключена, а колишня частина третя цієї ж статті стали другою також із дещо зміненим текстом : «На прокуратуру не може покладатися виконання функцій, не передбачених Конституцією України і цим Законом» [89].

Згідно закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2.06.2016 р. № 1401-VIII, в Основному законі було ліквідовано розд. VII «Прокуратура», а замість нього у наступному розд. VIII «Правосуддя» з'явилася ст. 131^1 наступного змісту :

«1. В Україні діє прокуратура, яка здійснює :

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом» [90].

Не дивлячись на це, чергова редакція Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII, що у частині функцій прокуратури залишилися незмінною й досі, і має вже ст. 2 «Функції прокуратури» такого змісту :

«1. На прокуратуру покладаються такі функції :

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

3. На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України» [97].

Дана редакція у частині власне функцій прокуратури повністю відтворює зміст первинної ст. 121 Основного закону, а нова редакція функцій із Основного закону у Закон України «Про прокуратуру» ще й досі не перейшла.

Продовжуючи виклад первинної редакції Основного закону, треба звернути увагу на регулювання судової влади, що виглядало таким чином :

Розділ VIII. Правосуддя :

Стаття 125 :

2. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

3. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

4. Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

5. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [72].

У той ж час за Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2.06.2016 р. № 1401-VIII ст. 125 Основного закону набула дещо іншого змісту :

3. Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України.

4. Відповідно до закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди.

5. З метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди.

6. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [90].

У той же час ієрархія та спеціалізація судів у ст. 125 та ін. Конституції України обох вказаних редакцій не деталізується.

Окрім цього, на перший погляд здається, що керівництво прокуратури, своєчасно не ініціюючи внесення змінених редакції про функції прокуратури й до законну про цей державний орган, постійно порушувало вимоги ч. 1 і ч. 2 ст. 8 Основного Закону, згідно яких в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права і закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [72].

На справді ж все виглядає як раз навпаки. Законодавці, вносячи в Основний закон з приводу цього зміни, у т. ч. й у вигляді самої першої редакції ч. 1 ст. 121 Конституції України [72], яка принципово звужувало функції прокуратури у порівнянні з чинними на той час відповідними положеннями ч. 1 ст. 5 «Основні функції прокуратури» первинної редакції Закону України «Про прокуратуру» від 5.11.1991 р. (коли доцільно наголосити на тому, що **ці положення разом із вказаним законом з'явилися в наслідок реалізації українським народом своєї влади вже після проголошення незалежності**) [96], цинічно порушували вже при прийнятті первинної редакції Основного закону низку наступних його положень :

- ч. 2 ст. 3 Конституції України [72], згідно яких власне прокуратурі як базисному державному органу, який має у контексті головного обов'язку держави та її органів у першу чергу забезпечувати та утверджувати права і свободи людини, що з принципово звуженими її повноваженнями робити найбільш ефективно, раціонально та якісно вже стало просто неможливо;

- ч. 3 ст. 22 Конституції України [72], у відповідності з якими забороняється при прийнятті нових законів, у т. ч. й Основного закону, та інших правових актів звужувати існуючий зміст та обсяг прав та свобод людини, а принципово звужені повноваження

прокуратури у напрямку можливостей даного державного органу найбільш ефективно, раціонально та якісно виконувати вказаний головний обов'язок держави відповідним чином звужували зміст та обсяг прав і свобод власне самих людей;

- ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [72], згідно із якими у Президента України як гаранта дотримання Основного та правового статусу всіх своїх співвітчизників значно слабшали передбачені законом засоби виконання даної своєї базисної місії за допомогою прокуратури, у даному відношенні своєї правової руки.

Тому треба прокуратурі повернути всі її повноваження, за виключенням ведення досудового слідства щодо певної категорії кримінальних правопорушень та підтримання обвинувачення чи іншої обвинувальної участі як представника держави у різних видах судочинства або процесуальне керівництво слідством.

Процесуальне керівництво мають здійснювати керівники відповідних підрозділів слідчотури, а необхідність поєднання всіх видів слідства в єдиному антиделіктному органі – слідчому комітеті чи слідчотурі, представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра вже почали пропонувати з широкою апробацією по різним веб-сайтам ще з 2010 р. [13, с. 17; 15; 16; 17; 18; 84, с. 11 та ін.], що й досі не знайшло офіційної підтримки, не дивлячись на достатньо активні останніми роками процеси реформування слідчих підрозділів, наприклад, утворення державного бюро розслідування [8], замість якого значно ефективніше, раціональніше та якісніше було б створити власне слідчотуру, що більш детально розглядається окремо (див. питання 7 дійсної лекції).

Підтримання ж обвинувачення та інше представництво держави у судочинства як й захист та інша виправдувальна участь у різних видах судочинства мають здійснювати окремі структурні підрозділи адвокатури, де також має бути й третій структурний підрозділ з іншої юридичної допомоги.

Сторони обвинувачення та захисту мають бути лише сторонами у різних видах судочинства, а саме судочинство мають здійснювати спочатку слідчотура чи, там де це необхідно, інші досудові органи, а потім суд.

Звичайно, зародження певного виду судочинства має перебувати в контексті здійснення позитивної антикримінальної чи іншого виду юридичної відповідальності, що вже знаходиться в сфері функцій ордистотури - перспективного єдиного антиделіктного органу, який покликаний об'єднати із відповідною спеціалізацією ордистів всі функції здійснення ордистичної діяльності (негласної, так званої

оперативно розшукової), і створення якого також з 2010 р. [13, с. \ 17; 15; 16; 17; 18; 84, с. 11 та ін.] пропонували представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра (див. питання 7 дійсної лекції). В такому розумінні ордисти, які повинні здійснювати допомогаючу (з метою отримання доказів) і контролюючу (із завданням попередження і припинення корупції) ордистичний супровід слідчої і судової діяльності, також відносяться до суб'єктів, які здійснюють судочинство.

Такі інноваційні підходи представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра вже пропонували здійснювати в контексті докорінного реформування чинного дійсно кримінального провадження у власне антикримінальне судочинство із чітким розмежуванням та дійсним урівноваженням функцій сторони захисту та обвинувачення [42, с. 44-45 та ін.], що також розглядається й у третій лекції дійсного спецкурсу (див. питання 3 лекції 3).

У даному випадку також достатньо цікавий досвід Естонської Республіки, згідно вимог ст. ст. 132, 139 та ін. Основного закону якої, функції так званого загального нагляду прокуратури в певній мірі здійснюють в господарській діяльності Державний контроль, а у законодавчій та виконавчій діяльності Канцлер юстиції [73].

У контексті ж різних видів судочинства дуже правильно функція конституційного нагляду у відповідності із ст. ст. 149, 152 та ін. Конституції Естонської Республіки[11] фактично передана судам загальної компетенції [73]. Судді будь-якої спеціалізації зобов'язані не застосовувати ніяких законів та інших правових актів, що суперечать Основному закону, а Державні суди (у розумінні українських парламентарів - вищі спеціалізовані суди, а представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра - відповідні судові палати Верховного Суду України) мають повноваження визнавати недійсним будь-який закон чи інший правовий акт, що суперечить Основному закону [73].

[11] Що, як ще більш обґрунтовані позиції киргизьких законодавців із утворення згідно вимог абз. 2 ч. 3 ст. 93 та ч. 1 ст. 97 Основного закону даної держави у складі Верховного Суду Конституційної судової палати [63] та японських законодавців зі здійснення конституційного нагляду також Верховним судом у відповідності із вимогами ст. 82 Основного закону даної країни від 1946 р. [55], а також найбільш алогічна у цьому відношенні позиція туркменських законодавців, які і Основному законі [69; 70], і в поточному законі про суд [85] взагалі обійшли проблему здійснення судового конституційного нагляду, детально розглядаються окремо (див. питання 3 і 4 дійсної лекції).

Ще більше нагадує здійснення традиційного прокурорського загального нагляду[12] діяльність Захисника прав за розд. XI dis «Захисник прав» Конституції Франції.[13] Згідно вимог абз. 1 ст. 71-1 Основного закону цієї держави, Захисник прав стежить за дотриманням прав і свобод адміністративними службами держави, адміністративними територіальними утвореннями, державними установами, а також будь-якими органами, на які покладається місія публічних служб або щодо яких органічний закон наділяє його певними повноваженнями [53].

Можна знайти й інші подібного роду випадки визнання європейськими та іншими державами необхідності здійснення власне такого напрямку державної діяльності з тим, щоб забезпечити та відновити законність та правовий статус всіх своїх співвітчизників.

Таким чином, повертаючи прокуратурі необхідні повноваження, треба й удосконалити їх таким чином, щоб перетворити органи прокуратури у **Праву руку Президента України** як гаранта дотримання та найбільш оперативного і максимально повного відновлення положень Основного закону та правового статусу всіх наших співвітчизників, так й у **Ліву руку власне парламенту**, щоб всі видані у державі інші правові акти у повній мірі відповідали основному «продукту» парламенту - Основному і поточним законам.

І все це можна у повній мірі реалізувати через таку базисну функцію прокуратури, як забезпечення оперативного та найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання базисного конституційного обов'язку держави здійсненням нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотримання всіма фізичними та юридичними особами на території держави, а також представниками всіх гілок державної влади, у т. ч. президентом, парламентом, урядом та судами, Основного і поточних законів та інших правових актів, а також за найповнішим відновленням правового статусу потерпілих та невідворотним притягненням винних суб'єктів владних повноважень та/чи інших осіб до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності.

Конституційний кодекс України має замість відповідного закону про прокуратуру вже й деталізувати порядок та механізми здійснення

---

[12] Від чого чомусь найбільше шарахаються та чого відверто цинічно цураються українські парламентарі, скоріше за все, виконуючи замовлення тих, кому значно зручніше жити і хутко «набивати капустиною» свої кишені в умовах адміністративного свавілля та/чи шахрайських способів здійснення підприємницької діяльності.

[13] Що у цій частині також більш детально розглядається окремо (див. питання 4 дійсної лекції).

даної базисної функції прокуратури як атрибуту власне української державності, а не правосуддя, що фактично має місце зараз.

Продовжуючи виклад положень первинної редакції українського Основного закону у порівнянні із наступними змінами, що стосуються забезпечення і відновлення правового статусу наших співвітчизників, доцільно вернути увагу й на наступні положення.

Розділ XII. Конституційний Суд України :

Стаття 147 :

1. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

2. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Стаття 150 :

1. До повноважень Конституційного Суду України належить :

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) :

- законів та інших правових актів Верховної Ради України;
- актів Президента України;
- актів Кабінету Міністрів України;
- правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

2) офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

2. З питань, передбачених цією статтею, Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені [72].

За вказаним законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 черв. 2016 р. № 1401-VIII даний розділ Основного закону набув у цьому відношенні непринципових змін і став виглядати таким чином :

Стаття 147 :

1. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції [30].

Стаття 150 :

1. До повноважень Конституційного Суду України належить :

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) :

- законів та інших правових актів Верховної Ради України;

- актів Президента України;
- актів Кабінету Міністрів України;
- правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України [90].

У той же час у відповідності із вказаним Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2.06.2016 р. № 1401-VIII, у даному розділі Основного закону з'явилися и принципові зміни у вигляді додаткової ст. 151^{-1} такого змісту : «Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано» [90].

У цьому випадку формально вже визнається право й будь-якого пересічного громадянина, який вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України, що, однак, цинічно та відверто непрофесійне суперечить іншому положенню Основного закону, зокрема ч. 3 ст. 8, згідно якої, «норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» [72].

Цитоване базисне положення Основного закону у частині верховенства права з'явилося із самого початку прийняття Конституції України і не піддавалося ніяким наступним змінам, а за понад двадцятирічне життя українського Основному закону можновладці так й не надали можливості реально скористатися цим правом, не дивлячись на те, що ще з 2007 р. представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра вже пропонували, у т. ч. й через презентацію відповідних публікацій на різних веб-сайтах, реальний спосіб реалізації цього права шляхом появи у складі Верховного Суду України поряд з іншими судовими палатами й Конституційної судової палати, дублювання даної та інших судових палат на рівні обласного суду та у вигляді спеціалізацій суддів місцевих судів [14, с. 45-46; 17; 18; 20; 22; 44, с. 23-24; 76, с. 15 та ін.].

Дану достатньо обґрунтовану пропозицію реалізували законодавці, нажаль, лише Киргизької Республіки, які, як буде показано далі, у

процесі аналітичного співставлення змісту двох редакцій Основного закону даної країни (див. питання 3 дійсної лекції) [61; 62], 27.06.2010 р. в абз. 2 ч. 3 ст. 93 та у ст. 97 розд. 6 другої редакції Основного закону вже замість Конституційного Суду Киргизької Республіки передбачили в складі Верховного Суду Киргизької Республіки Конституційну судову палату [62].

Протилежну і достатньо алогічну у цьому відношенні позицію зайняли туркменські законодавці, які і Основному законі [69; 70], і в поточному законі про суд [85] взагалі обійшли проблему здійснення судового конституційного нагляду, що більш детально розглядається окремо (див. питання 3 дійсної лекції).

Питання 3. Сутність та аналітичне співставлення базисних положень правового статусу людини за Основними законами інших країн пострадянського простору

Сутність базисних положень регламентації та забезпечення правового статусу громадян за Основними законами країн пострадянського простору, їх аналітичне співставлення між собою та коментування у контексті відповідних базисних положень Конституції України найбільш правильно представити таким чином.

Конституція Азербайджанської Республіки

Стаття 7. Азербайджанська держава :

I. Азербайджанська держава - демократична, правова, світська, унітарна республіка.

Стаття 12. Вища мета держави :

I. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина, гідного рівня життя громадянам Азербайджанської Республіки - вища мета держави.

II. Права і свободи людини і громадянина, перелічені в цій Конституції, застосовуються відповідно до міжнародних договорів, учасницею яких є Азербайджанська Республіка.

Стаття 24. Основний принцип прав і свобод людини і громадянина :

I. Людська гідність захищається і поважається.

II. Кожен з моменту народження має недоторканними, непорушними і невід'ємними правами і свободами.

III. Права і свободи включають також відповідальність і обов'язки кожного перед суспільством і іншими особами. Зловживання правами не допускається.

Стаття 26. Захист прав і свобод людини і громадянина :

I. Кожен має право захищати не забороненими законом способами і засобами свої права та свободи.

II. Держава гарантує захист прав і свобод кожного.

Стаття 71. Гарантія прав і свобод людини і громадянина :

I. Дотримуватися і захищати права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції, є обов'язком органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

II. Ніхто не може обмежити здійснення прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи кожного обмежуються підставами, встановленими цією Конституцією і законами, а також правами і свободами інших. Обмеження прав і свобод має бути пропорційно очікуваній державою результату.

III. При оголошенні війни, військового і надзвичайного стану, а також мобілізації, здійснення прав і свобод людини і громадянина може бути частково і тимчасово обмежено з урахуванням міжнародних зобов'язань Азербайджанської Республіки. Про права і свободи, здійснення яких обмежена, завчасно сповіщають населення.

IV. Ніхто ні за яких обставин не може бути примушений до вираження своїх релігійних та інших переконань, думок і переслідуватися за них.

V. Жодне положення Конституції не може тлумачитися як спрямоване на скасування прав і свобод людини і громадянина.

VI. На території Азербайджанської Республіки права і свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими.

VII. Спори, пов'язані з порушенням прав і свобод людини і громадянина, вирішуються судами.

VIII. Ніхто не може нести відповідальність за діяння, яке на час вчинення не визнавалося правопорушенням. Якщо законом, прийнятим після вчинення правопорушення, відповідальність за такі дії усунена або пом'якшена, то застосовується новий закон.

IX. Кожен може вчиняти дії, не заборонені законом, і ніхто не може бути примушений до вчинення дій, не передбачених законом.

X. Державні органи можуть здійснювати діяльність лише на підставі цієї Конституції, в порядку і межах, встановлених законом.

Стаття 99. Належність виконавчої влади :

В Азербайджанській Республіці виконавча влада належить Президенту Азербайджанської Республіки [9].

Стаття 103. Присяга особи, обраної Президентом Азербайджанської Республіки :

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

I. Особа, обрана Президентом Азербайджанської Республіки, протягом 3 днів, починаючи з дня оголошення підсумків виборів Президента Азербайджанської Республіки, в присутності суддів Конституційного Суду Азербайджанської Республіки складає таку присягу : «Присягаюся при здійсненні повноважень Президента Азербайджанської Республіки дотримуватися Конституції Азербайджанської Республіки, захищати незалежність і територіальну цілісність держави, гідно служити народу».

Глава VII. Судова влада :

Стаття 125. Здійснення судової влади :

I. Судову владу в Азербайджанській Республіці здійснюють за допомогою правосуддя тільки суди.

II. Судову владу здійснюють Конституційний Суд Азербайджанської Республіки, Верховний Суд Азербайджанської Республіки, апеляційні суди Азербайджанської Республіки, загальні та спеціалізовані суди Азербайджанської Республіки.

III. Судова влада здійснюється за допомогою конституційного, цивільного і кримінального судочинства та інших форм, передбачених законом.

IV. У кримінальному судочинстві беруть участь Прокуратура Азербайджанської Республіки і захист.

VI. Застосування не передбачених законом правових засобів з метою зміни повноважень судів і створення надзвичайних судів забороняються.

VII. **Судочинство має забезпечувати встановлення істини**.

Стаття 130. Конституційний Суд Азербайджанської Республіки :

III. Конституційний Суд Азербайджанської Республіки за запитами Президента ... вирішує питання :

2) про відповідність указів Президента ..., постанов Кабінету Міністрів ..., нормативних правових актів центральних органів виконавчої влади законам Азербайджанської Республіки;

3) про відповідність постанов Кабінету Міністрів ... і нормативних правових актів центральних органів виконавчої влади указам Президента ...;

4) про відповідність в передбачених в законі випадках рішень Верховного Суду : Конституції і законам Азербайджанської Республіки;

8) про врегулювання суперечок, пов'язаних з розмежуванням повноважень між законодавчою, виконавчою і судовою владою.

V. Кожен має право в установленому законом порядку оскаржити до Конституційного Суду ... нормативні акти органів законодавчої і виконавчої влади, акти муніципалітетів і судів, які порушують його права і свободи, для вирішення Конституційним Судом ... питань, зазначених у пунктах 1-7 частини III цієї статті, з метою відновлення порушених прав і свобод людини.

VI. Суди можуть в установленому законами ... порядку звертатися до Конституційного Суду про тлумачення Конституції та законів ... з питань здійснення прав і свобод людини.

VII. Уповноважений з прав людини ... має право у зв'язку з нормативними актами органів законодавчої і виконавчої влади, актами муніципалітетів і судів, що порушують права і свободи людини, звернутися в установленому законом порядку до Конституційного Суду ... для вирішення ... питань, вказаних у пунктах 1-7 частини III цієї статті.

Стаття 131. Верховний Суд Азербайджанської Республіки :

I. Верховний Суд Азербайджанської Республіки є найвищим судовим органом у цивільних, кримінальних та інших справах, віднесених до провадження загальних і спеціалізованих судів; він здійснює правосуддя в касаційному порядку; дає роз'яснення з питань судової практики.

Стаття 133. Прокуратура Азербайджанської Республіки :

I. Прокуратура Азербайджанської Республіки здійснює в передбаченому законом порядку і випадках нагляд за виконанням і застосуванням законів; в передбачених законом випадках порушує кримінальні справи і веде слідство; підтримує в суді державне обвинувачення; порушує в суді позов; приносить протести на рішення суду.

II. Прокуратура Азербайджанської Республіки є єдиним централізованим органом, заснованим на підпорядкуванні територіальних та спеціалізованих прокурорів Генеральному прокурору Азербайджанської Республіки [56].

Отже, Президент цієї держави прямо не уповноважується бути гарантом дотримання Основного закону і правового статусу громадян (в присязі тільки вказано - «служити народу»), прокуратура здійснює традиційні функції, в т. ч. і загального нагляду, Конституційний Суд вирішує також питання відповідності підзаконних правових актів законам, рішень судів Основному і поточним законам, вирішує спори між гілками державної влади і розглядає звернення будь-яких осіб щодо порушення правового статусу громадян, а спеціалізація судів і

суддів загальної компетентності в Основному законі чітко і вичерпно не прописана.

Конституція Республіки Вірменія від 5 липня 1995 р

Стаття 42 :

3. Забороняється призначення покарання більш суворого, ніж те, яке могло бути застосоване за законом, що діє в момент скоєння злочину.

4. Людина не може бути визнаний винною у злочині, якщо за законом, що діяв в момент вчинення діяння, діяння не вважалося злочином.

5. Закон, що встановлює відповідальність або посилює відповідальність, зворотної сили не має [57].

Конституція Республіки Вірменія від 27 листопада 2005 р.

Стаття 22 :

3. Забороняється призначення більш суворого покарання, ніж те, яке могло бути застосоване за законом, що діє в момент скоєння злочину.

4. Людина не може бути визнана винною у злочині, якщо за законом, що діяв в момент вчинення діяння, діяння не вважалося злочином.

5. Закон, що виключає караність за діяння або пом'якшує покарання, має зворотну силу.

6. Закон, що встановлює або обтяжуючий відповідальність, зворотної сили не має.

Стаття 42:

1. Основні права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не виключають інших прав і свобод, встановлених законами та міжнародними договорами.

2. Кожен є вільним робити те, що не заборонено законом і не порушує права і свободи інших осіб. Ніхто не може нести обов'язки, які не встановлені законом.

3. Закони та інші правові акти, що погіршують правове становище особи, не мають зворотної сили.

4. Правові акти, що покращують правове становище особи, виключають або пом'якшують його відповідальність, мають зворотну силу, якщо це передбачено такими актами [58].

Конституція Республіки Вірменія від 5 грудня 2015 р.

Стаття 1 : Республіка Вірменія - суверенна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 3. Людина, її гідність, основні права і свободи :

1. У Республіці Вірменія людина - найвища цінність. Невідчужувана гідність людини - невід'ємна основа його прав і свобод.

2. Повага і захист основних прав і свобод людини і громадянина - обов'язки публічної влади.

3. Публічна влада обмежена основними правами і свободами людини і громадянина, які є безпосередньо діючим правом.

Стаття 52. Право на звернення до Захисника прав людини : Кожен має право на отримання сприяння Захисника прав людини в разі порушення державними органами, органами місцевого самоврядування та посадовими особами, а в установлених Законом про Захисника прав людини випадках також організаціями своїх прав і свобод, закріплених Конституцією та законами. Подробиці встановлюються законом.

Стаття 72. Принцип законності при встановленні злочинів і призначенні покарань : Ніхто не може бути засуджений за таку дію або бездіяльність, які на час вчинення не були злочином. Не може бути призначено більш суворе покарання, ніж те, яке застосовувалося на час вчинення злочину. Закон, який скасовує караність діяння або пом'якшує покарання, має зворотну силу.

Стаття 73. Зворотна дія законів та інших правових актів :[14]

1. Закони та інші правові акти, які погіршують правове становище особи, зворотної сили не мають.

2. Закони та інші правові акти, що покращують правове становище особи, мають зворотну силу, якщо це передбачено цими актами.

У цьому випадку на відміну від позиції в Основному законі законодавців всіх інших країн пострадянського простору (див. питання 3 цієї лекції) і світу в цілому (див. питання 4 цієї лекції), в т. ч. і міжнародних правових актів (див. питання 5, 6 цієї лекції), зворотна сила закону розглядається не тільки в контексті лише притягнення до карально-виховної міри антикримінальної відповідальності, а й в загальноправовому відношенні в контексті погіршення і покращення правового становища особи.

Доцільно також підкреслити, що і в Конституції Республіки Вірменії в редакції від 5.07.1995 р ці ж положення викладені в цитованій вище ст. 42 тільки в зв'язку із притягнення особи до

[14] Такі ж положення, але поряд з іншими, були вперше передбачені в цитованій ст. 42 Конституції Республіки Вірменія в редакції від 27.11.2005 р, в той час як в також вже цитованій ст. 22 даної редакції Основного закону залишилися і колишні положення, що стосуються зворотної дії закону в антикримінальному судочинстві [58].

антикримінальної відповідальності [57], в той час як в Основному законі цієї країни в редакції від 27.11.2005 р стаття з такими ж положеннями щодо антикримінального судочинства поміняла номер на 22, одночасно з цим в статті з номером 42 стали вже викладатися положення нового правого статусу принципу зворотної дії закону [58], що повторилося також і в Конституції Республіки Вірменії в редакції від 5.12.2015 р в статтях з номерами відповідно 72 і 73 [58].

Таким чином, вірменські парламентарії, включивши до Основного закону більш обґрунтовані і професійне витримані положення про загальноправовий статус принципу зворотної дії закону, ще не змогли відмовитися і від традиційного відображення меж дії цього принципу в межах антикримінального судочинства. А даний підхід є вже явною помилкою або в даному випадку - швидше за все результатом традиційної особливої обережності законодавців всіх без винятку країн світу (особливо англійських, у яких, як і у всіх титульних англійців, присутня досить значна частка генетичного консерватизму) щодо будь-яких інноваційних положень юриспруденції, на основі принципу життя : **А мало чи що!!!???**

Стаття 76. Обмеження основних прав і свобод під час надзвичайного або воєнного стану : Під час надзвичайного або воєнного стану основні права і свободи людини і громадянина, за винятком вказаних у статтях 23-26, 28-30, 35-37, частини 1 статті 38, частини 1 статті 41, частини 1, першому реченні частини 5 та частини 8 статті 47, статті 52, частини 2 статті 55, статтях 56, 61, 63-72 Конституції, можуть бути в установленому законом порядку тимчасово припинені або піддані додатковим обмеженням лише настільки, наскільки цього вимагає ситуація - в межах міжнародних зобов'язань, прийнятих щодо відхилення від зобов'язань під час надзвичайного або воєнного стану ..

В даному випадку передбачається найбільший перелік прав і свобод громадян, які не повинні порушуватися навіть під час надзвичайного та воєнного стану, що є недостатньо обґрунтованим. До такого переліку мають входити лише ті права, свободи, обов'язки і інтереси громадян та інших соціосуб'єктів, що, виходячи із загальнолюдських цінностей та принципу справедливості, об'єктивно відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

Стаття 79. Принцип визначеності : При обмеженні основних прав і свобод закони повинні встановлювати підстави і обсяг цих обмежень, щоб бути в достатній мірі певними, що носії і адресати цих прав і свобод були в змозі проявляти відповідну поведінку.

Стаття 81. Основні права і свободи та міжнародна правова практика :

1. При тлумаченні положень про основні права і свободи, закріплених в Конституції, враховується практика органів, що діють на підставі міжнародних договорів про права людини, ратифікованих Республікою Вірменія.

2. Обмеження основних прав і свобод не можуть перевищувати обмеження, встановлені міжнародними договорами Республіки Вірменія.

Стаття 123. Статус та функції Президента Республіки :

1. Президент Республіки - глава держави.

2. Президент Республіки стежить за дотриманням Конституції.

3. Президент Республіки при здійсненні своїх повноважень неупереджений і керується виключно загальнодержавними і загальнонаціональними інтересами.

4. Президент Республіки здійснює свої функції за допомогою повноважень, встановлених Конституцією.

Стаття 127. Вступ на посаду Президента Республіки:

1. Президент Республіки вступає на посаду в день завершення повноважень попереднього Президента Республіки.

2. Президент Республіки, обраний за допомогою позачергових виборів, вступає на посаду на десятий день після обрання.

3. Президент Республіки вступає на посаду на спеціальному засіданні Національних Зборів з принесенням народу наступної присяги : «Вступаючи на посаду Президента Республіки, клянусь: бути вірним Конституції Республіки Вірменія, при здійсненні своїх повноважень бути неупередженим, керуватися тільки загальнодержавними і загальнонаціональними інтересами і вкласти всі свої сили в справу зміцнення національної єдності».

Глава 7. Суди і Вища судова рада :

Стаття 163. Суди :

1. У Республіці Вірменія діють Конституційний Суд, Касаційний суд, апеляційні суди, суди першої інстанції загальної юрисдикції, а також Адміністративний суд. У передбачених законом випадках можуть створюватися спеціалізовані суди.

Стаття 167. Конституційний Суд :

1. Конституційне правосуддя здійснює Конституційний Суд, забезпечуючи верховенство Конституції.

Стаття 168. Повноваження Конституційного Суду :

1. Конституційний Суд в порядку, встановленому законом про Конституційний Суд :

1) визначає відповідність законів, постанов Національних Зборів, указів і розпоряджень Президента Республіки, постанов, підзаконних нормативних правових актів Уряду та Прем'єр-міністра Конституції;

4) вирішує спори між конституційними органами, що виникають у зв'язку з їх конституційними повноваженнями;

Стаття 169. Звернення до Конституційного Суду :

1. До Конституційного Суду можуть звертатися:

8) кожна особа - по конкретній справі, коли є остаточний акт суду, вичерпані всі засоби судового захисту і заперечується конституційність застосованого в його відношенні цим актом положення нормативного правового акта, що призвело до порушення його основних прав і свобод, закріплених в Главі 2 Конституції, з урахуванням також тлумачення, даного з відповідним положенням в правозастосовчій практиці;

9) Генеральний прокурор - з питань конституційності положень нормативних правових актів, що стосуються конкретного провадження, здійснюваного Прокуратурою, а також в разі, встановленому пунктом 11 статті 168 Конституції;

10) Захисник прав людини - з питань відповідності перерахованих в пункті 1 статті 168 Конституції нормативних правових актів положенням Глави 2 Конституції;

Стаття 171. Касаційний суд :

1. У Республіці Вірменія вищою судовою інстанцією, за винятком сфери конституційного правосуддя, є Касаційний суд.

2. Касаційний суд в межах встановлених законом повноважень за допомогою перегляду судових актів:

1) забезпечує однакове застосування законів та інших нормативних правових актів;

2) усуває фундаментальні порушення прав і свобод людини.

Глава 8. Прокуратура і слідчі органи:

Стаття 176. Прокуратура :

1. Прокуратура є єдиною системою, якою керує Генеральний прокурор.

2. Прокуратура в встановлених законом випадках і порядку:

1) порушує кримінальне переслідування;

2) здійснює нагляд за законністю досудового кримінального провадження;

3) підтримує обвинувачення в суді;

4) опротестовує рішення, вироки і постанови судів;

5) здійснює нагляд за законністю застосування покарань та інших примусових заходів.

3. Прокуратура в встановлених законом виняткових випадках і порядку порушує в суді позов про захист державних інтересів.

Глава 10. Захисник прав людини :

Стаття 191. Функції та повноваження Захисника прав людини :

1. Захисник прав людини є незалежним посадовою особою, яка стежить за дотриманням прав і свобод людини державними органами, органами місцевого самоврядування та посадовими особами, а у випадках, встановлених Законом про Захисника прав людини, - також організаціями, сприяє відновленню порушених прав і свобод, вдосконаленню нормативно-правових актів, що стосуються прав і свобод [58].

Таким чином, у Вірменії гарантом дотримання Основного закону і правового статусу громадян є не Президент, а Конституційний Суд і Касаційні суди і додатково правового статусу людини - Захисник прав людини, який в цій частині здійснює, по суті, традиційні функції прокурорського загального нагляду, тоді як прокуратура є атрибутом суто правосуддя. Спеціалізація судів і суддів в Основному законі не зачіпається.

Конституція Республіки Бєларусь

Стаття 1 : Республіка Бєларусь - унітарна демократична соціальна правова держава.

Стаття 2 :

1. Людина, його права, свободи і гарантії їх реалізації є вищою цінністю і метою суспільства і держави.

2. Держава відповідальна перед громадянином за створення умов для вільного і гідного розвитку особистості. Громадянин відповідальний перед державою за неухильне виконання обов'язків, покладених на нього Конституцією.

Стаття 21 :

1. Забезпечення прав і свобод громадян Республіки Бєларусь є вищою метою держави.

3. Держава гарантує права і свободи громадян Бєларусі, закріплені в Конституції, законах і передбачені міжнародними зобов'язаннями держави.

Стаття 22 : Всі рівні перед законом і мають право без усякої дискримінації на рівний захист прав і законних інтересів.

Стаття 53 : Кожен зобов'язаний поважати гідність, права, свободи, законні інтереси інших осіб.

Стаття 63 :

1. Здійснення передбачених цією Конституцією прав і свобод особистості може бути призупинено тільки в умовах надзвичайного або воєнного стану в порядку і межах, визначених Конституцією і законом.

2. При здійсненні конкретних заходів у період надзвичайного стану не можуть обмежуватися права, передбачені в ст. 24 (право на життя), ч. 3 ст. 25 (заборона піддавати тортурам, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, а також без згоди особи піддавати його медичним або іншим дослідам), ст. 26 (презумпція невинності) і ст. 31 (свобода віросповідання) Конституції.

Стаття 79 :

1. Президент Республіки Бєларусь є Главою держави, гарантом Конституції Республіки Бєларусь, прав і свобод людини і громадянина.

Глава 6. Суд :

Стаття 112 :

1. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і прийнятих відповідно до неї інших нормативних актів.

2. Якщо при розгляді конкретної справи суд прийде до висновку про невідповідність нормативного акта Конституції, він приймає рішення відповідно до Конституції і ставить в установленому порядку питання про визнання даного нормативного акту неконституційним.

Стаття 116 : Контроль за конституційністю нормативних актів у державі здійснюється Конституційним Судом Республіки Бєларусь.

Глава 7. Прокуратура :

Стаття 125 :

1. Нагляд за точним і однаковим виконанням законів, декретів, указів та інших нормативних актів міністерствами та іншими підвідомчими Раді Міністрів органами, місцевими представницькими і виконавчими органами, підприємствами, організаціями та установами, громадськими об'єднаннями, посадовими особами та громадянами покладається на Генерального прокурора Республіки Бєларусь і підлеглих йому прокурорів.

2. Прокуратура здійснює нагляд за виконанням законів при розслідуванні злочинів, відповідністю закону судових рішень у цивільних, кримінальних справах і справах про адміністративні правопорушення, у випадках, передбачених законом, проводить попереднє слідство, підтримує державне обвинувачення в судах.

Глава 8. Комітет державного контролю :

Стаття 129 : Державний контроль за виконанням республіканського бюджету, використанням державної власності, виконанням актів Президента, Парламенту, Уряду та інших державних органів, що регулюють відносини державної власності, господарські, фінансові та податкові відносини, здійснює Комітет державного контролю [59].

Отже, в Республіці Білорусь гарантом дотримання Основного закону і правового статусу співвітчизників є Президент, прокуратура здійснює традиційні функції нагляду, що в частині господарської діяльності додатково контролюється Комітетом державного контролю, в зв'язку з чим ці два антиделіктних органу розміщені в одному розділі Основного закону. Суди представлені Конституційним Судом і судами загальної компетенції без чіткого визначення їх спеціалізації та ієрархії. Якщо при розгляді конкретної справи суд загальної компетенції прийде до висновку про невідповідність правового акта Конституції, він приймає рішення відповідно до Конституції і ставить в установленому порядку питання про визнання даного нормативного акту неконституційним.

Конституція Грузії

Стаття 1:

1. Грузія - незалежна, єдина і неподільна держава, ...

2. Формою політичного устрою грузинської держави є демократична республіка.

Стаття 7: Грузія визнає і дотримується загальновизнаних прав і свобод людини як неминущі і вищі людські цінності. При здійсненні влади народ і держава обмежені цими правами і свободами як безпосередньо чинним правом.

Стаття 42 :

5. Ніхто не несе відповідальності за діяння, яке на час їх вчинення не вважалося правопорушенням. Закон, що не пом'якшує або не скасовує відповідальності, зворотної сили не має.

Стаття 4 4:

2. Здійснення прав і свобод одних людей не повинно порушувати права і свободи інших.

Стаття 69 :

1. Президент Грузії є главою Грузинської держави, гарантом єдності і національної незалежності країни. Президент Грузії в межах повноважень, наданих йому Конституцією, забезпечує функціонування державних органів.

Стаття 71 :

1. При вступі на посаду новообраний Президент Грузії вимовляє програмну промову і складає таку присягу : «Я, Президент Грузії, перед Богом і Народом заявляю, що буду захищати Конституцію Грузії, незалежність, цілісність і неподільність країни, сумлінно виконувати обов'язки Президента, піклуватися про безпеку і добробут громадян моєї країни, про відродження і могутність мого народу і Вітчизни».

Глава четверта. Уряд Грузії :

Стаття 81^4 : Органи Прокуратури входять в систему Міністерства юстиції, і загальне керівництво ними здійснює Міністр юстиції. Повноваження і порядок діяльності Прокуратури визначаються законом.

Глава п'ята. Судова влада :

Стаття 83 :

1. Конституційний Суд Грузії є судовим органом конституційного контролю. Повноваження, порядок створення і діяльності Конституційного Суду визначаються Конституцією і органічним законом.

2. Правосуддя здійснюється загальними судами. Їх система встановлюється органічним законом.

Стаття 89 :

1. Конституційний Суд Грузії на підставі позову чи подання Президента Грузії, ...

а) приймає рішення з питань відповідності Конституції конституційної угоди, закону, нормативних актів Президента, уряду, вищих органів влади Абхазької Автономної Республіки і Аджарської Автономної Республіки;

б) розглядає спори щодо розмежування компетенції між державними органами;

е) на підставі позову особи розглядає конституційність нормативних актів стосовно основних прав і свобод людини, визнаним главою другий Конституції Грузії;

Стаття 90 :

1. Верховний Суд Грузії є касаційним судом ... [60].

Таким чином, Президент Грузії лише побічно визнається в присязі гарантом Основного закону, а дотримання правового статусу співвітчизників забезпечується за допомогою відповідної можливості будь-якої особи звернутися до Конституційного Суду. Спеціалізація і структура судів загальної компетентності Основним законом не

розглядається, а прокуратура алогічно оголошується атрибутом лише Міністерства юстиції без визначення її функцій.

Конституція Республіки Казахстан

Стаття 1 :

1. Республіка Казахстан стверджує себе демократичною, світською, правовою та соціальною державою, вищими цінностями якого є людина, її життя, права і свободи.

Стаття 12 :

1. У Республіці Казахстан визнаються і гарантуються права і свободи людини відповідно до Конституції.

2. Права і свободи людини належать кожному від народження, визнаються абсолютними і невідчужуваними, визначають зміст і застосування законів та інших нормативних правових актів.

5. Здійснення прав і свобод людини і громадянина не повинно порушувати прав і свобод інших осіб, зазіхати на конституційний лад і громадську мораль.

Стаття 34 :

1. Кожен зобов'язаний дотримуватися Конституції і законодавство Республіки Казахстан, поважати права, свободи, честь і гідність інших осіб.

Стаття 39 : Права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені тільки законами і лише в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту конституційного ладу, охорони громадського порядку, прав і свобод людини, здоров'я і моральності населення.

Стаття 40 :

2. Президент Республіки - символ і гарант єдності народу і державної влади, непорушності Конституції, прав і свобод людини і громадянина.

Розділ VII. Суди і правосуддя :

Стаття 75 :

2. Судова влада здійснюється за допомогою цивільного, кримінального та інших встановлених законом форм судочинства. У випадках, передбачених законом, кримінальне судочинство здійснюється за участю присяжних засідателів.

3. Судами Республіки є Верховний Суд Республіки, місцеві та інші суди Республіки, створюються законом.

4. Судова система Республіки встановлюється Конституцією Республіки і конституційним законом. Створення спеціальних і надзвичайних судів під будь-яким назвою не допускається.

Стаття 83 :

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Прокуратура від імені держави здійснює в встановлених законом межах і формах вищий нагляд за дотриманням законності на території Республіки Казахстан, представляє інтереси держави в суді і від імені держави здійснює кримінальне переслідування [61].

Отже, Президент Республіки Казахстан прямо проголошується символом і гарантом непорушності Конституції і прав і свобод людини і громадянина, а прокуратура, хоча і є атрибутом правосуддя (входячи із судом в один розділ), але має, по суті, традиційні прокурорські функції - вищий нагляд за дотриманням законності на території держави.

Конституція Киргизької Республіки від 5 травня 1993 р.

Глава перша. Основи конституційного ладу :

Стаття 1 :

1. Киргизька Республіка (Киргизстан) - суверенна, унітарна, демократична, правова, світська, соціальна держава.

3. Народ Киргизстану є носієм суверенітету і єдиним джерелом державної влади в Киргизькій Республіці.

4. абз. 1 : Народ Киргизстану здійснює свою владу безпосередньо на виборах і референдумах, а також через систему державних органів і органів місцевого самоврядування на основі цієї Конституції і законів.

абз. 2 : Від імені народу Киргизстану має право виступати обрані ним Президент і Жогорку Кенеш.

Стаття 2 :

1. Держава та її органи служать всьому суспільству, а не якоїсь його частини.

2. Жодна частина народу, жодне об'єднання і ніяка окрема особа не мають права привласнювати владу в державі.

3. Держава, його органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи не можуть виходити за рамки повноважень, визначених цією Конституцією та законом.

Стаття 7 : Державна влада в Киргизькій Республіці ґрунтується на принципах :

- верховенства влади народу, що представляється і забезпечується всенародно обираним головою держави - Президентом Киргизької Республіки;

- поділу державної влади на законодавчу, виконавчу, судову гілки, їх узгодженого функціонування і взаємодії;

- відповідальності державних органів і органів місцевого самоврядування перед народом і здійснення ними своїх повноважень в інтересах народу;

- розмежування функцій і повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Глава шоста. Центральні органи державної влади Киргизької Республіки :

Розділ перший. прокуратура:

Стаття 77 : Прокуратура Киргизької Республіки здійснює нагляд за точним і однаковим виконанням законів та інших нормативних правових актів Киргизької Республіки. Органи прокуратури здійснюють кримінальне переслідування, беруть участь в судовому розгляді справ у передбачених законом випадках і порядку (в цьому розділі тільки одна дана стаття).

Розділ п'ятий. Акийкатчи (Омбудсмен) :

Стаття 81 : Контроль за дотриманням свобод і прав людини і громадянина в Киргизькій Республіці здійснюється Омбудсменом (Акийкатчи). Організація і діяльність Омбудсмена (Акийкатчи) визначаються законом (в цьому розділі тільки одна дана стаття).

Глава сьома. Судова влада Киргизької Республіки :

Стаття 82 :

1. абз. 1 : Правосуддя в Киргизькій Республіці здійснюється тільки судом.

абз. 2 : У передбачених законом випадках і порядку громадяни Киргизької Республіки мають право брати участь у здійсненні правосуддя.

2. Судова влада здійснюється за допомогою конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного та інших форм судочинства.

3. абз. 1 : Судова система Киргизької Республіки встановлюється Конституцією і законами, складається з Конституційного суду, Верховного суду та місцевих судів. Конституційним законом можуть засновуватися спеціалізовані суди.

абз. 2: Створення надзвичайних судів не допускається.

Стаття 85 :

1. Конституційний суд є вищим органом судової влади щодо захисту Конституції.

3. Конституційний суд :

1) визнає неконституційними закони та інші нормативні правові акти в разі їх протиріччя Конституції;

2) дає офіційне тлумачення норм Конституції; ....

4. абз. 2 : Встановлення Конституційним судом неконституційності законів або їх положень скасовує їх дію на території Киргизької Республіки, а також скасовує дію інших нормативних правових актів,

заснованих на законах або їх положеннях, визнаних неконституційними, за винятком судових актів.

абз. 3 : Судові акти, засновані на нормах законів, визнаних неконституційними, переглядаються судом в кожному конкретному випадку за скаргами громадян, чиї права і свободи були порушені.[15]

5. Порядок здійснення конституційного судочинства регулюється законом.

Стаття 86 :

1. Верховний суд є найвищим судовим органом у цивільних, кримінальних, економічних, адміністративних й інших справах, підсудних місцевим судам, і здійснює нагляд за їх діяльністю в формі перегляду судових актів за зверненнями учасників судового процесу в передбаченому законом порядку.

2. Пленум Верховного суду дає роз'яснення з питань судової практики.

Стаття 90 :

1. Суд не має права застосовувати нормативний правовий акт, що суперечить цій Конституції.

2. Якщо при розгляді справи в будь-якій судовій інстанції постало питання про конституційність закону чи іншого нормативно-правового акта, від якого залежить вирішення справи, то суд направляє запит до Конституційного суду.

Стаття 92 :

1. Правосуддя відправляється безкоштовно в передбачених законом випадках, а також в будь-якому випадку, коли беруть участь в судовому розгляді особи пред'являть докази, що не мають достатніх коштів для його ведення [62].

Конституція Киргизької Республіки від 27 червня 2010 р.

Стаття 1 :

1. Киргизька Республіка (Киргизстан) - суверенна, демократична, правова, світська, унітарна, соціальна держава.

Стаття 5 :

1. Держава та її органи служать всьому суспільству, а не якоїсь його частини.

[15] Такий підхід суперечить вже згаданим вимогам п. 57 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії, згідно яким, понад те, має існувати установа чи організація - як певний обвинувач, яка до певної міри має бути теж незалежною від виконавчої влади і яка забезпечує, щоб порушник закону - навіть коли потерпілі не заявляють про це - постав перед судом [3, с. 180].

2. Жодна частина народу, жодне об'єднання, ніяка окрема особа не мають права привласнювати владу в державі. Узурпація державної влади є особливо тяжким злочином.

3. Держава, його органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи не можуть виходити за межі повноважень, визначених цією Конституцією та законами.

4. Державні органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи несуть відповідальність за протиправні дії в порядку, передбаченому законом.

Стаття 6 :

5. Закон або інший нормативний правовий акт, що встановлює нові обов'язки або обтяжуючий відповідальність, зворотної сили не має.

Стаття 16 :

1. абз. 1 : Права і свободи людини є невідчужуваними і належать кожному від народження.

абз. 2 : Права і свободи людини належать до вищих цінностей Киргизької Республіки. Вони діють безпосередньо, визначають зміст і зміст діяльності всіх державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

2. Киргизька Республіка поважає і забезпечує всім особам, які знаходяться в межах її території та під її юрисдикцією, права і свободи людини.

5. У Киргизькій Республіці діє принцип забезпечення найкращих інтересів дитини.

Стаття 28 :

1. Закон, що встановлює або обтяжуючий відповідальність особи, зворотної сили не має. Ніхто не може нести відповідальність за дії, які на час їх вчинення не визнавалися правопорушенням. Якщо після вчинення правопорушення відповідальність за нього усунена або пом'якшена, застосовується новий закон.

Стаття 60 :

1. Президент є главою держави.

2. Президент уособлює єдність народу і державної влади.

Розділ шостий. Судова влада Киргизької Республіки :

Стаття 93 :

1. абз. 1 : Правосуддя в Киргизькій Республіці здійснюється тільки судом.

абз. 2 : У передбачених законом випадках і порядку громадяни Киргизької Республіки мають право брати участь у здійсненні правосуддя.

2. Судова влада здійснюється за допомогою конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного та інших форм судочинства.

3. абз. 1 : Судова система Киргизької Республіки встановлюється Конституцією і законами, складається з Верховного суду і місцевих судів.

абз. 2 : У складі Верховного суду діє Конституційна палата.

абз. 3 : Законом можуть засновуватися спеціалізовані суди.

абз. 4 : Створення надзвичайних судів не допускається.

Стаття 96 :

1. Верховний суд є найвищим судовим органом у цивільних, кримінальних, економічних, адміністративних та інших справ і здійснює перегляд судових актів судів за зверненнями учасників судового процесу в порядку, визначеному законом.

2. Пленум Верховного суду дає роз'яснення з питань судової практики, які є обов'язковими для всіх судів і суддів Киргизької Республіки.

Стаття 97 :

1. Конституційна палата Верховного суду є органом, що здійснює конституційний контроль.

6. Конституційна палата Верховного суду :

1) визнає неконституційними закони та інші нормативні правові акти в разі їх протиріччя Конституції;

3) дає висновок до проекту закону про зміни в цю Конституцію.

7. Кожен має право оскаржити конституційність закону та іншого нормативного правового акта, якщо вважає, що ними порушуються права і свободи, визнані Конституцією.

8. Рішення Конституційної палати Верховного суду є остаточним і оскарженню не підлягає.

9. Встановлення Конституційної палатою Верховного суду неконституційність законів або їх положень скасовує їх дію на території Киргизької Республіки, а також скасовує дію інших нормативних правових актів, заснованих на законах або їх положеннях, визнаних неконституційними, за винятком судових актів.

10. Судові акти, засновані на нормах законів, визнаних неконституційними, переглядаються судом в кожному конкретному випадку за скаргами громадян, чиї права і свободи були порушені.

Розділ сьомий. Інші державні органи :

Стаття 104 :

1. Прокуратура становить єдину систему, на яку покладається:

1) нагляд за точним і однаковим виконанням законів органами виконавчої влади, а також іншими державними органами, перелік яких визначається конституційним законом, органами місцевого самоврядування та посадовими особами вказаних органів;

2) нагляд за дотриманням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, слідство;

3) нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян;

4) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

5) підтримання державного обвинувачення в суді;

6) порушення кримінальних справ стосовно посадових осіб державних органів, перелік яких визначається конституційним законом, з передачею справ на розслідування до відповідних органів, а також кримінальне переслідування осіб, які мають статус військовослужбовців (прокуратурі присвячена ця одна стаття в даному розділі Основного закону).

Стаття 108 :

1. Парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина в Киргизькій Республіці здійснюється Акийкатчи (Омбудсменом) (всього одна дана стаття і також в сьомому розділі Основного закону) [63].

Таким чином, порівнюючи дві викладені редакції Основного закону, доцільно підкреслити, що вони обидві визнають головний обов'язок держави, виконання якої покладається, однак, не на Президента, а на прокуратуру, яка має традиційні прокурорські функції, і додатково на Омбудсмена.

У той же час не можна не помітити дві позитивні сторони регулювання судової влади, коли спеціалізація судів загальної компетентності подається досить повно, а друга редакція Основного закону вже замість традиційного підходу до здійснення конституційного судочинства самостійним Конституційним Судом республіки вже передбачає в складі Верховного Суду конституційну і інші судові палати, що також охоплюють майже всі спеціалізації судів і суддів загальних судів.

У цьому не можна не помітити позитивний вплив вже наступної позиції представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра, опублікованій та апробованій на веб-сайтах ще в 2007 р. : «З огляду на це більш правильним було б залишити лише Верховний Суд

України із набором всіх необхідних палат : Конституційної, Антикримінальної, Адміністративної, Трудової (яка має розглядати справи про дисциплінарні проступки та інші трудові спори), Цивільної та Арбітражної, що мають бути представлені й на обласному рівні» [44, с. 23-24].

«Тлумачення ж судом законів, як це зараз робить Конституційний Суд України у контексті конституційних спорів, варто трансформувати у вигляді існуючої практики керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України за кожним із вказаних напрямків судової діяльності, у той час як функцію тлумачити закон та інші правові акти мають отримати лише ті правотворчі органи, які їх прийняли. При цьому тлумачення законів і відповідність їм підзаконних нормативно-правових актів має констатувати виключно парламент (Верховна Рада України, Вєрховний Совєт Автономної Республіки Крим)» [44, с. 24].

Поряд з цим вельми алогічною видається та ситуація, згідно з якою в багатьох інших державах пострадянського простору і, перш за все, на батьківщині представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра, ні дана, ні багато інших розроблених ними вельми актуальних в доктринальному і прикладному відношенні нових доктрин і концепцій юриспруденції, а їх вже більше 250 [40-43; 81, с. 74; 82; 88, с. 4-266 та ін.], демонстративно і досить цинічно ігноруються, хоча вони вже давно могли б принести дуже відчутну користь у реальному становленні українського та інших держав світу як власне правових держав.

У зв'язку з цим значно розумніші і коректніше за всіх виявилися все ж, мабуть, киргизи, які цілком обґрунтовано вважали за необхідне скористатися, причому на рівні Основного закону держави, окремими досягненнями представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра і цим самим значно раціоналізували судову владу в своїй державі. Правда, здійснення конституційного нагляду Верховним судом ще з 1946 р здійснюється, ще раз підкреслимо, згідно зі ст. 82 Основного закону, і в Японії (див. також питання 4 дійсної лекції) [55]. Цей японський конституційний досвід також міг наштовхнути киргизьких законодавців на подібного роду вдосконалення свого Основного закону. Але все ж таки в Конституції Японії структура Верховного суду не визначена і використання словосполучення «Конституційна судова палата Верховного суду» свідчить і про те, що киргизи, принаймні, ознайомилися і з відповідними інноваційними підходами представників наукової школи

юриспруденції професора Аланкіра. У зв'язку з цим доцільно ще раз звернути увагу і на позицію туркменських законодавців, які і в Основному законі [69; 70], і в поточному законі про суд [85], взагалі замовчують проблему здійснення судового конституційного нагляду, що більш детально розглядається в цьому питанні лекції окремо (див. питання 3 дійсної лекції).

Конституція Латвійської Республіки

Преамбула : Латвія як демократична, правова, соціально відповідальна і національна держава грунтується на свободі і гідності людини, визнає і захищає основні права людини і поважає національні меншини. Народ Латвії захищає свій суверенітет, незалежність Латвійської держави, її територію та її цілісність і демократичний державний устрій.

1 : Латвія є незалежною демократичною республікою.

Глава 3. Президент держави :

40 : Президент держави, приймаючи на себе посадові обов'язки, на засіданні Сейму дає таку урочисту обіцянку : «Клянуся, що вся моя діяльність буде присвячена благу народу Латвії. Я зроблю все, що буде в моїх силах, щоб сприяти благополуччю Латвійської держави і його населення. Я буду почитати священними і дотримуватися Конституції Латвії і законів держави. По відношенню до всіх я буду справедливим і обов'язки буду виконувати з доброї совісті».

53 : Президент держави за свою діяльність політичної відповідальності не несе. Всі розпорядження Президента держави повинні бути підписані також Президентом міністрів або відповідним міністром, які разом з цим беруть на себе всю відповідальність за ці розпорядження, за винятком випадків, передбачених у статтях сорок восьмий і п'ятдесят шостий [9-6].

Глава 7. Державний контроль :

87 : Державний контроль є незалежною колегіальною установою (функції даного державного органу алогічно не розкриваються).

Глава 6. Суд :

82 :. Суд в Латвії вершать районні (міські) суди, окружні суди і Верховний суд, а під час війни або надзвичайного стану - також і військові суди.

85 : У Латвії існує Конституційний суд, який в межах встановленої законом компетенції розглядає справи про відповідність законів Конституції, а також інші справи, передані законом до його компетенції. ....

Глава 8. Основні права людини :

89 : Держава визнає і захищає основні права людини згідно з цією Конституцією, законами і зобов'язуючими Латвію міжнародними договорами.

116 : Права особистості, визначені статтями дев'яносто сьомою, дев'яносто восьмою, сотою, сто другою, сто третьою, сто шостою і сто восьмою Конституції, можуть бути обмежені в передбачених законом випадках для захисту прав інших людей, демократичного устрою держави, безпеки суспільства, добробуту і моральності. На підставі вказаних у цій статті умов може бути обмежене також і поширення релігійних переконань [64].

Таким чином, лише в преамбулі голослівно проголошується дана держава правовою і разом із положеннями ч. 1 ст. 89 гл. 8 Основного закону вказує на те, що «держава визнає і захищає основні права людини», в той час як прямо такий обов'язок ні на один державний орган не покладається, а Президент тільки в присязі зобов'язується дотримуватися Основного і інших законів, прокуратури в структурі держорганів немає, коротко вказується Державний контроль без розкриття його функції і суд без розкриття їх спеціалізації.

Таке відверто цинічне ставлення до розкриття реальних гарантій забезпечення і відновлення правового статусу людини на тлі лише декларативності визнання, забезпечення і відновлення правового статусу людини та інших соціосуб'єктів є неприпустимим, тим більше в Основному законі держави-учасниці Європейського Союзу.

Конституція Литовської Республіки

Преамбула : Литовський народ : ... прагнучи відкритого, справедливого, гармонійного громадського суспільства і правової держави, волею громадян відродженої Литовської держави приймає і проголошує цю Конституцію.

Глава I. Литовська держава :

Стаття 1 : Литовська держава є незалежною демократичною республікою.

Стаття 6 : Конституція є цілісним і безпосередньо актом, який застосовується. Кожен може захищати свої права, посилаючись на Конституцію.

Глава II. Людина і держава :

Стаття 18 : Права і свободи людини є природними.

Стаття 28 : Здійснюючи свої права та користуючись своїми свободами, людина зобов'язана дотримуватися Конституції і законів Литовської Республіки, не обмежувати права і свободи інших людей.

Стаття 29 :

1. Перед законом, судом та іншими державними інститутами чи посадовими особами всі люди рівні.

Стаття 30 :

1. Особа, конституційні права або свободи якої порушуються, має право звернутися до суду.

Глава VI. Президент Республіки :

Стаття 77 : Президент Республіки є главою держави. Він представляє Литовську державу і виконує все, що ставиться йому в обов'язок Конституцією та законами.

Стаття 82 : Обраний Президент Республіки приступає до виконання своїх обов'язків на наступний день після закінчення терміну повноважень Президента Республіки після того, як у Вільнюсі в присутності представників народу - членів Сейму він приносить присягу народові зберігати вірність Литовській Республіці та Конституції, сумлінно виконувати свої обов'язки і бути до всіх однаково справедливим.

Глава VIII. Конституційний Суд :

Стаття 102 :

1. Конституційний Суд приймає рішення про відповідність законів та інших актів Сейму Конституції, а актів Президента Республіки і Уряду - Конституції або законам.

Глава IX. Суд :

Стаття 110 :

1. Суддя не може застосовувати закон, який суперечить Конституції.

2. У тих випадках, якщо є підстави припускати, що закон або інший правовий акт, який повинен бути застосований у конкретній справі, суперечить Конституції, суддя зупиняє розгляд цієї справи і звертається до Конституційного Суду з проханням винести рішення про відповідність цього закону або іншого правового акта Конституції.

Стаття 111 :

1. Суди в Литовській Республіці - це Верховний Суд Литви, Апеляційний суд Литви, окружні та дільничні суди.

2. Для розгляду справ за адміністративними, трудовими, сімейними справами та у справах інших категорій відповідно до закону можуть бути утворені спеціалізовані суди.

3. Суди із особливими повноваженнями в мирний час в Литовській Республіці не можуть утворюватися.

Стаття 134 :

1. Державний контроль здійснює нагляд за законністю управління державним майном та його використання, а також за виконанням державного бюджету [65].

Таким чином, ставлення до визнання, забезпечення і відновлення правового статусу громадян в Основному законі Литви аналогічно показово декларативне, як й таке ж становище справ в Основному законі Латвії.

Конституція Республіки Молдова

Розділ I. Основні принципи :

Стаття 1. Держава Республіка Молдова :

1. Республіка Молдова - суверенна і незалежна, єдина і неподільна держава.

2. Форма державного правління - республіка.

3. Республіка Молдова - демократична правова держава, в якій гідність людини, її права і свободи, вільний розвиток людської особистості, справедливість і політичний плюралізм є вищими цінностями і гарантуються.

Стаття 4. Права та свободи людини :

1. Конституційні положення про права і свободи людини тлумачаться і застосовуються відповідно до Загальної декларації прав людини, пактів та інших договорів, однією зі сторін яких є Республіка Молдова.

2. При наявності невідповідностей між пактами і договорами про основні права людини, однією зі сторін яких є Республіка Молдова, і внутрішніми законами пріоритет мають міжнародні норми.

Стаття 15. Універсальність : Громадяни Республіки Молдова користуються правами і свободами, закріпленими Конституцією та іншими законами, і мають передбачені ними обов'язки.

Стаття 16. Рівність :

1. Повага і захист особистості складають першоступеневий обов'язок держави.

Стаття 22. Незворотність закону : Ніхто не може бути засуджений за дії або за бездіяльність, які в момент їх вчинення не становили злочину. Не може також бути призначене суворіше покарання, ніж те, яке могло бути застосоване на час вчинення злочину.

Розділ II. Основні права, свободи і обов'язки:

Глава II. Основні права і свободи :

Стаття 53. Право особи, защемленого владою :

1. Особа, ображена в будь-якому своєму праві владою за допомогою будь-якого адміністративного акта або незадоволенням

прохання у встановлений термін, може домагатися визнання свого права, скасування акта і відшкодування збитку.

2. Держава відповідно до закону несе матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну помилками, допущеними в кримінальних процесах слідчими органами і судами.

Стаття 54. Обмеження здійснення прав чи свобод :

1. У Республіці Молдова не можуть бути прийняті закони, що забороняють або применшують права і основні свободи людини і громадянина.

2. Здійснення прав і свобод не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачені законом, відповідають загальновизнаним нормам міжнародного права і є необхідними в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, економічного добробуту країни, громадського порядку, з метою запобігання масовим заворушенням і злочинам, для захисту прав, свобод і гідності інших осіб, для запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

3. Положення частини 2 цієї статті не допускають обмеження прав, проголошених в ст. ст. 20. Вільний доступ до правосуддя, 21. Презумпція невинності, 22. Незворотність закону, 23. Право кожної людини на знання своїх прав і обов'язків і 24. Право на життя, фізичну і психічну недоторканність.

Глава III. Основні обов'язки :

Стаття 55. Здійснення прав і свобод : Кожна людина здійснює свої конституційні права і свободи сумлінно, без порушення прав і свобод інших осіб.

Стаття $59^{1.}$ Статус та роль народного адвоката :

1. Народний адвокат забезпечує просування і захист основних прав і свобод людини.

Глава V. Президент Республіки Молдова :

Стаття 77. Президент Республіки Молдова - глава держави :

1. Президент Республіки Молдова є главою держави.

2. Президент Республіки Молдова представляє державу і є гарантом суверенітету, національної незалежності, єдності і територіальної цілісності країни.

Стаття 79. Визнання повноважень і принесення присяги :

2. Кандидат, обрання якого визнано дійсним, не пізніше ніж у 45-денний термін після виборів приносить перед Парламентом і Конституційним судом таку присягу : «Клянуся віддавати всі свої сили і вміння в ім'я процвітання Республіки Молдова, дотримуватися Конституції та законів країни, захищати демократію, основні права і

свободи людини, суверенітет, незалежність, єдність і територіальну цілісність Молдови».

Глава IX. Судова влада :

Частина 1. Судові інстанції :

Стаття 115. Судові інстанції :

1. Правосуддя здійснюється Вищою судовою палатою, апеляційними палатами і судами.

2. Для окремих категорій судових справ можуть діяти відповідно до закону спеціалізовані суди.

3. Створення надзвичайних судів заборонено.

Частина 3. Прокуратура :

Стаття 124. Прокуратура :

1. Прокуратура є самостійним суспільним закладом в системі судової влади, що сприяє здійсненню правосуддя, захисту прав, свобод і законних інтересів особистості, суспільства і держави за допомогою кримінального провадження та інших передбачених законом проваджень.

Розділ V. Конституційний суд :

Стаття 134. Статус :

1. Конституційний суд - єдиний орган конституційної юрисдикції в Республіці Молдова.

2. Конституційний суд незалежний від будь-якої іншої публічної влади і підпорядковується тільки Конституції.

3. Конституційний суд гарантує верховенство Конституції, забезпечує реалізацію принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову та гарантує відповідальність держави перед громадянином і громадянина перед державою [66].

Отже, в Основному законі Республіки Молдова принципово обов'язок забезпечувати і відновлювати правовий статус громадян покладено на державу, що, в кінцевому підсумку, здійснює народний адвокат, а прокуратура, не маючи традиційного загального нагляду, допомагає здійсненню цього в межах лише кримінального та інших видів проваджень. Президент лише, згідно присяги, бере на себе обов'язок дотримуватися Основного і поточних законів та захищати правовий статус громадян. Спеціалізація судової системи не розкривається, але Верховний суд республіки іменується в ч. 1 ст. 115 Основного закону в редакції «ZPC471 21.11.2002 / MO169 12.12.2002 Ст. 1294» як «Вища судова палата», де, як бачимо, присутня найбільш правильне для реалізації його спеціалізацій словосполучення «судова палата». Як була представлена система судів цієї республіки до

вказаних змін встановити не виявилося можливим в силу того, що авторам не вдалося виявити в Інтернет первинну редакцію Основного закону без подальших змін.

Кодекс конституційної юрисдикції
Республіки Молдова від 16 червня 1995 р.

Стаття 1. Основи конституційної юрисдикції : Конституційна юрисдикція здійснюється на основі Конституції, Закону про Конституційний суд і дійсного кодексу.

Стаття 2. Орган конституційної юрисдикції :

1. Єдиним органом конституційної юрисдикції в Республіці Молдова є Конституційний суд.

2. Конституційний суд гарантує верховенство Конституції, забезпечує реалізацію принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову, гарантує відповідальність держави перед громадянином і громадянина перед державою [47].

Викладена позиція, на жаль, є єдиною серед законодавців країн пострадянського простору і світу, яка, хоча б частково, узгоджується з пропозицією представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра прийняти Конституційний кодекс України замість Конституції України [72] і всієї системи так званих «конституційних законів», зокрема, «Про Регламент Верховної Ради України» [98], «Про Кабінет Міністрів України» [91], «Про Конституційний Суд України» [93] та ін., а Кодекс конституційного судочинства України на заміну Закону України «Про Конституційний Суд України» [93], Кодексу Адміністративного судочинства України [46] і, по суті, неправового акта Регламенту Конституційного Суду України, алогічно і вельми непрофесійне ухваленого не парламентом, а самим КС України [99], що було вельми широко апробовано через численні публікації, в т. ч. і на різних веб-сайтах і розміщенням цих робіт в провідних вітчизняних наукових бібліотеках та в їх електронних каталогах, починаючи вже з 2003 р. [14, с. 45-46; 17; 18; 20; 22; 44, с. 23-24; 45, с. 11-12 та ін.].

Конституція Російської Федерації

Розділ перший :

Глава 1. Основи конституційного ладу :

Стаття 1 :

1. Російська Федерація - Росія є демократична федеративна правова держава із республіканською формою правління.

Стаття 2 : Людина, її права і свободи є найвищою цінністю.[16] Визнання, дотримання і захист прав і свобод людини і громадянина - обов'язок держави.

Глава 2. Права і свободи людини і громадянина :

Стаття 17 :

1. У Російській Федерації визнаються і гарантуються права і свободи людини і громадянина відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та відповідно до цієї Конституції.

2. Основні права і свободи людини є невідчужуваними і належать кожному від народження.

3. Здійснення прав і свобод людини і громадянина не повинно порушувати права і свободи інших осіб.

Стаття 18 : Права і свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають сенс, зміст і застосування законів, діяльність законодавчої і виконавчої влади, місцевого самоврядування і забезпечуються правосуддям.

Стаття 45 :

---

[16] Визнання за ст. 2 Конституції Російської Федерації практично всіх без винятку прав, свобод, обов'язків та інтересів людини найвищою соціальною цінністю [67] є виразом, скоріше за все, юридичної непрофесійності. Найвищі соціальні цінності за логікою не можуть порушуватися ні за яких, навіть, виключних обставин (надзвичайних обставин, військового стану та ін.) за ті межі, які вичерпно встановлені лише Основним законом з урахуванням взятих на себе державою відповідних міжнародних зобов'язань, що і має презентувати сутність першого із п'яти ступеня вже абсолютної неприпустимості погіршення правового статусу людини, що й відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей (див. питання 7 дійсної лекції). Тому майже таку ж юридичну некомпетентність проявили й багато інших законодавців країн пострадянського простору, коли, зокрема, у ч. 1 ст. 3 Конституції Вірменії [58] і ч. 1 ст. 4 Конституції Туркменістану [70] найвищою цінністю проголошена тільки власне людина, а, значить, також й всі ті права, свободи, обов'язки та інтереси людини, якими вона від природи наділена; у ст. 7 Основного закону Вірменії - загальновизнані права і свободи людини [58]; у ст. 2 Конституції Республіки Бєларусь – людина, її права та свободи і гарантії їх реалізації [59]; у ст. 1 Конституції Республіки Казахстан – людина, її життя, права і свободи [61]; в абз. 2 ч. 1 ст. 16 Конституції Республіки Киргизстан – права і свободи людини [63]; ч. 1 ст. 5 Конституції Республіки Таджикистан - людина, її права і свободи [68]; ч. 1 ст. 13 Конституції Республіки Узбекистан – людина, її життя, свобода, честь, гідність та інші невід'ємні права [71], а, значить, теж фактично всі ті, права, свободи, обов'язки та інтереси, якими людини наділена; та ін. Аналогічну, але, так би мовити з іншої сторони, помилку в Основному законі допустили й азербайджанські законодавці, які до категорії цінностей у ст. 76 Конституції Республіка Азербайджан віднесли не всі, але надто великий перелік прав та свобод людини, що не можуть бути порушені навіть за наявності надзвичайних обставин [56].

1. Державний захист прав і свобод людини і громадянина в Російській Федерації гарантується.

2. Кожен має право захищати свої права і свободи всіма способами, не забороненими законом.

Стаття 54 :

1. Закон, що встановлює або обтяжує відповідальність, зворотної сили не має.

2. Ніхто не може нести відповідальність за діяння, яке на час його вчинення не визнавалося правопорушенням. Якщо після вчинення правопорушення відповідальність за нього усунена або пом'якшена, застосовується новий закон.

Стаття 55 :

1. Перерахування в Конституції України основних прав і свобод не повинно тлумачитися як заперечення або применшення інших загальновизнаних прав і свобод людини і громадянина.

2. У Російській Федерації не повинні видаватися закони, що скасовують або применшують права і свободи людини і громадянина.

3. Права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені федеральним законом тільки в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави.

Стаття 57 : Кожен зобов'язаний сплачувати законно встановлені податки і збори. Закони, які встановлюють нові податки або погіршують становище платників податків, зворотної сили не мають.

Глава 4. Президент Російської Федерації :

Стаття 80 :

2. Президент Російської Федерації є гарантом Конституції Російської Федерації, прав і свобод людини і громадянина. ...

Глава 7. Судова влада та прокуратура :

Стаття 118 :

2. Судова влада здійснюється за допомогою конституційного, цивільного, адміністративного та кримінального судочинства.

Стаття 125 :

4. Конституційний Суд Російської Федерації за скаргами на порушення конституційних прав і свобод громадян та за запитами судів перевіряє конституційність закону, застосованого чи того, що підлягає застосуванню в конкретній справі, в порядку, встановленому федеральним законом.

Стаття 126 : Верховний Суд України є найвищим судовим органом у цивільних справах, вирішення економічних спорів, кримінальних,

адміністративних та інших справ, що підсудні судам, утвореним відповідно до федерального конституційного закону, здійснює в передбачених федеральним законом процесуальних формах судовий нагляд за діяльністю цих судів і дає роз'яснення з питань судової практики.

Стаття 129 :

1. Повноваження, організація і порядок діяльності прокуратури Російської Федерації визначаються федеральним законом (прокуратурі присвячена тільки дана стаття в рамках спільної з судом глави 7, в якій функції прокуратури не визначені) [67].

Таким чином, Основний закон Російської Федерації передбачає аналогічні українським положення в частині забезпечення та відновлення правового статусу громадян, деталізуючи спеціалізацію судочинства, але алогічно замовчуючи в Основному законі про сутність функцій прокуратури.

Конституція Республіки Таджикистан

Глава перша. Основи конституційного ладу :

Стаття 1 :

1. Республіка Таджикистан - суверенна демократична правова світська унітарна держава.

Стаття 5 :

1. Людина, її права і свободи є найвищою цінністю.

2. Життя, честь, гідність та інші природні права людини є недоторканними.

3. Права і свободи людини і громадянина визнаються, дотримуються і захищаються державою.

Глава друга. Права, свободи, основні обов'язки людини і громадянина :

Стаття 14 :

1. Права і свободи людини і громадянина регулюються і охороняються Конституцією, законами республіки, визнаними Таджикистаном міжнародно-правовими актами.

2. Права і свободи людини і громадянина здійснюються безпосередньо. Вони визначають цілі, зміст і застосування законів, діяльність законодавчої, виконавчої та місцевої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються судовою владою.

3. Обмеження прав і свобод громадян допускаються тільки з метою забезпечення прав і свобод інших громадян, громадського порядку, захисту конституційного ладу і територіальної цілісності республіки.

Стаття 20 :

2. Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності після закінчення терміну кримінального переслідування, а також за діяння, що в момент його вчинення не вважалося злочином. Ніхто не може бути повторно засуджений за один і той же злочин.

3. Закон, що прийнятий після вчинення особою протиправного діяння і посилює покарання за нього, зворотної сили не має. Якщо після вчинення протиправного діяння відповідальність за нього скасована або пом'якшена, застосовується новий закон.

Стаття 45 :

2. Закони, що встановлюють нові податки або погіршують становище платника податків, зворотної сили не мають.

Глава четверта. Президент :

Стаття 64 :

2. Президент є гарантом Конституції і законів, прав і свобод людини і громадянина, національної незалежності, єдності і територіальної цілісності, наступності і довговічності держави, узгодженого функціонування і взаємодії державних органів, дотримання міжнародних договорів Таджикистану.

Глава восьма. Суд :

Стаття 84 :

1. Судова влада, будучи незалежною, здійснюється від імені держави суддями. Судова влада захищає права і свободи людини і громадянина, інтереси держави, організацій, установ, законність і справедливість особистості, інтереси держави, організацій, установ, законність і справедливість.

2. Судову владу здійснює Конституційний суд, Верховний Суд, Вищий економічний суд, Військовий суд, суд Гірничо-Бадахшанської автономної області, обласні, міста Душанбе, міські та районні суди, економічний суд Гірничо-Бадахшанської автономної області, економічні суди областей і міста Душанбе.

Глава дев'ята. Прокуратура :

Стаття 93 :

1. Нагляд за точним і однаковим виконанням законів на території Таджикистану здійснюють Генеральний прокурор і підпорядковані йому прокурори в межах своїх повноважень [68].

Отже, Основний закон Таджикистану регулює питання забезпечення і відновлення правового статусу громадян досить повно і аналогічно українському і російському підходам, з тією лише різницею, що спеціалізація суддів названа в межах існування Конституційного, Верховного та Вищого економічного суду, а функції прокуратури визначені хоча і лаконічно, але разом з тим найбільш

вдало в порівнянні з усіма розглянутими підходами у вигляді традиційної загальної всеохоплюючої формулювання - «здійснення нагляду за точним та одноманітним виконанням законів».

В цьому відношенні варто було б вказати ще й за неухильним виконанням і Основного і поточних законів та інших правових актів усіма соціосуб'єктами держави.

В кінцевому ж результаті більш правильно і професійно говорити про забезпечення прокуратурою оперативного і найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання базисного конституційного обов'язку держави здійсненням нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням усіма фізичними і юридичними особами на території держави, а також представниками всіх гілок державної влади, в т. ч. президентом, парламентом, урядом і судами, Основного і поточних законів та інших правових актів, а також за максимально повним відновленням правового статусу потерпілих і невідворотним притягненням винних суб'єктів владних повноважень та/або інших осіб до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності.

Конституція Туркменістану від 18 травня 1992 р.

Стаття 100 :

1. Судова влада здійснюється Верховним Судом, Вищим господарським судом, військовими та іншими судами, передбаченими законом, у формі цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства.

2. Створення надзвичайних судів та інших структур, наділених повноваженнями суду, не допускається [69].

Конституція Туркменістану від 11 жовтня 2017 р.

Розділ I. Основи конституційного ладу Республіки Туркменістан :

Стаття 1 :

1. Туркменістан - демократична, правова і світська держава, в якій державне правління здійснюється у формі президентської республіки.

Стаття 4 :

1. У Туркменістані найвищою цінністю суспільства і держави є людина. Захист, підтримка людини і служіння їй є головними завданнями органів державної влади.

2. Держава відповідальна перед кожним громадянином і забезпечує створення умов для вільного розвитку особистості, захищає життя, честь, гідність, свободу, особисту недоторканність, природні і невідчужувані права громадянина.

3. Кожен громадянин відповідальний перед державою за виконання обов'язків, покладених на нього Конституцією і законами.

Стаття 8 :

1. У Туркменістані встановлено верховенство закону.

2. Конституція Туркменістану є Основним Законом держави. Закріплені в ній норми і положення мають пряму дію. Закони та інші правові акти, що суперечать Конституції, не мають юридичної сили.

4. Нормативні правові акти, що зачіпають права і свободи людини і громадянина, і не доведені до загального відома, є нечинними з моменту їх прийняття.

Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Туркменістані :

Стаття 25 : У Туркменістані права і свободи людини і громадянина визнаються відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права і гарантуються цією Конституцією і законами.

Стаття 26 :

1. Права і свободи людини є недоторканними і є невідчужуваними.

2. Ніхто не має права обмежити права і свободи людини інакше як відповідно до Конституції та законів.

3. Перерахування в Конституції і законах певних прав і свобод людини і громадянина не може бути використано для заперечення або применшення інших їх прав і свобод.

Стаття 27 : Права і свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають сенс, зміст і застосування законів, діяльність законодавчої і виконавчої влади, місцевого самоврядування і забезпечуються правосуддям.

Стаття 30 : Здійснення прав і свобод не повинне порушувати права і свободи інших осіб, а також норми моралі, вимоги закону, громадського порядку, завдавати шкоди національній безпеці.

Стаття 64 : Закон, що погіршує становище громадянина, зворотної сили не має. Ніхто не може нести відповідальність за дії, які в момент їх вчинення не визнавалися правопорушенням.

Стаття 65 : Здійснення окремих прав і свобод громадян, передбачених цією Конституцією, може бути обмежене тільки в умовах режиму надзвичайного або воєнного стану в порядку і межах, що встановлені Конституцією і законами.

Розділ III. Система органів державної влади в Туркменістані :

Глава II. Президент Туркменістану :

Стаття 68 : Президент Туркменістану є главою держави і виконавчої влади, вищою посадовою особою Туркменістану, виступає гарантом державної незалежності і статусу постійного нейтралітету

Туркменістану, його територіальної цілісності, дотримання Конституції, прав і свобод людини і громадянина та виконання міжнародних зобов'язань.

Глава V. Судова влада :

Стаття 96 :

1. Судова влада в Туркменістані належить тільки судам.

2. Судова влада призначена для захисту прав і свобод громадян, охоронюваних законом державних та суспільних інтересів.

Стаття 97 :

1. Судова влада здійснюється Верховним судом Туркменістану та іншими судами, передбаченими законом.

2. Створення надзвичайних судів та інших структур, наділених повноваженнями суду, не допускається.

Розділ VI. Прокуратура :

Стаття 129 :

1. Нагляд за точним та однаковим виконанням законів Туркменістану, актів Президента Туркменістану, Кабінету Міністрів Туркменістану, постанов Меджлісу Туркменістану покладається на Генерального прокурора Туркменістану і підлеглих йому прокурорів.

2. Прокурор бере участь у розгляді справ в судах на підставах і в порядку, що встановлені законом.

Стаття 130 : Прокуратура здійснює нагляд за законністю оперативно-розшукової діяльності та розслідуванням кримінальних справ [70].

Таким чином, гарантом дотримання Основного та інших законів і правових актів є Президент Туркменістану, а головний обов'язок держави покладається на суд, структура і спеціалізація якого в Основному законі не розкривається і Конституційний суд в їх числі не називається ні в Основному законі, ні в Законі Туркменістану «Про суд» [85], і на прокуратуру, яка здійснює по суті традиційні прокурорські функції. У початковій редакції Основного закону поряд з Верховним Судом вказувався ще і Вищий господарський суд, а також наводився вичерпний для даної країни перелік судочинства (цивільне, господарське, адміністративне, кримінальне), але Конституційного суду також не було [69]. Замовчування в Основному законі і в поточному законі про суд про конституційний суд і про те, який саме суд здійснює конституційний нагляд і чи є в даній країні взагалі такий судовий нагляд, виглядає алогічним і не може бути визнане правильним.

Конституція Республіки Узбекистан

Преамбула : Народ Узбекистану, ... ставлячи завданням створення гуманної демократичної правової держави, ... приймає в особі своїх повноважних представників дійсну Конституцію Республіки Узбекистан.

Розділ перший. Основні принципи :

Глава I. Державний суверенітет :

Стаття 1: Узбекистан - суверенна демократична республіка. Назви держави «Республіка Узбекистан» і «Узбекистан» рівнозначні.

Глава II. Народовладдя :

Стаття 13 :

1. Демократія в Республіці Узбекистан базується на загальнолюдських принципах, згідно з якими найвищою цінністю є людина, її життя, свобода, честь, гідність та інші невід'ємні права.

2. Демократичні права і свободи захищаються Конституцією і законами.

Стаття 14 : Держава будує свою діяльність на принципах соціальної справедливості і законності в інтересах добробуту людини і суспільства.

Розділ другий. Основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина :

Глава V. Загальні положення :

Стаття 19: Громадянин Республіки Узбекистан і держава пов'язані взаємними правами та взаємною відповідальністю. Права і свободи громадян, закріплені в Конституції і законах, є непорушними, і ніхто не має права без суду позбавити або обмежити їх.

Стаття 20 : Здійснення прав і свобод громадянином не повинно порушувати законних інтересів, прав і свобод інших осіб, держави і суспільства.

Глава X. Гарантії прав і свобод людини :

Стаття 43 : Держава забезпечує права і свободи громадян, закріплені Конституцією і законами.

Стаття 44 : Кожному гарантується судовий захист його прав і свобод, право оскарження до суду незаконних дій державних органів, посадових осіб, громадських об'єднань.

Глава XI. Обов'язки громадян :

Стаття 48 : Громадяни зобов'язані дотримуватися Конституції і законів, поважати права, свободи, честь і гідність інших людей.

Розділ п'ятий. Організація державної влади :

Глава XIX. Президент Республіки Узбекистан :

Стаття 93 :

1. Президент Республіки Узбекистан виступає :

1) гарантом дотримання прав і свобод громадян, Конституції і законів Республіки Узбекистан; ....

Глава XXII. Судова влада Республіки Узбекистан :

Стаття 107 :

1. Судова система в Республіці Узбекистан складається з Конституційного суду ..., Верховного суду ..., військових судів, ... судів ... у цивільних і кримінальних справах, економічних і адміністративних судів ...

Глава XXIV. Прокуратура :

Стаття 118 : Нагляд за точним і однаковим виконанням законів на території Республіки Узбекистан здійснюють Генеральний прокурор Республіки Узбекистан і підлеглі йому прокурори [71].

Таким чином, дотримання Основного закону і правового статусу громадян покладається на Президента Республіки Узбекистан, система і спеціалізація судової системи розкрита, в якій є також Конституційний суду, а функції прокуратури сформульовані досить лаконічно і вдало в контексті традиційних прокурорських повноважень.

Конституція Естонської Республіки

Преамбула : Народ Естонії, висловлюючи непохитну віру і тверду волю зміцнювати і розвивати державу, ... грунтується на свободі, справедливості і праві, ... прийняв ... наступну Конституцію.

Стаття 1 :

1. Естонія - самостійна і незалежна демократична республіка, де носієм верховної влади є народ.

Стаття 10 : Перераховані в цьому розділі права, свободи і обов'язки не виключають інших прав, свобод і обов'язків, що випливають зі змісту Конституції або узгоджуються з ним і відповідають принципам людської гідності, а також соціальної і демократичної правової держави.

Таким чином, про належність Естонської Республіки до правової держави говориться лише побічно і тільки в преамбулі до Конституції та в ст. 10 Основного закону даної держави.

Стаття 14 : Забезпечення прав і свобод є обов'язком законодавчої, виконавчої та судової влади, а також місцевих самоврядувань.

Стаття 23 : Ніхто не може бути засуджений за діяння, якщо закон, що діяв на момент вчинення цього діяння, не визнає його злочином. Ніхто не може бути засуджений до покарання більш тяжкого, ніж те, яке могло бути призначене під час вчинення правопорушення. Якщо

після вчинення правопорушення законом була встановлена більш м'яка міра покарання, то застосовується більш м'яка міра.

Стаття 54 :

1. Обов'язок громадянина Естонії - бути вірним конституційному ладу і захищати незалежність Естонії.

2. За відсутності інших засобів кожен громадянин Естонії має право з власної ініціативи чинити опір спробам насильницького зміни конституційного ладу.

Аналогічної обов'язки громадян захищатися від протиправних діяння свій правовий статус і правовий статус інших соціосуб'єктів не передбачено.

Стаття 77 : Президент Республіки є главою Естонської держави.

Стаття 81 : При вступі на посаду Президент Республіки приносить перед Рійгікогу таку присягу народу Естонії : «Вступаючи на посаду Президента Республіки, я (ім'я та прізвище) урочисто клянусь, що буду непохитно відстоювати Конституцію і закони Естонської Республіки, справедливо і неупереджено користуватися даною мені владою, вірою і правдою виконувати свої обов'язки, докладаючи всіх зусиль і здібностей в ім'я блага народу Естонії та Естонської Республіки».

Таким чином, прямого обов'язку виступати гарантом дотримання Конституції і правового статусу своїх співвітчизників Президент Естонської Республіки не має.

Стаття 132 : Державний контроль у своїй діяльності є незалежним державним органом, що здійснює контроль за господарською діяльністю.

Стаття 139 :

1. Канцлер юстиції у своїй діяльності є незалежним посадовою особою, яка здійснює нагляд за відповідністю Конституції і законам правовстановлюючих актів законодавчої і виконавчої державної влади і місцевих самоврядувань.

2. Канцлер юстиції здійснює аналіз пропозицій, внесених йому з метою зміни законів, прийняття нових законів, а також пропозицій, що стосуються роботи державних установ, і в разі потреби подає Рійгікогу доповідь.

Як бачимо, традиційні функції прокуратури в даному випадку здійснюють Державний контроль і Канцлер юстиції. І функції Канцлера юстиції практично зводяться до здійснення традиційного загального нагляду органів прокуратури.

Стаття 148 :

2. Утворення спеціальних судів для розгляду судових справ деяких категорій встановлюється законом.

Стаття 149 :

1. Повітові, міські та адміністративні суди є судами першої інстанції.

2. Окружні суди є судами другої інстанції, і вони розглядають рішення судів першої інстанції в апеляційному порядку.

3. Державний суд є вищою судовою інстанцією держави, що розглядає судові рішення в касаційному порядку. **Державний суд одночасно є судом конституційного нагляду.**

Стаття 152 :

1. Суд при розгляді судової справи не застосовує жодних законів або інших правових актів, що суперечать Конституції.

2. **Державний суд визнає недійсним будь-який закон або інший правовий акт, якщо він суперечить положенням і змісту Конституції** [73].

Спеціалізація судів і суддів за окремими категоріями справ Конституцією Естонської Республіки не встановлюється.

Здійснення Державним судом і конституційного нагляду передбачалося і в початковій редакції Основного закону від 28.06.1992 р., в силу чого спадкоємність даної ексклюзивної, але вельми обґрунтованої позиції естонських законодавців від вже розглянутої в контексті аналізу Основного закону Республіки Киргизстан і виставленої в Інтернет ще в 2007 р. [44, с. 23-24 та ін.] позиції представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра в частині необхідності реформування судової системи в напрямку появи єдиного антиделіктного органу у вигляді Верховного суду України із повним набором судових палат (конституційної, антикримінальної, адміністративної, трудової, цивільної, арбітражної) та їх дублювання на рівні обласних судів та у вигляді відповідної спеціалізації суддів місцевих судів, вже не вбачається.

Не можна говорити і про те, що розглянута позиція киргизьких законодавців, передбачивших 27 червня 2010 р., згідно абз. 2 ч. 3 ст. 93 Основного закону даної держави, в складі Верховного Суду і Конституційну палату [63], може ґрунтуватися виключно на даному досвіді естонських законодавців. У позиції киргизьких законодавців вказана власне Конституційна палата, а не покладання на Верховний суд і функції конституційного нагляду, що ще з 1946 р також було втілено в ст. 82 Конституції Японії [55].

Але в будь-якому випадку треба вітати, принаймні, три вказаних держави, які в силу тих чи інших причин цілком обґрунтовано відмовилися від існування окремого, що значно збільшує витрати законослухняних платників податків на утримання судової влади, Конституційного Суду, який до того ж, зокрема, в системі української судової системи, є переважно політичним, ніж власне антиделіктним, а також дуже часто вельми непрофесійним державним органом.

Саме тому задекларована правлячою політсилою «Слуга народу» давно назріла необхідність чергового, але в цей раз, дійсно,[17] гостро необхідного докорінного реформування судової влади [86], має здійснюватися не тільки в напрямку проведення так необхідного повторного конкурсу в касаційні суди в складі Верховного Суду [39, с. 9-82, 83-88], але паралельно і створенням судової влади в державі у вигляді єдиного антиделіктного органу в особі Верховного Суду України із повним набором судових палат (конституційної, адміністративної, антикримінальної, де-факто майново-договірної або цивільної і де-юре майново-договірної або господарської), їх дублюванням на рівні власне обласного (а не апеляційного суду) і у вигляді відповідної спеціалізації суддів місцевих судів, ліквідації в силу цього існуючого Конституційного суду України (функція якого вже перейде до вказаної конституційної судової палати і до суддів конституційної спеціалізації місцевих судів з правом тлумачення Розширеною великою платою ВС України положень Конституційного кодексу України та Кодексу конституційного судочинства України), Вищого антикорупційного суду України та Вищого суду з питань інтелектуальної власності та їх апеляційних палат (функції яких повинні перейти до малих судових палат відповідної спеціалізації в складі Антикримінальної і Де-факто майново-договірної судових палат), а також розбудови наступної інноваційної (по суті, вже невиправдано забутої старої) варіації інстанційності і спеціалізації судів :

1. Місцеві суди, що забезпечують конституційне, адміністративне, антикримінальне, трудове, де-факто майново-договірне або цивільне і де-юре майново-договірне або господарське чи арбітражне судочинство щодо ймовірних (реальними стануть за відповідним рішенням суду) правопорушників районного рівня.

[17] В силу, перш за все, явно цинічно корупційного та/чи відверто непрофесійного первинного формування судів протягом 2014-2019 р.р., принаймні, касаційних судів у складі Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду та його апеляційної палати [39, с. 9-82, 83-88].

2. Конституційна, Адміністративна, Антикримінальна, Трудова, Де-факто майново-договірна (Цивільна) і Де-юре майново-договірна (Господарська, Арбітражна) судові палати обласних і прирівняних до них міських судів - за першої інстанцією щодо ймовірних правопорушників обласного рівня або у справах суспільного резонансу обласного рівня, а також переглядають в порядку апеляції рішення суддів відповідних спеціалізацій місцевих судів.

3. Конституційна, Адміністративна, Антикримінальна, Трудова, Де-факто майново-договірна (Цивільна) і Де-юре майново-договірна (Господарська, Арбітражна) судові палати Верховного Суду України - за першої інстанції щодо ймовірних правопорушників всеукраїнського і вищого рівня або по справах суспільного резонансу всеукраїнського і більш високого рівня, а також переглядають в порядку апеляції рішення в якості першої інстанції відповідних палат обласного суду і порядку касації рішення суддів відповідних спеціалізацій місцевих судів.

4. Велика палата Верховного Суду України, що є апеляційною інстанцією для судових палат даного суду, які розглядали справи по першій інстанції, і касаційною інстанцією за рішеннями відповідних палат обласних і прирівняних до них міських судів.

5. Розширена велика палата Верховного Суду України, яка :

- є касаційною інстанцією для рішень судових палат даного суду;
- видає керівні роз'яснення по всіх категоріях справ судової практики для всіх вітчизняних судів;
- здійснює тлумачення окремих положень Конституційного кодексу України та Кодексу конституційного судочинства України за власною ініціативою і за запитами Президента України, парламенту, уряду, Генерального прокурора України та Міністра юстиції України.

6. Голова та судді Верховного Суду України, що направляють в парламент пропозиції щодо вдосконалення Основного і поточних законів.

Незважаючи на те, що початок широкої апробації, в т. ч. по різним веб-сайтам, аналогічної спеціалізації, а згодом і інстанційності вітчизняних судів було покладено, як вже підкреслювалося, ще в 2007 р. [44, с. 23-24 та ін.], а спеціальне системно-правове дослідження даної проблеми було здійснене і широко апробовано ще в 2010 р. [84, с. 42-43 та ін.] і після цього мала продовження систематична наукова апробація цього інноваційного та вельми перспективного варіанту вирішення проблем судової влади [14, с. 45-46; 17; 18; 20, с. 9; 21, с. 10; 22, с. 9; 32, с. 31; 36, с. 548-553; 76, с. 15;

103, с. 49; 104, с. 103 та ін.], вжиті численні вітчизняні спроби реформувати судову систему відверто ігнорували ці ж пропозиції, які, як бачимо, все ж знайшли часткове втілення в Основному законі, але, на жаль, тільки Киргизької Республіки.

Враховуючи, що у відповідності з вимогами п. 50 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права», існування суперечливих рішень, що їх виніс верховний чи конституційний суд, у будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності. Тому вимагається, щоб суди, особливо вищих інстанцій, запроваджували механізми, що надають можливість уникати суперечливості та забезпечувати узгодженість їхньої судової практики [3, с. 179].

У такому аспекті краще за все надати право Генеральному прокурору України опротестовувати й нелегітимні рішення касаційних судових інстанцій до Розширеної великої палати Верховного Суду України (див. питання 7 дійсної лекції), а нелегітимні діяння або нелегітимні рішення та/чи правові акти будь-яких інших суб'єктів владних повноважень безпосередньо до Президента України як **Гаранта дотримання на території України** вимог будь-яких правових актів та правового статусу будь-яких соціосуб'єктів, якому, подібно вимогам ч. 6 ст. 55 Конституції України [72], має бути надано право забороняти будь-які нелегітимні діяння та скасовувати будь-які нелегітимні рішення та/чи правові акти, т. ч. й нелегітимних указів та підписів під нелегітимними (повністю чи у частині) законами своїх попередників – Президентів України минулих років. Не виконуються при виконанні нелегітимні рішення чи акти правозастосування.

У такому аспекті треба також достатньо чітко уявляти сутність базисного положення юриспруденції у частині прояву принципу верховенства права про те, що фактично не може бути строків давності існування нелегітимного чинного правового акту та/чи рішення або діяння певного суб'єкти владних повноважень. Існує строк давності застосування до винної особи лише мір карально-виховної юридичної відповідальності будь-якого виду, коли згідно вимог ч. 5 ст. 49 КК України достатньо обгрунтовано не застосовується строк давності й у частині мір карально-виховної антикримінальної відповідальності за певні кримінальні правопорушення, зокрема, у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, миру та людства, що передбачені ст. ст. 109-114[-1], 437-439 та ч. 1 ст. 442 КК України [74].

Викладений підхід грунтується на тому, що на території України, як й будь-якої іншої держави світу, має у будь-якому випадку бути

забезпечена дія принципу верховенства права, що й зараз вимагається ч. 1 ст. 8 Конституції України [72], а **існування на території України, як й будь-якої іншої держави світу, нелегітимних діянь будь-яких соціосуб'єктів або нелегітимних рішень та/чи правових актів будь-яких суб'єктів владних повноважень, т. ч. нелегітимних остаточних судових рішень, достатньо відверто і цинічно порушує правовий статус тих чи інших соціосуб'єктів і неминуче - й різні базисні прояви принципу верховенства права** [3].

Викладений підхід обумовлений гострою необхідністю своєчасно в порядку позитивної юридичної відповідальності запобігти вказаним у преамбулі Загальної декларації прав людини наслідкам, коли дана декларація приймалася для того, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, **щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення** [9].

Підтвердження обґрунтованості власне такого підходу можна знайти й у низці положень Доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство право», зокрема, п. 50 розд. IV, згідно яких, існування суперечливих рішень, що їх виніс верховний чи конституційний суд, у будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності [3, с. 179]; п. 52 розд. IV - хоча дискреційні повноваження є необхідними для здійснення всього діапазону владних функцій у сучасних складних суспільствах, ці повноваження не мають здійснюватись у свавільний спосіб. Їх здійснення у такий спосіб уможливлює ухвалення суттєво несправедливих, необґрунтованих, нерозумних чи деспотичних рішень, що є несумісним із поняттям верховенства права [3, с. 179]; п. 57 розд. IV - має існувати установа чи організація - як певний обвинувач, яка до певної міри має бути теж незалежною від виконавчої влади і яка забезпечує, щоб порушник закону - навіть коли потерпілі не заявляють про це - постав перед судом [3, с. 180]; та ін.

Додатково даний підхід обґрунтовується й у контексті пропозиції низки інноваційних редакцій статей до перспективного Конституційного кодексу України (див. питання 7 дійсної лекції), а більш повний виклад положень вказаної доповіді в контексті найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення і дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів, притягнення винного до належного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичної відповідальності, а також усунення причин та умов, що сприяли таким порушенням правового

статусу та вчиненню інших правопорушень (див. питання 6 лекції 1 дійсного спецкурсу).

Питання 4. Конституційне забезпечення дотримання законів та правового статусу людини в окремих провідних країнах світу

Приймаючи до уваги, що базисні положення конституційного законодавства країн пострадянського простору та інших країн світу традиційно принципово відрізнялися і відрізняються зараз, доцільно окремо провести порівняльний аналіз даного законодавства інших провідних країн світу, з яких найбільш заплутаною та надто декларативною виглядає регламентація і забезпечення дотримання законів та інших правових актів і правового статусу громадян у Великобританії, конституційне законодавство якої найбільш розпорошено и представлено достатньо великою кількістю так званих конституційних актів даної країни [49].

Тому стан справ та рівень розвитку конституційного законодавства у частині правової регламентації та забезпечення виконання законів та інших правових актів і правового статусу громадян краще за все здійснювати за Основними законами наступних провідних країн світу.

Конституція Китайської Народної Республіки

Глава І. Основні принципи :

Стаття 1 :

1. Китайська Народна Республіка є соціалістичною державою демократичної диктатури народу, керованою робітничим класом і заснована на союзі робітників і селян.

Стаття 2 :

1. Вся влада в Китайській Народній республіці належить народу.

Стаття 3 :

3. Всі адміністративні, судові і прокурорські органи держави створюються зборами народних представників, перед якими вони несуть відповідальність, і під контролем яких вони знаходяться.

Стаття 27 :

1. Всі державні органи здійснюють принцип скорочення, систему службової відповідальності, систему підготовки та атестації кадрів, неухильно підвищують якість та ефективність роботи, борються з бюрократизмом.

2. Всі державні органи та державні службовці повинні спиратися на народ, постійно підтримувати тісні зв'язки з народом, прислухатися

до думок і пропозицій народних мас, перебувати під їх контролем, віддавати всі сили служінню народу.

Глава II. Основні права і обов'язки громадян :

Стаття 33 :

2. Всі громадяни Китайської Народної Республіки є рівними перед законом.

3. Держава поважає і забезпечує права громадян.

4. Кожен громадянин користується правами, передбаченими Конституцією і законами, і в той же час повинен виконувати обов'язки, передбачені Конституцією і законами.

Стаття 50 :

1. Китайська Народна Республіка охороняє належні права та інтереси зарубіжних китайців, законні права та інтереси китайців-репатріантів і членів сімей зарубіжних китайців.

Стаття 51 :

1. Здійснюючи свої свободи і права, громадяни Китайської Народної Республіки не повинні завдавати шкоди інтересам держави, суспільства і колективу, законним свободам і правам інших громадян.

Стаття 53 :

1. Громадяни Китайської Народної Республіки зобов'язані дотримуватися Конституції і законів, зберігати державну таємницю, берегти суспільну власність, дотримуватися трудової дисципліни і громадського порядку, поважати норми суспільної моралі.

Глава III. Структура держави :

§ 2. Голова КНР (даний пункт не містить норм, які б зобов'язували Голову КНР виступати гарантом дотримання Конституції і правового статусу громадян).

§ 7. Комітети контролю :

Стаття 124 :

4. Формування та повноваження комітетів контролю визначаються законом (в Основному законі функції комітетів контролю не визначаються).

§ 8. Народний суд і Народна прокуратура :

Стаття 124 :

1. У Китайській Народній Республіці утворюються Верховний народний суд, місцеві народні суди, військові суди та інші спеціальні народні суди.

Стаття 132 :

1. Верховний народний суд є найвищим судовим органом.

2. Верховний народний суд здійснює нагляд за судовою діяльність місцевих і спеціальних народних судів; вищі народні суд здійснюють нагляд за судовою діяльністю нижчестоящих народних судів.

Стаття 134 :

1. Народна прокуратура Китайської Народної Республіки є державним органом нагляду за дотриманням законності.

Стаття 140 :

1. Народні суди, народні прокуратури і органи громадської безпеки, розглядаючи кримінальні справи, повинні нести роздільну відповідальність за здійснення своїх функцій, взаємно координувати роботу, діяти узгоджено з тим, щоб забезпечити точне і ефективне проведення в життя законів [50].

Таким чином, КНР прямо не проголошується правовою державою, головний обов'язок держави у загальному вигляді визначений, нагляд за дотриманням законності здійснює прокуратура без деталізації її функцій, яка разом із народним судом і органами громадської безпеки повинні взаємно координувати роботу і діяти узгоджено з тим, щоб забезпечити точне і ефективне проведення в життя законів (що однак за змістом ст. 140 Основного закону стосується, чомусь, тільки антикримінального судочинства. Спеціалізація судів не визначається і залишається неясною в силу відсутності окремого Конституційного суду, чи є в складі Верховного народного суду конституційна палата і здійснюється окремо чи будь-яким структурним підрозділом судової влади конституційний нагляд.

Конституція
Конфедеративних Штатів Америки від 11 березня 1861 р.

Преамбула : Ми, народ Конфедеративних Штатів, кожен з яких діє суверенно і незалежно, з метою створити постійну федеративну державу, встановити правосуддя, гарантувати внутрішній спокій, і закріпити блага свободи за нами і потомством нашим, закликаючи милість і заступництво Всемогутнього Бога, проголошуємо і встановлюємо дійсну Конституцію для Конфедеративних Штатів Америки.

Стаття 1 :

Розділ 9 :

4. Не допускається прийняття ніяких законів про конфіскацію майна; законів, що мають зворотну ситу, а також законів, що забороняють або перешкоджають здійсненню права власності на рабів-негрів.

12. Конгрес не може приймати закони, що стосуються введення будь-якої релігії, що забороняють її вільне сповідання, що обмежують

свободу слова і друку, або право народу на мирні зібрання та звернення до уряду зі скаргами.

15. Право людей на безпеку їх особистості, житла, документів і власності, гарантії проти безпідставних обшуків і арештів не повинні порушуватися.

19. Забороняється встановлювати надмірні розміри застави, штрафів, а також жорстокі і виняткові покарання.

Стаття 2 :

Розділ 1 :

1. Виконавча влада здійснюється Президентом Конфедеративних Штатів Америки.

9. Перед вступом на посаду Президент приносить наступну присягу : «Я урочисто клянусь (або обіцяю), що буду чесно виконувати обов'язки Президента Конфедеративних Штатів і в міру своїх сил охороняти, захищати і підтримувати Конституцію Конфедеративних Штатів» [51].

Конституція
Сполучених Штатів Америки від 17 вересня 1787 р.

Преамбула : Ми, народ Сполучених Штатів, щоб утворити більш досконалий Союз, встановити правосуддя, гарантувати внутрішній спокій, забезпечити спільну оборону, сприяти загальному добробуту і закріпити блага свободи за нами і потомством нашим, урочисто проголошуємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки.

Стаття 1 :

Розділ 9 :

2. Дія привілеїв habeas corpus[18] не повинно припинятися, якщо тільки того не зажадає громадська безпека в разі повстання або вторгнення.

3. Не повинні прийматися біллі про гоніння (гоніння)[19] або закони ex post facto.[20]

---

[18] Хабеас корпус акт (*англ.* Habeas Corpus Act) - законодавчий акт, прийнятий парламентом Англії в 1679 р., складова частина конституції Великобританії, визначає правила арешту і притягнення до суду обвинуваченого в злочині, надає право суду контролювати законність затримання та арешту громадян, а громадянам - вимагати початку такої процедури (відомої під латинською назвою хабеас корпус). Повна назва закону - «Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження ув'язнень за морями», тобто, поза межами Англії [107].

[19] Білль про гоніння, опалу (*англ.* bill of attainder). Закон, згідно з яким людина без суду оголошується винною в скоєнні злочину. Фактично закон передає функції визначення

Розділ 10 :

1. Жоден штат не може ... приймати біллі про гоніння (опалу) або закони ex post facto або закони, що порушують договірні зобов'язання, ...

Стаття 2 :

Розділ 1 :

1. Виконавча влада надається Президентові Сполучених Штатів Америки.

9. Перед вступом на посаду Президент приносить наступну присягу або дає таку урочисту обіцянку : «Я урочисто клянусь (або обіцяю), що буду чесно виконувати обов'язки Президента Сполучених Штатів і в міру своїх сил охороняти і захищати і підтримувати Конституцію Сполучених Штатів».

Біль про права :

Поправка 1. 1791 :

Конгрес не повинен видавати жодного закону, що відноситься до встановлення релігії або забороняє вільне сповідання оної, або

вини і винесення вироку від судових органів законодавчим. Згідно розд. 9, 10 ст. 1 Конституції США, «конгресом і законодавчими органами штатів не повинні прийматися біллі про гоніння». Закони про гоніння приймалися британським парламентом в XV - початку XVIII ст., але з тих пір не застосовуються [2]. Зважаючи на викладене, не можна обійти мовчанням існування в нашій державі і в даний час власне законів «bill of attainder», наприклад, Закону України «Про очищення влади» [95] та ін. Відповідно до вимог ч. 1 ст. 62 Конституції України [72], вина особи у вчиненні кримінального (і слід розширено додати - і будь-якого іншого) правопорушення встановлюється не законами парламенту або актами виконавчої влади, а вироками суду, що набрали законної сили, або рішеннями інших державних органів, яким Основним законом делеговані судові функції по встановленню вини особи у вчиненні інших, крім кримінальних, правопорушень. І ті, хто голосував за прийняття такого роду законів і підписував їх, будучи в т. ч. і **Гарантом неухильного дотримання Основного закону** і утвердження та забезпечення правового статусу всіх без винятку своїх співвітчизників, швидше за все, бажали жити як американці чи англійці, але, на жаль, практично не здатні були за рівнем юридичного розвитку наблизитися хоча б до американців і англійців (не кажучи вже про те, що вони як суб'єкти владних повноважень зобов'язані були бездоганно знати і неухильно виконувати вказані і всі інші положення Основного закону своєї власної держави), які ще 232 р. тому назад вже досить добре усвідомили і в повній мірі реалізували на рівні Основного закону базисне положення юриспруденції про те, що визнавати певних осіб винними у вчиненні кримінального і будь-якого іншого правопорушення повинна тільки судова, а не законодавча і, тим більше, виконавча влада.

[20] Закон ex post facto - *англ.* law, ex post facto; *нім.* Gesetz ex-post-facto. 1. Інтерпретація подій, що вже відбулися (в минулому), як закономірних. 2. У праві - зворотна сила закону - принцип, згідно з яким, закон не може бути застосований до правовідносин, що розпочалися до його прийняття [10].

обмежує свободу слова і друку, або право народу мирно збиратися і звернутися до уряду із петиціями про задоволення скарг.

Поправка 4. 1791 :

Право народу на охорону особи, житла, паперів і власності від необґрунтованих обшуків і арештів не повинно порушуватися.

Поправка 5. 1791 :

Ніхто не повинен притягатися до відповідальності за каране смертю або іншим чином ганебний злочин інакше, як за поданням або обвинувальним вироком Великого журі, за винятком ... під час війни або небезпечного для суспільства положення ...

Поправка 8. 1791 :

Не повинні вимагатися надмірні розміри застави або накладатися надмірні штрафи, або призначатися жорстокі і незвичайні покарання.

Поправка 9. 1791 :

Перерахування в Конституції певних прав не повинно тлумачитися як заперечення або применшення інших прав, що зберігаються народом.

Поправка 10. 1791 :

Повноваження, що не делеговані Сполученим Штатам цією Конституцією і користування якими не забороняється нею окремим штатам, зберігаються відповідно за штатами або за народом.

Поправка 11. 1795 :

Судова влада Сполучених Штатів не повинна тлумачитися таким чином, щоб поширюватися на будь-яке позовне провадження, засноване на праві або справедливості і порушену або таку, що ведеться проти одного зі штатів громадянами іншого штату або громадянами або підданими будь-якої іноземної держави.

Поправка 17. 1913 :

абз. 2 : Дійсна поправка не повинна тлумачитися таким чином, щоб її дія розповсюджувалася на обрання і термін повноважень сенатора, обраного до того, як вона вступила в силу як частина Конституції.

Поправка 26. 1971 (остання поправка до Конституції США) [52].

Конституція Франції від 4 жовтня 1958 р.

Преамбула : Французький народ урочисто проголошує свою прихильність правам людини і принципам національного суверенітету ...

Стаття 1 :

абз. 1 : Франція є неподільною, світською, соціальною, демократичною республікою. Вона забезпечує рівність перед законом усіх громадян незалежно від походження, раси чи релігії. ...

Стаття 2 :

абз. 4 : Девіз республіки - «Свобода, Рівність, Братерство».

абз. 5: Її принцип - правління народу, народом і для народу.

Стаття 5 :

абз. 1 : Президент стежить за дотриманням Конституції. Він забезпечує своїм арбітражем нормальне функціонування органів публічної влади, а також спадкоємність держави.

абз. 2 : Він є основним гарантом незалежності національної незалежності, цілісності території, дотримання міжнародних договорів.

Розділ XI dis. Захисник прав :

Стаття 71-1 :

абз. 1 : Захисник прав стежить за дотриманням прав і свобод адміністративними службами держави, адміністративними територіальними утвореннями, державними установами, а також будь-якими органами, на які покладається місія публічних служб або щодо яких органічний закон наділяє його певними повноваженнями.

абз. 2 : До нього звертаються відповідно до умов, передбаченими органічними законами, будь-які особи, які вважають себе ущемленими в результаті діяльності будь-якої публічної служби або органу, згаданого в абзаці першому. Він може проявляти ініціативу в силу власних повноважень [5].

Таким чином, Конституція Франції принципово також вельми декларативно регулює порядок забезпечення дотримання Основного закону і правового статусу громадян, покладаючи цей обов'язок лише на Захисника прав, який все ж таки здійснює по суті традиційний загальний прокурорський нагляд, але лише в частині прав людини.

Основний закон
Федеративної Республіки Німеччини від 23 травня 1949 р.

Стаття 1 :

абз. 1 : Людська гідність недоторканна. Поважати і захищати її - обов'язок всієї державної влади.

абз. 2 : Тому німецький народ в силу цього визнає недоторканні і невідчужувані права людини як основу всякого людського суспільства, світу і справедливості в світі.

абз. 3 : Наступні права обов'язкові для законодавчої, виконавчої та судової влади як безпосередньо чинне право.

Стаття 19 :

абз. 1 : Оскільки згідно з цим Основним законом якесь основне право може бути обмежене законом або на основі закону, цей закон повинен носити загальний характер, а не ставитися тільки до окремого

випадку. Крім того в законі повинно бути названо це основне право із зазначенням статті.

абз. 2 : Сутність змісту основного права в жодному разі не повинне бути порушено.

Стаття 20 :

абз. 1 : Федеративна Республіка Німеччина є демократичною і соціальною федеративною державою.

абз. 3 : Законодавство пов'язано конституційним ладом, виконавча влада і правосуддя - законом і правом.

абз. 4 : Якщо інші засоби не можуть бути використані, все німці мають право на опір будь-кому, хто робить спробу усунути цей лад.

Стаття 20 а : Реалізуючи в межах конституційного ладу законодавчу владу і забезпечуючи здійснення виконавчої і судової влади відповідно до закону і права, держава, усвідомлюючи відповідальність перед майбутніми поколіннями, захищає також природні основи життя.

Стаття 31 : Федеральне право має перевагу над правом земель.

Стаття 56 : Федеральний Президент при вступі на посаду приносить перед присутніми членами Бундестагу та Бундесрату таку присягу : «Клянуся присвятити свої сили благу німецького народу, сприяти його користі, оберігати його від шкоди, дотримуватися і захищати Основний закон і Закони Федерації, сумлінно виконувати свої обов'язки і дотримуватися справедливості по відношенню до кожного. Хай допоможе мені в цьому Бог».

Стаття 64 :

абз. 2 : При вступі на посаду Федеральний канцлер і федеральні міністри приносять перед Бундестагом передбачену статтею 56 присягу.

Стаття 95 :

абз. 1 : Для здійснення правосуддя в галузі загальної, адміністративної, фінансової, трудової та соціальної юстиції Федерація утворює в якості верховних судових палат Федеральну загальну палату, Федеральний адміністративний суд, Федеральну фінансову палату, Федеральний трудовий суд і Федеральний соціальний суд.

Стаття 96 :

абз. 1 : Федерація може утворити федеральний суд у справах правового захисту промислової власності.

абз. 2 : Федерація може утворити для збройних сил військово-кримінальні суди в якості федеральних судів.

абз. 4 : Федерація може утворити для осіб, які перебувають з нею в публічно-правовому службовому відношенні, федеральні суди по вирішенню справ у дисциплінарному провадженні та провадження за скаргами.

абз. 5 : Для кримінального судочинства в галузях, вказаних частиною першою статті 26, або в галузях захисту держави федеральний закон може передбачити ... випадки, коли суди земель здійснюють федеральну юрисдикцію [54].

Отже, Основний закон Німеччини також вельми декларативно регулює питання забезпечення дотримання законів (покладаючи це все ж на Федерального президента в його присяги) і правового статусу громадян і в той же час презентує необґрунтовано розгалужену і не пов'язану із різновидами правопорушень систему судової влади.

Конституція Японії

Преамбула : Ми, японський народ, діючи за посередництвом наших належним чином обраних представників в Парламенті і повні рішучості забезпечити для себе і для своїх нащадків плоди мирного співробітництва з усіма націями і благословення свободи для всієї нашої країни, повні рішучості не допустити жахів нової війни в результаті дій урядів, проголошуємо, що народ наділений суверенною владою, і встановлюємо цю Конституцію. Державна влада грунтується на непохитній довірі народу, її авторитет виходить від народу, її повноваження здійснюються представниками народу, а благами її користується народ. Це - принцип, загальний для всього людства, і на ньому заснована дійсна Конституція. Ми скасовуємо всі конституції, закони, укази і рескрипти, що суперечать цій Конституції.

Глава I. Імператор :

Стаття 1 : Імператор є символом держави і єдності народу, його статус визначається волею народу, якому належить суверенна влада.

Стаття 7 : Імператор за порадою і зі схвалення Кабінету здійснює від імені народу такі дії, що відносяться до справ держави : ...

Глава III. Права та обов'язки народу :

Стаття 11 : Народ безперешкодно користується всіма основними правами людини. Ці основні права людини, гарантовані народу цією Конституцією, надаються нинішньому і майбутнім поколінням в якості непорушних вічних прав.

Стаття 12: **Свободи і права, гарантовані народу цією Конституцією, повинні підтримуватися постійними зусиллями народу**. Народ повинен утримуватися від яких би то не було зловживань цими свободами і правами і несе постійну

відповідальність за використання їх в інтересах суспільного добробуту.

Стаття 14 : Всі люди рівні перед законом і не можуть піддаватися дискримінації в політичному, економічному та соціальному відносинах за мотивами раси, релігії, статі, соціального стану, а також походження.

Стаття 15 :

1. Народ наділений невід'ємним правом обирати посадових осіб органів публічної влади та усувати їх від посади.

2. Всі посадові особи органів публічної влади є **слугами всього суспільства**, а не який-небудь однієї його частини.

Стаття 36 : Категорично забороняється застосування посадовими особами органів публічної влади тортур і жорстоких покарань.

Стаття 39 : Ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за дію, яка була законною в момент її вчинення або щодо якої він був виправданий. Так само ніхто не може бути двічі притягнений до кримінальної відповідальності за один і той же злочин.

Глава VI. Судова влада :

Стаття 76 :

1. Вся повнота судової влади належить Верховному суду і таким судам нижчих інстанцій, які будуть утворені законом.

2. Не можуть утворюватися ніякі особливі суди. Адміністративні органи не можуть здійснювати судову владу з правом винесення остаточного рішення.

Стаття 77 :

1. Верховний суд наділений владою встановлювати правила процедури судочинства, роботи адвокатів, внутрішнього розпорядку в судах, а також правила управління судовими справами.

2. Прокурори повинні слідувати правилам, що встановлюються Верховним судом.[21]

3. Верховний суд може делегувати судам нижчих інстанцій право встановлювати правила своєї роботи.

Стаття 81 : Верховний суд є судом вищої інстанції, повноважним вирішувати питання про конституційність будь-якого закону, наказу, розпорядження або іншого офіційного акту.

---

[21] Будь-які інші норми, що регулюють діяльність прокуратури, в Основному законі відсутні. В силу цього треба зробити висновок, що прокуратура в даному випадку є атрибутом лише правосуддя.

Глава X. Верховний закон :

Стаття 98 :

1. Ця Конституція є Верховним законом країни, і ніякі закони, укази, рескрипти або інші державні акти, що суперечать в цілому або в частині її положенням, не мають законної сили.

2. Укладені Японією договори і встановлені норми міжнародного права повинні сумлінно дотримуватися.

Стаття 99: Імператор або Регент, а також державні міністри, члени Парламенту, судді і всі інші публічні посадові особи зобов'язані поважати і охороняти цю Конституцію [55].

Отже, Основний закон Японії не містить прямої вказівки на належність цієї держави до правової. Обов'язок дотримуватися Основного та інших законів покладається на самих громадян і на всіх без винятку суб'єктів владних повноважень. При цьому прямо підкреслюється, що народ повинен постійно докладати зусилля до того, щоб задекларовані в Основному законі його права і свободи виконувалися. Поряд з цим всі суб'єкти владних повноважень оголошені власне слугами всього народу, як, до речі, і відповідна політсила українського суспільства, хоча б в силу самого її назви «Слуга народу». Функції прокуратури та адвокатури визначаються Верховним судом, в силу чого вони фактично є атрибутом не державності, а лише правосуддя. Але Верховний суд, що вельми позитивно, здійснює і конституційний нагляд і має право визнати неконституційним і скасувати будь-який правовий акт. Спеціалізація суддів в Основному законі не відбивається.

Неможливість розгляду і порівняльного аналізу положень Основного закону в частині забезпечення дотримання цього закону та інших правових актів, а також правового статусу громадян та інших, крім розглянутих, країн світу обмежена межами цієї публікації.

В силу цього більш правильно перейти до розгляду і відповідного порівняльного аналізу основних в цьому відношенні положень базисних міжнародних правових актів, на неухильному дотриманні основних вимог яких повинні бути побудовані Конституції і всі інші правові акти всіх без винятку країн світу.

Питання 5. Основи регламентації та захисту правового статусу людини за базисними міжнародними правовими актами

Виклад і порівняльне дослідження основ правової регламентації забезпечення виконання законів та інших правових актів, а також

забезпечення правового статусу громадян більш доцільно здійснити на основі наступних базисних в цьому відношенні міжнародних правових актів.

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.

Преамбула : Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру; і ...

беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення; ...

беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рівноправність чоловіків і жінок та вирішили сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі; і

беручи до уваги, що держави-члени зобов'язались сприяти у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй загальній повазі і дотриманню прав людини і основних свобод; ...

Стаття 1 :

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства.

Стаття 11 :

2. Ніхто не може бути засуджений за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або за міжнародним правом. Не може також бути призначене суворіше покарання, ніж те, яке могло бути застосоване на час, коли злочин було скоєно.

Стаття 28 :

Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені.

Стаття 29 :

1. Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особистості.

2. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших

та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

Стаття 30 :

Ніщо в цій Декларації не може бути витлумачено як надання будь-якій державі, групі осіб або окремим особам права займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дії, спрямовані на знищення прав і свобод, викладених у цій Декларації [9].

Таким чином, незважаючи на традиційне особливе значення даного міжнародного правового акта для розробки належної правової регламентації забезпечення дотримання законів та інших правових актів і правового статусу громадян, ця декларація в порівнянні з тими положеннями, які у такому ж відношенні містяться в розглянутих Основних законах української, бєларуської, російської і багатьох інших держав, особливо пострадянського простору, містить значно менше положень, що сформульовані до того ж в ряді випадків менш професійно. У той же час сам по собі досить повний перелік прав, свобод, обов'язків та інтересів людини не може не заслуговувати в контексті поставлених завдань особливого схвалення.

Конвенція про захист прав людини
і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.

Преамбула : Уряди держав-членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію,

беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод, ...

сповнені рішучості, як уряди європейських держав, що є однодумцями і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке :

Стаття 1. Зобов'язання поважати права людини :

Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

Стаття 6. Право на справедливий суд :

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обгрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ...

Стаття 7. Ніякого покарання без закону :

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Стаття 13. Право на ефективний засіб юридичного захисту :

Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Стаття 15. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації :

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

2. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2 (право на життя), крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3 (заборона катування), 4 (п. 1 – заборони тримання в рабстві або в підневільному стані) і 7 (ніякого покарання без закону).

Стаття 18. Межі застосування обмежень прав :

Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені.

Розділ II. Європейський суд з прав людини :

Стаття 19. Створення Суду : Для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини, який далі називається «Суд». Він функціонує на постійній основі.

Стаття 35. Умови прийнятності :

1. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із

загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні [48].

У даному випадку положення Конвенції виглядають у порівнянні із Загальною декларацією (декларація є все ж таки міжнародною лише власне декларацією, на підставі якої вже і мала б розроблятися дана Конвенція і Міжнародні пакти, що будуть розглядатися далі, а Конвенція - вже міжнародним правовим актом) значно досконалими, але і положення даної Конвенції, виключно на основі якої та протоколів до неї у відповідності із цитованими вимогами ст. 19 розд. II Конвенції виносить свої рішення й Європейський суд з прав людини [48], все ж таки значно поступаються за деталізацією та рівнем професіонального викладу відповідним положенням Основних законів вже названих країн світу, що, у свою чергу, ще у значно більшій мірі поступаються відповідним положенням розробленої представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра цілої низки інноваційних доктрин і концепцій із найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення і дотримання та найбільш оперативного і максимально повного відновлення правового статусу фізичних та юридичних осіб, держави і міждержавних утворень (див. питання 6 дійсної лекції).

Міжнародний пакт
про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р.

Преамбула : Держави, які взяли участь у цьому Пакті,

беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру,

визнаючи, що ці права випливають з властивої людській особі гідності,

визнаючи, що згідно із Загальною декларацією прав людини, ідеал вільної людської особистості, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити лише, якщо будуть створені такі умови, при яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само як і своїми громадянськими і політичними правами,

беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальну повагу і дотримання прав і свобод людини,

беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і дотримання прав, визнаних у цьому Пакте.

погоджуються про такі статті :

Частина II :

Стаття 2 :

2. Якщо це вже не передбачено існуючими законодавчими чи іншими заходами, кожна Висока Сторона, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних в цьому Пакті.

3. Кожна Висока Сторона, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується :

a) забезпечити будь-якій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушені, ефективний засіб правового захисту, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження;

b) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими органами влади або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту; ...

Стаття 4 :

1. Під час надзвичайного стану в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується Високими Сторонами, які беруть участь у цьому Пакті, можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це потрібно гостротою становища, за умови, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії або соціального походження.

2. Наведене положення не може бути підставою для будь-яких відступів від статей 6 (права на життя), 7 (заборони піддавати людину катуванню або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, або без вільної згоди піддавати її медичним або науковим дослідам), 8 (п. п. 1, 2 - заборони рабства і работоргівлі в усіх їх видах та утримання в підневільному стані), 11 (заборони позбавляти волі в силу неможливості виконати своє

договірне зобов'язання.), 15 (заборони зворотної сили закону, що встановлює або посилює відповідальність за кримінальне правопорушення), 16 (визнання правосуб'єктності) і 18 (свободи думок, совісті і релігії).

В даному випадку цілком обґрунтовано також вказано, що для відмови чи іншого обмеження правового статусу громадян та інших соціосуб'єктів повинні бути в наявності виняткові обставини. При цьому підкреслюється, що перераховані в ч. 1 ст. 4 Міжнародного пакту права і свободи людини[22] не можуть бути скасовані або обмежені за жодних, навіть, виняткових обставин.

Стаття 5 :

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитися як таке, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав або свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь учасниці цього Пакту на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі.

---

[22] А таких прав і свобод людини, якщо застосувати термінологію ч. 1 ст. 3 Конституції України [72] - практично «найвищих соціальних цінностей», в даному випадку вже вказано значно більше, ніж в ч. 2 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [48], так і в тій же самій ч. 1 ст. 3 Конституції України [72]. Інша справа, що треба ще гарненько поміркувати над обґрунтованістю належності тих чи інших прав, свобод, обов'язків та інтересів людини до категорії власне «найвищих соціальних цінностей», щодо яких, згідно здоровому глузду та, виходячи з загальнолюдських цінностей і принципу справедливості, не можуть допускатися при існування будь-яких, навіть самих виняткових або надзвичайних обставин, ніякі інші обмеження та/чи відступи, ніж ті, які вичерпно і в достатній мірі детально врегульовані в Основному законі. І це і є першим, з існуючих п'яти, ступенем абсолютної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єкт в, що, звичайно, визначається у взаємозв'язку правового статусу різних видів соціосуб'єктів. Наприклад, погіршення правового статусу держави як одного із різновидів соціосуб'єктів покладанням на нього додаткових обов'язків щодо найбільш ефективного, раціонального та якісного визнанням, пізнання, забезпечення і відновлення правового статусу громадян одночасно є поліпшенням правового статусу громадян і, більш того, пріоритетним напрямком виконання базисного конституційного обов'язку держави. А власне такі умови й покликана врегулювати у статті ІІІ Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої держави й розроблена представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра новітня доктрина зовнішньої і внутрішньої збалансованості правового статусу різних видів соціосуб'єктів (див. питання 7 дійсної лекції).

Частина III :

Стаття 14 :

1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, або при визначенні його прав і обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд його справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. ...

Стаття 15 :

1. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упущення, яке, згідно з діючим на момент його вчинення внутрішньодержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином. Так само, не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке застосовувалося на час вчинення кримінального правопорушення. Якщо після вчинення злочину законом встановлюється більш легке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця.

2. Ніщо в цій статті не перешкоджає судовому розгляду і покаранню будь-якої особи за будь-яке діяння або упущення, які в момент скоєння були кримінальним злочином відповідно до загальних принципів права, визнаних міжнародним співтовариством [79].

Розглянутий міжнародний пакт більш детально і професійно в порівнянні із положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та недостатньо детально і професійно у зіставленні з відповідними положеннями Основного закону української, білоруської, російської та деяких інших держав пострадянського простору, а ще менш детально і професійно в порівняно із положеннями розробленої представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра і такої, що розглядається далі, цілої системи інноваційних доктрин і концепцій правового статусу соціосуб'єктів.

Міжнародний пакт
про економічні, соціальні і культурні права
від 16 грудня 1966 р.

Преамбула : (викладаються положення, аналогічні тим, що викладені в Преамбулі Міжнародного пакту про громадянські і політичні права).

Частина II :

Стаття 4 :

Високі Сторони, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що відносно користування тими правами, які та чи інша держава забезпечує відповідно до цього Пакту, ця держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це сумісно з природою вказаних прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичних суспільстві.

Стаття 5 : (за змістом аналогічно змісту цієї ж статті Міжнародного пакту про громадянські і політичні права) [80].

Питання 6. Значимість положень доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» для забезпечення дотримання законів і правового статусу людини та інших соціосуб'єктів

Базисним принципом належної регламентації та забезпечення дотримання правового статусу громадян та інших соціосуб'єктів виступає принцип верховенства права. Спробу детального дослідження різних проявів даного принципу було зроблено у доповіді «Верховенство права», схваленої Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанською Комісією) на її 86-му пленарному засіданні, що мало місце у Венеції 25–26 березня 2011 р. [3, с. 174-184].

Основні положення даної доповіді, що можуть бути використані у контексті розробки належної правової регламентації і забезпечення безумовного дотримання правового статусу людини та інших соціосуб'єктів будь-якої держави світу, більш доцільно викласти і прокоментувати на підставі її тексту, опублікованому в одинадцятому номері провідного фахового наукового видання «Право України», наступним чином :

ІІІ. Верховенство права у позитивному праві :

П. 28 :

У рамках Європейського Союзу поняття «верховенство права» закріплене не лише у преамбулі Договору про Європейський Союз, а також у його ст. 2, відповідно до якої : «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання людських прав, включаючи права осіб, що належать до меншин» [3, с. 174].

Вказане у даному випадку право меншин (природних постійно існуючих сексуальних, релігійних чи національних меншин) не треба плутати із правом політичної меншості, що утворюється кожен раз

ситуативне за результатами процедури реалізації безпосередньої влади Народу будь-якої країни шляхом проведення регіональних чи загальнодержавних виборів або референдуму.

Врахування інтересів такої політичної меншості має бути зроблено не за рахунок відповідного порушення інтересів політичної більшості.

А політична більшість може бути абсолютною і являти собою представництво лише однієї політичної партії або відносною і складатися із представників тих політичних партій, що утворили коаліцію із метою досягнення можливості прийняття рішень відповідним державним органом за рахунок, принаймні, простої більшості голосів. Відносна більшість складається із представників політичних партій, кожна з яких немає абсолютної більшості, достатньої для ухвалення рішень простою більшістю голосів, а тому є й вимушеною. При цьому, згідно із принципів власне демоскратії (свідома влада більшості – 50 % голосів виборців і плюс хоча б ще один голос; квазідемоскратія – теж саме, але несвідома влада; демонкратія – влада меншості 50 % голосів виборців і мінус принаймні один голос), відносну більшість мають утворювати представники політичних партій, що отримали найбільшу кількість голосів. І допуск абсолютною або відносною більшістю до вищих керівних посад відповідного регіону чи держави представників інших меншостей є співучастю у захоплені державної влади за ст. 109 КК України.

Пояснити дану ситуацію для тих, хто ще не зміг її збагнути, краще всього за результатами останніх українських президентських та парламентських виборів 2019 р., коли у другому турі президентських виборів переміг Володимир Зеленський із 73, 22 % голосів виборців проти 24, 45 % голосів виборців за Петра Порошенка [100], а за результатами парламентських виборів за політсилу «Слуга народу» віддали 43, 16% голосів виборців і вони мають у парламенті 254 місця, «Опозиційну платформу – За життя» - 13, 05 % і 43 місця, ВО «Батьківщина» – 8, 18 % і 26 місць, «Європейську Солідарність» – 8, 10 % і 25 місць; і за «Голос» – 5, 82 % і 20 місць [87].

Тому у даному випадку представник політичної політсили «Слуга народу» переміг із кваліфікованою більшістю голосів на президентських виборах і дана політсила отримала 254 із 450 місць конституційного складу парламенту, чого достатньо для утворення і функціонування у відповідності із вимогами ч. ч. 6, 7 і 8 ст. 83 Конституції України [72] парламентської коаліції депутатських

фракцій (у даному випадку лише монофракції) та для прийняття поточних законів.

А тому всі посади вищого керівництва у державі та у парламенті мають зайняти представники лише політсили «Слуга народу» і допуск до таких посад представників будь-яких інших політсил, у т. ч. й самовисуванців (оскільки вони не мали у процесі виборів офіційної підтримки жодної політсили і тому несуть відповідальність за виконання лише своїх власних передвиборчих обіцянок та/чи передвиборчих програмних положень, що у контексті політичного консенсусу утворює фактично мізерну меншість, у силу чого вже після виборів будь-який само висуванець не може на свій розсуд приєднуватися до позиції тієї чи іншої парламентської політсили в контексті утворення власне парламентської коаліції депутатських фракцій з тим, що вимагати й для себе певних державних посад чи інших політичних преференцій[23]) буде утворювати співучасть у скоєнні злочину проти основ національної безпеки, передбаченого ст. 109 КК України у частині відповідного нелегітимного захоплення представниками меншості державної влади [74].

Формування інших (тобто вже лише ситуативних) парламентських коаліцій депутатських фракцій для прийняття інших ситуативних рішень, у т. ч. для зміни Основного закону, не повинне порушувати вимоги вказаної норми КК України і має здійснюватися не за рахунок відповідного порушення інтересів виборців, які віддали свої голоси за політсилу «Слуга народу» та за її представників у багатомандатних мажоритарних округах, у т. ч. через допуск до вищих посад у державі та у парламенті представників інших політсил, тим більше «ЄС» та «Голосу», що є лише політичною діареєю «ЄС». А фактично проти обох цих політсил у другому турі президентських виборів, підкреслимо ще раз, проголосувало аж 73, 22 % голосів виборців [100].

Ось якби політсила «Слуга народу» за результатами парламентських виборів отримала менше 226 місць в парламенті (і можливе приєднання до даної політсили самовисуванців не повинно враховуватися в силу все тих же вже висловлених міркувань), то даній політсили необхідно було б вже створювати парламентську коаліцію депутатської поліфракції тільки із політсилою, яка має другий

[23] У даному випадку порушується, згідно п. п. 46 і 48 розд. IV Доповіді «Верховенство права» Венеціанської Комісії, і такі базисні положення принципу верховенства права, як передбачуваність правовідносин, законні очікування та юридична визначеність [3, с. 178-179].

результат - в даному випадку із політсилою «Опозиційна платформа - За життя». У разі недостатності і цих голосів до них повинна вже приєднуватися третя за результатами виборів політсила і т.д.

При цьому повинна враховуватися не «близькість» політичних платформ політсил (що є відносним і легко лягає в плани того чи іншого нелегітимного, відверто кажучи – шахрайського, способу захоплення політичною меншістю державної влади), а тільки лише результат виборів - набрана кожною політсилою в одномандатному та багатомандатних виборчих округах загальна кількість голосів і відповідно кількість їх місць в парламенті.

Всі інші підходи презентують собою відверте порушення вимог ч. 2 і ч. 3 ст. 5 Конституції України, згідно яких, єдиним джерелом влади в Україні є народ і право визначати і змінювати конституційний лад в Україні (а формування вищого керівництва держави та парламенту і є реалізацією цього права) належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами [72].

В кінцевому підсумку вказані порушення Основного закону повинні кваліфікуватися не інакше, як за ст. 109 КК України [74], як нелегітимне захоплення державної влади політичною силою, яка має за результатами виборів непрохідний для формування парламентської коаліції депутатських фракцій рейтинг.

А даний рейтинг повинен формуватися тільки на основі достатнього за рахунок попередніх по порядку політсил кількості голосів для прийняття рішень парламентом простою кількістю голосів - мінімум 226, для того, щоб розподілити в державі (парламенті в т. ч.) вищі державні посади. Для вирішення інших питань в парламенті вже формується ситуативна більшість без такого розподілу посад.

Доцільно звернути увагу й на вимоги п. 45 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії, згідно з якими, не відповідатиме верховенству права, якщо надана законом виконавчій владі дискреція матиме характер необмеженої влади [3, с. 178]. А передбачена ч. 2 ст. 5 Конституції України [72] влада народу за результатами виборів чи референдуму і представлена власне у тих відсотках виборців, які проголосували за ту чи іншу політсилу на виборах або за те чи інше рішення на референдумі.

У цьому відношенні не можна не звернути увагу і на зміст цитованого далі п. 48 розд. IV Доповіді, згідно з яким, юридична визначеність також означає, що держава загалом повинна дотримуватись взятих на себе певних зобов'язань, виконувати

покладені на неї певні функції чи виголошені нею перед людьми певні обіцянки (поняття «законних очікувань») [3, с. 179].

Тому про яке врахування на рівні вищих посад держави та парламенту інтересів політичної меншості, до якої вже фактично відносяться всі інші, окрім Слуги народу, політсили, може йти мова?

І найбільш цинічним це виглядає в якості думок щодо якоїсь коаліції чи співпраці із Голосом, підкреслимо ще раз – політичної діареї П. Порошенка, проти якого проголосувала кваліфікована більшість виборців у другому турі президентських виборів.

Якщо таке все ж таки трапиться, то можна сказати, що команда «Зе» блискуче реалізувала протягом парламентських виборів власне друге розуміння вислову «Зробимо їх ще раз». Тобто, зробимо їх ще раз - не П. Порошенка та його політичну діарею «Голос», що є першим значенням даного вислову, а **власне Виборців!!!???**

Тоді залишається лише ще раз застосувати вислів «Еть-Оху!!!». Про семантичне походження, значимість та випадки застосування цього вислову вже детально пояснювалося у недавній авторській публікації [39, с. 27-28 та ін.].

IV. Пошук чіткого розуміння :

(1) Законність (вищість закону/supremacy of the law) :

П. 43 : ... жодна особа не може зазнати покарання, якщо вона не порушила раніше ухвалених приписів права, що вже набули чинності, ... за порушення закону (the law) має наставати відповідальність [3, с. 178].

(2) Юридична визначеність (legal certainty) :

П. 44 : ... держава повинна зробити текст закону (the law) легко доступним. Вона також зобов'язана дотримуватись законів (the laws), які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю. Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед - до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований з достатньою мірою чіткості, аби особа мала можливість скерувати свою поведінку [3, с. 178].

П. 45 : Потреба у визначеності не означає, що органові, який ухвалює рішення, не повинні надаватись дискреційні повноваження (де це необхідно) за умови наявності процедур, що унеможливлюють зловживання ними. У цьому контексті закон (a law), яким надаються дискреційні повноваження певному державному органові, повинен вказати чітко і зрозуміло на обсяг такої дискреції. Не відповідатиме верховенству права, якщо надана законом виконавчій владі дискреція матиме характер необмеженої влади. Отже, закон повинен вказати на

обсяг будь-якої такої дискреції та на спосіб її здійснення із достатньою чіткістю, аби особа мала змогу відповідним чином захистити себе від свавільних дій [влади] [3, с. 178].

П. 46 : Юридична визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишались передбачуваними. Зворотна дія [юридичних норм] також суперечить принципові юридичної визначеності, принаймні у кримінальному праві (ст. 7 ЄКПЛ), позаяк суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки; але це також стосується і цивільного та адміністративного права — тією мірою, що негативно впливає на права та законні інтереси [особи]. На додаток, юридична визначеність вимагає дотримання принципу res judicata. Остаточні рішення судів національної системи не повинні бути предметом оскарження. Юридична визначеність також вимагає, щоб остаточні рішення судів були виконані. У приватних спорах виконання остаточних судових рішень може потребувати допомоги з боку державних органів, аби уникнути будь-якого ризику «приватного правосуддя», що є несумісним з верховенством права. Системи, де існує можливість скасовувати остаточні рішення, не базуючись при цьому на безспірних підставах публічного інтересу, та які допускають невизначеність у часі, несумісні з принципом юридичної визначеності [3, с. 178-179].

А що робити, якщо чинні остаточні рішення чи правові акти є завідомо неправомірними? Тому неможна погодитися із наведеним відверто непрофесійним тлумаченням принципу верховенства права, що прямо суперечить даному принципу. Треба скасовувати будь-які чинні рішення та правові акти, що є завідомо неправомірними. І ніякий принцип res judicata у даному випадку не повинен тут застосуватися. І власне така ідея і міститься можливості і необхідності здійснення таких проваджень, принаймні антикримінального судочинства, як передбачені гл. 34 КПК України провадження за нововиявленими або виключними обставинами [75].

Але вимоги ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 та ч. 2 ст. 102 Конституції України [72] проголошують лише єдиного суб'єкта владних повноважень української держави – Президента України, **Гарантом дотримання** Основного закону та правового статусу всіх своїх співвітчизників, а звідси й таким, тільки який у підсумку і несе юридичну відповідальність за забезпечення найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення та дотримання правового статусу всіх своїх співвітчизників та інших

соціосуб'єктів держави і у разі порушення даного правового статусу – за його найбільш оперативного і максимально повного відновлення, для чого йому і надані будь-які засоби, що прямо не заборонені законом.

Причому встановлення Президенту України додаткових такого роду заборон, окрім тих, що вже існували станом на 28.06.1996 р., у силу вимог ч. 2 ст. 3, ст. 157 та ст. 159 Конституції України [72], є відверто неконституційним. Адже ж такі заборони фактично будуть обезсилювати повноваження Президента України щодо забезпечення найбільш ефективного, раціонального і якісного пізнання, визнання, забезпечення та дотримання правового статусу всіх своїх співвітчизників та інших соціосуб'єктів держави і у разі порушення даного правового статусу – його найбільш оперативного і максимально повного відновлення. Тому такі заборони фактично будуть звужувати існуючий зміст та обсяг прав і свобод людини або будуть скасовувати чи обмежувати ці права і свободи, що імперативно забороняється робити при прийнятті нових законів та інших правових актів або внесення в них змін чи доповнень, у т. ч. й до Основного закону. Саме запровадження такого роду процедур і вимагається п. 50 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії [3, с. 179], що цитується далі.

П. 47 : На додачу до цього, парламентові не може бути дозволено зневажати основоположні права [людини] внаслідок ухвалення нечітких законів. Цим досягається істотно важливий юридичний захист особи супроти держави та її органів і посадових осіб [3, с. 179].

П. 48 : Юридична визначеність також означає, що держава загалом повинна дотримуватись взятих на себе певних зобов'язань, виконувати покладені на неї певні функції чи виголошені нею перед людьми певні обіцянки (поняття «законних очікувань») [3, с. 179].

П. 50 : Існування суперечливих рішень, що їх виніс верховний чи конституційний суд, у будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності. Тому вимагається, щоб суди, особливо вищих інстанцій, запроваджували механізми, що надають можливість уникати суперечливості та забезпечувати узгодженість їхньої судової практики [3, с. 179].

(3) Заборона свавілля (prohibition of arbitrariness) :

П. 52 : Хоча дискреційні повноваження є необхідними для здійснення всього діапазону владних функцій у сучасних складних суспільствах, ці повноваження не мають здійснюватись у свавільний спосіб. **Їх здійснення у такий спосіб уможливлює ухвалення суттєво несправедливих, необґрунтованих, нерозумних чи**

деспотичних рішень, що є несумісним із поняттям верховенства права [3, с. 179].

(4) Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами :

П. 53 : Кожному має бути надана можливість оскаржувати дії та рішення влади, якщо вони не відповідають правам чи інтересам особи. Заборона такого оскарження є порушенням верховенства права. ... [3, с. 180].

П. 57 : Понад те, має існувати установа чи організація - як певний обвинувач, яка до певної міри має бути теж незалежною від виконавчої влади і яка забезпечує, щоб порушник закону - **навіть коли потерпілі не заявляють про це** - постав перед судом [3, с. 180].

А оскільки суд - це лише бюрократичний порядок максимально повного відновлення порушеного правового статусу потерпілих, то треба прагнути до того, щоб оперативний порядок, який має очолити лише прокуратура із відповідними повноваженнями, забезпечував попередження порушення правового статусу перш за все фізичних осіб та інших соціосуб'єктів і, якщо цього досягти не вдалося, то мав би можливість ще до звернення до суду чи й взагалі без такого звернення максимально повно відновити порушений правовий статус потерпілого. Має у будь-якому випадку бути забезпечене виконання принципу незворотності покарання. І незалежно від того, чи вже відновлено порушений правовий статус потерпілого чи ні, винний має понести відповідну юридичну відповідальність, для реалізації чого у певних випадках такого роду судові функції делеговані (з метою забезпечення оперативності та, головне, раціоналізації процедури притягнення винного до відповідного виду, характеру та належного ступеня тяжкості юридичної відповідальності) іншим суб'єктам владних повноважень. Зокрема, процедура притягнення винної особи до дисциплінарної відповідальності має позасудовий порядок. А навіщо доводити до суду і ті процедури із притягненням особи до адміністративної відповідальності, перш за все у вигляді штрафу, що можуть бути без будь-яких помилок та зловживань бути здійснене більш оперативно у позасудовому порядку. Наприклад, стягування штрафу з винної особи за обставин, що не викликають сумніву у винуватості цієї особи у вчиненні певного адміністративного проступку, правильності кваліфікації її протиправного діяння та у відсутності при цьому будь-яких зловживань, на місці відповідними суб'єктами владних повноважень. І якщо винна особа наполягає лише на судовому порядку, то вона має нести й всі додаткові витрати на

реалізацію такого порядку, якщо буде доведено, що і на місці вчинення протиправного діяння відповідні суб'єкти владних повноважень діяли до даної ситуації вичерпно та у повній відповідності із законом.

(5) Дотримання прав людини :

П. 60 : Правами, що найочевидніше пов'язані з верховенством права, є такі : (1) право на доступ до правосуддя; (2) право на законного і компетентного суддю; (3) право на виклад своєї позиції (the right to be heard); (4) неприпустимість подвійної загрози [подвійного покарання за одне і те саме діяння] (ne bis in idem) (ст. 4 Протоколу 7 до ЄКПЛ); (5) юридичний принцип, згідно з яким заходи, що накладають обтяження, не можуть мати зворотної сили; (6) право на ефективні засоби юридичного захисту в будь-якому спорі (ст. 13 ЄКПЛ); (7) презумпція невинуватості - будь-яка особа вважається невинуватою в скоєнні злочину, доки її вину не доведено; та (8) право на справедливий суд, або - в англо-американській традиції - принцип природної справедливості чи принцип справедливої [юридичної] процедури; мають бути забезпечені: справедливе і відкрите слухання справи, відсутність упередженості та слухання і вирішення справи упродовж розумного строку. Окрім цього, має існувати визнана, організована та незалежна правнича професія, яка готова та de facto спроможна надавати юридичні послуги і законом уповноважена на це [3, с. 180].

Але важливо, щоб такі послуги надавалися виключно безкоштовно і за рахунок лише держави і тільки від держави, як й «послуги» обвинувача, що знаходиться у площині низки заходів із необхідності фактичного урівноваження повноважень сторони захисту та обвинувачення [42, с. 44-46] з тим, щоб фактично існуюче кримінальне провадження врешті-решт перетворилося в антикримінальне, а провадження із подолання інших видів правопорушень – у відповідні антиделіктні судочинства : конституційне, адміністративне, трудове, де-факто майново-договірне (цивільне) та де-юре майново-договірне (господарське, арбітражне).

V. Нові виклики :

П. 66 : ... Сутність верховенства права як керівного принципу в плані майбутнього має бути розширено так, щоб охопити не лише ділянку співпраці між державою і приватними суб'єктами, а й діяльність приватних суб'єктів, можливості яких порушувати особисті права є такими ж, як і можливості органів державної влади. **Владні органи на національному, транснаціональному і міжнародному рівнях - усі вони повинні діяти як гаранти основоположних**

принципів та елементів традиційного верховенства права у зазначених ділянках [3, с. 182].

Таким чином, розглянуті положення Доповіді Венеціанської Комісії, хоча в деяких випадках і є недостатньо досконалими та/чи суперечливими, можуть бути враховані у процесі розробки окремих положень тих чи інших новітніх доктрин і концепцій правового статусу громадян та інших соціосуб'єктів, до розгляду сутності яких й доцільно приступити.

Питання 7. Інноваційні доктрини і концепції пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та відновлення правового статусу різних видів соціосуб'єктів

З'ясування сутності другої базисної властивості права як однієї із базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів у підсумку привело до розробки представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра цілої низки новітніх доктрин і концепцій із найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення, дотримання та максимально повного відновлення правового статусу громадян та інших соціосуб'єктів.

Початок розкриттю сутності другої базисної властивості права як однієї із базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів було покладено у 2012 р. зі з'ясування сутності та можливостей удосконалення передбаченого ч. 2 ст. 3 Конституції України [72] головного обов'язку держави [17; 18; 20, с. 15; 21, с. 13; 22, с. 4; 76, с. 18 та ін.], меж відносної та абсолютної свободи правомірної поведінки [17; 18; 20, с. 15-16; 21, с. 13-14; 22, с. 11-12; 76, с. 18-19 та ін.] та обставин, що виключають суспільну небезпеку чи шкідливість діяння [20, с. 16; 21, с. 14; 22, с. 12; 76, с. 19 та ін.].

Наприклад, вже в 2013 р. підкреслювалося, що «головний обов'язок держави, основний зміст і спрямованість діяльності державних органів, що передбачений ч. 2 ст. 3 Конституції України, підлягає уточненню наступним чином :

«Головний обов'язок держави і основну спрямованість діяльності державних органів (в контексті базисного принципу юриспруденції про взаємозв'язок і пропорційність, з одного боку, прав, свобод та інтересів фізичних чи юридичних осіб або держави в цілому, а, з іншого боку, обов'язків названих суб'єктів) складають :

5.1. Визнання сумативних прав, свобод, інтересів і обов'язків фізичних чи юридичних осіб або держави в цілому.

5.2. Забезпечення названих категорій правової реалізації суспільних можливостей.

5.3. Відновлення права, свободи, інтересу або обов'язку вказаних суб'єктів в разі їх порушення за допомогою :

5.3.1. Відшкодування фізичної, матеріальної чи моральної шкоди.

5.3.2. Іншого відновлення порушеного правового статусу фізичної або юридичної особи або держави в цілому».

Доктринальне і законодавче забезпечення виконання викладеної головного обов'язку держави та її державних органів має бути реалізовано, в першу чергу, такими новітніми юридичними науками, як «Політологія юриспруденції», «Теорологія державно-правового управління» та системою існуючих і перспективних галузевих регулятивних юридичних наук» [20, с. 15; 21, с. 13; 22, с. 4].

Надалі викладені нові доктрини правового статусу соціосуб'єктів поступово обростали інноваційними доктринами і концепціями юриспруденції і піддавалися різними представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра окремо або в сукупності з іншими досягненнями даної школи широкій науковій апробації [19, с. 68-71; 20, с. 15-16; 21, с. 12-14; 22, с. 3-4, 4; 23, с. 43-45, 68-69; 24, с. 10-21; 25, с. 10-21; 28, с. 9-13; 29, с. 14-18; 30, с. 83-95; 34, с. 20-34; 39, с. 36-37; 41; 76, с. 17-19 та ін.], в т. ч. на рівні численних вітчизняних і зарубіжних рецензованих наукових видань [12, с. 101-105; 26, с. 122-127; 32, с. 29-36; 33, с. 4-7; 35, с. 229-234; 37, с. 237-242; 38, с. 111-115; 78, с. 9-13; 103, с. 46-66; 104, с. 100-105; 105, с. 265-271 та ін.].

Розроблена та постійно удосконалювана О. А. Кириченком, Ю. О. Ланцедовою та О. С. Тунтулою **сумативна новітня доктрина правового статусу соціосуб'єктів**, що складається із цілої низки інноваційних доктрин та концепцій юриспруденції, повинна бути представлена **в окремих статтях перспективного Конституційного кодексу України**[24] або будь-якої іншої країни пострадянського простору чи навіть світу у такій редакції :

[24] Нагадаємо, що, починаючи ще з 2007 р. [14, с. 45-46; 17; 18; 20, с. 35; 21, с. 34-35; 22, с. 34; 44, с. 23-24; 45, с. 11-12 та ін.] представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра наполягали на тому, що **Конституційний кодекс України** має бути прийнятий замість Конституції України [72] та всієї існуючої системи так званих «конституційних законів» [91; 93; 94; 97; 98 та ін.], а Закон України «Про Конституційний Суд України» [93], Кодекс адміністративного судочинства України [46] та Регламент Конституційного Суду України [99] (алогічно прийнятий на парламентом, а самим КС України, що подає цинічний і відверто непрофесійний приклад всім іншим

І. Новітня концепція складу соціосуб'єктів, яку у порядку пояснення термінів Конституційного кодексу України доцільно представити таким чином :

«*Соціосуб'єктами у контексті їхнього правового статусу є :*

1. Фізичні особи.

2. Юридичні особи.

судам замість існуючих процедурних кодексів приймати регламенти з розгляду антиделіктних справ відповідного виду) необхідно кодифікувати у вигляді **Кодексу конституційного судочинства України**. Остання варіація даного обґрунтування детально викладена також в межах першої лекції курсу про інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень [43, с. 70, 122-123, 191-193]. Аналогічним чином можуть бути прийняті Конституційний кодекс та Кодекс конституційного судочинства й у всіх без винятку інших країнах світу. А тому замість задекларованого політсилою «Слуга народу» об'єктивне необхідного докорінного удосконалення Конституції України [106] треба в межах інших заходів також започаткованої цією ж політсилою так званої правової реформи [9] розробити і прийняти безпосередньо Конституційний кодекс України та Кодекс конституційного судочинства України. Попередньо ж Президенту України Володимиру Зеленському треба своїм указом скасувати у відповідності із вимогами ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 22, ч. 6 ст. 55, ч. 1 ст. 58 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [72] всі укази попередніх Президентів України, а також закони чи внесені в них зміни, в т. ч. й в Основний закон, через видання ще й указу про скасування підписів попередніх президентів під всіма тими законами, що були прийняті чи змінені після 24.08.1991 р. і цим самим погіршували сутність та обсяг правового статусу, перш за все, громадян та інших соціосуб'єктів на території нашої держави, та накладення на закони вето із вказівкою привести ці закони чи зміни в них у точну відповідність вимогам ч. 1 і ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 22 і ч. 1 ст. 58 Конституції України, а у частині змін до Основного закону ще й ст. 157 і ст. 159 Конституції України [72]. Сутність названих чинних конституційних вимог найбільш точно та вичерпне пояснює запропонована далі остання версія **інноваційної доктрини вже п'яти ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів**. І тільки після цього можна буде і потрібне буде приступати до розробки нового та/чи удосконалення іншого існуючого законодавства. Таким чином, попереду дуже велика, але надто потрібна і вельми корисна для **Народу України** спільна робота Президента України (Слуги Народу), Генерального прокурора України (який за посадою не може не бути Слугою Народу) та парламентарів (де представники політсили «Слуга народу» мають, принаймні, просту конституційну більшість, а за підтримки й представників інших політсил, що також хоча б декларують пріоритетність для них інтересів власне **Народу України** – й кваліфіковану конституційну більшість, чого вже достатньо для прийняття й безпосередньо Конституційного кодексу України), завдяки якій неодмінно буде зроблено один із найсуттєвіших (за часів проголошення незалежності нашої держави) кроків у напрямку виконання базисної місії політсили «**Слуга Народу**» із фактичного перетворення нашої держави (де поки-що у повну силу діє принцип політичної доцільності та безкарного і тому надто цинічного і відвертого адміністративного свавілля), згідно вимог ст. 1 Конституції України [72], у власне правову державу, а також визнання і початку реальної дії в нашій державі, у відповідності із вимогами ч. 1 ст. 8 Конституції України [72], всеохоплюючого принципу верховенства права [3].

3. Держава як сумативне утворення фізичних та юридичних осіб.

4. Міждержавні установи як сумативні утворення фізичних та юридичних осіб різних держав» [23, с. 43; 25, с. 10-11; 30, с. 83; 32, с. 31; 34, с. 20; 37, с. 239; 103, с. 50 та ін.].

ІІ. Новітня доктрина сутності і переліку базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів, що має бути подана у порядку пояснення термінів Конституційного кодексу України у такій редакції :

«*Правовий статус соціосуб'єктів складається із наступних базисних категорій :*

1. Право, тобто можливість певного соціосуб'єкта скористатися конкретним позитивним результатом суспільного розвитку, коли негативний результат суспільного розвитку може стати такою можливістю лише за наявності Національної програми із повного викорінення цього негативного результату чи, принаймні, із максимально можливої мінімізації його рівня.

2. Свобода, тобто за наявності акценту уваги на альтернативності і на безперешкодності вибору переліченими суб'єктами такої можливості.

3. Обов'язок, тобто необхідність виконати соціосуб'єктом певного встановленого державою припису, що підтримується прямим та/або делегованим державним примусом.

4. Інтерес, тобто можливість соціосуб'єкта використовувати в своїх цілях таке право, свободу чи обов'язок іншого соціосуб'єкта)».

Виходячи з викладеного, поняття «право» та «свобода» позначають одну і ту ж можливість скористатися певним позитивним результатом суспільного розвитку. Адже ж право у такому ж аспекті також є виключно альтернативним та безперешкодним у контексті його здійснення і у повній мірі може замінити поняття «свобода». Але поняття «свобода» як одна із базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів вже надто розповсюджене як в доктринальному, так й в законодавчому значенні [34, с. 21].

І тому краще залишити й дану додаткову базисну складову категорію правового статусу соціосуб'єктів, щоб застосовувати її лише тоді, коли акцент уваги на особливій альтернативності і на безперешкодності вибору соціосуб'єктами можливості скористатися певним позитивним результатом суспільного розвитку є доречним [34, с. 21].

Часто в законодавстві, наприклад, у ст. 2 КПК України в контексті завдань антикримінального судочинства акцентовано увагу на захисті власне «законних інтересів учасників кримінального провадження»

[75], що свідчить лише про професійну некомпетентність законодавців [34, с. 21].

Адже ж правовий статус соціосуб'єктів завжди має бути легітимним і його мають утворювати лише законні права, свободи, обов'язки та інтереси, тобто такі, які передбачені певним правовим актом [34, с. 21].

У даному аспекті можна казати й про природний правовий статус соціосуб'єктів, що основується на загально людських цінностях та принципі справедливості та утворюють як передбачені правовими актами права, свободи, обов'язки та інтереси, так й не передбачені ними, але такі, що у повній мірі відповідають вказаним загально людським цінностям та принципу справедливості [34, с. 21].

Щоб всі базисні складові категорії природного правового статусу соціосуб'єктів були передбачені тим чи іншим правовим актом, відповідним чином уточнюється й базисний конституційний обов'язок держави, про що мова більш детально йде трохи далі. І якщо певне природне право, свобода, обов'язок чи інтерес того чи іншого соціосуб'єкту ще не передбачений конкретним правовим актом, то суд або інший антиделіктний орган чи особа[25] може прирівняти таке право, свободу, обов'язок чи інтерес цього соціосуб'єкта до законної базисної складової категорії правового статусу соціосуб'єкта і за наявності підстав притягнути таких суб'єктів владних повноважень, які не виконали вказаний базисний конституційний обов'язок держави і державних органів, до відповідної юридичної відповідальності, в залежності від того, які саме правовідносини були цим порушені і якого розміру негативні наслідки від цього наступили – суспільно небезпечні чи суспільно шкідливі [34, с. 22].

III. Новітня доктрина зовнішньої і внутрішньої збалансованості правового статусу соціосуб'єктів, що в одній із статей Конституційного кодексу України більш правильно представити у такій редакції :

«*Збалансованість правового статусу соціосуб'єктів проявляється у тому, що фізичні особи за правовим статусом рівні від народження, тобто принципово мають рівний природний правовий статус.*

[25] Якому чи якій Основним законом делеговані судові функції визнавати певну особу винною у вчиненні конкретного правопорушення, давати правову кваліфікацію діянню даної особи, визначати такій особі вид та ступінь тяжкості міри карально-виховної юридичної відповідальності та притягати цю особу чи інших осіб, які за нього мають відповідати, до супутньої та/чи відновлювальної юридичної відповідальності певного виду.

Внутрішній баланс правового статусу соціосуб'єкта забезпечується тим, що певний обсяг його прав, свобод та інтересів повинен обумовлювати появу відповідного обсягу його обов'язків.

Зовнішній баланс правового статусу соціосуб'єктів проявляється у співвідношенні правового статусу одного соціосуб'єкта щодо правового статусу іншого соціосуб'єкта, що визначається віком і станом здоров'я особи, а також тим, який саме напрямок суспільної діяльності і з якими власне обсягом повноважень здійснюють ці соціосуб'єкти» [30, с. 85; 32, с. 32; 34, с. 22; 37, с. 239; 103, с. 51].

Дана доктрина, нагадаємо, лише частково і недостатньо юридично компетентно викладена у низці статей Конституції України (і за аналогічними нормами Основного закону й всіх інших країн, де такі чи аналогічні норми все ж таки є) (див. питання 3 та 4 дійсної лекції), коли згідно :

- ст. 21 : «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [72];
- ч. 1 ст. 24 : «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» [72];
- ч. 1 ст. 26 : «Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України» [72].

Як бачимо, у викладених конституційних нормах стверджується, що всі люди мають рівний правовий статус, що є трохи не так [34, с. 23].

По-перше, у такому аспекті варто говорити не про права людини, а значно ширше і точніше - про правовий статус соціосуб'єктів, тобто про права, свободи, обов'язки та інтереси фізичної та юридичної особи, держави та міждержавного утворення, що у кожному конкретному випадку застосування вже має деталізуватися за видами як тих базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів та тих різновидів власне соціосуб'єктів, яких буде стосуватися певний акт майбутнього чи вже реального правозастосування.

По-друге, вільне використання прав, свобод та інтересів певного соціосуб'єктів має бути збалансоване відповідними його обов'язками, принаймні, не порушувати цим самим правовий статус іншого соціосуб'єкта [34, с. 23], що більш детально розкриває наступна новітня доктрина механізму реалізації конкурентного правового статусу різних видів соціосуб'єктів.

У такому аспекті доцільно згадати про розроблену О. С. Тунтулою **новітню доктрину меж правомірної поведінки соціосуб'єкта**, згідно якої :

1. **Межі відносної свободи правомірної поведінки соціосуб'єкта** закінчуються там, де починається порушення передбаченого законодавством суб'єктивного права, свободи, інтересу чи обов'язку іншого соціосуб'єкта.

2. **Межі абсолютної свободи правомірної поведінки соціосуб'єкта** закінчуються там, де починається порушення соціально-обумовленого або природного права, свободи, інтересу чи обов'язку іншого соціосуб'єкта [23, с. 68; 30, с. 85-86].

По-третє, всі фізичні особи є рівними за правовим статусом від народження, тобто за їхнім природним правовим статусом, але не може бути рівним правовий статус, наприклад, фізичних осіб та юридичних осіб, з однієї сторони, та суб'єктів владних повноважень як представників держави та міждержавних утворень, з іншої сторони. Різним є правовий статус й фізичних осіб та юридичних осіб, які займаються різними напрямками суспільної діяльності. Тому зміст зовнішнього балансу правового статусу соціосуб'єктів, тобто, співвідношення правового статусу різних соціосуб'єктів визначається тим, який саме напрямок суспільної діяльності та з якими власне повноваженнями здійснює той чи інший соціосуб'єкт [34, с. 23].

IV. Новітня доктрина антиделіктного обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення, яка має бути викладена в Конституційному кодексі України у такій редакції:

«*Кожна особа зобов'язана попередити або припинити будь-яке правопорушення, в тому числі й кримінальне, якщо при цьому йому не може бути заподіяно істотну і більш шкоду, а посадова особа антиделіктних органів зобов'язана попереджати та/або припиняти такі правопорушення в будь-якій ситуації, за винятком очевидного досягнення цією мети лише ціною його життя.*

При цьому кожне позанормативне діяння фізичної особи[26] *має бути поставлене залежно від причини перевищення позанормативності в умови такого підвищеного застосування державного примусу, яке дозволяє утримувати такого роду діяння, вихід якого за межі норми не обумовлений певним психічним чи іншим*

[26] Сутність позанормативного діяння та інноваційний механізм його подолання детально розкривається у наступній лекції дійсного спецкурсу (див. питання 2 лекції 2).

захворюванням особи, в межах норми в умовах немедичних установ спеціального типу (дитячі спеціальні установи, виправно-виховні чи виправно-трудові установи та ін.), а якщо позанормативність діяння обумовлена психічним або іншим захворюванням особи – в умовах медичних установ спеціального типу [32, с. 32; 34, с. 23-24].

Викладена редакція нової доктрини обов'язку кожного громадянина попереджувати і припиняти правопорушення ґрунтується на тому, що чинна редакція злочинної недбалості, згідно ч. 3 ст. 25 КК України, коли особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити [74], не відповідає доктрині загальнолюдських цінностей.

Дана доктрина, як вбачається, має зобов'язати будь-яку людину, яка фізично може попередити та/або припинити будь-яке правопорушення, а тим більше кримінальне, особливо, - тяжкий або особливо тяжкий, не робить цього в силу того, що такий обов'язок передбачений лише для посадових осіб антиделіктних органів. Звичайно ж, можливість заподіяння такій особі в процесі попередження та/або припинення тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення істотної і більшої шкоди, а посадовій особі - цілком очевидного настання її смерті, повинні розглядатися як правовідносини необхідної оборони, що звільняють від будь-якої юридичної відповідальності [34, с. 24].

Дану обставину А. К. Виноградов та А. А. Виноградова достатньо обґрунтовано не передбачили навіть в одній з останніх публікацій поміж загально правових обставин, що виключають антисоціальність діяння [41, с. 59]. Адже зобов'язувати посадову особу і очевидною ціною свого життя здійснювати попередження та/або припинення тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення не може бути визнане таким, що відповідає загальнолюдським цінностям. Навіщо таку посадову особу, для підготовки якої для цієї діяльності, крім усього іншого, витрачені чималий час і державні кошти, з усією очевидністю зобов’язувати вчиняти діяння, що можуть не досягти бажаної мети, а лише збільшити кількість загиблих та осиротілих дітей? [30, с. 86-87; 103, с. 52-53]. Тому такого роду бездіяльність особи щодо попередження чи припинення будь-яке кримінальне, а тим більше правопорушення іншого виду утворює правовідносини необхідної оборони особи у частині можливості в протилежному випадку заподіяння їй істотної і більшої шкоди, а посадовій особі - цілком очевидного настання її смерті,

У цьому відношенні буде доречно згадати тестове запитання № 459 з Основ тестових запитань для кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посаду судді Касаційного кримінального суду за другим етапом конкурсу від 2.08.2018 р. з первинного формування касаційних судів у складі Верховного Суду, в якому викладалися наступні обставини :

«На громадянина І., який працював охоронцем на складі, зненацька напали двоє невідомих, зв'язали йому руки та, погрожуючи ножем, повідомили, що у разі, якщо він зробить спробу розв'язатися та протидіяти викраденню майна, він буде позбавлений життя. Через декілька хвилин громадянин І. розв'язав руки, але продовжував тихо сидіти, побоюючись за власне життя. Нападники заволоділи майном в великому розмірі та залишили склад. Вирішіть питання про кримінальну відповідальність громадянина І.» [11].

Дане тестове питання вирішується дуже просто. По-перше, майно як фізичної, так й юридичної особи не вказано, а життя та здоров'я людини названі у ч. 1 ст. 3 Конституції України поміж тих гіпергруп прав та свобод людини, що визнані в нашій державі найвищою соціальністю цінністю [72]. Тому життя та здоров'я людини у будь-якому випадку має пріоритети перед захистом будь-якого майна будь-якої особи. По друге, за даних обставин поведінка охоронця утворює правовідносини необхідної оборони із захисту свого власного життя.

Проте запропонована редакція однієї зі статей Конституційного кодексу України в частині обов'язку кожної людини попереджувати та/чи припиняти правопорушення, у т. ч. тяжкого та особливо тяжкого кримінального правопорушення за умови виключення заподіяння істотної і вищої шкоди звичайній людини та смерті суб'єкту владних повноважень, значно полегшує зрозумілість правового регулювання із вирішення подібного роду ситуацій.

У той же час, достатньо поширені позанормативні діяння певних фізичних осіб не повинні в силу вимог ч. 2 ст. 3 Конституції України [72] порушувати легальний правовий статус інших фізичних осіб із забезпечення їхнього унормованого навчального процесу із набуття необхідних компетентностей або трудової чи іншої суспільної діяльності із досягнення інших позитивних результатів суспільного розвитку. Тому всі фізичні особи, діяння яких виходять за межі нормативності, мають бути поставлені залежно від причини виходу їхніх діянь за межі норми в такі умови, які б забезпечували знаходження їхніх діянь в межах норми із проходженням їх навчання або трудової чи іншої суспільної діяльності в межах немедичних

установ спеціального типу (дитячі спеціальні установи, виправно-виховні чи виправно-трудові установи та ін.) або медичних установ спеціального типу [34, с. 24-25].

V. Новітня доктрина меж правомірності та механізму реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів, яку доцільно викласти у Конституційному кодексі України у такій спосіб :

«Межі правомірності реалізації правового статусу певного соціосуб'єкта закінчується там, де починається порушення будь-якої базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта, коли правотворчі державні органи зобов'язані уникати і викорінювати конкуренцію правових статусів різних соціосуб'єктів, а там де, це неможливе, допускати лише короткочасну конкуренцію їх правових статусів, в якій має поступатися той соціосуб'єкт, який, виходячи із загальнолюдських цінностей і принципу справедливості, має нижчий рівень мотивації до такої реалізації, а за однаковості таких рівнів – той соціосуб'єкт, реалізація правового статусу якого в умовах конкуренції розпочинається чи має розпочатися пізніше і у силу цього фактично перетворить таку реалізацію у неправомірне діяння із порушення відповідної базисної категорії правового статусу того соціосуб'єкта, який її вже реалізує в умовах такої конкуренції» [32, с. 32; 34, с. 25; 41, с. 60].

VI. Новітня доктрина алогічності використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта, яку в Конституційному кодексі України більш правильно викласти у такій редакції :

«*Є правопорушенням використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта, у будь-якому випадку забезпечення правового статусу певної групи меншості соціосуб'єктів за рахунок відповідного порушення певної базисної категорії правового статусу аналогічної групи більшості соціосуб'єктів, за винятком випадків, що передбачені і належним чином компенсаційне врегульовані законом*».

У ст. 23 Конституції України дана концепція представлена таким чином : «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» [72], а у ч. 3 ст. 17 Конституції Російської Федерації - більш чіткіше з наголосом на тому,

що здійснення прав та свобод людини і громадянина не повинно порушувати права та свободи інших осіб [67].

Аналогічні вимоги при здійсненні власного правового статусу не порушувати правовий статус інших соціосуб'єктів містяться в Основних законах й багатьох, але не всіх без виключення, інших країн пострадянського простору та в окремих інших країнах світу, зокрема, у ч. 3 ст. 24 Конституції Азербайджанської Республіки [56], ст. 53 Конституції Республіки Бєларусь [59], ч. 5 ст. 12 Конституції Республіки Казахстан [61], ст. 55 Конституції Республіки Молдови [66], ст. 30 Конституції Туркменістану [70] і ст. 20 Конституції Узбекистан [71].

Ще більш конкретніша та широка у цьому відношенні позиція китайських законодавців, коли у ч. 1 ст. 51 Основного закону даної держави із надто давньою історією підкреслюється, що здійснюючи свої свободи і права, громадяни Китайської Народної Республіки не повинні завдавати шкоди інтересам держави, суспільства і колективу, законним свободам і правам інших громадян [50]. Поряд з цим достатньо специфічним є відношення до даної проблеми японських законодавців, які у ст. 12 Основного закону вказали, що свободи і права, гарантовані народу цією Конституцією, повинні підтримуватися постійними зусиллями народу, а народ повинен утримуватися від яких би то не було зловживань цими свободами і правами і несе постійну відповідальність за використання їх в інтересах суспільного добробуту [55]. Тут як бачимо, все здійснюється майже таким же чином, як це має бути здійснене за загальновідомим принципом – порятунок утопаючого справа рук самого утопаючого.

У той же час, законом можуть передбачатися випадки використання правового статусу одного соціосуб'єкта за рахунок іншого, наприклад, при вилученні земельних ділянок чи майна соціосуб'єкта у разі суспільної необхідності та ін., що повинно передбачати максимально повну компенсацію потерпілому соціосуб'єкту [25, с. 14; 30, с. 88; 34, с. 26; 103, с. 53].

У попередніх авторських публікаціях дана новітня доктрина була викладена у дещо в іншій редакції : «*Є правопорушенням використання прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів одного соціосуб'єкта за рахунок правового статусу іншого соціосуб'єкта, за винятком випадків, що передбачені і належним чином компенсаційне врегульовані законом*» [23, с. 44; 25, с. 14; 30, с. 88; 32, с. 32; 34, с. 25; 103, с. 53 та ін.].

Як бачимо, викладена редакція даної статті не враховувала вимог ст. 1 Конституції України, в якій окрім інших державних статусів наша країна набула конституційного законодавчого статусу демократичної держави [72]. А поняття демократії має бути уточнене шляхом ведення трьох новітніх термінів – «демоскратія» (свідома влада більшості фактично наявної в країні кількості виборців), «квазідемоскратія» (несвідома влада більшості фактично наявної в країні кількості виборців, що на практиці призводить до свідомої влади меншості виборців) та «демонкратія» (свідома влада меншості фактично наявної в країні кількості виборців), чому присвячене окреме питання наступної лекції даного спецкурсу (див. питання 2 лекції 2).

У контексті формування парламентської коаліції депутатських фракцій, що зараз ще триває, треба мати на увазі наступне. За результатами парламентських виборів від 21.07.2019 р. політична партія «Слуга народу», набравши 43,16 % голосів виборців та отримавши 124 місця за партійним списком даної партії та 130 місць за багатомандатними мажоритарними округами від висуванців цією ж партією, тобто 254 депутатських місця і відповідно голоса в парламенті[27] [87], вже сформувала стійку парламентську коаліцію монофракцію, голосів якої достатньо як для прийняття поточних законів, так для формування у відповідності із вимогами ч. 6 ст. 83 Конституції України коаліції депутатських фракцій [72]. Адже ж для цього достатньо простої більшості, тобто 226 і більше мандатів та голосів, а не кваліфікованої більшості від конституційного складу парламенту. І саме втрата коаліцією депутатських фракцій тільки

[27] І ця кількість може ще лише збільшитися за рахунок самовисуванців, які забажають вступити до даної парламентської коаліції депутатської монофракції. У той же час вихід із даної, як й будь-якої іншої депутатської фракції, у яку входять всі ті, хто переміг за партійним списком відповідної партії або як висуванець відповідної політичної партії у багатомандатному мажоритарному окрузі, має нести втрату депутатського мандата за багатомандатним мажоритарним округом назавжди без проведення дострокових виборів за даним округом. Неможна нести законослухняним податкоплатникам додаткові витрати на дострокові вибори у відповідному багатомандатному мажоритарному окрузі тільки за те, що якійсь обраний ними депутат, порушивши вимоги ст. 109 КК України [74], злочинно покинув лави відповідної партії або відмовився дану партію надалі підтримувати в наслідок виключно точного виконання партією своїх передвиборчих обіцянок та/або передвиборчих програмних положень. А прийнятий Виборчий кодекс України [4], який безумовно, ще буде шліфуватися новим складом парламенту, скасує можливість обиратися за багатомандатними мажоритарними округами або поставить такі вибори під повний контроль партій. Тоді як депутат, обраний за партійним списком, та залишивший лави відповідної депутатської фракції, має втратити депутатський мандат із наданням такого мандата наступному за партійним списком кандидату.

простої більшості голосів є підставою для розпуску Президентом України парламенту та призначення позачергових виборів.

Для зміни чи доповнення Основного закону або прийняття замість Конституції України та всієї існуючої системи так званих «конституційних законів» Конституційного кодексу України необхідно вже згідно вимог ст. 155 Конституції України не менш ніж дві третини голосів від конституційного складу парламенту (конституційної більшості) [72], тобто 300 і більше голосів,[28] що вже може бути досягнуте за рахунок утворення ситуативної коаліції депутатських фракцій, припинення існування якої не є підставою для дострокового припинення Президентом України повноважень парламенту у відповідності із вимогами п. 1 ч. 2 ст. 90 Конституції України [72], Виникнення та припинення діяльності такого роду ситуативних коаліцій депутатських фракцій може проходити скільки завгодно, у т.ч. й у разі внесення змін та доповнень до Основного закону. Але у такому випадку, як й у разі прийняття поточних законів, політсила «Слуга народу» немає права поступатися своїми передвиборчими обіцянками та передвиборчими програмними положеннями лише з тих міркувань, щоб її за прийняття певного поточного закону підтримала ще якась політична партія чи депутатська фракція. Адже наявної у Слуги народу кількості голосів достатньо для того, щоб самостійно ухвалювати поточні закони без будь-яких поступок іншим депутатським фракціям за рахунок порушення власних передвиборчих обіцянок та/або передвиборчих програмних положень.

Такого роду поступки політсили «Слуга народу» чи запрошення із аналогічними поступками до постійно діючої парламентської коаліції депутатських фракцій представників інших фракцій тільки для того, щоб ухвалювати поточні закони, або допуск до керівництва парламенту та її комітетами чи до міністерських постів або до інших посад вищої ланки державної влади представників інших політичних сил та депутатських фракцій буде цинічно порушувати вимоги ст. 1 Конституції України у частини проголошення нашої держави власне демократичною [72]. Тобто, такою, якою керують і за всі прийняті в державі рішення відповідають представники, які отримали монобільшість (50 % плюс ще хіба б один голос), або тільки тоді, коли

[28] Для прийняття Конституційного кодексу України додатково, згідно вимог ст. 156 Конституції України, вимагається ще й призначення Президентом України відповідного референдуму [72].

моно більшості немає - то вже й полібільшість у вигляді все тієї ж парламентської коаліції депутатських фракцій. Цього ж зараз, підкреслимо ще раз, політсила «Слуга народу» робити **вже немає права. Дана політсила самостійно володіє простою більшістю депутатських мандатів і голосів. А з точки зору кримінального кодексу така діяльність Слуги народу буде вже співучастю в скоєнні злочину, передбаченого ст. 109 КК України [74], в частині нелегітимного порядку захоплення державної влади представниками політичної меншості, незаконно при таких умовах допущеного через полібільшість, необхідності в якій вже немає ніякої необхідності, до вищих державних посад.**

Для того, щоб викладене у повній мірі зрозуміти, достатньо тільки включити мозок і замислитися на тим, як може, наприклад, С. Вакарчук, лідер політсили «Голос», що на рівні й середньої ерудиції має розглядатися нічим іншим, як лише політичною діареєю політсили «ЄС»,[29] може претендувати на посаду Прем'єр-міністра, про що на рівні відвертого прояву шизофренії заявляли представники даної політсили?[30] [7]. Аналогічно не можуть претендувати й будь-які інші представники даної політсили на будь-які інші вищі державні посади та у т. ч. й керівні посади у парламенті.

Тоді й взагалі навіщо будь-які вибори, якщо до керівництва державою за результатами таких виборів можуть бути допущені представники політсил, що не увійшли у парламентську коаліцію депутатських фракцій, або представник якої не обраний Президентом України?

Треба звикати до неухильного виконання цитованих вимог ст. 1 Конституції України [72], згідно яких державою мають керувати представники лише тих політичних сил, які отримали одноосібно чи в коаліції з іншими просту більшість депутатських мандатів і голосів в парламенті та/чи посаду Президента України. А всі інші - нехай продовжують співати, танцювати та/або займаються більш звичними для них іншими справами, але лише в опозиції, у т. ч. у конструктивній опозиції, утворюючи ситуативну коаліційну більшість

---

[29] Проти П. Порошенка, який й нашвидкуруч перефарбував свій колишній владний «Блок П. Порошенка» у новоспечену політсилу «ЄС», проголосувало аж 73, 22 % виборців у другому турі президентських виборів [100], а іншу новоспечену політсилу «Голос» на парламентських виборах підтримало всього 5, 82 % [87].

[30] Відносно чого можна застосувати тільки надто стислий вислів «Єть-Оху!!!». Про походження, значимість та випадки застосування даного вислову вже детально говорилося у виставленій на веб-сайті недавній авторській публікації [39, с. 27-28 та ін.]. І тому немає потреби ще раз повторюватися.

в парламенті при прийнятті певних рішень, для яких потрібна вже кваліфікована більшість голосів (300 і більше) від конституційного складу парламенту. Але така участь меншості, однак, не повинна мати ніяких легальних можливостей завадити виконати у повні мірі свої передвиборчі обіцянки та/або програмні положення політсилам більшості. Все інше – це ст. 109 та ін. КК України [74].

При цьому треба виправити й ті всі положення Регламенту Верховної Ради України [98], що в супереч викладеним положенням і, перш за все, ст. 1 Конституції України у частині проголошення нашої держави демократичною [72], зобов'язують коаліцію депутатських фракцій віддати керівництво певними комітетами чи міністерствами або інші вищі державні посади представникам парламентської меншості. Парламентська меншість повинна приймати участь у роботі парламенту та держави таким чином, щоб вона не мала легальних повноважень завадити коаліції депутатських фракцій у повній мірі реалізовувати свої передвиборчі обіцянки та/або передвиборчі програмні положення.

VII. Новітня доктрина базисного конституційного обов'язку держави та державних органів, яка порядку удосконалення змісту ч. 2 ст. 3 Конституції України, де, нагадаємо, у цій частині вказано наступне : «Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [72], має бути викладена у Конституційному кодексі України у такій редакції :

«***Базисний обов'язок держави та основну спрямованість діяльності державних органів*** *складає найбільш ефективне, раціональне та якісне :*

1. Пізнання природного (заснованого на загальнолюдських цінностях і принципі справедливості) правового статусу (прав, свобод, обов'язків, інтересів) соціосуб'єктів (фізичних чи юридичних осіб або держави чи міждержавного утворення).

2. Правове визнання природного правового статусу соціосуб'єктів (перетворення природних прав, свобод, обов'язків та інтересів соціосуб'єктів в суб'єктивний правовий статус фізичних, юридичних осіб, держави, міждержавного утворення).

3. Забезпечення реалізації названого правового статусу всіх соціосуб'єктів, які постійно чи тимчасово проживають на території України.

4. Попередження порушення правового статусу вказаних соціосуб'єктів.

5. Відновлення порушеного права, свободи, обов'язку або інтересу певного соціосуб'єкта за допомогою :

5.1. Відшкодування збитків *(шкоди та упущеної вигоди)*

5.1.1. Фізичної та/чи матеріальної та/або первинної моральної шкоди та вторинної моральної шкоди.

5.1.2. Упущеної вигоди.

5.2. Іншого відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єкта».

Одна із останніх оприлюднених варіацій новітньої доктрини базисного конституційного обов'язку та основної спрямованості діяльності державних органів [30, с. 88-89; 32, с. 33; 34, с. 26; 37, с. 239-240; 103, с. 53 та ін.] виглядала аналогічним чином і її відмінності полягали у наступній редакції таких її частин.

Початок викладу даної новітньої доктрини : «Базисний обов'язок держави та основну спрямованість діяльності державних органів складають :» [30, с. 88; 32, с. 33; 34, с. 26; 37, с. 239; 103, с. 53 та ін.], як бачимо, не мав уточнення «складає найбільш ефективне, раціональне та якісне :», що є принциповим у контексті уточнення загального для всіх інших складових частин характеру виконання базисного конституційного обов'язку держави.

Відсутній був за змістом й п. 4 [30, с. 89; 32, с. 33; 34, с. 26; 37, с. 240; 103, с. 53 та ін.], наявністю якого усунута недосконаліть щодо одного із найсуттєвіших напрямків реалізації базисного конституційного обов'язку держави та її органів попереджувати порушення правового статусу, що знаходиться в межах природної пріоритетності позитивної (що має наступати ще до вчинення правопорушення) над негативною (після вчинення правопорушення) юридичної відповідальності. Колишній п. 4 став вже п. 5.

Відповідним чином був раніше викладений і стислий виклад новітнього базисного конституційного обов'язку держави [25, с. 15; 34, с. 26], що більш доцільно викласти у монографічній та навчальній літературі у такій редакції : «**Базисний конституційний обов'язок держави та спрямованість діяльності державних органів** *складає найбільш ефективне, раціональне та якісне пізнання, правове визнання, забезпечення і дотримання правового статусу соціосуб'єктів, попередження його порушення та його відновлення у разі порушення*».

Доктринальне і законодавче забезпечення виконання цього базисного конституційного обов'язку держави та її державних органів вказані автори покладають, в першу чергу, на таку новітню теорологічну юридичну науку, як «Політологія юриспруденції» та на

таку теорологічну регулятивну юридичну науку, як «Теорологія державно-правового управління», а також на систему існуючих і перспективних галузевих регулятивних юридичних наук [23, с. 45; 25, с. 15; 30, с. 89; 34, с. 26-27; 103, с. 53-54 та ін.], а сутність практичної реалізації даного обов'язку розкриває новітня доктрина базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів, редакція якої викладається далі окремо.

При цьому доцільно пояснити, що моральну шкоду варто поділяти на такі різновиди:

1. Первинну моральну шкоду, яка є грошовим та іншим матеріальним виміром відповідного рівня тих страждань, які потерпілий зазнав у зв'язку із заподіянням шкоди його особистим немайновим благам, якими, згідно вимог ч. 1 ст. 270 «Види особистих немайнових прав» ЦК України, є право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [108].

2. Вторинну моральну шкоду, яка є грошовим та іншим матеріальним виміром відповідного рівня тих страждань потерпілого, які він поніс у зв'язку заподіянням йому :

2.1. Фізичної шкоди, тобто тілесної болі, побоїв та/чи тілесних ушкоджень та/або психічних страждань та/чи розладів.

2.2. Та/чи матеріальної (майнової) шкоди.

2.3. Та/або первинної моральної шкоди [32, с. 33; 34, с. 27].

Іншими словами кажучи, не можна соціосуб'єкту відшкодовувати вторинну моральну шкоду, якщо йому не завдано фізичної та/чи матеріальної шкоди та/або первинної моральної шкоду. У такому випадку відсутні страждання фізичної особи та іншого соціосуб'єкта (які фактично завжди сумативне представляють відповідних фізичних осіб в складі, наприклад, юридичної особи чи держави або міждержавної установи) з приводу власне заподіяної йому фізичної та/чи матеріальної та/або первинної моральної шкоди [32, с. 33; 34, с. 27].

І у разі заподіяння первинної моральної шкоди в наявності буде подвійне обчислення ступеня психічних страждань фізичної особи самостійно або в складі іншого соціосуб'єкта (юридичної особи, держави, міждержавної установи) з приводу заподіяної йому чи іншому соціосуб'єкту, в складі якого він перебуває, первинної моральної шкоди, і в частині вже додаткових страждань у вигляді вторинної моральної шкоди з приводу наявних страждань у вигляді первинної моральної шкоди [32, с. 33-34; 34, с. 27].

І звичайно ж відшкодування фізичної шкоди має також проявлятися у грошовій або в іншій матеріальній формі у вигляді тих витрат, які були понесені на лікування та інше (санаторне тощо) відновлення здоров'я або психічного стану фізичної особи, якій було завдано такої фізичної шкоди [32, с. 34; 34, с. 27].

Якщо не звертати у порівнянні із запропонованою найбільш повною та обґрунтованою редакцією новітньої доктрини базисної конституційного обов’язку держави та державних органів, то й наявний український варіанту викладу в Основному законі головного обов’язку держави та державних органів виглядає одним із найбільш доктринальне і практичне повних та виважених.

VIII. Новітня доктрина базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб’єктів, що була розроблена в результаті спеціального наукового дослідження даної проблеми представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра у низці наукових фахових та інших публікацій [32, с. 30-31; 34, с. 34-39; 103, с. 48-49; 104, с. 102-103; 105, с. 267-269 та ін.], що зараз вперше сформульовано у вигляді відповідної редакції однієї із статей Конституційного кодексу України і пропонується представити таким чином :

«*1. Забезпечення належної реалізації базисного конституційного обов’язку держави та основної спрямованості діяльності державних органів покладається на прокурорів та всіх інших державних службовців та на всіх інших соціосуб’єктів, яким держава дозволила здійснювати певні напрямки суспільної діяльності та/або виробництва матеріальних благ та/чи надання послуг.*

Названі соціосуб’єкти зобов’язані на вимогу клієнта (особи, яка має намір здійснити певне діяння в межах цієї чи іншої пов’язаної з нею діяльності) безкоштовно надати вичерпну письмову юридичну консультацію з приводу відповідного порядку та/чи особливостей правової регламентації тієї державної чи із дозволу держави іншої

діяльності, яку вони здійснюють, та меж правомірності при цьому здійснення клієнтом свого діяння.

Якщо в наслідок відмови надати таку консультацію чи її неякісності клієнт порушив правовий статус інших соціосуб'єктів, консультант несе відповідного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичну відповідальність, у т. ч. відшкодовує у повному обсязі завдані збитки.

2. Найбільш ефективне, раціональне та якісне попередження порушення, а у разі порушення – відновлення правового статусу всіх соціосуб'єктів держави здійснюється наступними органами чи суб'єктами владних повноважень та шляхом реалізації таких базисних порядків :

2.1. В оперативному порядку :

2.1.1. Самим правопорушником, який з моменту усвідомлення того, що його діяння або рішення чи правовий акт може порушити чи вже порушило чи порушує правовий статус іншого соціосуб'єкта, зобов'язаний невідкладно припинити це діяння та/або дію цього рішення чи правового акту і скасувати це рішення чи правовий акт, усунути причини та умови, що сприяли вчиненню даного правопорушення, та максимально повно відновити правовий статус потерпілого.

2.1.2. Безпосереднім чи вищим керівником правопорушника, який зобов'язаний за викладених у п. 2.1.1 дійсної статті обставин невідкладно вжити вказані заходи, якщо вони не були здійснені або були здійснені неналежним чином чи не у повному обсязі самим правопорушником чи іншими особами.

У разі невиконання вказаних дій керівники несуть солідарну із правопорушником юридичну відповідальність.

2.1.3. Прокуратурою, яка діє за принципом єдиноначальства, і :

2.1.3.1. За власною ініціативою шляхом здійснення нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням правових актів будь-якими особами та органами, які знаходяться на території держави, у т. ч. Президентом України, парламентом, урядом, ордистотурою,[31] слідчотурою,[32] судами, адвокатурою,[33]

[31] Ідея об'єднання всіх органів чи їх структурних підрозділів, що здійснюють традиційну так звану «оперативно-розшукову діяльність», в єдиний антиделіктний орган – ордистотуру, виникла і була піддана поступовому розвитку представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра ще з 2010 р. [15; 16; 84, с. 11 та ін.]. Але, нажаль, й досі не знайшла офіційної підтримки.

[32] Підкреслимо ще раз, що аналогічна ідея об'єднання всіх слідчих підрозділів також в єдиний антиделіктний орган – слідчий комітет чи слідчотуру, також виникла і була піддана поступовому розвитку представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра ще з 2010 р. [15; 16; 84, с. 11 та ін.]. Але також й досі не знайшла офіційної підтримки, не дивлячись на достатньо активні останніми роками процеси реформування слідчих підрозділів, наприклад, утворення державного бюро розслідування [8], замість якого значно ефективніше, раціональніше та якісніше було б створити власне слідчотуру. Даний антиделіктний орган має будуватися на принципі спеціалізації слідчих в межах слідчотури, а також на принципі поєднання реальної процесуальної самостійності слідчого із процесуальним керівництвом зі сторони лише керівника відповідного підрозділу слідчотури (а не керівника слідчого підрозділу і прокуратури, як це зараз є без надання реальної будь-якої процесуальної самостійності власне слідчому) та єдиноначальництва.

[33] Адвокатура як антиделіктний орган має бути реформована таким чином, щоб вона мала три базисні підрозділи : обвинувачення (чого має бути позбавлена прокуратура), захисту та іншої юридичної допомоги. Перші два підрозділи мають обслуговувати не лише антикримінальне, а й всі інші без виключення види судочинства, забезпечуючи в них дві сторони – сторону обвинувачення та сторону захисту. Ці сторони мають діяти на підставі не алогічного для будь-якого виду судочинства (але найбільш цинічного в межах антикримінального судочинства) так званого традиційного принципу змагальності, а принципу встановлення об'єктивної істини і тільки на цій основі правильного вирішення відповідної антиделіктної справи. Заробітну плату обвинувачі та захисники, як й юрисконсульти (співробітники підрозділу – іншої юридичної допомоги), мають отримувати лише від держави та із забороною отримувати будь-яку винагороду від клієнтів, відступ від чого має розцінюватися як отримання хабара або побори. У силу неминучої професійної деформації будь-якого виду антиделіктної діяльності, яка триває понад трьох-п'яти років, співробітники підрозділів обвинувачення, захисту та іншої юридичної допомоги мають виконувати лише свої функції і не можуть переходити на роботу із одного підрозділу в інший чи поєднувати ці види адвокатської діяльності за сумісництвом. В наслідок цих же причин обвинувачі та захисники не можуть у подальшому працювати ордистом, прокурором і, тим більше, суддею. Обрання суддями колишніх адвокатів обґрунтовувалося в якості одного в числі понад двох десятків інших, побудованих на відвертій корупції та/або явному непрофесіоналізмі, істотних порушень первинного формування касаційних судів у складі Верховного суду України і ВАС і АП ВАС протягом проведення конкурсів в ці суди від 7.11.2016 р. і від 2.08.2018 р. [39, с. 80-82, 83-88]. В силу цього **дуже гостро на порядку денному Слуги народу повинне стояти питання про невідкладне проведення повторного конкурсу.** Без повторного і дійсно чесного, позакорупційного і професійного конкурсу хоча б на вищі судові посади судова влада буде представлена не **судом** - державним органом, який покликаний професійно і найбільш справедливо вирішити долю всіх учасників судочинства, у будь-якому випадку, переслідуваної особи і потерпілого в антикримінальному судочинстві, а власне **СУДом - судилищем виродків (*рос.* ублюдков),** в даному випадку обраних у вказані суди корупціонерів та інших пройдисвітів, а також **дебілів,** в такому ж відношенні хоча б тих, хто отримав незадовільну оцінку за практичне завдання - основний засіб визначення компетентності судді, і все ж був обраний суддею цих же судів, наприклад, 20 із 27 до Вищого антикорупційного суду, 9 з 13 до Касаційного кримінального суду і т.п. [39, с. 55 та ін.].

виконавчотурою[34] *та іншими антиделіктними органами та подання припису правопорушнику або його безпосередньому чи вищому керівнику невідкладно усунути всі причини та умови, що сприяли вчиненню правопорушення, припинити незаконне діяння та/або дію протиправного рішення чи правового акту і максимально повно відновити порушений правовий статус потерпілого.*

2.1.3.2. За зверненням потерпілого чи інших осіб наданням правопорушнику або його безпосередньому чи вищому керівнику припису із вимогами, вказаними у п. 2.1.3.1 даної статті.

2.2. В бюрократичному порядку :

2.2.1. Шляхом усного чи письмового звернення потерпілого до :

2.2.1.1. Правопорушника або до його безпосереднього чи вищого керівника із вимогами виконати невідкладно або в будь-якому випадку протягом розумних строків дії, вказані у п. 2.1 дійсної статті.

2.2.1.2. Прокуратури, що здійснюється за ініціативи даного органу у разі невиконання чи неналежного виконання вимог припису прокурора у порядку, передбаченому п. 2.1.3 дійсної статті, порушенням в інтересах потерпілого судочинства відповідного виду і направленням матеріалів в адвокатуру для наступного супроводження в цій справі інтересів потерпілого та переслідуваної особи до максимально повного відновлення правового статусу потерпілого, притягнення переслідуваної особи до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності та усунення причин та умов, що сприяли вчиненню даного правопорушення.

2.2.1.3. Адвокатури, яка діє за принципом єдиначальства, і реалізує вказане звернення потерпілого та/чи інших осіб, у т. ч. й переслідуваної особи, шляхом здійснення функцій обвинувачення та/чи захисту у судочинстві відповідного виду в напрямку встановлення об'єктивної істини та вирішення лише на цій підставі відповідної

[34] Таким же чином пропонувалося об'єднати в єдиний антиделіктний орган і всі виконавчі процедури за всіма різновидами судочинства, тобто із виконання остаточних слідчих та судових рішень та рішень тих органів чи суб'єктів владних повноважень, яким делеговані судові функції визначати винуватість особи, давати кваліфікацію його діянню та призначати йому та/чи іншим відповідальним за нього особам карально-виховні та/чи інші мірі відповідного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичної відповідальності (наприклад, особа, якій надано право прийняття на роботу, чи вищий керівник у контексті притягнення підлеглого до дисциплінарної відповідальності). Даний підхід також виник і був підданий поступовому розвитку представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра з 2010 р. [15; 16; 84, с. 11 та ін.].

антиделіктної справи або з метою попередження правопорушень шляхом іншої письмової юридичної допомоги із повною юридичною відповідальністю за результати такої допомоги.

2.2.1.4. Суду як єдиного антиделіктного органу в особі Верховного суду України, у складі якого діють Конституційна, Антикримінальна, Адміністративна, Трудова, Де-факто майново-договірна та Де-юре майново-договірна судові палати, що дублюються на рівні обласних і прирівняних до них міських судів. а також шляхом відповідної спеціалізації суддів місцевих судів, та який діє на основі принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності наступним чином :

2.2.1.4.1. Місцеві суди, які забезпечують за першою інстанцією конституційне, антикримінальне, адміністративне, трудове, де-факто майново-договірне і де-юре майново-договірне судочинство щодо переслідуваних осіб районного рівня.

2.2.1.4.2. Конституційна, Антикримінальна, Адміністративна, Трудова, Де-факто майново-договірна і Де-юре майново-договірна судові палати обласних і прирівняних до них міських судів – колегії суддів яких із п'яти суддів є першою інстанцією щодо переслідуваних осіб обласного рівня або у справах суспільного резонансу обласного рівня, а також переглядають в порядку апеляції рішення суддів відповідних спеціалізацій місцевих судів.

2.2.1.4.3. Конституційна, Антикримінальна, Адміністративна, Трудова, Де-факто майново-договірна і Де-юре майново-договірна судові палати Верховного суду України – колегії суддів яких із п'яти суддів є першої інстанцією щодо переслідуваних осіб всеукраїнського і вищого рівня або по справах суспільного резонансу всеукраїнського і вищого рівня, а також переглядають в порядку апеляції рішення в якості першої інстанції відповідних колегій судій судових палат обласного суду і касаційною інстанцію щодо рішень суддів відповідних спеціалізацій місцевих судів, а об'єднані колегії судів у складі дев'яти суддів відповідної судової палати – в якості апеляційної інстанції щодо рішень колегій суддів цієї ж судової палати, винесених за першою інстанцією.

2.2.1.4.4. Велика палата Верховного суду України, до якої обирається на постійній основі по п'ять суддів від кожної судової палати, що є касаційною інстанцією щодо апеляційних рішень об'єднаних колегій судових палат даного суду, а також :

- формулює керівні роз'яснення по всіх категоріях справ судової практики для всіх вітчизняних судів;

- здійснює тлумачення окремих положень Конституційного кодексу України та/чи Кодексу конституційного судочинства України за власною ініціативою і за запитами Президента України, парламенту, уряду, Генерального прокурора України та Міністра юстиції України;

- направляє в парламент пропозиції щодо вдосконалення Основного і поточних законів, що може робити й будь-який суддя Верховного суду України самостійно або у складі колегій чи об'єднаних колегій суддів відповідних судових палат.

Остаточними є лише легітимні рішення колегій суддів та інших касаційних інстанцій Верховного суду України, тобто такі, що засновані на встановленні такого рівня об'єктивної істини по справі, якого достатньо для її правильного вирішення. При цьому порушення вимог певних норм процедурних кодексів, що не завадили і не могли завадити встановленню по справі вказаного рівня об'єктивної істини, незалежно від тяжкості цих порушень є підставою не для скасування відповідного остаточного рішення суду, а для притягнення винного суб'єкта владних повноважень до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності.

3. Будь-яка особа, яка застосовує Основний та/чи поточні закони та/або інші правові акти, у разі встановлення нелегітимності певних положень змін чи доповнень до Основного закону, порушення певним положенням поточного закону відповідного положення Основного закону або певним положенням підзаконного правового акту відповідних положень підзаконного акту вищої юридичної сили та/чи поточного закону та/або положень Основного закону, повинна відмовитися від застосування нелегітимного положення правового акту і напряму застосувати відповідне положення правового акту вищої юридичної сили, а суддя місцевого чи обласного суду повинен скасувати нелегітимні положення будь-якого підзаконного правового акту відповідного рівня інстанційності, суддя Верховного суду України – певне положення будь-якого підзаконного правового акту всеукраїнського рівня чи поточного закону, а Велика палата Верховного суду України - певне положення змін чи доповнень до Основного закону.

4. Потерпілий, який не отримав в розумні строки максимально можливого відновлення його правового статусу та/чи притягнення особи, винної в порушенні його правового статусу, до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності, має право на застосування з дотриманням правил співмірності при

необхідній обороні будь-яких інших, прямо не заборонених законом, засобів впливу на правопорушника та/чи суб'єктів владних повноважень, які за його зверненням чи інших в його інтересах осіб або за власної ініціативи не вжили належних заходів, а якщо таке порушення стосується групи (трьох і більше) осіб або невизначеного кола осіб, то застосування такого роду засобів не має ніяких правових наслідків для потерпілого незалежно від характеру і ступеня тяжкості шкоди, що була заподіяна правопорушнику та/чи вказаним суб'єктам владних повноважень застосуванням таких засобів впливу до них.

5. Не несе ніяких правових наслідків для потерпілого чи для інших осіб, які діяли в його інтересах, заподіяння шкоди, незалежно від її характеру та розміру, також особі чи особам :

5.1. Яка (які) винна в незастосуванні смертної кари до осудної особи, яка вчинила навмисне вбивство в стані осудності за обтяжуючих обставин окремо чи в складі інших кримінальних правопорушень.[35]

5.2. У процесі їх групового та/або озброєного нападу навіть однієї особи на потерпілого за обставин, що давали йому підстави вважати

[35] Правовим підгрунтям застосування положень п. п. 4 і 5.1 даної статті є вже існуючі вимоги ч. 1 ст. 3 і ч. 6 ст. 55 Конституції України, у відповідності із якими, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека проголошені в нашій державі найвищою соціальною цінністю і кожна особа має право будь-якими, не забороненими законом, засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [72]. Вимоги запропонованих положень статті до Конституційного кодексу України й демонструють своєрідне повстання потерпілого проти адміністративного свавілля та тиранії корупції та/чи юридичного непрофесіоналізму, на необхідності неухильного попередження якого і акцентується увага в преамбулі Загальної декларації прав людини - дана декларація приймається для того, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, **щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення** [9]. А для утвердження власне такого адміністративного свавілля та тиранії судової корупції та/чи непрофесіоналізму, повторимося ще раз, й були «просто таки блискуче» [39, с. 368-372 та ін.; 109] проведені два етапи конкурсу від 7.11.2016 р. та 2.08.2018 р. із первинного формування касаційних судів у складі Верховного суду України та паралельно ВАС та АП ВАС [39, с. 9-88]. Нікчемні результати цих конкурсів були побудовані, як свідчать достатньо обґрунтовані висновки спеціального наукового системного правового дослідження, на відвертій брехні, цинічній корупції та/чи явному юридичному непрофесіоналізмі [39, с. 9-88]. А задля «найблискучішого» досягнення власне цієї мети вся процедура вказаних конкурсів була поставлена під повний контроль особисто П. Порошенка [6].

за мету нападу заподіяння йому тілесних ушкоджень та/чи його вбивство.[36]

5.3. При його (їх) насильницькому (без згоди потерпілого) проникненні у житло чи в інше приміщення, яке належить потерпілому та/або його родичам чи близьким на праві власності чи правомірного володіння.

6. Гарантом дотримання Основного і поточних законів та інших правових актів, а також найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення та дотримання і у разі порушення максимально повного відновлення правового статусу всіх соціосуб'єктів, які постійно чи тимчасово знаходяться на території України, попередження правопорушень та неухильного притягнення осіб, винних у вчиненні цих правопорушень, до відповідного виду, характеру та належного ступеня тяжкості юридичної відповідальності виступає Президент України, який забезпечує в контексті неухильного дотримання принципу верховенства права виконання вказаного завдання за допомогою, перш за все, прокуратури та інших антиделіктних органів, а також із використанням будь-яких інших засобів, що прямо не заборонені законом, у т. ч. скасуванням нелегітимних рішень та/чи правових актів :[37]

- своїх чи попередніх Президентів України, у т. ч. їх підпису під нелегітимними законами, у т. ч. про внесення змін та доповнень до Конституційного кодексу України та/чи Кодексу конституційного судочинства України, із накладенням на них вето, наданням вказівок із усунення порушень та поверненням у парламент на повторний розгляд (що може бути подолано не менш як двома третинами голосів від конституційного складу Верховної Ради України), а щодо

---

[36] Положення п. п. 5.2 і 5.3 цієї статті засновані на вимогах ч. 5 ст. 36 КК України, згідно якої, «не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає [74].

[37] Даний підхід, нагадаємо ще раз (див. питання 3 дійсної лекції), повністю узгоджується із вимогами п. 52 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії, згідно яких, хоча дискреційні повноваження є необхідними для здійснення всього діапазону владних функцій у сучасних складних суспільствах, ці повноваження не мають здійснюватись у свавільний спосіб. Їх здійснення у такий спосіб уможливлює ухвалення суттєво несправедливих, необґрунтованих, нерозумних чи деспотичних рішень, що є несумісним із поняттям верховенства права [3, с. 179], а також п. 43 розд. IV цієї ж доповіді : за порушення закону (the law) має наставати відповідальність [3, с. 178].

змін і доповнень до Конституційного кодексу України та/чи Кодексу конституційного судочинства України та/чи Кодексу конституційного судочинства України – направленням до Великої палати Верховного суду України, яка скасовує такий закон повністю чи у частині або надає висновок про конституційність цих змін чи доповнень повністю або у частині;

- касаційних суддів, що реалізується прокуратурою (у силу явної невідповідності факту існування нелегітимних остаточних судових рішень принципу верховенства права[38]) направленням справи із зауваженнями на розгляд розширеного складу Великої палати Верховного суду Україна, формованого автоматизованої судовою системою для кожного розгляду в кількості семи суддів від кожної судової палати, або її розгляду в порядку проваджень за нововиявленими обставинами (що на час постановлення рішення ще не існували чи не були відомі суду з об'єктивних причин) або за виключними обставинами (щодо яких у силу корупції та/чи непрофесіоналізму тих чи інших суб'єктів владних повноважень не були отримані і належним чином оцінені ті докази, без яких неможливо було встановити такий рівень об'єктивної істини, що був би достатнім для того, щоб ухвалити на основі цієї істини правильне остаточне судове рішення);

- будь-яких інших вітчизняних суб'єктів владних повноважень повністю або у частині, що тягне автоматичне застосування відповідних положень попереднього такого ж правового акту, у разі його відсутності – відповідних положень того правового акту, що раніше регулював ці чи аналогічні правовідносини, а за відсутності і такого правового акту – аналогії положень іншого закону чи базисних принципів права.

Виконанням не можуть бути виконані нелегітимні рішення чи акти правозастосування, на які як й на чинні інші нелегітимні діяння будь-яких осіб, а також на нелегітимні рішення та правові акти суб'єктів владних повноважень, у т. ч. й на нелегітимні остаточні судові рішення, строки загальної чи позовної давності у частині

[38] Викладені положення, також ще раз підкреслимо (див. питання 3 дійсної лекції), засновано на вимозі п. 50 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії, згідно якої, існування суперечливих рішень, що їх виніс верховний чи конституційний суд, у будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності [3, с. 179], а також п. 57 розд. IV даної доповіді, у відповідності із якою, має існувати установа чи організація - як певний обвинувач, яка до певної міри має бути теж незалежною від виконавчої влади і яка забезпечує, щоб порушник закону - навіть коли потерпілі не заявляють про це - постав перед судом [3, с. 180].

невідворотної необхідності припинення їх дії та скасування повністю чи у відповідній частині, зміни та/чи доповнення не розповсюджуються».[39]

IX. Новітня доктрина сутності погіршення правового статусу соціосуб'єктів, що має бути відображене в одній із статей Конституційного кодексу України у наступній редакції :

«*Погіршенням правового статусу соціосуб'єктів є :*

1. Звуження існуючого змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів фізичних та/або юридичних осіб чи незбалансоване розширення змісту та/або обсягу їхніх обов'язків.

2. Розширення існуючого змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів держави та/або міждержавних утворень чи незбалансоване звуження змісту та/або обсягу їхніх обов'язків.

Не є погіршенням або покращенням правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб розширення існуючого змісту та/або обсягу обов'язків фізичних та/чи юридичних осіб або звуження змісту та/або обсягу обов'язків держави та/чи міждержавних утворень, яке збалансоване відповідним розширенням змісту та/або обсягу прав, свобод та/чи інтересів фізичних та/або юридичних осіб» [32, с. 34; 37, с. 241; 103, с. 55 та ін.].

X. Новітня доктрина найвищих соціальних цінностей та меж їх порушення за наявності певних виключних обставин, що зараз

---

[39] Вказані у даній статті Конституційного кодексу України, а рівно будь-якої іншої держави світу, взаємопов'язані повноваження Президента і Генерального прокурора відповідної держави є основним засобом найбільш ефективного, раціонального та якісного функціонування системи стримування та противаг у діяльності правотворчої (яку очолює голова парламенту як представник колегіального правотворчого органу і голова парламенту ніяких власних правових актів загального державного значення не видає), правозастосовчої (яку очолює Прем'єр-міністр як представник колегіального правозастосовчого органу – уряду, і він також ніяких власних правових актів загального державного значення не видає) та антиделіктної (яку очолює голова Верховного суду, найвищим колегіальним органом якого із повноваженнями зміни та/чи доповнення та/або скасування рішень будь-яких інших судових інстанцій має стати засідання розширеного складу Великої палати даного суду, а якщо цього виявиться недостатньо – Президент, який має право за поданням Генерального прокурора або за власної ініціативи зупинити нелегітимне діяння та/або скасувати у частині чи у цілому рішення або правовий акт будь-якого суб'єкта владних повноважень, окрім виборців, якщо інші, передбачені даної статтею Конституційного кодексу, суб'єкти не впоралися або впоралися неналежним чином із вказаними їхніми обов'язками) гілок державної влади. При цьому ні Президент з Офісом, ні Генеральний прокурор із прокуратурою ні до яких із названих гілок державної влади не повинні відноситися.

також вперше сформульована і пропонується представити у вигляді однієї із статей Конституційного кодексу України таким чином :

«*В Україні визнаються найвищими соціальними цінностями наступні базисні прояви правового статусу людини із таким вичерпним переліком обставин, за наявності яких лише і можливе їх порушення :*

1. Життя людини, якого вона може бути позбавлена лише на підставі :

1.1. Обвинувального вироку суду, що набрав законної сили, за вчинення окремо чи в складі іншого кримінального правопорушення навмисного вбивства за обтяжуючих обставин, розкрадання будь-яким способом майна в особливо великих розмірах (що у шість і більше разів перевищує місячний дохід потерпілої фізичної особи, а щодо державного майна – у дванадцять і більше разів середньомісячну заробітну плату, коли при триваючому розкраданні враховується найменший розмір місячного доходу потерпілої фізичної особи чи середньомісячної заробітної плати) та за отримання хабара в особливо великих розмірах (що визначається аналогічно, залежно від того, у вигляді грошей та/чи іншого майна фізичної чи юридичної особи хабар отримано).

1.2. Обставин, вказаних у п. 4 та п. 5 статті VIII дійсного кодексу.

1.3. Обставин припинення втечі особи, яка законно затримана чи позбавлена волі.

1.4. Обставин припинення втечі особи, яка вчинила чи зробила замах на розкрадання майна, окреме чи в складі інших кримінальних правопорушень навмисне заподіяння тілесних ушкоджень чи вбивство людини або озброєний напад із будь-якою метою на фізичну особу або будь-який інший об'єкт, у процесі затримання даної особи при вчиненні вказаного кримінального правопорушення чи одразу після його вчинення або у будь-якій іншій в ситуації, що виключає сумніви щодо того, що вказане кримінальне правопорушення вчинене саме даною особою.

2. Здоров'я людини, якій допускається заподіяння тілесних ушкоджень лише за обставин, що вказані у п. п. 1.2-1.4 дійсної статті.

3. Честь, гідність, безпека і недоторканість людини, порушення яких допускається лише в контексті обставин, що вказані у п. 1 дійсної статті, і тільки в тій мірі, що допускається задля досягнення лише вказаної у цьому ж пункті мети, а також якщо порушення вказаних цінностей складає сутність належної міри карально-

виховної юридичної відповідальності, що призначена та/або застосована відповідними державними органами чи іншими суб'єктами, яким такі повноваження делеговані відповідними положеннями закону, з метою подолання позанормативного та/чи протиправного діяння певної особи, її покарання та перевиховання, реалізації супутньої та відновлювальної юридичної відповідальності.

4. Недоторканість житла та/чи іншого володіння та/або майна людини, порушення чого допускається лише в контексті обставин, що вказані у п. 3 дійсної статті, а також з метою проведення отримуючих слідчих дій по антикримінальним справам, забезпечення по цим справам відшкодування шкоди та/чи конфіскації майна, в інтересах громадської безпеки та/або рятування життя, здоров'я та/чи майна іншої людини та/або майна юридичної особи». [40]

---

[40] До визначення вичерпного переліку тих проявів правового статусу людини, які відносяться до найвищих соціальних цінностей, і які не можуть бути порушені за наявності, навіть, будь-яких виключних обставин (надзвичайні обставини, військовий стан та ін.) та ті межі, що повинні бути вичерпно оговорені лише в Основному законі України чи будь-якої іншої держави світу, треба підходити юридичне компетентно. Протилежні чисельні випадки власне такої юридичної некомпетентності, як вже підкреслювалося і детально обґрунтовувалося окремо (див. питання 3 дійсної лекції), і мали місце у ст. 76 Конституції Республіка Азербайджан [56], ч. 1 ст. 3, ст. 7 Конституції Вірменії [58], ст. 2 Конституції Республіки Бєларусь [59]; ст. 1 Конституції Республіки Казахстан [61]; абз. 2 ч. 1 ст. 16 Конституції Республіки Киргизстан [63]; ст. 2 Конституції Російської Федерації [67], ч. 1 ст. 5 Конституції Республіки Таджикистан [68]; ч. 1 ст. 4 Конституції Туркменістану [70], ч. 1 ст. 13 Конституції Республіки Узбекистан [71] та ін. У всіх наведених випадках в Основних законах були застосовані такі вислови, які допускали зарахування до переліку найвищих соціальних цінностей, як що не всі, то, принаймні, невиправдано широкий перелік прав, свобод, обов'язків та інтересів, які належать людині від природи, і які намагалися перерахувати в Основних законах майже всі законодавці країн пострадянського простору. Не треба забувати про те, що права, свободи, обов'язки та інтереси людини, які їй належать від природи, та які законодавці намагаються викласти в контексті тих чи інших їхніх гарантій в Основному законі, з однієї сторони, і права, свободи, обов'язки та інтереси людини, які їй також належать від природи, і які мають бути віднесені до найвищих соціальних цінностей, з іншої сторони, це не одне і те ж. Будь-яка держава не в змозі передбачити в Основному законі и реально гарантувати вичерпний перелік тих ситуацій, за межі яких і за наявності тих чи інших виключних обставин не можуть бути додатково порушені всі без виключення природні права, свободи, обов'язки та інтереси людини. Треба завжди прагнути, щоб такий перелік був як можна широкий, але досягти вичерпного виконання даної мети у силу хоча б постійної змінності суспільних відносин неможливо. Досягнення власне такого компромісу й продемонстровано у ч. 2 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [48], ч. 2 ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [79] та низки інших міжнародних правових актів, в яких викладається категорична заборона подальшого відступу в умовах надзвичайних і прирівняних до них інших виключних обставин від

XI. Новітня доктрина п'яти ступенів неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів, що у такій варіації також вперше сформульована і пропонується представити в одній із статей Конституційного кодексу України у наступній редакції :

«**Недопустимість при прийнятті нових правових актів або внесенні в них змін чи доповнень погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів** *будується на визнанні в Україні та неухильному дотриманні принципу верховенства права і має такі ступені захисту :*

1. ***Перший ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу тих проявів правового статусу людини, що відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей,*** *сутність якого полягає у тому, що ні за яких, навіть виключних, обставин не допускається при прийнятті нових законів або внесенні в них змін чи доповнень, у т. ч. й в Конституційний кодекс України, додаткове погіршення змісту та/чи обсягу тих проявів правового статусу людини, що визнані статтею Х Конституційного кодексу України в нашій державі найвищими соціальними цінностями із встановленням вичерпного переліку тих обставин, за наявності яких лише і можливе таке погіршення.*

2. ***Другий ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів у порівнянні із відповідними правовідносинами за правовими актами вищої юридичної сили,*** *сутність якого полягає у тому, що ні за яких, навіть виключних, обставин не допускається при прийнятті нових правових актів або внесенні в них змін чи доповнень додаткове погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу людини у порівняння із відповідними правовідносинами за правовим актом вищої юридичної сили, тобто певних положень чи змін або доповнень до них :*

- будь-якого закону у порівнянні із відповідними положеннями Конституційного кодексу України;

- будь-якого підзаконного правового акту у порівнянні із відповідними положеннями певного закону та/чи Конституційного кодексу України;

- підзаконного правового акту певного суб'єкта владних повноважень у порівнянні із відповідними положеннями підзаконного

задекларованих в цих актах меж прояву та обмеження прав і свобод людини, що у такому сенсі фактично мають розцінюватися відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей.

правового акту суб'єкта владних повноважень вищого рівня та/чи певного закону та/або Конституційного кодексу України;

- будь-яких поточних рішень певного суб'єкта владних повноважень у порівняння із відповідними положеннями підзаконного правового акту, прийнятого цим же суб'єктом владних повноважень, та/чи підзаконного правового акту суб'єкта владних повноважень вищого рівня та/або певного закону та/чи Конституційного кодексу України.

Згода на обов'язковість для України певних положень Міжнародного правового акту, що суперечать відповідним положенням Конституційного кодексу України, здійснюється парламентом лише одночасно із процедурою внесення таких змін та/чи доповнень до Конституційного кодексу України, що вже у повній мірі узгоджуються із відповідними положеннями Міжнародного правового акту та разом з цим не звужують у порівняння із попередньою редакцією Конституційного кодексу України зміст та/або обсяг правового статусу відповідних соціосуб'єктів.

Невиконання чи неналежне виконання або виконання не у повному обсязі вказаних вимог не розповсюджує на українських соціосуб'єктів дію ратифікованих парламентом відповідних положень Міжнародного правового акту.

3. ***Третій ступінь відносної неприпустимості за звичайних обставин погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу соціосуб'єктів****, сутність реалізації якого полягає у тому, що за відсутності належним чином обґрунтованих виключних обставин не допускається при прийнятті нових правових актів або внесенні в них змін чи доповнень погіршення змісту та/чи обсягу правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб, держави та/чи міждержавних утворень.*

4. Четвертий ступінь допустимості лише виключного та тільки тимчасового погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу соціосуб'єктів, що не відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей*, сутність якого полягає у тому, що у разі обґрунтування парламентом наявності належних виключних обставин допускається при прийнятті нових законів або внесенні в них змін чи доповнень, у т. ч. до Конституційного кодексу України, погіршення змісту та/або обсягу правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб та/або держави та/чи міждержавного утворення із обов'язковою вказівкою на тимчасовість такого погіршення і на його*

обов'язкове послаблення чи й взагалі припиненні дії у міру відповідного послаблення чи припинення дії вказаних виключних обставин.

У разі своєчасного невнесення парламентом змін до законів або до раніше внесених в них змін та/чи доповнень, у т. ч. до Конституційного кодексу України, що відповідним чином послабляють чи припиняють дію такого погіршення, всі соціосуб'єкти повинні застосовувати первинну редакцію правового регулювання відповідних правовідносин, а будь-який суддя Верховного суду України зобов'язаний невідкладно за своєю ініціативою та/чи інших соціосуб'єктів обґрунтувати фактичну відсутність послаблення чи припинення дії відповідних виключних обставин або скасувати відповідне положення закону або зміни та/чи доповнення до нього, у т. ч. до Конституційного кодексу України, яке лише виключно і тільки тимчасово погіршувало за наявності певних виключних обставин зміст та/або обсяг правового статусу тих чи інших соціосуб'єктів.

***5. П'ятий ступінь абсолютної неприпустимості зворотної дії погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів**, сутність реалізації якого полягає у тому, що навіть у разі обґрунтування парламентом наявності належних виключних обставин і необхідності внаслідок цього тимчасового погіршення змісту та/або обсягу правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб або держави чи міждержавного утворення при прийнятті нових законів або внесенні в них змін чи доповнень, у т. ч. до Конституційного кодексу України та/або Кодексу конституційного судочинства України, забороняється, т. ч. й за наявності цих чи будь-яких інших виключних обставин, зворотна дія таких погіршуючих зміст та обсяг правового статусу певних соціосуб'єктів нових законів або внесених в них змін чи доповнень, у т. ч. до Конституційного кодексу України та/або Кодексу конституційного судочинства України, тобто розповсюдження їх дії на відповідні вже розпочаті і триваючі між цими соціосуб'єктами правовідносини.*

Таке незаконне розповсюдження дії цих норм правових актів немає ніяких юридичних наслідків і повинні бути застосовані норми законів або змін чи доповнень до них, у т. ч. до Конституційного кодексу України, що існували на момент початку відповідних правовідносин між цими соціосуб'єктами, а прокуратура за власної ініціативи чи інших осіб має порушити щодо осіб, винних у такому незаконному розповсюдженні, судочинство із притягнення їх до відповідного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичної відповідальності».

Викладеній інноваційній доктрині недопустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра закономірно приділяли особливу увагу, піддавали її поступовому розвитку і достатньо довгий час існувала її варіація у вигляді лише двох ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів.

У такому аспекті новітню доктрину першого ступеня абсолютної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів пропонувалося відобразити в одній із статей Конституційного кодексу України у такій редакції : «Суспільний розвиток і, як наслідок, його правове регулювання, може здійснюватися лише у напрямку покращення правового статусу фізичної та/чи юридичної особи, а тому не може прийматися новий або вноситися зміни в чинний правовий акт, які погіршують зміст та обсяг їх правового статусу» [25, с. 16; 30, с. 89-90; 32, с. 34; 37, с. 240; 42, с. 39; 103, с. 54 та ін.].

При цьому пропонувалося обґрунтування викладеної редакції першого ступеня абсолютної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів, що вона відображена у вітчизняному конституційному та у міжнародному законодавстві лише частково і наступним чином. Нагадаємо, що згідно ч. 1 ст. 5 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [79] та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [80], ніщо в цьому Пакті не може тлумачитися як таке, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті [79; 80].

У відповідності із ч. 3 ст. 22 Конституції України, при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [72], а згідно ч. 1 ст. 157 Основного закону, «Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина …» [72].

В обох вказаних випадках мова йде, по-перше, лише про частину базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів, а не про увесь їхній правовий статус, і, по-друге, тільки про закони, а не про будь-які правові акти, у тому числі й підзаконні, які частіше за самі закони змінюють правовий статус соціосуб'єктів і, перш за все, фізичних та/чи юридичних осіб [25, с. 16; 30, с. 90; 37, с. 240; 103, с. 54].

І практично не завжди в існуючих умовах поширеного юридичного нігілізму суб'єктів владних повноважень вдається довести, що зміст та обсяг кожної із базисних категорій правового статусу соціосуб'єктів має бути встановлений тільки законом, як це й передбачено п. 1. ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно якої «виключно законами України визначаються: 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина» [72], а підзаконний акт у даному випадку вийшов за межі відповідного закону та суперечить йому [25, с. 16; 30, с. 90; 37, с. 240; 103, с. 54].

Новітню доктрину другого ступеня відносної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів пропонувалося відобразити вже в іншій статті Конституційного кодексу України у наступній редакції : «Нові правові акти та внесені зміни в існуючі правові акти не мають зворотної сили, тобто не поширюються на ті правовідносини, які розпочалися до вступу даного правового акту в силу, окрім тих правових актів, які покращують правовий статус соціосуб'єктів» [25, с. 17; 30, с. 90; 32, с. 34; 37, с. 240; 42, с. 39; 103, с. 54 та ін.].

Призначення другого ступеня відносної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів на той час вбачалося у тому, щоб зменшити негативні наслідки, якщо все ж таки не вдається утримати суспільний розвиток у напрямку його покращення і виникає все ж таки необхідність прийняття нового закону чи внесення змін в чинний закон [25, с. 17; 30, с. 90; 32, с. 34; 37, с. 240; 42, с. 39; 103, с. 54 та ін.].

У доктринальному аспекті та у міжнародній і у вітчизняній конституційній галузі права даний ступінь відомий як концепція неприпустимості зворотної сили закону [25, с. 17; 30, с. 91; 32, с. 34; 37, с. 241; 42, с. 39; 103, с. 54-55 та ін.], що виглядає наступним чином.

Згідно ч. 1 ст. 15 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке застосовувалося на час вчинення злочину. Якщо після вчинення злочину законом встановлюється більш легке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця [79].

У відповідності ж із ч. 1 ст. 58 Конституції України, закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи [72].

Підкреслювалося, що у вказаних випадках фактично дана концепція стосується лише протидії кримінальним правопорушенням, у той час як більш правильно говорити про неприпустимість зворотної сили будь-якого правового акта, що погіршує зміст та обсяг правового

статусу фізичної та/чи юридичної особи [25, с. 17; 30, с. 91; 37, с. 241; 103, с. 55 та ін.].

Адже ж є явно несправедливим, коли певна особа, перспективно плануючи та усвідомлено здійснюючи суспільну діяльність, починає певні правовідносини (суспільні відносини, врегульовані правом) в суворій відповідності з їх існуючим правовим регулюванням, а, згодом (особливо блюзнірське, незадовго до досягнення заповітної мети цих правовідносин) хтось волюнтаристськи змінює дане існуюче правове регулювання так, що правовий статус даної особи погіршується істотно і, навіть таким чином, що завершення розпочатих правовідносин вже стає неможливим чи, принаймні, вельми скрутним або при нових вимогах є вже недоцільним [25, с. 17; 30, с. 91; 37, с. 241; 103, с. 54 та ін.].

У низці останніх публікацій та чисельних звернень до різних суб'єктів владних повноважень з приводу проведення конкурсу у касаційні суди у складі ВС України і паралельно у ВАС та АП ВАС представники наукової школи юриспруденції професора Аланкіра представили варіацію даної новітньої доктрини вже у вигляді трьох ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів [39, с. 36-37, 204, 222-223; 331-332, 363-364, 382-383, 412-413, 430-431; 41, с. 49-51; 42, с. 39-41], яку більш доцільно процитувати по одній із вказаних публікацій таким чином :

1. Перший ступінь відносної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів, тобто коли спочатку декларується принцип неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів відповідно до вимог ч. 3 ст. 22 Конституції України, але фактично в контексті наступної принципової можливості його погіршення у відповідності з вимогами ч. 1 ст. 58 Конституції України, що дозволяється вже здійснювати тільки за наявності виняткових обставин [41, с. 49].

2. Другий ступінь допустимості лише виключного і тільки тимчасового погіршення правового статусу соціосуб'єктів, тобто коли викладаються обставини, за наявності яких все ж таки можливе погіршення правового статусу соціосуб'єктів в контексті вимог ч. 1 ст. 58 Конституції України - що дозволяється допускати лише в разі наявності виняткових обставин, а коли такого роду виняткові обставини слабшають або й взагалі зникають, повинні відповідним чином втрачати силу і положення, що погіршують правовий статус певного соціосуб'єкта [41, с. 50].

3. Третій ступінь абсолютної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів, тобто коли за наявності виняткових обставин все ж погіршується правовий статус соціосуб'єктів, але ні за яких, навіть виняткових, обставин вже не допускається, згідно з вимогами ч. 1 ст. 58 Конституції України, поширення дії такого роду діянь, рішень або правових актів суб'єктів владних повноважень на відповідні вже існуючі правовідносини [41, с. 50].

Після такого викладу підкреслювалося, що саме за викладених обставин треба визнати цілком обґрунтованим виклад в одній зі статей перспективного Кодексу конституційного судочинства України[41] (варто додати, й будь-якої іншої держави) даної варіації нової доктрини в такій редакції :

«В Україні (іншій державі) забезпечується дія наступних ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів внаслідок неправомірних діянь та/чи рішень та/або правових актів парламенту та інших суб'єктів владних повноважень або внесення в такі рішення чи правові акти змін :

1. Першого ступеня відносної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів, коли за відсутності виняткових обставин існуючий правовий статус громадян та інших соціосуб'єктів не може бути погіршений [41, с. 50].

2. Другого ступеня можливості виняткового і лише тимчасового погіршення правового статусу соціосуб'єктів, тобто за наявності тільки дійсно виняткових для такого роду погіршення обставин і з обов'язковим зазначенням тимчасовості характеру цього погіршення, що слабшає або взагалі втрачає свою силу в міру послаблення або повного зникнення виняткових обставин для такого роду погіршення [41, с. 50].

3. Третього ступеня абсолютної неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів, коли дія вимог діянь та/чи рішень та/або правових актів суб'єктів владних повноважень чи внесених в такі рішення і правові акти змін, що погіршують правовий статус громадян чи інших соціосуб'єктів в цілому або в частині, ні за яких, навіть виняткових, обставин не може поширюватися на вже існуючі відповідні правовідносини» [41, с. 50-51].

Зважаючи на викладене, та враховуючи вимоги ч. 2 ст. 3 Конституції України про головний обов'язок держави та її органів утверджувати і забезпечувати права і свободи своїх співвітчизників

[41] У даному випадку була зроблена типова друкарська помилка, оскільки фактично мався на увазі власне Конституційний кодекс України.

[72], ч. 2 ст. 102 Конституції України про те, що Президент України є гарантом Основного закону і правового статусу всіх своїх співвітчизників [72], тільки Президент України Володимир Зеленський і ніякий інший державний орган чи посадова особа, в решті-решт, зобов'язаний забезпечити дотримання норм Основного закону і в рівній мірі правового статусу всіх своїх співвітчизників (але правового статусу не меншості співвітчизників за рахунок відповідного погіршення правового статусу більшості співвітчизників), використовуючи з цією метою в силу вимог ч. 6 ст. 55 Конституції України будь-які, прямо не заборонені законом, засоби [41, с. 51; 72].

Аналітичне співставлення викладених трьох основних варіацій новітньої доктрини неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів не залишає сумніву у найбільшій обґрунтованості власне інноваційної доктрини п'яти ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів, що надає всі підстави для того, щоб перейти до викладу наступної, останньої з існуючих на цей час, новітньої доктрини правового статусу соціосуб'єктів.

XII. Новітня доктрина загальноправових обставин, що виключають антисоціальність діяння, що також доцільно викласти в одній зі статей Конституційного кодексу України або будь-якої іншої держави світу у такій редакції :

«Передбачені Особливою частиною Антикримінального, Адміністративного, Трудового, Де-факто майново-договірного чи Де-юре майново-договірного кодексу України або іншої держави діяння втрачають свою антисоциальность і перетворюються в правомірні суспільно корисні діяння за наявності таких обставин, як заподіяння збитків (шкоди та упущеної вигоди) при (внаслідок) :

1) конкуренції норм права;

2) короткочасної конкуренції правових статусів різних соціосуб'єктів;

3) необхідній обороні;

4) крайній необхідності;

5) виправданого ризику;

6) затриманні особи, яка вчинила правопорушення;

7) психічного або фізичного впливу;

8) виконанні законного наказу чи розпорядження;

9) здійсненні спеціального завдання із попередження, виявлення, припинення і розкриття організованої групи правопорушників».

В одній з останніх публікацій був запропонований аналогічний перелік такого роду обставин, проте із використанням менш вдалої редакції їх викладу : « ... таких обставин, як : 1) конкуренція норм права; 2) короткочасна конкуренція правових статусів різних соціосуб'єктів; 3) необхідна оборона; 4) крайня необхідність 5) діяння в стані виправданого ризику; 6) затримання особи, яка вчинила правопорушення; 7) вчинення правопорушення внаслідок психічного або фізичного впливу; 8) вчинення правопорушення в результаті виконання законного наказу чи розпорядження; 9) вчинення правопорушення внаслідок виконання спеціального завдання з попередження, виявлення, припинення і розкриття організованої групи правопорушників» [41, с. 59].

Ще раніше наведений перелік обставин, що виключають антисоціальність діяння, розпочинався із такої обставини, як «сумлінне незнання норми правового акта» [5, с. 59; 30, с. 92; 31, с. 38; 32, с. 34; 37, с. 241; 103, с. 55 та ін.], що було недостатньо виважено. Адже ж «сумлінне незнання норми правового акта» є різновидом юридичної помилки, що разом з фактичною помилкою має бути поміж обставин, що виключають, пом'якшують чи обтяжують вину особи, у частини власне виключення вини особи [41, с. 59].

Окрім цього, після викладу переліку обставин, що виключають антисоціальність діяння, має бути наведено визначення сутності, підстав та меж дії кожної із вказаних обставин в контексті подолання конкретного виду правопорушення [41, с. 59-60].

В окремій статті Конституційного кодексу України повинні бути викладені також **обставини, що визначають форму і вид вини особи, яка вчинила антисоціальне діяння, що її виключають, пом'якшують або обтяжують,** серед яких після визначення сутності прямого і непрямого умислу, деліктної самовпевненості і недбалості, повинні бути викладені поняття :

1) паранещасного випадку (при заподіянні діянням істотних і більших збитків) або параказусу (в разі заподіяння діянням менш, ніж істотних, збитків);

2) неосудності;

3) обмеженої осудності;

4) юридичної і фактичної помилки;

5) уявної обставини, що виключає антисоциальность діяння [5, с. 59; 41, с. 60].

Після викладу переліку обставин, що виключають, пом'якшують (поміж яких обов'язково повинна бути й явно виражена віктимна поведінка потерпілого) чи обтяжують вину особи, має бути наведено

визначення сутності, підстав та меж дії кожної із вказаних обставин в контексті подолання конкретного виду правопорушення [41, с. 60].

Доцільно запропонувати й особливе розуміння **обставин, що виключають антисоціальність діяння, залежно від того, визначене чи невизначене коло осіб скоює діяння та у контексті необхідної оборони захищається від нього за наявності цих обставин,** коли обставини, що виключають антисоціальність діянь, у т. ч. й необхідна оборона, поділялися на певні різновиди, що в удосконаленій редакції може бути представлено таким чином :

1. Обставини, що виключають антисоціальність діянь невизначеного кола осіб, спрямованих на захист правового статусу невизначеного кола соціосуб'єктів від сумативних правопорушень невизначеного кола осіб, що має породжувати **сумативну необхідну оборону від сумативних правопорушень** [23, с. 69-70; 25, с. 20-21; 30, с. 94-95; 34, с. 94-95 та ін.].

2. Обставини, що виключають антисоціальність конкретного діяння певної групи осіб, спрямованого на захист правового статусу певних соціосуб'єктів від правопорушень конкретної особи чи певної групи осіб. У вказаній ситуації виникає **групова необхідна оборона від індивідуальних або групових правопорушень**.

3. Обставини, що виключають антисоціальність конкретного діяння певної особи, спрямованої на захист правового статусу певних соціосуб'єктів від правопорушень конкретної особи чи певної групи осіб. Дана ситуація породжує **індивідуальну необхідну оборону від індивідуальних або групових правопорушень** [23, с. 70; 25, с. 21; 30, с. 95].

Приймаючи до уваги, що хронології виникнення ідеї з удосконалення відповідних положень гл. 8 КК України [74] та їх поступового розвитку у вказану інноваційну доктрину, а також широкому порівняльному системному правовому аналізу правової регламентації цих положень за кримінальними та прирівняними до них кодексами всіх без винятку країн пострадянського простору і додатково Франції присвячена одна із останніх спеціальних публікацій представників наукової школи юриспруденції професора Аланкіра [41], в результаті чого А. К. Виноградов та А. А. Виноградова й запропонували аналогічні викладеним вище варіантам вирішення цих проблем [41, с. 59-60]. А тому детальний виклад обґрунтування цими авторами вказаних результатів у даній публікації вже не викликається необхідністю.

Підсумовуючи викладений у даній лекції матеріал, доцільно дійти висновку про те, що запропонована система новітніх доктрин і концепцій правового статусу соціосуб'єктів виглядає однією із найбільш доктринальне і практичне виважених, особливо якщо започатковані і поступово розвинуті представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра останні варіант їх представлення в перспективному Конституційного кодексу України і, принципово, будь-якої іншої країни світу вже порівнювати із відповідними позиціями законодавців інших країн пострадянського простору (див. питання 2, 3 дійсної лекції), а тим більше інших країн світу (див. питання 4 дійсної лекції) та із відповідними положеннями базисних для так званого «захисту прав людини» міжнародних правових актів (див. питання 5 дійсної лекції) і, навіть, Доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» (див. питання 6 дійсної лекції).

В результаті такого неупередженого і прискіпливого аналітичного співставлення викладених інноваційних положень системи новітніх доктрин і концепцій найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення, дотримання і максимально повного відновлення правового статусу людини та інших соціосуб'єктів, оперативного попередження та припинення такого роду порушень та неухильного притягнення винних осіб до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності із викладеним традиційним розумінням так званого «захисту прав людини» можуть бути зроблені достатньо обґрунтовані висновки про те, **що епіцентр розвитку світової юриспруденції знаходиться в межах власне вказаних та інших інноваційних розробок наукової школи юриспруденції професора Аланкіра** [39; 41; 42; 43; 81; 82; 88 та ін.], що складають належну доктринальну, законодавчу та іншу прикладну основу для реального становлення нашої держави, як й будь-якої іншої держави світу, як правової і спрямовані на виконання відповідних вимог, принаймні ст. 1 Конституції України [72], а також ч. 1 ст. 7 Конституції Азербайджанської Республіки [56], ст. 1 Конституції Республіки Вірменія [58], ст. 1 Конституції Республіки Бєларусь [59], ч. 1 ст. 1 Конституції Республіки Казахстан [61], ч. 1 ст. 1 Конституції Республіки Киргизстан [62], преамбули Конституції Латвійської Республіки [64], преамбули Конституції Литовської Республіки [65], ч. 3 ст. 1 Конституції Республіки Молдова [66], ч. 1 ст. 1 Конституції Російської Федерації [67], ч. 1 ст. 1 Конституції Республіки Таджикистан [68], ч. 1 ст. 1 Конституції Туркменістану

[69; 70], преамбули Конституції Республіки Узбекистан [71], преамбули Конституції Естонської Республіки [73] та ін.,[42] в яких всі названі держави переважно вже проголошені як правові чи окремі з них такі, які ще лише прагнуть стати власне правовими державами.

Без найбільш оперативного і неухильного впровадження представлених та інших інноваційних доктрин і концепцій юриспруденції наукової школи професора Аланкіра неможливо подолати корупцію та цинічне і надто нахабне адміністративне свавілля, а, значить, й уникнути (не буде зайвим повторити ще раз дуже своєчасний і хльосткий в цьому відношенні витяг із преамбули Загальної декларації прав людини) такої ситуації, щоб **Народ не був змушений вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення** [9].

Питання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть три базисні властивості (характеристики) права.
2. Пригадайте, який загальний поділ мають способи управління волею соціосуб'єктів.
3. З яких частин складається норма як один із способів дистанційного управління волею соціосуб'єктів? Розкрийте сутність кожної із частин.
4. Які недоліки та переваги має кожних із дистанційних нормативних способів керування волею соціосуб'єктів?
5. Назвіть склад соціосуб'єктів та з яких базисних складових частин складається правовий статус соціосуб'єктів?
6. Дайте визначення кожної з базисних складових частин правового статусу соціосуб'єктів.
7. Пригадайте, де закінчуються межі відносної та абсолютної свободи правомірної поведінки соціосуб'єкта?

[42] Інші провідні країни світу як в преамбулах, так і за текстом Основних законів, як правило, уникають прямої відповіді на вказане питання. Наприклад, абз. 1 ст. 20 Конституції Федеративної Республіки Німеччини говориться про те, що дана країна є демократичною, соціальною федеративною державою, а в абз. 3 даної статті – законодавство пов'язане конституційним устроєм, виконавча влада і правосуддя – законом і правом [54]; ч. 1 ст. 40 Конституції КНР – «народні суди, народні прокуратури та органи громадської безпеки ... повинні нести роздільну відповідальність за здійснення своїх функцій, взаємно координувати роботу, діяти узгоджено з тим, щоб забезпечити точне та ефективне проведення в життя законів» [50]; та ін. А в Основних законах Великобританії [49], Сполучених Штатів Америки [52], Франції [53], Японії [55] та ін. відсутні, навіть, й подібного роду натяки на відношення цих держав до власне правових держав.

8. Наведіть редакцію статті Конституційного кодексу України із визначення внутрішнього і зовнішнього балансу правового статусу соціосуб'єкта.

9. Розкрийте сутність новітньої доктрини алогічності використання правового статусу одного соціосуб'єкта за рахунок відповідного порушення правового статусу іншого соціосуб'єкта.

10. Як найбільш точно має бути викладений базисний конституційний обов'язок держави та державних органів?

11. Пригадайте, у чому полягає сутність погіршення правового статусу соціосуб'єктів?

12. Як треба визначити сутність кожної з п'яти ступенів неприпустимості погіршення правового статусу соціосуб'єктів?

13. Яку базисну функцію повинна мати прокуратура у контексті оперативного забезпечення і найповнішого відношення правового статусу соціосуб'єктів?

14. Якою має бути структура суду як єдиного антиделіктного органу у контексті забезпечення та найповнішого відновлення правового статусу соціосуб'єктів?

15. Розкрийте сутність «сумлінного незнання відповідної норми правового акта» як обставини, що виключає антисоціальність діяння.

16. У чому полягає сутність «конкуренції норм права» як обставини, що виключає антисоціальність діяння?

17. Сутність «короткочасної конкуренції правових статусів різних соціосуб'єктів» як обставини, що виключає антисоціальність діяння.

18. Як мають бути викладені у Конституційному кодексі України обставини, що виключають антисоціальність діяння?

19. Розкрийте сутність сумативної, групової та індивідуальної необхідної оборони.

20. Якою є внутрішня система права як сумативної категорії, що об'єднує все розроблене в державі правове регулювання?

21. Які можливості надають новітні доктрини прокуратури і суду для попередження та найбільш повного відновлення правового статусу соціосуб'єктів?

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання :

Осмислити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 будь-яких інших традиційних положень, що відповідають питанням лекції. З них обрати той варіант, який студент вважає найбільш обґрунтований. Стисло вказати на переваги даного варіанту та на відповідні недоліки інших проаналізованих традиційних варіантів вирішення цієї ж проблеми.

Лекция № 1
ИННОВАЦИОННЫЙ ПРАВОВОЙ СТАТУС СУБЪЕКТОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ КРИМИНАЛЬНЫХ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

В процессе лекции рассматриваются следующие вопросы :

1. Инновационная доктрина трех базисных свойств (значений) права.
2. Базисные положения Конституции Украины в части обеспечения соблюдения законов и утверждения правового статуса человека.
3. Сущность и аналитическое сопоставление базисных положений правового статуса человека с соответствующими положениями Основных законов иных стран постсоветского пространства.
4. Конституционное обеспечение соблюдения законов и правового статуса человека в отдельных ведущих странах мира.
5. Основы регламентации и защиты правового статуса человека за базисными международными правовыми актами.
6. Значимость положений доклада Венецианской Комиссии «Верховенство права» для обеспечения соблюдения законов и правового статуса человека и иных социосубъектов.
7. Новые доктрины и концепции признания, обеспечения, соблюдения и восстановления правового статуса различных видов социосубъектов.

Вопрос 1. Инновационная доктрина трех базисных свойств (значений) права

Начало разработке данной авторской новой доктрины было положено еще в 2012 г., когда в контексте совершенствования главной конституционной обязанности государства обращалось внимание на существование базисного принципа юриспруденции о взаимосвязанности и соразмерности прав и обязанностей как «признание, обеспечение и восстановление суммативного права (возможности воспользоваться определенными общественными благами, когда такое суммативное право подразделяется на :

1. Субъективное право, если определенное благо закреплено в конкретном правовом акте.

2. Объективное право, состоящее из :

2.1. Социально-обусловленного права, когда определенное достижение социального блага еще не закреплено в конкретном правовом акте.

2.2. Природного права, принадлежащему человеку как социальному субъекту от рождения), интереса (причастности, т.е. возможности использовать в своих целях такое право иного лица) и обязанностей (необходимость исполнить поддерживаемое государственным принуждением предписание) физического или юридического лица либо государства» [17].

Впоследствии наряду с нормами права выделялись и такие иные способы нормативного управления общественными отношениями, как нормы морали, нормы религии и нормы политической целесообразности. Нормы политической целесообразности не очень отличаются «от управления волей иных субъектов «по понятиям» и должны быть возвращены вместе с системой наук «государственное управление» в лоно юриспруденции и в правовое поле [21, с. 4; 22, с. 3].

Противное неизбежно приводит к административному произволу и к становлению антипода правового государства, а значит к совершению особо тяжкого преступления – к нарушению ст. 1 Конституции Украины, провозгласившей украинское государство правовым [21, с. 4].

Исходя из этого, делалось заключение, что любой субъект, а тем более должностное лицо либо еще хуже политик, вне правого регулирования – потенциальный преступник [21, с. 4; 22, с. 3].

Наряду с эти немного позже появилась концепция таких **базисных свойств права,** как :

2.1. Право как способ регулирования общественных отношений и управления государством.

2.2. Право как форма реализации общественных возможностей политсубъектов [22, с. 2].

Первое базисное свойство права характеризует данную базисную категорию юриспруденции как базисный объект юриспруденции. Этим обнажается и семантическая несостоятельность словосочетаний «нормативно-правовое регулирование» и др. производных терминов. Правовое регулирование (как и любое иное : моральное, религиозное и пр.) не может существовать вне рамок нормативного регулирования

(а право, мораль, религия и пр. – вне нормы), в акценте внимания нормативности которого нет необходимости [22, с. 2].

Способы правового регулирования общественных отношений и государственного управления подразделялись на :

1. Правовой.
2. Моральный.
3. Религиозный.
4. Политической целесообразности [22, с. 2].

Базисные категории юриспруденции в контексте реализации общественных возможностей предлагалось излагать в порядке пояснения основных принципов, категорий, понятий и терминов юриспруденции Основного закона как категорий реализации общественных возможностей физических и юридических лиц и государства в целом в такой редакции :

4.1. Суммативное право - возможность указанных субъектов воспользоваться определенными общественными благами, что подразделяется на :

4.1.1. Субъективное право, если определенное благо закреплено в конкретном правовом акте.

4.1.2. Объективное право :

4.1.2.1. Социально-обусловленное право, когда существующее достижение социального блага еще не закреплено в конкретном правовом акте.

4.1.2.2. Природное право, принадлежащее физическому лицу как социальному субъекту от рождения.

4.2. Свободы – при акценте внимания на альтернативности выбора перечисленными субъектами такой возможности.

4.3. Интерес – причастность или возможность указанных субъектов использовать в своих целях такое право, свободу или обязанность иного субъекта.

4.4. Обязанность - необходимость исполнить перечисленными субъектами предписание, поддерживаемое государственным принуждением [20; 21, с. 12-13; 22, с. 3-4].

В итоге все изложенные положения приобрели вид уже следующей новой доктрины базисных свойств (значений) права как краеугольных категории юриспруденции :

1. Право как один из дистанционных нормативных способов (наряду с нормами морали, религии, политической целесообразности) управления волей социосубъектов (регулирования общественных отношений и управления государством).

2. Право как одна из базисных составляющих категорий (наряду со свободой, обязанностью и интересом) правового статуса социосубьектов.

3. Право как суммативным категория, объединяющая все существующее в государстве правовое регулирование [23 с. 39-40; 25, с. 8; 30, с. 80; 34, с. 8; 103, с. 48].

Принимая во внимание, что изложение такой базисной характеристики (значения) права, как одной из базисных категорий правового статуса социосубьектов в силу объемности заслуживает отдельного внимания, сейчас более подробно целесообразно остановиться на выяснении сущности первого и третьего базисного свойства (значения) права.

Сущность первого базисного свойства (значения) права раскрывает разработанная А. А. Кириченко **инновационная доктрина сущности и ступенчатого видового деления способов управления волей социосубьектов,** которая сводится к следующему разделу:

1. ***Способы непосредственного управления волей социосубьектов*** :

1.1. Аудиторные и иные занятия с учащимися.

1.2. Оперативные и иные совещания в рамках юридических лиц (предприятий, организаций, учреждений).

1.3. Общие и иные собрания коллективов юридических лиц.

1.4. Театры и иные непосредственные выступления перед аудиторией и др.

1.5. Митинги, шествия и иные публичные собрания населения.

2. ***Способы дистанционного управления волей социосубьектов*** :

2.1. Нормативные:

2.1.1. Нормы морали.

2.1.2. Нормы религии.

2.1.3. Нормы права (материализованная форма власти народа).

2.2.4. Нормы политической целесообразности.

2.2. Вненормативные :

2.2.1. Различные средства массовой информации, в т.ч. Интернет.

2.2.2. Книги и иная печатная продукция и т. п. [23, с. 40-41; 25 с. 8-9; 30, с. 81; 34, с. 8-9].

Наиболее эффективным, рациональным, качественным и, показал весь предыдущий опыт общественного развития, единственно возможным способом дистанционного управления волей социосубьектов в гуманистическом государстве является **нормативный способ**, т. е. устное или письменное установление :

1. Условий, при которых должно быть реализовано определенное правило поведения социосубьектов (***гипотеза***).

2. Собственно таких правил поведения социосубьектов (***диспозиция)***.

3. Негативных последствий в виде определенного государственного принуждения, которые должны наступить для социосубьекта, если данное правило, не будет им выполнено или будет выполнено не в полном объеме или иным надлежащим образом (***санкция***) [23 с. 41; 25, с. 9; 30 с. 81; 34, с. 9].

Исходя из изложенного, не будет лишним подчеркнуть и семантическую несостоятельность словосочетание «нормативно-правовое регулирование» и иных производных терминов. Правовое регулирование (как и любое иное нормативное) не может существовать вне нормы. В силу этого в акценте внимания на нормативности права нет необходимости [23, с. 40, 25, с. 9; 30, с. 81; 34, с. 9].

До сих пор нормы права или правовое регулирование остаются одним из наиболее эффективных, рациональных и качественных регуляторов общественных отношений в гуманистическом обществе или дистанционного нормативного способа управления волей социосубьектов, который только и может привести к реальному господству принципа «сила закона» либо «сила власти избирателей государства или региона»[25, с. 9; 30, с. 81; 34, с. 9].

В то же время иные дистанционные нормативные (мораль, религия, политическая целесообразность) и дистанционные вненормативные способы управления волей социосубьектов в настоящее время утверждают реализацию, к сожалению, преимущественно принципа «закон силы» или «закон меньшинства», т. е. когда решения в обществе принимаются на основе волеизъявления фактически меньшинства избирателей и/либо «закона неосознанного большинства», т. е. когда такого рода решения, хотя и принимаются на основе волеизъявления большинства избирателей, но неосознанно, т.е. когда голосующие избиратели фактически не понимают или понимают не в полной мере, за что именно голосуют [23, с. 41-42; 25, с. 9; 30, с. 82; 34, с. 9-10].

Нормы морали и нормы религии в определенной степени могут способствовать реализации и принципа «сила закона», но они по сравнению с нормами права в любом случае являются менее эффективными, рациональными и качественными способами дистанционного управления волей социосубьектов - способами

регулирования общественных отношений и государственного управления. Исполнение норм морали поддерживается осуждением окружающих, а выполнение норм религии - спорным в контексте доказанности и перспективным (лежащим за пределами реальной жизни каждого конкретного человека) божественным контролем [23, с. 42; 25, с.9 -10; 30, с. 82; 34, с. 10].

Наказание за нарушение норм морали и права может быть назначено вскоре после совершения правонарушения, а за нарушение норм религии - только после смерти человека. Последнее является основным отличительным признаком разграничения этих нормативных способов дистанционного управления волей социосубьектов, что, в первую очередь, и определяет несовершенство религиозных норм в таком качестве [23, с. 42; 25, с. 10, 30, с. 82; 34, с. 10].

Более того, и нормы морали и нормы религии отличаются плюрализмом, т. е. в государстве одновременно функционируют различные моральные нормы и различные религии и сектантские движения и в силу этого также не могут распространять свое действие на всех граждан государства.

Таким образом, по сравнению с нормами права можно выделить следующие недостатки :

1. Нормы морали :

1.1. Региональность норм морали, которые распространяют свое действие только на определенный регион страны.

1.2. Плюрализм норм морали, т. е. одновременное существование в определенном регионе нескольких прослоек норм морали.

1.3. Негативные последствия нарушения норм морали проявляются только в осуждении окружающих, что не является действенным.

2. Нормы религии:

2.1. Нормы религии распространяют свое действие только на верующих.

2.2. Нормы религии отличаются плюрализмом, т.е. одновременным действием в государстве норм многих религий и сектантских движений.

2.3. Наказание за нарушение норм религии наступает после смерти человека.

2.4. Религия, по крайней мере христианская, позволяет покаяние самого религиознонарушителя, что якобы снимает с него наказание за допущенный грех после его смерти [34, с. 10]

Таким образом,. нести или нет религиозное наказание за прижизненные грехи, в конечном счете, определяет не Бог, а сам

нарушитель, т.е. все находится в одних руках, причем самого религиознонарушителя : решение нарушать или не нарушать нормы морали и отвечать или не отвечать за них. **Очень удобно!!! Конечно, для нарушителя, а не лиц, потерпевших от его нелегитимных религиозных деяний. Но эффективен, рационален и качественен ли такой способ регулирования общественных отношений!?**

В настоящее время распространен и такой способ регулирования общественных отношений, как «нормы политической целесообразности», что не очень отличается от управления волей данных субъектов нормами «жизни по понятиям» и подлежит возврату (вместе с системой неюридических наук с общим названием «государственное управление») в «лоно »юриспруденции и в правовое поле. Противное неизбежно приводит к весьма наглому и безудержному административному произволу и к становлению в силу этого антипода правового государства, а, значит, и к совершению де-факто особо тяжкого криминального правонарушения - к нарушению требований ст. 1 и ст. 8 Конституции Украины, провозгласивших украинское государство правовым и признавших неуклонное действие в нашей стране принципа верховенства права [23, с. 42-43; 25, с. 10, 11; 30, с. 82; 34, с. 11; 72].

Любой субъект, а тем более должностное лицо или репортер СМИ либо, что гораздо хуже - политик, вне правового регулирования - потенциальный правонарушитель и зачастую, в силу обычной степени причиненных убытков (физического и/или материального и/либо первичного морального вреда и вторичного морального вреда; упущенной выгоды) - потенциальный особо опасный преступник [23, с. 43; 25, с. 10, 30, с. 82; 34, с. 11].

Необходимо, чтобы все руководители высшего звена, но прежде всего, депутаты парламента (народными их следует именовать только после того, когда станет вполне ясно, кто из них является собственно народным, а кто антинародным депутатом), Президент Украины, Премьер-министр, иные члены Кабинета Министров и др., имели базовое высшее образование уровня магистра (приравниваемого к нему – уровня специалиста) по одному из направлений общественной деятельности по производству общественно полезных потребительских стоимостей (товаров, услуг), а министры и приравненные к ним руководители - по соответствующим направлениям такой общественной деятельности и второе базовое (а не сопутствующее) высшее юридическое образование уровня магистра (специалиста), а также не менее чем десятилетнюю положительную

практическую деятельность выпускника-магистра по соответствующим направлениям общественной деятельности.[43] В данном отношения не следует забывать и о Национальной программе правового образования населения, согласно абз. 3 разд. II которой, предоставление правового образования должно осуществляться во всех дошкольных, общеобразовательных, профессионально-технических, высших учебных заведениях и заведениях последипломного образования [83], что представляет собой систему фактически сопутствующего, а не базового юридического образования населения. Но в контексте занятия высших государственных должностей речь должна идти именно о базовом высшем юридическом образовании. Такое образование, лучше всего, чтобы было вторым после получения претендентом на высший государственный пост первого базового высшего образования по любому или соответствующему направлению базисных производств материальных благ (товаров, услуг).

В этой связи иногда хочется спросить тех, кто не имеет первого либо второго базового высшего юридического образования уровня магистра (специалиста) и из всех ног прется занять указанные должности :[44] А почему бы Вам не поработать хирургом? Если по такой странной логике для осуществления чисто юридической деятельности, по крайней мере, Президента Украины и депутатов парламента, не требуется наличия базового юридического образования, то зачем необходимо базовое медицинское образование

[43] Согласно требованиям новой доктрины одиннадцатиуровневого юридического и иного образования на академический (магистерский) уровень могут поступать лица, которые имеют уже диплом специалиста по соответствующей специальности, специализации и/или субспециализации и имеют по ней 3-5-летний положительный опыт практической деятельности [40, с. 76; 101]. Но в данном случае имеется в виду положительный десятилетний опыт работы уже выпускника академического (магистерского) уровня, когда общий опыт практической юридической деятельности будет уже не менее 13 лет.

[44] Особенно должность Президента Украины, в соответствии с требованиями ч. 2 ст. 102 Конституции Украины [72] является единственным из всех других субъектов властных полномочий или соответствующих государственных органов, кто в конечном итоге несет ответственность за соблюдение Основного закона, в первую очередь, требованиями ч. 2 ст. 3 Конституции Украины [72] в части утверждения и обеспечения правового статуса всех соотечественников (но не правового статуса меньшинства избирателей за счет соответствующего нарушения правового статуса большинства избирателей), а также должности депутатов парламента, где уровень юридической обусловленности соответствующих видов государственной деятельности является максимальным. И реализовать его наиболее эффективно, рационально и качественно без базового юридического образования просто таки невозможно.

и еще по специализации «хирургия» тому, кто делает хирургические операции? И т.п.

В этом отношении возникает удивление, когда лицо с историческим образованием, не являющемся производственным и тесно связанной с ним обслуживающим образованием, которыми являются, в частности, экономическое, финансовое, техническое, медицинское и др., либо системообразующим образованием, каковым является юридическое образование, занимали и занимают до сих пор различные должности в органах государственного управления и местного самоуправления [34, с. 11] и даже министров.

Высшее историческое образование является образованием для, к примеру, учителя истории общеобразовательной школы, по крайней мере, директора общеобразовательной школы (кем может стать учитель любой школьной специальности), преподавателя по историческим учебным дисциплинам в вузах (ректора вуза, кем также может стать преподаватель любой вузовской специальности со стажем не менее десяти лет по этому направлению) и др., или хотя бы для министра образования и науки (кем также аналогично может стать ректор ВУЗа, выросший из преподавателя любой вузовской специальности), но никак не для министра или руководителя ведомства любого иного направления.

В настоящее время в таком же отношении не является ни производственным или обслуживающим, ни системообразующим образованием так называемое «государственное управление», которое, по сути, представляет собой смесь исторического и политологического образования, когда первая аналогично музыке, спорту, искусству и др. может удовлетворить только развлекательные потребности личности, а вторая за пределами юриспруденции и вообще представляет собой ни что иное, как сплошную «балтологию», которая слишком далека от системообразующих знаний (т. е. знаний, необходимых для надлежащего упорядочения общественных отношений) и компетенций лица, на основе которых должно осуществляться государственное управление и местное самоуправление [34, с. 11-12].

Без наведения в государственном управлении соответствующего порядка с надлежащими компетенциями тех, кто осуществляет государственное управление и местное самоуправление, надеяться на компетентное выполнение государством и его государственными органами главной обязанности государства согласно требованиям ч. 2 ст. 3 Конституции Украины в части утверждения и обеспечения прав и

свобод человека [72], а говоря о более профессиональном подходе к определению сущности базисной конституционной обязанности государства – по наиболее эффективному, рациональному и качественному познанию, признанию, обеспечению и оперативному и максимально полному восстановлению правового статуса социосубъектов, о чем более подробно речь пойдет отдельно (см. вопрос 7 настоящей лекции), и вряд ли стоит надеяться [34, с. 12].

Сущность **третьей базисной характеристики (значения) права как суммативной категории, объединяющей все разработанное в государстве правовое регулирование**, проявляется в наличии такой внутренней системы права, как :

- отрасль (моноотрасль, полиотрасль, суботрасль) права;
- институт (моноинститут, полиинститут, субинститут) права;
- норма права, а также гипотеза, диспозиция и санкция нормы права [23, с. 39-40; 25, с. 12; 34, с. 12].

Необходимость выделения в качестве отдельных, в данном случае, самых меньших, составных элементов системы права - гипотезы, диспозиции и санкции нормы права, вызвана тем, что иногда диспозиция в общем виде излагается в одном правовом акте, а детализация диспозиции по квалифицирующим или иным признакам представлена в ином более специальном для данной ситуации правовом акте, что порождает появление бланкетных правовых норм, а если такая детализация содержится в иной части нормы либо в иной норме одного и того же правового акта, либо, когда гипотеза и диспозиция излагаются в одном правовом акте, а санкция в ином правовом акте; и т. д. - отсылочных норм права [25, с. 21; 34, с. 12].

Наибольшую значимость приобретает такой базисный элемент системы права, как отрасль права, что является самым высшим уровнем специализации норм права. И поэтому выглядит, мягко говоря, весьма непрофессиональным общепризнанный подход к наименованию отраслей права - Конституционное право Конституционное процессуальное право, Административное право Украины, Уголовное право Украины и др., тогда как фактически все это отрасли права, а не собственно право. Недостатки существующего наименования тех юридических наук, задачей которых является разработка правового регулирования той или иной стороны общественной деятельности, правом, а не отраслью права не исчерпываются [25, с. 21-22; 34, с. 12].

Многие из таких как регулятивных правовых юридических наук, так и антиделиктных правовых юридических наук имеют откровенно семантически необоснованные и/или непрофессионально

подобранные наименования, что в полной мере исправляется новой доктриной классификации юридических наук, что рассматривается отдельно [43, с. 59-72, 87-121].

В этом аспекте целесообразно лишь подчеркнуть то, что отраслями права следует называть лишь регулятивные юридические науки[45] и базисноантиделиктные юридические науки, тогда как процедурные юридические науки уже более правильно именовать не отраслями права, а соответствующим видом судопроизводства.

Ведь процедурные юридические науки должны разработать уже не правовую основу или базис для преодоления соответствующих правонарушений, что является задачей базисноантиделиктных юридических наук, а только правовой порядок или процедуру такого преодоления, т. е. судопроизводство [23 с. 22; 34, с. 12-13].

Детальный анализ семи вариантов наименования и содержания процедурных юридических наук, от чего происходило и название соответствующих кодексов, уже был проведен в рамках вопроса 6 лекции № 1 спецкурса об инновационных средствах преодоления хозяйственных криминальных и иных правонарушений [43, с. 115-121], а также в ряде иных авторских публикаций [25 с. 22-29; 34, с. 13-20 и др.].

Поэтому сейчас целесообразно перейти к детальному рассмотрению новой доктрины второго базисного свойства (значения) права как одной из базисных составляющих категорий правового статуса социосубьектов и целого ряда иных тесно связанных с данным свойством (значением) права инновационных доктрин и концепций правового статуса различных видов социосубьектов.

Начать же целесообразно с выяснения сущности и соотношения существующего законодательного урегулирования обеспечения соблюдения законов и иных правовых актов и правового статуса социосубьектов по Основному закону, прежде всего Украины, а уже после этого на данной основе - соответствующих положений Основных законов и иных стран постсоветского пространства и, на завершение, иных ведущих стран мира, а также по базисным международным правовым актам.

---

[45] Регулятивных юридических наук уже имеется и может быть в перспективе около 50-ти, что обосновывается в лекции № 1 в следующем спецкурсе об инновационных средствах преодоления хозяйственных криминальных и иных правонарушений [43, с. 60-61, 69, 90, 110].

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

Вопрос 2. Базисные положения Конституции Украины в части обеспечения соблюдения законов и утверждения правового статуса человека

В качестве базисных положений Конституции Украины в части правовой регламентации обеспечения соблюдения Основного закона и иных правовых актов и утверждения и обеспечения правового статуса человека наиболее правильно рассматривать следующие положения.

Раздел I. Общие положения :

Статья 1 : Украина является суверенным и независимым, демократическим, социальным, правовым государством.

Статья 3 :

1. Человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются в Украине наивысшей социальной ценностью.

2. Права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства. Государство отвечает перед человеком за свою деятельность. Утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства.

Статья 5 :

2. единственным источником власти в Украине является народ.[46]

3. Право определять и изменять конституционный строй в Украине принадлежит исключительно народу и не может быть узурпировано государством, его органами или должностными лицами.

4. Никто не может узурпировать государственную власть.

Статья 8 :

1. В Украине признается и действует принцип верховенства права.

Раздел II. Права, свободы и обязанности человека и гражданина :[47]

---

[46] Юридически грамотно – избиратели, которые только и могут реализовать такую власть в процессе выборов и референдума.

[47] Здесь и далее целесообразно было бы избегать одновременного применения терминов «гражданин» и «человек». В таком подходе уже кроется намек на разделение всего населения государства на людей и нелюдей, как это было еще в Древнем Риме, где все население первоначальное делилось на: а) квиритов (патрициев) - полноправных римских граждан; б) плебеев (от лат. - простолюдин) - переселенцы и жители покоренных латинских племен, которые были лишены политических прав, не принимали участия в перераспределении земли и имели ряд иных ограничений правового статуса; в) клиентов (от лат. - послушный) - иные иностранцы, отпущенные на волю рабы, незаконно рожденные дети и др., которые постоянно находились в разных формах зависимости от патрициев («их патронов»); г) рабов [1 и др.]. Все люди, которые постоянно проживают на территории определенного государства, должны иметь единый правовой статус независимо от того, хотят ли они получить гражданство

Статья 22 :

3. При принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод.

Статья 55 :

6. Каждый имеет право любыми не запрещенными законом средствами защищать свои права и свободы от нарушений и противоправных посягательств.

Статья 58 :

1. Законы и иные нормативно-правовые акты не имеют обратного действия во времени, кроме случаев, когда они смягчают или отменяют ответственность лица.

При этом следует иметь в виду, что согласно решению Конституционного Суда Украины, положение ч. 1 ст. 58 Конституции Украины о том, что законы и иные нормативно-правовые акты не имеют обратного действия во времени, кроме случаев, когда они смягчают или отменяют ответственность лица, следует понимать так, что оно касается человека и гражданина (физического лица) [101].

Данный подход, изложенный и в Основном законе, и в основанном на нем указанном решении Конституционного Суда Украины, является явно юридически непрофессиональным. Нельзя связывать

данного государства. В любом случае разделение населения страны на граждан и людей, тем более на уровне Основного закона, является в настоящее время откровенно некорректным и прямо противоречит требованиям ст. 1 и ч. 1 ст. 2 Всеобщей декларации прав человека [9], ст. 14 Конвенции о защите прав человека и основных свобод [48], ч. 1 ст. 2 Международного пакта о гражданских и политических правах [79] и аналогичным требованиям многих иных международных правовых актов, прямо запрещающие это делать - разделять население страны по тем или иным признакам на определенные версты населения с различным правовым статусом. Поэтому в контексте наиболее эффективного, рационального и качественного познания, признания, обеспечения, соблюдения и восстановления правового статуса социосубъектов более правильно говорить, если имеется необходимость акцентировать внимание на базисной разновидности социосубъектов, только о человеке или лишь о гражданине, избегая одновременного применения обоих указанных терминов. В то же время от разделения населения любой страны на две категории - людей и нелюдей, не избежать в контексте анализа отношения людей к правовому статусу друг к другу и к обязанности человека в контексте общечеловеческих ценностей всегда оставаться собственно Человеком. А именно такой упор и сделано в одном из базисных положений политсилы «Слуга народа» - «Стать Президентом Украины и остаться **собственно Человеком**». Этого же в силу своей генетической сущности никак не мог сделать и не очень и хотел делать и уже никогда и не сделает как собственно Президент страны П. Порошенко.

применение обратной силы закона лишь с антикриминальным судопроизводством и только в отношении физического лица.

Раздел V. Президент Украины :

Статья 102 :

2. Президент Украины является гарантом ... соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина.

Раздел VII. Прокуратура :

Статья 121 :

1. Прокуратура Украины составляет единую систему, на которую возлагаются :

1) поддержание государственного обвинения в суде;

2) представительство интересов гражданина или государства в суде в случаях, определенных законом;

3) надзор за соблюдением законов органами, осуществляющими оперативно-розыскную деятельность, дознание, досудебное следствие;

4) надзор за соблюдением законов при исполнении судебных решений по уголовным делам, а также при применении иных мер принудительного характера, связанных с ограничением личной свободы граждан [72].

Для сравнения ст. 5 «Основные функции прокуратуры» первичной редакции Закона Украины «О прокуратуре» от 5.11.1991 г. имела следующий вид :

1. Основными функциями прокуратуры являются :

1) надзор за соблюдением законов всеми органами, предприятиями, учреждениями, организациями, должностными лицами и гражданами;

2) надзор за соблюдением законов органами, которые ведут борьбу с преступностью и иными правонарушениями и расследуют деяния, содержащие признаки преступления;

3) расследование деяний, содержащих признаки преступления;

4) поддержание государственного обвинения, участие в рассмотрении в судах уголовных, гражданских дел и дел об административных правонарушениях и хозяйственных споров в арбитражных судах;

5) надзор за исполнением законов в местах содержания задержанных, предварительного заключения, при исполнении наказаний и применении иных мер принудительного характера, назначаемых судом;

6) надзор за соблюдением законов в Вооруженных Силах и органах Службы безопасности Украины.

3. На прокуратуру не могут возлагаться функции, не предусмотренные законами Украины [96].

В то же время, только по закону Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О прокуратуре» от 12.07.2001 г. № 2663-III в законе «О прокуратуре» данная статья получила названия «Функции прокуратуры» и была несколько изменена «шапка» первой части : «Прокуратура Украины составляет единую систему, на которую в соответствии с Конституцией Украины и настоящим Законом возлагаются следующие функции», тогда как функции прокуратуры уже с опозданием почти на пять лет получили точного копирования содержания функций по цитируемой ст. 121 первичной редакции Основного закона [72]; вторая часть ст. 5 была исключена, а бывшая часть третья этой же статьи стала второй также с несколько измененным текстом : «На прокуратуру не может возлагаться выполнение функций, не предусмотренных Конституцией Украины и настоящим Законом» [89].

Согласно закону Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно правосудия)» от 2.06.2016 г. № 1401-VIII, в Основном законе был ликвидирован разд. VII «Прокуратура», а вместо него в следующем разд. VIII «Правосудие» появилась ст. 131^1 следующего содержания :

«1. В Украине действует прокуратура, осуществляющая :

1) поддержание публичного обвинения в суде;

2) организацию и процессуальное руководство досудебным расследованием, решение в соответствии с законом иных вопросов в ходе криминального производства, надзор за негласными и иными следственными и розыскными действиями органов правопорядка;

3) представительство интересов государства в суде в исключительных случаях и в порядке, определенным законом» [90].

Несмотря на это, очередная редакция Закона Украины «О прокуратуре» от 14.10.2014 г. № 1697-VII, в части функций прокуратуры осталась неизменной до сих пор, и имеет уже ст. 2 «Функции прокуратуры» следующего содержания :

«1. На прокуратуру возлагаются следующие функции :

1) поддержание государственного обвинения в суде;

2) представительство интересов гражданина или государства в суде в случаях, определенных этим Законом;

3) надзор за соблюдением законов органами, осуществляющими оперативно-розыскную деятельность, дознание, досудебное следствие;

4) надзор за соблюдением законов при исполнении судебных решений по уголовным делам, а также при применении иных мер принудительного характера, связанных с ограничением личной свободы граждан.

3. На прокуратуру не могут возлагаться функции, не предусмотренные Конституцией Украины» [97].

Данная редакция в части собственно функций прокуратуры полностью воспроизводит содержание первичной ст. 121 Основного закона, а новая редакция функций по Основному закону в Закон Украины «О прокуратуре» и до сих пор не перешла.

Продолжая изложение первичной редакции Основного закона, следует обратить внимание на регулирование судебной власти, которое выглядело следующим образом :

Раздел VIII. Правосудие :

Статья 125 :

2. Высшим судебным органом в системе судов общей юрисдикции является Верховный Суд Украины.

3. Высшими судебными органами специализированных судов являются соответствующие высшие суды.

4. В соответствии с законом действуют апелляционные и местные суды.

5. Создание чрезвычайных и особых судов не допускается [72].

В то же время, согласно Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно правосудия)» от 2.06.2016 г. № 1401-VIII, ст. 125 Основного закона приобрела несколько иное содержание :

3. Верховный Суд является высшим судом в системе судоустройства Украины.

4. В соответствии с законом могут действовать высшие специализированные суды.

5. С целью защиты прав, свобод и интересов лица в сфере публично-правовых отношений действуют административные суды.

6. Создание чрезвычайных и особых судов не допускается [90].

В то же время иерархия и специализация судов в ст. 125 и др. Конституции Украины обоих указанных редакций не детализируется.

Кроме этого, на первый взгляд, кажется, что руководство прокуратуры, своевременно не инициируя внесение измененных редакций о функциях прокуратуры и в закон об этом государственном органе, постоянно нарушало требования ч. 1 и ч. 2 ст. 8 Основного Закона, согласно которым в нашем государстве признается и действует принцип верховенства права и законы и иные нормативно-

правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей [72].

На самом же деле все выглядит как раз наоборот. Законодатели, внося в Основной закон по этому поводу изменения, в т. ч. и в виде самой первой редакции ч. 1 ст. 121 Конституции Украины [72], которая принципиально сужала сущность и объем функций прокуратуры по сравнению с действующими на то время соответствующими положениями ч. 1 ст. 5 «Основные функции прокуратуры» первичной редакции Закона Украины «О прокуратуре» от 5.11.1991 г. (когда целесообразно дополнительно подчеркнуть, что эти положения вместе с указанным законом появились в результате реализации украинским народом своей власти уже после провозглашения независимости) [96], цинично нарушали уже при принятии первичной редакции Основного закона ряд следующих его положений :

- ч. 2 ст. 3 Конституции Украины [72], согласно которым собственно прокуратуре как базисному государственному органу, который в контексте главной обязанности государства и его органов в первую очередь призван обеспечивать и утверждать права и свободы человека, что с принципиально зауженными ее полномочиями делать наиболее эффективно, рационально и качественно уже стало просто невозможно;

- ч. 3 ст. 22 Конституции Украины [72], в соответствии с которыми запрещается при принятии новых законов, в т. ч. и Основного закона, и иных правовых актов сужать существующий содержание и объем прав и свобод человека, а принципиально суженные полномочия прокуратуры в направлении возможностей данного государственного органа наиболее эффективно, рационально и качественно выполнять указанную главную обязанность государства соответствующим образом сужали содержание и объем прав и свобод собственно самих людей;

- ч. 6 ст. 55 и ч. 2 ст. 102 Конституции Украины [72], согласно которым у Президента Украины как гаранта соблюдения Основного и правового статуса всех своих соотечественников значительно ослабевали предусмотренные законом средства выполнения данной своей базисной миссии с помощью прокуратуры, в данном отношении своей правовой руки.

Поэтому необходимо прокуратуре возвратить все ее полномочия, за исключением ведения досудебного следствия по определенной категории криминальных правонарушений и поддержания обвинения

или иной обвинительной участи как представителя государства в различных видах судопроизводства либо процессуальное руководство следствием.

Процессуальное руководство должны осуществлять руководители соответствующих подразделений следотуры, а необходимость сочетания всех видов следствия в едином антиделиктному органе - следственном комитете или следотуре, представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира уже начали предлагать с широкой апробацией по веб-сайтам еще с 2010 г. [13, с. 17; 15; 16; 17; 18; 84, с. 11 и др.], что до сих пор не нашло официальной поддержки, несмотря на достаточно активные в последние годы процессы реформирования следственных подразделений, например, образование государственного бюро расследования [8], вместо которого значительно эффективнее, рациональнее и качественнее было бы создать собственно следотуру, что более детально рассматривается отдельно (см. вопрос 7 настоящей лекции).

Поддержание же обвинения и иное представительство государства в судопроизводстве, как и защита и иное оправдывающее участие в различных видах судопроизводства, должны осуществлять отдельные структурные подразделения адвокатуры, где также должен быть и третье структурное подразделение с иной юридической помощью.

Стороны обвинения и защиты должны быть только сторонами в различных видах судопроизводства, а собственно судопроизводство должны осуществлять сначала следотура или, там где это необходимо, иные досудебные органы, а в последствии и суд.

Конечно, зарождение определенного вида судопроизводства должно находиться в контексте осуществления положительной антикриминальной или иного вида юридической ответственности, что уже находится в сфере функций ордистотуры – перспективного единого антиделиктного органа, который призван объединить с соответствующей специализацией ордистов все функции осуществления ордистической деятельности (негласной, так называемой оперативно-розыскной), и создание которого также с 2010 г. [13, с. 17; 15; 16; 17; 18; 84, с. 11 и др.] предлагали представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира (см. вопрос 7 настоящей лекции). В таком понимании ордисты, которые должны осуществлять помогающее (в целях получения доказательств) и контролирующее (с задачей предупреждения и пресечения коррупции) ордистическое сопровождение следственной и судебной деятельности, также относятся к субъектам, осуществляющим судопроизводство.

Такие инновационные подходы представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира уже предлагали осуществлять в контексте коренного реформирования действующего действительно криминального производства в собственно антикриминальное судопроизводство с четким разграничением и действительным уравновешиванием процессуальных функций стороны защиты и обвинения [42, с. 44-45 и др.], что также рассматривается и в третьей лекции данного спецкурса (см. вопрос 1 лекции 3).

В этом отношении также достаточно интересен опыт Эстонской Республики, согласно требованиям ст. ст. 132, 139 и др. Основного закона которой, функции так называемого общего надзора прокуратуры в определенной степени осуществляет в хозяйственной деятельности Государственный контроль, а в законодательной и исполнительной деятельности Канцлер юстиции [73].

В контексте же различных видов судопроизводства представляется достаточно правильной функция конституционного надзора в соответствии со ст. ст. 149, 152 и др. Конституции Эстонской Республики фактически передана судам общей компетенции [73]. Судьи любой специализации обязаны не применять никаких законов и иных правовых актов, противоречащих Основному закону, а Государственные суды (в понимании украинских парламентариев - высшие специализированные суды, а представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира - соответствующие судебные палаты Верховного Суда Украины) имеют полномочия признавать недействительным любой закон или иной правовой акт, противоречащий Основному закону [73].

Еще больше напоминает осуществление традиционного прокурорского общего надзора[48] деятельность Защитника прав, согласно разд. XI dis «Защитник прав» Конституции Франции.[49] В соответствии с требованиями абз. 1 ст. 71-1 Основного закона этого государства, Защитник прав следит за соблюдением прав и свобод административными службами государства, административными территориальными образованиями, государственными учреждениями,

[48] От чего больше всего шарахаются и чего откровенно цинично не признают украинские парламентарии, скорее всего, выполняя заказ тех, кому значительно удобнее жить и быстро «набивать капустой» свои карманы в условиях административного произвола и/либо мошеннических способов осуществления предпринимательской деятельности.

[49] Что в этой части также более детально рассматривается отдельно (см. вопрос 4 настоящей лекции).

а также любыми органами, на которые возлагается миссия публичных служб или в отношении которых органический закон наделяет его определенными полномочиями [53].

Можно найти и иные подобного рода случаи признания европейскими и другими государствами мира необходимости осуществления собственно такого направления государственной деятельности с тем, чтобы обеспечить и восстановить законность и правовой статус всех своих соотечественников.

Таким образом, возвращая прокуратуре необходимые полномочия, следует и усовершенствовать их таким образом, чтобы превратить органы прокуратуры в **Правую руку Президента Украины** как гаранта соблюдения и наиболее оперативного и максимально полного восстановления положений Основного закона и правового статуса всех наших соотечественников, так и в **Левую руку собственно парламента**, чтобы все изданные в государстве иные правовые акты в полной мере соответствовали основному «продукта» парламента - Основному и текущим законам.

И все это охватывается такой базисной функцией прокуратуры, как обеспечение оперативного и наиболее эффективного, рационального и качественного выполнения базисной конституционной обязанности государства осуществлением надзора за точным, единообразным и неуклонным соблюдением всеми физическими и юридическими лицами на территории государства, а также представителями всех ветвей государственной власти, в т. ч. парламентом, правительством и судами, а также собственно самим Гарантом такого соблюдения – Президентом государства, законов и иных правовых актов, а также за максимально полным восстановлением правового статуса потерпевших и за неотвратимым привлечением виновных субъектов властных полномочий и/или иных лиц к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности.

Конституционный кодекс Украины призван вместо соответствующего закона о прокуратуре уже детализировать порядок и механизмы осуществления данной базисной функции прокуратуры как атрибута собственно украинской государственности, а не правосудия, что фактически имеет место в настоящее время.

Более правильно, чтобы Президент государства и его правая рука – прокуратура, рассматривались в качестве базисных атрибутов государственности, не относящихся к какой-либо из ветвей государственной власти а, напротив, является базисным рычагом системы сдержек и противовесов, обеспечивающим точное, единообразное и неуклонное соблюдение каждой из этих ветвей

власти правовых актов и правового статуса всех соотечественников, предупреждение нарушения и максимально полное восстановление нарушенного правового статуса. Прокуратура в таком отношении – и за самим Гарантом такого соблюдения.

Раздел XII. Конституционный Суд Украины :

Статья 147 :

1. Конституционный Суд Украины является единственным органом конституционной юрисдикции в Украине.

2. Конституционный Суд Украины решает вопрос о соответствии законов и иных правовых актов Конституции Украины и дает официальное толкование Конституции Украины и законов Украины.

Статья 150 :

1. К полномочиям Конституционного Суда Украины относится :

1) решение вопросов о соответствии Конституции Украины (конституционности):

- законов и иных правовых актов Верховной Рады Украины;
- актов Президента Украины;
- актов Кабинета Министров Украины;
- правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым.

2) официальное толкование Конституции Украины и законов Украины.

2. По вопросам, предусмотренным этой статьей, Конституционный Суд Украины принимает решения, обязательные к исполнению на территории Украины, которые являются окончательными и не могут быть обжалованы [72].

Согласно упомянутому закону Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно правосудия)» от 2 июня 2016 г. № 1401-VIII, данный раздел Основного закона приобрел в этом отношении такие непринципиальные изменения :

Статья 147:

1. Конституционный Суд Украины решает вопрос о соответствии Конституции Украины законов Украины и в предусмотренных Конституцией случаях других актов, осуществляет официальное толкование Конституции Украины, а также иные полномочия в соответствии с настоящей Конституцией [90].

Статья 150:

1. К полномочиям Конституционного Суда Украины относится:

1) решение вопросов о соответствии Конституции Украины (конституционности):

- законов и других правовых актов Верховной Рады Украины;

- актов Президента Украины;
- актов Кабинета Министров Украины;
- правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым;

2) официальное толкование Конституции Украины;

3) осуществление иных полномочий, предусмотренных Конституцией Украины [90].

В то же время в соответствии все с тем же законом «О внесении изменений в Конституцию Украины (относительно правосудия)» от 2 июня 2016 г., № 1401-VIII, в данном разделе Основного закона появились и принципиальные изменения в виде дополнительной ст. 151^{-1} следующего содержания : «Конституционный Суд Украины решает вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) закона Украины по конституционной жалобе лица, считающего, что примененный в конечном судебном решении по его делу закон Украины противоречит Конституции Украины. Конституционная жалоба может быть подана в случае, если все остальные внутренние средства правовой защиты исчерпаны» [90].

В этом случае формально уже признается право и любого обычного гражданина, который считает, что примененный в конечном судебном решении по его делу закон Украины противоречит Конституции Украины, что, однако, цинично и откровенно непрофессионально противоречит иному положению Основного закона, в частности, ч. 3 ст. 8, согласно которой «нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия. Обращение в суд для защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина непосредственно на основании Конституции Украины гарантируется» [72].

Цитируемое базисное положение Основного закона в части верховенства права появилось с самого начала принятия Конституции Украины и не подвергалось никаким последующим изменениям, а за более чем двадцатилетнюю жизнь украинского Основного закона чиновники так и не предоставили возможности реально воспользоваться этим правом, несмотря на то, что еще с 2007 г. представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира уже предлагали, в т. ч. и через презентацию соответствующих публикаций на различных веб-сайтах, реальный способ реализации этого права посредством появления и в составе Верховного Суда Украины наряду с иными судебными палатами и Конституционной судебной палаты, дублирования данной и иных судебных палат на уровне областного суда и в виде специализаций судей местных судов [14, с. 45-46; 17; 18; 20; 22; 44, с. 23-24; 76, с. 15; 84, с. 42-43 и др.].

Данное достаточно обоснованное предложение реализовали законодатели, к сожалению, только Кыргызской Республики, которые, как будет показано далее, в процессе аналитического сопоставления содержания двух редакций Основного закона данной страны (см. вопрос 3 настоящей лекции) [61; 62], 27.06.2010 г. в абз. 2 ч. 3 ст. 93 и в ст. 97 разд. 6 второй редакции Основного закона уже вместо Конституционного Суда Кыргызской Республики предусмотрели в составе Верховного Суда Кыргызской Республики Конституционную судебную палату [63].

Противоположную и достаточно алогичную в этом отношении позицию заняли туркменские законодатели, которые и в Основном законе [69; 70], и в текущем законе о суде [85] вообще обошли проблему осуществления судебного конституционного надзора, что более детально рассматривается отдельно (см. вопрос 3 настоящей лекции).

Вопрос 3. Сущность и аналитическое сопоставление базисных положений правового статуса человека с соответствующими положениями Основных законов иных стран постсоветского пространства

Сущность базисных положений регламентации и обеспечения правового статуса граждан за Основными законами стран постсоветского пространства, их аналитическое сопоставление между собой и комментирования в контексте соответствующих базисных положений Конституции Украины наиболее правильно представить следующим образом.

Конституция Азербайджанской Республики

Статья 7. Азербайджанское государство :

I. Азербайджанское государство - демократическая, правовая, светская, унитарная республика.

Статья 12. Высшая цель государства :

I. Обеспечение прав и свобод человека и гражданина, достойного уровня жизни гражданам Азербайджанской Республики - высшая цель государства.

II. Права и свободы человека и гражданина, перечисленные в настоящей Конституции, применяются в соответствии с международными договорами, участницей которых является Азербайджанская Республика.

Статья 24. Основной принцип прав и свобод человека и гражданина :

I. Человеческое достоинство защищается и уважается.

II. Каждый с момента рождения обладает неприкосновенными, незыблемыми и неотъемлемыми правами и свободами.

III. Права и свободы включают также ответственность и обязанности каждого перед обществом и другими лицами. Злоупотребление правами не допускается.

Статья 26. Защита прав и свобод человека и гражданина :

I. Каждый вправе защищать не запрещенными законом способами и средствами свои права и свободы.

II. Государство гарантирует защиту прав и свобод каждого.

Статья 71. Гарантия прав и свобод человека и гражданина :

I. Соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции, является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной властей.

II. Никто не может ограничить осуществление прав и свобод человека и гражданина. Права и свободы каждого ограничиваются основаниями, установленными в настоящей Конституции и законах, а также правами и свободами других. **Ограничение прав и свобод должно быть пропорционально ожидаемому государством результату**.

III. При объявлении войны, военного и чрезвычайного положения, а также мобилизации, осуществление прав и свобод человека и гражданина может быть частично и временно ограничено с учетом международных обязательств Азербайджанской Республики. О правах и свободах, осуществление которых ограничено, заблаговременно извещается население.

IV. Никто ни при каких обстоятельствах не может быть принужден к выражению своих религиозных и иных убеждений, мыслей и преследоваться за них.

V. Ни одно положение Конституции не может истолковываться как направленное на упразднение прав и свобод человека и гражданина.

VI. На территории Азербайджанской Республики права и свободы человека и гражданина являются непосредственно действующими.

VII. Споры, связанные с нарушением прав и свобод человека и гражданина, разрешаются судами.

VIII. Никто не может нести ответственность за деяние, которое в момент совершения не признавалось правонарушением. Если законом, принятым после совершения правонарушения, ответственность за такие действия устранена или смягчена, то применяется новый закон.

IX. **Каждый может совершать действия, не запрещенные законом, и никто не может принуждаться к совершению действий, не предусмотренных законом.**

X. Государственные органы могут осуществлять деятельность лишь на основании настоящей Конституции, в порядке и пределах, установленных законом.

Статья 99. Принадлежность исполнительной власти :

В Азербайджанской Республике исполнительная власть принадлежит Президенту Азербайджанской Республики.

Статья 103. Присяга лица, избранного Президентом Азербайджанской Республики :

I. Лицо, избранное Президентом Азербайджанской Республики, в течение 3 дней, начиная со дня объявления итогов выборов Президента Азербайджанской Республики, в присутствии судей Конституционного Суда Азербайджанской Республики приносит следующую присягу : «Клянусь при осуществлении полномочий Президента Азербайджанской Республики соблюдать Конституцию Азербайджанской Республики, защищать независимость и территориальную целостность государства, достойно служить народу».

Глава VII. Судебная власть :

Статья 125. Осуществление судебной власти :

I. Судебную власть в Азербайджанской Республике осуществляют посредством правосудия только суды.

II. Судебную власть осуществляют Конституционный Суд Азербайджанской Республики, Верховный Суд Азербайджанской Республики, апелляционные суды Азербайджанской Республики, общие и специализированные суды Азербайджанской Республики.

III. Судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского и уголовного судопроизводства и других форм, предусмотренных законом.

IV. В уголовном судопроизводстве участвуют Прокуратура Азербайджанской Республики и защита.

VI. Применение не предусмотренных законом правовых средств в целях изменения полномочий судов и создание чрезвычайных судов запрещаются.

VII. **Судопроизводство должно обеспечивать установление истины**.

Статья 130. Конституционный Суд Азербайджанской Республики :

III. Конституционный Суд Азербайджанской Республики по запросам Президента … решает вопросы :

2) о соответствии указов Президента …, постановлений Кабинета Министров …, нормативных правовых актов центральных органов исполнительной власти законам Азербайджанской Республики;

3) о соответствии постановлений Кабинета Министров … и нормативных правовых актов центральных органов исполнительной власти указам Президента …;

4) о соответствии в предусмотренных в законе случаях решений Верховного Суда : Конституции и законам Азербайджанской Республики;

8) о разрешении споров, связанных с разграничением полномочий между законодательной, исполнительной и судебной властями.

V. Каждый вправе в установленном законом порядке обжаловать в Конституционный Суд … нормативные акты органов законодательной и исполнительной власти, акты муниципалитетов и судов, нарушающие его права и свободы, для решения Конституционным Судом … вопросов, указанных в пунктах 1-7 части III настоящей статьи, в целях восстановления нарушенных прав и свобод человека.

VI. Суды могут в установленном законами … порядке обращаться в Конституционный Суд о толковании Конституции и законов … по вопросам осуществления прав и свобод человека.

VII. Уполномоченный по правам человека …. вправе в связи с нормативными актами органов законодательной и исполнительной власти, актами муниципалитетов и судов, нарушающими права и свободы человека, обратиться в установленном законом порядке в Конституционный Суд … для решения … вопросов, указанных в пунктах 1-7 части III настоящей статьи.

Статья 131. Верховный Суд Азербайджанской Республики :

I. Верховный Суд Азербайджанской Республики является высшим судебным органом по гражданским, уголовным и другим делам, отнесенным к производству общих и специализированных судов; он осуществляет правосудие в кассационном порядке; дает разъяснения по вопросам судебной практики.

Статья 133. Прокуратура Азербайджанской Республики :

I. Прокуратура Азербайджанской Республики осуществляет в предусмотренном законом порядке и случаях надзор за исполнением и применением законов; в предусмотренных законом случаях возбуждает уголовные дела и ведет следствие; поддерживает в суде государственное обвинение; возбуждает в суде иск; приносит протесты на решения суда.

II. Прокуратура Азербайджанской Республики является единым централизованным органом, основанным на подчинении территориальных и специализированных прокуроров Генеральному прокурору Азербайджанской Республики [56].

Следовательно, Президент этого государства прямо не уполномочивается быть гарантом соблюдения Основного закона и правового статуса граждан (в присяге только указано – «служить народу»), прокуратура осуществляет традиционные функции, в т. ч. и общего надзора, Конституционный Суд разрешает также вопросы соответствия подзаконных правовых актов законам, решений судов Основному и текущим законам, разрешает споры между ветвями государственной власти и рассматривает обращения любых лиц в отношении нарушения правового статуса граждан, а специализация судов и судей общей компетентности в Основном законе четко и исчерпывающе не прописана.

Конституция Республики Армения от 5 июля 1995 г.

Статья 42 :

3. Запрещается назначение наказания более строгого, чем то, которое могло быть применено по закону, действующему в момент совершения преступления.

4. Человек не может быть признан виновным в преступлении, если по закону, действующему в момент совершения деяния, оно не считалось преступлением.

5. Закон, устанавливающий ответственность или усиливающий ответственность, обратной силы не имеет [57].

Конституция Республики Армения от 27 ноября 2005 г.

Статья 22 :

3. Запрещается назначение более строгого наказания, чем то, которое могло быть применено по закону, действующему в момент совершения преступления.

4. Человек не может быть признан виновным в преступлении, если по закону, действующему в момент совершения деяния, оно не считалось преступлением.

5. Закон, исключающий наказуемость за деяние или смягчающий наказание, имеет обратную силу.

6. Закон, устанавливающий или отягчающий ответственность, обратной силы не имеет.

Статья 42 :

1. Основные права и свободы человека и гражданина, закрепленные Конституцией, не исключают других прав и свобод, установленных законами и международными договорами.

2. Каждый свободен совершать то, что не запрещено законом и не нарушает права и свободы иных лиц. Никто не может нести обязанности, которые не установлены законом.

3. Законы и иные правовые акты, ухудшающие правовое положение лица, не имеют обратной силы.

4. Правовые акты, улучшающие правовое положение лица, исключающие или смягчающие его ответственность, имеют обратную силу, если это предусмотрено такими актами [58].

Конституция Республики Армения от 5 декабря 2015 г.

Статья 1 : Республика Армения – суверенное, демократическое, социальное, правовое государство.

Статья 3. Человек, его достоинство, основные права и свободы :

1. В Республике Армения человек - высшая ценность. Неотчуждаемое достоинство человека - неотъемлемая основа его прав и свобод.

2. Уважение и защита основных прав и свобод человека и гражданина - обязанности публичной власти.

3. Публичная власть ограничена основными правами и свободами человека и гражданина, являющимися непосредственно действующим правом.

Статья 52. Право на обращение к Защитнику прав человека : Каждый имеет право на получение содействия Защитника прав человека в случае нарушения государственными органами, органами местного самоуправления и должностными лицами, а в установленных Законом о Защитнике прав человека случаях также организациями своих прав и свобод, закрепленных Конституцией и законами. Подробности устанавливаются законом.

Статья 72. Принцип законности при установлении преступлений и назначении наказаний : Никто не может быть осужден за такое действие или бездействие, которое в момент совершения не являлось преступлением. Не может быть назначено более строгое наказание, чем то, которое подлежало применению в момент совершения преступления. Закон, отменяющий наказуемость деяния или смягчающий наказание, имеет обратную силу.

Статья 73. Обратная сила законов и иных правовых актов :[50]

[50] Такие же положения, но наряду с иными, были впервые предусмотрены в цитированной ст. 42 Конституции Республики Армения в редакции от 27.11.2005 г., в то

1. Законы и иные правовые акты, ухудшающие правовое положение лица, обратной силы не имеют.

2. Законы и иные правовые акты, улучшающие правовое положение лица, имеют обратную силу, если это предусмотрено этими актами.

В этом случае в отличие от позиции в Основном законе законодателей всех иных стран постсоветского пространства (см. вопрос 3 настоящей лекции) и мира в целом (см. вопрос 4 настоящей лекции), в т. ч. и международных правовых актов (см. вопросы 5, 6 настоящей лекции), обратная сила закона рассматривается не только в контексте лишь привлечения к карательно-воспитательной мере антикриминальной ответственности, а и в общеправовом отношении в контексте ухудшения и улучшения правового положения лица.

Следует также подчеркнуть, что и в Конституции Республики Армении в редакции от 5.07.1995 г. эти же положения излагались в цитированной выше ст. 42 только в связи с привлечением лица к антикриминальной ответственности [57], в то время как в Основном законе этой страны в редакции от 27.11.2005 г. статья с такими же положениями в отношении антикриминального судопроизводства поменяла номер на 22, одновременно с этим в статье с номером 42 стали уже излагаться положения нового общеправового статуса принципа обратной силы закона [58], что повторилось также и в Конституции Республики Армении в редакции от 5.12.2015 г. в статьях с номерами соответственно 72 и 73 [58].

Таким образом, армянские парламентарии, включив в Основной закон более обоснованные и профессионально выдержанные положения об общеправовом статусе принципа обратной силы закона, еще не смогли отказаться и от традиционного отображения пределов действия этого принципа в рамках антикриминального судопроизводства. А данный подход является уже явной ошибкой или в данном случае – скорее всего результатом традиционной особой осторожности законодателей всех без исключения стран мира (особенно английских, у которых, как и у всех титульных англичан, присутствует весьма значительная доля генетического консерватизма) в отношении любых инновационных положений юриспруденции, на основе обыденного сознания, **а мало ли что!!!???**

время как в также уже цитированной ст. 22 данной редакции Основного закона остались и прежние положения, касающиеся обратной силы закона в антикриминальном судопроизводстве [58].

Статья 76. Ограничения основных прав и свобод во время чрезвычайного или военного положения : Во время чрезвычайного или военного положения основные права и свободы человека и гражданина, за исключением указанных в статьях 23-26, 28-30, 35-37, части 1 статьи 38, части 1 статьи 41, части 1, первом предложении части 5 и части 8 статьи 47, статье 52, части 2 статьи 55, статьях 56, 61, 63-72 Конституции, могут быть в установленном законом порядке временно приостановлены или подвергнуты дополнительным ограничениям лишь настолько, насколько этого требует ситуация - в пределах международных обязательств, принятых в отношении отклонения от обязательств во время чрезвычайного или военного положения..

В данном случае предусматривается наибольший перечень прав и свобод граждан, которые не должны нарушаться даже во время чрезвычайного и военного положения, что является недостаточно обоснованным. В такой перечень должны входить только те права, свободы, обязанности и интересы граждан и иных социосубъектов, которые, исходя из общечеловеческих ценностей и принципа справедливости, объективно относятся к категории наивысших социальных ценностей.

Статья 79. Принцип определенности : **При ограничении основных прав и свобод законы должны устанавливать основания и объем этих ограничений**, быть в достаточной мере определенными, чтобы носители и адресаты этих прав и свобод были в состоянии проявлять соответствующее поведение.

Статья 81. Основные права и свободы и международная правовая практика :

1. При толковании положений об основных правах и свободах, закрепленных в Конституции, учитывается практика органов, действующих на основании международных договоров о правах человека, ратифицированных Республикой Армения.

2. **Ограничения основных прав и свобод не могут превышать ограничения,** установленные международными договорами Республики Армения.

Статья 123. Статус и функции Президента Республики :

1. Президент Республики - глава государства.

2. Президент Республики следит за соблюдением Конституции.

3. Президент Республики при осуществлении своих полномочий беспристрастен и руководствуется исключительно общегосударственными и общенациональными интересами.

4. Президент Республики осуществляет свои функции посредством полномочий, установленных Конституцией.

Статья 127. Вступление в должность Президента Республики :

1. Президент Республики вступает в должность в день завершения полномочий предыдущего Президента Республики.

2. Президент Республики, избранный посредством внеочередных выборов, вступает в должность на десятый день после избрания.

3. Президент Республики вступает в должность на специальном заседании Национального Собрания с принесением народу следующей присяги : «Вступая в должность Президента Республики, клянусь : быть верным Конституции Республики Армения, при осуществлении своих полномочий быть беспристрастным, руководствоваться только общегосударственными и общенациональными интересами и вложить все свои силы в дело укрепления национального единства».

Глава 7. Суды и Высший судебный совет :

Статья 163. Суды :

1. В Республике Армения действуют Конституционный Суд, Кассационный суд, апелляционные суды, суды первой инстанции общей юрисдикции, а также Административный суд. В предусмотренных законом случаях могут создаваться специализированные суды.

Статья 167. Конституционный Суд :

1. Конституционное правосудие осуществляет Конституционный Суд, обеспечивая верховенство Конституции.

Статья 168. Полномочия Конституционного Суда :

1. Конституционный Суд в порядке, установленном законом о Конституционном Суде :

1) определяет соответствие законов, постановлений Национального Собрания, указов и распоряжений Президента Республики, постановлений, подзаконных нормативных правовых актов Правительства и Премьер-министра Конституции;

4) разрешает споры между конституционными органами, возникающие в связи с их конституционными полномочиями;

Статья 169. Обращение в Конституционный Суд :

1. В Конституционный Суд могут обращаться :

8) каждое лицо - по конкретному делу, когда имеется окончательный акт суда, исчерпаны все средства судебной защиты и оспаривается конституционность примененного в его отношении этим актом положения нормативного правового акта, что привело к нарушению его основных прав и свобод, закрепленных в Главе 2

Конституции, с учетом также толкования, данного соответствующему положению в правоприменительной практике;

9) Генеральный прокурор - по вопросам конституционности положений нормативных правовых актов, касающихся конкретного производства, осуществляемого Прокуратурой, а также в случае, установленном пунктом 11 статьи 168 Конституции;

10) Защитник прав человека - по вопросам соответствия перечисленных в пункте 1 статьи 168 Конституции нормативных правовых актов положениям Главы 2 Конституции;

Статья 171. Кассационный суд :

1. В Республике Армения высшей судебной инстанцией, за исключением сферы конституционного правосудия, является Кассационный суд.

2. Кассационный суд в пределах установленных законом полномочий посредством пересмотра судебных актов:

1) обеспечивает единообразное применение законов и иных нормативных правовых актов;

2) устраняет фундаментальные нарушения прав и свобод человека.

Глава 8. Прокуратура и следственные органы :

Статья 176. Прокуратура :

1. Прокуратура является единой системой, которой руководит Генеральный прокурор.

2. Прокуратура в установленных законом случаях и порядке:

1) возбуждает уголовное преследование;

2) осуществляет надзор за законностью досудебного уголовного производства;

3) поддерживает обвинение в суде;

4) опротестовывает решения, приговоры и постановления судов;

5) осуществляет надзор за законностью применения наказаний и иных мер принуждения.

3. Прокуратура в установленных законом исключительных случаях и порядке возбуждает в суде иск о защите государственных интересов.

Глава 10. Защитник прав человека :

Статья 191. Функции и полномочия Защитника прав человека :

1. Защитник прав человека является независимым должностным лицом, которое следит за соблюдением прав и свобод человека государственными органами, органами местного самоуправления и должностными лицами, а в случаях, установленных Законом о Защитнике прав человека, - также организациями, содействует восстановлению нарушенных прав и свобод, совершенствованию нормативных правовых актов, касающихся прав и свобод [58].

Следовательно, в Армении гарантом соблюдения Основного закона и правового статуса граждан является не Президент, а Конституционный Суд и Кассационные суды и дополнительно правового статуса человека – Защитник прав человека, который в этой части осуществляет, по сути, традиционные функции прокурорского общего надзора, тогда как прокуратура алогично является атрибутом сугубо правосудия. Специализация судов и судей в Основном законе не затрагивается.

Конституция Республики Беларусь

Статья 1 : Республика Беларусь – унитарное демократическое социальное правовое государство.

Статья 2 :

1. Человек, его права, свободы и гарантии их реализации являются высшей ценностью и целью общества и государства.

2. Государство ответственно перед гражданином за создание условий для свободного и достойного развития личности. Гражданин ответствен перед государством за неукоснительное исполнение обязанностей, возложенных на него Конституцией.

Статья 21 :

1. Обеспечение прав и свобод граждан Республики Беларусь является высшей целью государства.

3. Государство гарантирует права и свободы граждан Беларуси, закрепленные в Конституции, законах и предусмотренные международными обязательствами государства.

Статья 22 : Все равны перед законом и имеют право без всякой дискриминации на равную защиту прав и законных интересов.

Статья 53 : Каждый обязан уважать достоинство, права, свободы, законные интересы других лиц.

Статья 63 **:**

1. Осуществление предусмотренных настоящей Конституцией прав и свобод личности может быть приостановлено только в условиях чрезвычайного или военного положения в порядке и пределах, определенных Конституцией и законом.

2. При осуществлении особых мер в период чрезвычайного положения не могут ограничиваться права, предусмотренные в ст. 24 (право на жизнь), ч. 3 ст. 25 (запрет подвергать пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство обращению или наказанию, а также без согласия лица подвергать его медицинским или иным опытам), ст. 26 (презумпция невиновности) и ст. 31 (свобода вероисповедания) Конституции.

Статья 79 :

1. Президент Республики Беларусь является Главой государства, гарантом Конституции Республики Беларусь, прав и свобод человека и гражданина.

Глава 6. Суд :

Статья 112 :

1. Суды осуществляют правосудие на основе Конституции и принятых в соответствии с ней иных нормативных актов.

2. Если при рассмотрении конкретного дела суд придет к выводу о несоответствии нормативного акта Конституции, он принимает решение в соответствии с Конституцией и ставит в установленном порядке вопрос о признании данного нормативного акта неконституционным.

Статья 116 : Контроль за конституционностью нормативных актов в государстве осуществляется Конституционным Судом Республики Беларусь.

Глава 7. Прокуратура :

Статья 125 :

1. Надзор за точным и единообразным исполнением законов, декретов, указов и иных нормативных актов министерствами и другими подведомственными Совету Министров органами, местными представительными и исполнительными органами, предприятиями, организациями и учреждениями, общественными объединениями, должностными лицами и гражданами возлагается на Генерального прокурора Республики Беларусь и подчиненных ему прокуроров.

2. Прокуратура осуществляет надзор за исполнением законов при расследовании преступлений, соответствием закону судебных решений по гражданским, уголовным делам и делам об административных правонарушениях, в случаях, предусмотренных законом, проводит предварительное следствие, поддерживает государственное обвинение в судах.

Глава 8. Комитет государственного контроля :

Статья 129 : Государственный контроль за исполнением республиканского бюджета, использованием государственной собственности, исполнением актов Президента, Парламента, Правительства и других государственных органов, регулирующих отношения государственной собственности, хозяйственные, финансовые и налоговые отношения, осуществляет Комитет государственного контроля [59].

Подытоживая изложенное, следует сделать вывод о том, что Республике Беларусь гарантом соблюдения Основного закона и

правового статуса соотечественников является Президент, прокуратура осуществляет традиционные функции надзора, что в части хозяйственной деятельности дополнительно контролируется Комитетом государственного контроля, в связи с чем эти два государственных органа размещены в одном разделе Основного закона. Суды представлены Конституционным Судом и судами общей компетенции без четкого определения их специализации и иерархии. Если при рассмотрении конкретного дела суд общей компетенции придет к выводу о несоответствии правового акта Конституции, он принимает решение в соответствии с Конституцией и ставит в установленном порядке вопрос о признании данного нормативного акта неконституционным.

Конституция Грузии

Статья 1 :

1. Грузия - независимое, единое и неделимое государство, …

2. Формой политического устройства грузинского государства является демократическая республика.

Статья 7 : Грузия признает и соблюдает общепризнанные права и свободы человека как непреходящие и высшие человеческие ценности. При осуществлении власти народ и государство ограничены этими правами и свободами как непосредственно действующим правом.

Статья 42 :

5. Никто не несет ответственности за деяние, которое в момент его совершения не считалось правонарушением. Закон, не смягчающий или не отменяющий ответственности, обратной силы не имеет.

Статья 44 :

2. Осуществление прав и свобод одних людей не должно нарушать права и свободы других.

Статья 69 :

1. Президент Грузии является главой Грузинского государства, гарантом единства и национальной независимости страны. Президент Грузии в пределах полномочий, предоставленных ему Конституцией, обеспечивает функционирование государственных органов.

Статья 71 :

1. При вступлении в должность вновь избранный Президент Грузии произносит программную речь и приносит следующую присягу : «Я, Президент Грузии, перед Богом и Народом заявляю, что буду защищать Конституцию Грузии, независимость, целостность и неделимость страны, добросовестно исполнять обязанности

Президента, заботиться о безопасности и благосостоянии граждан моей страны, о возрождении и могуществе моего народа и Отечества».

Глава четвертая Правительство Грузии :

Статья 81^4 : Органы Прокуратуры входят в систему Министерства юстиции, и общее руководство ими осуществляет Министр юстиции. Полномочия и порядок деятельности Прокуратуры определяются законом.

Глава пятая. Судебная власть :

Статья 83 :

1. Конституционный Суд Грузии является судебным органом конституционного контроля. Полномочия, порядок создания и деятельности Конституционного Суда определяются Конституцией и органическим законом.

2. Правосудие осуществляется общими судами. Их система устанавливается органическим законом.

Статья 89 :

1. Конституционный Суд Грузии на основании иска или представления Президента Грузии, …

а) принимает решения по вопросам соответствия Конституции конституционного соглашения, закона, нормативных актов Президента, правительства, высших органов власти Абхазской Автономной Республики и Аджарской Автономной Республики;

б) рассматривает споры по разграничению компетенции между государственными органами;

е) на основании иска лица рассматривает конституционность нормативных актов применительно к основным правам и свободам человека, признанным главой второй Конституции Грузии;

Статья 90 :

1. Верховный Суд Грузии является кассационным судом … [60].

Таким образом, Президент Грузии лишь косвенно признается в присяге гарантом Основного закона, а соблюдение правового статуса соотечественников обеспечивается посредством соответствующей возможности любого лица обратиться в Конституционный Суд. Специализация и структура судов общей компетентности Основным законом не рассматривается,[51] а прокуратура алогично объявляется атрибутом лишь Министерства юстиции без определения ее функций.

[51] Такое положение дел является недопустимым. Тем более в контексте разработке конституционных гарантий наиболее эффективного, рационального и качественного осуществления познания, признания, обеспечения, соблюдения и восстановления правового статуса граждан и иных социосубъектов государства. Основы осуществления

Конституция Республики Казахстан

Статья 1 :

1. Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы.

Статья 12 :

1. В Республике Казахстан признаются и гарантируются права и свободы человека в соответствии с Конституцией.

2. Права и свободы человека принадлежат каждому от рождения, признаются абсолютными и неотчуждаемыми, определяют содержание и применение законов и иных нормативных правовых актов.

5. Осуществление прав и свобод человека и гражданина не должно нарушать прав и свобод других лиц, посягать на конституционный строй и общественную нравственность.

Статья 34 :

1. Каждый обязан соблюдать Конституцию и законодательство Республики Казахстан, уважать права, свободы, честь и достоинство других лиц.

Статья 39 : Права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены только законами и лишь в той мере, в какой это необходимо в целях защиты конституционного строя, охраны общественного порядка, прав и свобод человека, здоровья и нравственности населения.

Статья 40 :

2. Президент Республики - символ и гарант единства народа и государственной власти, незыблемости Конституции, прав и свобод человека и гражданина.

Раздел VII. Суды и правосудие :

Статья 75 :

2. Судебная власть осуществляется посредством гражданского, уголовного и иных установленных законом форм судопроизводства. В случаях, предусмотренных законом, уголовное судопроизводство осуществляется с участием присяжных заседателей.

каждой из ветвей государственной власти, в т. ч. и судебной (более правильно – антиделиктной; суд является составной и одной из завершающих частей антиделиктной ветви власти; завершает антиделиктную власть – исправительно-трудовое и исполнительное судопроизводства), должны быть обязательно прописаны в Основном, а не текущем законе и, тем более, в перспективном Конституционном кодексе Украины или любой иной страны мира.

3. Судами Республики являются Верховный Суд Республики, местные и другие суды Республики, учреждаемые законом.

4. Судебная система Республики устанавливается Конституцией Республики и конституционным законом. Учреждение специальных и чрезвычайных судов под каким-либо названием не допускается.

Статья 83 :

1. Прокуратура от имени государства осуществляет в установленных законом пределах и формах высший надзор за соблюдением законности на территории Республики Казахстан, представляет интересы государства в суде и от имени государства осуществляет уголовное преследование [61].

Следовательно, Президент Республики Казахстан прямо провозглашается символом и гарантом незыблемости Конституции и прав и свобод человека и гражданина, а прокуратура, хотя и является атрибутом правосудия (входя с судом в один раздел), но имеет, по сути, традиционные прокурорские функции – высший надзор за соблюдением законности на территории государства.

Конституция Кыргызской Республики от 5 мая 1993 г.

Глава первая. Основы конституционного строя :

Статья 1 :

1. Кыргызская Республика (Кыргызстан) - суверенное, унитарное, демократическое, правовое, светское, социальное государство.

3. Народ Кыргызстана является носителем суверенитета и единственным источником государственной власти в Кыргызской Республике.

4. абз. 1 : Народ Кыргызстана осуществляет свою власть непосредственно на выборах и референдумах, а также через систему государственных органов и органов местного самоуправления на основе настоящей Конституции и законов.

абз. 2 : От имени народа Кыргызстана вправе выступать избранные им Президент и Жогорку Кенеш.

Статья 2 :

1. Государство и его органы служат всему обществу, а не какой-то его части.

2. Никакая часть народа, никакое объединение и никакое отдельное лицо не вправе присваивать власть в государстве.

3. Государство, его органы, органы местного самоуправления и их должностные лица не могут выходить за рамки полномочий, определенных настоящей Конституцией и законом.

Статья 7 : Государственная власть в Кыргызской Республике основывается на принципах :

- верховенства власти народа, представляемой и обеспечиваемой всенародно избираемым главой государства - Президентом Кыргызской Республики;

- разделения государственной власти на законодательную, исполнительную, судебную ветви, их согласованного функционирования и взаимодействия;

- ответственности государственных органов и органов местного самоуправления перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа;

- разграничения функций и полномочий органов государственной власти и органов местного самоуправления.

Глава шестая. Центральные органы государственной власти Кыргызской Республики :

Раздел первый. Прокуратура :

Статья 77 : Прокуратура Кыргызской Республики осуществляет надзор за точным и единообразным исполнением законов и иных нормативных правовых актов Кыргызской Республики. Органы прокуратуры осуществляют уголовное преследование, участвуют в судебном разбирательстве дел в предусмотренных законом случаях и порядке (в этом разделе только одна данная статья).

Раздел пятый. Акыйкатчы (Омбудсмен) :

Статья 81 : Контроль за соблюдением свобод и прав человека и гражданина в Кыргызской Республике осуществляется Омбудсменом (Акыйкатчы). Организация и деятельность Омбудсмена (Акыйкатчы) определяются законом (в этом разделе только одна данная статья).

Глава седьмая. Судебная власть Кыргызской Республики :

Статья 82 :

1. абз. 1 : Правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом.

абз. 2 : В предусмотренных законом случаях и порядке граждане Кыргызской Республики имеют право участвовать в отправлении правосудия.

2. Судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, уголовного, административного и иных форм судопроизводства.

3. абз. 1 : Судебная система Кыргызской Республики устанавливается Конституцией и законами, состоит из Конституционного суда, Верховного суда и местных судов. Конституционным законом могут учреждаться специализированные суды.

абз. 2 : Создание чрезвычайных судов не допускается.

Статья 85 :

1. Конституционный суд является высшим органом судебной власти по защите Конституции.

3. Конституционный суд :

1) признает неконституционными законы и иные нормативные правовые акты в случае их противоречия Конституции;

2) дает официальное толкование норм Конституции; ….

4. абз. 2 : Установление Конституционным судом неконституционности законов или их положений отменяет их действие на территории Кыргызской Республики, а также отменяет действие других нормативных правовых актов, основанных на законах или их положениях, признанных неконституционными, за исключением судебных актов.

абз. 3 : Судебные акты, основанные на нормах законов, признанных неконституционными, пересматриваются судом в каждом конкретном случае по жалобам граждан, чьи права и свободы были затронуты.[52]

5. Порядок осуществления конституционного судопроизводства регулируется законом.

Статья 86 :

1. Верховный суд является высшим судебным органом по гражданским, уголовным, экономическим, административным и иным делам, подсудным местным судам, и осуществляет надзор за их деятельностью в форме пересмотра судебных актов по обращениям участников судебного процесса в предусмотренном законом порядке.

2. Пленум Верховного суда дает разъяснения по вопросам судебной практики.

Статья 90 :

1. Суд не вправе применять нормативный правовой акт, противоречащий настоящей Конституции.

2. Если при рассмотрении дела в любой судебной инстанции возник вопрос о конституционности закона или иного нормативного правового акта, от которого зависит решение дела, то суд направляет запрос в Конституционный суд.

---

[52] Такой подход противоречит уже упомянутым требованиям п. 57 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии, согласно которым, более того, должен существовать учреждение или организация - как некий обвинитель, которая в определенной мере должна быть тоже независимой от исполнительной власти и которая обеспечивает, чтобы нарушитель закона - даже если потерпевшие не заявляют об этом - предстал перед судом [3, с. 180].

Статья 92 :

1. Правосудие отправляется бесплатно в предусмотренных законом случаях, а также в любом случае, когда участвующие в судебном разбирательстве лица предъявят доказательства, что не имеют достаточных средств для его ведения [62].

Конституция Кыргызской Республики от 27 июня 2010 г.

Статья 1 :

1. Кыргызская Республика (Кыргызстан) - суверенное, демократическое, правовое, светское, унитарное, социальное государство.

Статья 5 :

1. Государство и его органы служат всему обществу, а не какой-то его части.

2. Никакая часть народа, никакое объединение, никакое отдельное лицо не вправе присваивать власть в государстве. Узурпация государственной власти является особо тяжким преступлением.

3. Государство, его органы, органы местного самоуправления и их должностные лица не могут выходить за рамки полномочий, определенных настоящей Конституцией и законами.

4. Государственные органы, органы местного самоуправления и их должностные лица несут ответственность за противоправные действия в порядке, предусмотренном законом.

Статья 6 :

5. Закон или иной нормативный правовой акт, устанавливающий новые обязанности либо отягчающий ответственность, обратной силы не имеет.

Статья 16 :

1. абз. 1 : Права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения.

абз. 2 : Права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц.

2. Кыргызская Республика уважает и обеспечивает всем лицам, находящимся в пределах ее территории и под ее юрисдикцией, права и свободы человека.

5. В Кыргызской Республике действует принцип обеспечения наилучших интересов ребенка.

Статья 28 :

1. Закон, устанавливающий или отягчающий ответственность лица, обратной силы не имеет. Никто не может нести ответственность за действия, которые на момент их совершения не признавались правонарушением. Если после совершения правонарушения ответственность за него устранена или смягчена, применяется новый закон.

Статья 60 :

1. Президент является главой государства.

2. Президент олицетворяет единство народа и государственной власти.

Раздел шестой. Судебная власть Кыргызской Республики :

Статья 93 :

1. абз. 1 : Правосудие в Кыргызской Республике осуществляется только судом.

абз. 2 : В предусмотренных законом случаях и порядке граждане Кыргызской Республики имеют право участвовать в отправлении правосудия.

2. Судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, уголовного, административного и иных форм судопроизводства.

3. абз. 1 : Судебная система Кыргызской Республики устанавливается Конституцией и законами, состоит из Верховного суда и местных судов.

абз. 2 : В составе Верховного суда действует Конституционная палата.

абз. 3 : Законом могут учреждаться специализированные суды.

абз. 4 : Создание чрезвычайных судов не допускается.

Статья 96 :

1. Верховный суд является высшим судебным органом по гражданским, уголовным, экономическим, административным и иным делам и осуществляет пересмотр судебных актов судов по обращениям участников судебного процесса в порядке, определяемом законом.

2. Пленум Верховного суда дает разъяснения по вопросам судебной практики, которые обязательны для всех судов и судей Кыргызской Республики.

Статья 97 :

1. Конституционная палата Верховного суда является органом, осуществляющим конституционный контроль.

6. Конституционная палата Верховного суда:

1) признает неконституционными законы и иные нормативные правовые акты в случае их противоречия Конституции;

3) дает заключение к проекту закона об изменениях в настоящую Конституцию.

7. Каждый вправе оспорить конституционность закона и иного нормативного правового акта, если считает, что ими нарушаются права и свободы, признаваемые Конституцией.

8. Решение Конституционной палаты Верховного суда является окончательным и обжалованию не подлежит.

9. Установление Конституционной палатой Верховного суда неконституционности законов или их положений отменяет их действие на территории Кыргызской Республики, а также отменяет действие других нормативных правовых актов, основанных на законах или их положениях, признанных неконституционными, за исключением судебных актов.

10. Судебные акты, основанные на нормах законов, признанных неконституционными, пересматриваются судом в каждом конкретном случае по жалобам граждан, чьи права и свободы были затронуты.

Раздел седьмой. Иные государственные органы :

Статья 104 :

1. Прокуратура составляет единую систему, на которую возлагается:

1) надзор за точным и единообразным исполнением законов органами исполнительной власти, а также другими государственными органами, перечень которых определяется конституционным законом, органами местного самоуправления и должностными лицами указанных органов;

2) надзор за соблюдением законов органами, осуществляющими оперативно-розыскную деятельность, следствие;

3) надзор за соблюдением законов при исполнении судебных решений по уголовным делам, а также при применении мер принудительного характера, связанных с ограничением личной свободы граждан;

4) представительство интересов гражданина или государства в суде в случаях, определенных законом;

5) поддержание государственного обвинения в суде;

6) возбуждение уголовных дел в отношении должностных лиц государственных органов, перечень которых определяется конституционным законом, с передачей дел на расследование в соответствующие органы, а также уголовное преследование лиц,

имеющих статус военнослужащих (прокуратуре посвящена всего эта одна статья в данном разделе Основного закона).

Статья 108 :

1. Парламентский контроль за соблюдением прав и свобод человека и гражданина в Кыргызской Республике осуществляется Акыйкатчы (Омбудсменом) (всего одна данная статья и также в седьмом разделе Основного закона) [63].

Таким образом, сравнивая две изложенные редакции Основного закона, следует отметить, что они обе признают главную обязанность государства, выполнение которой возлагается, однако, не на Президента, а на прокуратуру, имеющую традиционные прокурорские функции, и дополнительно на Омбудсмена.

В тоже время нельзя не заметить две положительные стороны регулирования судебной власти, когда специализация судов общей компетентности подается достаточно полно, а вторая редакция Основного закона уже вместо традиционного подхода к осуществлению конституционного судопроизводства самостоятельным Конституционным Судом республики уже предусматривает в составе Верховного Суда конституционную и иные судебные палаты, также охватывающие почти все специализации судов и судей общих судов.

В этом нельзя не заметить положительное влияние уже следующей позиции представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира, опубликованной и апробированной на веб-сайтах еще в 2007 г. : «Учитывая это, более правильным было бы оставить только Верховный Суд Украины с набором всех необходимых палат : Конституционной, Антикриминальной, Административной, Трудовой (которая должна рассматривать дела о дисциплинарных проступках и иные трудовые споры), Гражданской и Арбитражной, которые должны быть представлены и на областном уровне» [44, с. 23-24].

«Толкование же судом законов, как это сейчас делает Конституционный Суд Украины в контексте конституционных споров, стоит трансформировать в виде существующей практики руководящих разъяснений Пленума Верховного Суда Украины по каждому из указанных направлений судебной деятельности, в то время как функцию толковать закон и иные правовые акты должны получить только те правотворческие органы, которые их приняли. При этом толкование законов и соответствие им подзаконных нормативно-правовых актов должен констатировать исключительно парламент (Верховная Рада Украины, Верховный Совет Автономной Республики Крым)» [44, с. 24].

Наряду с этим весьма алогичной представляется та ситуация, согласно которой во многих иных государствах постсоветского пространства и, прежде всего, на родине представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира, ни данная, ни многие иные разработанные ими весьма актуальные в доктринальном и прикладном отношении новые доктрины и концепции юриспруденции, а их уже более 250 [40-43; 81, с. 74; 82; 88, с. 4-266 и др.], демонстративно и достаточно цинично игнорируются, хотя они уже давно могли бы принести весьма ощутимую пользу в реальном становлении украинского и иных государств мира как собственно правовых государств.

В этой связи значительно умнее и корректнее всех оказались все же, видимо, киргизы, которые вполне обоснованно посчитали необходимым воспользоваться, причем на уровне Основного закона государства, отдельными достижениями представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира и этим самым значительно рационализировали судебную власть в своем государстве. Правда, осуществление конституционного надзора Верховным судом еще с 1946 г. осуществляется, еще раз подчеркнем, согласно ст. 82 Основного закона, и в Японии (см. также вопрос 4 настоящей лекции) [55]. Данный японский конституционный опыт также мог натолкнуть киргизских законодателей на подобного рода совершенствование своего Основного закона. Но все таки в Конституции Японии структура Верховного суда не определена и использование словосочетания «Конституционная судебная палата Верховного суда» свидетельствует и о том, что кыргызские законодатели, по крайней мере, ознакомились и с соответствующими инновационными подходами представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира. В этой связи следует еще раз обратить внимание и на позицию туркменских законодателей, которые и в Основном законе [69; 70], и в текущем законе о суде [85] вообще обходят молчанием проблему осуществления судебного конституционного надзора, что более детально рассматривается в настоящем вопросе лекции отдельно (см. вопрос 3 настоящей лекции).

Конституция Латвийской Республики

Преамбула : Латвия как демократическое, правовое, социально ответственное и национальное государство основывается на свободе и достоинстве человека, признает и защищает основные права человека и уважает национальные меньшинства. Народ Латвии защищает свой

суверенитет, независимость Латвийского государства, его территорию и ее целостность и демократическое государственное устройство.

1 : Латвия является независимой демократической республикой.

Глава 3. Президент государства :

40 : Президент государства, принимая на себя должностные обязанности, на заседании Сейма дает следующее торжественное обещание : «Клянусь, что вся моя деятельность будет посвящена благу народа Латвии. Я сделаю все, что будет в моих силах, чтобы способствовать благополучию Латвийского государства и его населения. Я буду почитать священными и соблюдать Конституцию Латвии и законы государства. По отношению ко всем я буду справедлив и обязанности буду исполнять по доброй совести».

53 : Президент государства за свою деятельность политической ответственности не несет. Все распоряжения Президента государства должны быть подписаны также Президентом министров или соответствующим министром, которые вместе с тем принимают на себя всю ответственность за эти распоряжения, за исключением случаев, предусмотренных в статьях сорок восьмой и пятьдесят шестой.

Глава 7. Государственный контроль :

87 : Государственный контроль является независимым коллегиальным учреждением (функции данного государственного органа алогично не раскрываются).

Глава 6. Суд :

82 : Суд в Латвии вершат районные (городские) суды, окружные суды и Верховный суд, а во время войны или чрезвычайного положения – также и военные суды.

85 : В Латвии существует Конституционный суд, который в пределах установленной законом компетенции рассматривает дела о соответствии законов Конституции, а также другие дела, переданные законом в его компетенцию. ....

Глава 8. Основные права человека :

89 : Государство признает и защищает основные права человека согласно настоящей Конституции, законам и обязывающим Латвию международным договорам.

116 : Права личности, определенные статьями девяносто седьмой, девяносто восьмой, сотой, сто второй, сто третьей, сто шестой и сто восьмой Конституции, могут быть ограничены в предусмотренных законом случаях для защиты прав других людей, демократического устройства государства, безопасности общества, благосостояния и нравственности. На основании упомянутых в настоящей статье

условий может быть ограничено также и распространение религиозных убеждений [64].

Таким образом, лишь в преамбуле голословно провозглашает данное государство правовым и вместе с положениями ч. 1 ст. 89 гл. 8 Основного закона указывает на то, что «государство признает и защищает основные права человека», в то время как прямо такая обязанность ни на один государственный орган не возлагается, а Президент только в присяге обязуется соблюдать Основной и иные законы, прокуратуры в структуре госорганов нет, кратко указывается Государственный контроль без раскрытия его функции и суд без раскрытия их специализации.

Такое откровенно циничное отношение к раскрытию реальных гарантий обеспечения и восстановления правового статуса человека на фоне лишь декларативности признания, обеспечения и восстановления правового статуса человека и иных социосубьектов является недопустимым, тем более в Основном законе государства-участника Европейского Союза.

Конституция Литовской Республики

Преамбула : Литовский народ : ... стремясь к открытому, справедливому, гармоничному гражданскому обществу и правовому государству, по воле граждан возрожденного Литовского государства принимает и провозглашает настоящую Конституцию.

Глава I. Литовское государство :

Статья 1 : Литовское государство является независимой демократической республикой.

Статья 6 : Конституция является целостным и непосредственно применяемым актом. Каждый может защищать свои права, основываясь на Конституции.

Глава II. Человек и государство :

Статья 18 : Права и свободы человека являются естественными.

Статья 28 : Осуществляя свои права и пользуясь своими свободами, человек обязан соблюдать Конституцию и законы Литовской Республики, не ограничивать права и свободы других людей.

Статья 29 :

1. Перед законом, судом и другими государственными институтами или должностными лицами все лица равны.

Статья 30 :

1. Лицо, конституционные права или свободы которого нарушаются, имеет право обратиться в суд.

Глава VI. Президент Республики :

Статья 77 : Президент Республики является главой государства. Он представляет Литовское государство и выполняет все, что вменяется ему в обязанность Конституцией и законами.

Статья 82 : Избранный Президент Республики приступает к исполнению своих обязанностей на следующий день по истечении срока полномочий Президента Республики после того, как в Вильнюсе в присутствии представителей Народа – членов Сейма он приносит присягу Народу хранить верность Литовской Республике и Конституции, добросовестно исполнять свои обязанности и быть ко всем одинаково справедливым.

Глава VIII. Конституционный Суд :

Статья 102 :

1. Конституционный Суд принимает решение о соответствии законов и других актов Сейма Конституции, а актов Президента Республики и Правительства – Конституции или законам.

Глава IX. Суд :

Статья 110 :

1. Судья не может применять закон, противоречащий Конституции.

2. В тех случаях, если есть основание предполагать, что закон или иной правовой акт, который должен быть применен по конкретному делу, противоречат Конституции, судья приостанавливает рассмотрение этого дела и обращается в Конституционный Суд с просьбой вынести решение о соответствии этого закона или другого правового акта Конституции.

Статья 111 :

1. Суды в Литовской Республике – это Верховный Суд Литвы, Апелляционный суд Литвы, окружные и участковые суды.

2. Для рассмотрения дел по административным, трудовым, семейным делам и по делам других категорий в соответствии с законом могут быть учреждены специализированные суды.

3. Суды с особыми полномочиями в мирное время в Литовской Республике не могут учреждаться.

Статья 134 :

1. Государственный контроль осуществляет надзор за законностью управления государственным имуществом и его использования, а также за исполнением государственного бюджета [65].

Следовательно, отношение к признанию, обеспечению и восстановлению правового статуса граждан в Основном законе Литвы аналогично показательно декларативное, как и такое же положение дел в Основном законе Латвии.

Конституция Республики Молдова

Раздел I. Основные принципы :

Статья 1. Государство Республика Молдова :

1. Республика Молдова - суверенное и независимое, единое и неделимое государство.

2. Форма государственного правления - республика.

3. Республика Молдова - демократическое правовое государство, в котором достоинство человека, его права и свободы, свободное развитие человеческой личности, справедливость и политический плюрализм являются высшими ценностями и гарантируются.

Статья 4. Права и свободы человека :

1. Конституционные положения о правах и свободах человека толкуются и применяются в соответствии со Всеобщей декларацией прав человека, пактами и другими договорами, одной из сторон которых является Республика Молдова.

2. При наличии несоответствий между пактами и договорами об основных правах человека, одной из сторон которых является Республика Молдова, и внутренними законами приоритет имеют международные нормы.

Статья 15. Универсальность : Граждане Республики Молдова пользуются правами и свободами, закрепленными Конституцией и другими законами, и имеют предусмотренные ими обязанности.

Статья 16. Равенство :

1. Уважение и защита личности составляют первостепенную обязанность государства.

Статья 22. Необратимость закона : Никто не может быть осужден за действия или за бездействие, которые в момент их совершения не составляли преступления. Не может также налагаться наказание более тяжкое, нежели то, которое могло быть применено в момент совершения преступления.

Раздел II**.** Основные права, свободы и обязанности :

Глава II. Основные права и свободы :

Статья 53. Право лица, ущемленного властью :

1. Лицо, ущемленное в каком-либо своем праве властью посредством какого-либо административного акта или неудовлетворением прошения в установленный срок, может добиваться признания своего права, отмены акта и возмещения ущерба.

2. Государство согласно закону несет материальную ответственность за ущерб, причиненный ошибками, допущенными в уголовных процессах следственными органами и судами.

Статья 54. Ограничение осуществления прав или свобод :

1. В Республике Молдова не могут быть приняты законы, запрещающие или умаляющие права и основные свободы человека и гражданина.

2. Осуществление прав и свобод не подлежит никаким ограничениям, кроме тех, которые предусмотрены законом, соответствуют общепризнанным нормам международного права и необходимы в интересах национальной безопасности, территориальной целостности, экономического благосостояния страны, общественного порядка, в целях предотвращения массовых беспорядков и преступлений, защиты прав, свобод и достоинства других лиц, предотвращения разглашения информации, полученной конфиденциально, или обеспечения авторитета и беспристрастности правосудия.

3. Положения части 2 не допускают ограничения прав, провозглашенных в ст. ст. 20. Свободный доступ к правосудию, 21. Презумпция невиновности, 22. Необратимость закона, 23. Право каждого человека на знание своих прав и обязанностей и 24. Право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность.

Глава III. Основные обязанности :

Статья 55. Осуществление прав и свобод : Каждый человек осуществляет свои конституционные права и свободы добросовестно, без нарушения прав и свобод других лиц.

Статья 59^{1}. Статус и роль народного адвоката :

1. Народный адвокат обеспечивает продвижение и защиту основных прав и свобод человека.

Глава V. Президент Республики Молдова :

Статья 77. Президент Республики Молдова - глава государства :

1. Президент Республики Молдова является главой государства.

2. Президент Республики Молдова представляет государство и является гарантом суверенитета, национальной независимости, единства и территориальной целостности страны.

Статья 79. Признание полномочий и принесение присяги :

2. Кандидат, избрание которого признано действительным, не позднее чем в 45-дневный срок после выборов приносит перед Парламентом и Конституционным судом следующую присягу : «Клянусь отдавать все свои силы и умение во имя процветания Республики Молдова, соблюдать Конституцию и законы страны,

защищать демократию, основные права и свободы человека, суверенитет, независимость, единство и территориальную целостность Молдовы».

Глава IX. Судебная власть :

Часть 1. Судебные инстанции **:**

Статья 115. Судебные инстанции :

1. Правосудие осуществляется Высшей судебной палатой, апелляционными палатами и судами.

2. Для отдельных категорий судебных дел могут действовать согласно закону специализированные суды.

3. Создание чрезвычайных судов запрещено.

Часть 3. Прокуратура :

Статья 124. Прокуратура :

1. Прокуратура является самостоятельным публичным учреждением в системе судебной власти, содействующим осуществлению правосудия, защите прав, свобод и законных интересов личности, общества и государства посредством уголовного производства и иных предусмотренных законом производств.

Раздел V. Конституционный суд :

Статья 134. Статус :

1. Конституционный суд - единственный орган конституционной юрисдикции в Республике Молдова.

2. Конституционный суд независим от любой другой публичной власти и подчиняется только Конституции.

3. Конституционный суд гарантирует верховенство Конституции, обеспечивает реализацию принципа разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную и гарантирует ответственность государства перед гражданином и гражданина перед государством [66].

Подытоживая изложенное, следует сделать вывод о том, в Основном законе Республики Молдова принципиально обязанность обеспечивать и восстанавливать правовой статус граждан возложено на государство, что, в конечном итоге, осуществляет народный адвокат, а прокуратура, не имея традиционного общего надзора, помогает осуществлению этого в рамках лишь уголовного и иных видов производств. Президент лишь по присяге берет на себя обязанность соблюдать Основной и текущие законы и защищать правовой статус граждан. Специализация судебной системы не раскрывается, но Верховный суд республики именуется в ч. 1 ст. 115 Основного закона в редакции «ZPC471 21.11.2002/MO169 12.12.2002

Ст.1294» как «Высшая судебная палата», где, как видим, присутствует наиболее правильное для реализации его специализаций словосочетание «судебная палата». Как была представлена система судов этой республики до указанных изменений установить не представилось возможным в силу того, что авторам не удалось обнаружить в Интернет первичную редакцию Основного закона без последующих изменений.

Кодекс конституционной юрисдикции
Республики Молдова от 16 июня 1995 г.

Статья 1. Основы конституционной юрисдикции : Конституционная юрисдикция осуществляется на основе Конституции, Закона о Конституционном суде и настоящего кодекса.

Статья 2. Орган конституционной юрисдикции :

1. Единственным органом конституционной юрисдикции в Республике Молдова является Конституционный суд.

2. Конституционный суд гарантирует верховенство Конституции, обеспечивает реализацию принципа разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную, гарантирует ответственность государства перед гражданином и гражданина перед государством [47].

Изложенная позиция, к сожалению, является единственной среди законодателей стран постсоветского пространства и мира, которая, хотя бы частично, согласуется с предложением представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира принять Конституционный кодекс Украины вместо Конституции Украины [72] и всей системы так называемых «конституционных законов», в частности, «О Регламенте Верховной Рады Украины» [98], «О Кабинете Министров Украины» [91], «О Конституционном Суде Украины» [93] и др., а Кодекс конституционного судопроизводства Украины взамен Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» [93], Кодекса Административного судопроизводства Украины [46] и, по сути, неправового акта Регламента Конституционного Суда Украины, алогично и весьма непрофессионально принятого не парламентом, а самим КС Украины [99], что было весьма широко апробировано через многочисленные публикации, в т. ч. и на различных веб-сайтах и размещением этих работ в ведущих отечественных научных библиотеках и в их электронных каталогах, начиная уже с 2003 г. [14, с. 45-46; 17; 18; 20; 22; 44, с. 23-24; 45, с. 11-12 и др.].

Конституция Российской Федерации

Раздел первый :

Глава 1. Основы конституционного строя :

Статья 1 :

1. Российская Федерация - Россия есть демократическое федеративное правовое государство с республиканской формой правления.

Статья 2 : Человек, его права и свободы являются высшей ценностью.[53] Признание, соблюдение и защита прав и свобод человека и гражданина - обязанность государства.

Глава 2. Права и свободы человека и гражданина :

Статья 17 :

1. В Российской Федерации признаются и гарантируются права и свободы человека и гражданина согласно общепризнанным принципам и нормам международного права и в соответствии с настоящей Конституцией.

2. Основные права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения.

---

[53] Признание в ст. 2 Конституции Российской Федерации практически всех без исключения прав, свобод, обязанностей и интересов человека наивысшей социальной ценностью [67] является выражением, скорее всего, юридического непрофессионализма. Наивысшие социальные ценности по логике не могут нарушаться ни при каких, даже исключительных обстоятельств (чрезвычайных обстоятельств, военного положения и др.) за те пределы, которые исчерпывающе установлены только Основным законом с учетом взятых на себя государством соответствующих международных обязательств, что и должна презентовать сущность первой из пяти степени уже абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса человека, которые и относятся к категории наивысших социальных ценностей (см. вопрос 7 настоящей лекции). Поэтому почти такую же юридическую некомпетентность проявили и многие иные законодатели стран постсоветского пространства, когда, в частности, в ч. 1 ст. 3 Конституции Армении [58] и ч. 1 ст. 4 Конституции Туркменистана [70] наивысшей ценностью провозглашен только собственно человек, а, значит, также и все те права, свободы, обязанности и интересы человека, которыми он от природы наделен; в ст. 7 Основного закона Армении - общепризнанные права и свободы человека [58]; в ст. 2 Конституции Республики Беларусь - человек, его права и свободы и гарантии их реализации [59]; в ст. 1 Конституции Республики Казахстан - человек, его жизнь, права и свободы [61]; в абз. 2 ч. 1 ст. 16 Конституции Республики Кыргызстан - права и свободы человека [63]; ч. 1 ст. 5 Конституции Республики Таджикистан - человек, его права и свободы [68]; ч. 1 ст. 13 Конституции Республики Узбекистан - человек, его жизнь, свобода, честь, достоинство и другие неотъемлемые права [71], а, значит, тоже практически все те, права, свободы, обязанности и интересы, которыми человек наделен; и др. Аналогичную, но, так сказать с другой стороны, ошибку в Основном законе допустили и азербайджанские законодатели, которые к категории ценностей в ст. 76 Конституции Республика Азербайджан отнесли не все, но слишком большой перечень прав и свобод человека, которые, согласно данной нормы Основного закона, не могут быть нарушены даже при наличии чрезвычайных обстоятельств [56].

3. Осуществление прав и свобод человека и гражданина не должно нарушать права и свободы других лиц.

Статья 18 : Права и свободы человека и гражданина являются непосредственно действующими. Они определяют смысл, содержание и применение законов, деятельность законодательной и исполнительной власти, местного самоуправления и обеспечиваются правосудием.

Статья 45 :

1. Государственная защита прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации гарантируется.

2. **Каждый вправе защищать свои права и свободы всеми способами, не запрещенными законом.**

Статья 54 :

1. Закон, устанавливающий или отягчающий ответственность, обратной силы не имеет.

2. Никто не может нести ответственность за деяние, которое в момент его совершения не признавалось правонарушением. Если после совершения правонарушения ответственность за него устранена или смягчена, применяется новый закон.

Статья 55 :

1. Перечисление в Конституции Российской Федерации основных прав и свобод не должно толковаться как отрицание или умаление других общепризнанных прав и свобод человека и гражданина.

2. В Российской Федерации не должны издаваться законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина.

3. Права и свободы человека и гражданина могут быть ограничены федеральным законом только в той мере, в какой это необходимо в целях защиты основ конституционного строя, нравственности, здоровья, прав и законных интересов других лиц, обеспечения обороны страны и безопасности государства.

Статья 57 : Каждый обязан платить законно установленные налоги и сборы. Законы, устанавливающие новые налоги или ухудшающие положение налогоплательщиков, обратной силы не имеют.

Глава 4. Президент Российской Федерации :

Статья 80 :

2. Президент Российской Федерации является гарантом Конституции Российской Федерации, прав и свобод человека и гражданина. …

Глава 7. Судебная власть и прокуратура :

Статья 118 :

2. Судебная власть осуществляется посредством конституционного, гражданского, административного и уголовного судопроизводства.

Статья 125 :

4. Конституционный Суд Российской Федерации по жалобам на нарушение конституционных прав и свобод граждан и по запросам судов проверяет конституционность закона, примененного или подлежащего применению в конкретном деле, в порядке, установленном федеральным законом.

Статья 126 : Верховный Суд Российской Федерации является высшим судебным органом по гражданским делам, разрешению экономических споров, уголовным, административным и иным делам, подсудным судам, образованным в соответствии с федеральным конституционным законом, осуществляет в предусмотренных федеральным законом процессуальных формах судебный надзор за деятельностью этих судов и дает разъяснения по вопросам судебной практики.

Статья 129 :

1. Полномочия, организация и порядок деятельности прокуратуры Российской Федерации определяются федеральным законом (прокуратуре посвящена только данная статья в рамках общей с судом главы 7, в которой функции прокуратуры не определены) [67].

Таким образом, Основной закон Российской Федерации предусматривает аналогичные украинским положения в части обеспечения и восстановления правового статуса граждан, детализируя специализацию судопроизводств, но алогично умалчивая в Основном законе о сущности функций прокуратуры.

Конституция Республики Таджикистан

Глава первая. Основы конституционного строя :

Статья 1 :

1. Республика Таджикистан - суверенное демократическое правовое светское унитарное государство.

Статья 5 :

1. Человек, его права и свободы являются высшей ценностью.

2. Жизнь, честь, достоинство и другие естественные права человека неприкосновенны.

3. Права и свободы человека и гражданина признаются, соблюдаются и защищаются государством.

Глава вторая. Права, свободы, основные обязанности человека и гражданина :

Статья 14 :

1. Права и свободы человека и гражданина регулируются и охраняются Конституцией, законами республики, признанными Таджикистаном международно-правовыми актами.

2. Права и свободы человека и гражданина осуществляются непосредственно. Они определяют цели, содержание и применение законов, деятельность законодательной, исполнительной и местной властей, органов местного самоуправления и обеспечиваются судебной властью.

3. **Ограничения прав и свобод граждан допускаются только с целью обеспечения прав и свобод других граждан**, общественного порядка, защиты конституционного строя и территориальной целостности республики.

Статья 20 :

2. Никто не может быть привлечен к ответственности после истечения срока уголовного преследования, а также за деяния, которые в момент их совершения не считались преступлением. Никто не может быть повторно осужден за одно и то же преступление.

3. Закон, принятый после совершения лицом противоправного деяния и усиливающий наказание за него, обратной силы не имеет. Если после совершения противоправного деяния ответственность за него отменена или смягчена, применяется новый закон.

Статья 45 :

2. Законы, устанавливающие новые налоги или ухудшающие положение налогоплательщика, обратной силы не имеют.

Глава четвертая. Президент :

Статья 64 :

2. Президент является гарантом Конституции и законов, прав и свобод человека и гражданина, национальной независимости, единства и территориальной целостности, преемственности и долговечности государства, согласованного функционирования и взаимодействия государственных органов, соблюдения международных договоров Таджикистана.

Глава восьмая. Суд :

Статья 84 :

1. Судебная власть, будучи независимой, осуществляется от имени государства судьями. Судебная власть защищает права и свободы человека и гражданина, интересы государства, организаций, учреждений, законность и справедливость личности, интересы государства, организаций, учреждений, законность и справедливость.

2. Судебную власть осуществляет Конституционный суд, Верховный Суд, Высший экономический суд, Военный суд, суд Горно-Бадахшанской автономной области, областные, города Душанбе, городские и районные суды, экономический суд Горно-Бадахшанской автономной области, экономические суды областей и города Душанбе.

Глава девятая. Прокуратура :

Статья 93 :

1. Надзор за точным и единообразным исполнением законов на территории Таджикистана осуществляют Генеральный прокурор и подчиненные ему прокуроры в пределах своих полномочий [68].

Следовательно, Основной закон Таджикистана регулирует вопросы обеспечения и восстановления правового статуса граждан достаточно полно и аналогично украинскому и российскому подходам, с той лишь разницей, что специализация судей названа в пределах существования Конституционного, Верховного и Высшего экономического суда, а функции прокуратуры определены хотя и лаконично, но вместе с тем наиболее удачно по сравнению со всеми рассмотренными подходами в виде традиционной общей всеохватывающей формулировки – «осуществление надзора за точным и единообразным исполнением законов».

В этом отношении следовало бы указать еще и за неуклонным исполнением и Основного и текущих законов и иных правовых актов всеми социосубъектами государства.

В конечном же итоге более правильно и профессионально говорить об обеспечении прокуратурой оперативного и наиболее эффективного, рационального и качественного выполнения базисной конституционной обязанности государства осуществлением надзора за точным, однообразным и неукоснительным соблюдением всеми физическими и юридическими лицами на территории государства, а также представителями всех ветвей государственной власти, в т. ч. парламентом, правительством и судами, Основного и текущих законов и иных правовых актов, а также за максимально полным восстановлением правового статуса потерпевших и неотвратимым привлечением виновных субъектов властных полномочий и/либо иных лиц к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности.

Конституция Туркменистана от 18 мая 1992 г.

Статья 100 :

1. Судебная власть осуществляется Верховным Судом, Высшим хозяйственным судом, военными и другими судами, предусмотренными законом, в форме гражданского, хозяйственного, административного и уголовного судопроизводства.

2. Создание чрезвычайных судов и иных структур, наделенных полномочиями суда, не допускается [69].

Конституция Туркменистана от 11 октября 2017 г.

Раздел I. Основи конституционного строя Республики Туркменистан :

Статья 1 :

1. Туркменистан - демократическое, правовое и светское государство, в котором государственное правление осуществляется в форме президентской республики.

Статья 4 :

1. В Туркменистане наивысшей ценностью общества и государства является человек. Защита, поддержка человека и служение ему являются главными задачами органов государственной власти.

2. Государство ответственно перед каждым гражданином и обеспечивает создание условий для свободного развития личности, защищает жизнь, честь, достоинство, свободу, личную неприкосновенность, естественные и неотчуждаемые права гражданина.

3. Каждый гражданин ответственен перед государством за исполнение обязанностей, возложенных на него Конституцией и законами.

Статья 8 :

1. В Туркменистане установлено верховенство закона.

2. Конституция Туркменистана является Основным Законом государства. Закреплённые в ней нормы и положения имеют прямое действие. Законы и иные правовые акты, противоречащие Конституции, не имеют юридической силы.

4. Нормативные правовые акты, затрагивающие права и свободы человека и гражданина, не доведённые до всеобщего сведения, являются недействующими с момента их принятия.

Раздел II. Права, свободы и обязанности человека и гражданина в Туркменистане :

Статья 25 : В Туркменистане права и свободы человека и гражданина признаются в соответствии с общепризнанными нормами международного права и гарантируются настоящей Конституцией и законами.

.Статья 26 :

1. Права и свободы человека неприкосновенны и неотчуждаемы.

2. Никто не вправе ограничить права и свободы человека иначе как в соответствии с Конституцией и законами.

3. Перечисление в Конституции и законах определённых прав и свобод человека и гражданина не может быть использовано для отрицания или умаления других их прав и свобод.

Статья 27 : Права и свободы человека и гражданина являются непосредственно действующими. Они определяют смысл, содержание и применение законов, деятельность законодательной и исполнительной власти, местного самоуправления и обеспечиваются правосудием.

Статья 30 : Осуществление прав и свобод не должно нарушать права и свободы других лиц, а также нормы морали, требования закона, общественного порядка, причинять ущерб национальной безопасности.

Статья 64 : Закон, ухудшающий положение гражданина, обратной силы не имеет. Никто не может нести ответственность за действия, которые в момент их совершения не признавались правонарушением.

Статья 65 : Осуществление отдельных прав и свобод граждан, предусмотренных настоящей Конституцией, может быть ограничено только в условиях режима чрезвычайного или военного положения в порядке и пределах, которые установлены Конституцией и законами.

Раздел III. Система органов государственной власти в Туркменистане :

Глава II. Президент Туркменистана :

Статья 68 : Президент Туркменистана является главой государства и исполнительной власти, высшим должностным лицом Туркменистана, выступает гарантом государственной независимости и статуса постоянного нейтралитета Туркменистана, его территориальной целостности, соблюдения Конституции, прав и свобод человека и гражданина и выполнения международных обязательств.

Глава V. Судебная власть :

Статья 96 :

1. Судебная власть в Туркменистане принадлежит только судам.

2. Судебная власть предназначена для защиты прав и свобод граждан, охраняемых законом государственных и общественных интересов.

Статья 97 :

1. Судебная власть осуществляется Верховным судом Туркменистана и другими судами, предусмотренными законом.

2. Создание чрезвычайных судов и иных структур, наделённых полномочиями суда, не допускается.

Раздел VI. Прокуратура :

Статья 129 :

1. Надзор за точным и единообразным соблюдением законов Туркменистана, актов Президента Туркменистана, Кабинета Министров Туркменистана, постановлений Меджлиса Туркменистана возлагается на Генерального прокурора Туркменистана и подчинённых ему прокуроров.

2. Прокурор участвует в рассмотрении дел в судах на основаниях и в порядке, которые установлены законом.

Статья 130 : Прокуратура осуществляет надзор за законностью оперативно-розыскной деятельности и расследованием уголовных дел [70].

Таким образом, гарантом соблюдения Основного и иных законов и правовых актов является Президент Туркменистана, а главная обязанность государства возлагается на суд, структура и специализация которого в Основном законе не раскрывается и Конституционный суд в их числе не называется ни в Основном законе, ни в Законе Туркменистана «О суде» [85], и на прокуратуру, осуществляющую, по сути, традиционные прокурорские функции. В первоначальной редакции Основного закона наряду с Верховным Судом указывался еще и Высший хозяйственный суд, а также приводился исчерпывающий для данной страны перечень судопроизводств (гражданское, хозяйственное, административное, уголовное), но Конституционного суда также не было [69]. Умалчивание в Основном законе и в текущем законе о суде о конституционном суде и о том, какой именно суд осуществляет конституционный надзор и имеется ли в данной стране вообще такой судебный надзор, выглядит алогичным и не может быть признано правильным.

Конституция Республики Узбекистан

Преамбула : Народ Узбекистана, ... ставя задачей создание гуманного демократического правового государства, ... принимает в лице своих полномочных представителей настоящую Конституцию Республики Узбекистан.

Раздел первый. Основные принципы :

Глава I. Государственный суверенитет :

Статья 1 : Узбекистан - суверенная демократическая республика. Названия государства «Республика Узбекистан» и «Узбекистан» равнозначны.

Глава II. Народовластие :

Статья 13 :

1. Демократия в Республике Узбекистан базируется на общечеловеческих принципах, согласно которым высшей ценностью является человек, его жизнь, свобода, честь, достоинство и другие неотъемлемые права.

2. Демократические права и свободы защищаются Конституцией и законами.

Статья 14 : Государство строит свою деятельность на принципах социальной справедливости и законности в интересах благосостояния человека и общества.

Раздел второй. Основные права, свободы и обязанности человека и гражданина :

Глава V. Общие положения :

Статья 19 : Гражданин Республики Узбекистан и государство связаны взаимными правами и взаимной ответственностью. Права и свободы граждан, закрепленные в Конституции и законах, являются незыблемыми, и никто не вправе без суда лишить или ограничить их.

Статья 20 : Осуществление прав и свобод гражданином не должно нарушать законных интересов, прав и свобод других лиц, государства и общества.

Глава X. Гарантии прав и свобод человека :

Статья 43 : Государство обеспечивает права и свободы граждан, закрепленные Конституцией и законами.

Статья 44 : Каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод, право обжалования в суд незаконных действий государственных органов, должностных лиц, общественных объединений.

Глава XI. Обязанности граждан :

Статья 48 : Граждане обязаны соблюдать Конституцию и законы, уважать права, свободы, честь и достоинство других людей.

Раздел пятый. Организация государственной власти :

Глава XIX. Президент Республики Узбекистан :

Статья 93 :

1. Президент Республики Узбекистан выступает :

1) гарантом соблюдения прав и свобод граждан, Конституции и законов Республики Узбекистан; ....

Глава XXII. Судебная власть Республики Узбекистан :

Статья 107 :

1. Судебная система в Республике Узбекистан состоит из Конституционного суда …, Верховного суда …, военных судов, … судов … по гражданским и уголовным делам, экономических и административных судов …

Глава XXIV. Прокуратура :

Статья 118 : Надзор за точным и единообразным исполнением законов на территории Республики Узбекистан осуществляют Генеральный прокурор Республики Узбекистан и подчиненные ему прокуроры [71].

Следовательно, соблюдение Основного закона и правового статуса граждан возлагается на Президента Республики Узбекистан, система и специализация судебной системы раскрыты, в которой имеется также Конституционный суда, а функции прокуратуры сформулированы достаточно лаконично и удачно в контексте традиционных прокурорских полномочий.

Конституция Эстонской Республики

Преамбула : Народ Эстонии, выражая непоколебимую веру и твердую волю укреплять и развивать государство, ... зиждется на свободе, справедливости и праве, ... принял ... следующую Конституцию.

Статья 1 :

1. Эстония – самостоятельная и независимая демократическая республика, где носителем верховной власти является народ.

Статья 10 : Перечисленные в настоящей главе права, свободы и обязанности не исключают иных прав, свобод и обязанностей, вытекающих из смысла Конституции или согласующихся с ним и отвечающих принципам человеческого достоинства, а также социального и демократического правового государства.

Таким образом, об относимости Эстонской Республики к правовому государству говорится лишь косвенно и только в преамбуле к Конституции и в ст. 10 Основного закона этой страны.

Статья 14 : Обеспечение прав и свобод является обязанностью законодательной, исполнительной и судебной власти, а также местных самоуправлений.

Статья 23 : Никто не может быть осужден за деяние, если закон, действовавший на момент совершения этого деяния, не признает его преступлением. Никто не может быть приговорен к наказанию более тяжкому, чем то, которое могло быть назначено во время совершения правонарушения. Если после совершения правонарушения законом

была установлена более мягкая мера наказания, то применяется более мягкая мера.

Статья 54 :

1. Долг гражданина Эстонии - быть верным конституционному строю и защищать независимость Эстонии.

2. В отсутствие иных средств каждый гражданин Эстонии имеет право по собственной инициативе оказывать сопротивление попыткам насильственного изменения конституционного строя.

Аналогичной обязанности граждан защищать от противоправных деяния свой правовой статус и правовой статус иных социосубъектов не предусматривается.

Статья 77 : Президент Республики является главой Эстонского государства.

Статья 81 : При вступлении в должность Президент Республики приносит перед Рийгикогу следующую присягу народу Эстонии : «Вступая в должность Президента Республики, я (имя и фамилия) торжественно клянусь, что буду непоколебимо отстаивать Конституцию и законы Эстонской Республики, справедливо и беспристрастно пользоваться данной мне властью, верой и правдой исполнять свои обязанности, прилагая все усилия и способности во имя блага народа Эстонии и Эстонской Республики».

Таким образом, прямой обязанности выступать гарантом соблюдения Конституции и правового статуса своих соотечественников Президент Эстонской Республики не имеет.

Статья 132 : Государственный контроль в своей деятельности является независимым государственным органом, осуществляющим контроль над хозяйственной деятельностью.

Статья 139 :

1. Канцлер юстиции в своей деятельности является независимым должностным лицом, осуществляющим надзор за соответствием Конституции и законам правообразующих актов законодательной и исполнительной государственной власти и местных самоуправлений.

2. Канцлер юстиции осуществляет анализ предложений, внесенных ему в целях изменения законов, принятия новых законов, а также предложений, касающихся работы государственных учреждений, и в случае необходимости представляет Рийгикогу доклад.

Как видим, традиционные функции прокуратуры в данном случае осуществляют Государственный контроль и Канцлер юстиции. И функции Канцлера юстиции практически сводятся к осуществлению традиционного общего надзора органов прокуратуры.

Статья 148 :

2. Образование специальных судов для рассмотрения судебных дел некоторых категорий устанавливается законом.

Статья 149 :

1. Уездные, городские и административные суды являются судами первой инстанции.

2. Окружные суды являются судами второй инстанции, и они рассматривают решения судов первой инстанции в апелляционном порядке.

3. Государственный суд является высшей судебной инстанцией государства, рассматривающей судебные решения в кассационном порядке. **Государственный суд одновременно является судом конституционного надзора**.

Статья 152 :

1. Суд при рассмотрении судебного дела не применяет никаких законов или иных правовых актов, противоречащих Конституции.

2. **Государственный суд признает недействительным любой закон или иной правовой акт, если он противоречит положениям и смыслу Конституции** [73].

Специализация судов и судей по отдельным категориям дел Конституцией Эстонской Республики не устанавливается.

Осуществление Государственным судом и конституционного надзора предусматривалось и в первоначальной редакции Основного закона от 28.06.1992 г., в силу чего преемственность данной эксклюзивной, но весьма обоснованной позиции эстонских законодателей от уже рассмотренной в контексте анализа Основного закона Республики Кыргызстан и выставленной в Интернет еще в 2007 г. [44, с. 23-24 и др.] позиции представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира в части необходимости реформирования судебной системы в направлении появления единого антиделиктного органа в виде Верховного Суда с полным набором судебных палат (конституционной, антикриминальной, административной, трудовой, гражданской, арбитражной) и их дублирование на уровне областных судов и в виде соответствующей специализации судей местных судов, уже не усматривается.

Нельзя говорить и о том, что рассмотренная позиция кыргызских законодателей, предусмотревших 27 июня 2010 г., согласно абз. 2 ч. 3 ст. 93 Основного закона данного государства, в составе Верховного Суда и Конституционную палату [63], может основываться исключительно на данном опыте эстонских законодателей. В позиции кыргызских законодателей указана именно Конституционная палата, а

не возложение на Верховный суд и функции конституционного надзора, что еще с 1946 г. также было воплощено в ст. 82 Конституции Японии [55].

Но в любом случае следует приветствовать, по крайней мере, три указанных государства, которые в силу тех или иных причин вполне обоснованно отказались от существования отдельного, значительно увеличивающего расходы законопослушных налогоплательщиков на содержание судебной власти, Конституционного Суда, который к тому же, в частности, в системе украинской судебной системы, является преимущественно политическим, нежели собственно антиделиктным, а также очень часто весьма непрофессиональным государственным органом.

Именно поэтому задекларированная правящей политсилой «Слуга народа» давно назревшая необходимость очередного, но в этот раз, действительно,[54] остро необходимого коренного реформирования судебной власти [86], должно осуществляться не только в направлении проведения так необходимого повторного конкурса в кассационные суды в составе Верховного Суда [39, с. 9-82, 83-88], но параллельно и созданием судебной власти в государстве в виде единого антиделиктного органа в лице Верховного Суда Украины с полным набором судебных палат (конституционной, административной, антикриминальной, де-факто имущественно договорной или гражданской и де-юре имущественно-договорной или хозяйственной), их дублированием на уровне собственно областного (а не апелляционного суда) и в виде соответствующей специализации судей местных судов, ликвидации в силу этого существующего Конституционного Суда Украины (функция которого уже перейдет к указанной конституционной судебной палате и к судьям конституционной специализации местных судов с правом толкования Расширенным составом Большой палаты ВС Украины положений Конституционного кодекса Украины и Кодекса конституционного судопроизводства Украины), Высшего антикоррупционного суда Украины и Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности и их апелляционных палат (функции которых должны перейти к малым судебным палатам соответствующей специализации

[54] В силу, в первую очередь, явно цинично коррупционного и/или откровенно непрофессионального первичного формирования судов на протяжении 2014-2019 г. г., по крайней мере, кассационных судов в составе Верховного Суда, Высшего антикоррупционного суда и его апелляционной палаты [39, с. 9-82, 83-88].

в составе Антикриминальной и Де-факто имущественно-договорной судебных палат), а также построения следующей инновационной (по сути, уже неоправданно забытой старой) вариации инстанционности и специализации судов :

1. Местные суды, обеспечивающие конституционное, административное, антикриминальное, трудовое, де-факто имущественно-договорное или гражданское и де-юре имущественно-договорное или хозяйственное либо арбитражное судопроизводство в отношении вероятных (реальными станут по соответствующему решению суда) правонарушителей районного уровня.

2. Конституционная, Административная, Антикриминальная, Трудовая, Де-факто имущественно-договорная (Гражданская) и Де-юре имущественно-договорная (Хозяйственная, Арбитражная) судебные палаты областных и приравненных к ним городских судов – по первой инстанции в отношении вероятных правонарушителей областного уровня или по делам общественного резонанса областного уровня, а также пересматривающие в порядке апелляции решения судей соответствующих специализаций местных судов.

3. Конституционная, Административная, Антикриминальная, Трудовая, Де-факто имущественно-договорная (Гражданская) и Де-юре имущественно-договорная (Хозяйственная, Арбитражная) судебные палаты Верховного Суда Украины – по первой инстанции в отношении вероятных правонарушителей всеукраинского и большего уровня или по делам общественного резонанса всеукраинского и более высокого уровня, а также пересматривающие в порядке апелляции решения в качестве первой инстанции соответствующих палат областного суда и порядке кассации решения судей соответствующих специализаций местных судов.

4. Большая палата Верховного Суда Украины, являющаяся апелляционной инстанцией для судебных палат данного суда, рассматривавших дела по первой инстанции, и кассационной инстанцией по решениям соответствующих палат областных и приравненных к ним городских судов.

5. Расширенный состав Большой палаты Верховного Суда Украины, который :

- является кассационной инстанцией для решений судебных палат данного суда;
- издает руководящие разъяснения по всем категориям дел судебной практики для всех отечественных судов;
- осуществляет толкование отдельных положений Конституционного кодекса Украины и Кодекса конституционного

судопроизводства Украины по своей инициативе и по запросам Президента Украины, парламента, правительства, Генерального прокурора Украины и Министра юстиции Украины.

6. Председатель и судьи Верховного Суда Украины, направляющие в парламент предложения по совершенствованию Основного и текущих законов.

Несмотря на то, что начало широкой апробации, в т. ч. по различным веб-сайтам, аналогичной специализации, а впоследствии и инстанционности отечественных судов было положено, как уже отмечалось, еще в 2007 г. [44, с. 23-24 и др.], а специальное системно-правовое исследование данной проблемы было предпринято и широко апробировано еще в 2010 г. [84, с. 42-43 и др.] и после этого имела продолжение систематическая научная апробация этого инновационного и весьма перспективного варианта решения проблем судебной власти [14, с. 45-46; 17; 18; 20, с. 9; 21, с. 10; 22, с. 9; 32, с. 31; 36, с. 548-553; 76, с. 15; 103, с. 49; 104, с. 103 и др.], предпринятые многочисленные отечественные попытки реформировать судебную систему откровенно игнорировали эти же предложения, которые, как видим, все же нашли частичное воплощение в Основном законе, но, к сожалению, только Кыргызской Республики.

Учитывая, что в соответствии с требованиями п. 50 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии «Верховенство права», существование противоречивых решений, которые вынес верховный или конституционный суд, в любом случае является несовместимым с принципом юридической определенности. Поэтому требуется, чтобы суды, особенно высших инстанций, вводили механизмы, которые дают возможность избегать противоречивости и обеспечивать согласованность их судебной практики [3, с. 179].

В таком аспекте лучше всего предоставить право Генеральному прокурору Украины опротестовывать и нелегитимные решения кассационных судебных инстанций к Расширенной палате Верховного Суда Украины (см. вопрос 7 настоящей лекции), а нелегитимные деяния либо нелегитимные решения и/или правовые акты любых иных субъектов властных полномочий непосредственно к Президенту Украины как **Гаранта соблюдения на территории Украины** требований любых правовых актов и правового статуса любых социосубъектов, которому, подобно требованиям ч. 6 ст. 55 Конституции Украины [72], должно быть предоставлено право запрещать любые нелегитимные деяния и отменять любые

нелегитимные решения и/или правовые акты, т. ч. и нелегитимные указы и подписи под нелегитимными (полностью или в части) законами своих предшественников - Президентов Украины прошлых лет. Не выполняются собственно выполнением нелегитимные решения или акты правоприменения.

В таком аспекте следует также достаточно четко представлять сущность базисного положения юриспруденции в части проявления принципа верховенства права о том, что практически отсутствуют сроки давности существования нелегитимного действующего правового акта и/или решения или деяния определенного субъекта властных полномочий. Существует срок давности применения к виновному лицу лишь мер карательно-воспитательной юридической ответственности любого вида, когда в соответствии с требованиями ч. 5 ст. 49 УК Украины достаточно обоснованно не применяется срок давности и в части мер карательно-воспитательной антикриминальной ответственности за определенные криминальные правонарушения, в частности, в случае совершения преступлений против основ национальной безопасности Украины, мира и человечества, предусмотренных ст. ст. 109-114-1, 437-439 и ч. 1 ст. 442 УК Украины [74].

Изложенный подход основывается на том, что на территории Украины, как и любого юного государства мира, должно в любом случае быть обеспечено действие принципа верховенства права, что и сейчас требуется ч. 1 ст. 8 Конституции Украины [72], а **существование на территории Украины, как и любой иной страны мира, нелегитимных деяний любых социосубьектов либо нелегитимных решений и/или правовых актов любых субъектов властных полномочий, т. ч. нелегитимных окончательных судебных решений, достаточно откровенно и цинично нарушает правовой статус тех или иных социосубьектов и неизбежно - и различные базисные проявления принципа верховенства права** [3].

И такая постановка вопроса обусловлена острой необходимостью своевременно в порядке позитивной юридической ответственности предотвратить указанные в преамбуле ко Всеобщей декларации прав человека последствия, когда данная декларация принималась для того, чтобы права человека охранялись властью закона в целях обеспечения того, **чтобы человек не был вынужден прибегать, в качестве последнего средства, к восстанию против тирании и угнетения** [9].

Подтверждение обоснованности собственно такого подхода можно найти и в ряде положений Доклада Венецианской Комиссии

«Верховенство права», в частности, п. 50 разд. IV, согласно которым, существование противоречивых решений, которые вынес верховный или конституционный суд, в любом случае является несовместимым с принципом юридической определенности [3, с. 179]; п. 52 разд. IV - хотя дискреционные полномочия необходимы для осуществления всего диапазона властных функций в современных сложных обществах, эти полномочия не должны осуществляться в своевольный способ. Их осуществление таким образом делает возможным принятие существенно несправедливых, необоснованных, неразумных или деспотических решений, что несовместимо с понятием верховенства права [3, с. 179]; п. 57 разд. IV - должны существовать учреждение или организация - как некий обвинитель, которая в определенной мере должна быть тоже независимой от исполнительной власти, и которая обеспечивает, чтобы нарушитель закона - даже если потерпевшие не заявляют об этом - предстал перед судом [3, с. 180]; и др.

Дополнительно этот подход обосновывается и в контексте предложения инновационных редакций двенадцати статей в Конституционный кодекс Украины (см. вопрос 7 настоящей лекции), а более полное изложение положений указанного доклада в контексте наиболее эффективного, рационального и качественного познания, признания, обеспечения, соблюдения и максимально полного восстановления правового статуса различных видов социосубьектов, привлечения виновного к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности, а также устранения причин и условий, способствовавших таким нарушениям правового статуса и совершению иных правонарушений (см. вопрос 6 настоящей лекции).

Вопрос 4. Конституционное обеспечение соблюдения законов и правового статуса человека в отдельных ведущих странах мира

Принимая во внимание, что базисные положения конституционного законодательства стран постсоветского пространства и иных стран мира по вопросам регулирования обеспечения правового статуса граждан традиционно принципиально различались и различаются по настоящее время, целесообразно отдельно провести сравнительный анализ данного законодательства иных ведущих стран мира, из которых наиболее запутанной и слишком декларативной выглядит регламентация и обеспечение соблюдения законов и иных правовых актов и правового статуса

граждан в Великобритании, конституционное законодательство которой наиболее разрозненно и представлено достаточно большим количеством так называемых конституционных актов [49].

Поэтому положение дел и уровень развития конституционного законодательства в части правовой регламентации и обеспечения выполнения законов и иных правовых актов и правового статуса граждан лучше всего осуществлять по Основным законам следующих ведущих государств мира.

Конституция Китайской Народной Республики

Глава I. Основные принципы :

Статья 1 :

1. Китайская Народная Республика является социалистическим государством демократической диктатуры народа, руководимым рабочим классом и основанное на союзе рабочих и крестьян.

Статья 2 :

1. Вся власть в Китайской Народной республике принадлежит народу.

Статья 3 :

3. Все административные, судебные и прокурорские органы государства создаются собраниями народных представителей, перед которыми они несут ответственность, и под контролем которых они находятся.

Статья 27 :

1. Все государственные органы осуществляют принцип сокращения, систему служебной ответственности, систему подготовки и аттестации кадров, неуклонно повышают качество и эффективность работы, борются с бюрократизмом.

2. Все государственные органы и государственные служащие должны опираться на народ, постоянно поддерживать тесные связи с народом, прислушиваться к мнениям и предложениям народных масс, находиться под их контролем, отдавать все силы служению народу.

Глава II. Основные права и обязанности граждан :

Статья 33 :

2. Все граждане Китайской Народной Республики равны перед законом.

3. Государство уважает и обеспечивает права граждан.

4. Каждый гражданин пользуется правами, предусмотренными Конституцией и законами, и вместе с тем должен выполнять обязанности, предусмотренные Конституцией и законами.

Статья 50 :

1. Китайская Народная Республика охраняет надлежащие права и интересы зарубежных китайцев, законные права и интересы китайцев-репатриантов и членов семей зарубежных китайцев.

Статья 51 :

1. Осуществляя свои свободы и права, граждане Китайской Народной Республики не должны наносить ущерб интересам государства, общества и коллектива, законным свободам и правам иных граждан.

Статья 53 :

1. Граждане Китайской Народной Республики обязаны соблюдать Конституцию и законы, хранить государственную тайну, беречь общественную собственность, соблюдать трудовую дисциплину и общественный порядок, уважать нормы общественной морали.

Глава III. Структура государства :

§ 2. Председатель КНР (данный параграф не содержит норм, которые бы обязывали Председателя КНР выступать гарантом соблюдения Конституции и правового статуса граждан).

§ 7. Комитеты контроля :

Статья 124 :

4. Формирование и полномочия комитетов контроля определяются законом (в Основном законе функции комитетов контроля не определяются).

§ 8. Народный суд и Народная прокуратура :

Статья 124 :

1. В Китайской Народной Республике учреждаются Верховный народный суд, местные народные суды, военные суд и иные специальные народные суды.

Статья 132 :

1. Верховный народный суд является высшим судебным органом.

2. Верховный народный суд осуществляет надзор за судебной деятельность местных и специальных народных судов; вышестоящие народные суд осуществляют надзор за судебной деятельностью нижестоящих народных судов.

Статья 134 :

1. Народная прокуратура Китайской Народной Республики является государственным органом надзора за соблюдением законности.

Статья 140 :

1. Народные суд, народные прокуратуры и органы общественной безопасности, рассматривая уголовные дела, должны нести

раздельную ответственность за осуществление своих функций, взаимно координировать работу, действовать согласованно с тем, чтобы обеспечить точное и эффективное проведение в жизнь законов [50].

Таким образом, КНР прямо не провозглашается правовым государством, главная обязанность государства в общем определена, надзор за соблюдением законности осуществляет прокуратура без детализации ее функций, которая вместе с народным судом и органами общественной безопасности должны взаимно координировать работу и действовать согласованно с тем, чтобы обеспечить точное и эффективное проведение в жизнь законов (что однако по смыслу ст. 140 Основного закона касается, почему-то, только антикриминального судопроизводства. Специализация судов не определяется и остается неясным в силу отсутствия отдельного Конституционного суда, имеется ли в составе Верховного народного суда конституционная палата и осуществляется ли отдельно либо каким-либо структурным подразделением судебной власти конституционный надзор.

Конституция
Конфедеративных Штатов Америки от 11 марта 1861 г.

Преамбула : Мы, народ Конфедеративных Штатов, каждый из которых действует суверенно и независимо, с целью создать постоянное федеративное правительство, установить правосудие, гарантировать внутреннее спокойствие, и закрепить блага свободы за нами и потомством нашим, призывая милость и покровительство Всемогущего Бога, провозглашаем и устанавливаем настоящую Конституцию для Конфедеративных Штатов Америки.

Статья 1 :

Раздел 9 :

4. Не допускается принятие никаких законов о конфискации имущества; законов, имеющих обратную ситу, а также законов, запрещающих или препятствующих осуществлению права собственности на рабов-негров.

12. Конгресс не может принимать законы, касающиеся введения какой-либо религии, запрещающие ее свободное исповедание, ограничивающие свободу слова и печати, или право народа на мирные собрания и обращения к правительство с жалобами.

15. Право людей на безопасность их личности, жилища, документов и собственности, гарантии против неосновательных обысков и арестов не должны нарушаться.

19. Запрещается устанавливать чрезмерные размеры залога, штрафов, а также жестокие и исключительные наказания.

Статья 2 :

Раздел 1 :

1. Исполнительная власть осуществляется Президентом Конфедеративных Штатов Америки.

9. Перед вступлением на должность Президент приносит следующею присягу : «Я торжественно клянусь (или обещаю), что буду честно выполнять обязанности Президента Конфедеративных Штатов и по мере своих сил охранять, защищать и поддерживать Конституцию Конфедеративных Штатов» [51].

Конституция
Соединенных Штатов Америки от 17 сентября 1787 г.

Преамбула : Мы, народ Соединенных Штатов, дабы образовать более совершенный Союз, установить правосудие, гарантировать внутреннее спокойствие, обеспечить совместную оборону, содействовать всеобщему благоденствию и закрепить блага свободы за нами и потомством нашим, торжественно провозглашаем и устанавливаем настоящую Конституцию для Соединенных Штатов Америки.

Статья 1 :

Раздел 9 :

2. Действие привилегий habeas corpus[55] не должно приостанавливаться, если только того не потребует общественная безопасность в случае восстания или вторжения.

3. Не должны приниматься билли об опале[56] или законы ex post facto.[57]

---

[55] Хабе́ас ко́рпус акт (англ. Habeas Corpus Act) - законодательный акт, принятый парламентом Англии в 1679 г., составная часть конституции Великобритании, определяет правила ареста и привлечения к суду обвиняемого в преступлении, предоставляет право суду контролировать законность задержания и ареста граждан, а гражданам - требовать начала такой процедуры (известной под латинским названием хабеас корпус). Полное название закона - «Акт о лучшем обеспечении свободы подданного и о предупреждении заточений за морями», т. е. вне пределов Англии [107].

[56] Билль об опале (*англ.* bill of attainder). Закон, согласно которому человек без суда объявляется виновным в совершении преступления. Фактически закон передает функции определения вины и вынесения приговора от судебных органов законодательным. Согласно разд. 9, 10 ст. 1 Конституции США, «конгрессом и законодательными органами штатов не должны приниматься билли об опале». Законы об опале принимались британским парламентом в XV – начале XVIII в., но с тех пор не применяются [2]. В силу изложенного нельзя обойти молчанием существование в

Раздел 10 :

1. Ни один штат не может … принимать билли об опале или законы ex post facto или законы, нарушающие договорные обязательства, …

Статья 2 :

Раздел 1 :

1. Исполнительная власть предоставляется Президенту Соединенных Штатов Америки.

9. Перед вступлением на должность Президент приносит следующею присягу или дает следующее торжественное обещание : «Я торжественно клянусь (или обещаю), что буду честно выполнять обязанности Президента Соединенных Штатов и по мере своих сил охранять и защищать и поддерживать Конституцию Соединенных Штатов».

Билль о правах :

Поправка 1. 1791 :

Конгресс не должен издавать ни одного закона, относящегося к установлению религии или запрещающего свободное исповедание оной, либо ограничивающего свободу слова и печати, либо право

нашем государстве и в настоящее время собственно законов «bill of attainder», к примеру, Закона Украины «Об очищении власти» [95] и др. Согласно требованиям ч. 1 ст. 62 Конституции Украины [72], вина лица в совершении криминального (и следует расширительно добавить - и любого иного) правонарушения устанавливается не законами парламента или актами исполнительной власти, а вступившими в законную силу приговорами суда или решениями иных государственных органов, которым Основным законом делегированы судебные функции по установлению вины лица в совершении иных, кроме криминальных, правонарушений. И те, кто голосовал за принятие такого рода законов и подписывал их, являясь в т. ч. и **Гарантом неукоснительного соблюдения Основного закона и утверждения и обеспечения правового статуса всех без исключения своих соотечественников**, скорее всего, желали жить как американцы или англичане, но, к сожалению, практически не способны были по уровню юридического развития приблизиться хотя бы к американцам и англичанам (не говоря уже о том, что они как субъекты властных полномочий обязаны были безукоризненно знать и неукоснительно выполнять указанные и все иные положения Основного закона своего собственного государства), которые еще 232 г. тому назад уже достаточно хорошо осознали и в полной мере реализовали на уровне Основного закона базисное положение юриспруденции о том, что признавать определенных лиц виновными в совершении криминального и любого иного правонарушения должна только судебная, а не законодательная и, тем более, исполнительная власть.

[57] Закон ex post facto - *англ.* law, ex post facto; *нем.* Gesetz ex-post-facto. 1. Интерпретация уже происшедших (в прошлом) событий как закономерных. 2. В праве – обратная сила закона - принцип, согласно которому, закон не может быть применен к правоотношениям, начавшимся до его принятия [10].

народа мирно собираться и обращения к правительство с петициями об удовлетворении жалоб.

Поправка 4. 1791 :

Право народа на охрану личности, жилища, бумаг и собственности от необоснованных обысков и арестов не должно нарушаться.

Поправка 5. 1791 :

Никто не должен привлекаться к ответственности за караемое смертью или иным образом позорящее преступление иначе, как по представлению или обвинительному приговору Большого жюри, за исключением … во время войны или опасного для общества положения …

Поправка 8. 1791 :

Не должны требоваться чрезмерные размеры залога или налагаться чрезмерные штрафы, либо назначаться жестокие и необычные наказания.

Поправка 9. 1791 :

Перечисление в Конституции определенных прав не должно толковаться как отрицание или умаление других прав, сохраняемых народом.

Поправка 10. 1791 :

Полномочия, которые не делегированы Соединенным Штатам настоящей Конституцией и пользование которыми не запрещается ею отдельным штатам, сохраняются соответственно за штатами либо за народом.

Поправка 11. 1795 :

Судебная власть Соединенных Штатов не должна толковаться таким образом, чтобы распространяться на какое-либо исковое производство, основанное на праве или справедливости и возбужденное или ведущееся против одного из штатов гражданами другого штата либо гражданами или подданными какого-либо иностранного государства.

Поправка 17. 1913 :

абз. 2 : Настоящая поправка не должна толковаться таким образом, чтобы ее действие распространялось на избрание и срок полномочий сенатора, выбранного до того, как она вступила в силу как часть Конституции.

Поправка 26. 1971 (последняя поправка в Конституцию США) [52].

Конституция Франции от 4 октября 1958 г.

Преамбула : Французский народ торжественно провозглашает свою приверженность правам человека и принципам национального суверенитета …

Статья 1 :

абз. 1 : Франция является неделимой, светской, социальной, демократической республикой. Она обеспечивает равенство перед законом всех граждан без различия происхождения, расы или религии. …

Статья 2 :

абз. 4 : Девиз республики – «Свобода, Равенство, Братство».

абз. 5 : Ее принцип – правление народа, народом и для народа.

Статья 5 :

абз. 1 : Президент следит за соблюдением Конституции. Он обеспечивает своим арбитражем нормальное функционирование органов публичной власти, а также преемственность государства.

абз. 2 : Он является основным гарантом независимости национальной независимости, целостности территории, соблюдения международных договоров.

Раздел XI dis. Защитник прав :

Статья 71-1 :

абз. 1 : Защитник прав следит за соблюдением прав и свобод административными службами государства, административными территориальными образованиями, государственными учреждениями, а также любыми органами, на которые возлагается миссия публичных служб или в отношении которых органический закон наделяет его какими-либо полномочиями.

абз. 2 : К нему обращаются в соответствии с условиями, предусмотренными органическими законами, любые лица, считающими себя ущемленными в результате деятельности какой-либо публичной службы или органа, упомянутого в абзаце первом. Он может проявлять инициативу в силу собственных полномочий [53].

Таким образом, Конституция Франции принципиально также весьма декларативно регулирует порядок обеспечения соблюдения Основного закона и правового статуса граждан, возлагая эту обязанность только на Защитника прав, который все же осуществляет, по сути, традиционный общий прокурорский надзор, но лишь в части прав человека.

Основной закон
Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 г.

Статья 1 :

абз. 1 : Человеческое достоинство неприкосновенно. Уважать и защищать его – обязанность всей государственной власти.

абз. 2 : Посему немецкий народ в силу этого признает неприкосновенные и неотчуждаемые права человека как основу всякого человеческого общества, мира и справедливости в мире.

абз. 3 : Нижеследующие права обязательны для законодательной, исполнительной и судебной власти как непосредственно действующее право.

Статья 19 :

абз. 1 : Поскольку согласно настоящему Основному закону какое-либо основное право может быть ограничено законом или на основе закона, этот закон должен носить общий характер, а не относиться только к отдельному случаю. Кроме того в законе должно быть названо это основное право с указанием статьи.

абз. 2 : Существо содержания основного права ни в коем случае не должно быть затронуто.

Статья 20 :

абз. 1 : Федеративная Республика Германия является демократическим и социальным федеральным государством.

абз. 3 : Законодательство связано конституционным строем, исполнительная власть и правосудие – законом и правом.

абз. 4 : Если иные средства не могут быть использованы, все немцы имеют право на сопротивление любому, кто предпринимает попытку устранить этот строй.

Статья 20 а : Реализуя в рамках конституционного строя законодательную власть и обеспечивая осуществление исполнительной и судебной власти в соответствии с законом и правом, государство, осознавая ответственность перед будущими поколениями, защищает также естественные основы жизни.

Статья 31 : Федеральное право имеет перевес над правом земель.

Статья 56 : Федеральный Президент при вступлении в должность приносит перед собравшимися членами Бундестага и Бундесрата следующую присягу : «Клянусь посвятить свои силы благу немецкого народа, содействовать его пользе, оберегать его от ущерба, блюсти и защищать Основной закон и Законы Федерации, добросовестно исполнять свои обязанности и соблюдать справедливость по отношению к каждому. Да поможет мне в этом Бог».

Статья 64 :

абз. 2 : При вступлении в должность Федеральный канцлер и федеральные министры приносят перед Бундестагом предусмотренную статьей 56 присягу.

Статья 95 :

абз. 1 : Для отправления правосудия в области общей, административной, финансовой, трудовой и социальной юстиции Федерация утверждает в качестве верховных судебных палат Федеральную общую палату, Федеральный административный суд, Федеральную финансовую палату, Федеральный трудовой суд и Федеральный социальный суд.

Статья 96 :

абз. 1 : Федерация может учредить федеральный суд по делам правовой защиты промышленной собственности.

абз. 2 : Федерация может учредить для вооруженных сил военно-уголовные суды в качестве федеральных судов.

абз. 4 : Федерация может учредить для лиц, состоящих с ней в публично-правовом служебном отношении, федеральные суды по разрешению дел в дисциплинарном производстве и производстве по жалобам.

абз. 5 : Для уголовного судопроизводства в областях, указанных первым абзацем статьи 26, или в областях защиты государства федеральный закон может предусмотреть … случаи, когда суды земель осуществляют федеральную юрисдикцию [54].

Следовательно, Основной закон Германии также весьма декларативно регулирует вопросы обеспечения соблюдения законов (возлагая это все же на Федерального президента в его присяге) и правового статуса граждан и вместе с тем представляет необоснованно разветвленную и не связанную с разновидностями правонарушений систему высших и иных судов, среди которых, однако, отсутствует собственно Конституционный суд, функцию которого, скорее всего, осуществляет Федеральный административный суд.

Конституция Японии 1946 г.

Преамбула : Мы, японский народ, действуя через посредство наших должным образом избранных представителей в Парламенте и исполненные решимости обеспечить для себя и для своих потомков плоды мирного сотрудничества со всеми нациями и благословение свободы для всей нашей страны, исполненные решимости не допустить ужасов новой войны в результате действий правительств, провозглашаем, что народ облечен суверенной властью, и устанавливаем настоящую Конституцию. Государственная власть основывается на непоколебимом доверии народа, ее авторитет

исходит от народа, ее полномочия осуществляются представителями народа, а благами ее пользуется народ. Это - принцип, общий для всего человечества, и на нем основана настоящая Конституция. Мы отменяем все конституции, законы, указы и рескрипты, противоречащие настоящей Конституции.

Глава I. Император :

Статья 1 : Император является символом государства и единства народа, его статус определяется волей народа, которому принадлежит суверенная власть.

Статья 7 : Император по совету и с одобрения Кабинета осуществляет от имени народа следующие действия, относящиеся к делам государства : …

Глава III. Права и обязанности народа :

Статья 11 : Народ беспрепятственно пользуется всеми основными правами человека. Эти основные права человека, гарантируемые народу настоящей Конституцией, предоставляются нынешнему и будущим поколениям в качестве нерушимых вечных прав.

Статья 12 : **Свободы и права, гарантируемые народу настоящей Конституцией, должны поддерживаться постоянными усилиями народа**. Народ должен воздерживаться от каких бы то ни было злоупотреблений этими свободами и правами и несет постоянную ответственность за использование их в интересах общественного благосостояния.

Статья 14 : Все люди равны перед законом и не могут подвергаться дискриминации в политическом, экономическом и социальном отношениях по мотивам расы, религии, пола, социального положения, а также происхождения.

Статья 15 :

1. Народ обладает неотъемлемым правом избирать должностных лиц органов публичной власти и отстранять их от должности.

2. **Все должностные лица органов публичной власти являются слугами всего общества**, а не какой-либо одной его части.

Статья 36 : Категорически запрещается применение должностными лицами органов публичной власти пыток и жестоких наказаний.

Статья 39 : Никто не может быть привлечен к уголовной ответственности за действие, которое было законным в момент его совершения или в отношении которого он был оправдан. Равным образом никто не может быть дважды привлечен к уголовной ответственности за одно и то же преступление.

Глава VI. Судебная власть :

Статья 76 :

1. Вся полнота судебной власти принадлежит Верховному суду и таким судам низших инстанций, которые будут учреждены законом.

2. Не могут учреждаться никакие особые суды. Административные органы не могут осуществлять судебную власть с правом вынесения окончательного решения.

Статья 77 :

1. Верховный суд наделен властью устанавливать правила процедуры судопроизводства, работы адвокатов, внутреннего распорядка в судах, а также правила управления судебными делами.

2. **Прокуроры должны следовать правилам, устанавливаемым Верховным судом.**[58]

3. Верховный суд может делегировать судам низших инстанций право устанавливать правила своей работы.

Статья 81 : Верховный суд является судом высшей инстанции, **полномочным решать вопрос о конституционности любого закона**, приказа, предписания или другого официального акта.

Глава X. Верховный закон :

Статья 98 :

1. Настоящая Конституция является Верховным законом страны, и никакие законы, указы, рескрипты или другие государственные акты, противоречащие в целом или в части ее положениям, не имеют законной силы.

2. Заключенные Японией договоры и установленные нормы международного права должны добросовестно соблюдаться.

Статья 99 : Император или Регент, а также государственные министры, члены Парламента, судьи и все остальные публичные должностные лица обязаны уважать и охранять настоящую Конституцию [55].

Таким образом, Основной закон Японии не содержит прямого указания на относимость этого государства к правовому. Обязанность соблюдать Основной и иные законы возлагается на самих граждан и на всех без исключения субъектов властных полномочий. При этом прямо подчеркивается, что народ должен постоянно прилагать усилия к тому, чтобы задекларированные в Основном законе его права и свободы выполнялись. Наряду с этим все субъекты властных полномочий объявлены собственно слугами всего народа, как, к слову,

[58] Какие-либо иные нормы, регулирующие деятельность прокуратуры, в Основном законе отсутствуют. В силу этого следует сделать вывод, что прокуратура в данном случае является атрибутом лишь правосудия.

и соответствующая политсила украинского общества, хотя бы в силу самого ее названия «Слуга народа». Функции прокуратуры и адвокатуры определяются Верховным судом, в силу чего они фактически являются атрибутом не государственности, а лишь правосудия. Но Верховный суд, что весьма положительно, осуществляет и конституционный надзор и имеет право признать неконституционным и отметить любой правовой акт. Специализация судей в Основном законе не отражается.

Невозможность рассмотрения и сравнительного анализа положений Основного закона в части обеспечения соблюдения этого закона и иных правовых актов, а также правового статуса граждан и иных, кроме рассмотренных, стран мира ограничено рамками настоящей публикации.

В силу этого более правильно перейти к рассмотрению и соответствующему сравнительному анализу основных в этом отношении положений базисных международных правовых актов, на неукоснительном соблюдении основных требований которых должны быть построены Конституции и все иные правовые акты всех без исключения стран мира.

Вопрос 5. Основы регламентации и защиты правового статуса человека за базисными международными правовыми актами

Изложение и сравнительное исследование основ правовой регламентации обеспечения исполнения законов и иных правовых актов, а также обеспечения правового статуса граждан более целесообразно осуществить на основе следующих базисных в этом отношении международных правовых актов.

Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 г.

Преамбула : Принимая во внимание, что признание достоинства, присущего всем членам человеческой семьи, и равных и неотъемлемых прав их является основой свободы, справедливости и всеобщего мира; и ...

принимая во внимание, что необходимо, чтобы права человека охранялись властью закона в целях обеспечения того, чтобы человек не был вынужден прибегать, в качестве последнего средства, к восстанию против тирании и угнетения; ...

принимая во внимание, что народы Объединенных Наций подтвердили в Уставе свою веру в основные права человека, в

достоинство и ценность человеческой личности и в равноправие мужчин и женщин и решили содействовать социальному прогрессу и улучшению условий жизни при большей свободе; и

принимая во внимание, что государства-члены обязались содействовать, в сотрудничестве с Организацией Объединенных Наций, всеобщему уважению и соблюдению прав человека и основных свобод; ...

Статья 1 :

Все люди рождаются свободными и равными в своем достоинстве и правах. Они наделены разумом и совестью и должны поступать в отношении друг друга в духе братства.

Статья 11 :

2. Никто не может быть осужден за преступление на основании совершения какого-либо деяния или за бездействие, которые во время их совершения не составляли преступления по национальным законам или по международному праву. Не может также налагаться наказание более тяжкое, нежели то, которое могло быть применено в то время, когда преступление было совершено.

Статья 28 :

Каждый человек имеет право на социальный и международный порядок, при котором права и свободы, изложенные в настоящей Декларации, могут быть полностью осуществлены.

Статья 29 :

1. Каждый человек имеет обязанности перед обществом, в котором только и возможно свободное и полное развитие его личности.

2. При осуществлении своих прав и свобод каждый человек должен подвергаться только таким ограничениям, какие установлены законом исключительно с целью обеспечения должного признания и уважения прав и свобод других и удовлетворения справедливых требований морали, общественного порядка и общего благосостояния в демократическом обществе.

Статья 30 :

Ничто в настоящей Декларации не может быть истолковано, как предоставление какому-либо государству, группе лиц или отдельным лицам права заниматься какой-либо деятельностью или совершать действия, направленные к уничтожению прав и свобод, изложенных в настоящей Декларации [9].

Таким образом, несмотря на традиционно придаваемую особую значимость данного международного правового акта для разработки надлежащей правовой регламентации обеспечения соблюдения законов и иных правовых актов и правового статуса граждан, эта

декларация в сравнении с теми положениями, которые в таком же отношении содержатся в рассмотренных Основных законах украинского, белорусского, российского и многих иных государств, особенно постсоветского пространства, содержит значительно меньше положений, которые сформулированы к тому же в ряде случаев менее профессионально. В то же время сам по себе достаточно полный перечень прав, свобод, обязанностей и интересов человека не может не заслуживать в контексте поставленных задач особого одобрения.

Конвенция о защите прав человека
и основоположных свобод от 4 ноября 1950 г.

Преамбула : Правительства государств-членов Совета Европы, подписавшие настоящую Конвенцию,

принимая во внимание то, что целью Совета Европы является достижение большего единства между его членами и что одним из средств достижения этой цели является защита и развитие прав человека и основных свобод ...

полны решимости, как Правительства европейских государств, движимые единым стремлением и имеющие общее наследие политических традиций, идеалов, свободы и верховенства права, сделать первые шаги для обеспечения коллективного осуществления некоторых прав, провозглашенных во Всеобщей декларации, согласились о нижеследующем :

Статья 1. Обязательство соблюдать права человека :

Высокие Договаривающиеся Стороны обеспечивают каждому, находящемуся под их юрисдикцией, права и свободы, определенные в разделе I настоящей Конвенции.

Статья 6. Право на справедливый суд :

1. Каждый имеет право на справедливое и публичное разбирательство дела в разумный срок независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона, спора о его гражданских правах и обязанностях или установит обоснованность любого выдвинутого против него уголовного обвинения. ...

Статья 7. Наказание исключительно на основании закона :

1. Никто не может быть признан виновным в совершении какого-либо уголовного преступления на основании любого действия или бездействия, которое в момент его совершения не являлось уголовным преступлением в соответствии с национальным законом или международным правом. Также не может быть назначено более суровое наказание, чем то, которое подлежало применению в момент совершения уголовного преступления.

2. Эта статья не является препятствием для судебного разбирательства, а также для наказания любого лица за любое действие или бездействие, которое в момент его совершения являлось уголовным преступлением в соответствии с общими принципами права, признанными цивилизованными нациями.

Статья 13. Право на эффективное средство правовой защиты :

Каждый, чьи права и свободы, признанные в настоящей Конвенции, нарушены, имеет право на эффективное средство правовой защиты в государственном органе, даже если это нарушение было совершено лицами, действовавшими в официальном качестве.

Статья 15. Отступление от соблюдения обязательств при чрезвычайных ситуациях :

1. Во время войны или при иных чрезвычайных обстоятельствах, угрожающих жизни нации, любая из Высоких Договаривающихся Сторон может принимать меры к отступлению от ее обязательств по настоящей Конвенции только в той степени, в какой требует острота положения, и при условии, что такие меры не противоречат иным ее обязательствам по международному праву.

2. Это положение не может служить основанием для отступления от положений статьи 2 (право на жизнь), кроме случаев смерти в результате правомерных военных действий, и от статей 3 (запрета пыток), 4 (п. 1 - запрета содержания в рабстве или в подневольном состоянии) и 7 (никакого наказания без закона).

Статья 18. Пределы использования ограничений прав :

Ограничения, допускаемые в настоящей Конвенции в отношении указанных прав и свобод, не применяются для иных целей, нежели те, для которых они установлены.

Раздел II. Европейский суд по правам человека :

Статья 19. Создание Суда : Для обеспечения соблюдения Высокими Договаривающимися Сторонами Конвенции и Протоколов к ней, учреждается Европейский суд по правам человека, далее именуемый «Суд». Он функционирует на постоянной основе.

Статья 35. Условия приемлемости :

1. Суд может принимать дело к рассмотрению только после того, когда были исчерпаны все внутренние средства правовой защиты, в соответствии с общепризнанными принципами международного права, и в течение шести месяцев с даты вынесения окончательного решения на национальном уровне [48].

В данном случае положения Конвенции выглядят по сравнению с Всеобщей декларацией (декларация все же международная только собственно декларация, на основании которой и должна

разрабатываться данная Конвенция и Международные пакты, которые будут рассматриваться далее, а Конвенция - уже международный правовой акт) значительно более совершенными, но и положения данной Конвенции, исключительно на основе которой и протоколов к ней в соответствии с цитируемым требованиями ст. 19 разд. II Конвенции выносит свои решения и Европейский суд по правам человека [48], все же значительно уступают по детализации и уровню профессионального изложения соответствующим положениям Основных законов уже названных стран мира, что, в свою очередь, еще в значительно большей степени уступают соответствующим положениям разработанного представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира целого ряда инновационных доктрин и концепций по наиболее эффективному, рациональному и качественному познанию, признанию, обеспечению, соблюдению и наиболее оперативному и максимально полному восстановлению правового статуса физических и юридических лиц, государства и межгосударственных образований (см. вопрос 6 настоящей лекции).

Международный пакт
о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г.

Преамбула : Участвующие в настоящем Пакте государства,

принимая во внимание, что в соответствии с принципами, провозглашенными Уставом Организации Объединенных Наций, признание достоинства, присущего всем членам человеческой семьи, и равных и неотъемлемых прав их является основой свободы, справедливости и всеобщего мира,

признавая, что эти права вытекают из присущего человеческой личности достоинства,

признавая, что, согласно Всеобщей декларации прав человека, идеал свободной человеческой личности, пользующейся гражданской и политической свободой и свободой от страха и нужды, может быть осуществлен только, если будут созданы такие условия, при которых каждый может пользоваться своими экономическими, социальными и культурными правами, так же как и своими гражданскими и политическими правами,

принимая во внимание, что по Уставу Организации Объединенных Наций государства обязаны поощрять всеобщее уважение и соблюдение прав и свобод человека,

принимая во внимание, что каждый отдельный человек, имея обязанности в отношении других людей и того коллектива, к которому

он принадлежит, должен добиваться поощрения и соблюдения прав, признаваемых в настоящем Пакте.

соглашаются о нижеследующих статьях :

Часть II :

Статья 2 :

2. Если это уже не предусмотрено существующими законодательными или другими мерами, каждое участвующее в настоящем Пакте Государство обязуется принять необходимые меры в соответствии со своими конституционными процедурами и положениями настоящего Пакта для принятия таких законодательных или других мер, которые могут оказаться необходимыми для осуществления прав, признаваемых в настоящем Пакте.

3. Каждое участвующее в настоящем Пакте Государство обязуется :

a) обеспечить любому лицу, права и свободы которого, признаваемые в настоящем Пакте, нарушены, эффективное средство правовой защиты, даже если это нарушение было совершено лицами, действовавшими в официальном качестве;

b) обеспечить, чтобы право на правовую защиту для любого лица, требующего такой защиты, устанавливалось компетентными судебными, административными или законодательными властями или любым другим компетентным органом, предусмотренным правовой системой государства, и развивать возможности судебной защиты; …

Статья 4 :

1. Во время чрезвычайного положения в государстве, при котором жизнь нации находится под угрозой и о наличии которого официально объявляется, участвующие в настоящем Пакте Государства могут принимать меры в отступление от своих обязательств по настоящему Пакту только в такой степени, в какой это требуется остротой положения, при условии, что такие меры не являются несовместимыми с их другими обязательствами по международному праву и не влекут за собой дискриминации исключительно на основе расы, цвета кожи, пола, языка, религии или социального происхождения.

2. Это положение не может служить основанием для каких-либо отступлений от статей 6 (права на жизнь), 7 (запрета подвергать человека пыткам или жестоким, бесчеловечным или унижающему его достоинство обращению или наказанию; без его свободного согласия подвергать медицинским или научным опытам), 8 (п. п. 1, 2 – запрета рабства и работорговли во всех их видах и содержания в подневольном состоянии), 11 (запрета лишать свободы в силу

невозможности выполнить какое-либо договорное обязательство.), 15 (запрета обратной силы закона, устанавливающего или усиливающего ответственность за криминальное правонарушение), 16 (признания правосубъектности) и 18 (свободы мысли, совести и религии).

В данном случае вполне обоснованно также указано, что для отказа или иного ущемления правового статуса граждан и иных социосубъектов должны быть в наличии исключительные обстоятельства. При этом подчеркивается, что перечисленные в ч. 1 ст. 4 Международного пакта права и свободы человека[59] не могут быть отменены или ущемлены ни при каких даже исключительных обстоятельствах.

Статья 5 :

1. Ничто в настоящем Пакте не может толковаться как означающее, что какое-либо государство, какая-либо группа или какое-либо лицо имеет право заниматься какой бы то ни было деятельностью или совершать какие бы то ни было действия, направленные на уничтожение любых прав или свобод, признанных в

[59]А таких прав и свобод человека, если применить терминологию ч. 1 ст. 3 Конституции Украины [72] – практически «наивысших социальных ценностей», в данном случае уже указано значительно больше, нежели в ч. 2 ст. 15 Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод [48], да и в той же самой ч. 1 ст. 3 Конституции Украины [72]. Другое дело, что следует еще хорошенько подумать над обоснованностью относимости тех или иных прав, свобод, обязанностей и интересов человека к категории собственно «наивысших социальных ценностей», в отношении которых, согласно здравому смыслу – к общечеловеческим ценностям и принципу справедливости, не могут допускаться при существовании любых, даже самых исключительных либо чрезвычайных обстоятельств, никакие иные ограничения и/либо отступления, нежели те, которые исчерпывающе и в достаточной степени детально урегулированы в Основном законе. И это и является первой, из существующих пяти, ступенью абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов, что, конечно, определяется во взаимосвязи правового статуса различных видов социосубъектов. К примеру, ухудшение правового статуса государства как одной из разновидности социосубъектов возложением на него дополнительных обязанностей по наиболее эффективному, рациональному и качественному признанию, познанию, обеспечению и восстановлению правового статуса граждан одновременно является улучшением правового статуса граждан и, более того, приоритетным направлением выполнения базисной конституционной обязанности государства. А собственно такие условия и призвана урегулировать в статье III Конституционного кодекса Украины или любой иной страны мира и разработанная представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира новейшая доктрина внешней и внутренней сбалансированности правового статуса различных видов социосубъектов (см. вопрос 7 настоящей лекции).

настоящем Пакте, или на ограничение их в большей мере, чем предусматривается в настоящем Пакте.

2. Никакое ограничение или умаление каких бы то ни было основных прав человека, признаваемых или существующих в каком-либо участвующем в настоящем Пакте государстве в силу закона, конвенций, правил или обычаев, не допускается под тем предлогом, что в настоящем Пакте не признаются такие права или что в нем они признаются в меньшем объеме.

Часть III :

Статья 14 :

1. Все лица равны перед судами и трибуналами. Каждый имеет право при рассмотрении любого уголовного обвинения, предъявляемого ему, или при определении его прав и обязанностей в каком-либо гражданском процессе, на справедливое и публичное разбирательство дела компетентным, независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона. …

Статья 15 :

1. Никто не может быть признан виновным в совершении какого-либо уголовного преступления вследствие какого-либо действия или упущения, которое, согласно действовавшему в момент его совершения внутригосударственному законодательству или международному праву, не являлось уголовным преступлением. Равным образом, не может назначаться более тяжкое наказание, чем то, которое подлежало применению в момент совершения уголовного преступления. Если после совершения преступления законом устанавливается более легкое наказание, действие этого закона распространяется на данного преступника.

2. Ничто в настоящей статье не препятствует преданию суду и наказанию любого лица за любое деяние или упущение, которые в момент совершения являлись уголовным преступлением согласно общим принципам права, признанным международным сообществом [79].

Рассмотренный международный пакт более детально и профессионально по сравнению с положениями Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод и недостаточно детально и профессионально в сопоставлении с соответствующими положениями Основного закона украинского, белорусского, российского и некоторых иных государств постсоветского пространства, а еще менее детально и профессионально в сравнении с положениями разработанной представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира и рассматриваемой далее целой системы

инновационных доктрин и концепций правового статусу социосубъектов.

Международный пакт
об экономических, социальных и культурных правах
от 16 декабря 1966 г.

Преамбула : (излагаются положения, аналогичные тем, которые изложены в Преамбуле Международного пакта о гражданских и политических правах).

Часть II :

Статья 4 :

Участвующие в настоящем Пакте государства признают, что в отношении пользования теми правами, которые то или иное государство обеспечивает в соответствии с настоящим Пактом, это государство может устанавливать только такие ограничения этих прав, которые определяются законом, и только постольку, поскольку это совместимо с природой указанных прав, и исключительно с целью способствовать общему благосостоянию в демократическим обществе.

Статья 5 : (по содержанию аналогично содержанию этой же статьи Международного пакта о гражданских и политических правах) [80].

Вопрос 6. Значимость положений доклада Венецианской Комиссии «Верховенство права» для обеспечения соблюдения законов и правового статуса человека и иных социосубьектов

Базисным принципом надлежащей регламентации и обеспечения соблюдения правового статуса граждан и иных социосубъектов выступает принцип верховенства права. Попытка детального исследования различных проявлений данного принципа была предпринята в докладе «Верховенство права», одобренного Европейской Комиссией «За демократию через право» (Венецианской Комиссией) на ее 86-м пленарном заседании, которое имело место в Венеции 25-26 марта 2011 г. [3, с. 174-184].

Основные положения данного доклада, которые могут быть использованы в контексте разработки надлежащей правовой регламентации и обеспечения безусловного соблюдения правового статуса человека и иных социосубьектов любого государства мира, более целесообразно изложить и прокомментировать на основании ее текста, опубликованном в одиннадцатом номере ведущего

профессионального научного издания «Право Украины», следующим образом :

III. Верховенство права в позитивном праве :

П. 28 :

В рамках Европейского Союза понятие «верховенство права» закреплено не только в преамбуле Договора о Европейском Союзе, а также в его ст. 2, согласно которой «Союз основан на ценностях уважения человеческого достоинства, свободы, демократии, равенства, верховенства права и соблюдения прав человека, включая прав лиц, принадлежащих к меньшинствам» [3, с. 174].

Указанное в данном случае право меньшинств (природных постоянно существующих сексуальных, религиозных или национальных меньшинств) не следует путать с правом политического меньшинства, образуемое каждый раз ситуативно по результатам процедуры реализации непосредственной власти Народа любой страны путем только проведения региональных или общегосударственных выборов или референдума.

Учет интересов такого политического меньшинства должно быть осуществлено не за счет соответствующего нарушения интересов политического большинства.

А политическое большинство может быть абсолютным и представлять собой представительство только одной политической партии или относительным и состоять из представителей политических партий, образовавших коалицию в целях достижения возможности принятия решений соответствующим государственным органом за счет, по крайней мере, простого большинства голосов. Относительное большинство состоит из представителей политических партий, каждая из которых не имеет абсолютного большинства, достаточного для принятия решений простым большинством голосов, а поэтому является вынужденным. При этом, согласно принципов собственно демоскратии (сознательная власть большинства – 50 % голосов избирателей и плюс хотя бы еще один голос; квазидемоскратия - тоже самое, но бессознательная власть, когда, по крайней мере, часть избирателей не понимают или понимают не в полной мере, за что именно голосуют; демонкратия - власть меньшинства 50 % голосов избирателей и минус, по крайней мере, один голос), относительное большинство призваны образовывать представители политпартий, получивших наибольшее количество голосов. И допуск абсолютным или относительным большинством к высшим руководящим должностям определенного региона или

государства представителей иных меньшинств является соучастием в захвате государственной власти по ст. 109 УК Украины [74]

Объяснить данную ситуацию для тех, кто еще не смог ее понять, лучше всего по результатам последних украинских президентских и парламентских выборов 2019 г., когда во втором туре президентских выборов победил Владимир Зеленский из результатом 73, 22 % голосов избирателей против 24, 45 % голосов избирателей за Петра Порошенко [100], а по результатам парламентских выборов за политсилу «Слуга народа» отдали 43, 16 % голосов избирателей и они в парламенте имеют 254 места, «Оппозиционную платформу - за жизнь» - 13, 05 % и 43 места, ИО «Батькивщина» - 8, 18 % и 26 мест, «Европейскую Солидарность» - 8, 10% и 25 мест; и за «Голос» - 5, 82 % и 20 мест [87].

Поэтому в данном случае представитель политической политсилы «Слуга народа» победил с квалифицированным большинством голосов на президентских выборах и данная политсила получила 254 из 450 мест конституционного состава парламента, чего достаточно для создания и функционирования в соответствии с требованиями ч. ч. 6, 7 и 8 ст. 83 Конституции Украины [72] парламентской коалиции депутатских фракций (в данном случае только монофракции) и для принятия текущих законов.

В силу изложенного все должности высшего руководства в государстве и в парламенте должны занять представители только политсилы «Слуга народа» и допуск к таким должностей представителей любых иных политсил, в т. ч. и самовыдвиженцев (поскольку они не имели в процессе выборов официальной поддержки ни одной из политсил и поэтому несут ответственность за выполнение только своих собственных предвыборных обещаний и/или предвыборных программных положений, что в контексте политического консенсуса образует фактически ничтожное меньшинство, в силу чего уже после выборов любой самовыдвиженец не может по своему усмотрению присоединяться к позиции той или иной парламентской политсилы в целях формирования парламентской коалиции депутатских фракций с тем, чтобы требовать и для себя определенных государственных должностей или иных политических преференций[60]), будет образовывать соучастие в совершении

[60] В данном случае нарушается, согласно п. п. 46 и 48 разд. IV Доклада «Верховенство права» Венецианской Комиссии, и такие базисные положения принципа верховенства

преступления против основ национальной безопасности, предусмотренного ст. 109 УК Украины в части соответствующего нелегитимного захвата представителями меньшинства государственной власти [74].

Формирование иных (т.е. уже только ситуативных) парламентских коалиций депутатских фракций для принятия иных ситуативных решений, в т.ч. для изменения Основного закона, не должно нарушать требования указанной нормы УК Украины и должно осуществляться не за счет соответствующего нарушения интересов избирателей, отдавших свои голоса за политсилу «Слуга народа» и за ее представителей в многомандатных мажоритарных округах, в т. ч. через допуск к высшим должностям в государстве и в парламенте представителей иных политсил, тем более «ЕС» и «Голоса», являющегося только политической диареей «ЕС». А фактически против обоих этих политсил во втором туре президентских выборов, подчеркнем еще раз, проголосовало 73, 22 % избирателей [100].

Вот если бы политсила «Слуга народа» по результатам парламентских выборов получила меньше 226 мест в парламенте (и возможное присоединение к данной политсиле самовыдвиженцев не должно учитываться по тем же уже высказанным соображениям), то данной политсиле необходимо было уже создавать парламентскую коалицию депутатской полифракции только с политсилой, имеющей второй результат – в данном случае с политсилой «Оппозиционная платформа - За жизнь». В случае недостаточности и этих голосов к ним должна уже присоединяться третья по результатам выборов политсила и т. д.

При этом должна учитываться не «близость» политических платформ политсил (что является относительным и легко ложится в планы того или иного нелегитимного, откровенно говоря – мошеннического, способа захвата политическим меньшинством государственной власти), а только лишь результат выборов – набранное каждой политсилой в одномандатном и многомандатных избирательных округах общее количество голосов и соответственно количество их мест в парламенте.

Все иные подходы презентуют собой откровенное нарушение требований ч. 2 и ч. 3 ст. 5 Конституции Украины, согласно которым, единственным источником власти в Украине является народ и право определять и изменять конституционный строй в Украине (а

права, как предсказуемость правоотношений, законные ожидания и юридическая определенность [3, с. 178-179].

формирование высшего руководства государства и парламента и является реализацией этого права) принадлежит исключительно народу и не может быть узурпировано государством, его органами или должностными лицами [72].

В конечном итоге указанные нарушения Основного закона должны квалифицироваться не иначе, как по ст. 109 УК Украины [74], как нелегитимный захват государственной власти политической силой, имеющей по результатам выборов непроходной для формирования парламентской коалиции депутатских фракций рейтинг.

А данный рейтинг должен формироваться только на основе достаточного за счет предыдущих по порядку политсил количества голосов для принятия решений парламентом простым количеством голосов – минимум 226, для того, чтобы распределить в государстве (парламенте в т. ч.) высшие государственные должности. Для решения иных вопросов в парламенте уже формируется ситуативное большинство без такого распределения должностей.

Целесообразно обратить внимание и на требования п. 45 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии, согласно которым, не будет отвечать принципу верховенства права, если предоставленная законом исполнительной власти дискреции будет иметь характер неограниченной власти [3, с. 178]. А предусмотренная ч. 2 ст. 5 Конституции Украины [72] власть народа (фактически избирателей) по результатам выборов или референдума и представлена собственно в тех процентах голосов, которые были отданы за ту или иную политсилу на выборах или за то или иное решение на референдуме.

В этом отношении нельзя не обратить внимание и на содержание цитируемого далее п. 48 разд. IV указанного Доклада, согласно которому, юридическая определенность также означает, что государство в целом должно придерживаться взятых на себя определенных обязательств, выполнять возложенные на нее определенные функции или произнесенные ею перед людьми определенные обещания (понятие «законных ожиданий») [3, с. 179].

Поэтому, о каком учете на уровне высших должностей государства и парламента интересов политического меньшинства, к которому уже фактически относятся все остальные, кроме Слуги народа, политсилы, может идти речь?

И наиболее циничным это выглядит в качестве мнений относительно какой-то коалиции или сотрудничества с Голосом, подчеркнем еще раз - политической диареи П. Порошенко, против

которого проголосовало квалифицированное большинство избирателей во втором туре президентских выборов.

Если такое все же случится, то можно сказать, что команда «Зе» блестяще реализовала в течение парламентских выборов свое второе понимание выражения «Сделаем их еще раз». То есть, сделаем их еще раз - не П. Порошенко и его политическую диарею «Голос», что является первым значением данного выражения, а **собственно Избирателей!!!???**

Тогда остается только еще раз применить выражение «Еть-Оху!!!». О семантическом происхождении, значимости и случаях применения этого выражения уже детально пояснялось в недавней авторской публикации [39, с. 27-28 и др.].

IV. Поиск четкого понимания :

(1) Законность (превосходство закона/supremacy of the law) :

П. 43 ... никто не может подвергаться наказанию, если он не нарушил ранее принятых предписаний права, которые уже вступили в силу ... за нарушение закона (the law) должна наступать ответственность [3, с. 178].

2) Юридическая определенность (legal certainty) :

П. 44 :... государство должно сделать текст закона (the law) легко доступным. Она также обязана соблюдать законы (the laws), которые ввела, и применять их в предполагаемый способ и с логической последовательностью. Предсказуемость означает, что закон должен быть, по возможности, провозглашенный заранее - до его применения, и должен быть предсказуемым по его последствиям : он должен быть сформулирован с достаточной степенью четкости, чтобы лицо имело возможность направить свое поведение [3, с. 178].

П. 45 : Потребность в определенности не означает, что органу, который принимает решение, не должны предоставляться дискреционные полномочия (где это необходимо) при условии наличия процедур, которые делают невозможным злоупотребление ими. В этом контексте закон (a law), которым предоставляются дискреционные полномочия определенному государственному органу, должен указать четко и понятно на объем такой дискреции. Не будет отвечать верховенству права, если предоставленная законом исполнительной власти дискреция будет иметь характер неограниченной власти. Итак, закон должен указать на объем любой такой дискреции и на способ ее осуществления с достаточной четкостью, чтобы лицо имело возможность соответствующим образом защитить себя от произвольных действий [власти] [3, с. 178].

П. 46 : Юридическая определенность требует, чтобы юридические нормы были четкими и точными и направленными на обеспечение того, чтобы ситуации и правоотношения оставались предсказуемыми. Обратное действие [юридических норм] также противоречит принципу юридической определенности, по крайней мере в уголовном праве (ст. 7 ЕКПЧ), поскольку субъекты права должны знать последствия своего поведения; но это также касается и гражданского и административного права – в той степени, что негативно влияет на права и законные интересы [лица]. В дополнение, юридическая определенность требует соблюдения принципа res judicata. Окончательные решения судов национальной системы не должны быть предметом обжалования. Юридическая определенность также требует, чтобы окончательные решения судов были выполнены. В частных спорах выполнение окончательных судебных решений может нуждаться в помощи со стороны государственных органов, чтобы избежать любого риска «частного правосудия», что несовместимо с верховенством права. Системы, где существует возможность отменять окончательные решения, не основываясь при этом на бесспорных основаниях публичного интереса, и которые допускают неопределенность во времени, несовместимы с принципом юридической определенности [3, с. 178-179].

А что делать, если действующие окончательные решения или правовые акты заведомо неправомерны? Поэтому нельзя согласиться с приведенным откровенно непрофессиональным толкованием принципа верховенства права, что прямо противоречит данному принципу. Следует отменять любые действующие решения и правовые акты, которые являются заведомо неправомерными. И никакой принцип res judicata в данном случае не должен здесь применяться. И собственно такая идея и содержится в возможности и необходимости осуществления таких производств, по крайней мере антикриминального судопроизводства, как предусмотренные гл. 34 УПК Украины производства по вновь открывшимся или в силу исключительных обстоятельств [75].

В то же время требования ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 и ч. 2 ст. 102 Конституции Украины [72] провозглашают только единственного субъекта властных полномочий украинского государства - Президента Украины, **Гарантом соблюдения** Основного закона и правового статуса всех своих соотечественников, а отсюда и таким, который только в итоге и несет юридическую ответственность за обеспечение наиболее эффективного, рационального и качественного познания,

признания, обеспечения и соблюдения правового статуса всех своих соотечественников и иных социосубъектов государства и в случае нарушения данного правового статуса - за его наиболее оперативное и максимально полное восстановление, для чего ему и предоставлены любые средства, которые прямо не запрещены законом.

Причем установление Президенту Украины дополнительных такого рода запретов, кроме тех, которые уже существовали по состоянию на 28.06.1996 г., в силу требований ч. 2 ст. 3, ст. 157 и ст. 159 Конституции Украины [72], является откровенно неконституционным. Ведь такие запреты фактически будут обессиливать полномочия Президента Украины по обеспечению наиболее эффективного, рационального и качественного познания, признания, обеспечения и соблюдения правового статуса всех своих соотечественников и иных социосубъектов государства и в случае нарушения данного правового статуса - его наиболее оперативного и максимально полного восстановления. Поэтому такие запреты фактически будут сужать существующее содержание и объем прав и свобод человека либо будут отменять или ограничивать эти права и свободы, что императивно запрещается делать при принятии новых законов и иных правовых актов либо внесении в них изменений или дополнений, в т. ч. и в Основной закон. Именно введение такого рода процедур и требуется п. 50 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии [3, с. 179], которое цитируется далее.

П. 47 : В дополнение к этому, парламенту не может быть разрешено пренебрегать основополагающими правами [человека] в результате принятия нечетких законов. Этим достигается существенно важная юридическая защита лица против государства и его органов и должностных лиц [3, с. 179].

П. 48 : Юридическая определенность также означает, что государство в целом должно придерживаться взятых на себя определенных обязательств, выполнять возложенные на нее определенные функции или произнесенные ею перед людьми определенные обещания (понятие «законных ожиданий») [3, с. 179].

П. 50 : Существование противоречивых решений, которые вынес верховный или конституционный суд, в любом случае является несовместимым с принципом юридической определенности. Поэтому требуется, чтобы суды, особенно высших инстанций, вводили механизмы, которые дают возможность избегать противоречивости и обеспечивать согласованность их судебной практики [3, с. 179].

(3) Запрет произвола (prohibition of arbitrariness) :

П. 52 : Хотя дискреционные полномочия необходимы для осуществления всего диапазона властных функций в современных сложных обществах, эти полномочия не должны осуществляться в своевольный образ. **Их осуществление таким образом делает возможным принятие существенно несправедливых, необоснованных, неразумных или деспотических решений, что несовместимо с понятием верховенства права** [3, с. 179].

(4) Доступ к правосудию, представленного независимыми и беспристрастными судами :

П. 53 : Каждому должна быть предоставлена возможность обжаловать действия и решения власти, если они не соответствуют правам или интересам лица. Запрет такого обжалования является нарушением верховенства права. ... [3, с. 180].

П. 57 : Более того, должно существовать учреждение или организация - как некий обвинитель, которая в определенной мере должна быть тоже независимой от исполнительной власти и которая обеспечивает, чтобы нарушитель закона - даже если потерпевшие не заявляют об этом - предстал перед судом [3, с. 180].

А поскольку суд - это только бюрократический порядок максимально полного восстановления нарушенного правового статуса потерпевших, то следует стремиться к тому, чтобы оперативный порядок, который призвана возглавить только прокуратура с соответствующими полномочиями, обеспечивал предупреждение нарушения правового статуса, прежде всего, физических лиц и иных социосубьектов и, если этого достичь не удалось, то имела бы возможность еще до обращения в суд или вообще без такого обращения максимально полно восстановить нарушенный правовой статус потерпевшего. В любом случае должно быть обеспечено выполнение принципа неотвратимости наказания. И независимо от того, уже восстановлен нарушенный правовой статус потерпевшего или нет, виновный должен понести соответствующую юридическую ответственность, для реализации чего в определенных случаях такого рода судебные функции делегированы (с целью обеспечения оперативности и, главное, рационализации процедуры привлечения виновного к соответствующему виду, характеру и надлежащей степени тяжести юридической ответственности) другим субъектам властных полномочий. В частности, процедура привлечения виновного лица к дисциплинарной ответственности имеет внесудебный порядок. А зачем доводить до суда и те процедуры с привлечением лица к административной ответственности, прежде

всего в виде штрафа, которые могут быть без каких-либо ошибок и злоупотреблений быть осуществлены более оперативно во внесудебном порядке. Например, взимание штрафа с виновного лица при обстоятельствах, не вызывающих сомнения в виновности этого лица в совершении определенного административного проступка, правильности квалификации его противоправного деяния и в отсутствии при этом каких-либо злоупотреблений, на месте соответствующими субъектами властных полномочий. И если виновное лицо настаивает только на судебном порядке, то он должен нести и все дополнительные расходы на реализацию такого порядка, если будет доказано, что и на месте совершения противоправного деяния соответствующие субъекты властных полномочий действовали в данной ситуации исчерпывающе и в полном соответствии с законом.

(5) Соблюдение прав человека :

П. 60 : Правами, которые наиболее очевидно связанны с верховенством права, являются : (1) право на доступ к правосудию; (2) право на законного и компетентного судью; (3) право на изложение своей позиции (the right to be heard); (4) недопустимость двойной угрозы [двойного наказания за одно и то же деяние] (ne bis in idem) (ст. 4 Протокола 7 к ЕКПЧ); (5) юридический принцип, согласно которому меры, накладывающие обременения, не могут иметь обратной силы; (6) право на эффективные средства правовой защиты в любом споре (ст. 13 ЕКПЧ); (7) презумпция невиновности - любое лицо считается невиновным в совершении преступления, пока его вина не доказана; и (8) право на справедливый суд, либо - в англо-американской традиции - принцип естественной справедливости или принцип справедливой [юридической] процедуры; должны быть обеспечены : справедливое и открытое слушание дела, отсутствие предвзятости и слушание и решение дела в разумный срок. Кроме этого, должна существовать признанная, организованная и независимая юридическая профессия, которая готова и de facto способна оказывать юридические услуги и законом уполномоченное на это [3, с. 180].

Но важно, чтобы такие услуги предоставлялись исключительно бесплатно и за счет лишь государства и только от государства, как и «услуги» обвинителя, что находится в плоскости ряда мероприятий по необходимому фактическому уравновешиванию полномочий стороны защиты и обвинения [42, с. 44-46] с тем, чтобы фактически существующее криминальное производство, в конечном итоге, превратилось в антикриминальное, а производство по преодолению иных видов правонарушений - в соответствующие антиделиктные

судопроизвосдтва : конституционное, административное, трудовое, де-факто имущественно-договорное (гражданское) и де- юре имущественно-договорное (хозяйственное, арбитражное).

V. Новые вызовы :

П. 66 : ... Сущность верховенства права как руководящего принципа в плане будущего должна быть расширена таким образом, чтобы охватить не только отрасль сотрудничества между государством и частными субъектами, но и деятельность частных субъектов, возможности которых нарушать личные права являются такие же, как и возможности органов государственной власти. Органы власти на национальном, транснациональном и международном уровнях - все они должны действовать как гаранты основополагающих принципов и элементов традиционного верховенства права на указанных направлениях [3, с. 182].

Таким образом, рассмотренные положения Доклада Венецианской Комиссии, хотя в некоторых случаях и недостаточно совершенны и/или противоречивы, но все же могут быть учтены в процессе разработки отдельных положений тех или иных инновационных доктрин и концепций правового статуса граждан и иных социосубьектов, к рассмотрению сущности которых и целесообразно приступить.

Вопрос 7. Инновационные доктрины и концепции познания, признания, обеспечения и соблюдения и восстановления правового статуса различных видов социосубьектов

Выяснение сущности второго базисного свойства (значения) права как одной из базисных составляющих категорий правового статуса социосубьектов в итоге привело к разработке представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира целого ряда инновационных доктрин и концепций по наиболее эффективному, рациональному и качественному познанию, признанию, обеспечению и максимально полному восстановлению правового статуса граждан и иных социосубьектов.

Начало раскрытию сущности второго базисного свойства (значения) права как одной из базисных составляющих категорий правового статуса социосубьектов было положено в 2012 г. выяснением сущности и возможностей совершенствования предусмотренного ч. 2 ст. 3 Конституции Украины [72] главной

обязанности государства [17; 18; 20, с. 15; 21, с. 13; 22, с. 4, 76, с. 18 и др.], границ относительной и абсолютной свободы правомерного поведения [17; 18; 20, с. 15-16; 21, с. 13-14; 22, с. 11-12; 76, с. 18-19 и др.] и обстоятельств, исключающих общественную опасность или вредность деяния [20, с. 16; 21, с. 14; 22, с. 12; 76, с. 19 и др.].

Например, уже в 2013 р. подчеркивалось, что «**главная обязанность государства, основное содержание и направленность деятельности государственных органов,** предусмотрена ч. 2 ст. 3 Конституции Украины и подлежит уточнению следующим образом :

«Главную обязанность государства и основную направленность деятельности государственных органов (в контексте базисного принципа юриспруденции о взаимосвязи и соразмерности, с одной стороны, прав, свобод и интересов физических или юридических лиц либо государства в целом, а, с другой стороны, обязанностей названных субъектов) составляют :

5.1. Признание суммативных прав, свобод, интересов и обязанностей физических или юридических лиц либо государства в целом.

5.2. Обеспечение названных категорий правовой реализации общественных возможностей.

5.3. Восстановление права, свободы, интереса или обязанности указанных субъектов в случае их нарушения посредством :

5.3.1. Возмещения физического, материального или морального вреда.

5.3.2. Иного восстановления нарушенного правового статуса физического или юридического лица либо государства в целом».

Доктринальное и законодательное обеспечение исполнения изложенной главной обязанности государства и ее государственных органов должно быть реализовано, в первую очередь, такими новыми юридическими науками, как «Политология юриспруденции», «Теорология государственно-правового управления» и системой существующих и перспективных отраслевых регулятивных юридических наук» [20, с. 15; 21, с. 13; 22, с. 4].

В последствии указанные новые доктрины правового статуса социосубъектов постепенно обрастали инновационными доктринами и концепциями юриспруденции и повергались разными представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира отдельно или в совокупности с иными достижениями данной школы широкой научной апробации [19, с. 68-71; 20, с. 15-16; 21, с. 12-14; 22, с. 3-4, 4; 23, с. 43-45, 68-69; 24, с. 10-21; 25, с. 10-21; 28, с. 9-13; 29, с. 14-18; 30, с. 83-95; 34, с. 20-34; 39, с. 36-37; 41; 76,

с. 17-19 и др.], в т. ч. на уровне многочисленных отечественных и зарубежных рецензированных научных изданий [12, с. 101-105; 26, с. 122-127; 32, с. 29-36; 33, с. 4-7; 35, с. 229-234; 37, с. 237-242; 38, с. 111-115; 78, с. 9-13; 103, с. 46-66; 104, с. 100-105; 105, с. 265-271 и др.].

Разработанная и постоянно совершенствуемая А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулой суммативная новейшая доктрина правового статуса социосубъектов, состоящая из целого ряда инновационных доктрин и концепций юриспруденции, должна быть представлена в отдельных статьях **перспективного Конституционного кодекса Украины**[61] или любой иной страны

[61] Напомним, что, начиная еще с 2007 г. [14, с. 45-46; 17; 18; 20, с. 35; 21, с. 34-35; 22, с. 34; 44, с. 23-24; 45, с. 11-12 и др.] представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира настаивали на том, что Конституционный кодекс Украины должен быть принят вместо Конституции Украины [72] и всей существующей системы так называемых «конституционных законов» [91; 93; 94; 97; 98 и др.], а Закон Украины «О Конституционном Суде Украины» [93], Кодекс административного судопроизводства Украины [46] и Регламент Конституционного Суда Украины [99] (алогично принятый на парламентом, а самым КС Украины, что дает циничный и откровенно непрофессиональный пример всем иным судам вместо существующих процедурных кодексов принимать регламенты по рассмотрению антиделиктных дел соответствующего вида) необходимо кодифицировать в виде Кодекса конституционного судопроизводства Украины. Последняя вариация данного обоснования подробно изложена также в пределах первой лекции курса о инновационных средствах преодоления хозяйственных криминальных и иных правонарушений [43, с. 70, 122-123, 191-193]. Аналогичным образом могут быть приняты Конституционный кодекс и Кодекс конституционного судопроизводства и во всех без исключения иных странах мира. Поэтому вместо задекларированного политсилой «Слуга народа» объективно необходимого коренного усовершенствования Конституции Украины [106] следует в рамках иных мероприятий также начатой этой же политической силой так называемой правовой реформы [9] разработать и принять непосредственно Конституционный кодекс Украины и Кодекс конституционного судопроизводства Украины. Предварительно же Президенту Украины Владимиру Зеленскому следует своим указом отменить в соответствии с требованиями ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 22, ч. 6 ст. 55, ч. 1 ст. 58 и ч. 2 ст. 102 Конституции Украины [72] все указы предыдущих Президентов Украины, а также законы и внесенные в них изменения, в т. ч. и в Основной закон, посредством издания еще и указа об отмене подписей предыдущих президентов под всеми теми законами, которые были приняты или изменены после 24.08.1991 г., и этим самым ухудшали сущность и объем правового статуса, прежде всего, граждан и иных социосубъектов на территории нашего государства, и наложения на законы вето с указанием привести эти законы или изменения в них в точное соответствие требованиям ч. 1 и ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 22 и ч. 1 ст. 58 Конституции Украины, а в части изменений в Основной закон еще и ст. 157 и ст. 159 Конституции Украины [72]. Сущность названных действующих конституционных требований наиболее точно и исчерпывающее объясняет

постсоветского пространства или, даже, мира в следующей редакции **инновационного понимания** :

I. Состава социосубьектов, которое в порядке пояснения понятий и терминов данного кодекса целесообразно представить таким образом :

«Социосубьектами в контексте их правового статуса являются :

1. Физические лица.

2. Юридические лица.

3. Государство как суммативное образование физических и юридических лиц.

4. Межгосударственные учреждения как суммативные образования физических и юридических лиц различных государств» [23, с. 43; 25, с. 10-11; 30, с. 83; 32, с. 31; 34, с. 20; 37, с. 239; 103, с. 50 и др.].

II. Сущности и перечня базисных составляющих категорий правового статуса социосубьектов, что также должно быть представлено в порядке пояснения понятий и терминов этого кодекса :

«Правовой статус социосубьектов состоит из следующих базисных категорий :

1. Право, которое представляет собой возможность определенного социосубьекта воспользоваться конкретным положительным результатом общественного развития, когда отрицательный результат общественного развития может стать

предложенная далее последняя версия **инновационной доктрины уже пяти ступеней недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов**. И только после этого можно будет и нужно будет приступить к разработке нового и/или усовершенствования иного существующего законодательства. Таким образом, впереди очень большая, но очень нужная и весьма полезная для **Народа Украины** совместная работа Президента Украины (Слуги Народа), Генерального прокурора Украины (по должности не может не быть слугой Народа) и парламентариев (где представители политсилы «Слуга народа» имеют, по крайней мере, простое конституционное большинство, а при поддержке и представителей иных политсил, которые также хотя бы декларируют приоритетность для них интересов собственно **Народа Украины** - и квалифицированное конституционное большинство, чего уже достаточно для принятия и непосредственно Конституционного кодекса Украины), благодаря которой непременно будет сделан один из важнейших (со времен провозглашения независимости нашего государства) шагов в направлении выполнения базисной миссии политсилы «Слуга народа» с фактического превращения нашей страны (где пока что в полную силу действует принцип политической целесообразности и безнаказанного и поэтому слишком циничного и откровенного административного произвола), согласно требованиям ст. 1 Конституции Украины [72], в собственно правовое государства, а также признания и начала реального действия в нашем государстве, в соответствии с требованиями ч. 1 ст. 8 Конституции Украины [72], всеобъемлющего принципа верховенства права [3].

такой возможностью только при наличии Национальной программы по полному искоренению этого негативного результата или, по крайней мере, по максимально возможной минимизации его уровня.

2. Свобода - при наличии акцента внимания на альтернативности и на беспрепятственности выбора перечисленными социосубъектами такой возможности.

3. Обязанность, т. е. необходимость выполнить социосубъектом определенное установленное государством предписание, что поддерживается непосредственным и/или делегированным государственным принуждением.

4. Интерес, т. е. возможность социосубъекта использовать в своих целях такое право, свободу и/или обязанность иного социосубъекта)».

Исходя из изложенного, понятие «право» и «свобода» обозначают одну и ту же возможность воспользоваться определенным положительным результатом общественного развития. Ведь право в таком же аспекте также является исключительно альтернативным и беспрепятственным в контексте его осуществления и в полной мере может заменить понятие «свобода». Но понятие «свобода» как одна из базисных составляющих категорий правового статуса социосубъектов уже слишком распространенная как в доктринальном, так и в законодательном смысле категория [34, с. 21]. В силу изложенного не следует отказываться от параллельного использования и «права», и «свободы» - обоих практически равнозначных базисных категорий правового статуса такой разновидности социосубъектов, как граждане (физические лица).

И поэтому лучше оставить и «свободу» как дополнительную базисную категорию правового статуса социосубъектов, чтобы применять ее только тогда, когда акцент внимания на особой альтернативности и на беспрепятственности выбора социосубъектами возможности воспользоваться определенным положительным результатом общественного развития является уместным [34, с. 21].

Часто в законодательстве, например, в ст. 2 УПК Украины в контексте задач антикриминального судопроизводства акцентировано внимание на защите собственно «законных интересов участников криминального судопроизводства» [75], что свидетельствует лишь о профессиональной некомпетентности законодателей [34, с. 21].

Ведь правовой статус социосубъектов всегда должен быть легитимным и его должны образовывать только законные права,

свободы, обязанности и интересы, т. е. такие, которые предусмотрены определенным правовым актом [34, с. 21].

В данном аспекте можно говорить и о природном (естественном) правовом статусе социосубьектов, который основывается на общечеловеческих ценностях и принципе справедливости, и который образуют как предусмотренные правовыми актами права, свободы, обязанности и интересы, так и не предусмотренные ими, но такие, которые в полной мере соответствуют указанным общечеловеческим ценностям и принципу справедливости [34, с. 21].

Чтобы все базисные составляющие категории природного правового статуса социосубьектов были предусмотрены тем или иным правовым актом, соответствующим образом уточняется и сущность и содержание базисной конституционной обязанности государства, о чем речь более детально идет немного дальше. И если определенное природное право, свобода, обязанность или интерес того или иного социосубьекта еще не предусмотрены конкретным правовым актом, то суд или иной антиделиктный орган или лицо[62] может приравнять такое право, свободу, обязанность или интерес этого социосубьекта к законной базисной составляющей категории правового статуса социосубьекта и при наличии оснований привлечь таких субъектов властных полномочий, которые не выполнили указанную базисную конституционную обязанность государства и государственных органов – познать и признать все объективно существующие на определенный период времени природные права, свободы, обязанности и/или интересы граждан и/либо иных социосубъектов, к соответствующему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности, в зависимости от того, какие именно правоотношения были этим затронуты и какого именно размера негативные последствия от этого наступили - общественно опасные или общественно вредные [34, с. 22].

III. Внешней и внутренней сбалансированности правового статуса социосубьектов, что, как и все последующие вариации инновационного понимания проблем правового статуса социосубъектов, более правильно отразить уже в отдельных статьях Конституционного кодекса :

---

[62] Которому или которой Основным законом делегированы судебные функции признавать определенное лицо виновным в совершении конкретного правонарушения, давать правовую квалификацию деянию данного лица, определять такому лицу вид и степень тяжести меры карательно-воспитательной юридической ответственности и привлекать это лицо или иных лиц, обязанных за него отвечать, к сопутствующей и/или к восстановительной юридической ответственности определенного вида.

«Сбалансированность правового статуса социосубьектов проявляется в том, что физические лица по правовому статусу равны от рождения, т. е. принципиально имеют равный природный правовой статус.

Внутренний баланс правового статуса социосубъекта обеспечивается тем, что определенный объем его прав, свобод и интересов должен обусловливать появление соответствующего объема его обязанностей.

Внешний баланс правового статуса социосубъектов проявляется в соотношении правового статуса одного социосубъекта относительно правового статуса другого социосубъекта, что определяется возрастом и состоянием здоровья человека, а также тем, какое именно направление общественной деятельности и с каким собственно объемом полномочий осуществляют эти социосубъекты» [30, с. 85; 32, с. 32; 34, с. 22; 37, с. 239; 103, с. 51].

Данная доктрина, напомним, лишь частично и недостаточно юридически компетентно изложена в ряде статей Конституции Украины (и по аналогичным нормами Основного закона и всех иных стран, где такие или аналогичные нормы все же имеются) (см. вопрос 3 и 4 настоящей лекции), когда согласно :

- ст. 21 : «Все люди свободны и равны в своем достоинстве и правах. Права и свободы человека неотчуждаемы и нерушимы» [72];

- ч. 1 ст. 24 : «Граждане имеют равные конституционные права и свободы и равны перед законом» [72];

- ч. 1 ст. 26 : «Иностранцы и лица без гражданства, находящиеся в Украине на законных основаниях, пользуются теми же правами и свободами, а также несут такие же обязанности, как и граждане Украины, - за исключениями, установленными Конституцией, законами или международными договорами Украины» [72].

Как видим, в изложенных конституционных нормах утверждается, что все люди имеют равный правовой статус, что немного не так [34, с. 23].

Во-первых, в таком аспекте следует говорить не о правах человека, а значительно шире и точнее - о правовом статусе социосубьектов, т. е. о правах, свободах, обязанностях и интересах физических и юридических лиц, государства и межгосударственного образования, что в каждом конкретном случае применения уже должно детализироваться по видам как тех базисных составляющих категорий правового статуса социосубьектов и тех разновидностей собственно

социосубьектов, которых будут касаться определенный акт будущего или уже реального правоприменения.

Во-вторых, свободное использование прав, свобод и интересов определенного социосубьектов должно быть сбалансировано соответствующими его обязанностями, по крайней мере, не нарушать тем самым правовой статус иного социосубьекта [34, с. 23], что более детально раскрывает следующая новейшая доктрина механизма реализации конкурентного правового статуса различных видов социосубьектов.

В таком аспекте целесообразно вспомнить о разработанной А. С. Тунтулой новой доктрине границ правомерного поведения социосубьекта, согласно которой :

1. Границы относительной свободы правомерного поведения социосубьекта заканчиваются там, где начинается нарушение предусмотренного законодательством субъективного права, свободы, интереса или обязанности иного социосубьекта.

2. Границы абсолютной свободы правомерного поведения социосубьекта заканчиваются там, где начинается нарушение социально-обусловленного или природного права, свободы, интереса или обязанности иного социосубьекта [23, с. 68; 30, с. 85-86].

В-третьих, все физические лица равны по правовому статусу от рождения, т. е. по их природному правовому статусу. Но не может быть равным правовой статус, например, физических лиц и юридических лиц, с одной стороны, и субъектов властных полномочий как представителей государства и межгосударственных образований, с другой стороны. Разным является правовой статус и физических лиц и юридических лиц, занимающихся различными направлениями общественной деятельности. Поэтому содержание внешнего баланса правового статуса социосубьектов, т. е. соотношение правового статуса различных социосубьектов определяется тем, какое именно направление общественной деятельности и с какими собственно полномочиями осуществляет тот или иной социосубьект [34, с. 23].

IV. Антиделиктной обязанности каждого гражданина предупреждать и пресекать правонарушения :

«Каждый человек обязан предупредить или пресечь любое правонарушение, в т. ч. и криминальное, если при этом ему не могут быть причинены существенные и большего размера убытки, а должностное лицо антиделиктных органов обязано предупреждать и/или пресекать такие правонарушения в любой ситуации, за

исключением очевидного достижения этой цели лишь ценой его жизни.

При этом каждое вненормативное деяние физического лица[63] *должно быть поставлено в зависимости от причины превышения вненормативности в условия такого усиленного применения государственного принуждения, которое позволяет удерживать такого рода деяния, выход которого за пределы нормы не обусловлен определенным психическим или иным заболеванием лица, в пределах нормы в условиях немедицинских учреждений специального типа (детские специальные учреждения, исправительно-воспитательные или исправительно-трудовые учреждения и др.), а если вненормативность деяния обусловлена психическим или иным заболеванием лица - в условиях медицинских учреждений специального типа* [32, с. 32; 34, с. 23-24].

Изложенная редакция новой доктрины обязанности каждого гражданина предупреждать и пресекать правонарушения основывается на том, что действующая редакция преступной небрежности, согласно ч. 3 ст. 25 УК Украины : «если лицо не предвидело возможности наступления общественно опасных последствий своего деяния (действия или бездействия), хотя должно было и могло их предвидеть» [74], не соответствует и традиционной доктрине общечеловеческих ценностей.

Данная доктрина, как видно, призвана обязать любого человека, который физически может предупредить и/или пресечь любое правонарушение, а тем более криминальное, особенно, - тяжкое или особо тяжкое, и не делает этого лишь в силу того, что такая обязанность предусмотрена только для должностных лиц антиделиктных органов. Конечно же, возможность причинения такому лицу в процессе предупреждения и/или пресечения тяжкого или особо тяжкого криминального правонарушения существенного и большего размеров убытков, а должностному лицу - вполне очевидного наступления его смерти, должны рассматриваться как правоотношения необходимой обороны своего собственного здоровья и/или жизни, освобождающие его от любой юридической ответственности [34, с. 24].

[63] Сущность вненормативного деяния и инновационный механизм его преодоления детально обосновывается и раскрывается в следующей лекции настоящего спецкурса (см. вопрос 2 лекции 2).

Данное обстоятельство А. К. Виноградов и А. А. Виноградова достаточно обоснованно не предусмотрели даже в одной из последних публикаций среди общеправовых обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния [41, с. 59]. Ведь введение обязанности должностного лица и очевидной ценой своей жизни осуществлять предупреждение и/или пресечения тяжкого или особо тяжкого криминального правонарушения не может быть признано соответствующим общечеловеческим ценностям. Зачем такое должностное лицо, для подготовки которого для этой деятельности, кроме всего прочего, потрачены немалое время и государственные средства, со всей очевидностью обязывать совершать деяния, могущие не достичь желаемой цели, а только увеличить количество погибших и осиротевших детей? [30, с. 86-87; 103, с. 52-53].

Поэтому такого рода бездействие лица по предупреждению и/или пресечению любого криминального, и тем более правонарушения иного вида образует правоотношения необходимой обороны лица в части возможности в противном случае причинения ему существенных и большего размера убытков, а должностному лицу - вполне очевидного наступления его смерти,

В этом отношении будет уместно вспомнить тестовый вопрос № 459 Основ тестовых вопросов для квалификационного оценивания кандидатов на должность судьи Кассационного криминального суда по второму этапу конкурса от 2.08.2018 г. первичного формирования кассационных судов в составе Верховного Суда Украины, в котором излагались следующие обстоятельства :

«На гражданина И., который работал охранником на складе, неожиданно напали двое неизвестных, связали ему руки и, угрожая ножом, сообщили, что в случае, если он попытается развязаться и противодействовать хищению имущества, он будет лишен жизни. Через несколько минут гражданин И. развязал руки, но продолжал тихо сидеть, опасаясь за собственную жизнь. Нападавшие завладели имуществом в крупном размере и оставили склад. Решите вопрос о криминальной ответственности гражданина И.» [11].

Данный тестовый вопрос решается очень просто. Во-первых, имущество как физического, так и юридического лица не указано, а жизнь и здоровье человека названы в ч. 1 ст. 3 Конституции Украины среди тех гипергрупп прав и свобод человека, которые признаны в нашем государстве наивысшей социальной ценностью [72]. Поэтому жизнь и здоровье человека в любом случае имеет приоритеты перед защитой любого имущества любого лица. Во-вторых, при данных обстоятельствах поведение охранника образует описанные выше

правоотношения необходимой обороны по защите своей собственной жизни.

Однако предложенная редакция одной из статей Конституционного кодекса Украины в части обязанности каждого человека предупреждать и/или пресекать правонарушения, в т. ч. тяжкого и особо тяжкого криминального правонарушения при условии исключения причинения существенных и большего раз мера убытков обычному человеку и смерти субъекту властных полномочий, значительно облегчает понимание правового регулирования по решению подобного рода ситуаций.

В то же время, достаточно распространенные вненормативные деяния определенных физических лиц не должны в силу требований ч. 2 ст. 3 Конституции Украины [72] нарушать легальный правовой статус иных физических лиц по обеспечению их нормированного учебного процесса по приобретению необходимых компетенций либо трудовой или иной общественной деятельности по достижению иных положительных результатов общественного развития. Поэтому все физические лица, деяния которых выходят за пределы нормативности, должны быть поставлены в зависимости от причины выхода их деяний за пределы нормы в такие условия, которые бы обеспечивали нахождение их деяний в пределах нормы с прохождением их обучения либо трудовой или иной общественной деятельности в пределах немедицинских учреждений специального типа (детских специальных учреждений, исправительно-воспитательных или исправительно-трудовых учреждений и др.) либо медицинских учреждений специального типа [34, с. 24-25].

V. Границ правомерности и механизма реализации конкурентного правового статуса различных социосубьектов :

«*Пределы правомерности реализации правового статуса определенного социосубьекта заканчивается там, где начинается нарушение любой базисной категории правового статуса иного социосубьекта, когда правотворческие государственные органы обязаны избегать и искоренять конкуренцию правовых статусов различных социосубьектов, а там где это невозможно, допускать только кратковременную конкуренцию их правовых статусов, в которой должен уступать тот социосубьект, который, исходя из общечеловеческих ценностей и принципа справедливости, имеет более низкий уровень мотивации к такой реализации, а при одинаковом таком уровне - тот социосубьект, реализация правового статуса которого в условиях конкуренции начинается либо должна начаться*

позже и в силу этого фактически превратит эту реализацию в неправомерное деяние с нарушением соответствующей базисной категории правового статуса того социосубъекта, который уже приступил к ее реализации в условиях такой конкуренции» [32, с. 32; 34, с. 25; 41, с. 60].

VI. Алогичности использования прав, свобод, обязанностей и/либо интересов одного социосубъекта за счет соответствующего нарушения определенной базисной категории правового статуса иного социосубъекта :

«*Является правонарушением использования прав, свобод, обязанностей и/либо интересов одного социосубъекта за счет соответствующего нарушения определенной базисной категории правового статуса иного социосубъекта, в любом случае обеспечения правового статуса определенной группы меньшинства социосубъектов за счет соответствующего нарушения определенной базисной категории правового статуса аналогичной группы большинства социосубъектов, за исключением случаев, предусмотренных и надлежащим образом компенсационно урегулированных законом».*

В ст. 23 Конституции Украины данная концепция представлена следующим образом : «Каждый человек имеет право на свободное развитие своей личности, если при этом не нарушаются права и свободы иных людей, и имеет обязанности перед обществом, в котором обеспечивается свободное и всестороннее развитие его личности» [72], а в ч. 3 ст. 17 Конституции Российской Федерации - более четко с подчеркиванием того, что осуществление прав и свобод человека и гражданина не должно нарушать права и свободы иных лиц [67].

Аналогичные требования при осуществлении собственного правового статуса не нарушать правовой статус других социосубъектов содержатся в Основных законах и многих, но не всех без исключения, иных стран постсоветского пространства и в отдельных иных странах мира, в частности, в ч. 3 ст. 24 Конституции Азербайджанской Республики [56], ст. 53 Конституции Республики Беларусь [59], ч. 5 ст. 12 Конституции Республики Казахстан [61], ст. 55 Конституции Республики Молдова [66], ст. 30 Конституции Туркменистана [70] и ст. 20 Конституции Узбекистан [71].

Еще более конкретная и широкая в этом отношении позиция китайских законодателей, когда в ч. 1 ст. 51 Основного закона данного государства с весьма древней историей подчеркивается, что осуществляя свои свободы и права, граждане Китайской Народной

Республики не должны наносить вред интересам государства, общества и коллектива, законным свободам и правам других граждан [50]. Наряду с этим достаточно специфичным является отношение к данной проблеме японских законодателей, в ст. 12 Основного закона указали, что свободы и права, гарантированные народу этой Конституцией, должны поддерживаться постоянными усилиями народа, а народ должен воздерживаться от каких бы то ни было злоупотреблений этими свободами и правами и несет постоянную ответственность за использование их в интересах общественного благосостояния [55]. Здесь, как видим, все осуществляется почти таким же образом, как это должно быть реализовано по общеизвестному принципу - спасение утопающего дело рук самого утопающего.

В то же время, законом могут предусматриваться случаи использования правового статуса одного социосубьекта за счет иного, например, при изъятии земельных участков или имущества социосубьекта в случае общественной необходимости и др., что должно предусматривать максимально полную компенсацию потерпевшему социосубьекту [25, с. 14; 30, с. 88; 34, с. 26; 103, с. 53].

В предыдущих авторских публикациях данная новая доктрина была изложена в несколько иной редакции : «Является правонарушением использования прав, свобод, обязанностей и/или интересов одного социосубьекта за счет правового статуса другого социосубьекта, за исключением случаев, предусмотренных и должным образом компенсационно урегулированы законом»[23, с. 44; 25, с. 14; 30, с. 88; 32, с. 32; 34, с. 25; 103, с. 53 и др.].

Как видим, изложенная редакция данной статьи не учитывала требований ст. 1 Конституции Украины, в которой помимо иных государственных статусов наша страна приобрела конституционного законодательного статуса демократического государства [72]. А понятие демократии должно быть уточнено путем ведения трех новых терминов - «демоскратия» (сознательная власть большинства фактически имеющегося в стране количества избирателей), «квазидемоскратия» (бессознательная власть большинства фактически имеющегося в стране количества избирателей, что на практике приводит к сознательной власти меньшинства избирателей) и «демонкратия» (сознательная власть меньшинства фактически имеющегося в стране количества избирателей), чему уделяется отдельное внимание в следующей лекции данного спецкурса (см. вопрос 2 лекции 2).

В контексте формирования парламентской коалиции депутатских фракций, что сейчас еще продолжается, следует иметь в виду следующее. По результатам парламентских выборов от 21.07.2019 г. политическая партия «Слуга народа», набрав 43, 16 % голосов избирателей и получив 124 места по партийному списку данной партии и 130 мест по многомандатным мажоритарным округам от выдвиженцев этой же партией, т. е. всего 254 депутатских места и соответственно голоса в парламенте[64] [87], уже сформировала устойчивую парламентскую коалицию монофракцию, голосов которой достаточно как для принятия текущих законов, так и для формирования в соответствии с требованиями ч. 6 ст. 83 Конституции Украины коалиции депутатских фракций [72]. Ведь для этого достаточно простого большинства, т. е. 226 и больше мандатов и голосов, а не квалифицированного большинства от конституционного состава парламента. И именно утрата коалицией депутатских фракций только простого большинства голосов является основанием для роспуска Президентом Украины парламента и назначении внеочередных выборов.

Для изменения или дополнения Основного закона либо принятия вместо Конституции Украины и всей существующей системы так называемых «конституционных законов» Конституционного кодекса Украины необходимо уже в соответствии с требованиями ст. 155 Конституции Украины не менее чем две трети голосов от

[64] И это количество может еще только увеличиться за счет самовыдвиженцев, которые пожелают присоединиться в данной парламентской коалиции депутатской монофракции. В то же время выход из данной, как и любой иной депутатской фракции, в которую входят все те, кто победил по партийному списку соответствующей партии или как выдвиженец соответствующей политической партии в многомандатном мажоритарном округе, должен влечь за собой потерю депутатского мандата по многомандатному мажоритарному округу навсегда без проведения досрочных выборов по данному округу. Нельзя нести законопослушным налогоплательщикам дополнительные расходы на досрочные выборы в соответствующем многомандатном мажоритарном округе только за то, что какой-то избранный ими депутат, нарушив требования ст. 109 УК Украины [74], преступно покинул ряды соответствующей партии или отказался данную партию в дальнейшем поддерживать вследствие исключительно точного выполнения партией своих предвыборных обещаний и/ ли предвыборных программных положений. А принятый Избирательный кодекс Украины [4], который безусловно, еще будет шлифоваться новым составом парламента, призван отменить возможность избираться по многомандатному мажоритарным округам или поставит такие выборы под полный контроль партий. Тогда как депутат, избранный по партийному списку, и покинувший ряды соответствующей депутатской фракции, должен утратить депутатский мандат с предоставлением такого мандата следующему по партийному списку кандидату.

конституционного состава парламента (конституционного большинства) [72], т. е. 300 и больше голосов,[65] уже может быть достигнуто за счет образования ситуативной коалиции депутатских фракций, прекращение существования которой не является основанием для досрочного прекращения Президентом Украины полномочий парламента в соответствии с требованиями п. 1 ч. 2 ст. 90 Конституции Украины [72], Возникновение и прекращение деятельности такого рода ситуативных коалиций депутатских фракций может проходить сколько угодно, в т. ч. и в случае внесения изменений и дополнений в Основной закон. Но и в такой ситуации, как и в случае принятия текущих законов, политсила «Слуга народа» не вправе поступаться своими предвыборными обещаниями и предвыборными программными положениями только из тех соображений, чтобы ее за принятие определенного текущего закона поддержала еще какая-то политическая партия или депутатская фракция. Ведь имеющегося у Слуги народа количества голосов достаточно для того, чтобы самостоятельно принимать текущие законы без каких-либо уступок иным депутатским фракциям за счет нарушения собственных предвыборных обещаний и/или предвыборных программных положений.

Такого рода уступки политсилы «Слуга народа» или приглашение с аналогичными уступками к постоянно действующей парламентской коалиции депутатских фракций представителей иных фракций только для того, чтобы принимать текущие законы, либо допуск к руководству парламента и его комитетами либо к министерским постам или иным должностей высшего звена государственной власти представителей иных политических сил и депутатских фракций будет цинично нарушать требования ст. 1, ч. ч. 2, 3 и 4 ст. 5 Конституции Украины в части провозглашения нашего государства демократическим, а народа (но правильнее – собственно избирателей) единственным носителем власти [72]. То есть, таким, которым руководят и за все принятые в государстве решения отвечают представители, получившие монобольшинство (50 % плюс еще хотя бы один голос), либо только тогда, когда монобольшинство отсутствует – то уже и полибольшинство в виде все той же парламентской коалиции депутатских фракций. В этой связи, однако,

[65] Для принятия Конституционного кодекса Украины дополнительно, согласно требованиям ст. 156 Конституции Украины, требуется еще и назначение Президентом Украины соответствующего референдума [72].

подчеркнем еще раз, **политсила «Слуга народа» формировать полибольшинство уже не вправе. Данная политсила самостоятельно уже владеет большинством депутатских мандатов и голосов. А с точки зрения уголовного кодекса такая деятельность Слуги народа будет уже соучастием в совершении преступления, предусмотренного ст. 109 УК Украины [74] в части нелегитимного порядка захвата государственной власти представителями политического меньшинства, незаконно при таких условиях допущенного через полибольшинство, необходимости в котором уже нет никакой необходимости, к высшим государственным постам.**

Для того, чтобы изложенное в полной мере понять, достаточно только включить мозги и задуматься над тем, как может, например, С. Вакарчук, лидер политсилы «Голос», которая на уровне и общей эрудиции должна расцениваться ничем иным, как только голосом или политической диареей политсилы «ПЕС (партии «Европейской солидарности»)»,[66] может претендовать на должность Премьер-министра, о чем на уровне откровенного проявления шизофрении заявляли представители данной политсила?[67] [7] Аналогично не могут претендовать и любые иные представители данной политсилы на любые иные высшие государственные должности и в т. ч. и руководящие должности в парламенте.

Тогда и, вообще, зачем любые выборы, если к руководству государством по результатам таких выборов могут быть допущены представители политсил, не вошедшие в парламентскую коалицию депутатских фракций, или представитель которой не избран Президентом Украины?

Следует привыкать к неуклонному выполнению цитируемых требований ст. 1, ч. ч. 2, 3 и 4 ст. 5 Конституции Украины [72], согласно которым, государством должны управлять представители только тех политических сил, которые получили единолично или в коалиции с иными политсилами простое большинство депутатских

[66] Против П. Порошенко, который на скорую руку перекрасил свой предыдущий «Блок П. Порошенко» в новоиспеченную политсилу «ПЕС» (партию «Европейская солидарность»), проголосовало 73, 22 % избирателей во втором туре президентских выборов [100], а иную новоиспеченную политсилу «Голос» (политдиарею или голос ПСА) на парламентских выборах поддержало всего 5, 82 % избирателей [87].

[67] Относительно чего можно применить только весьма лаконичное выражение «Еть-Оху!!!». О происхождении, значимости и случаях применения данного выражения уже детально говорилось в выставленной на веб-сайте недавней авторской публикации [39, с. 27-28 и др.]. И поэтому нет необходимости еще раз повторяться.

мандатов и голосов в парламенте и/либо должность Президента Украины. А все остальные - пусть продолжают петь, танцевать и/или заниматься более привычными для них иными делами, но только в оппозиции, в т. ч. в конструктивной оппозиции, образуя ситуативную коалиционное большинство в парламенте при принятии определенных решений, для которых требуется уже квалифицированное большинство голосов (300 и более) от конституционного состава парламента. Но такое участие меньшинства, однако, не должно иметь никаких легальных возможностей препятствовать выполнить в полной мере свои предвыборные обещания и/или программные положения политсилам большинства. Все остальное - это ст. 109 и др. УК Украины [74].

При этом следует исправить и те все положения Регламента Верховной Рады Украины [98], что вопреки изложенным положениям и, прежде всего, ст. 1, ч. ч. 2, 3 и 4 ст. 5 Конституции Украины, повторимся еще раз, в части провозглашения нашего государства демократическим, а народа единственным носителем власти [72], обязывают коалицию депутатских фракций отдать руководство определенными комитетами либо министерствами или иные высшие государственные должности представителям парламентского меньшинства. Парламентское меньшинство должно принимать участие в работе парламента и государства таким образом, чтобы оно не имело легальных полномочий помешать коалиции депутатских фракций в полной мере реализовывать свои предвыборные обещания и/или предвыборные программные положения.

VII. Базисной конституционной обязанности государства и государственных органов :[68]

«Базисную обязанность государства и основную направленность деятельности государственных органов составляет наиболее эффективное, рациональное и качественное :

1. Познание природного (основанного на общечеловеческих ценностях и принципе справедливости) правового статуса (прав, свобод, обязанностей, интересов) социосубъектов (физических или

[68] Появление инновационной редакции которой обусловлена необходимостью совершенствования достаточно юридически некомпетентных и явно содержательно неполных требований ч. 2 ст. 3 Конституции Украины, где, напомним, в этой части сказано следующее : «Утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства» [72].

юридических лиц либо государства или межгосударственного образования).

2. Правовое признание природного правового статуса социосубьектов (преобразование природных прав, свобод, обязанностей и интересов социосубьектов в субъективный правовой статус физических и юридических лиц, государства и межгосударственного образования).

3. Обеспечение реализации названного правового статуса всех социосубьектов, постоянно или временно проживающих на территории Украины.

4. Предупреждение нарушения правового статуса указанных социосубьектов.

5. Восстановление нарушенного права, свободы, обязанности и/или интереса определенного социосубьекта посредством :

5.1. Возмещения убытков (вреда и упущенной выгоды) :

5.1.1. Физического и/или материального и/либо первичного морального вреда и вторичного морального вреда.

5.1.2. Упущенной выгоды.

5.2. Иного восстановления нарушенного правового статуса социосубьекта».

Одна из последних обнародованных вариаций новой доктрины базисной конституционной обязанности и основной направленности деятельности государственных органов [30, с. 88-89; 32, с. 33; 34, с. 26; 37, с. 239-240; 103, с. 53 и др.] выглядела аналогичным образом и ее отличия заключались в следующей редакции таких ее частей.

Начало изложения данной новейшей доктрины : «Базисную обязанность государства и основную направленность деятельности государственных органов составляют :» [30, с. 88; 32, с. 33; 34, с. 26; 37, с. 239; 103, с. 53 и др.], как видим, не имело уточнения «составляет наиболее эффективное, рациональное и качественное :», что является принципиальным в контексте уточнения общего для всех иных составных частей характера выполнения базисной конституционной обязанности государства.

Отсутствующий по содержанию и п. 4 [30, с. 89; 32, с. 33; 34, с. 26; 37, с. 240; 103, с. 53 и др.], наличием которого устранено несовершенство в одном из самых существенных направлений реализации базисной конституционной обязанности государства и его органов предупреждать нарушения правового статуса, находящегося в пределах естественной приоритетности положительной (которая должна наступать еще до совершения правонарушения) над

отрицательной (после совершение правонарушения) юридической ответственности. Бывший п. 4 стал уже п. 5.

Уместным является и применение вместо термина «вред» более обоснованного в контексте требований ч. 2 ст. 22 ГК Украины и всеохватывающего понятия «убытков» [108] как вреда (физического и/или материального и/либо первичного морального вреда и вторичного морального вреда) и упущенной выгоды.

Соответствующим образом было ранее предложено и краткое изложение новой базисной конституционной обязанности государства [25, с. 15; 34, с. 26], что более целесообразно изложить в монографической и учебной литературе в следующей редакции : «*Базисную конституционную обязанность государства и направленность деятельности государственных органов составляет наиболее эффективное, рациональное и качественное познание, правовое признание, обеспечение и соблюдение правового статуса социосубьектов, предупреждение его нарушения и его восстановление в случае нарушения*».

Доктринальное и законодательное обеспечение выполнения этого базисной конституционной обязанности государства и направленности деятельности его государственных органов авторы возлагают, в первую очередь, на такую новую теорологическую юридическую науку, как «Политология юриспруденции» и на такую теорологическую регулятивную юридическую науку, как «Теорология государственно-правового управления», а также на систему существующих и перспективных отраслевых регулятивных юридических наук [23, с. 45; 25, с. 15; 30, с. 89; 34, с. 26-27; 103, с. 53-54 и др.], А сущность практической реализации данной базисной конституционной обязанности государства раскрывает новая доктрина базисных оперативных и бюрократических порядков наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубьектов, редакция которой излагается далее отдельно.

При этом целесообразно разъяснить, что моральный вред следует подразделять на следующие разновидности :

1. Первичный моральный вред, который является денежным и иным материальным измерением соответствующего уровня тех страданий, которые потерпевший получил в связи с причинением вреда его личным неимущественным благам, которыми, согласно требованиям ч. 1 ст. 270 «Виды личных неимущественных прав» ГК

Украины, являются право на жизнь, право на охрану здоровья, право на безопасную для жизни и здоровья окружающую среду, право на свободу и личную неприкосновенность, право на неприкосновенность личной и семейной жизни, право на уважение достоинства и чести, право на тайну переписки, телефонных разговоров, телеграфной и иной корреспонденции, право на неприкосновенность жилища, право на свободный выбор места проживания и на свободу передвижения, право на свободу литературного, художественного, научного и технического творчества [108].

2. Вторичный моральный вред, который является денежным и иным материальным измерением соответствующего уровня тех страданий потерпевшего, которые он понес в связи причинением ему :

2.1. Физического вреда, т. е. телесной боли, побоев и/или телесных повреждений и/либо психических страданий и/или расстройств.

2.2. И/или материального (имущественного) вреда.

2.3. И/либо первичного морального вреда [32, с. 33; 34, с. 27].

Иными словами говоря, нельзя социосубъекту возместить вторичный моральный ущерб, если ему не причинен физической и/или материальный ущерб и/либо первичной моральной вред. В таком случае отсутствуют собственно страдания физического лица и иного социосубъекта (которые практически всегда суммативно представляют соответствующих физических лиц в составе, например, юридического лица либо государства или межгосударственного учреждения) по поводу именно причиненного ему физического и/или материального и/либо первичного морального вреда [32, с. 33; 34, с. 27].

И в случае причинения первичного морального вреда в наличии будет двойное исчисление степени психических страданий физического лица самостоятельно или в составе иного социосубъекта (юридического лица, государства, межгосударственного учреждения) по поводу причиненного ему или иному социосубъекту, в составе которого он находится, первичного морального вреда, и в части уже дополнительных страданий в виде вторичного морального вреда по поводу имеющихся страданий в виде первичного морального вреда [32, с. 33-34; 34, с. 27].

И конечно же возмещение физического вреда может также проявляться в денежной или в иной материальной форме в виде тех расходов, понесенных на лечение и иное (санаторное и т.д.) восстановление здоровья или психического состояния физического лица, которому был причинен такой физический вред [32, с. 34; 34, с. 27].

Сравнение предложенного инновационного варианта понимания базисной конституционной обязанности и основной направленности деятельности государственных органов с теми вариантами, которые содержатся в Основных законах иных государств мира, дает основания заключить о явном превосходстве в доктринальном, законодательном и ином прикладном отношении инновационного похода, убедиться в чем достаточно просто и быстро можно по следующим соответствующим выдержкам из Основных законов иных стран мира, когда, напомним, что к примеру, в :

- ч. 1 ст. 12 Конституции Азербайджанской Республики в этой части говорится, что «обеспечение прав и свобод человека и гражданина, достойного уровня жизни гражданам Азербайджанской Республики - высшая цель государства» [56];

-ч. 2 ст. 26 Основного закона данной страны – «государство гарантирует защиту прав и свобод каждого» [56];

- ч. 1 ст. 71 – «соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции, является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной властей» [56];

- ч. 2 ст. 3 Конституции Республики Армении - «уважение и защита основных прав и свобод человека и гражданина - обязанности публичной власти» [58];

- ч. 1 и ч. 2 ст. 21 Конституции Республики Беларусь – «обеспечение прав и свобод граждан Республики Беларусь является высшей целью государства» и «государство гарантирует права и свободы граждан Беларуси, закрепленные в Конституции, законах и предусмотренные международными обязательствами государства» [59];

- ст. 7 Конституции Грузии - «Грузия признает и соблюдает общепризнанные права и свободы человека как непреходящие и высшие человеческие ценности. При осуществлении власти народ и государство ограничены этими правами и свободами как непосредственно действующим правом» [60];

- ч. 1 ст. 12 Конституции Республики Казахстан - «в Республике Казахстан признаются и гарантируются права и свободы человека в соответствии с Конституцией» [61];

- ст. 7 Конституции Кыргызской Республики от 5 мая 1993 г. - «государственная власть в Кыргызской Республике основывается на принципах : - ответственности государственных органов и органов местного самоуправления перед народом и осуществления ими своих полномочий в интересах народа» [62];

абз. 2 ч. 1 ст. 16 Основного закона этой страны от 27 июня 2010 г.– «права и свободы человека относятся к высшим ценностям Кыргызской Республики. Они действуют непосредственно, определяют смысл и содержание деятельности всех государственных органов, органов местного самоуправления и их должностных лиц» [63];

- ст. 89 Конституции Латвии – «государство признает и защищает основные права человека согласно настоящей Конституции, законам и обязывающим Латвию международным договорам» [64];

- ст. 18 Конституции Литовской Республики – «права и свободы человека являются естественными» [65];

- ч. 1 ст. 16 Конституции Республики Молдова – «уважение и защита личности составляют первостепенную обязанность государства» [66];

- ч. 1 ст. 17 Конституции Российской Федерации - «в Российской Федерации признаются и гарантируются права и свободы человека и гражданина согласно общепризнанным принципам и нормам международного права и в соответствии с настоящей Конституцией» [67];

- ст. 18 Основного закона этой страны – «права и свободы человека и гражданина являются непосредственно действующими. Они определяют смысл, содержание и применение законов, деятельность законодательной и исполнительной власти, местного самоуправления и обеспечиваются правосудием» [67];

- ч. 1 ст. 45 – «государственная защита прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации гарантируется» [67];

- ч. 3 ст. 5 Конституции Республики Таджикистан - «права и свободы человека и гражданина признаются, соблюдаются и защищаются государством» [68];

- ч. 2 ст. 14 Основного закона данной страны – «права и свободы человека и гражданина осуществляются непосредственно. Они определяют цели, содержание и применение законов, деятельность законодательной, исполнительной и местной властей, органов местного самоуправления и обеспечиваются судебной властью» [68];

- ч. 1 и ч. 2 ст. 4 Конституции Туркменистана – « … защита, поддержка человека и служение ему являются главными задачами органов государственной власти» и «государство ответственно перед каждым гражданином и обеспечивает создание условий для свободного развития личности, защищает жизнь, честь, достоинство, свободу, личную неприкосновенность, естественные и неотчуждаемые права гражданина» [69];

- ст. 27 Основного закона данной страны – «права и свободы человека и гражданина являются непосредственно действующими. Они определяют смысл, содержание и применение законов, деятельность законодательной и исполнительной власти, местного самоуправления и обеспечиваются правосудием» [70];

- ст. 43 Конституции Республики Узбекистан – «государство обеспечивает права и свободы граждан, закрепленные Конституцией и законами» [71];

- ст. 14 Конституции Эстонской Республики – «обеспечение прав и свобод является обязанностью законодательной, исполнительной и судебной власти, а также местных самоуправлений» [73]; и др.

В Основных законах иных стран мира, которые также подвергались авторами самостоятельному исследованию (см. вопрос 4 настоящей лекции), отношение к законодательному отражению базисной конституционной обязанности государства и основной направленности деятельности государственных органов выглядит еще более скромным и/или несовершенным, а в Основных законах отдельных из процитированных стран постсоветского пространства имеются и некоторые иные положения, которые могли бать изложены в данном аспекте. Однако и рассмотренных вполне достаточно, чтобы подтвердить сделанные выше выводы о несомненной приоритетности и обоснованности инновационного варианта решения данной весьма важной государственной проблемы.

VIII. Базисных оперативных и бюрократических порядков наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубъектов :[69]

«1. Обеспечение надлежащей реализации базисной конституционной обязанности государства и основной направленности деятельности государственных органов возлагается на прокуроров и всех иных государственных служащих и на всех иных социосубъектов, которым государство разрешило осуществление определенных направлений общественной деятельности и/либо производства материальных благ и/или предоставления услуг.

[69] Которая была разработана в результате специального научного исследования данной проблемы представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира в ряде научных профессиональных и иных публикаций [32, с. 30-31; 34, с. 34-39; 103, с. 48-49; 104, с. 102-103; 105, с. 267-269 и др.], а сейчас впервые сформулирована в виде соответствующей редакции одной из статей Конституционного кодекса Украины, а равно любого иного государства мира, и предлагается именно в такой редакции.

Названные социосубъекты обязаны по требованию клиента (лица, имеющего намерение осуществить определенное деяние в пределах этой или иной связанной с ней деятельности) бесплатно предоставить исчерпывающую письменную юридическую консультацию по поводу соответствующего порядка и/или особенностей правовой регламентации той государственной или с разрешения государства иной деятельности, которую они осуществляют, и пределов правомерности при этом осуществления клиентом своего деяния.

Если в результате отказа предоставить такую консультацию или ее некачественности клиент нарушил правовой статус иных социосубъектов, консультант несет соответствующего вида, характера и степени тяжести юридическую ответственность, в т. ч. возмещает в полном объеме причиненные убытки.

2. Наиболее эффективное, рациональное и качественное предупреждение нарушения, а в случае нарушения - восстановление правового статуса всех социосубъектов государства осуществляется следующими органами или субъектами властных полномочий и путем реализации таких базисных порядков :

2.1. В оперативном порядке :

2.1.1. Самим правонарушителем, который с момента осознания того, что его деяние либо решение или правовой акт может нарушить либо уже нарушило или нарушает правовой статус иного социосубъекта, обязан немедленно прекратить это деяние и/либо действие этого решения или правового акта и отменить данное решение или правовой акт, устранить причины и условия, способствовавшие совершению этого правонарушения, и максимально полно восстановить правовой статус потерпевшего.

2.1.2. Непосредственным или высшим руководителем правонарушителя, который обязан при изложенных в п. 2.1.1 настоящей статьи обстоятельств безотлагательно принять указанные меры, если они не были осуществлены либо были осуществлены ненадлежащим образом или не в полном объеме самим правонарушителем или иными лицами.

В случае невыполнения указанных действий руководители несут солидарную с правонарушителем юридическую ответственность.

2.1.3. Прокуратурой, которая действует по принципу единоначалия, и :

2.1.3.1. По собственной инициативе путем осуществления надзора за точным, единообразным и неуклонным соблюдением правовых актов любыми лицами и органами, которые находятся на

территории государства, в т. ч. Президентом Украины, парламентом, правительством, ордистотурой[70] следотурой,[71] судами, адвокатурой,[72] исполнитотурой[73] и иными антиделиктными

---

[70] Идея объединения всех органов или их структурных подразделений, осуществляющих традиционную так называемую «оперативно-розыскную деятельность», в единый антиделиктный орган - ордистотуру, возникла и была подвергнута постепенному развитию представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира еще с 2010 г. [15; 16; 84, с. 11 и др.]. Но, к сожалению, до сих пор не нашла официальной поддержки.

[71] Подчеркнем еще раз, что аналогичная идея объединения всех следственных подразделений также в единый антиделиктный орган – следственный комитет или следотуру, также возникла и была подвергнута постепенному развитию представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира еще с 2010 г. [15; 16; 84, с. 11 и др.]. Но также до сих пор не нашла официальной поддержки, несмотря на достаточно активные в последние годы процессы реформирования следственных подразделений, например, образование государственного бюро расследования [8], вместо которого значительно эффективнее, рациональнее и качественнее было бы создать собственно следотуру. Данный антиделиктный орган должен строиться на принципе специализации следователей в пределах следотуры, а также на принципе сочетания реальной процессуальной самостоятельности следователя с процессуальным руководством со стороны только руководителя соответствующего подразделения следотуры (а не руководителя следственного подразделения и прокуратуры, как это сейчас без предоставления реальной какой-нибудь процессуальной самостоятельности собственно следователю) и единоначалия.

[72] Адвокатура как антиделиктный орган должна быть реформирована таким образом, чтобы она имела три базисные подразделения : обвинения (чего должна быть лишена прокуратура), защиты и иной юридической помощи. Первые два подразделения должны обслуживать не только антикриминальное, но и все остальные без исключения виды судопроизводства, обеспечивая в них две стороны - сторону обвинения и сторону защиты. Эти стороны должны действовать на основании не алогичного для любого вида судопроизводства (но наиболее циничного в пределах антикриминального судопроизводства) так называемого традиционного принципа состязательности, а принципа установления объективной истины и только на этой основе правильного решения соответствующего антиделиктного дела. Заработную плату обвинители и защитники, как и юрисконсульты (сотрудники подразделения - иной юридической помощи), должны получать только от государства и с запретом получать любое вознаграждение от клиентов, отступление от чего должно расцениваться как получение взятки или поборы. В силу неизбежной профессиональной деформации любого вида антиделиктной деятельности, которая длится более трех-пяти лет, сотрудники подразделений обвинения, защиты иной юридической помощи должны выполнять только свои функции и не могут переходить на работу с одного подразделения в другое или сочетать эти виды адвокатской деятельности по совместительству. В результате этих же причин обвинители и защитники не могут в дальнейшем работать ордистом, прокурором и, тем более, судьей. Избрание судьями бывших адвокатов обосновывалось в качестве одного в числе более двух десятков иных, построенных на откровенной коррупции и/или явном непрофессионализме, существенных нарушений первичного формирования кассационных судов в составе Верховного суда Украины и ВАС и АП

органами и представление предписания правонарушителю либо его непосредственному или высшему руководителю безотлагательно устранить все причины и условия, способствовавшие совершению правонарушения, пресечь незаконное деяние и/либо действие противоправного решения или правового акта и максимально полно восстановить нарушенный правовой статус потерпевшего.

2.1.3.2. По обращению потерпевшего или иных лиц предоставлением правонарушителю либо его непосредственному или высшему руководителю предписания с требованиями, указанными в п. 2.1.3.1 данной статьи.

2.2. В бюрократическом порядке :

2.2.1. Путем устного или письменного обращения потерпевшего к (в) :

2.2.1.1. Правонарушителю либо к его непосредственному или вышестоящего руководителю с требованиями выполнить безотлагательно или в любом случае в течение разумных сроков действия, указанные в п. 2.1 настоящей статьи.

2.2.1.2. Прокуратуру, что осуществляется по инициативе данного органа в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения

ВАС на протяжении проведения конкурсов в эти суды от 7.11.2016 г. и от 2.08.2018 г. [39, с. 80-82, 83-88]. **В силу этого весьма остро на повестке дня Слуги Народа должен стоять вопрос о безотлагательном проведении повторного конкурса.** Без повторного и действительно честного, внекоррупционного и профессионального конкурса хотя бы на высшие судебные должности судебная власть будет представлена не **судом** – государственным органом, который призван профессионально и наиболее справедливо разрешить судьбу всех участников судопроизводства, в любом случае, преследуемого лица и потерпевшего в антикриминальном судопроизводстве, а **собственно СУДом – судилищем ублюдков**, в данном случае избранных в указанные суды коррупционеров и иных проходимцев, а также **дебилов,** в таком же отношении хотя бы тех, кто получил неудовлетворительную оценку за практическое задание - основное средство определения компетентности судьи, и все же был избран судьей этих же судов, например, 20 из 27 в Высший антикоррупционный суд, 9 из 13 в Кассационный криминальный суд и т.д. [39, с. 55 и др.].

[73] Таким же образом предлагалось объединить в единый антиделиктный орган и все исполнительные процедуры по всем разновидностями судопроизводства, т. е. по исполнению окончательных следственных и судебных решений и решений иных органов или субъектов властных полномочий, которым делегированы судебные функции определять виновность лица, давать квалификацию его деянию и назначать ему и/либо иным ответственным за него лицам карательно-воспитательные и/или иные меры соответствующего вида, характера и степени тяжести юридической ответственности (например, лицо, которому предоставлено право принятия на работу, высший руководитель, в контексте привлечения подчиненного к дисциплинарной ответственности). Данный подход также возник и был подвергнут постепенному развитию представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира еще с 2010 г. [15; 16; 84, с. 11 и др.].

требований предписания прокурора в порядке, предусмотренном п. 2.1.3 настоящей статьи, возбуждением в интересах потерпевшего судопроизводства соответствующего вида и направлением материалов в адвокатуру для последующего сопровождения в этом деле интересов потерпевшего и преследуемого лица до максимально полного восстановления правового статуса потерпевшего, привлечения преследуемого лица к надлежащему вида, характеру и степени тяжести юридической ответственности и устранения причин и условий, способствовавших совершению данного правонарушения.

2.2.1.3. Адвокатуру, которая действует по принципу единоначалия, и реализует указанное обращение потерпевшего и/или иных лиц, в т. ч. и преследуемого лица, путем осуществления функций обвинения и/либо защиты в судопроизводстве соответствующего вида в направлении установления объективной истины и решения только на этой основе соответствующего антиделиктного дела или в целях предупреждения правонарушений посредством иной письменной юридической помощи с полной юридической ответственностью за результаты такой помощи.

2.2.1.4. Суда как единого антиделиктного органа в лице Верховного суда Украины, в составе которого действуют Конституционная, Антикриминальная, Административная, Трудовая, Де-факто имущественно-договорная и Де-юре имущественно-договорная судебные палаты, которые дублируются на уровне областных и приравненных к ним городских судов. а также путем соответствующей специализации судей местных судов, и действующего на основе принципов территориальности, специализации и инстанционности следующим образом :

2.2.1.4.1. Местные суды, обеспечивающие по первой инстанции конституционное, антикриминальное, административное, трудовое, де-факто имущественно-договорное и де-юре имущественно-договорное судопроизводство в отношении преследуемых лиц районного уровня.

2.2.1.4.2. Конституционная, Антикриминальная, Административная, Трудовая, Де-факто имущественно-договорная и Де-юре имущественно-договорная судебные палаты областных и приравненных к ним городских судов - коллегии судей которых из пяти судей являются первой инстанцией в отношении преследуемых лиц областного уровня или по делам общественного резонанса областного

уровня, а также пересматривают порядке апелляции решения судей соответствующих специализаций местных судов.

2.2.1.4.3. Конституционная, Антикриминальная, Административная, Трудовая, Де-факто имущественно-договорная и Де-юре имущественно-договорная судебные палаты Верховного суда Украины - коллегии судей которых из пяти судей является первой инстанцией в отношении преследуемых лиц всеукраинского и высшего уровня или по делам общественного резонанса всеукраинского и высшего уровня, а также пересматривают в порядке апелляции решения в качестве первой инстанции соответствующих коллегий судей судебных палат областного суда и кассационной инстанции относительно решений судей соответствующих специализаций местных судов, а объединенные коллегии судей в составе девяти судей соответствующей судебной палаты - в качестве апелляционной инстанции на решения коллегий судей этой же судебной палаты, вынесенных по первой инстанции.

2.2.1.4.4. Большая палата Верховного суда Украины, в которую избирается на постоянной основе по пять судей от каждой судебной палаты, которая является кассационной инстанцией в отношении апелляционных решений объединенных коллегий судебных палат данного суда, а также :

- формулирует руководящие разъяснения по всем категориям дел судебной практики для всех отечественных судов;

- осуществляет толкование отдельных положений Конституционного кодекса Украины и/или Кодекса конституционного судопроизводства Украины по собственной инициативе и по запросам Президента Украины, парламента, правительства, Генерального прокурора Украины и Министра юстиции Украины;

- направляет в парламент предложения по совершенствованию Основного и текущих законов, что имеет право делать и любой судья Верховного суда Украины самостоятельно либо в составе коллегий или объединенных коллегий судей соответствующих судебных палат.

Окончательными являются лишь легитимные решения коллегий судей и иных кассационных инстанций Верховного суда Украины, т. е. такие, которые основаны на установлении такого уровня объективной истины по делу, которого достаточно для его правильного разрешения. При этом нарушение требований определенных норм процедурных кодексов, которые не воспрепятствовали и не могли воспрепятствовать установлению по делу указанного уровня объективной истины, независимо от

тяжести этих нарушений является основанием не для отмены соответствующего окончательного решения суда, а для привлечения виновного субъекта властных полномочий к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности.

3. Любое лицо, применяющее Основной и/либо текущие законы и/или иные правовые акты, в случае установления нелегитимности определенных положений изменений или дополнений в Основной закон, нарушение определенным положением текущего закона соответствующего положения Основного закона либо определенным положением подзаконного правового акта соответствующих положений подзаконного акта высшей юридической силы и/либо текущего закона и/или положений Основного закона, должно отказаться от применения нелегитимного положения правового акта и напрямую применить соответствующее положение правового акта высшей юридической силы, а судья местного или областного суда должен отменить нелегитимные положения любого подзаконного правового акта соответствующего уровня инстанционности, судья Верховного суда Украины - определенное положение любого подзаконного правового акта всеукраинского уровня или текущего закона, а Большая палата Верховного суда Украина - определенное положение изменений или дополнений в Основной закон.

4. Потерпевший, который не получил в разумные сроки максимально полного восстановления его правового статуса и/либо привлечения лица, виновного в нарушении его правового статуса, к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности, имеет право на применение с соблюдением правил соразмерности при необходимой обороне любых иных, прямо не запрещенных законом, средств воздействия на правонарушителя и/либо субъектов властных полномочий, которые по его обращению или иных в его интересах лиц либо по своей инициативе не приняли надлежащих мер, а если такое нарушение касается группы (трех и более) лиц или неопределенного круга лиц, то применение такого рода средств не имеет никаких правовых последствий для потерпевшего независимо от характера и степени тяжести вреда, который был причинен правонарушителю и/либо указанным субъектам властных полномочий применением таких средств воздействия к ним.

5. Не влечет никаких правовых последствий для потерпевшего или для иных лиц, которые действовали в его интересах, причинение

вреда, независимо от его характера и размера, также лицу или лицам :

5.1. Которое (которые) виновны в неприменении смертной казни к вменяемому лицу, совершившему умышленное убийство в состоянии вменяемости при отягчающих обстоятельствах отдельно или в составе иных криминальных правонарушений.[74]

5.2. В процессе их группового и/либо вооруженного нападения даже одного человека на потерпевшего при обстоятельствах, которые давали ему основания считать, что целью нападения является причинение ему телесных повреждений и/либо его убийство.[75]

5.3. При его (их) насильственном (без согласия потерпевшего) проникновении в жилье или в иное помещение, которое принадлежит потерпевшему и/либо его родственникам или близким на праве собственности или правомерного владения.

---

[74] Правовой основой применения положений п. п. 4 и 5.1 данной статьи является уже существующие требования ч. 1 ст. 3 и ч. 6 ст. 55 Конституции Украины, в соответствии с которыми, человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность провозглашены в нашем государстве наивысшей социальной ценностью и каждый человек имеет право любыми, не запрещенными законом, средствами защищать свои права и свободы от нарушений и противоправных посягательств [72]. Требования предложенных положений статьи в Конституционный кодекс Украины и демонстрируют своеобразное восстание потерпевшего против административного произвола и тирании коррупции и/или юридического непрофессионализма, на необходимости неуклонного предупреждения которого и акцентируется внимание в преамбуле Всеобщей декларации прав человека - данная декларация принимается для того, чтобы права человека охранялись властью закона в целях обеспечения того, **чтобы человек не был вынужден прибегать, в качестве последнего средства, к восстанию против тирании и угнетения** [9]. И в целях утверждения собственно такого административного произвола и тирании судебной коррупции и/или непрофессионализма, повторимся еще раз, и были «просто таки блестяще» [39, с. 368-372 и др.; 109] проведены два этапа конкурса от 7.11.2016 г. и 2.08.2018 г. по первичному формированию кассационных судов в составе Верховного суда Украины и параллельно ВАС и АП ВАС [39, с. 9-88]. Ничтожные результаты этих конкурсов были построены, как свидетельствуют достаточно обоснованные выводы специального научного системного правового исследования, на откровенной лжи, циничной коррупции и/или явном юридическом непрофессионализме [39, с. 9-88]. А для «блестящего» достижения собственно этой цели вся процедура указанных конкурсов была поставлена под полный контроль лично П. Порошенко [6].

[75] Положения п. п. 5.2 и 5.3 этой статьи основаны на требованиях ч. 5 ст. 36 УК Украины, согласно которой «не является превышением пределов необходимой обороны и не влечет уголовной ответственности применение оружия или любых иных средств или предметов для защиты от нападения вооруженного лица либо нападения группы лиц, а также для предотвращения противоправного насильственного вторжения в жилье или иное помещение, независимо от тяжести вреда, причиненного посягающему [74].

6. Гарантом соблюдения Основного и текущих законов и иных правовых актов, а также наиболее эффективного, рационального и качественного познания, признания, обеспечения и соблюдения и в случае нарушения максимально полного восстановления правового статуса всех социосубьектов, которые постоянно или временно находятся на территории Украины, предупреждение правонарушений и неуклонного привлечения лиц, виновных в совершении этих правонарушений, к соответствующему виду, характера и надлежащей степени тяжести юридической ответственности выступает Президент Украины, который обеспечивает в контексте неукоснительного соблюдения принципа верховенства права выполнение указанной задачи с помощью, прежде всего, прокуратуры и иных антиделиктных органов, а также с использованием любых иных средств, прямо не запрещенные законом, в т. ч. отменой нелегитимных решений и/или правовых актов :[76]

- своих или предыдущих Президентов Украины, в т. ч. их подписи под нелегитимными законами, в т. ч. о внесении изменений и дополнений в Конституционный кодекс Украины и/или Кодекс конституционного судопроизвосдтва Украины, с наложением на них вето, предоставлением указаний по устранению нарушений и возвращением в парламент на повторное рассмотрение (что может быть преодолено не менее чем двумя третями голосов от конституционного состава Верховной Рады Украины), а в отношении изменений и дополнений в Конституционный кодекс Украины и/или Кодекс конституционного судопроизвосдтва Украины - направлением в Большую палату Верховного суда Украины, которая отменяет такой закон полностью или в части либо дает заключение о конституционности этих изменений или дополнений полностью или в части;

- кассационных судей, что реализуется прокуратурой (в силу явного несоответствия факта существования нелегитимных

[76] Данный подход, напомним еще раз (см. вопрос 3 настоящей лекции), полностью согласуется с требованиями п. 52 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии, согласно которым, хотя дискреционные полномочия необходимы для осуществления всего диапазона властных функций в современных сложных обществах, эти полномочия не должны осуществляться в своевольный образ. Их осуществление таким образом делает возможным принятие существенно несправедливых, необоснованных, неразумных или деспотических решений, что несовместимо с понятием верховенства права [3, с. 179], а также п. 43 разд. IV этого же доклада : за нарушение закона (the law) должна наступать ответственность [3, с. 178].

окончательных судебных решений принципу верховенства права[77]) направлением дела с замечаниями на рассмотрение Расширенного состава Большой палаты Верховного суда Украины, формируемого автоматизированной судебной системой для каждого рассмотрения в количестве семи судей от каждой судебной палаты, либо его рассмотрения в порядке производств по вновь открывшимся обстоятельствам (которые на время вынесения решения еще не существовали или не были известны суду по объективным причинам) или в силу исключительных обстоятельств (в отношении которых в силу коррупции и/или непрофессионализма тех или иных субъектов властных полномочий не были получены и должным образом оценены такие доказательства, без которых невозможно было установить такой уровень объективной истины, который был бы достаточным для того, чтобы принять на основе этой истины правильное окончательное судебное решение);

- любых иных отечественных субъектов властных полномочий полностью или в части, что влечет автоматическое применение соответствующих положений предыдущего такого же правового акта, в случае его отсутствия - соответствующих положений того правового акта, который ранее регулировал эти или аналогичные правоотношения, а при отсутствии и такого правового акта – по аналогии положений иного закона или базисных принципов права.

Выполнением не могут быть выполнены нелегитимные решения или акты правоприменения, на которые как и на действующие нелегитимных действия любых лиц, а также на нелегитимные решения и правовые акты субъектов властных полномочий, в т. ч. и на нелегитимные окончательные судебные решения, сроки общей или исковой давности в части неотвратимой необходимости прекращения их действия и отмены полностью или в соответствующей части, изменения и/или дополнения не распространяются».[78]

---

[77] Изложенные положения, также еще раз подчеркнем (см. вопрос 3 настоящей лекции), основано на требованиях п. 50 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии, согласно которым, существование противоречивых решений, которые вынес верховный или конституционный суд, в любом случае является несовместимым с принципом юридической определенности [3, с. 179], а также га требованиях п. 57 разд. IV данного доклада, в соответствии с которыми, должно существовать учреждение или организация - как некий обвинитель, которая в определенной мере должна быть тоже независимой от исполнительной власти и которая обеспечивает, чтобы нарушитель закона - даже если потерпевшие не заявляют об этом - предстал перед судом [3, с. 180].

[78] Указанные в данной статье Конституционного кодекса Украины, а равно любой иной страны мира, взаимосвязанные полномочия Президента и Генерального прокурора

IX. Сущности ухудшения правового статуса социосубьектов :

«Ухудшением правового статуса социосубьектов является :

1. Сужение существующего содержания и/либо объема прав, свобод и/или интересов физических и/или юридических лиц либо несбалансированное расширение содержания и/либо объема их обязанностей.

2. Расширение существующего содержания и/либо объема прав, свобод и/или интересов государства и/или межгосударственных образований либо несбалансированное сужение содержания и/либо объема их обязанностей.

Не является ухудшением или улучшением правового статуса физических и/или юридических лиц расширение существующего содержания и/либо объема обязанностей физических и/или юридических лиц либо сужение содержания и/либо объема обязанностей государства и/или межгосударственных образований, которое сбалансировано соответствующим расширением содержания и/либо объема прав, свобод и/или интересов физических и/или юридических лиц» [32, с. 34; 37, с. 241; 103, с. 55 и др.].

X. Наивысших социальных ценностей и границ их нарушения при наличии определенных исключительных обстоятельств :[79]

соответствующего государства являются основным средством наиболее эффективного, рационального и качественного функционирования системы сдержек и противовесов в деятельности правотворческой (возглавляемой председателем парламента как представитель коллегиального правотворческого органа, и председатель парламента никаких собственных правовых актов общегосударственного значения не выдает), правоприменительной (которую возглавляет Премьер-министр как представитель коллегиального правоприменительного органа - правительства, и он также никаких собственных правовых актов общегосударственного значения не выдает) и антиделиктной (возглавляемой председателем Верховного суда, наивысшим коллегиальным органом которого с полномочиями изменения и/или дополнения и/либо отмены решений любых иных судебных инстанций должно стать заседание расширенного состава Большой палаты данного суда, а если этого окажется недостаточно - Президент, который вправе по представлению Генерального прокурора либо по собственной инициативе пресечь нелегитимное деяние и/либо отменить в части или в целом решение либо правовой акт любого субъекта властных полномочий, кроме избирателей, если иные, предусмотренные данной статьей Конституционного кодекса, субъекты не справились или справились ненадлежащим образом с указанными их обязанностями) ветвей государственной власти. При этом ни Президент с Офисом, ни Генеральный прокурор с прокуратурой ни к каким из названных ветвей государственной власти не должны относиться.

[79] Законодательное конституционное представление которых также в настоящее время сформулировано впервые.

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

«В Украине признаются наивысшими социальными ценностями следующие базисные проявления правового статуса человека с таким исчерпывающим перечнем обстоятельств, при наличии которых только и возможно их нарушение :

1. Жизнь человека, которой он может быть лишен только на основании :

1.1. Обвинительного приговора суда, вступившего в законную силу, за совершение отдельно или в составе иного криминального правонарушения умышленного убийства при отягчающих обстоятельствах, хищения любым способом имущества в особо крупных размерах (что в шесть и более раз превышает месячный доход потерпевшего физического лица, а в отношении государственного имущества - в двенадцать и более раз среднемесячную заработную плату, когда при продолжающемся хищении учитывается наименьший размер месячного дохода потерпевшего физического лица или среднемесячной заработной платы) и за получение взятки в особо крупных размерах (что определяется аналогично, в зависимости от того, в виде денег и/либо иного имущества физического или юридического лица взятку получено).

1.2. Обстоятельств, указанных в п. 4 и п. 5 статьи VIII настоящего кодекса.

1.3. Обстоятельств пресечения побега лица, законно задержанного или лишенного свободы.

1.4. Обстоятельств пресечения побега лица, совершившего либо совершившего покушение на хищение имущества, отдельно или в составе иных криминальных правонарушений умышленное причинение телесных повреждений или убийство человека либо вооруженное нападение с любой целью на физическое лицо или любой иной объект, в процессе задержания данного лица при совершении указанного криминального правонарушения или сразу после его совершения либо в любой иной в ситуации, исключающей сомнения относительно того, что указанное криминальное правонарушение совершено именно данным лицом.

2. Здоровье человека, которому допускается причинение телесных повреждений только при обстоятельствах, указанных в п. п. 1.2-1.4 настоящей статьи.

3. Честь, достоинство, безопасность и неприкосновенность человека, нарушение которых допускается только в контексте обстоятельств, указанных в п. 1 настоящей статьи, и только в той мере, которая допускается для достижения только указанной в этом

же пункте цели, а также если нарушения указанных ценностей составляет сущность надлежащей степени карательно-воспитательной юридической ответственности, которая назначена и/либо применена соответствующими государственными органами или иными субъектами, которым такие полномочия делегированы соответствующим положением закона, с целью преодоления вненормативного либо противоправного деяния определенного лица, его наказания и перевоспитания, реализации сопутствующей и восстановительной юридической ответственности.

4. Неприкосновенность жилья и/или иного владения и/либо имущества человека, нарушение чего допускается только в контексте обстоятельств, указанных в п. 3 настоящей статьи, а также в целях проведения получающих следственных действий по антикриминальному делу, обеспечения по этому делу возмещения вреда и/или конфискации имущества, в интересах общественной безопасности и/либо спасения жизни, здоровья и/или имущества иного человека и/или имущества юридического лица».[80]

---

[80] К определению исчерпывающего перечня проявлений правового статуса человека, которые относятся к высоким социальных ценностей, и которые не могут быть нарушены при наличии даже любых исключительных обстоятельств (чрезвычайные обстоятельства, военное положение и др.) И те границы, которые должны быть исчерпывающе оговорены только в Основном законе Украины или любой другой страны мира, надо подходить юридическое компетентно. Противоположные многочисленные случаи собственно такой юридической некомпетентности, как уже подчеркивалось и подробно обосновывалось отдельно (см. вопрос 3 настоящей лекции), и имели место в ст. 76 Конституции Республика Азербайджан [56], ч. 1 ст. 3, ст. 7 Конституции Армении [58], ст. 2 Конституции Республики Беларусь [59]; ст. 1 Конституции Республики Казахстан [61]; абз. 2 ч. 1 ст. 16 Конституции Республики Кыргызстан [63]; ст. 2 Конституции Российской Федерации [67], ч. 1 ст. 5 Конституции Республики Таджикистан [68]; ч. 1 ст. 4 Конституции Туркменистана [70], ч. 1 ст. 13 Конституции Республики Узбекистан [71] и др. Во всех приведенных случаях в Основных законах были применены такие высказывания, которые допускали зачисления в перечень высших социальных ценностей, как не все, то, по крайней мере, неоправданно широкий перечень прав, свобод, обязанностей и интересов, которые принадлежат человеку от природы, и которые пытались перечислить в Основных законах почти все законодатели стран постсоветского пространства. Не надо забывать о том, что права, свободы, обязанности и интересы человека, которые ей принадлежат от природы, и которые законодатели пытаются изложить в контексте тех или иных их гарантий в Основном законе, с одной стороны, и права, свободы, обязанности и интересы человека, которые ей также принадлежат от природы, и которые должны быть отнесены к высоким социальных ценностей, с другой стороны, это не одно и то же. Любое государство не в состоянии предусмотреть в Основном законе и реально гарантировать исчерпывающий перечень ситуаций, за пределы которых и при наличии тех или иных исключительных обстоятельствах не могут быть дополнительно

XI. Пяти ступеней недопустимости ухудшения содержания и/либо объема правового статуса социосубьектов :

*«**Недопустимость при принятии новых правовых актов либо внесении в них изменений или дополнений ухудшения содержания и/либо объема правового статуса социосубъектов** строится на признании в Украине и неуклонном соблюдении принципа верховенства права и имеет следующие ступени защиты:*

*1. **Первая ступень абсолютной недопустимости ухудшения содержания и/либо объема тех проявлений правового статуса человека, которые относятся к категории наивысших социальных ценностей**, сущность которой заключается в том, что ни при каких, даже исключительных, обстоятельствах не допускается при принятие новых законов либо внесение в них изменений или дополнений, в т. ч. и в Конституционный кодекс Украины, дополнительное ухудшение содержания и/либо объема тех проявлений правового статуса человека, которые признаны статьей X Конституционного кодекса Украины в нашем государстве наивысшими социальными ценностями с установлением исчерпывающего перечня обстоятельств, при наличии которых только и возможно такое ухудшение.*

*2. **Вторая ступень абсолютной недопустимости ухудшения содержания и/либо объема правового статуса социосубъектов по сравнению с соответствующими правоотношениями согласно правовому акту высшей юридической силы**, сущность которой заключается в том, что ни при каких, даже исключительных, обстоятельствах не допускается при принятии новых правовых актов либо внесении в них изменений или дополнений дополнительное ухудшение содержания и/либо объема правового статуса человека по сравнению с соответствующими правоотношениями согласно*

нарушены все без исключения природные права, свободы, обязанности и интересы человека. Надо всегда стремиться, чтобы такой перечень был как можно широк, но достичь исчерпывающего выполнения данной цели в силу хотя бы постоянной изменчивости общественных отношений невозможно. Достижения собственно такого компромисса и продемонстрировано в ч. 2 ст. 15 Конвенции о защите прав человека и основных свобод [48], ч. 2 ст. 4 Международного пакта о гражданских и политических правах [79] и ряда других международных правовых актов, в которых излагается категорический запрет дальнейшего отступления в условиях чрезвычайных и приравненных к ним других исключительных обстоятельств от задекларированных в этих актах границ проявления и ограничения прав и свобод человека, в этом смысле фактически должны расцениваться относятся к категории высших социальных ценностей.

правовому акту высшей юридической силы, т. е. определенных их положений либо изменений и/или дополнений к ним :

- любого закона по сравнению с соответствующими положениями Конституционного кодекса Украины;

- любого подзаконного правового акта по сравнению с соответствующими положениями определенного закона и / или Конституционного кодекса Украины;

- подзаконного правового акта определенного субъекта властных полномочий по сравнению с соответствующими положениями подзаконного правового акта субъекта властных полномочий высшего уровня и/либо определенного закона и/или Конституционного кодекса Украины;

- любых текущих решений определенного субъекта властных полномочий по сравнению с соответствующими положениями подзаконного правового акта, принятого этим же субъектом властных полномочий, и/либо подзаконного правового акта субъекта властных полномочий высшего уровня и/или определенного закона и/либо Конституционного кодекса Украины.

Согласие на обязательность для Украины определенных положений Международного правового акта, противоречащих соответствующим положениям Конституционного кодекса Украины, осуществляется парламентом только одновременно с процедурой внесения таких изменений и/либо дополнений в Конституционный кодекса Украины, которые уже в полной мере согласуются с положениями Международного правового акта и вместе с этим не сужают по сравнению с предыдущей редакцией Конституционного кодекса Украины содержание и/либо объем правового статуса соответствующих социосубьектов.

Невыполнение или ненадлежащее выполнение либо выполнение не в полном объеме указанных требований не распространяет на украинских социосубьектов действие ратифицированных парламентом соответствующих положений Международного правового акта.

3. ***Третья ступень относительной недопустимости при обычных обстоятельствах ухудшения содержания и/либо объема правового статуса социосубьектов****, сущность реализации которой заключается в том, что при отсутствии должным образом обоснованных исключительных обстоятельств не допускается при принятии новых правовых актов либо внесении в них изменений или дополнений ухудшение содержания и/либо объема правового статуса*

физических и/или юридических лиц, государства и/или межгосударственных образований.

4. Четвертая ступень допустимости лишь исключительного и только временного ухудшения содержания и/либо объема тех проявлений правового статуса социосубъектов, которые не относятся к категории наивысших социальных ценностей, *сущность которой заключается в том, что в случае обоснования парламентом наличии надлежащих исключительных обстоятельств допускается при принятии новых законов либо внесении в них изменений или дополнений, в т. ч. в Конституционный кодекс Украины, ухудшение содержания и/либо объема правового статуса физических и/или юридических лиц и/либо государства и/или межгосударственного образования с обязательным указанием на временность такого ухудшения и на его обязательное послабление или вообще прекращение действия по мере соответствующего послабления или прекращения действия указанных исключительных обстоятельств.*

В случае своевременного невнесение парламентом изменений в законы либо в ранее внесенные в них изменения и/или дополнения, в т. ч. в Конституционный кодекс Украины, которые соответствующим образом послабляют или прекращают действие такого ухудшения, все социосубъекты должны применять первичную редакцию правового регулирования соответствующих правоотношений, а любой судья Верховного суда Украины обязан безотлагательно по своей инициативе и/или иных социосубъектов обосновать фактическое отсутствие послабления или прекращения действия соответствующих исключительных обстановки либо отменить соответствующее положение закона либо изменений и/или дополнений к нему, в т. ч. в Конституционный кодекс Украины, которое лишь исключительно и только временно ухудшало при наличии определенных исключительных обстоятельств содержание и/либо объем правового статуса тех или иных социосубъектов.

5. Пятая ступень абсолютной недопустимости обратного действия ухудшения содержания и/либо объема правового статуса социосубъектов*, сущность реализации которого заключается в том, что даже в случае обоснования парламентом наличии надлежащих исключительных обстоятельств и необходимости вследствие этого временного ухудшения содержания и/либо объема правового статуса физических и/или юридических лиц либо государства или межгосударственного образования при принятии новых законов либо внесении в них изменений или дополнений, в т. ч. в Конституционный*

кодекс Украины и/либо Кодекс конституционного судопроизводства Украины, запрещается, т. ч. и при наличии этих или любых иных исключительных обстоятельств, обратное действие таких ухудшающих содержание и объем правового статуса определенных социосубъектов новых законов либо внесенных в них изменений или дополнений, в т. ч. и в Конституционный кодекс Украины и/либо Кодекс конституционного судопроизводства Украины, т. е. распространения их действия на соответствующие уже начавшиеся и продолжающиеся между этими социосубъектами правоотношения.

Такое незаконное распространение действия этих норм правовых актов не влечет никаких юридических последствий и должны быть применены нормы законов либо изменений или дополнений к ним, в т. ч. в Конституционный кодекс Украины и/либо Кодекс конституционного судопроизводства Украины, которые существовали на момент начала соответствующих правоотношений между этими социосубъектами, а прокуратура по собственной инициативе или иных лиц должна возбудить в отношении лиц, виновных в таком незаконном распространении, судопроизводство по привлечению их к соответствующему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности».

Изложенной инновационной доктрине недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира закономерно уделяли особое внимание, подвергали ее постепенному развитию и достаточно долгое время существовала ее вариация в виде только двух ступеней недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов.

В таком аспекте новую доктрину первой ступени абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов предлагалось отразить в одной из статей Конституционного кодекса Украины в следующей редакции : «Общественное развитие и, как следствие, его правовое регулирование, может осуществляться только в направлении улучшения правового статуса физического и/или юридического лица, а поэтому не может приниматься новый или вноситься изменения в действующий правовой акт, ухудшающие содержание и объем их правового статуса» [25, с. 16; 30, с. 89-90; 32, с. 34; 37, с. 240; 42, с. 39; 103, с. 54 и др.].

При этом предлагалось обоснование изложенной редакции первой ступени абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов тем, что она отражена в отечественном конституционном и в международном законодательстве лишь

частично и следующим образом. Напомним, что согласно ч. 1 ст. 5 Международного пакта о гражданских и политических правах [79] и Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах [80], ничто в настоящем Пакте не может толковаться как такое, что какое-либо государство, какая-то группа или какое-либо лицо имеет право заниматься любой деятельностью или совершать какие-либо действия, направленные на уничтожение любых прав или свобод, признанных в настоящем Пакте, или на ограничение их в большей мере, чем предусматривается в настоящем Пакте [79; 80].

В соответствии с ч. 3 ст. 22 Конституции Украины, при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод [72], а согласно ч. 1 ст. 157 Основного закона, «Конституция Украины не может быть изменена, если изменения предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина ...» [72].

В обоих указанных случаях речь идет, во-первых, лишь о части базисных категорий правового статуса социосубьектов, а не обо всем их правовом статусе, и, во-вторых, только о законах, а не о каких-либо правовых актах, в т. ч. и подзаконных, которые чаще самих законов изменяют правовой статус социосубьектов и, прежде всего, физических и/или юридических лиц [25, с. 16; 30, с. 90; 37, с. 240; 103, с. 54].

И практически не всегда в существующих условиях распространенного юридического нигилизма субъектов властных полномочий удается доказать, что содержание и объем каждой из базисных категорий правового статуса социосубьектов должен быть установлен только законом, как это и предусмотрено п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституции Украины, согласно которой «исключительно законами Украины определяются : 1) права и свободы человека и гражданина, гарантии этих прав и свобод; основные обязанности гражданина» [72], а подзаконный акт в данном случае вышел за пределы соответствующего закона и противоречит ему [25, с. 16; 30, с. 90; 37, с. 240; 103, с. 54].

Новую доктрину второй ступени относительной недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов предлагалось отразить уже в иной статье Конституционного кодекса Украины в следующей редакции : «Новые правовые акты и внесенные изменения в существующие правовые акты не имеют обратной силы, т. е. не распространяются на те правоотношения, которые начались до вступления данного правового акта в силу, кроме правовых актов,

которые улучшают правовой статус социосубьектов» [25, с. 17; 30, с. 90; 32, с. 34; 37, с. 240; 42, с. 39; 103, с. 54 и др.].

Предназначение второй ступени относительной недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов в то время виделось в том, чтобы уменьшить негативные последствия, если все же не удается удержать общественное развитие в направлении его улучшения и возникает все же необходимость принятия нового закона или внесения изменений в действующий закон [25, с. 17; 30, с. 90; 32, с. 34; 37, с. 240; 42, с. 39; 103, с. 54 и др.].

В доктринальном аспекте и в международной и в отечественной конституционной отрасли права данная ступень известна как концепция недопустимости обратной силы закона [25, с. 17; 30, с. 91; 32, с. 34; 37, с. 241; 42, с. 39; 103, с. 54-55 и др.], что выглядит следующим образом.

Согласно ч. 1 ст. 15 Международного пакта о гражданских и политических правах, не может назначаться более тяжкое наказание, чем то, которое подлежало применению в момент совершения преступления. Если после совершения преступления законом устанавливается более мягкое наказание, действие этого закона распространяется на данного преступника [79].

В соответствии же с ч. 1 ст. 58 Конституции Украины, законы и иные нормативно-правовые акты не имеют обратного действия во времени, кроме случаев, когда они смягчают или отменяют ответственность лица [72].

Подчеркивалось, что в указанных случаях фактически данная концепция касается только противодействия криминальным правонарушениям, в то время как более правильно говорить о недопустимости обратной силы любого правового акта, ухудшающего содержание и объем правового статуса физического и/ или юридического лица [25, с. 17; 30, с. 91; 37, с. 241; 103, с. 55 и др.].

Ведь является явно несправедливым, когда определенное лицо, перспективно планируя и осознанно совершая общественную деятельность, начинает определенные правоотношения (общественные отношения, урегулированные правом) в строгом соответствии с их существующим правовым регулированием, а впоследствии (особенно кощунственное, незадолго до достижения заветной цели этих правоотношений) кто-то волюнтаристски меняет данное существующее правовое регулирование так, что правовой статус данного лица ухудшается существенно и даже таким образом, что завершение начатых правоотношений уже становится

невозможным либо, по крайней мере, весьма затруднительным или при новых требованиях является уже нецелесообразным [25, с. 17; 30, с. 91; 37, с. 241; 103, с. 54 и др.].

В ряде последних публикаций и многочисленных обращениях к различным субъектам властных полномочий по поводу проведения конкурса в кассационные суды в составе Верховного суда Украины и параллельно в ВАС и АП ВАС [39, с. 36-37, 204, 222-223; 331-332, 363-364, 382-383, 412-413, 430-431] представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира А. А. Кириченко и А. С. Тунтула, которые принимали участие в данном конкурсе на вакантные должности судей Кассационного криминального суда (далее - ККС) и в силу лишь допущенных Высшей квалификационной комиссией судей Украины (далее - Комиссия) при активной преступной поддержке многих иных субъектов властных полномочий, в т. ч. и самого бывшего гаранта соблюдения Основного закона и правового статуса всех своих соотечественников П. Порошенко, поставившего проведение этого конкурса под свой жесткий цинично коррупционный и/или откровенно юридически некомпетентный контроль [6], более двух десятков существенных, построенных на циничной коррупции и/или явной юридической некомпетентности, нарушений [39, с. 9-82. 83-88] были просто таки весьма цинично выброшены за пределы конкурса, как раз весьма обстоятельно обосновали, что Комиссия, цинично игнорируя требования ч. 1 ст. 1154 ГК Украины о том, что не допускаются после начала конкурса никакие изменения в условия проведения этого конкурса [108], а также цитированные требования ч. 3 ст. 22 и ч. 1 ст. 58 Конституции Украины [72], п. 46 и п. 48 подразд. 2 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии [3], своим подзаконнотворческим решением от 2.10.2018 г. № 210/зп-18, т. е. ровно через два месяца после объявления конкурса 2.08.2018 г., откровенно преступно коренным образом изменила, в значительно худшую для кандидатов сторону, отдельные положения порядка проведения и установления результатов конкурса, приняв новую нелегитимную редакцию п. 14 разд. V Порядка [39, с. 35-39] при следующих обстоятельствах.

Цинично нарушая указанные требования ч. 1 ст. 1154 ГК Украины [108], ч. 3 ст. 22 и ч. 1 ст. 58 Конституции Украины [72], п. 46 и п. 48 подразд. 2 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии [3], а также действующей редакции п. п. 7, 8 и 9 разд. II гл. 6 Положения от 13.02.2018 г. № 20/ зп-18 и предыдущей редакции абз. 5 п. 14 разд. V Порядка от 4.11.2016 г. № 144/зп-16, которыми была установлена процедура допуска от тестирования до практического задания и от

практического задания (экзамена) до этапа «Исследование досье и собеседование» на основании неполучения только минимально допустимого балла, т.е. меньше 54 баллов при тестировании и 67 для практического задания, Комиссия откровенно преступно установила новые, значительно ухудшающие положение кандидатов, нелегитимные требования абз. 1, 2, 3 и 7 п. 14 разд. V Порядка от 2.10.2018 г. № 210/зп-18, которыми цинично устанавливался такой допуск кандидатов от тестирования к практическому заданию и от практического задания (экзамена) к этапу «Исследование досье и собеседование» **на основе уже рейтингового балла**, формировавшегося в зависимости от количества должностей в соответствующем кассационном суде, ВАС или АП ВАС, что уже и приводило уже к незаконному отсеву по результатам как тестирования, так и практического задания, не только «двоечников», но и твердых «хорошистов». Например, решением от 13.11.2018 г. Комиссия откровенно цинично не допустила по результатам тестирования к практическому заданию **240 таких кандидатов!!!** [39, с. 38-39, 59-62], в т. ч. А. А. Кириченко, которому Комиссия цинично отказала в праве объективно установить свои результаты тестирования, оказавшиеся, как было доказано А. А. Кириченко, фактически выше официально установленных и позволяли ему продолжить конкурс [39, с. 39-40, 58-59], не говоря уже о том, что сами тесты были составлены с откровенным нарушением требований п. 44 подразд. 2 разд. IV Доклада Венецианской Комиссии и п. п. 9, 12, 13 и др. гл. 1 разд. II Порядка от 4.11.2016 г. № 144/зп-16 таким образом, чтобы на 15-20 балов выше мог получить (и далее беспрепятственно, но на чисто коррупционной и иной нелегитимной основе, пройти все иные стадии конкурса) только тот, который приобрел заранее 120 правильных ответов на тестовые вопросы (а, по крайней мере, для кандидатов ККС был всего один для всех вариант из 120 вопросов, а не пять разных вариантов, содержащих в общей сложности 600 вопросов, как это должно было быть, но, конечно же, без продажи и 600 или общего количества в 1000 правильных ответов) [39, с. 39-40] либо вообще карточку с уже отмеченным необходимым количеством (чтобы не было подозрения в пределах 84-86 баллов, что фактически осуществлялось только для весьма мажорных или коррупционных кандидатов; не исключено, судя по результатам тестирования, для председателя и членов Высшего совета правосудия Украины, которые весьма цинично также приняли участие как кандидаты в разные кассационные суды во втором этапе конкурса от

2.08.2018 г. и, конечно же, успешно прошли его и были назначены судьями) правильных ответов, в которую только следовало вписать необходимые собственно анкетные данные кандидата [39, с. 50]. В частности, проходным баллом для кандидатов на вакантные должности судей ККС оказалось 76,5 баллов, т. е. уже 85 % от максимально возможного балла, что по принятым критериям оценки по 100-балльной системе в ведущих отечественных юридических вузах соответствует уже повышенной оценке «хорошо», КГС и КХС - 71,25 баллов, КАС - 65,25 баллов [39, с. 39].

В силу изложенных и иных причин А. А. Кириченко и А. С. Тунтула сочли необходимым не только использовать в процессе проведения данного конкурса и обжалования его ничтожных результатов, но подвергнуть дальнейшему развитию вариацию этой инновационной доктрины уже в виде трех ступеней недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов [39, с. 36-37, 204, 222-223; 331-332, 363-364, 382-383, 412-413, 430-431; 41, с. 49-51; 42, с. 39-41], которую более целесообразно процитировать по одной из последних публикаций следующим образом :

1. Первая ступень относительной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов, т. е. когда сначала декларируется принцип недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов в соответствии с требованиями ч. 3 ст. 22 Конституции Украины, но фактически в контексте следующей принципиальной возможности его ухудшения в соответствии с требованиями ч. 1 ст. 58 Конституции Украины, что разрешается уже осуществлять только при наличии исключительных обстоятельств [41, с. 49].

2. Вторая ступень допустимости лишь исключительного и только временного ухудшения правового статуса социосубъектов, т. е. когда излагаются обстоятельства, при наличии которых все же возможно ухудшение правового статуса социосубъектов в контексте требований ч. 1 ст. 58 Конституции Украины - что разрешается допускать только при наличии исключительных обстоятельств, а когда такого рода исключительные обстоятельства ослабевают или вообще исчезают, должны соответствующим образом терять силу и положения, ухудшающие правовой статус определенного социосубъекта [41, с. 50].

3. Третья ступень абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов, т. е. когда при наличии исключительных обстоятельств все же ухудшается правовой статус социосубъектов, но ни при каких, даже исключительных,

обстоятельствах уже не допускается, согласно требованиям ч. 1 ст. 58 Конституции Украины, распространение действия такого рода деяний, решений или правовых актов субъектов властных полномочий на соответствующие уже существующие правоотношения [41, с. 50].

После такого изложения данной вариации инновационной доктрины подчеркивалось, что именно при изложенных обстоятельствах следует признать вполне обоснованным изложение в одной из статей перспективного Кодекса конституционного судопроизводства Украины[81] (стоит добавить, и любой иной страны мира) этой вариации инновационной доктрины трех ступеней недопустимости ухудшения правового статуса социосубъектов в следующей редакции :

«В Украине (ином государстве) обеспечивается действие следующих ступеней недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов вследствие неправомерных действий и/либо решений и/или правовых актов парламента и иных субъектов властных полномочий либо внесения в такие решения или правовые акты изменений :

1. Первой ступени относительной недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов, когда при отсутствии исключительных обстоятельств существующий правовой статус граждан и иных социосубьектов не может быть ухудшен [41, с. 50].

2. Второй ступени возможности лишь исключительного и только временного ухудшения правового статуса социосубьектов, т. е. при наличии лишь действительно исключительных для такого рода ухудшения обстоятельств и с обязательным указанием временности характера этого ухудшения, которое ослабевает или вообще теряет свою силу по мере ослабления или полного исчезновения исключительных обстоятельств для такого рода ухудшения [41, с. 50].

3. Третьей ступени абсолютной недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов, когда действие требований деяний и/либо решений и/или правовых актов субъектов властных полномочий либо внесенных в такие решения и правовые акты изменений, ухудшающих правовой статус граждан или иных социосубъектов в целом или в части, ни при каких, даже исключительных, обстоятельствах не может распространяться на уже существующие соответствующие правоотношения» [41, с. 50-51].

[81] В данном случае была сделана обычная опечатка, поскольку фактически имелся в виду собственно Конституционный кодекс Украины.

Исходя из изложенного и учитывая требования ч. 2 ст. 3 Конституции Украины в части главной обязанности государства и его органов утверждать и обеспечивать права и свободы своих соотечественников [72], ч. 2 ст. 102 Конституции Украины о том, что Президент Украины является гарантом Основного закона и правового статуса всех своих соотечественников [72], только Президент Украины Владимир Зеленский и никакой иной государственный орган или должностное лицо, в конце концов, обязан обеспечить соблюдение норм Основного закона и в равной степени правового статуса всех своих соотечественников (однако правового статуса не меньшинства соотечественников за счет соответствующего ухудшения правового статуса большинства соотечественников), используя с этой целью в силу требований ч. 6 ст. 55 Конституции Украины любые, прямо не запрещенные законом, средства [41, с. 51; 72].

Аналитическое сопоставление изложенных трех основных вариаций новой доктрины недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов в контексте и до сих пор существующих и весьма актуальных проблем коренной перезагрузки судебной власти не оставляет сомнения в наибольшей обоснованности собственно инновационной доктрины пяти ступеней недопустимости ухудшения правового статуса социосубьектов, предоставляющая все основания для того, чтобы перейти к изложению следующей, последней из существующих в настоящее время, новейшей доктрины правового статуса социосубьектов.

XII. Сущности и исчерпывающего перечня общеправовых обстоятельств, исключающих как антисоциальность деяния, **так и виновность лица, а также отягчающих и смягчающих его вину**, что в части **инновационного понимания сущности и исчерпывающего перечня общеправовых обстоятельств, исключающих как антисоциальность деяния, должно быть представлено** в одной из статей Конституционного кодекса Украины или любой иной страны мира в такое редакции :

«Предусмотренные Особенной частью Антикриминального, Административного, Трудового, Де-факто имущественно-договорного или Де-юре имущественно-договорного кодекса Украины либо иного государства мира деяния теряют свою антисоциальность и превращаются в правомерные общественно полезные деяния при наличии таких обстоятельств, как причинение убытков (вреда и упущенной выгоды) при (вследствие) :

1) конкуренции норм права;

2) кратковременной конкуренции правовых статусов различных социосубьектов;

3) необходимой обороне;

4) крайней необходимости; [82]

5) оправданного риска;

6) задержании лица, совершившего правонарушение;

7) психического или физического воздействия;

8) выполнении законного приказа или распоряжения;

9) осуществлении специального задания по предупреждению, выявлению, пресечению и раскрытию организованной группы правонарушителей».

В одной из последних публикаций был предложен аналогичный перечень такого рода обстоятельств, однако с использованием менее удачной редакции их изложения : « … таких обстоятельств, как : 1) конкуренция норм права; 2) кратковременная конкуренция правовых статусов различных социосубьектов; 3) необходимая оборона; 4) крайняя необходимость 5) деяние в состоянии оправданного риска; 6) задержания лица, совершившего правонарушение; 7) совершение правонарушения вследствие психического или физического воздействия; 8) совершение правонарушения в результате выполнения законного приказа или распоряжения; 9) совершение правонарушения вследствие выполнения специального задания по предупреждению, выявлению, пресечению и раскрытию организованной группы правонарушителей» [41, с. 59].

Еще ранее приведенный перечень обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния, начинался с такого обстоятельства, как «добросовестное незнание нормы правового акта» [5, с. 59; 30, с. 92; 31, с. 38; 32, с. 34; 37, с. 241; 103, с. 55 и др.], что было недостаточно взвешенно. Ведь «добросовестное незнание нормы правового акта» является разновидностью юридической ошибки, которая вместе с фактической ошибкой должны быть между обстоятельств,

[82] При этом правовая регламентация необходимой обороны и крайней необходимости должна быть аналогичной, прежде всего, в вопросах обстоятельств и соразмерности причиненных и предотвращенных убытков, и различие должно полагать только в том, что первое состояние возникает в процессе непосредственного или опосредованного иными средствами (транспортными, оружием и др.) нападения лица (лиц) или животного (животных) на потерпевшего, а второе - во всех остальных случаях причинения потерпевшему убытков, кем бы или чем бы они не причинялись.

исключающих, смягчающих или отягчающих вину лица в части собственно исключения вины лица [41, с. 59].

Кроме этого, после изложения перечня обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния, должно быть приведено определение сущности, оснований и пределов действия каждого из указанных обстоятельств в контексте преодоления конкретного вида правонарушения [41, с. 59-60].

В отдельной статье Конституционного кодекса Украины должны быть изложены также обстоятельства, определяющие форму и вид вины лица, совершившего антисоциальное деяние, ее исключающие, смягчающие или отягчающие, среди которых после определения сущности прямого и косвенного умысла, деликтной самоуверенности и халатности, должны быть изложены понятия :

1) паранесчастного случая (при причинении деянием существенных и больших убытков) или параказуса (в случае причинения деянием менее, нежели существенных, убытков);

2) невменяемости;

3) ограниченной вменяемости;

4) юридической и фактической ошибки;

5) мнимого обстоятельства, исключающего антисоциальность деяния [5, с. 59; 41, с. 60].

После изложения перечня обстоятельств, исключающих, смягчающих (среди которых обязательно должно быть и явно выраженное виктимное поведение потерпевшего) или отягчающих вину лица, должно быть приведено определение сущности, оснований и пределов действия каждого из указанных обстоятельств в контексте преодоления конкретного вида правонарушения [41, с. 60].

Целесообразно предложить и особое понимание **обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния, в зависимости от того, определенный или неопределенный круг лиц совершает деяние и в контексте необходимой обороны защищается от него при наличии этих обстоятельств,** когда обстоятельства, исключающие антисоциальность деяний, в т. ч. и необходимая оборона, подразделялись бы на определенные разновидности, в усовершенствованной редакции может быть представлено следующим образом :

1. Обстоятельства, исключающие антисоциальность суммативных деяний неопределенного круга лиц, направленных на защиту правового статуса неопределенного круга социосубьектов от суммативных правонарушений неопределенного круга лиц, что должно порождать **суммативную необходимую оборону от**

суммативных правонарушений [23, с. 69-70; 25, с. 20-21; 30, с. 94-95; 34, с. 94-95 и др.].

2. Обстоятельства, исключающие антисоциальность конкретного деяния определенной группы лиц, направленных на защиту правового статуса определенных социосубъектов от правонарушений конкретного лица или определенной группы лиц. В указанной ситуации возникает **групповая необходимая оборона от индивидуальных или групповых правонарушений**.

3. Обстоятельства, исключающие антисоциальность конкретного деяния определенного лица, направленных на защиту правового статуса определенных социосубъектов от правонарушений конкретного лица или определенной группы лиц. Данная ситуация порождает **индивидуальную необходимую оборону от индивидуальных или групповых правонарушений** [23, с. 70; 25, с. 21; 30, с. 95].

Принимая во внимание, что хронологии возникновения идеи совершенствования соответствующих положений гл. 8 УК Украины [74] и их постепенного развития в указанную инновационную доктрину, а также широкому сравнительному системному правовому анализу правовой регламентации этих положений по криминальным и приравненным к ним кодексами всех без исключения стран постсоветского пространства и дополнительно Франции посвящена одна из последних специальных публикаций представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира [41], в результате чего А. К. Виноградов и А. А. Виноградова и предложили аналогичные изложенным выше варианты решения этих проблем [41, с. 59-60]. Поэтому детальное изложение обоснования этими авторами указанных результатов в данной публикации уже не вызывается необходимостью.

Подытоживая изложенный в данной лекции материал, целесообразно сделать вывод о том, что предложенная система новейших доктрин и концепций правового статуса социосубъектов выглядит одной из самых доктринально и практически взвешенных, особенно если начатые и постепенно развитые представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира последние варианты их представления в перспективном Конституционном кодексе Украины и, что важно, любой иной страны мира, уже сравнивать с соответствующими позициями законодателей иных стран постсоветского пространства (см. вопросы 2, 3 настоящей лекции), а тем более иных стран мира (см. вопрос 4 настоящей лекции) и с

соответствующими положениями базисных для так называемой «защиты прав человека» международных правовых актов (см. вопрос 5 настоящей лекции) и даже Доклада Венецианской Комиссии «Верховенство права» (см. вопрос 6 настоящей лекции).

В результате такого беспристрастного и тщательного аналитического сопоставления изложенных инновационных положений системы новейших доктрин и концепций наиболее эффективного, рационального и качественного познания, признания, обеспечения, соблюдения и максимально полного восстановления правового статуса человека и иных социосубъектов, оперативного предупреждения и пресечения такого рода нарушений и неуклонного привлечения виновных лиц к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности с указанным традиционным пониманием так называемой «защиты прав человека» могут быть сделаны достаточно обоснованные выводы о том, что эпицентр развития мировой юриспруденции находится в пределах собственно указанных и иных инновационных разработок научной школы юриспруденции профессора Аланкира [39; 41; 42; 43; 81; 82; 88 и др.], составляющих надлежащую доктринальную, законодательную и иную прикладную основу для реального становления нашего государства, как и любой иной страны мира, как правовой и направлены на выполнение соответствующих требований, изложенных, по крайней мере, в ст. 1 Конституции Украины [72], а также в ч. 1 ст. 7 Конституции Азербайджанской Республики [56], ст. 1 Конституции Республики Армения [58], ст. 1 Конституции Республики Беларусь [59], ч. 1 ст. 1 Конституции Республики Казахстан [61], ч. 1 ст. 1 Конституции Республики Кыргызстан [63], преамбуле Конституции Латвийской Республики [64], преамбуле Конституции Литовской Республики [65], ч. 3 ст. 1 Конституции Республики Молдова [66], ч. 1 ст. 1 Конституции Российской Федерации [67], ч. 1 ст. 1 Конституции Республики Таджикистан [68], ч. 1 ст. 1 Конституции Туркменистана [69; 70], преамбуле Конституции Республики Узбекистан [71], преамбуле Конституции Эстонской Республики [73] и др.,[83] в которых

[83] Иные ведущие страны мира как в преамбуле, так и по тексту статей Основных законов, как правило, избегают прямого ответа на указанный вопрос. Например, в абз. 1 ст. 20 Конституции ФРГ говорится о том, что эта страна является демократическим, социальным федеративным государством, а в абз. 3 данной статьи - законодательство связано конституционным строем, исполнительная власть и правосудие - законом и правом [54]; ч. 1 ст. 40 Конституции КНР - «народные суды, народные прокуратуры и органы общественной безопасности ... должны нести ответственность за осуществление своих функций, взаимно координировать работу, действовать согласованно с тем, чтобы

все названные государства преимущественно уже провозглашены как правовые или некоторые из них такими, которые еще только стремятся стать собственно правовыми государствами.

Без наиболее оперативного и неуклонного внедрения представленных и иных инновационных доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира невозможно преодолеть коррупцию и весьма циничный и нахальный административный произвол, а, значит, и избежать (не будет лишним повторить еще раз весьма своевременную и хлесткую в этом отношении выдержку из преамбулы Всеобщей декларации прав человека) такой ситуации, чтобы **Народ не был вынужден прибегать, в качестве последнего средства, к восстанию против тирании и угнетения** [9].

Библиографический список :

1. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 2. Стародавній Рим : підручник. Чернівці : ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. 848 с.

2. Билль об опале. *Академик. Словари и энциклопедии на Академике : веб-сайт.* URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/3520/%D0%91%D0%98%D0%9B%D0%9B%D0%AC

3. Верховенство права. Доповідь, схвалена Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанською Комісією) на 86-му пленарному засіданні. Венеція. 25–26 бер. 2011 р. Право України. 2011. № 11. С. 168-184. URL : https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011) 003rev-ukr

4. Верховна Рада ухвалила новий Виборчий кодекс України з відкритими списками. *ТСН : веб-сайт.* 11 липня 12.11. URL : https://tsn.ua/politika/verhovna-rada-uhvalila-noviy-viborchiy-kodeks-ukrayini-z-vidkritimi-spiskami-1376373.html

---

обеспечить точное и эффективное проведение в жизнь законов» [50]; и др. А в Основных законах Великобритании [49], Соединенных Штатов Америки [52], Франции [53], Японии [55] и др. отсутствуют даже и подобного рода намеки на относимость этих государств к собственно правовым государствам. Справедливости ради, целесообразно еще раз особо обратить внимание на то, что действующими требованиями ч. 2 разд. 9 и ч. 1 разд. 10 ст. 1 Конституции США от 17 сентября 1787 г. уже категорически запрещалось принимать билли (законы) об опале (гонениях) [29], что весьма актуально в контексте современного становления отдельных стран мира, в т. ч. и Украины, напомним, провозгласившей себя еще 28 июня 1996 г. правовым государством, в качестве собственно правовых государств.

5. Виноградов А. К., Виноградова А. А., Ткач Ю. Д. Новая доктрина сущности, исчерпывающего перечня и законодательного представления общеправовых обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2019. № 64. С. 41-64. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/vinogradov_vinogradova_tkach_64.pdf та https://zenodo.org/record/3267079#XSCRkuszbIU

6. ВККС от «смотрящего» Филатова и судебная пирамида Пятого Президента. *ОРД: веб-сайт.* URL : http://ord-ua.com/2019/07/01/vkks-ot-smotryashego-filatova-i-sudebnaya-piramida-pyatogo-prezidenta/

7. «Голос» готовий пропонувати Вакарчука на посаду прем'єра. *УКРІНФОРМ : веб-сайт.* URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2745071-golos-gotovij-proponuvati-vakarcuka-na-posadu-premera.html

8. Про Державне бюро розслідувань : закон України 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2016, № 6, ст. 55, зі змінами згідно закону України від 16 трав. 2019 р., № 2720-VIII, ВВР, 2019, № 22, ст. 84. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19

9. Загальна декларація прав людини (рос/укр). Прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 груд. 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

10. Закон ex post facto. *Академик. Словари и энциклопедии на Академике : веб-сайт.* URL : https://dic.academic.ru/dic.nsf/socio/1008/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D

11. Затверджено тестові запитання для конкурсу до Верховного Суду. *Вища кваліфікаційна комісія суддів України : офіційний веб-сайт.* URL : https://www.vkksu.gov.ua/ua/news/zatwierdzieno-tiestowi-zapitannia-dlia-konkursu-do-wierchownogo-sudu/

12. Кириленко Е. В. Новая доктрина некоторых базисных категорий юриспруденции. *Научные труды Российской академии правовых наук.* Вып. 14: в 2 т. Т. 1. Междунар. науч.-метр. базы РИНЦ, Научн. эл. библ.-ка eLIBRARY.RU. Москва : Юрист, 2014. С. 101-105. URL : lawinfo.ru/assets/files/t1.pdf

13. Кириленко Є В. Теорологія юриспруденції (новітня концепція «Теорії права») : навч. посіб. / Є. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, В. Е. Теліпко, О. С. Тунтула; за наук. ред. проф. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 484 с.

14. Кириленко Є. В. Курс лекцій з криміналістики. Періодизація розвитку, поняття, система, дисциплінарні зв'язки і дидактичні основи / Є. В. Кириленко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Могили, 2012. Вип. 185. 64 с. (Авторська лекція). URL : http://lib.chmnu.edu.ua/pdf/kyrslekcii/6/1.pdf

15. Кириченко А. А. Основы шестидесятилетнего «прорыва» в развитии юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Friday 3 December 2010, 11:18. 3 004 слова. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/forum/discuss.php?d=274

16. Кириченко А. А. Возможности более чем полувекового «прорыва» в юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Tuesday 21. December 2010, 10:48 / 11 961 слово URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=33234 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

17. Кириченко А. А. Доктринальные, правовые и прикладные основы реформирования отечественной юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* 27 марта 2012 г. 12 459 слов. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=49819 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

18. Кириченко А. А. Развитие 50-ти базисных концепций юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, С. М. Полищук, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт. 22 авг. 2012 г., развитие 24 окт. 2012 г. 18 018 слов. URL : http://moodl.chdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=49993//Актуальні проблеми юриспруденції (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

19. Кириченко А., Кононенко А., Коросташова Т. Возможности совершенствования базисной конституционной обязанности государства. Конституція – основа розвитку національного

законодавства : матеріали Всеукр. студ. наук.-прак. конфер., 28 бер. 2013 р. Миколаїв: НУК, 2013. С. 68-71. URL : conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/20530.pdf

20. Кириченко А. А. Концепции и доктрины юриспруденции научной школы профессора аланкира как основа становления социального, демоскратического и правового государства (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 30 595 слов. 105 с. *Конституція – основа розвитку національного законодавства :* матеріали. IX Всеукр. студ. наук.-прак. конфер., 28 бер. 2013 р., кафедра історії і теорії держави і права Нац. ун-ту кораблебудування ім. адм. Макарова. URL : conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/22714.pdf

21. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 54 489 слов. Европейская научная лига юристов. Киев : ЕНЛЮ «Consensus omnium», 2013. 160 с.

22. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 57 543 слова. Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов : материалы Международн. науч.-практ. конфер., 18 окт. 2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация : *PERMCONGRESS. Веб-сайт.* URL : permcongress.com/content/Гипердоклад.doc или https://studylib.ru/doc/89067/kirichenko-a.-a.-okolo-dvuhsot-luchshih-doktrin-i-koncepcij

23. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира : коллективная монография / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под науч. ред. А. А. Кириченко. 2-е изд. Николаев: Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. 1008 с.

24. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Базисні доктрини та концепції юриспруденції» : навч. посіб.

Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. 180 с. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/pratsi_ist_fac.html <№ 134>

25. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Базисні доктрини та концепції юриспруденції» : навч. посіб. для предметної спеціальності 014.03 Середня освіта. Історія, освітньої програми Історія, правознавство. 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. 180 с. URL : http://mykolaiv.legalaid.gov.ua/ua/holovna/u-rehionalnii-prokuraturi-provedeno-seminar-shchodo-realizatsii-konstytutsiinykh-povnovazhen-pry-pidtrymanni-publichnoho-obvynuvachennia

26. Кириченко А., Виноградов А., Петриченко Ю., Капришанская Е. Новая доктрина правового статуса социосубъектов *Visegrad Journal on Human Rights*. 4/2, 2016. Academic Resource Index Research Bib. Vydavatel : Paneurópska vysoká škola, Bratislava, 2016. St. 122-127.

27. Кириченко А. А. Новая доктрина базисного значения права как одного из способов управления волей социосубъектов и как суммативной правовой категории. *Перші Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18 трав. 2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко ; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 4-9. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/prac_vycl.html

28. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности, состава и сбалансированности правового статуса социосубъектов. *Перші Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18 трав. 2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 9-13. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/prac_vycl.html

29. Кириченко А. А. Новая доктрина базисной конституционной обязанности государства и ее органов. *Перші Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18.05.2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 14-18. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/prac_vycl.html

30. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс інноваційних лекцій з навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: навч. посібник для

спеціальності 052 «Політологія», ОКР «Бакалавр». Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 272 с. URL : http://mykolaiv.legalaid.gov.ua/ua/pres-tsentr/kurs-lektsii-profesora-oleksandra-kyrychenko

31. Кириченко О. А., Виноградов А. К., Тунтула О. С. Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння. Лекція № 4. Курс лекцій із Загальної частини Антикримінальної галузі права України: навч. посіб. 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 44 с. URL : http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <61>

32. Кириченко А. А. Система новых доктрин обеспечения и наиболее полного восстановления правового статуса различных социосубъектов. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 12 (2017). С. 29-36. URL : http://prc.com.ua/images/PDFnomera/12.pdf

33. Kyrychenko O. A., Shlychek O. U. Modern Doctrine Value of Legal Status of Socio Individuals to Resolve Jurisprudence Collisions of Judges Removal from Office Due to Criminal Responsibility. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 37. С. 4-7. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/kyrychenko_ slychek_37.pdf

34. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посіб. для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 264 с. URL : http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <40>

35. Кириченко А. А. Система новых доктрин правового статуса субъектов образовательной деятельности. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 4 (59), грудень 2017. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. С. 229-234.

36. Кириченко А. Судебная или антиделиктная ветвь власти?: новая доктрина Верховного Суда Украины. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки*. Зб. наук. пр., № 861. Електронну версію журналу включено до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus International, РІНЦ Science Index*. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 548-553. http://vlp.com.ua/taxonomy/term/3512

37. Кириченко А. Новая доктрина обеспечения и наиболее полного восстановления правового статуса социосубъектов. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки.* Зб. наук. пр., № 884. Електронну версію журналу включено до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus International, РІНЦ Science Index*. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 237-242. URL : http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/44734

38. Кириченко А. Система новых доктрин и концепций правового статуса социосубъектов. *AAaRmaSenebeli. Aghmashenebeli. Pჯerioduli samecniero Jurnali 13. Periodical scientific journal 13.* 1 თბილისი. Tbilisi: თბილისის დავით აღმაშენებლის სასწავლო უნივერსიტეტი, Tbilisi David Agmashenebeli teaching university, 2018. С. 111-115.

39. Кириченко А. А., Тунтула А. С. Блестящие или пронизанные откровенной коррупцией и явным непрофессионализмом ничтожные результаты конкурса в кассационные суды, ВАС и АП ВАС. Системное правовое исследование : монография. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 444 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/965-kirichenko-a-a-tuntula-a-s-blestyashchie-ili-pronizannye-otkrovennoj-korruptsiej-i-yavnym-neprofessionalizmom-nichtozhnye-rezultaty-konkursa-v-kassatsionnye-sudy-vas-i-ap-vas-sistemnoe-pravovoe-issledovanie-monografiya

40. Кириченко А. А. Новая доктрина одиннадцатиуровневого образования и его учебного обеспечения : монография / А. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под ред. А. А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 182 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/971-kirichenko-a-a-vinogradov-a-k-tkach-yu-d-tuntula-a-s-novaya-doktrina-odinnadtsatiurovnevogo-obrazovaniya-i-ego-uchebnogo-obespecheniya-monografiya

41. Кириченко О. А., Виноградов А. К., Виноградова А. А. Тунтула О. С. Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння.

Лекція № 4. Курс лекцій із Загальної частини Антикримінальної галузі права України : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 72 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/978-kirichenko-o-a-vinogradov-a-k-vinogradova-a-a-tuntula-o-s-obstavini-shcho-viklyuchayut-suspilnu-nebezpeku-diyannya-lektsiya-4-kurs-lektsij-iz-zagalnoji-chastini-antikriminalnoji-galuzi-prava-ukrajini-navch-posib-3-te-vid

42. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Основи роботи з джерелами антиделіктних відомостей. Лекція № 3. Курс лекцій з криміналістики: навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 92 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/974-kirichenko-o-a-tuntula-o-s-lantsedova-yu-o-osnovi-roboti-z-dzherelami-antideliktnikh-vidomostej-lektsiya-3-kurs-lektsij-z-kriminalistiki-navchalnij-posibnik

43. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 232 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

44. Кириченко С. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д. Теорологія юриспруденції : лекція 1 / за наук. ред. проф. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Могили, 2007. Вип. 5. 268 с.[84] *Видання ЧДУ імені Петра Могили : веб-сайт.* URL : http://lib.chmnu.edu.ua/index.php?m=4&b=21

45. Кириченко Ю. А, Огородник А. П., Ткач Ю. Д. Теорология и частные проблемы юриспруденции : приглашение к дискуссии / Под ред. А. А. Кириченко. Ивано-Франковск : Плай, 2003. 40 с.[85]

[84] Посібник був направлений у Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського і розміщений в електронному каталозі *Індекс рубрикатора НБУВ :* Х.в2 + Х0 + Х8(4Укр)-31 Рубрики : Загальна теорія держави і права. Держава і право окремих країн *Шифр НБУВ :* Ж 70456.

[85] Данная работа была размещена в фондах и в электронных каталогах научных библиотек : Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского *Індекс рубрикатора НБУВ :* ХО Х893.4 Рубрики : Філософські питання юридичної науки.

46. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2005. № 35–36, № 37, ст. 446, із змінами згідно із законом України від 2 жовт. 2018 р., № 2581-VIII, ВВР, 2018, № 46, ст. 371. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15

47. Кодекс конституционной юрисдикции Республики Молдова : закон Республики Молдова от 16 июня 1995 г. № 502-XIII, с изм. согласно закона РМ от 1 нояб. 2018 г. № 225. *Законодательство стран СНГ : веб-сайт.* URL : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3498

48. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 4 лист. 1950 р. Ратиф. законом України від 17 липн. 1997 р. № 475/97-ВР Дата набрання чинності для України 11 вер. 1997 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

49. Конституционные акты Великобритании. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=162

50. Конституция Китайской Народной Республики от 4 дек. 1982 г., с изм. от 11 марта 2018 г. *Chinalaw.Center: веб-сайт.* URL : https://chinalaw.center/constitutional_law/china_constitution_revised_2018_russian/

51. Конституция Конфедеративных Штатов Америки от 11 марта 1861 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=172

52. Конституция Соединенных Штатов Америки от 17 сент. 1787 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=168

53. Конституция Франции от 4 окт. 1958 г., с изм. 2008 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=138

54. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 г., с изм. 28 окт. 1997 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=155

55. Конституция Японии от 3 нояб. 1946 г. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пашкова Романа : веб-сайт.* URL : https://worldconstitutions.ru/?p=37

56. Конституция Азербайджанской Республики от 12 нояб. 1995 г., с изм. от 26 сент. 2016 г. *Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев: Официальный веб-сайт.* URL : https://static2.president.az/media/W1siZiIsIjIwMTgvMDMvMDkvY3dodDN2dzF0X0tvbnN0dXRpc3lhX1JVUy5wZGYiXV0?sha=83f38924a4086483

57. Конституция Республики Армения от 5 июля 1995 г. *Правительство Республики Армения* : *веб-сайт.* URL : https://www.gov.am/u_files/file/Constitution/Constitution-hin.pdf

58. Конституция Республики Армения. Принята референдумом РА 5 июля 1995 г., с изм. от 27 нояб. 2005 г. и от 5 дек. 2015 г. *Президент Республики Армения : официальный веб-сайт.* URL : https://www.president.am/ru/constitution/

59. Конституция Республики Беларусь 1994 г., с изм. от 17 окт. 2004 г. *Pravo.by : Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь.* URL : http://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/

60. Конституция Грузии. Конституционный закон от 24 авг. 1995 г. № 786. *Законодательный Вестник Грузии : веб-сайт.* URL : https://www.matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=33

61. Конституция Республики Казахстан. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан.* URL : http://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution

62. Конституция Кыргызской Республики. Принята на 12-й сессии Верховного Совета Республики Кыргызстан 12-го созыва 5 мая 1993 г., изл. в законе Кыргызской Республики «О новой редакции Конституции Кыргызской Республики» от 15 янв. 2007 г. № 2. *Министерство юстиции Кыргызской Республики. Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики : веб-сайт.* URL : http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1?cl=ru-ru#7ка

63. Конституция Кыргызской Республики. Принята референдумом 27 июня 2010 г., с изм. референдумом 11 дек. 2016 г. *Министерство юстиции Кыргызской Республики. Централизованный банк данных правовой информации Кыргызской Республики : веб-сайт.* URL : http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202913?cl=ru-ru

64. Конституция Латвийской Республики от 4 фев. 2016 г. *Президент Латвии : Официальный веб-сайт.* URL : https://www.president.lv/ru/latviiskaya-respublika/konstituciya-latvii

65. Конституция Литовской Республики. Принята гражданами Литовской Республики на референдуме 25 окт. 1992 г., с изм., внесенными законом от 25 апр. 2006 г. № X-572. *PARLIAMENT.AM : веб-сайт.* URL : http://www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner 2019/litva.pdf

66. Конституция Республики Молдова от 29 июля 1994 г., с изм. ЗПР255 от 22 нояб. 2018 г., МО467-479/14.12.18 ст. 786. *Президентура Республики Молдова : официальный веб-сайт*. URL : http://www. presedinte.md/rus/constitution

67. Конституция Российской Федерации. Принята всенародным голосованием 12 дек. 1993 г., с изм. согласно закону РФ от 21 июля 2014 р. № 11-ФКЗ. *Кодексы и законы РФ. Правовая навигационная система 143.* URL : http://www.zakonrf.info/konstitucia/

68. Конституция Республики Таджикистан от 6 нояб. 1994 г., в редакции закона от 22 июня 2003 г. *Генеральная прокуратура Республики Таджикистан : официальный веб-сайт*. URL : http:// prokuratura.tj/ru/legislation/the-constitution-of-the-republic-of-tajikistan.html

69. Конституция Туркменистана : закон от 18 мая 1992 г. № 691-XII, с изм. от 27 дек. 1995 г. *Энциклопедия Кругосвет* : *веб-сайт.* URL : https://www.krugosvet.ru/enc/gosudarstvo-i-politika/turkmenistan-konstitutsiya

70. Конституция Туркменистана : закон от 18 мая 1992 г. № 691-XII. Ведомость Меджлиса Туркменистана, 1992 г., № 5, ст. 30, с изм. от 11 окт. 2017 г. *ONLINE.ZAKON.KZ : веб-сайт.* URL : https://online. zakon.kz/document/?doc_id=31337929#pos=6;-155

71. Конституция Республики Узбекистан. Газета «Народное слово» от 15 дек. 1992 г. № 247 (438), с изм. от 6 марта 2019 г. № 03/19/527/2706. *Lex.UZ : веб-сайт.* URL : http://lex.uz/acts/35869

72. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1996, № 30, ст. 141. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

73. Конституция Эстонской Республики. Принята 28 июня 1992 г. RT, 1992, 26, 349. Вступила в силу 3 июля 1992 г., с изм. от 6 мая 2015 г. RT I, 15.05.2015, 1 *Президент : веб-сайт.* URL : https:// president.ee/ru/republic-of-estonia/constitution-of-the-republic-of-estonia/index.html

74. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами згідно із законом України від 6 черв. 2019 р.

№ 2747-VIII. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лют. 2019 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

75. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10, ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р., ВВР, 2018, № 46, ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

76. Курс лекцій із сучасних проблем юриспруденції / О. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула, В. С. Шаповалова ; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 144 с. http://dspace.chmnu.edu.ua/handle/123456789/232

77. Ланцедова Ю. А. Новая доктрина перспектив развития наук административной направленности и некоторых других юридических наук. 919 слов. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http://blog-experts.com/novaya-doktrina-perspektiv-razvitiya-nauk-administrativnoj-napravlennosti-i-nekotoryx-drugix-yuridicheskix-nauk/ 2014-12-06 – Доктрины

78. Ланцедова Ю. А. Новая доктрина конституционной ответственности. *Государственная власть и местное самоуправление.* 2014. № 1. Междунар. науч.-метр. базы РИНЦ, Научн. эл. библ.-ка eLIBRARY.RU. С. 9-13. URL : www.law.edu.ru/script/matredirect.asp?matID=1552558\

79. Международный пакт о гражданских и политических правах. Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 дек. 1966 г. *United Nations Treaty Series, vol. 999, p. 225–240. ООН. Конвенции и соглашения : веб-сайт.* URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml

80. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах. Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 дек. 1966 г. *United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 35–43. ООН. Конвенции и соглашения : веб-сайт.* URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml

81. Наукова школа юриспруденції професора Аланкіра – 250 новітніх доктрин і концепцій. *Правова еліта України*. Київ : Вид-во «Логос», 2018. С. 74. URL : http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=peu2018&load=ns25.html

82. Наукова школа юриспруденції професора Аланкіра – 250 новітніх доктрин і концепцій. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці : Електронний журнал. Електронне реферативно-наукове видання.* URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

83. Національна програма правової освіти населення. Затв. Указом Президента України від 18 жовт. 2001 р. № 992/2001. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001

84. Новітня концепція реформування судової влади України : навч. посіб. / Є. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. О. Коросташова, Ю. О. Ланцедова, О. С. Тунтула; за наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. 60 с.

85. О суде : закон Туркменистана от 15 авг. 2009 г. № 134-V, с изм. от 2.03.2019 г. № 36-VI. *СПС Законодательство стран. СНГ : веб-сайт* . URL : http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28833

86. Офіс президента розраховує на нову судову реформу після виборів. *РБК-Україна : веб-сайт.* URL : https://www.rbc.ua/ukr/news/ofis-prezidenta-rasschityvaet-novuyu-sudebnuyu-1563265415.html

87. Официальные результаты парламентских выборов 2019: ЦИК посчитала 100 процентов голосов. *24-Й КАНАЛ : веб-сайт.* URL : https://24tv.ua/ru/parlamentskie_vybory_2019_rezultaty_golosovanija_vybory_v_verhovnuju_radu_n1180498

88. Презентація найкращих доктрин та концепцій юриспруденції наукової школи професора Аланкіра : запрошення до дискусії. Розділ 1. *Миколаївські юридичні дискусії :* матеріали Міжнародн. наук.-практ. конфер., 18 трав. 2016 р. Зб. наук. ст. / уклад. Є. В. Валькова, І. М. Дмитрук, С. В. Лосич, С. А. Матвієнко; за ред. В. М. Бесчастного, О. А. Кириченка, В. М. Поперечного. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. С. 4-266. URL : https://drive.google.com/file/d/1nL-DB0wWGvzEeAv2kZ-Ls2tD1h2liivq/view

89. Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру»: закон України від 12 лип. 2001 р. № 2663-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2001, № 44, ст. 233. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-14

90. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2016, № 28, ст. 532. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19

91. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2014, № 13,

ст. 222, зі змінами згідно із законом України від 6 груд. 2018 р., № 2646-VIII, ВВР, 2019, № 4, ст. 32, URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18

92. Про Комісію з питань правової реформи : указ Президента України від 21 черв. 2019 р. № 421/2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421/2019

93. Про Конституційний Суд України : закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2017, № 35, ст. 376, зі змінами згідно із законом України від 12 лип. 2018 р. № 2509-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19

94. Про національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2015, № 40-41, ст. 379, зі змінами згідно із законом України від 8 лист. 2018 р., № 2612-VIII, ВВР, 2018, № 48, ст. 380. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19

95. Про очищення влади : закон України від 16 вер. 2014 р. № 1682-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2014, № 44, ст. 2041, зі змінами згідно із законом України від 19 червня 2018 р. № 2462-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18

96. Про прокуратуру : закон України від 5 лист. 1991 р. № 1789-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1991, № 53, ст. 793. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12/ed19911105

97. Про прокуратуру : закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2015, № 2-3, ст. 12, зі змінами згідно закону України від 3 лип. 2018 р., № 2475-VIII, ВВР, 2018, № 36, ст. 272. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18

98. Про Регламент Верховної Ради України : закон України (відомості на сайті відсутні). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст. 133, зі змінами згідно із законом України від 25 квіт. 2019 р., № 2704-VIII, ВВР, 2019, № 21, ст. 81. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17

99. Регламент Конституційного Суду України : постанова КС України від 22 лют. 2018 р. № 1-пс/2018, зі змінами згідно постанови КС України від 11 вер. 2018 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18

100. Результати виборів президента 2019. *24-Й КАНАЛ : веб-сайт.* URL : https://24tv.ua/rezultati_viboriv_tag3412/

101. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших

нормативно-правових актів) від 9 лют. 1999 р. № 1-рп/99, справа № 1-7/99 vd990209 vn1-рп/99. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99#n54

102. Розширена доповідь О. А. Кириченка «Недоліки та надбання міжнародного і вітчизняного правового регулювання освіти та новітня доктрина чотирнадцятиступеневої освіти та науки». 22 510 слів. Парламентські слухання «Правове забезпечення реформи освіти в Україні» 9 груд. 2015 р. *Навчально-науковий інститут історії, політології і права Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : веб-сайт*. 2015, 9 дек. URL : http://ihpl-mnu.mk.ua/головна/science/conference/розширена-доповідь-о-а-кириченка-недо/

103. Тунтула А. С., Шличек А. Ю. Система новых доктрин и концепций правового статуса молодежи: приглашение к дискуссии. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 38. С. 46-66. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/shlychek_tuntula_38.pdf

104. Tuntula A. S., Shlychek O. U. Legal Factors, Antidelictual Basic Orders of Preventing Violations and Prompt Restoration of the Legal Status of Socio-Subject Entities. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 46. С. 100-105. URL: http://easternlaw. com.ua/wp-content/uploads/2017/12/kyrychenko_shlychek_46.pdf

105. Тунтула А., Шлычек А. Возможности совершенствования базисных порядков предупреждения нарушения и оперативного восстановления правового статуса социосубъектов. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки*. Зб. наук. пр., № 884. Електронну версію журналу включено до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Видання індексується в міжнародних наукометричних базах даних: GOOGLE SCHOLAR, Index Copernicus International, РІНЦ Science Index*. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 265-271.

106. У Зеленского рассказали о планах изменить Конституцию. *РБК Україна : веб-сайт.* URL : https://www.rbc.ua/rus/news/zelenskogo-rasskazali-planah-izmenit-konstitutsiyu-1560346924.html

107. Хабéас ко́рпус акт. *ВикипедиЯ. Свободная энциклопедия : веб-сайт.* URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0% D0%B1%

D0%B5%D0%B0%D1%81_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BF%D1%83%D1%81_%D0%B0%D0%BA%D1%82

108. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2003, № № 40-44, ст. 356, зі змінами згідно закону України № 2694-VIII від 28 лют. 2019 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

109. Цього тижня має запрацювати Вищий антикорупційний суд України – Президент 8 квіт. 2019 р. 23.44. Сторінка «Петро Порошенко @petroporoshenko» у Facebook (після оголошення 21.04.2019 р. результатів екзітполу за результатами президентських виборів 2019 р. дане повідомлення було відалене). URL. : https://www.president.gov.ua/news/cogo-tizhnya-maye-zapracyuvati-vishij-antikorupcijnij-sud-uk-54594

Лекція № 2
ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕДАЧІ ВЛАДИ ВІД ВИБОРЦІВ ДО СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ЦИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У процесі лекції розглядаються такі питання :

1. Інноваційне розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності.
2. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень.
3. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів.
4. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога.
5. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/або віктимної поведінки особи.

Питання 1. Інноваційне розуміння базисних завдань та об'єктів юриспруденції та напрямків юридичної діяльності

Цілеспрямоване дослідження представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра сутності базисних завдань та об'єктів юриспруденції та базисних напрямків юридичної діяльності бере початок з 2001 р. у контексті формування предмету всіх юридичних наук, коли в одній з перших публікацій вказувалося: «якщо піддати аналізу предмет дослідження окремо взятих юридичних наук, то можна дійти висновку, що предметом юридичних наук у цілому більш

обґрунтовано вважати розробку правової регламентації різних сторін громадського життя, а також методики, нормативної процедури та інших необхідних умов раціонального й ефективного здійснення такої регламентації, проведення боротьби із будь-якими правопорушеннями і вирішення правових спорів та деліктів» [8, с. 218].

І дуже скоро кожна із вказаних базисних категорій юриспруденції – базисні завдання та об'єкти юриспруденції та базисні напрямки юридичної діяльності, здобувши вже достатньо стрункого вигляду відповідної новітньої доктрини юриспруденції, стали піддаватися надто широкій науковій апробації, у т. ч. й на різного роду веб-сайтах [9; 10; 11; 12; 13, с. 2, 4-7; 14, с. 3-4, 6-7; 15, с. 2, 4-6; 32, с. 9-13; 33, с. 4-5 та ін.]. А одну із останній варіацій запропонованої О. А. Кириченком, Ю. О. Ланцедовою та О. С. Тунтулою **новітньої доктрини сутності і видового поділу базисних завдань юриспруденції** [16, с. 30; 17; 23, с. 113-114; 24, с. 48] доцільно представити вже таким чином :

1. **Базисне міжнаукове завдання юриспруденції,** сутність якого полягає у тому, щоб розробити і реалізувати найбільш ефективний (з найкращими результатами), раціональний (з найменшими витратами) та якісний (за відсутності суперечностей чи колізій між нормами права, пробілів у правовому регулюванні та інших недоліків) категоріальний апарат філософії, історії, соціології, політології та інших галузей суспільного і гуманітарного знання[86] про способи управління волею соціосуб'єктів та інші пов'язаних з ними базисні категорій юриспруденції.

2. **Базисні наукові завдання власно юриспруденції, сутність яких полягає в тому, щоб** :

2.1. Розробити і реалізувати найбільш ефективне, раціональне та якісне правове врегулювання необхідних сторін суспільного життя, тобто право.

2.2. Розробити і застосувати найбільш ефективні, раціональні та якісні засоби подолання порушень вказаного правового регулювання (засоби подолання правопорушень).

2.3. Проведення з метою виконання вказаних базисних завдань юриспруденції відповідних наукових досліджень.

---

[86] У раніше опублікованих варіаціях цієї нової доктрини поміж галузей суспільного і гуманітарного знання вказувалося ще і державне управління [16, с. 29-30; 17; 23, с. 113; 24, с. 47], яке в цих же публікаціях пропонувалося перевести в лоно юриспруденції у вигляді державно-правового управління. Тому у силу цих причин вказувати саме державне управління поміж галузей суспільного і гуманітарного знання вже виглядає недоречним.

2.4. Вузівська підготовка і перепідготовка юристів, тобто фахівців, які мають виконувати перераховані базисні завдання юриспруденції.

2.5. Встановлення наявності обставин, характеру та послідовності виконання базисних завдань юриспруденції та інших базисних категорій даної науки у минулому.

Необхідність і сутність вказаного базисного міжнаукового завдання юриспруденції полягає у тому, що дана суспільна наука (коли вона досягне стану галузі власне наукового знання, основу для чого і створюють запропоновані в даній лекції новітні доктрини і концепції юриспруденції наукової школи професора Аланкіра) покликана аналогічно категоріальному апарату математики для природничих і технічних наук створити такий категоріальний апарат про способи безпосереднього і дистанційного управління волею соціосуб'єктів (а саме в цьому і полягає базисна задача кожної із суспільних і гуманітарних наук) та інші тісно пов'язані з ними базисні категорії юриспруденції, які не дозволяли б певному соціосуб'єкту за своїм егокорпоративним чи непрофесійним розсудом інтерпретувати ті чи інші положення тієї чи іншої галузі суспільного знання [16, с. 30-31; 17; 23, с. 114; 24, с. 48].

Виходячи із викладених базисних завдань власне юриспруденції, О. А. Кириченко запропонував й **новітню доктрину базисних об'єктів юриспруденції**, сутність якої полягає в існуванні наступного поділу такого роду об'єктів:

1. Право.

2. Засоби подолання правопорушень [16, с. 46; 17; 23, с. 114; 24, с. 48].

Держава та низка інших традиційних об'єктів юриспруденції, приміром, різні сторони особистості (психіка, соціальний чи політичний статус та ін.), також є об'єктами юриспруденції, проте в якості не базисних, а інших, що можуть презентувати той чи інший аспект суспільних відносин, врегульованих правом (правовідносин) і здійснюваних людиною [16, с. 46; 17; 23, с. 114; 24, с. 48].

Звідси випливає необхідність принципового удосконалення сутності, завдань та інших основ багатьох існуючих юридичних наук, які побудовані лише на одному з об'єктів – на праві. Наприклад, філософія права, яка вже має трансформуватися у філософію юриспруденції із розробки і реалізації відповідного філософської основи для виконання обох базисних наукових завдань власне юриспруденції – розробити і реалізувати найбільш ефективне, раціональне та якісне правове регулювання необхідних сторін

суспільного життя, а також розробити і застосувати найбільш ефективні, раціональні та якісні засоби подолання правопорушень[16, с. 46; 17; 23, с. 114; 24, с. 48-49].

Аналогічним чином має бути удосконалена й політологія права у напрямку політології юриспруденції, соціологія права – соціології юриспруденції, теорія держави і права – на теорологію юриспруденції та політологію юриспруденції та ін., а існуючий досі головний вітчизняний науково-дослідний інститут юриспруденції «Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України» має бути перейменований в Національну науково-дослідну академію юриспруденції [16, с. 46; 17; 23, с. 115; 24, с. 49].

Основуючись на викладених положення, О. А. Кириченко запропонував **інноваційну доктрину базисних напрямків юридичної діяльності**, якими фактично є лише такі :

1. Розробка, зміна та скасування правових актів, тобто **правотворчість**, яка, у свою чергу, поділяється на **законотворчість** і **підзаконотворчість**.

2. Реалізація розробленого правового регулювання та прийняття, зміна і скасування на його основі індивідуальних правових актів (**правозастосування**).

3. Розробка і застосування засобів протидії правопорушенням та здійснення іншої пов'язаної з цим діяльності (**антиделіктологія**).

4. Здійснення з метою найбільш ефективного, раціонального та якісного проведення кожного зі названих базисних напрямків юридичної діяльності наукових досліджень (**юриднаукотворчість**).

5. Підготовка та перепідготовка юристів, тобто фахівців, основним завданням яких є здійснення того чи іншого базисного та іншого напрямку юридичної діяльності (**юридосвіта**) [16, с. 46; 18; 23, с. 115; 24, с. 49].

Розвиваючи вказану новітню доктрину, Т. О. Коросташова пропонує правотворчість деталізувати таким чином :

1. **Законотворчий напрям**, тобто прийняття, розвиток, визнання такими, що втратили чинність і тлумачення (далі – видання та супровід), законів :

1.1. Конституційний напрям :

1.1.1. Базисноконституційний напрям (видання та супровід Конституції України у цілому або її окремого положення).

1.1.2. Параконституційний напрям (видання та супровід «конституційних законів» у цілях роз'яснення або деталізації окремих положень самої Конституції України) [16, с. 46; 18; 23, с. 115; 24, с. 49].

1.2. Поточний законотворчий напрям :

1.2.1. Первісний законотворчий напрям (видання та супровід законів певного напряму чи сфери застосування).

1.2.2. Кодифікація [16, с. 46-47; 18; 23, с. 115; 48, с. 10-11].

2. **Підзаконотворчий напрям** (видання та супровід підзаконних правових актів) дна авторка поділяє на :

2.1. Базисний напрям (видання та супровід правових актів, дія яких поширюється на всіх громадян і на всю територію держави – постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України та ін.) [16, с. 47; 18; 23, с. 115; 24, с. 50].

2.2. Корпоративний напрям (видання та супровід правових актів, що діють у межах певного міністерства, відомства або будь-якої іншої корпоративної державної або недержавної інституції).

2.3. Локальний напрям (видання та супровід правових актів організації роботи певної юридичної особи, що притаманне як вищим державним інституціям – Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Офісу Президента України, Верховному суду України і т. д., так і низовим юридичним особам) [16, с. 47-48; 18; 23, с. 116; 24, с. 50].

У свою чергу, **новітню доктрину сутності законотворчості залежно від коаліційної кількості народних депутатів** Т. О. Коросташова викладає через наступний її видовий поділ :

1. **Кваліфікована законотворчість** (коли можливе відповідно до ч. 6 ст. 111 Конституції України [34] прийняття парламентом рішення не менше як трьома четвертими від конституційного складу парламенту про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту).

2. **Повна законотворчість** (забезпечує прийняття всіх інших рішень, у т. ч. не менше ніж двома третинами від конституційного складу парламенту щодо зміни Конституції України, подолання згідно з ч. 4 ст. 94 Основного закону [34] вето Президента України, про звинувачення згідно з ч. 5 ст. 111 Конституції України [34] Президента України у державній зраді або у вчиненні іншого злочину) [16, с. 48; 18; 23, с. 116].

3. **Часткова законотворчість** (коли рішення реально приймаються не менш ніж половиною депутатів від конституційного складу парламенту як державного органу представницького волевиявлення).

4. **Застопорена законотворчість** (якщо реальна коаліційну кількість депутатів становить менше половини конституційного складу парламенту) [16, с. 48; 18; 23, с. 116; 24, с. 50].

Викладена доктрина Т. О. Коросташової дозволила О. А. Кириченку **запропонувати наступну новітню доктрину законодавчого органу**, яким може лише власне виборці відповідної держави, які через місцевий чи загальнодержавний референдум або вибори фактично приймають тільки однозначні та обов'язкові (а не консультативні або дорадчі) рішення [16, с. 48; 18; 23, с. 116; 24, с. 50-51].

Такими не є правові акти: важко сформувати однозначне ставлення щодо складного правового акта, який може містити як прийнятні, так і неприйнятні положення[87] [16, с. 48; 18; 23, с. 117; 24, с. 51].

У зв'язку з викладеним недоречно та юридично непрофесійне вводити ще й термін «плебісцит», щоб розмежувати його з референдумом, коли шляхом останнього приймаються обов'язкові для суб'єктів владних повноважень рішення, а через плебісцит – нібито, лише консультативні [16, с. 169, 935; 18; 23, с. 117; 24, с. 51].

Парламенти держав фактично є лише правотворчими органами, які розробляють, приймають, змінюють і скасовують не лише закони, а й підзаконні правові акти. Наприклад, Верховна Рада України, згідно ст. 91 Конституції України, приймає закони, постанови та інші акти [34], якими є звернення, декларації та ін., що, окрім законів, є вже підзаконними правовими актами і суперечить ст. 75 Конституції України, у відповідності із якою, «Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України» [34].

Якщо це так, то парламент треба позбавляти повноважень зі здійснення базисної та корпоративної підзаконотворчості, залишивши лише те з підзаконотворчості, чого його як й кожну юридичну особу позбавити неможна – здійснювати локальну підзаконотворчість, яка пов'язана лише із організацією та проведенням його діяльності як певної юридичної особи.

Виходячи з викладеного, парламент будь-якої держави не може бути законодавчим і фактично є єдиним в державі правотворчим органом, тоді як усі інші державні органи та посадові особи: Президент України, Прем'єр-міністр України, Кабінет Міністрів України, міністри, і закінчуючи керівником будь-якої низової юридичної особи, є вже суб'єктами базисної, корпоративної та/або локальної підзаконотворчої діяльності [16, с. 49; 18; 23, с. 118; 24, с. 51].

---

[87] Зважаючи на викладене, виглядає найчистішою фікцією прийняття шляхом проведення загальнодержавного референдуму, наприклад, Конституції відповідної держави (див. бібліографічний опис до першої лекції дійсного спецкурсу в частині порядку прийняття Основних законів в ряді країн пострадянського простору).

Звідси, може бути запропонована наступна **новітня доктрина державних органів за сутністю реалізації повноважень із правотворчості**:

1. Правотворчі органи – має бути лише парламент.

2. Законотворчі органи – тільки виборці держави чи її певної адміністративно-територіальної одиниці відповідно на загальнодержавному та місцевому референдумі та виборах.

3. Підзаконотворчі органи – всі інші державні органи та посадові особи [16, с. 41; 18; 23, с. 118; 24, с. 51].

Питання 2. Новітня доктрина механізму передачі влади від виборців до суб'єктів владних повноважень та зміни і скасування їхніх правових актів та рішень

Найбільш всесторонньо механізм передачі влади від виборців держави чи її окремих регіонів до органів держави та суб'єктів владних повноважень (коли акцент уваги на владі народу є зайвим і фактично вводить в безплідну дискусію про те, чи є виборці певного регіону представником народу держави у цілому) може представити наступний один з останніх варіантів розробленої О. А. Кириченком **новітньої доктрини механізму передачі влади від виборців держави у цілому чи її окремих адміністративно-територіальних одиниць (АТО) до суб'єктів владних повноважень**, яка в удосконаленому варіанті може бути подана у такій редакції:

1. **Безпосередня демократія (безпосередня влада):**

1.1. Загальнодержавна безпосередня демократія (загальнодержавна первинна влада):

1.1.1. Загальнодержавний референдум.

1.1.2. Загальнодержавні вибори.

1.2. Регіональна безпосередня демократія (регіональна первинна влада):

1.2.1. Регіональний референдум.

1.2.2. Регіональні вибори [16, с. 167; 18; 23, с. 225; 24, с. 52; 48, с. 57-58].

1.3. Локальна безпосередня демократія (загальні збори колективу юридичної особи з прийняттям рішення за допомогою таємного голосування та ін.) [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52; 48, с. 58].

Інші форми народного волевиявлення не носять демократичний характер. Вони не є всеохоплюючими та/або не можуть забезпечити

таємницю волевиявлення (а, значить, й гарантії свободи такого волевиявлення): мітинги, ходи, віче, екзіт-поли, реєстрація на сайтах, подача заяв, загальні збори колективу юридичної особи з відкритим голосуванням та ін. [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52; 48, с. 58].

В даному випадку мають місце **форми реалізації демократії по виключно демонстрації позиції їх учасників**, що за межами діянь, передбачених ст. 109 та ін. КК України [36], має здійснюватися поодаль від вищих загальнодержавних або регіональних органів влади і на таких територіях населених пунктів, щоб цим самим не порушувався звичайний режим функціонування цих територій.

2. **Представницька демократія (вторинна влада)**:

2.1. **Поліпредставницька демократія (полівторинна влада)**:

2.1.1. Загальнодержавна поліпредставницька демократія (загальнодержавна полівторинна влада):

2.1.1.1. Перший рівень (парламент в цілому).

2.1.1.2. Другий рівень (президія парламенту, друга палата парламенту) [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52; 48, с. 58].

2.1.2. Регіональна поліпредставницька демократія (регіональна полівторинна влада) :

2.1.2.1. Перший рівень (сесія місцевих рад, законодавчих зборів та ін.) [16, с.167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52-53; 48, с. 58].

2.1.2.2. Другий рівень (виконком, президія, інше постійне представництво місцевих рад, законодавчих зборів та ін.).

2.1.3. Локальна поліпредставницька демократія:

2.1.3.1. Перший рівень (збори представників колективу юридичної особи).

2.1.3.2. Другий рівень (президія, інше постійне представництво загальних зборів чи зборів представників юридичної особи).

2.2. **Монопредставницька демократія (моновторинна влада)**:

2.2.1. Загальнодержавна монопредставницька демократія або загальнодержавна моновторинна влада (президент, прем'єр-міністр чи інша найвища посадова особа держави, яка обирається всіма виборцями держави).

2.2.2. Регіональна монопредставницька демократія або регіональна моновторинна влада (губернатор, глава регіону, інший виборний вищий керівник регіону).

2.2.3. Локальна монопредставницька демократія або локальна моновторинна влада (виборний керівник юридичної особи).

3. **Делегована демократія (третинна влада)**:

3.1. Загальнодержавна делегована демократія (загальнодержавна третинна влада):

3.1.1. Уряд [18; 23, с. 226; 24, с. 53; 48, с. 58].

3.1.2. Прем'єр-міністр.

3.1.3. Керівники міністерств, відомств і комітетів.

3.2. Регіональна делегована демоскратія або регіональна третинна влада (керівники, співробітники регіональних юридичних осіб).

3.3. Локальна делегована демоскратія або локальна третинна влада (керівники та співробітники низових юридичних осіб) [16, с. 168-169; 18; 23, с. 227; 24, с. 53; 48, с. 58].

В даному випадку йдеться про передачу влади власне від виборців кожної адміністративно-територіальної одиниці держави суб'єктам владних повноважень, чим підкреслюється повна самостійність кожної адміністративно-територіальної одиниці держави, думка виборців кожної з якої у вирішенні загальнодержавних питань враховується лише за допомогою загальнодержавного демоскратичного консенсусу, тоді як в межах своєї території, думка даних виборців з питань, які де-факто належать до компетенції органів місцевого самоврядування, є законом для суб'єктів владних повноважень як місцевого, так і загальнодержавного рівня влади [16, с. 169; 18; 23, с. 227; 24, с. 53; 48, с. 58-59].

Запропонована новітня доктрина механізму передачі влади виборців визначає й сутність **новітньої доктрини механізму зміни та скасування нелегітимних рішень суб'єктів владних повноважень**, основні положення якої О. А. Кириченко зводить до наступного.

Насамперед, той суб'єкт владних повноважень, який у повному обсязі чи у певний частині видав нелегітимний правовий акт та/або прийняв нелегітимне рішення та/чи скоїв нелегітимне діяння, повинен змінити у відповідній частині або скасувати у повному обсязі такий акт або рішення та/чи припинити таке протиправне діяння і добровільно максимально повно відновити порушений правовий статус потерпілого соціосуб'єкта - фізичної або юридичної особи чи держави або міждержавного утворення [23, с. 227; 24, с. 54; 48, с. 59].

Якщо ж цього не відбудеться, то обов'язок щодо зміни чи скасування нелегітимного правового акта або рішення та/чи припинення нелегітимного діяння суб'єкта владних повноважень, а також прийняти рішення з максимально повного відшкодування збитків (шкоди, упущеної вигоди) за рахунок даного правопорушника та з іншого відновлення порушеного правового статусу потерпілого соціосуб'єкта лежить вже на суб'єкті владних повноважень вищестоящого рівня влади [23, с. 227-228; 24, с. 54; 48, с. 59].

А вже, якщо й цього не станеться, то до справи мають приступити органи прокуратури, які ще до цього зобов'язані в контексті реалізації позитивної юридичної відповідальності та найбільш оперативного попередження порушення правових актів та правового статусу громадян та інших соціосуб'єктів за власною ініціативи виявляти перш за все всі ті порушення, що тільки плануються, а вже потім, коли цього у силу тих чи інших причин не вдалося зробити, то й ті правопорушення, що вже здійснені і ще тривають або вже завершилися.

Коли ж повноважень прокуратури виявиться недостатньо, прокуратура зобов'язана порушити відповідне судочинство і належним чином контролювати здійснення даного процесу до кінця у контексті своєї базисної функції нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотриманням правових актів та правового статусу людей та інших соціосуб'єктів, що детально вже розкрито в попередній лекції в контексті викладу редакції статті VIII Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої країни світу про новітню доктрину базисних оперативних і бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення і відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

З урахуванням викладеного **новітня доктрина схеми зміни або скасування нелегітимних правових актів чи рішень або припинення протиправних діянь суб'єктів владних повноважень** виглядає наступним чином :

1. Первинна влада - вторинної влади та всіх нижчих рівнів влади.

2. Полівторинна влада – моновторинної влади та всіх нижчих рівнів влади.[88]

---

[88] У даному випадку викладене доктринальне розуміння даної проблеми, що, як буде показано вище, фактично впровадити неможливо і треба, не гаючи часу та не вдаючись до безплідних теорологічних абстракцій ,переходити до реалій – прагнути досягти влади гуманістичної політико-правової еліти, в межах якої вже Президент України, на цей час вже формально Слуга власне Народу, як гарант дотримання всіх правових актів та правового статусу всіх своїх співвітчизників, зобов'язаний у повному обсязі використовувати й наявні конституційні можливості – вимоги перш за все ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 та ч. 2 ст. 102 Конституції України [34], з тим щоб у повній мірі виконати вимоги ст. 1 та ч. 1 ст. 8 Основного закону у частині реального становлення нашої держави як правової та реального панування в нашій державі принципу верховенства права [34]. А існування нелегітимних діянь та/або рішень, у т. ч. й остаточних судових рішень, та/чи правових актів та/або протиправних діянь як суб'єктів владних повноважень будь-якого рівня, так і будь-яких інших осіб не сумісне з існуванням принципу верховенства права [5] та правової держави, що детально вже обґрунтовано та викладено в попередній

3. Полівторинна або моновторинна влада - третинної влади та всіх нижчих рівнів влади.

4. Перший рівень полівторинної влади - другого рівня полівторинної влади та всіх нижчих рівнів влади.

5. Перший і другий рівень полівторинної влади – загальнодержавної моновторинної влади та всіх нижчих рівнів влади.

6. Загальнодержавна моновторинна влада – загальнодержавної третинної влади та всіх нижчих рівнів влади.

7. Регіональна моновторинна влада – регіональної третинної влади.

8. Загальнодержавна третинна влада – регіональної третинної влади та всіх нижчих рівнів влади.

9. Регіональна третинна влада – всіх нижчих рівнів регіональної третинної влади [23, с. 228; 24, с. 54; 48, с. 59].

І вже якщо і цього не станеться і з цим не зможе упоратися й прокуратура за своєї ініціативи чи за зверненням будь-якої особи, то рішення по зміні чи скасуванню нелегітимного рішення або правового акту суб'єкта владних повноважень чи по припиненню протиправних дій даного суб'єкта повинна приймати, в залежності від рівня правопорушника вже відповідно :

1. Конституційна судова палата Верховного суду України щодо рішень, правових актів та діянь суб'єкта владних повноважень загальнодержавного рівня [23, с. 228; 24, с. 54-55; 48, с. 59].

2. Конституційна судова палата обласного суду – суб'єкта владних повноважень обласного рівня [23, с. 228; 24, с. 55; 48, с. 59].

3. Суддя конституційної спеціалізації суду низової ланки – щодо суб'єктів владних повноважень районного та місцевого рівня [23, с. 228; 24, с. 55; 48, с. 59].

Поряд з таким рішенням вказані конституційні судові інстанції мають порушувати щодо винного суб'єкта владних повноважень, як того, який ці діяння вчинив, так й того, який навмисно не усунув причини та умови, що цим порушенням сприяли, відповідне судочинство, в залежності від того, які власне правовідносини цими протиправними діяннями були порушені і які саме збитки (шкода,

---

лекції дійсного спецкурсу в контексті викладу редакції статті VIII Конституційного кодексу України або будь-якої держави світу з новітньої доктрини базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

упущена вигода) були цим самим завдані [23, с. 228; 24, с. 55; 48, с. 59].

Така ж відповідальність первинної влади – тобто власне Народу, а точніше виборців, виключається. Адже всі правові акти і рішення первинної влади є законом для всіх соціосуб'єктів, а обов'язок запустити механізм реалізації цього рівня влади щодо виправлення власних нелегітимних правових актів чи рішень покладається на відповідних суб'єктів владних повноважень вторинної влади, які, у разі бездіяльності, і повинні притягатися до відповідного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичної відповідальності [23, с. 228-229; 24, с. 55; 48, с. 59].

Виявлення правопорушників повинні здійснювати самі суб'єкти владних повноважень, а в порядку постійного конституційного контролю - прокуратура, і за заявою потерпілих або за власною ініціативою по справам, що знаходяться в їх провадженні - конституційні судові палати або судді конституційної спеціалізації судів низової ланки [8, с. 229; 29, с. 59].

У викладених новітніх доктринах механізму передачі влади виборців та зміни і скасування рішень суб'єктів владних повноважень мова йде власне про демоскратію як про певну форму політичного режиму держави, що походить від слів «demos + kratos» - влада народу, де буква «s» в слові «demos» не повинна урізати, як це зроблено в традиційному словосполученні «демократія» з метою приховування істинного видового поділу політичних режимів держави, який у повній мірі презентує розроблена О. А. Кириченком **новітня доктрина політичних режимів держави** [16, с. 162-163; 23, с. 224-225; 24, с. 55-56], згідно якої виділяється наступне**:**

1. **Теоретична модель політичних режимів держави**:

1.1. **Демоскратія**, коли рішення в суспільстві або в локальних колективах приймаються усвідомлено більшістю виборців, мінімально 50% плюс ще хоча б один голос, що можливо лише при досить високій політичної зрілості виборців [23, с. 225; 24, с. 55-56].

1.2. **Квазідемоскратія** - якщо рішення в суспільстві, хоча і приймаються більшою частиною його виборців, але не усвідомлено, тобто коли виборці фактично не розуміють, за яке саме рішення, досягнення якої саме мети вони голосують [23, с. 225; 24, с. 56].

1.3. **Демонкратія**, що походить вже від слів «demon + kratos» - влада зла, насильства, в кінцевому рахунку меншості виборців держави, коли рішення в суспільстві практично приймаються меншістю виборців [23, с. 225; 24, с. 56].

2. **Практична модель політичних режимів держави**:

2.1. ***Політико-правова гуманістична еліта***, яка реально приймає всі рішення в державі від імені Народу і практично в інтересах більшості Народу, а, значить, в інтересах того чи іншого типу гуманістичного гіпертипу держави [23, с. 225; 24, с. 56].

2.2. ***Політико-правова егоїстична еліта***, яка іноді формально приймає всі рішення в державі від імені Народу, але в інтересах фактично меншості Народу а, значить, в інтересах того чи іншого типу егоїстичного гіпертипу держави [23, с. 225; 24, с. 56].

У той же час дана новітня доктрина політичних режимів держави є переважно теоретичною розробкою, розрахованою на перспективну практичну апробацію. Сучасна апробація демоскратичного режиму може бути лише ситуативною і тільки у випадках вирішення референдумом найпростіших, доступних до свідомого розуміння всім виборчим електоратом, питань. Причому у такому аспекті виникає й закономірне питання, чи юридично обґрунтоване представлення права участі у референдумі чи виборах правопорушникам, принаймні тим з них, які скоїли настільки тяжке правопорушення, що за нього були засуджені до строкового та ще гірше довічного позбавлення волі [24, с. 56; 48, с. 60].

У випадку надання й таким правопорушникам виборчого права виникає правова колізія, *з однієї сторони*, держава витрачає чималі кошти на виконання першого базисного завдання юриспруденції у частині розробки найбільш ефективного, раціонального та якісного правового регулювання необхідних сторін суспільного життя, *з другої сторони*, певна особа неабияк, як правило, навмисно та тяжко чи, навіть, особливо тяжко порушує це правове регулювання, а, *з третьої сторони*, держава сама ж надає і цій особі-правопорушнику право приймати безпосередню участь у розробці та прийнятті такого регулювання шляхом референдуму або опосередкованої участі у цьому процесі через обрання тих, хто буде розробляти та приймати таке правове регулювання [24, с. 56-57; 48, с. 60].

Участь у референдумі та виборах (обирати та бути обраними) має бути лише свідомою. Тому О. А. Кириченко вважає за доцільне запропонувати й **новітню доктрину позбавлення права обирати чи бути обраним або голосування на референдумі** [19; 24, с. 57; 48, с. 60], сутність якої полягає у позбавленні такого права наступних категорії фізичних осіб :

1. Правопорушникам, які засуджені до строкового чи довічного позбавлення волі, а за наявності - й до смертної кари (в останньому з випадків, зрозуміло, до приведення вироку в дію), що відновлюється у

правопорушників, які засуджені до строкового позбавлення волі лише тоді, коли їхня судимість погашена чи з них знята судом достроково.

2. Особам, які не досягли повноліття.

3. Неосудним особам та обмежено осудним особам, у т. ч. й тих, які з цієї ж причини позбавлені повної де-факто майново-договірної деліктноздатності [19; 24, с. 57; 48, с. 60].

Згадування про судимість певної особи після її зняття чи погашення є для суб'єкта владних повноважень та іншої посадової особи, яка вчинила таке діяння, злочином у формі перевищення владних повноважень, що має повністю усунути можливість волюнтаристські перетворювати таку практично строкову карально-виховну міру антикримінальної відповідальності, як судимість, в довічне покарання. Після зняття чи погашення судимості антикримінальна галузь права має у повному обсязі відновити правовий статус особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [19; 24, с. 57; 48, с. 60].

Що ж стосується фізичних осіб, які згадують про судимість особи після її зняття чи погашення, то такого складу кримінального правопорушення в Особливої частини чинного КК України не передбачено. Дане положення справ позбавляє можливості державі застосувати до такого фактичного правопорушника карально-виховну міру антикримінальної відповідальності, що треба негайно усунути відповідним вдосконаленням Антикримінального кодексу України, але, на щастя, аж ніяк не скасовує обов'язок цього правопорушника відновити у повному обсязі порушений правовий статус потерпілого, хоча б визнанням «де-факто» неправомірності свого діяння, принесення потерпілому у зв'язку з цим публічного вибачення та відшкодування первинної і вторинної моральної шкоди [19; 24, с. 57; 48, с. 60].

Повертаючись же до оцінки можливості реального втілення в життя моделі демоскратичного політичного режиму, доцільно підкреслити, що на сьогоднішній день це нереально і на практиці демоскратичними є тільки такі всеохоплюючі форми волевиявлення населення держави чи її певного регіону, які вирішують доступний для розуміння всім існуючим виборчим електоратом питання [24, с. 57-58].

Питання 3. Інноваційне розуміння сутності, детальних функцій та переліку антиделіктних органів

Виходячи із викладених у попередніх питаннях положень може бути представлена й нова доктрина сутності, функцій та переліку антиделіктних органів, що надає можливість зрозуміти, чому друге базисне завдання юриспруденції та третій базисний напрямок юридичної діяльності позначається власне прикметником «антиделіктний».

Новітню доктрину сутності антиделіктних органів і діяльності О. А. Кириченко і О. С. Тунтула[89] вбачають в уточненні традиційного поняття «правоохоронні органи» і сутності суду як такого роду державного органу і як третьої гілки державної влади [16, с. 53; 23, с. 257-263; 24, с. 58-66], що ними аргументується наступним чином.

Охорона права (належного правового врегулювання необхідних сторін суспільного життя) від порушень (правопорушень) фактично становить часткове завдання із попередження правопорушень, що, у свою чергу, представляє лише одну з багатьох інших стадій із подолання правопорушень. Ю. Д. Ткач виділяє, зокрема, вісім стадій подолання кримінальних правопорушень [45, с. 59; 46, с. 43]. За однією з останніх варіацій **інноваційної доктрини постадійності подолання кримінальних правопорушень** даного автора виділяються такі вдосконаленні стадії подолання кримінальних правопорушень :

1. Виявлення латентних кримінальних правопорушень.
2. Припинення триваючих кримінальних правопорушень.
3. Розкриття кримінальних правопорушень.
4. Досудове розслідування (дізнання, попереднє слідство) кримінальних правопорушень.
5. Досудове вирішення або судовий розгляд (перша інстанція) і перегляд (апеляція, касація, провадження за нововиявленими та виключними обставинами) антикримінальної справи.
6. Виконання досудового чи судового рішення.
7. Проведення роботи з особою, звільненою з місць позбавлення волі, до закінчення або погашення строку судимості.
8. Здійснення інших заходів з попередження кримінальних правопорушень [16, с. 52-53; 45, с. 59; 46, с. 43].

По суті, кожна з названих у цій процедурі стадій подолання кримінальних правопорушень є тим чи іншим способом їх

[89] У попередніх публікаціях [16, с. 53; 23, с. 257-263; 24, с. 58-66] О. С. Тунтула дану інноваційну доктрину публікувала з метою ухилитися від некоректної реакції опонентів під ім'ям Т. О. Коросташової.

попередження, що, однак, може мати і інші процедури, у т. ч. і заходи власне із охорони права від порушень.

Функцією ж традиційних правоохоронних органів має стати проведення у своїй компетенції всіх або тільки певних стадій подолання правопорушень. Доцільно перейменувати такого роду державні органи в антиделіктні, правоохоронну діяльність та освітню спеціалізацію – в антиделіктну, а правоохоронців – в антиделіктологів [16, с. 59-60; 19; 23, с. 258; 24, с. 59].

У той же час, А. М. Куліш у межах спеціальної докторської дисертації віддав перевагу традиційному словосполученню «правоохоронні органи», визначивши «правоохоронна систему» як багаторівневу соціальну систему, «що включає систему правових засобів, методів та гарантій, що забезпечують охорону суспільних відносин від протиправних посягань, та державні органи, що виконують правоохоронні функції» [38, с. 6, 19].

Правоохоронними ж органами, на думку даного автора, є лише «органи суду, прокуратура, органи внутрішніх справ, служба безпеки, митні органи, податкова міліція» [38, с. 12].

Значно ширший, але все ж таки недостатньо виважений підхід зайняв міжнародний колектив із 33 співавторів, у тому числі 3-х авторів – з Москви, 2 – з Німеччини, 2 – зі США та 1 – із Канади, які, з'ясовуючи співвідношення поліцейської та правоохоронної діяльності, підкреслили, що правоохоронну діяльність проводять усі державні органи, коли, зокрема, «Міністерство освіти, здійснюючи реєстрацію і ліцензування, реалізує правоохоронну діяльність, не будучи правоохоронним органом. Те ж саме можна сказати про Міністерство охорони здоров'я та інші органи виконавчої влади …» [1, с. 120].

В такому випадку звичайні державні органи перетворюються в антиделіктні, що не є обґрунтованим. Всі державні органи мають обов'язок попереджувати кримінальні та інші правопорушення, а на самостійне проведення інших стадій подолання кримінальних та інших правопорушень уповноважені лише антиделіктні державні органи [19; 23, с. 259; 24, с. 59].

Не вносить належної ясності у вирішення цієї проблеми і чинне законодавство. Згідно абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 2 «Основні поняття» Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», де, як бачимо, в самій назві міститься алогічне розмежування судових і правоохоронних органів, правоохоронними органами є «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України,

національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [43].

Таким чином, згідно положень даного закону, наводиться невичерпний перелік правоохоронних органів і до такого роду органів можна віднести будь-який державний орган, який здійснює правозастосовні функції. А такі функції виконує будь-який державний орган.

Більш того, відповідно абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 2 цього ж Закону, «захисту підлягають працівники суду і правоохоронних органів, зазначені у частині першій цього пункту, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які беруть безпосередню участь відповідно у : а) розгляді судових справ у всіх інстанціях; б) кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні громадського порядку і громадської безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів; е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України; є) нагляді і контролі за виконанням законів» [43], що ще більше заплутує законодавчу позицію з цього приводу.

Не враховує остання редакція даного закону й державне бюро розслідувань, яке, згідно ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції» [42].

Але тут, однак, вказані значно ширші функції державного бюро розслідувань власне як антиделіктного органу, ніж традиційна назва такого роду органів правоохоронними.

Виходячи з викладеного, Ю. О. Ланцедова достатньо обґрунтовано пропонує наступну **інноваційну доктрину функцій антиделіктних органів** :

1. Виявлення латентних правопорушень.

2. Припинення триваючих правопорушень [23, с. 260; 24, с. 60].

3. Розкриття правопорушень [23, с. 260; 24, с. 61].

4. Досудове розслідування чи інше досудове з'ясування обставин правопорушення.

5. Судове чи остаточне позасудове вирішення справи про відповідне правопорушення.

6. Виконання остаточного судового чи позасудового рішення і, перш за все, найповніше відновлення порушеного правого статусу соціосуб'єктів.

7. Проведення роботи із засудженим до зняття чи погашення судимості.

8. Проведення в координації з усіма іншими державними органами, посадовими особами та іншими соціосуб'єктами інших заходів з профілактики правопорушень, перш за все, з усунення причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушень (що має бути зроблене ще до вчинення правопорушення з метою його недопущення, а вже після цього має досліджуватися наявність чи відсутність підстав для притягнення винної особи до відповідного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичної відповідальності), з готування належних пропозицій із удосконалення відповідного законодавчого та базисного підзаконного регулювання тощо.

9. Здійснення узагальнень відповідної антиделіктної практики і виявлення її досягнень та недоліків.

10. Проведення корпоративної (відомчої, в межах діяльності відповідного антиделіктного відомства) та (локальної, в рамках діяльності певного антиделіктного органу як юридичної особи) підзаконотворчої діяльності із організації та забезпечення найбільш ефективної, раціональної та якісної роботи даного антиделіктного органу та подолання правопорушень [23, с. 260; 24, с. 61].

11. Здійснення наукових досліджень у напрямку підвищення ефективності, раціональності та якості антиделіктної діяльності відповідного виду [23, с. 261; 24, с. 61].

12. Проведення за допомогою вищих навчальних закладів профільного міністерства освіти підготовки та підвищення кваліфікації кадрів антиделіктної діяльності відповідної спеціалізації та субспеціалізації.

13. Самостійне здійснення поточного підвищення кваліфікації антиделіктологів відповідної спеціалізації та субспеціалізації [8, с. 261].

Профілактична функція антиделіктних органів, на думку даної авторки, є обов'язком як для такого роду спеціальних органів держави,

так й для будь-яких інших державних органів і посадових осіб та й для будь-яких інших соціосуб'єктів, які мають сприяти антиделіктним органам у найбільш ефективному, раціональному та якісному виконанні й всіх інших вказаних функцій антиделіктної діяльності [23, с. 261; 24, с. 61-62].

Розповсюджений у даному аспекті акцент уваги на тому, що функції правоохоронних органів мають здійснюватися із суворим дотриманням вимог правових актів та без порушення правового статусу соціосуб'єктів, як вважає Ю. О. Ланцедова, є зайвим та, навіть. алогічним. Такого роду діяння є протиправними і фактично являють собою певне правопорушення, протидіяти яким і мають власне антиделіктні органи [23, с. 261; 24, с. 62].

Звідси пропонується й **новітня доктрина визначення поняття антиделіктної діяльності** як *такого виду державної діяльності, основне призначення якого полягає у найбільш ефективному, раціональному та якісному як подоланні різних видів правопорушень на кожній із стадій його здійснення, так й функціонування антиделіктних органів, а також у здійсненні з цією метою базисного, корпоративного (відомчого) і локального підзаконного правового регулювання, узагальнень відповідної антиделіктної практики, наукових досліджень, підготовки та перепідготовки в юридичних навчальних закладах міністерства освіти антиделіктологів та самостійного поточного підвищення їх кваліфікації* [23, с. 261; 24, с. 62].

У той же час, викладеного недостатньо, щоб у повному обсязі розкрити сутність антиделіктної діяльності, яка в контексті своєї базисної функціональної основи подолання кримінальних та інших правопорушень поділяється на криміналістичну діяльність (яка здійснюється за допомогою складових частин гласної методики такого подолання) та ордистичну діяльність (що вже здійснюється за допомогою складових частин негласної методики подолання правопорушень) [23, с. 261; 24, с. 62].

Поряд з цим О. С. Тунтула правильно підкреслила, що за видами діяльності із подолання кримінальних та інших правопорушень **інноваційна доктрина криміналістичної та ордистичної діяльності як базисних складових частин антиделіктної діяльності** проявляється у проведенні таких удосконалених відповідно **гласних і негласних практичних дій чи тактичних прийомів з подолання правопорушень** :

1. Пошукових, тобто зі встановлення серед людей і матеріальних об'єктів відповідно суб'єктивних (особистісних джерел, суб'єктивних документів), об'єктивних (трасосубстанцій, об'єктивних документів) і змішаних джерел доказів та інших видів антиделіктних відомостей.

2. Розшукових, тобто по встановленню місцезнаходження відомих суб'єктивних (особистісних джерел, суб'єктивних документів), об'єктивних (трасосубстанцій, об'єктивних документів) і змішаних джерел доказів та інших видів антиделіктних відомостей.

3. Отримуючих, тобто із отримання доказів та інших видів антиделіктних відомостей від особистісних джерел або за допомогою дослідження трасосубстанцій або вивчення документів, в т.ч. :

3.1. Розвідувальних, тобто з отримання приховуваних зацікавленими особами такого роду відомостей.

3.2. Контррозвідувальних, тобто зі створення перешкод до отримання відомостей категорії «таємниця слідства».

4. Дотримуючих, тобто з дотримання правової процедури відповідного виду судочинства.

5. Забезпечуючих, тобто версіювання, планування, організація, матеріально-технічне та інше забезпечення подолання кримінального чи іншого правопорушення.

6. Оцінюючих, тобто з оцінки доказів та інших видів антиделіктних відомостей у процесі прийняття рішення у контексті подолання певного кримінального чи іншого правопорушення.

7. Використовуючих, тобто з використання доказів та інших видів антиделіктних відомостей в антиделіктному доказуванні чи іншому процесі подолання певного кримінального чи іншого правопорушення.

8. Документуючих, тобто з фіксації всіх перелічених практичних дій або прийомів у відповідних документах з метою доведення до відома суб'єктів антиделіктного судочинства суті та порядку отримання антиделіктних відомостей, їх оцінки та використання в антиделіктному доказуванні або в іншому процесі подолання кримінального чи іншого правопорушення [16, с. 51-52; 47, с. 176-177].

Викладені положення дають підстави запропонувати й **новітню доктрину сутності суду як антиделіктного органу та третьої антиделіктної гілки державної влади,** яка вбачається в тому, що через реалізацію базової антиделіктної функції суд і з'являється між двох інших гілок – правотворчої і правозастосовчої, – які вже порушили правове регулювання (право, індивідуальний правовий акт) або поки що лише ведуть спір щодо того, хто з них порушив або може порушити певне правове регулювання [16, с. 60; 19; 23, с. 262; 24, с. 63].

З урахуванням викладеного, судову систему в контексті більш раціональної, ефективної та якісної антиделіктної діяльності доцільно представити у вигляді єдиного антиделіктного органу під науковим, методичним, організаційним, кадровим, матеріальним і технічним керівництвом Верховного суду України, про що детально мова вже йшла окремо (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

При цьому також треба мати на увазі базисну функцію прокуратури зі здійснення нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотриманням правових актів та правового статусу людини (фізичної особи) та інших соціосуб'єктів у контексті інших оперативних та бюрократичних (до якого відносяться й судовий) порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення і відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів, що пропонується викласти в контексті інноваційної редакції статті VIII Конституційного кодексу України (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

Зважаючи на викладене, **традиційний принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову гілку** Ю. О. Ланцедова та О. С. Тунтула уточнюють як **новітню доктрину поділу державної влади на правотворчу, правозастосовчу** (сутність виконавчої влади фактично полягає у застосуванні виданих правових актів) та **антиделіктну** (суд – кінцева інстанція традиційної правоохоронної діяльності) **гілку** [16, с. 61; 19; 23, с. 256; 24, с. 64].

Цей поділ є абстрактним теоретичним висновком і практично він не існує. Правотворча і антиделіктна гілки влади одночасно здійснюють і правозастосування (що притаманне всім суб'єктам держави, і власне вони мають реалізовувати розроблене згідно з першим базисним завданням юриспруденції найбільш ефективне, раціональне та якісне правове регулювання необхідних сторін суспільного життя), а всі названі гілки державної влади змушені займатися локальною і, не виключено, базисною або корпоративною правотворчістю [16, с. 61-62; 19; 23, с. 256; 24, с. 64].

Інноваційну доктрину системи стримувань і противаг гілок державної влади О. С. Тунтула вбачає достатньо ефективною, раціональною, якісною та надійною за умов дотримання наступного [16, с. 62: 19; 23, с. 256-257; 24, с. 64] удосконаленого підходу:

1. **Прокуратура** повинна залишитися базовим контролюючим органом за законністю правозастосування гілками влади, а також за точним, однаковим і неухильним застосуванням будь-якими

соціосуб'єктами розроблених в державі правових актів та дотриманням правового статусу людей і всіх інших соціосуб'єктів.[90]

2. **Конституційна судова палата** – за законністю їх правотворчості, тобто за точністю, одноманітністю та неухильністю відповідності діянь, рішень та/чи правових актів суб'єктів владних повноважень підзаконним актам, поточним законам і, в кінцевому підсумку, Основному закону в межах справ, що знаходяться в їх провадженні.

3. **Ревізійнотура** – за законністю бюджетної і фінансової діяльності різних гілок влади, інших суб'єктів господарської діяльності.

4. **Інші контролюючі органи** (фіскальнотура чи податкотура, митнотура, природозахиснотура, трудозахиснотура, цінозахиснотура, споживчозахиснотура, надрозахиснотура та ін.) – за законністю відповідних видів суспільної діяльності.

Інноваційну доктрину системи та вичерпного переліку антиделіктних органів О. А. Кириченко пояснює таким чином, що такого роду державних органів є або має бути кілька десятків і, якщо вказувати новітні найменування антиделіктного органу, антиделіктної діяльності та антиделіктолога відповідної їх спеціалізації та субспеціалізації, то можна представити наступний їхній вичерпний перелік :

1. Суд, судова діяльність, суддя [16, с. 63; 19; 23, с. 262; 24, с. 65].

2. Прокуратура, прокурорська діяльність, прокурор [16, с. 63; 19; 23, с. 263; 24, с. 65].

3. Адвокатура, адвокатська діяльність, адвокат.[91]

4. Слідчотура (слідство, зі створенням власне такого єдиного антиделіктного органу), слідча діяльність, слідчий (яким має іменуватися й керівники певних підрозділів слідчотури у разі безпосереднього здійснення функцій слідчого) [3, с. 64; 7; 8, с. 263].

---

[90] У попередніх публікаціях [16, с. 62: 19; 23, с. 256-257; 24, с. 64] була відсутня вказівка на дуже важливу частину повноважень прокуратури - «... за точним, однаковим і неухильним застосуванням будь-якими соціосуб'єктами розроблених в державі правових актів та дотриманням правового статусу людей і всіх інших соціосуб'єктів».

[91] Треба також мати на увазі, що в контексті редакції статті VIII Конституційного кодексу України про новітню доктрину базисних оперативних і бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення і відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів запропонована інноваційна доктрина адвокатури як антиделіктного органу, яка повинна мати три підрозділи : захисту, обвинувачення, іншої юридичної допомоги. Працівники цих підрозділів мають отримувати зарплатню лише від держави і отримання будь-яких коштів та/чи майна від клієнтів треба кваліфікувати в залежності від певних обставин як хабар чи побори (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

5. Експертнотура, експертна діяльність, експерт.

6. Фіскальнотура чи податкотура (податкова міліція), фіскальна чи податкова діяльність, фіскальщик чи податківець.

7. Митнотура, митна діяльність, митник.

8. Прикордоннотура, прикордонна діяльність, прикордонник.

9. Емчаестатура (МНС), емчаесна діяльність, емчаесник.

10. Пожежнотура, пожежна діяльність, пожежник.

11. Ордистотура (оперативно-розшукові підрозділи, зі створенням власне такого єдиного антиделіктного органу), ордистична діяльність, ордист.

12. Природозахиснотура (створення єдиного антиделіктного органу з охорони живої природи), природозахисна діяльність, природозахисник.

13. Виконавчотура (виконавчі процедури по всіх існуючих видах судочинства, зі створенням єдиного антиделіктного органу), виконавча діяльність, виконавець.

14. Держохороннотура (охорона держслужбовців), держохоронна діяльність, держохоронець.

15. Локальноохороннотура (держслужба охорони), локальноохоронна діяльність, локальноохоронець.

16. Патрульнотура, патрульна діяльність, патрульний.

17. Конвойнотура, конвойна діяльність, конвоїр (у разі здійснення конвоювання осіб, які позбавлені волі).

18. Ревізійнотура (контрольне ревізійне управління), ревізійна діяльність, ревізор.

19. Працезахиснотура, працезахисна діяльність, праце захисник (зизист прав працівників у трудових правовідносинах).

20. Споживчозахиснотура (охорона прав споживачів), споживчозахисна діяльність, споживчозахисник [23, с. 64; 19; 23, с. 263; 24, с. 65].

21. Цінозахиснотура, цінозахисна діяльність, цінозахисник [23, с. 64; 19; 23, с. 263; 24, с. 66].

22. Надрозахиснотура, надрозахисна діяльність, надрозахисник тощо [16, с. 65; 19; 23, с. 263; 24, с. 66].

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

Питання 4. Новітня доктрина презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень антиделіктолога

Трагічне вбивство 26.09.2016 р колишнім бійцем роти «Торнадо» двох поліцейських [4] втягнуло велику кількість найрізноманітніших учасників в широку дискусію, що придбала форму «Презумпції правоти поліцейського» і привела до необхідності розробки та подання до парламенту проектів закону із принципового розширення повноважень поліцейських [21, с. 4; 25, с. 87]. У той же час залучення в дискусію великої кількості учасників із недостатньо високим рівнем як юридичної професіоналізму, так і загального інтелекту, достатнього для кваліфікованого вирішення такого рівня проблем юриспруденції, призвело до того, що в процесі цієї дискусії відбулася підміна її предмета і понять. Замість презумпції правоти поліцейського фактично обговорювалася проблема сутності і меж розширення повноважень поліцейських [21, с. 4; 25, с. 87].

В силу викладених обставин не можна кваліфіковано вести вказану дискусію без точного визначення її предмета і вихідних понять, що було зроблено у спільній доповіді О. А. Кириченка, Ю. О. Ланцедової та О. С. Тунтули на низці круглих столів «Презумпція правоти поліцейського» [20, с. 15-20; 21, с. 3-11; 25, с. 87-93 та ін.], в якій було підкреслено, **що постановка питання про презумпцію власне правомірності як поліцейського, так і будь-якого іншого антиделіктолога є непрофесійною** [21, с. 3; 25, с. 88]. Не може бути презумпції безапеляційної правоти будь-якої посадової особи, ступінь правомірності всіх діянь якої повинна оцінюватися на основі лише достатньої та узгодженої сукупності доказів.

А в якості доказів у будь-якій антиделіктній справі повинні визнаватися не аби-які відомості, отримані від їх об'єктивних, суб'єктивних тчи змішаних джерел, а такі, які володіють ще і такою сукупністю базисних основних юридичних властивостей, як їх значимість, доброякісність і достовірність. Обгрунтуванню сутності доказів та їх базисних основних і додаткових властивостей приділяється окрема увага у першому і п'ятому питаннях третьої лекції дійсного спецкурсу (див. питання 1, 5 лекції 3 дійсного спецкурсу). Коли ж ми маємо справу із відсутністю узгодженої і достатньої сукупності доказів, що свідчить про невизначену антиделіктну ситуацію, то виникає гостра необхідність в застосуванні замість презумпції правоти поліцейського таких розроблених авторами інноваційних презумпції юриспруденції, як :

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Презумпція тлумачення сумнівів на користь поліцейського та іншого антиделіктолога у невизначеній антиделіктній ситуації.

2. Презумпція професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейського чи іншого антиделіктолога [21, с. 3; 25, с. 88].

Фото 1. Професор О. А. Кириченко в процесі викладу основних положень доповіді «Презумпція правоти поліцейського або презумпція професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейського? : За і проти» в процесі засідання Дискусійного клубу на тему «Презумпція правоти поліцейського» 22.11.2016 р. за участю студентів і викладачів Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, представників інших вузів, правозахисних та інших громадських організацій і міжнародних спостерігачів.[92]

Спростовувати принципово вказані інноваційні авторські презумпції можуть тільки опоненти, що володіють недостатнім рівнем юридичного професіоналізму та/або загального інтелекту, в чому легко переконатися за допомогою запропонованого О. А. Кириченком, Ю. О. Ланцедовою та О. С. Тунтулою системного правового

[92] До цього часу значна частина студентів МНУ імені В. О. Сухомлинського вже демонстративно покинула засідання дискусійного клубу на знак протесту проти тематики попередній частині цього заходу, пов'язаної із демонстрацією допущеного СБУ України інформаційного відеофільму про хронологію і сутності діянь на Донбасі в 2014-2015 р. р.

дослідження із розкриття сутності вказаних презумпцій [21, с. 4-9; 25, с. 88].

Вирішення проблеми розширення повноважень як поліцейських, так й багатьох інших співробітників антиделіктних органів, тобто ордистів, слідчих, суддів та ін., безумовно, важлива. Але цю проблему треба розуміти як **інноваційну презумпцію професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейських та інших антиделіктологів** [25, с. 88]. Слово ж «презумпція» в юриспруденції застосовується в якості аналога такого загальнонаукового терміну, як «аксіома», тобто положення, що не потребує доведення [25, с. 88].

Фото 2. Спостерігачі ОБСЄ - Мікеле Ріккі (Італія) і Едвін Данлі (США) в ході проведення в МНУ імені В. О. Сухомлинського засідання Дискусійного клубу на тему «Презумпція правоти поліцейського» 22.11.2016 р.

У зв'язку з цим доцільно розкрити сутність інноваційної презумпції власне професійності, достатності та збалансованості повноважень всіх антиделіктологів, але перш за все тих, які знаходяться на передньому плані подолання кримінальних та інших правопорушень. І до таких антиделіктологам, звичайно ж, відносяться і поліцейські [25, с. 88].

Згідно вимог ч. 2 ст. 3 Конституції України, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [34], що більш правильно представити у вигляді запропонованої в сьомому питанні попередньої лекції дійсного спецкурсу варіації

інноваційної доктрини базисного конституційного обов'язку держави і спрямованості діяльності державних органів щодо найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, правового визнання, забезпечення і дотримання правового статусу громадян (фізичних осіб) та інших соціосуб'єктів, попередження його порушення та його максимально повного відновлення в разі порушення (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

Існуюче законодавче розуміння та інноваційна доктрина базисного конституційного обов'язку держави, яка покликана найбільш ефективно, раціонально та якісно пізнати, визнати, забезпечити, дотримати і максимально повно відновити правовий статус усіх соціосуб'єктів, тобто як правопорушника, так і потерпілого соціосуб'єкта [25, с. 89].

Даний базисний конституційний обов'язок держави та її органів стосовно до існуючого кримінального судочинства розуміється відповідно назві і змісту як власне кримінального провадження і тому має на меті створити всі умови для того, щоб особа, що переступила закон і суттєво порушила цим самим правовий статус відповідного соціосуб'єкта, могла уникнути заслуженої карально-виховної, супутньої і відновної антикримінальної відповідальності, що обгрунтовується у згаданій спільній публікації О. А. Кириченко, Ю. О. Ланцедової та О. С. Тунтули [2, с. 5-7].

У тій же час базисний конституційний обов'язок держави та її органів покликаний в антикримінальному (а не кримінальному) судочинстві в рівній мірі найбільш ефективно, раціонально та якісно пізнати, визнати, забезпечити, дотримати і максимально повно відновити правовий статус усіх без винятку учасників даного судочинства, але, перш за все, переслідуваної особи і потерпілого [25, с. 89].

Такого ж результату щодо потерпілого неможливо досягти без розробки і впровадження в антикримінальному та інших видах антиделіктного судочинства інноваційної презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень всіх антиделіктологів, які забезпечують відповідне судочинство, в першу чергу, тих з них, які знаходяться на передньому плані подолання кримінальних та інших правопорушень, а значить, і поліцейських [25, с. 89].

Інша річ, варто пояснити, що ж мається на увазі під кожною із вказаних характеристик повноважень антиделіктологів.

У зв'язку з цим **під професійністю повноважень поліцейського і будь-якого іншого антиделіктолога** треба розуміти отримання

належної юридичної освіти, яка має на меті за допомогою стаціонарного навчання у ВНЗ і подальшої перепідготовки передати поліцейському або іншому антиделіктологу накопичений століттями належний обсяг відповідних теоретичних знань та практичних навичок, в т. ч. і таких, що покликані забезпечити найбільш ефективне, раціональне та якісне подолання кримінальних та інших правопорушень із мінімально можливою шкодою правопорушнику, в будь-якому випадку, в межах необхідної оборони та інших обставин, що виключають суспільну небезпеку діяння антиделіктолога, згідно гл. 8 КК України [36]. Саме тому виглядають абсурдними й офіційні вимоги прийому на посади поліцейський не тільки без юридичної, а й будь-якої іншої вищої освіти [21, с. 8; 25, с. 89-90].

Більш того, не можна досягти професіоналізму залученням в певну антиделіктну діяльність підвищеною заробітною платою. Чим більше заробітна плата, тим в геометричній прогресії зростає ймовірність попадання на такі посади не тих, кому подобається саме така антиделіктна діяльність, а тих, хто любить великі гроші із великими владними повноваженнями, тобто всякого роду пройдисвітів у формі поліцейського чи іншого антиделіктолога, які часом мають навіть диплом про юридичну освіту, а не власне юридичну освіту і відповідну фізичну підготовку, особливо коли на певні посади заманюють заробітною платою в десятки і навіть в сотні тисяч гривень, що має місце із заробітною платою суддів Верховного суду України, Вищого антикорупційного суду, детективів Національного антикорупційного бюро України та ін., яким іноді пропонується підвищити заробітну плату до сотень тис. гривень, що практично в сто разів перевищує заробітну плату інших антиделіктологів, все тих же слідчих та ін., чим, по суті, налаштовують зубожілий народ та інших антиделіктологів проти ось таких високооплачуваних антиделіктологів [21, с. 8; 25, с. 90].

Принципово всі антиделіктологи роблять одну і ту ж роботу - долають кримінальні та інші правопорушення, і повинні за це отримувати приблизно однакову заробітну плату, яка може відрізнятися в 2-3 рази лише на підставі її особливої важливості, складності, напруженості та/або небезпеки [21, с. 8; 25, с. 90].

Долати хабарництво (ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» КК України) [36] та інші прояви корупції серед антиделіктологів треба не надзвичайною заробітною платою (що в даний час виглядає як бенкет одиниць на тлі чуми переважної більшості) тих, хто покликаний здійснювати таке долання або не спокуситися на такі правопорушення,

а співмірним посиленням карально-виховної антикримінальної відповідальності хабарників і корупціонерів в формі антиделіктолога [21, с. 8; 25, с. 90].

Під достатністю повноважень поліцейського чи іншого антиделіктолога розуміється саме такий обсяг повноважень, який дозволяє найбільш ефективно, раціонально та якісно виконати базисний конституційний обов'язок держави та її органів з пізнання, визнання і, головне, забезпечення і дотримання та максимально повного відновлення правового статусу всіх соціосуб'єктів, в т. ч. правопорушника і потерпілого [2, с. 8; 25, с. 90].

Збалансованість повноважень поліцейського та іншого антиделіктолога полягає в тому, щоб права та обов'язки правопорушника і поліцейського були взаємопов'язані таким чином, щоб мінімізувати можливі, з одного боку, зловживання поліцейського чи іншого антиделіктолога, а, з іншого боку, протиправні діяння правопорушника під прикриттям нібито порушення його легітимного правового статусу [21, с. 8-9; 25, с. 90].

Звичайно, забезпечити достатність і збалансованість повноважень поліцейського і всіх інших антиделіктологів завдання не просте і її найбільш правильне рішення, дійсно, можливо тільки в результаті широкої професійної неупередженої дискусії [25, с. 90-91].

Що ж стосується професійності повноважень поліцейського і іншого антиделіктолога, то втілення в життя даної частини цієї інноваційної презумпції не викликає особливих складнощів. Головне треба зрозуміти, що будь-який антиделіктолог, в т. ч. і поліцейський, повинен бути професіоналом як з точки зору теоретичної і прикладної юридичної підготовки, так і фізичної підготовки, достатньої для того, щоб найбільш ефективно, раціонально та якісно долати кримінальні та інші антиделіктні діяння правопорушників, а серед антиделіктологів, в т. ч. і поліцейських, повинні бути тільки ті з юристів, які мотивовані на певну антиделіктну посаду не високою, а справедливою на тлі інших антиделіктологів заробітною платою та бажанням здійснювати саме таку антиделіктну діяльність, що виникло ще до вузу, закріпилося у ВНЗ і підтвердилося в процесі вже практичної антиделіктної діяльності [21, с. 9; 25, с. 91].

Що ж стосується **сутності інноваційної презумпції тлумачення сумнівів на користь поліцейського та іншого антиделіктолога**, то вона полягає в тому, що її застосування можливе лише в якості доповнення до розглянутої інноваційної презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейського та іншого

антиделіктолога, коли виникає необхідність приймати рішення в невизначеній антиделіктній ситуації, в якій поліцейському або іншому антиделіктологу протистоїть правопорушник [21, с. 9].

І, звичайно ж, якщо буде наведено належний порядок із розробкою і впровадженням згаданої інноваційної презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейського чи іншого антиделіктолога, ні у кого не може виникати заперечень, що треба вірити антиделіктологу, тобто того, хто захищає (забезпечує, дотримує, відновлює) правовий статус усіх соціосуб'єктів, в т. ч. і потерпілого. Інша постановка питання абсурдна і суперечить навіть законодавчому конституційному головному обов'язку держави утверджувати і забезпечувати права і свободи всіх людей [34], а тим більше нової найбільш обґрунтованої її варіації з пізнання, визнання, забезпечення, дотримання і максимально повного відновлення правового статусу в рівній мірі всіх соціосуб'єктів [21, с. 9; 25, с. 91].

Адже треба тільки уявити, що в невизначеній антиделіктній ситуації найчастіше на одній стороні знаходиться поліцейський чи інший антиделіктолог із професійними, достатніми і збалансованими повноваженнями, тобто кращі люди будь-якої держави, а з іншого боку, правопорушник, особливо той, який вчиняє тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення, зазвичай - покидьки будь-якої держави [21, с. 9]. Так, кому ж ми повинні вірити - поліцейському або іншому антиделіктологу або правопорушнику? Звісно ж, що в силу викладених аргументів дане питання може бути лише риторичним. Чинна презумпція невинності переслідуваної особи, згідно із якою і вимогам ч. 4 ст. 17 «Презумпція невинності і забезпечення доведеності вини» КПК України [37] і ч. 3 ст. 62 Конституції України [34], всі сумніви у невизначеній антиделіктній ситуації повинні тлумачитися на користь переслідуваної особи, а не поліцейського чи антиделіктолога, який озброєний належними професійними, достатніми і збалансованими повноваженнями [25, с. 91-92].

Така постановка питання є нелогічною, тим більше, що при постановленні остаточного судового рішення у невизначеній антиделіктній ситуації сумніви не повинні трактуватися ні на користь переслідуваної особи, ні на користь потерпілого або поліцейського чи іншого антиделіктолога, який знаходиться на стороні потерпілого [25, с. 92].

У такому випадку відповідно невизначеною антиделіктною ситуацією має вважатися, згідно спочатку запропонований С. А. Кириченком [31, с. 183] та О. С. Тунтулою [47, с. 160-161] і принципово розвинений Ю. О. Ланцедовою такий новий вид

остаточного судового рішення, як «нейтральний вирок» із наданням переслідуваній особі такого нового процесуального статусу, як «причетний», що не повинно спричиняти жодних інших несприятливих для такої особи наслідків, крім як неможливості пред'явити позов про відшкодування матеріальної та/чи первинної і вторинної моральної шкоди за незаконне притягнення до антикримінальної відповідальності, утримання під вартою, застосування інших запобіжних заходів і т. п. [23, с. 148].

Зважаючи на викладене, підлягає підтримки позиція Ю. О. Ланцедової про те, що існуюча редакція презумпції невинності переслідуваної особи повинна тлумачитися в КПК України і в Конституції України не розширено - в частині тлумачень сумнівів на користь переслідуваної особи, а відповідно лише власне презумпції невинуватості особи, коли обвинувальний і виправдувальний вирок повинні ухвалюватися ні на припущеннях, чому відповідає невизначена антиделіктна ситуація і відсутність достатньої і узгодженої сукупності доказів для формування у судді внутрішнього переконання у тому, що може бути постановлено обвинувальний або виправдувальний вирок, а на основі лише узгодженої і достатньої сукупності доказів для формування внутрішнього переконання судді для прийняття відповідного остаточного судового рішення, що і означає наявність визначеної антиделіктної ситуації [21, с. 8; 25, с. 92].

Звичайно ж, в контексті розв'язання невизначеної антиделіктної ситуації особливу доктринальну, законодавчу та іншу прикладну значимість набуває розроблена представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра і запропонована в попередній лекції дійсного спецкурсу редакція статті V Конституційного кодексу України або будь-якої іншої країни світу в частині відображення **інноваційної доктрини меж правомірності і механізму реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів**, а також багато інших **інноваційних доктрин і концепції правового статусу людини та інших соцісуб'єктів**, останні варіації редакцій яких також обґрунтовані і запропоновані у вигляді відповідних статей Конституційного кодексу України чи у рівній мірі будь-якої іншого держави світу (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

Запропоноване розуміння інноваційної презумпції тлумачення сумнівів на користь поліцейського та іншого антиделіктолога у невизначеній антиделіктній ситуації і інноваційної презумпції професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейського чи іншого антиделіктолога не підлягають дискусійному

обговорення в силу того, що обидві ці презумпції є аналогом загальнонаукової категорії «аксіома». У той же час необхідна широка коректна наукова дискусія щодо змісту професійності і, особливо, достатності та збалансованості повноважень як поліцейського, так і кожної із спеціалізацій і субспеціалізацій антиделіктологів, що і треба здійснити найближчим часом в силу необхідності реального виконання базисного конституційного обов'язку держави та його органів з пізнання, визнання, забезпечення, дотримання і відновлення правового статусу (прав, свобод, обов'язків, інтересів) усіх соціосуб'єктів [25, с. 93].

Питання 5. Інноваційне розуміння сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі чи державі від прямого або делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) та/чи віктимної поведінки особи

Необхідність розробки інноваційної доктрини сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі і в державі, з одного боку, і прямого та делегованого сім'ї та/або колективу державного примусу, з іншого боку, в контексті подолання позанормативної і віктимної поведінки особи [22, с. 3-9; 27, с. 49-56; 49, с. 73-76 та ін.], в т. ч. учнів загальноосвітніх шкіл [28, с. 103-109 та ін.], обумовлена тим, що останнім часом помітно зросла кількість випадків обговорення в засобах масової інформації фактів практично позанормативності поведінки окремих учнів [6; 35; 39; 44 та ін.], коли некомпетентні так звані експерти МОН України, наприклад, фахівець із соціально-правового захисту дітей Олексій Лазаренко, навіть цинічно ставили питання про необхідність розформування вчительського складу однієї зі шкіл м. Дніпра, який, нібито не може вирішити дане завдання щодо так званого «вундеркінда» [6], а фактично типового представника учнів із яскраво вираженою позанормативною поведінкою, навчання яких повинне здійснюватися не в звичайній, а в спеціалізованій для вирішення такого завдання школі чи в іншому дитячому навчальному закладі [40; 41 та ін.], а за наявності підстав (що дуже часто вуалюється вельми некомпетентною кваліфікацією наслідків позанормативної поведінки дитини і практично знаходиться в межах кримінального правопорушення) у виховно-трудових установах, тобто в місцях позбавлення волі [27, с. 49-50; 28, с. 103].

У зв'язку з цим О. Лазаренко та інші аналогічної низької професійної кваліфікації фахівці (**і саме із соціально-правового**

захисту дитини) досить категорично, але дуже юридично некомпетентно стверджують про відсутність в українському законодавстві правових підстав для виключення учня із чітко вираженими ознаками позанормативної поведінки зі звичайної загальноосвітньої школи у зв'язку із встановленням наявності лише факту позанормативності його поведінки [6 и др.].

Фото 3. Професор О. А. Кириченко в процесі викладу основних положень доповіді «Нова доктрина сутності і розмежування насильства і державного примусу в контексті протидії позанормативній і віктимній поведінці учнів» в процесі круглого столу на тему «Можливості розвитку правового статусу учнівської молоді» 7.12.2017 р. за участю учнів 9-11 класів Миколаївського муніципального колегіуму імені В. Д. Чайки з нагоди п'ятдесятиріччя Міжнародних пактів про права людини.

Перш ніж робити такого роду заяви в засобах масової інформації, називаючись експертом МОН України, треба було б такого рівня експертам-непрофесіоналам ознайомитися зі змістом хоча б наступних норм Конституції України.

Згідно вимог ч. 3 ст. 8 Основного закону, норми Конституції України є нормами прямої дії [34]. А значить для вирішення будь-якого питання не тільки можна, а й необхідно звертатися безпосередньо до норм Основного закону, особливо, якщо відсутня пряма відповідь в поточному законодавстві [22, с. 3; 27, с. 50; 28, с. 104].

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 53 Конституції України, повна загальна середня освіту є обов'язковою [34].

Отже, держава зобов'язана забезпечити отримання кожним українським співвітчизником шкільної освіти на основі стандартів

даної освіти, коли, відповідно до положень інноваційної доктрини безкоштовної і доступної одинадцятирівневої освіти, шкільний освітньо-кваліфікаційний рівень, причому як звичайного (для дітей з нормативною поведінкою, здібностями і здоров'ям), так і полегшеного (для дітей із психічними чи розумовими обмеженнями), особливого (для дітей, які мають такі фізичні обмеження : глухонімі, сліпі, інваліди кінцівок, пересування і т. п., які обумовлюють необхідність створення особливих умов для отримання шкільної та інших рівнів освіти і подальшої їх практичної діяльності) і пенітенціарного (для дітей, які перебувають в місцях позбавлення чи іншого обмеження свободи) порядку його отримання, повинен забезпечити отримання кожним учнем таких базисних компетентностей, як :

а) некваліфікована робоча компетентність, яка складається з базисної та детальної доктринальної, прикладної та аналітичної компетенції і повинна забезпечити найбільш ефективне, раціональне та якісне виконання будь-якої некваліфікованої робочої діяльності із виробництва матеріальних благ і послуг;

б) загальнолюдська освітня компетентність, завдяки якій особа повинна володіти такою сукупністю базисних і детальних доктринальних, прикладних та аналітичних компетенцій, що на мінімальному рівні визначають освіченість населення як певної держави, так, в кінці кінців, і світу в цілому;

в) потенційна освітня компетентність, яка має аналогічний перелік компетенцій і покликана дозволити кожному, хто має відповідні здібності і бажання, продовжити освіту за наступними ОКР [29, с. 72 та ін.].

Нагадаємо в котрий раз, що згідно з ч. 2 ст. 3 Конституції України, утвердження і забезпечення прав і свобод громадян є головним обов'язком держави [34].

Значить, держава покликана забезпечити отримання кожним українським співвітчизником шкільної освіти із набуттям належних вказаних компетентностей кожним з них, а не одним з них, за рахунок порушення даного обов'язку щодо інших учнів, а також в будь-якому із вказаних вище порядків отримання шкільного освітньо-кваліфікаційного рівня, тобто звичайного, полегшеного, особливого і пенітенціарного [29, с. 72-73 та ін.].

Відповідно до вимог ст. 23 Конституції України, кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших громадян [34], що в даному випадку лише підтверджується вказаний вище обов'язок держави

забезпечити отримання кожним учнем належних компетентностей [22, с.4 ; 27, с. 51; 28, с. 104].

Звичайна школа розрахована на учнів із нормативною поведінкою, здоров'ям і здібностями, а учні із позанормативною поведінкою, здібностями і здоров'ям в залежності від причини позанормативності повинні набувати такі компетентності в спеціальних навчальних закладах, коли в звичайній школі вони ні самі не можуть набути такі компетентності, ні всім іншим учням такої школи не дають можливості отримати належні компетентності [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 104].

Тому, як тільки встановлюється факт позанормативності поведінки певного учня, він повинен бути негайно виключений зі звичайної школи на підставі вже цитованих вимог ч. 2 ст. 3 і ст. 23 Конституції України [34], незалежно від того, чи є в конкретному випадку можливість направити такого учня проходити шкільний ОКР в спеціалізований навчальний заклад чи ні. Останнє є вже спільної проблемою цього учня і держави, що в будь-якому випадку не повинно порушувати освітній правовий статус усіх інших учнів звичайної школи. Якщо держава не в змозі забезпечити належні спеціальні умови навчання такого учня, то постраждає один тільки цей учень, а якщо такий учень буде перебувати далі у звичайній школі - це призведе, принаймні, до зриву процесу набуття належних шкільних освітніх компетентностей багатьма іншими учнями звичайної школи [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 104-105].

Не кажучи вже про те, що прояв позанормативності поведінки певної особи практично в більшості випадків означає і вчинення кримінального правопорушення. І такі факти залишаються фактично безкарними в силу некомпетентності інших осіб - вже горе-юристів, які, маючи диплом про юридичну освіту, так і не змогли отримати власне юридичну освіту і в силу цього некомпетентно вважають, що малолітні взагалі не несуть антикримінальної відповідальності [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 105].

Однак це далеко не так. Згідно інноваційних доктрин ступеневої сутнісного видового поділу правопорушень та юридичної відповідальності, антикримінальна і будь-який інший вид юридичної відповідальності настає у разі вчинення будь-якого різновиду кримінального правопорушення (що заподіює правовому статусу того чи іншого соціосуб'єкта істотні і більші збитки : шкоду - фізичну та/чи матеріальну та/або первинний моральну шкоду і вторинний моральну шкоду; упущену вигоду) та іншого правопорушення, тобто

адміністративного, дисциплінарного, де-факто майново-договірного або де-юре майново-договірного правопорушення (що заподіює правовому статусу того чи іншого соціосуб'єкта менш, ніж істотні збитки) [24, с. 89-92; 30, с. 133-142, 176-196 та ін.]. Наприклад, за вчинення кожного із різновидів кримінального правопорушення, зокрема, злочину (кримінального правопорушення, що має всі ознаки та елементи складу такого правопорушення), паразлочину (кримінального правопорушення, що вчинене особою, яка не досягла віку призначення покарання), квазізлочину (кримінального правопорушення, вчиненого неосудною або обмежено осудною особою), квазіпаразлочину (кримінального правопорушення, склад якого не передбачений певною нормою Особливої частини КК України), паранещасного випадку (кримінального правопорушення, вчиненого фізичною особою за відсутності її вини) і нещасного випадку (кримінального правопорушення, вчиненого діяннями сил природи, в т. ч. хижих тварин, діяння яких не опосередковані діяннями людини) [24, с. 89-91; 30, с. 133-142 та ін.] в будь-якому випадку настає супутня і відновна антикримінальна відповідальність, а за вчинення злочину, паразлочину і квазізлочину й карально-виховна антикримінальна відповідальність у вигляді відповідно покарань, парапокарань (заходів виховного характеру відносно немовлят, дошкільнят і малолітніх, і примусових заходів виховного характеру у відношенні підлітків та інших осіб, які не досягли віку призначення покарань[93]) і квазіпокарань (примусових заходів медичного характеру) [24, с. 89-91; 30, с. 133-142, 176-196 та ін.].

Необхідність же з'ясування сутності і співвідношення насильства в сім'ї або колективі, з одного боку, і прямого або делегованого сім'ї або колективу державного примусу, з іншого боку, в контексті подолання позанормативної (девіантної) чи віктимної поведінки певних осіб обумовлена тим, що останнім часом особлива увага приділяється такій проблеми, як насильство тільки в родині. У зв'язку із розробленою О. А. Кириченком, Ю.О.Ланцедовою та О. С. Тунтулою і викладеною у низці попередніх публікацій [24, с. 20-34; 26, с. 30-35; 27, с. 49-56; 49, с. 73-76 та ін.] положень нової доктрини правового статусу соціосуб'єктів, остання версія якої представлена в попередній лекції

[93] У даному випадку вказаний існуюче законодавче розуміння такого роду карально-виховних заходів антикримінальної відповідальності, що в одній із останніх публікацій авторів вже виправлено на більш обгрунтований підхід з відмови поділу такого роду заходів на примусові та непримусові. І перші, і другі за суттю є примусовими і тому більш правильно їх іменувати однаково як примусові заходи виховного характеру [30, с. 138].

дійсного спецкурсу (див. питання 7 лекції 1), стає очевидною приналежність до рівня найчастіше наукової схоластики всіх так званих юридичних та інших наукових досліджень насильства в сім'ї, наприклад, А. Б. Благої [2], О. В. Бойко [3], Г. О. Горбової [7] та ін., що, в свою чергу, зумовило необхідність розробки О. А. Кириченком, Ю. О. Ланцедовою та О. С. Тунтулою чергової **інноваційної доктрини сутності і розмежування насилля та прямого чи делегованого державного примусу в контексті подолання позанормативної (девіантної) і віктимної поведінки осіб** [22, с. 3-9; 27, с. 49-56; 28, с. 103-109; 49, с. 73-76 та ін.].

Ґрунтуючись на положеннях останніх дисертацій з проблем насильства в сім'ї, зокрема, докторської дисертації А. Б. Благої на тему «Насильство в сім'ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання» [2], треба, перш за все, звернути увагу на вказані в цій дисертації такі типові ознаки насильства в сім'ї : 1) це умисне протиправне діяння; 2) проявляється у формі дії або бездіяльності; 3) має дискримінаційний характер; 4) вчиняється щодо певного кола осіб – членів сім'ї чи осіб, з якими існували або існують сімейні відносини; 5) супроводжується використанням наявної переваги з боку кривдника; 6) скоюється шляхом нав'язування своєї волі всупереч або поза волею потерпілого; 7) може охоплюватись, але не обмежується такими видами, як фізичне, психологічне, сексуальне, економічне насильство [2].

Викладені так звані «типові ознаки насильства в сім'ї», як видається, не виходять за межі принципово загальновідомих положень, а різновиди такого насильства і багато інших положень цієї ж докторської дисертації не виходять за межі положень значно раніше захищеної кандидатської дисертації по соціології О. В. Бойка, який, наприклад, також розмежовував фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство в сім'ї та ін. [3].

Більш того, у вказаних та інших дисертаціях з даної проблеми [7 та ін.] фактично відсутні ключові моменти дійсного наукового дослідження даної проблеми, коли насильство в сім'ї треба розглядати в контексті, по-перше, насильства в колективі (учнів; трудового колективу; товаришів по службі військового та іншого воєнізованого обов'язку; осіб, які відбувають позбавлення волі, та ін.) і державі (від компетентних державних органів, інших державних органів, від інших фізичних осіб та ін.). Адже всі вказані сфери прояву насильства тісно взаємопов'язані і не можуть розглядатися відокремлено [27, с. 53; 28, с. 106; 49, с. 73].

По-друге, дуже важливо розмежувати насильство всіх вказаних сфер прояву, з одного боку, а також прямий чи делегований сім'ї або колективу державний примус, з іншого боку [27, с. 53; 28, с. 106; 49, с. 73].

У такому аспекті варто було б спочатку визначити поняття позанормативної поведінки особи (виходу поведінкових актів певної особи за межі норми, яка встановлюється шляхом спеціальних наукових досліджень з урахуванням загальнолюдських цінностей і принципів справедливості та гуманності) і сутність трьох базисних причин позанормативності (девіантності) поведінки :

1. Психічні, фізичні та психофізичні вади (генетично обумовлені, придбані).

2. Недоліки виховання.

3. Несприятливий вплив колективу або іншого позасімейного оточення [22, с. 7; 27, с. 53; 28, с. 106; 49, с. 74].

Дані базисні причини, зрозуміло, можуть і поєднуватися між собою. Наявність позанормативності (девіантності) поведінки особи обумовлює необхідність і правомірність застосування до нього як прямого, так і делегованого державного примусу. Адже право застосування державного примусу може бути делеговане членам сім'ї та/чи колективу в контексті виховання дітей та інших сімейних або внутрішньоорганізаційних взаємовідношень [22, с. 7; 27, с. 53-54; 28, с. 106; 49, с. 74].

У той же час як **прямий, так і делегований державний примус має володіти такими базисними властивостями**, як бути :

1. **Необхідним,** що визначається встановлення самого факту позанормативності (девіантності) та/чи віктимності поведінки особи, але обов'язково, яке порушує чи може порушити правовий статус інших соціосуб'єктів або завдати шкоди самому собі. Тобто не кожна позанормативність (девіантність) та/чи віктимність поведінки особи обумовлює необхідність застосування державного примусу, а лише такий її рівень, що вже порушує або може порушити правовий статус інших соціосуб'єктів або завдати шкоди самому собі.

2**. Достатнім**, тобто бути застосованим в такій мірі, якої досить, щоб позанормативність (девіантність) та/чи віктимність поведінки особи привести до норми і в будь-якому випадку зупинити несприятливий її вплив на себе або правовий статус інших соціосуб'єктів.

3. **Гуманним,** тобто забезпечувати досягнення вказаних цілей із мінімально можливим заподіянням страждань та інших несприятливих

наслідків для особи, що проявляє позанормативну (девіантну) та/чи віктимну поведінку [22, с. 7; 27, с. 54; 28, с. 106; 49, с. 74].

4. **При необхідності в межах дії обставин, що виключають антисоциальность діяння та/чи вину особи та/або пом'якшують її**.[94]

В останньому випадку маються на увазі обставини, що виключають суспільну небезпечність чи шкідливість діяння, яке формально таку небезпеку або шкідливість несе і позанормативна (девіантна) та/чи віктимна поведінка особи. Дані обставини, за цілком обґрунтованою пропозицією А. К. Виноградова та А. А. Виноградової, повинні набути загальноправову сутність та іменуватися як обставини, що виключають антисоциальность діяння[95] або винність особи чи пом'якшують її,[96] що більш детально розглядається при викладі редакції статті XII до Конституційного кодексу України або будь-якої іншої країни світу у частині загальноправових обставин, що виключають антисоціальність діяння, а також що виключають, пом'якшують чи обтяжують вину переслідуваної особи (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

З урахуванням викладеного **під насильством (в сім'ї, колективі, державі)** *треба розуміти лише такі несприятливі наслідки для особи, що не тільки не мають на меті привести в норму або в крайньому випадку призупинити позанормативне (девіантне) та/чи віктимне*

---

[94] У попередніх авторських публікаціях дана властивість стосувалося обставин, що виключають тільки антисоциальность діяння [49, с. 74 та ін.], що було недостатньо повним відображенням цієї властивості в контексті дії такого роду обставин, сутність і найбільш повний перелік яких пропонується в редакції статті XII Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої держави світу (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

[95] Коли діяння втрачають свою антисоциальность і перетворюються в правомірні суспільно корисні діяння за наявності таких обставин, як заподіяння збитків (шкоди і упущеної вигоди) при (внаслідок): 1) конкуренції норм права; 2) короткочасної конкуренції правових статусів різних соціосуб'єктів; 3) необхідної оборони; 4) крайньої необхідності; 5) виправданого ризику; 6) затримання особи, яка вчинила правопорушення; 7) психічного або фізичного впливу; 8) виконання законного наказу чи розпорядження; 9) здійснення спеціального завдання із попередження, виявлення, припинення і розкриття організованої групи правопорушників (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

[96] Серед яких після визначення сутності прямого і непрямого умислу, деліктної самовпевненості і недбалості, повинні бути викладені поняття: 1) паранещасного випадку (при заподіянні діянням істотних і більших збитків) або параказуса (в разі заподіяння діянням менш, ніж істотних, збитків); 2) неосудності; 3) обмеженої осудності; 4) юридичної і фактичної помилки; 5) уявної обставини, що виключає антисоциальность діяння (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

діяння особи, яке вже порушує або лише може порушити правовий статус іншого соціосуб'єкта (іншої фізичної особи, юридичної особи, держави, міждержавної установи) або вже заподіює чи тільки може заподіяти шкоду самому собі, але і не є в контексті досягнення такої мети необхідними та/чи достатніми та/або гуманними та/чи не здійснюються за наявності обставин, що виключають антисоциальность діяння та/чи вину особи чи пом'якшують її у частині здійснення такого роду несприятливих наслідків.[97]

Викладене дає підстави зробити висновок про те, що позанормативна (девіантна) поведінка особи тісно пов'язана із віктимної поведінкою даної чи іншої особи. Зміст та ступінь прояву віктимної поведінки особи провокує й відповідний вид насильства. Наприклад, основою віктимної поведінки особи, що провокує сексуальне насильство, можуть стати такі прояви поведінки або зовнішнього вигляду потерпілої чи потерпілого :

1. Проституція.
2. Нерозбірливі сексуальні зв'язки.
3. Психічне захворювання: шизофренія, олігофренія та ін., що утворює в своїй основі безпорадний стан потерпілої чи потерпілого.
4. Сексуальне шахрайство та ін. [22, с. 9; 27, с. 54-55; 28, с. 106-107; 49, с. 74].

Запропонована інноваційна доктрина сутності і розмежування насильства в сім'ї, колективі і державі, з одного боку, від прямого і делегованого сім'ї або колективу державного примусу, з іншого боку, в контексті подолання позанормативної (девіантної) або віктимної поведінки особи не претендує на остаточність рішення даної проблеми і створює лише належну доктринальну та прикладну основу для розробки в процесі широкої коректної наукової дискусії загальноприйнятого варіанта вирішення проблеми подолання як насильства в сім'ї або колективі та/або державі, так і позанормативної (девіантної) або віктимної поведінки певних осіб [27, с. 55-56; 28, с. 106].

Питання та завдання для самоконтролю :

[97] Запропоноване авторами в попередніх публікаціях [22, с. 8; 27, с. 54; 28, с. 106; 49, с. 74] визначення насилля в сім'ї, трудовому колективі або державі було аналогічним. Відмінність стосується лише уточнення позанормативної поведінки девіантною, а також додавання обставин, що виключають антисоциальность діяння, ще й обставинами, що виключають вину особи, яка застосовує державний примус в частині здійснення такого роду несприятливих наслідків.

Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Правовий статус та можливості суб'єктів подолання господарських кримінальних та інших правопорушень»

1. Викладіть сутність базисних наукових завдань власно юриспруденції.

2. Розкрийте сутність кожного із базисних об'єктів юриспруденції.

3. Назвіть базисні напрямки юридичної діяльності.

4. Яким чином деталізується правотворчий напрям юридичної діяльності?

5. Викладіть видовий поділ законотворчості залежно від коаліційної кількості народних депутатів.

6. У чому полягає сутність новітньої доктрини державних органів за сутністю повноважень з правотворчості?

7. Викладіть ієрархію реалізації безпосередньої демоскратії (безпосередньої влади).

8. Розкрийте сутність ієрархії реалізації представницької демоскратії (вторинної влади).

9. Викладіть ієрархію реалізації делегованої демоскратії (третинної влади).

10. У чому полягає сутність новітньої доктрини механізму зміни та скасування рішень суб'єктів владних повноважень?

11. Розкрийте сутність теоретичної моделі політичних режимів держави.

12. У чому полягає сутність теоретичної моделі політичних режимів держави?

13. Викладіть сутність новітньої доктрини позбавлення права обирати чи бути обраним або голосування на референдумі.

14. Перерахуйте стадії подолання кримінальних правопорушень.

15. Розкрийте сутність новітньої доктрини функцій антиделіктних органів.

16. Викладіть сутність новітньої доктрини визначення поняття антиделіктної діяльності.

17. У проведенні яких практичних дій з протидії правопорушенням проявляється сутність криміналістичної та ордистичної діяльності?

18. Викладіть основні положення новітньої доктрини сутності суду як антиделіктного органу та третьої антиделіктної гілки державної влади.

19. У чому полягає сутність новітньої доктрини системи стримувань і противаг гілок державної влади?

20. У чому полягає сутність професійності, достатності та збалансованості повноважень поліцейського чи іншого антиделіктолога.

21. Розкрийте сутність кожної з властивостей прямого та делегованого державного примусу із подолання позанормативної (девіантної) та/чи віктимної поведінки певної особи.

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання :

Осмислити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 будь-яких інших традиційних положень, що відповідають питанням лекції. З них обрати той варіант, який студент вважає найбільш обґрунтований. Стисло вказати на переваги даного варіанту та на відповідні недоліки інших традиційних варіантів вирішення цієї ж проблеми.

Лекция № 2
ИННОВАЦИОННОЕ ПОНИМАНИЕ МЕХАНИЗМА ПЕРЕДАЧИ ВЛАСТИ ОТ ИЗБИРАТЕЛЕЙ К СУБЪЕКТАМ ВЛАСТНЫХ ПОЛНОМОЧИЙ И СВОЙСТВ ЭТИХ ПОЛНОМОЧИЙ В КОНТЕКСТЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ КРИМИНАЛЬНЫХ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

В процессе лекции рассматриваются следующие вопросы :

1. Инновационное понимание базисных задач и объектов юриспруденции и направлений юридической деятельности.
2. Новейшая доктрина механизма передачи власти от избирателей к субъектам властных полномочий и изменения и отмены их правовых актов и решений.
3. Инновационное понимание сущности, детальных функций и перечня антиделиктных органов.
4. Новейшая доктрина презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий антиделиктолога в контексте преодоления криминальных и иных правонарушений.
5. Инновационное понимание сущности и разграничения насилия в семье, коллективе или государстве от прямого либо делегированного государственного принуждения в контексте преодоления вненормативного (девиантного) и/или виктимного поведения лица.

Вопрос 1. Инновационное понимание базисных задач и объектов юриспруденции и направлений юридической деятельности

Целенаправленное исследование представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира сущности базисным задач и объектов юриспруденции и базисных направлений юридической деятельности берет начало с 2001 г. в контексте формирования предмета всех юридических наук, когда в одной из первых

публикаций указывалось : «Если подвергнуть анализу предмет исследования отдельно взятых юридических наук, то можно сделать вывод, что предметом юридических наук в целом более обоснованно считать разработку правовой регламентации различных сторон общественной жизни, а также методики, нормативной процедуры и иных необходимых условий рационального и эффективного осуществления такой регламентации, проведения борьбы с любыми правонарушениями и разрешения правовых споров и деликтов» [8, с. 218].

И очень скоро каждая из указанных базисных категорий юриспруденции - базисные задачи и объекты юриспруденции и базисные направления юридической деятельности, получив уже достаточно стройного вида соответствующей новой доктрины юриспруденции, которые стали подвергаться весьма широкой научной апробации, в т. ч. и на разного рода веб-сайтах [9; 10, 11; 12; 13, с. 2, 4-7; 14, с. 3-4, 6-7; 15, с. 2, 4-6; 32, с. 9-13; 33, с. 4-5 и др.], А одну из последних вариаций предложенного А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулой **инновационного понимания сущности и видового деления базисных задач юриспруденции** [16, с. 30; 17; 23, с. 113-114; 24, с. 48] целесообразно представить в таком усовершенствованном виде :

1. **Базисная межнаучная задача юриспруденции**, сущность которой заключается в том, чтобы разработать и реализовать наиболее эффективный (с лучшими результатами), рациональный (с наименьшими затратами) и качественный (при отсутствии противоречий или коллизий между нормами права, пробелов в правовом регулировании и иных недостатков) категориальный аппарат философии, истории, социологии, политологии и иных отраслей общественного и гуманитарного знания о способах управления волей социосубъектов и иных связанных с ними базисных категориях юриспруденции.[98]

2. **Базисные научные задачи собственно юриспруденции**, сущность которых состоит в том, чтобы :

[98] В ранее опубликованных вариациях данной новой доктрины среди отраслей общественного и гуманитарного знания указывалось еще и государственное управление [16, с. 29-30; 17; 23, с. 113; 24, с. 47], которое в этих же публикациях предлагалось перевести в лоно юриспруденции в виде государственно-правового управления. Именно в силу этих причин указывать собственно государственное управление среди отраслей общественного и гуманитарного знания уже выглядит неуместным.

2.1. Разработать и реализовать наиболее эффективное, рациональное и качественное правовое регулирование необходимых сторон общественной жизни, т. е. право.

2.2. Разработать и применить наиболее эффективные, рациональные и качественные средства преодоления нарушений указанного правового регулирования (средств преодоления правонарушений).

2.3. Проведение в целях выполнения указанных базисных задач юриспруденции соответствующих научных исследований.

2.4. Вузовская подготовка и переподготовка юристов, т. е. специалистов, которые призваны выполнять перечисленные базисные задачи юриспруденции.

2.5. Установление наличия обстоятельств, характера и последовательности выполнения базисных задач юриспруденции и иных базисных категорий данной науки в прошлом.

Необходимость и сущность указанной базисной межнаучной задачи юриспруденции заключается в том, что данная общественная наука (когда она достигнет состояния отрасли собственно научного знания, основу для чего и создают предложенные в данной и иных лекциях инновационные доктрины и концепции юриспруденции научной школы профессора Аланкира) призвана аналогично категориальному аппарату математики для естественных и технических наук создать такой категориальный аппарат о способах непосредственного и дистанционного управления волей социосубъектов (а именно в этом и заключает базисная задача каждой из общественных и гуманитарных наук) и иные тесно связанные с ними базисные категории юриспруденции, которые не позволяли бы определенному социосубъекту по своему эгокорпоративному или непрофессиональному усмотрению интерпретировать те или иные положения той или иной отрасли общественного знания [16, с. 30-31; 17; 23, с. 14; 24, с. 48].

Исходя из изложенных базисных задач собственно юриспруденции, А. А. Кириченко предложил и **инновационное понимание базисных объектов юриспруденции**, сущность которой заключается в существовании следующего деления такого рода объектов :

1. Право.

2. Средства преодоления правонарушений [16, с. 46; 17; 23, с. 114; 24, с. 48].

Государство и ряд иных традиционных объектов юриспруденции, к примеру, различные стороны личности (психика, социальный или политический статус и др.), также являются объектами юриспруденции, однако в качестве не базисных, а иных, которые могут представлять тот или иной аспект общественных отношений, урегулированных правом (правоотношений) и осуществляемых человеком [16, с. 46; 17; 23, с. 114; 24, с. 48].

Отсюда вытекает необходимость принципиального совершенствования сущности, задач и иных основ многих существующих юридических наук, основанных только на одном из объектов – на праве. Например, философия права, которая уже призвана трансформироваться в философию юриспруденции по разработке и реализации соответствующей философской основы для выполнения обоих базисных [16, с. 30; 17; 23, с. 113-114; 24, с. 48] целесообразно научных задач собственно юриспруденции - разработать и реализовать наиболее эффективное, рациональное и качественное правовое регулирование необходимых сторон общественной жизни, а также разработать и применить наиболее эффективные, рациональные и качественные средства преодоления правонарушений [16, с. 46; 17; 23, с. 114; 24, с. 48-49].

Аналогичным образом должна быть усовершенствована и политология права в направлении политологии юриспруденции, социология права - социологии юриспруденции, теория государства и права - на теорологию юриспруденции и политологию юриспруденции и др., а существующий до сих пор базисный отечественный научно-исследовательский институт юриспруденции «Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины» следует переименовать в Национальную научно-исследовательскую академию юриспруденции [16, с. 46; 17; 23, с. 115; 24, с. 49].

Основываясь на изложенных положениях, А. А. Кириченко предложил **инновационное понимание базисных направлений юридической деятельности, которыми фактически являются лишь** :

1. Разработка, изменение и отмена правовых актов, т. е. правотворчество, которая, в свою очередь, делится на законотворчество и подзаконотворчество.

2. Реализация разработанного правового регулирования и принятие, изменение и отмена на его основе индивидуальных правовых актов (правоприменения).

3. Разработка и применение средств преодоления правонарушений и осуществления иной связанной с этим деятельности (антиделиктология).

4. Осуществление в целях наиболее эффективного, рационального и качественного проведения каждого из названных базисных направлений юридической деятельности научных исследований (юриднаукотворчество).

5. Подготовка и переподготовка юристов, т. е. специалистов, основной задачей которых является осуществление того или иного базисного и иного направления юридической деятельности (юридобразование) [16, с. 46; 18; 23, с. 115; 24, с. 49].

Развивая указанное инновационное понимание, Т. А. Коросташова предлагает **правотворчество детализировать** следующим образом :

1. **Законотворческое направление**, т. е. принятие, развитие, признание утратившими силу и толкование (далее - издание и сопровождение), законов :

1.1. Конституционное направление :

1.1.1. Базисноконституционное направление, т. е. издание и сопровождение Конституции Украины в целом или ее отдельного положения.

1.1.2. Параконституционное направление т. е. издание и сопровождение «конституционных законов» в целях разъяснения или детализации отдельных положений самой Конституции Украины [16, с. 46; 18; 23, с. 115; 24, с. 49].

1.2. Текущее законотворческое направление :

1.2.1. Первоначальное законотворческое направление, т. е. издание и сопровождение законов определенного направления или сферы применения.

1.2.2. Кодификация [16, с. 46-47; 18; 23, с. 115; 48, с. 10-11].

2. Подзаконотворческое направление, т. е. издание и сопровождение подзаконных правовых актов, которое, в свою очередь, делится на :

2.1. Базисное подзаконотворческое направление, т. е. издание и сопровождение правовых актов, действие которых распространяется на всех граждан и на всю территорию государства - постановления Верховной Рады Украины, указы Президента Украины, постановления и распоряжения Кабинета Министров Украины и др. [16, с. 47; 18; 23, с. 115; 24, с. 50].

2.2. Корпоративное подзаконотворческое направление, т. е. издание и сопровождение правовых актов, действующих в пределах

определенного министерства, ведомства или любой иной корпоративной государственной или негосударственной институции.

2.3. Локальное подзаконотворческое направление, т. е. издание и сопровождение правовых актов организации работы определенного юридического лица, что присуще как высшим государственным институтам - Верховной Раде Украины, Кабинету Министров Украины, Офису Президента Украины, Верховному суду Украины и т. д., так и низовым юридическим лицам [16, с. 47-48; 18; 23, с. 116; 24, с. 50].

В свою очередь, **инновационное понимание сущности законотворчества в зависимости от коалиционного количества народных депутатов** Т. А. Коросташова преподносит посредством следующего ее видового деления :

1. Квалифицированное законотворчество, когда возможно в соответствии с ч. 6 ст. 111 Конституции Украины [34] принятие парламентом решения не менее чем тремя четвертями от конституционного состава парламента о смещении Президента Украины с поста в порядке импичмента.

2. Полное законотворчество, обеспечивающее принятие всех иных решений, в т.ч. не менее чем двумя третями от конституционного состава парламента по изменению Конституции Украины, преодолению согласно ч. 4 ст. 94 Конституции Украины [34] вето Президента Украины, по обвинению согласно ч. 5 ст. 111 Конституции Украины [34] Президента Украины в государственной измене или в совершении иного преступления [16, с. 48; 18; 23, с. 116].

3. Частичное законотворчество, когда решение реально принимаются не менее половиной депутатов от конституционного состава парламента как государственного органа представительского волеизъявления.

4. Застопоренное законотворчество, если реальное коалиционное количество депутатов составляет менее половины конституционного состава парламента [16, с. 48; 18; 23, с. 116; 24, с. 50].

Изложенный инновационный подход позволил А. А. Кириченко предложить следующее **инновационное понимание законодательного органа**, в качестве которого следует рассматривать только собственно избирателей соответствующего государства, которые посредством местного или общегосударственного референдума либо выборы фактически принимают только однозначные и обязательные (а не консультативные или совещательные) решения [16, с. 48; 18; 23, с. 116; 24, с. 50-51].

Таковыми не должны выступать правовые акты. Ведь весьма затруднительно сформировать однозначное отношение к сложному правовому акту, который может содержать как приемлемые, так и неприемлемые положения[99] [16, с. 48; 18; 23, с. 117; 24, с. 51].

В связи с изложенным неуместно и откровенно юридически непрофессионально вводить еще и термин «плебисцит», чтобы разграничить его с референдумом, когда путем последнего принимаются обязательные для субъектов властных полномочий решения, а через плебисцит - якобы, только консультативные [16 с. 169, 935; 18; 23, с. 117; 24, с. 51].

Парламенты государств фактически являются лишь правотворческими органами, которые разрабатывают, принимают, изменяют и отменяют не только законы, но и подзаконные правовые акты. Например, Верховная Рада Украины, согласно ст. 91 Конституции Украины, принимает законы, постановления и иные акты [34], каковыми являются обращения, декларации и др., что, кроме законов, является уже подзаконными правовыми актами и противоречит ст. 75 Конституции Украины, в соответствии с которой, «Единственным органом законодательной власти в Украине является парламент - Верховная Рада Украины» [34].

Если это так, то парламент следует лишить полномочий по осуществлению базисного и корпоративного подзаконотворчества, оставив лишь то с подзаконотворчества, чего его, как и каждое юридическое лицо, лишить нельзя - осуществлять локальное подзаконотворчество, связанное только с организацией и проведением деятельности парламента как определенного юридического лица.

Исходя из изложенного, парламент любого государства не может быть законодательным и фактически является единственным в стране правотворческим органом, тогда как все иные государственные органы и должностные лица : Президент Украины, Премьер-министр Украины, Кабинет Министров Украины, министры, и заканчивая руководителем любого низового юридического лица, являются уже субъектами базисной, корпоративной и/или локальной подзаконотворческой деятельности [16, с. 49; 18; 23, с. 118; 24, с. 51].

---

[99] В силу изложенного выглядит чистейшей фикцией принятие посредством общегосударственного референдума, например, Основных законов государства, что, в частности, имело место при принятии таким образом Конституций Республики Армения [58], Кыргызской Республики [63], Литовской Республики [65], Российской Федерации [67] и др.

Отсюда, может быть предложено следующее **инновационное понимание государственных органов по сущности реализации полномочий по правотворчеству** :

1. Правотворческие органы - должен быть только парламент.

2. Законотворческие органы - только избиратели государства или его определенной административно-территориальной единицы соответственно на общегосударственном и местном референдуме и выборах.

3. Подзаконнотворческие органы - все остальные государственные органы и субъекты властных полномочий [16, с. 41; 18; 23, с. 118; 24, с. 51].

Вопрос 2. Новейшая доктрина механизма передачи власти от избирателей к субъектам властных полномочий и изменения и отмены их правовых актов и решений

Наиболее всесторонне механизм передачи власти от избирателей государства или его отдельных регионов к органам государства и субъектам властных полномочий (когда акцент внимания на власти народа является лишним и фактически вводит в бесплодную дискуссию о том, являются ли избиратели определенного региона представителем народа государства в целом) может представить следующий один из последних вариантов разработанной А. А. Кириченко **инновационной доктрины механизма передачи власти от избирателей государства в целом или ее отдельных административно-территориальных единиц (АТЕ) к субъектам властных полномочий,** которая в развитии может быть представлена в такой редакции :

1. **Непосредственная демократия** (непосредственная власть избирателей) :

1.1. Общегосударственная непосредственная демократия (общегосударственная первичная власть избирателей) :

1.1.1. Общегосударственный референдум.

1.1.2. Общегосударственные выборы.

1.2. Региональная непосредственная демократия (региональная первичная власть избирателей) :

1.2.1. Региональный референдум.

1.2.2. Региональные выборы [16, с. 167; 18; 23, с. 225; 24, с. 52; 48, с. 57-58].

1.3. Локальная непосредственная демократия (общее собрание коллектива юридического лица с принятием решения посредством тайного голосования и др.) [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52; 48, с. 58].

Иные формы народного волеизъявления не носят демократического характера. Они не являются всеобъемлющими и/либо не могут обеспечить тайну волеизъявления (значит, и гарантии свободы такого волеизъявления) : митинги, шествия, вече, экзит-полы, регистрация на сайтах, подача заявлений, общее собрание коллектива юридического лица с открытым голосованием и др. [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52; 48, с. 58].

В данном случае имеют место **формы реализации демократии по исключительно демонстрации позиции их участников и** за пределами признаков деяний, предусмотренных ст. 109, 293, 294, 295, 296 и др. УК Украины [36], должны быть реализованы вдали от органов власти и/либо без длительного и/или иного существенного нарушения обычного режима функционирования территорий и иных мест общего пользования.

2. **Представительная демократия (вторичная власть) :**

2.1. **Полипредставительская демократия (поливторичная власть, т.е. избираемые коллективные органы власти) :**

2.1.1. Общегосударственная полипредставительская демократия (общегосударственная поливторичная власть - парламента) :

2.1.1.1. Первый уровень (парламент в целом).

2.1.1.2. Второй уровень (президиум парламента, вторая палата парламента) [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52; 48, с. 58].

2.1.2. Региональная полипредставительская демократия (региональная поливторичная власть) :

2.1.2.1. Первый уровень (сессия местных советов, законодательного собрания, представительской администрации и др.) [16, с. 167; 18; 23, с. 226; 24, с. 52-53; 48, с. 58].

2.1.2.2. Второй уровень (исполком, президиум, иное постоянное представительство местных советов, законодательного собрания, представительской администрации и др.).

2.1.3. Локальная полипредставительская демократия :

2.1.3.1. Первый уровень (собрание представителей коллектива юридического лица).

2.1.3.2. Второй уровень (президиум, иное постоянное представительство общего собрания или собрания представителей юридического лица).

2.2. **Монопредставительская демократия (моновторичная власть, т. е. избираемые единоличные органы власти)** :

2.2.1. Общегосударственная монопредставительская демократия или общегосударственная моновторичная власть (президент, премьер-министр или иное высшее должностное лицо государства, избираемое всеми избирателями страны).

2.2.2. Региональная монопредставительская демократия или региональная моновторичная власть (губернатор, глава региона, иной выборный высший руководитель региона).

2.2.3. Локальная монопредставительская демократия или локальная моновторичная власть (выборный руководитель юридического лица).

3. **Делегированная демократия (третичная власть) :**

3.1. Общегосударственная делегированная демократия (общегосударственная третичная власть) :

3.1.1. Правительство [18; 23, с. 226; 24, с. 53; 48, с. 58].

3.1.2. Премьер-министр.

3.1.3. Руководители министерств, ведомств и комитетов.

3.2. Региональная делегированная демократия или региональная третичная власть (руководители, сотрудники региональных юридических лиц).

3.3. Локальная делегированная демократия или локальная третичная власть (руководители и сотрудники низовых юридических лиц) [16, с. 168-169; 18; 23, с. 227; 24, с. 53; 48, с. 58].

В данном случае речь идет о передаче власти собственно от избирателей каждой административно-территориальной единицы государства субъектам властных полномочий, чем подчеркивается полная самостоятельность каждой административно-территориальной единицы государства, мнение избирателей каждой из которой в решении общегосударственных вопросов учитывается только с помощью общегосударственного демократичного консенсуса, тогда как в пределах своей территории, мнение данных избирателей по вопросам, которые де-факто принадлежат к компетенции органов местного самоуправления или местной представительской администрации, является законом для субъектов властных полномочий как местного, так и общегосударственного уровня власти [16, с. 169; 18; 23, с. 227; 24, с. 53; 48, с. 58-59].

Предложенная инновационная доктрина механизма передачи власти избирателей определяет и сущность производной **инновационной доктрины механизма изменения и отмены нелегитимных решений субъектов властных полномочий**, основные положения которой А. А. Кириченко сводит к следующему.

Прежде всего, тот субъект властных полномочий, который в полном объеме или в какой части издал нелегитимный правовой акт

и/или принял нелегитимное решение и/либо совершил нелегитимное деяние, обязан изменить в соответствующей части или отменить в полном объеме такой акт или решение и/либо прекратить такое противоправное деяние и добровольно максимально полно восстановить нарушенный правовой статус потерпевшего социосубьекта - физического или юридического лица либо государства или межгосударственного образования [23, с. 227; 24, с. 54; 48, с. 59].

Если же этого не произойдет, то обязанность по изменению или отмене нелегитимного правового акта или решения и/либо прекращению нелегитимного деяния субъекта властных полномочий, а также принятию решения по максимально полному возмещению убытков (вреда : физического или материального и/либо первичного морального и вторичного морального вреда; упущенной выгоды) за счет данного правонарушителя и по иному восстановлению нарушенного правового статуса потерпевшего социосубьекта лежит уже на субъекте властных полномочий вышестоящего уровня власти [23 с. 227-228; 24, с. 54; 48, с. 59].

А уж, если и этого не произойдет, то к делу должны приступить органы прокуратуры, которые еще до этого обязаны в контексте реализации позитивной юридической ответственности и наиболее оперативного предупреждения нарушения правовых актов и правового статуса граждан и иных социосубьектов по собственной инициативе выявлять, прежде всего, все те нарушения, которые только планируются совершить, а уже потом, когда этого в силу тех или иных причин не удалось сделать, то и те правонарушения, что уже совершены и еще продолжаются или уже закончились.

Когда полномочий прокуратуры окажется недостаточно, прокуратура обязана возбудить соответствующее судопроизводство и должным образом контролировать осуществление данного процесса до конца в контексте своей базисной функции надзора за точным, единообразным и неуклонным соблюдением правовых актов и правового статуса человека и иных социосубьектов, что подробно уже раскрыто в предыдущей лекции в контексте изложения редакции статьи VIII Конституционного кодекса Украины или любого иного государства мира о новой доктрине базисных оперативных и бюрократических порядков наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубьектов (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

С учетом изложенного **инновационная доктрина схемы изменения или дополнения либо отмены нелегитимных правовых актов или решений либо прекращения противоправных деяний субъектов властных полномочий** выглядит следующим образом :

1. Первичная власть изменяет или дополняет либо отменяет нелегитимные правовые акты или решений либо прекращает противоправные деяния субъектов властных полномочий вторичной власти и всех нижестоящих уровней власти.

2. Поливторичная власть - моновторичной власти и всех нижестоящих уровней власти.[100]

3. Поливторичная или моновторичная власть - третичной власти и всех нижестоящих уровней власти.

4. Первый уровень поливторичной власти - второго уровня поливторичной власти и всех нижестоящих уровней власти.

5. Первый и второй уровень поливторичной власти - общегосударственной моновторичной власти и всех нижестоящих уровней власти.

6. Общегосударственная моновторичная власть - общегосударственной третичной власти и всех нижестоящих уровней власти.

7. Региональная моновторичная власть - региональной третичной власти.

---

[100] В данном случае изложено доктринальное понимание данной проблемы, что, как будет показано выше, фактически внедрить невозможно и необходимо, не теряя времени и не прибегая к бесплодным теорологическим абстракциями, переходить к реалиям - стремиться достичь власти гуманистической политико-правовой элиты, в рамках которой уже Президент Украина, на данный момент времени уже формально Слуга собственно Народа, как гарант соблюдения всех правовых актов и правового статуса всех своих соотечественников, обязан в полном объеме использовать и имеющиеся конституционные возможности – требования, прежде всего, ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 и ч. 2 ст. 102 Конституции Украины [34], с тем чтобы в полной мере выполнить требования ст. 1 и ч. 1 ст. 8 Основного закона в части реального становления нашего государства как правового и реального господства в нашем государстве принципа верховенства права [34]. А существование нелегитимных действий и/или решений, в т. ч. и окончательных судебных решений, и/или правовых актов и/либо противоправных деяний как субъектов властных полномочий любого уровня, так и любых иных лиц несовместимо с существованием принципа верховенства права и правового государства, в т. ч. и п. п. 52, 52, 57 и др. разд. IV Доклада Венецианской комиссии «Верховенство права» [5], что детально уже обоснованно и изложено в предыдущей лекции настоящего спецкурса в рамках инновационной редакции статьи VIII Конституционного кодекса Украины или любого иного государства мира о базисных оперативных и бюрократических порядках наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубъектов (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

8. Общегосударственная третичная власть - региональной третичной власти и всех нижестоящих уровней власти.

9. Региональная третичная власть - всех нижестоящих уровней региональной третичной власти [23, с. 228; 24, с. 54; 48, с. 59].

И уж если и этого не произойдет и с этим не сможет справиться и прокуратура по своей инициативе или по обращению любого лица, то решение по изменению или дополнению либо отмене нелегитимного решения или правового акта субъекта властных полномочий либо по пресечению противоправных деяний данного субъекта властных полномочий обязана принимать, в зависимости от уровня правонарушителя уже соответственно :

1. Конституционная судебная палата Верховного суда Украины относительно решений, правовых актов и деяний субъекта властных полномочий общегосударственного уровня [23, с. 228; 24, с. 54-55; 48, с. 59].

2. Конституционная судебная палата областного суда - субъекта властных полномочий областного уровня [23, с. 228; 24, с. 55; 48, с. 59].

3. Судья конституционного специализации суда низового звена - субъекта властных полномочий районного и местного уровня [23, с. 228; 24, с. 55; 48, с. 59].

Наряду с таким решением указанные конституционные судебные инстанции должны возбуждать в отношении виновного субъекта властных полномочий, как того, который эти деяния совершил, так и того, который намеренно не устранил причины и условия, которые этим нарушением способствовали, соответствующее судопроизводство, в зависимости от того, которые собственно правоотношения этими противоправными деяниями были нарушены и какие именно убытки (вред, упущенная выгода) были тем самым причинены [23, с. 228; 24, с. 55; 48, с. 59].

Такая же ответственность первичной власти - то есть собственно Народа, а точнее избирателей, исключается. Ведь все правовые акты и решения первичной власти являются законом для всех социосубьектов, а обязанность запустить механизм реализации этого уровня власти по исправлению собственных нелегитимных правовых актов или решений возлагается на соответствующих субъектов властных полномочий вторичной власти, которые, в случае бездействия и должны привлекаться к соответствующему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности [23, с. 228-229; 24, с. 55; 48, с. 59].

Выявление правонарушителей должны осуществлять сами субъекты властных полномочий, а в порядке постоянного конституционного контроля - прокуратура, и по заявлению потерпевших либо по собственной инициативе по делам, находящимся в их производстве - конституционные судебные палаты или судьи конституционной специализации судов низового звена [23, с. 229; 48, с. 59].

В изложенном инновационном понимании механизма передачи власти избирателей и изменения и отмены решений субъектов властных полномочий речь идет собственно о демоскратии как об определенной форме политического режима государства, что происходит от слов «demos + kratos» - власть народа, где буква «s» в слове «demos» не должна урезаться, как это сделано в традиционном словосочетании «демократия» в целях сокрытия истинного видового деления политических режимов государства, и что в полной мере представляет разработанная А. А. Кириченко **инновационная доктрина политических режимов государства** [16, с. 162-163; 23, с. 224-225; 24, с. 55-56], согласно которой выделяется следующее :

1. **Теоретическая модель политических режимов государства** :

1.1. ***Демоскратия***, когда решения в обществе или в локальных коллективах принимаются осознанно большинством избирателей, минимально 50 % плюс еще хотя бы один голос, что возможно лишь при достаточно высокой политической зрелости избирателей [23, с. 225; 24, с. 55-56], приводящей к появлению вместо категории «население определенного государства» категории «Народа», точнее «Избиратели», собственно которые и обладают первичной государственной властью в контексте требований ч. 2 ст. 5 Конституции Украины [34].

1.2. ***Квазидемоскратия*** - если решения в обществе, хотя и принимаются большей частью его избирателей, но не осознанно, т. е. когда избиратели фактически не осознают, за какое именно решение, достижение какой именно цели они голосуют [23, с. 225; 24, с. 56].

1.3. ***Демонкратия***, что происходит уже от слов «demon + kratos» - власть зла, насилия, в конечном счете, меньшинства избирателей государства, когда решение в обществе практически принимаются меньшинством избирателей [23, с. 225; 24, с. 56].

2. **Практическая модель политических режимов государства** :

2.1. Политико-правовая гуманистическая элита, которая реально принимает все решения в государстве от имени Народа и практически в интересах большинства Народа, а, значит, в интересах того или

иного типа гуманистического гипертипа государства [23, с. 225; 24, с. 56].

2.2. Политико-правовая эгоистичная элита, которая иногда формально принимает все решения в государстве от имени Народа, но в интересах фактически меньшинства Народа а, значит, в интересах того или иного типа эгоистического гипертипа государства [23, с. 225; 24, с. 56].

В то же время данное инновационное понимание политических режимов государства является преимущественно теоретической разработкой, рассчитанной на перспективную практическую апробацию. Современная апробация демоскратичного режима может быть только ситуативным и только в случаях решения референдумом простых, доступных к осознанному пониманию всем избирательным электоратом, вопросов или положений предвыборных обещаний, как это и имело место в процессе последних украинских президентских и парламентских выборов, когда избиратели впервые так согласованно (и можно утверждать, что и вполне осознанно) голосовали преимущественно за такие базисные положения предвыборных обещаний политсилы «Слуга народа», как «Слуга собственно Народа» и «Стать Президентом Украины и остаться собственно Человеком».[101]

Наряду с этим возникает закономерный вопрос об юридической обоснованности представления права участия в референдуме или выборах правонарушителям, по крайней мере, тем из них, которые совершили столь тяжкое правонарушение (практически криминальное правонарушение), что были за него приговорены к срочному и еще хуже пожизненному лишению свободы [24, с. 56; 48, с. 60].

В случае предоставления и таким правонарушителям избирательного права возникает правовая коллизия. С одной стороны, государство тратит немалые средства на выполнение первого базисной задачи юриспруденции в части разработки наиболее эффективного, рационального и качественного правового регулирования необходимых сторон общественной жизни. С другой стороны, определенное лицо достаточно ощутимо, как правило, намеренно и тяжко или даже особенно тяжко нарушает это правовое

[101] Теперь главное, чтобы, в конечном итоге, указанные базисные положения не оказались очередным политическим мошенничеством и «Слуга собственно Народа» не закрепился в качестве «Слуги фактически все тех же коррупционеров и проходимцев», а Президент государства в этой связи не трансформировался из задекларированного собственно Человека в настоящий антипод данной базисной категории Человечества.

регулирование. А, с третьей стороны, самое же государство предоставляет и этому лицу-правонарушителю право принимать непосредственное участие в разработке и принятии такого правового регулирования путем референдума или косвенного участия в этом процессе через избрание тех, кто будет разрабатывать и принимать такое правовое регулирование [24, с. 56-57; 48, с. 60].

Участие в референдуме и выборах (избирать и быть избранными) должно быть только осознанным. Поэтому А. А. Кириченко считает целесообразным предложить и **инновационную доктрину лишения права избирать или быть избранным или голосования на референдуме** [19; 24, с. 57; 48, с. 60], сущность которой заключается в лишении такого права следующих категорий физических лиц :

1. Правонарушителей, приговоренных к срочному или пожизненному лишению свободы, а при наличии - и к смертной казни (в последнем из случаев, разумеется, до приведения приговора в действие), что восстанавливается у правонарушителей, приговоренных к срочному лишению свободы лишь тогда, когда их судимость погашена или с них снята судом досрочно.

2. Лиц, не достигших совершеннолетия.

3. Невменяемых лиц и ограниченно вменяемых лиц, в т. ч. и тех, которые по этой же причине лишены полной де-факто имущественно-договорной деликтноспособности[102] [19; 24, с. 57; 48, с. 60].

Упоминание о судимости определенного лица после ее снятия или погашения является для субъекта властных полномочий и иного должностного лица, совершившего такое деяние, преступлением в форме превышения властных полномочий, что призвано полностью устранить возможность волюнтаристски превращать такую практически срочную карательно-воспитательную меру антикриминальной ответственности как судимость, в пожизненное наказание. После снятия или погашения судимости антикриминальная отрасль права призвана в полной мере восстановить правовой статус лица, совершившего криминальное правонарушение [19; 24, с. 57; 48, с. 60].

Что же касается физических лиц, которые вспоминают о судимости лица после ее снятия или погашения, то такого состава криминального

---

[102] Наиболее полную реализацию данного инновационного подхода может обеспечить разработка надлежащего механизма полного исключения из списков избирателей лиц, признанных на момент голосования невменяемыми или ограниченно вменяемыми (недееспособными), чтобы наряду с этим не оставались на этот момент и такие лица, которые объективно являются невменяемыми или ограниченно вменяемыми, но в силу тех или иных причин не признаны таковыми.

правонарушения в Особенной части действующего УК Украины не предусмотрено. Данное положение дел лишает возможности государству применить к такому фактическому правонарушителю карательно-воспитательную меру антикриминальной ответственности, что следует безотлагательно устранить соответствующим совершенствованием Антикриминального кодекса Украины, но, к счастью, никак не отменяет обязанность этого правонарушителя восстановить в полном объеме нарушенный правовой статус потерпевшего, хотя бы признанием «де-факто» неправомерности своего деяния, принесения потерпевшему в связи с этим публичного извинения и возмещения первичного и вторичного морального вреда [19; 24, с. 57; 48, с. 60].

Возвращаясь же к оценке возможности реального воплощения в жизнь модели демократичного политического режима, целесообразно подчеркнуть, что на сегодняшний день это нереально и на практике демократическими являются только такие комплексные формы волеизъявления населения государства или его определенного региона, которые разрешают доступный для понимания всем существующим избирательным электоратом вопрос [24, с. 57-58].

Вопрос 3. Инновационное понимание сущности, детальных функций и перечня антиделиктных органов в контексте преодоления хозяйственных криминальных и иных правонарушений

Исходя из изложенных в предыдущих вопросах положений может быть представлена и **инновационная доктрина сущности, исчерпывающих функций и перечня антиделиктных органов**, дающая возможность понять, почему вторая базисная задача юриспруденции и третье базисное направление юридической деятельности именуется собственно прилагательным «антиделиктный».

Инновационную доктрину сущности антиделиктных органов и деятельности А. А. Кириченко и А. С. Тунтула[103] видят в уточнении традиционного понятия «правоохранительные органы» и сущности

[103] В предыдущих публикациях [16, с. 53; 23, с. 257-263; 24, с. 58-66] А. С. Тунтула данную инновационную доктрину публиковала в целях уклониться от некорректной реакции оппонентов под именем Т. А. Короставшовой.

суда как такого рода государственного органа и как третьей ветви государственной власти [16, с. 53; 23, с. 257-263; 24, с. 58-66], что аргументируется следующим образом.

Охрана права (надлежащего правового регулирования необходимых сторон общественной жизни) от нарушений (правонарушений) фактически составляет частную задачу по предупреждению правонарушений, что, в свою очередь, представляет лишь одну из многих стадий по преодолению правонарушений. Ю. Д. Ткач выделяет, в частности, восемь стадий преодоления криминальных правонарушений [45, с. 59; 46, с. 43]. По одной из последних вариаций **инновационной доктрины постадийности преодоления криминальных правонарушений** данного автора выделяются следующие усовершенствованные стадии преодоления криминальных правонарушений :

1. Выявление латентных криминальных правонарушений.
2. Пресечение продолжающихся криминальных правонарушений.
3. Раскрытие криминальных правонарушений.
4. Досудебное расследование (дознание, предварительное следствие) криминальных правонарушений.
5. Досудебное разрешение или судебное разбирательство (первая инстанция) и пересмотр (апелляция, кассация, производство по вновь открывшимся и исключительным обстоятельствам) антикриминального дела.
6. Исполнение досудебного или судебного решения.
7. Проведение работы с лицом, освобожденным из мест лишения свободы, до окончания или погашения срока судимости.
8. Осуществление иных мероприятий по предупреждению криминальных правонарушений [16, с. 52-53; 45, с. 59; 46, с. 43].

По сути, каждая из названных в этой процедуре стадий преодоления криминальных правонарушений является тем или иным способом их предупреждения, что, однако, может иметь и иные процедуры, в т. ч. и меры собственно по охране права от нарушений.

Функцией же традиционных правоохранительных органов должно стать проведение в своей компетенции всех или только определенных стадий преодоления правонарушений. Целесообразно переименовать такого рода государственные органы в антиделиктные, правоохранительную деятельность и образовательную специализацию - в антиделиктную, а правоохранителей - в антиделиктологов [16, с. 59-60; 19; 23, с. 258; 24, с. 59].

В то же время, А. М. Кулиш в рамках специальной докторской диссертации алогично отдал предпочтение традиционному

словосочетанию «правоохранительные органы», определив понятие «правоохранительная система» как многоуровневую социальную систему, «которая включает систему правовых средств, методов и гарантий, обеспечивающих охрану общественных отношений от противоправных посягательств, и государственные органы, выполняющие правоохранительные функции» [38, с. 6, 19].

Правоохранительными же органами, по мнению данного автора, являются только «органы суда, прокуратура, органы внутренних дел, служба безопасности, таможенные органы, налоговая милиция» [38, с. 12].

Значительно широкий, но все же недостаточно взвешенный подход занял международный коллектив из 33 соавторов, в т. ч. 3-х авторов из Москвы, 2 из Германии, 2 из США и 1 из Канады, которые, выясняя соотношение полицейской и правоохранительной деятельности, подчеркнули, что правоохранительную деятельность проводят все государственные органы, когда, в частности, «Министерство образования, осуществляя регистрацию и лицензирование, реализует правоохранительную деятельность, не будучи правоохранительным органом. То же самое можно сказать о Министерстве здравоохранения и других органах исполнительной власти ... » [1, с. 120].

В таком случае обычные государственные органы превращаются в антиделиктные, что не является обоснованным. Все государственные органы обязаны предупреждать криминальные и иные правонарушения, а на самостоятельное осуществление иных стадий преодоления криминальных и иных правонарушений уполномочены только антиделиктные государственные органы [19; 23, с. 259; 24, с. 59].

Не вносит должной ясности в решение этой проблемы и действующее законодательство. Согласно абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 2 «Основные понятия» Закона Украины «О государственной защите работников суда и правоохранительных органов», где, как видим, в самом названии содержится алогичное разграничение судебных и правоохранительных органов, правоохранительными органами являются «органы прокуратуры, Национальной полиции, службы безопасности, Военной службы правопорядка в Вооруженных Силах Украины, национальное антикоррупционное бюро Украины, органы охраны государственной границы, органы доходов и сборов, органы и учреждения исполнения наказаний, следственные изоляторы, органы государственного финансового контроля, рыбоохраны,

государственной лесной охраны, иные органы, которые осуществляют правоприменительные или правоохранительные функции» [43].

Таким образом, согласно положениям данного закона, приводится неисчерпывающий перечень правоохранительных органов и к такого рода органам можно отнести любой государственный орган, осуществляющий правоприменительные функции. А такие функции выполняет любой государственный орган.

Более того, согласно абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 2 этого же Закона, «защите подлежат работники суда и правоохранительных органов, указанные в части первой настоящего пункта, а также сотрудники кадрового состава разведывательных органов Украины, работники Антимонопольного комитета Украины и уполномоченные лица Национальной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, которые принимают непосредственное участие соответственно в : а) рассмотрении судебных дел во всех инстанциях; б) криминальном производстве и производстве по делам об административных правонарушениях; в) оперативно-розыскной и разведывательной деятельности; г) охране общественного порядка и общественной безопасности; д) исполнении приговоров, решений, определений и постановлений судов, постановлений органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность, досудебное расследование, и прокуроров; е) контроле за перемещением людей, транспортных средств, товаров и иных предметов или веществ через государственную и таможенную границу Украины; е) надзоре и контроле за исполнением законов» [43], что еще больше запутывает законодательную позицию по этому поводу.

Не учитывает последняя редакция данного закона и государственное бюро расследований, которое, согласно ст. 1 Закона Украины «О Государственном бюро расследований», «является центральным органом исполнительной власти, осуществляющим правоохранительную деятельность с целью предупреждения, выявления, пресечения, раскрытия и расследования преступлений, отнесенных к его компетенции» [42].

Но здесь, однако, указаны значительно шире функции государственного бюро расследований собственно как антиделиктного органа, чем традиционное название такого рода органов правоохранительными.

Исходя из изложенного, Ю. А. Ланцедова достаточно обоснованно предлагает следующую **инновационную доктрину функций антиделиктных органов** :

1. Выявление латентных правонарушений.

2. Прекращение продолжающихся правонарушений [23, с. 260; 24, с. 60].

3. Раскрытие правонарушений [23, с. 260; 24, с. 61].

4. Досудебное расследование или иное досудебное выяснение обстоятельств правонарушения.

5. Судебное или окончательное внесудебное решение дела о соответствующем правонарушении.

6. Исполнение окончательного судебного или внесудебного решения и, прежде всего, максимально полное восстановление нарушенного правого статуса социосубьектов.

7. Проведение работы с осужденным до снятия или погашения судимости.

8. Осуществление в координации со всеми иными государственными органами, должностными лицами и иными социосубьектами иных мероприятий по профилактике правонарушений, прежде всего, по устранению причин и условий, способствовавших совершению правонарушений (что должно быть сделано еще до совершения правонарушения с целью его недопущения, а уже после этого должно исследоваться наличие или отсутствие оснований для привлечения виновного лица к соответствующему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности), по приготовлению надлежащих предложений по совершенствованию соответствующего законодательного и базисного подзаконного регулирования и т.п.

9. Осуществление обобщений соответствующей антиделиктной практики и выявления ее достижений и недостатков.

10. Проведение корпоративной (ведомственной, в рамках деятельности соответствующего антиделиктного ведомства) и (локальной, в рамках деятельности определенного антиделиктного органа как юридического лица) подзаконотворческой деятельности по организации и обеспечению наиболее эффективной, рациональной и качественной работы данного антиделиктного органа и преодоления правонарушений [23, с. 260; 24, с. 61].

11. Осуществление научных исследований в направлении повышения эффективности, рациональности и качества антиделиктной деятельности соответствующего вида [23 с. 261; 24, с. 61].

12. Проведение с помощью высших учебных заведений профильного министерства образования подготовку и повышение

квалификации кадров антиделиктной деятельности соответствующей специализации и субспециализации.

13. Самостоятельное осуществление текущего повышения квалификации антиделиктологов соответствующей специализации и субспециализации [8, с. 261].

Профилактическая функция антиделиктных органов, по мнению данного автора, является обязанностью как для такого рода специальных органов государства, так и для любых иных государственных органов и должностных лиц и для любых иных социосубьектов, которые обязаны способствовать антиделиктным органам в наиболее эффективном, рациональном и качественном исполнении и всех иных указанных функций антиделиктной деятельности [23, с. 261; 24, с. 61-62].

Распространенный в данном аспекте акцент внимания на том, что функции правоохранительных органов должны осуществляться в строгом соответствии с требованиями правовых актов и без нарушения правового статуса социосубьектов, как считает Ю. А. Ланцедова, является лишним и даже. алогичным. Такого рода деяния являются противоправными и фактически представляют собой определенное правонарушение, противодействовать которым и обязаны собственно антиделиктные органы [23, с. 261; 24, с. 62].

Отсюда предлагается и **инновационная доктрина определения понятия антиделиктной деятельности** *как такого вида государственной деятельности, основное предназначение которого заключается в наиболее эффективном, рациональном и качественном как преодолении различных видов правонарушений на каждой из стадий его осуществления, так и функционировании антиделиктных органов, а также в осуществлении в этих целях базисного, корпоративного (ведомственного) и локального подзаконного правового регулирования, обобщений соответствующей антиделиктной практики, научных исследований, подготовки и переподготовки в юридических учебных заведениях министерства образования антиделиктологов и самостоятельного текущего повышения их квалификации* [23, с. 261; 24, с. 62].

В то же время, изложенного недостаточно, чтобы в полном объеме раскрыть сущность антиделиктной деятельности, которая в контексте своей базисной функциональной основы преодоления криминальных и иных правонарушений делится на криминалистическую деятельность (которая осуществляется с помощью составных частей гласной методики такого преодоления) и ордистическую деятельность

(что уже осуществляется с помощью составных частей негласной методики преодоления правонарушений) [23, с. 261; 24, с. 62].

Наряду с этим А. С. Тунтула правильно подчеркнула, что по видам деятельности по преодолению криминальных и иных правонарушений **инновационная доктрина криминалистической и ордистической деятельности как базисных составляющих частей антиделиктной деятельности** проявляется в проведении таких усовершенствованных соответственно **гласных и негласных практических действий или тактических приемов по преодолению правонарушений** :

1. Поисковых, т. е. по установлению среди людей и материальных объектов соответственно субъективных (личностных источников, субъективных документов), объективных (трассосубстанций, объективных документов) и смешанных источников доказательств и иных видов антиделиктных сведений.

2. Розыскных, т. е. по установлению местонахождения известных субъективных (личностных источников, субъективных документов), объективных (трассосубстанций, объективных документов) и смешанных источников доказательств и иных видов антиделиктных сведений.

3. Получающих, т. е. по получению доказательств и иных видов антиделиктных сведений от личностных источников или с помощью исследования трассосубстанций или изучения документов, в т. ч. :

3.1. Разведывательных, т. е. по получению скрываемых заинтересованными лицами такого рода сведений.

3.2. Контрразведывательных, т. е. по созданию препятствий к нежелательному получению сведений категории «тайна следствия».

4. Соблюдающих, т. е. по соблюдению правовой процедуры соответствующего вида судопроизводства.

5. Обеспечивающих, т. е. версирование, планирование, организация, материально-техническое и иное обеспечение преодоления криминальных и иных правонарушений.

6. Оценивающих, т. е. по оценке доказательств и иных видов антиделиктных сведений в процессе принятия решения в контексте преодоления конкретного криминального и иного правонарушения.

7. Использующих, т. е. по использованию доказательств и иных видов антиделиктных сведений в антиделиктном доказывании или ином процессе преодоления конкретного криминального и иного правонарушения.

8. Документирующих, т. е. по фиксации всех перечисленных практических действий или приемов в соответствующих документах с

целью доведения до сведения субъектов антиделиктного судопроизводства сущности и порядка получения антиделиктных сведений, их оценки и использования в антиделиктном доказывании или в ином процессе преодоления конкретного криминального и иного правонарушения [16 с. 51-52; 47, с. 176-177].

Изложенные положения дают основания предложить и **инновационную доктрину сущности суда как антиделиктного органа и третьей антиделиктной ветви государственной власти**, которая видится в том, что через реализацию базисной антиделиктной функции суд и появляется между двух иных ветвей - правотворческой и правоприменительной, - которые уже нарушили правовое регулирования (право, индивидуальный правовой акт) или пока только ведут спор о том, кто из них нарушил или может нарушить определенное правовое регулирование [16, с. 60; 19; 23, с. 262; 24, с. 63].

С учетом изложенного, судебную систему в контексте более рациональной, эффективной и качественной антиделиктной деятельности целесообразно представить в виде единого антиделиктного органа под научным, методическим, организационным, кадровым, материальным и техническим руководством Верховного суда Украины, о чем детально речь уже шла отдельно (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

При этом также следует иметь в виду базисную функцию прокуратуры по осуществлению надзора за точным, единообразным и неуклонным соблюдением правовых актов и правового статуса людей (физического лица) и иных социосубьектов в контексте иных оперативных и бюрократических (к которому относятся и судебный) порядков наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубьектов, что предлагается изложить в контексте инновационной редакции статьи VIII Конституционного кодекса Украины (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

Учитывая изложенное, традиционный принцип деления государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную ветвь Ю. А. Ланцедова и А. С. Тунтула уточняют как **инновационную доктрину деления государственной власти на правотворческую, правоприменительную** (сущность исполнительной власти фактически состоит в применении изданных правовых актов) **и антиделиктную** (суд - конечная инстанция традиционной правоохранительной деятельности) **ветвь** [16, с. 61; 19; 23, с. 256; 24, с. 64].

Такое деление является абстрактным теоретическим выводом и практически он не существует. Правотворческая и антиделиктная ветви государственной власти одновременно осуществляют и правоприменение (что присуще всем субъектам государства, и именно они должны реализовывать разработанное согласно первой базисной задаче юриспруденции наиболее эффективное, рациональное и качественное правовое регулирование необходимых сторон общественной жизни), а все названные ветви государственной власти вынуждены заниматься локальным и, не исключено, базисным или корпоративным правотворчеством [16, с. 61-62; 19; 23 с. 256; 24, с. 64].

Инновационную доктрину системы сдержек и противовесов ветвей государственной власти А. С. Тунтула видит достаточно эффективной, рациональной, качественной и надежной при соблюдении следующего [16, с. 62: 19; 23, с. 256-257; 24, с. 64] усовершенствованного подхода :

1. **Прокуратура** должна остаться базисным контролирующим органом за законностью правоприменения ветвями власти и иными социосубъектами, а также за точным, единообразным и неуклонным применением любыми социосубъектами разработанных в государстве правовых актов и соблюдением правового статуса людей и всех иных социосубъектов.[104]

2. **Конституционная судебная палата** - за законностью правотворчества всех ветвей власти, т. е. за точностью, однообразием и неотвратимостью соответствия деяний, решений и/или правовых актов субъектов властных полномочий подзаконным актам, текущим законам и, в конечном итоге, Основному закону в пределах дел, находящихся в их производстве.

3. **Ревизионнотура** - за законностью бюджетной и финансовой деятельности различных ветвей власти, иных субъектов хозяйственной деятельности.

4. **Иные контролирующие органы** (фискальнотура или налоготура, таможеннотура, природозащитотура, трудозащитотура, ценозащитотура, потребзащитотура, недрозащитотура и др.) - за законностью соответствующих видов общественной деятельности.

---

[104] В предыдущих публикациях [16, с. 62: 19; 23, с. 256-257; 24, с. 64] отсутствовало указание на очень важную часть полномочий прокуратуры – « … за точным, единообразным и неуклонным применением любыми социосубъектами разработанных в государстве правовых актов и соблюдением правового статуса людей и всех иных социосубъектов».

Инновационную доктрину системы и исчерпывающего перечня антиделиктных органов А. А. Кириченко объясняет таким образом, что такого рода государственных органов имеется или должно быть несколько десятков и, если указывать новые наименования антиделиктного органа, антиделиктной деятельности и антиделиктолога соответствующей их специализации и субспециализации, то можно представить следующий их исчерпывающий перечень :

1. Суд, судебная деятельность, судья [16, с. 63; 19; 23, с. 262; 48, с. 65].
2. Прокуратура, прокурорская деятельность, прокурор [16, с. 63; 19; 23, с. 263; 48, с. 65].
3. Адвокатура, адвокатская деятельность, адвокат.[105]
4. Следотура (следствие, с созданием единого антиделиктного органа), следственная деятельность, следователь [16, с. 64; 19, 23, с. 263].
5. Экспертнотура, экспертная деятельность, эксперт.
6. Фискальнотура или налоготура (налоговая милиция), фискальная или налоговая деятельность, фискальщик или налоговик.
7. Таможеннотура, таможенная деятельность, таможенник.
8. Погрантура, пограничная деятельность, пограничник.
9. Эмчаэстатура (МЧС), эмчаэсная деятельность, эмчаэсник.
10. Пожарнотура, пожарная деятельность, пожарный.
11. Ордистотура (оперативно-розыскные подразделения, с созданием единого антиделиктного органа), ордистическая деятельность, ордист.
12. Природозащитотура (создание единого антиделиктного органа по охране живой природы), природозащитная деятельность, природозащитник.
13. Исполнитотура (исполнительные процедуры по всем существующим видам судопроизводства, с созданием единого антиделиктного органа), исполнительная деятельность, исполнитель.
14. Госохранотура (охрана госслужащих), госохранная деятельность, госохранник.

---

[105] Необходимо также иметь в виду, что в контексте редакции статьи VIII Конституционного кодекса Украины или любого иного государства мира о новой доктрине базисных оперативных и бюрократических порядков наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубъектов предложена инновационная доктрина адвокатуры как антиделиктного органа, которая должна иметь три подразделения : защиты, обвинения, иной юридической помощи. Работники этих подразделений должны получать зарплату только от государства и получение каких-либо средств и/или имущества от клиентов следует квалифицировать в зависимости от определенных обстоятельств в качестве взятки или поборов (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

15. Локальноохранотура (госслужба охраны), локальноохранная деятельность, локальноохранник.

16. Патрульнотура, патрульная деятельность, патрульный.

17. Конвойнотура, конвойная деятельность, конвоир.

18. Ревизионнотура (контрольное ревизионное управление), ревизионная деятельность, ревизор.

19. Трудозащитотура, трудозащитная деятельность, трудозащитник.

20. Потребзащитотура (охрана прав потребителей), потребзащитная деятельность, потребзащитник [16, с. 64; 19; 23, с. 263; 48, с. 65].

21. Ценозащитотура, ценозащитная деятельность, ценозащитник [16, с. 64; 19; 23, с. 263; 48, с. 66].

22. Недрозащитотура, недрозащитная деятельность, недрозащитник т. д. [16, с. 65; 19; 23, с. 263; 48, с. 66].

Вопрос 4. Новейшая доктрина презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий антиделиктолога в контексте преодоления криминальных и иных правонарушений

Трагическое убийство 26.09.2016 г. бывшим бойцом роты «Торнадо» двух полицейских [4] вовлекло большое количество самых разнообразных участников в широкую дискуссию, которая приобрела форму «Презумпции правоты полицейского» и привела к необходимости разработки и представления в парламент проектов закона по принципиальному расширению полномочий полицейских [21, с. 4; 25, с. 87]. В то же время вовлечение в дискуссию большого количества участников с недостаточно высоким уровнем как юридического профессионализма, так и общего интеллекта, достаточного для квалифицированного разрешения такого уровня проблем юриспруденции, привело к тому, что в процессе данной дискуссии произошла подмена ее предмета и понятий. Вместо презумпции правоты полицейского фактически обсуждалась проблема сущности и пределов расширения полномочий полицейских [21, с. 4; 25, с. 87].

Фото 1. Профессор А. А. Кириченко в процессе изложения основных положений доклада «Презумпция правоты полицейского или презумпция профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского? : за и против» в процессе заседания Дискуссионного клуба на тему «Презумпция правоты полицейского» 22 ноября 2016 г. с участием студентов и преподавателей Николаевского национального университета имени В. А. Сухомлинского, представителей иных вузов, правозащитных и иных организаций и международных наблюдателей.[106]

В силу изложенных обстоятельств нельзя квалифицированно вести указанную дискуссию без точного определения ее предмета и исходных понятий, что было сделано в совместном докладе А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулы на ряде круглых столов «Презумпция правоты полицейского» [20, с. 15-20; 21, с. 3-11; 25, с. 87-93 и др.], в которой было подчеркнуто, что ***постановка вопроса о презумпции собственно правомерности как полицейского, так и любого иного антиделиктолога является непрофессиональной*** [21, с. 3; 25, с. 88]. Не может быть презумпции безапелляционной правоты любого должностного лица, степень правомерности всех деяний которого должна оцениваться на основе лишь достаточной и согласованной совокупности доказательств.

[106] К этому времени значительная часть студентов МНУ имени В. А. Сухомлинского уже демонстративно покинула заседание дискуссионного клуба в знак протеста против тематики предыдущей части этого мероприятия, связанной с демонстрацией допущенного СБУ Украины информационного видеофильма о хронологии и сущности деяний на Донбассе в 2014-2015 г. г.

В качестве же доказательств по любому антиделиктному делу должны признаваться не всякие сведения, полученные от их объективных, субъективных и/или смешанных источников, а такие, которые обладают еще и такой совокупностью базисных основных юридических свойств, как их значимость, доброкачественность и достоверность. Обоснованию сущности доказательств и их базисных основных и дополнительных свойств уделяется отдельное внимание в первом и пятом вопросах третьей лекции настоящего спецкурса (см. вопросы 1, 5 лекции 3 настоящего спецкурса). Когда же мы имеем дело с отсутствием согласованной и достаточной совокупности доказательств, что свидетельствует о неопределенной антиделиктной ситуации, то возникает острая необходимость в применении вместо презумпции правоты полицейского таких разработанных авторами инновационных презумпций юриспруденции, как :

1. **Презумпция толкования сомнений в пользу полицейского и иного антиделиктолога в неопределенной антиделиктной ситуации.**

2. **Презумпция профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского или иного антиделиктолога** [21, с. 3; 25, с. 88].

Опровергать принципиально указанные инновационные авторские презумпции могут только оппоненты, обладающие недостаточным уровнем юридического профессионализма и/или общего интеллекта, в чем легко убедиться посредством предложенного А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулой системного правового исследования по раскрытию сущности указанных презумпций [21, с. 4-9; 25, с. 88].

Решение проблемы расширения полномочий как полицейских, так и многих иных сотрудников антиделиктных органов, т. е. ордистов, следователей, судей и др., безусловно, важна. Но данную проблему следует понимать в качестве **инновационной презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейских и иных антиделиктологов** [25, с. 88]. Слово же «презумпция» в юриспруденции применяется в качестве аналога такого общенаучного термина, как «аксиома», т. е. положения, не требующего доказательства [25, с. 88].

В этой связи следует раскрыть сущность инновационной презумпции собственно профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий всех антиделиктологов, но прежде всего тех, которые находятся на переднем плане преодоления

криминальных и иных правонарушений. И к таким антиделиктологам, конечно же, относятся и полицейские [25, с. 88].

Фото 2. Наблюдатели ОБСЕ - Микеле Рикки (Италия) и Эдвин Данли (США) в ходе проведения в ННУ имени В. А. Сухомлинского заседания Дискуссионного клуба на тему «Презумпция правоты полицейского» 22 ноября 2016 г.

Согласно требований ч. 2 ст. 3 Конституции Украины, утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства [34], что более правильно представить в виде предложенной в седьмом вопросе предыдущей лекции настоящего спецкурса вариации инновационной доктрины базисной конституционной обязанности государства и направленности деятельности государственных органов по наиболее эффективному, рациональному и качественному познанию, правовому признанию, обеспечению и соблюдению правового статуса людей (физических лиц) и иных социосубъектов, предупреждению его нарушения и его максимально полному восстановлению в случае нарушения (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

Существующее законодательное понимание и инновационная доктрина базисной конституционной обязанности государства, которое призвано наиболее эффективно, рационально и качественно познать, признать, обеспечить, соблюсти и максимально полно восстановить правовой статус всех социосубъектов, т. е. как правонарушителя, так и потерпевшего социосубъекта [25, с. 89].

Данная базисная конституционная обязанность государства и его органов применительно к существующему криминальному судопроизводству понимается соответственно названию и содержанию в качестве собственно криминального производства и поэтому преследует цель создать все условия для того, чтобы лицо, преступившее закон и существенно нарушившее этим самым правовой статус соответствующего социосубъекта, могло уйти от заслуженной карательно-воспитательной, сопутствующей и восстановительной антикриминальной ответственности, что обосновывается в упоминавшейся совместной публикации А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулы [2, с. 5-7].

В той же время базисная конституционная обязанность государства и его органов призвана в антикриминальном (а не криминальном) судопроизводстве в равной степени наиболее эффективно, рационально и качественно познать, признать, обеспечить, соблюсти и максимально полно восстановить правовой статус всех без исключения участников данного судопроизводства, но, прежде всего, преследуемого лица и потерпевшего [25, с. 89].

Такого же результата в отношении потерпевшего невозможно достичь без разработки и внедрения в антикриминальное и иные виды антиделиктного судопроизводства инновационной презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий всех обеспечивающих соответствующее судопроизводство антиделиктологов, в первую очередь, тех из них, которые находятся на переднем плане преодоления криминальных и иных правонарушений, а значит, и полицейских [25, с. 89].

Иное дело, следует пояснить, что же имеется в виду под каждой из указанных характеристик полномочий антиделиктологов.

В этой связи **под профессиональностью полномочий полицейского и любого иного антиделиктолога** следует понимать получение надлежащего юридического образования, которое преследует цель посредством стационарного вузовского обучения и последующей переподготовки передать полицейскому или иному антиделиктологу накопленный столетиями надлежащий объем соответствующих теоретических знаний и практических навыков, в том числе и таких, которые призваны обеспечить наиболее эффективное, рациональное и качественное преодоление криминальных и иных правонарушений с минимально возможным причинением вреда правонарушителю, в любом случае, в пределах необходимой обороны и иных обстоятельств, исключающих

общественную опасность деяния антиделиктолога, согласно гл. 8 УК Украины [36]. Именно поэтому выглядит абсурдными и официальные требования приема на должности полицейский не только без юридического, но и любого иного высшего образования [21, с. 8; 25, с. 89-90].

Более того, нельзя достичь профессионализма вовлечением в определенную антиделиктную деятельность повышенной заработной платой. Чем больше заработная плата, тем в геометрической прогрессии возрастает вероятность попадания на такие должности не тех, кому нравится именно такая антиделиктная деятельность, а тех, кто любит большие деньги с большими властными полномочиями, то есть всякого рода проходимцев в форме полицейского или иного антиделиктолога, порой имеющих даже диплом об юридическом образовании, а не собственно юридическое образование и соответствующую физическую подготовку, особенно когда на определенные должности заманивают заработной платой в десятки и даже в сотни тысяч гривен, что имеет место с заработной платой судей Верховного суда Украины, Высшего антикоррупционного суда, детективов Национального антикоррупционного бюро Украины и др., которым иногда предлагается повысить заработную плату до сотен тис. гривен, что практически в сто раз превышает заработную плату иных антиделиктологов, все тех же следователей и др., чем, по сути, настраивают обнищавший народ и иных антиделиктологов против вот таких высокооплачиваемых антиделиктологов [21, с. 8; 25, с. 90].

Принципиально все антиделиктологи делают одну и ту же работу – преодолевают криминальные и иные правонарушения, и должны за это получать примерно одинаковую заработную плату, которая может различаться в 2-3 раза лишь на основании ее особой важности, сложности, напряженности и/либо опасности [21, с. 8; 25, с. 90].

Преодолеть взяточничество (ст. 368 «Принятие предложения, обещания или получение неправомерной выгоды служебным лицом» УК Украины) [36] и иные проявления коррупции среди антиделиктологов следует не баснословной заработной платой (что в настоящее время выглядит как пир единиц на фоне чумы подавляющего большинства) тех, кто призван осуществлять такое преодоление и не соблазниться на такие коррупционные правонарушения, а соразмерным ужесточением карательно-воспитательной антикриминальной ответственности взяточников и коррупционеров в форме антиделиктолога [21, с. 8; 25, с. 90].

Под достаточностью полномочий полицейского или иного антиделиктолога понимается именно такой объем полномочий,

который позволяет наиболее эффективно, рационально и качественно исполнить базисную конституционную обязанность государства и его органов по познанию, признанию и, главное, обеспечению и соблюдению и максимально полному восстановлению правового статуса всех социосубъектов, в т.ч.ч правонарушителя и потерпевшего [2, с. 8; 25, с. 90].

Сбалансированность полномочий полицейского и иного антиделиктолога заключается в том, чтобы права и обязанности правонарушителя и полицейского были взаимоувязаны таким образом, чтобы минимизировать возможные, с одной стороны, злоупотребления полицейского или иного антиделиктолога, а, с другой стороны, противоправные деяния правонарушителя под прикрытием якобы нарушения его легитимного правового статуса [21, с. 8-9; 25, с. 90].

Конечно, обеспечить достаточность и сбалансированность полномочий полицейского и всех иных антиделиктологов задача не простая и ее наиболее правильное решение, действительно, возможно только в результате широкой профессиональной непредвзятой дискуссии [25, с. 90-91].

Что же касается **профессиональности полномочий полицейского и иного антиделиктолога,** то воплощение в жизнь данной части этой инновационной презумпции не вызывает особых сложностей. Главное следует понять, что любой антиделиктолог, в т. ч. и полицейский, должен быть профессионалом как с точки зрения теоретической и прикладной юридической подготовки, так и физической подготовки, достаточной для того, чтобы наиболее эффективно, рационально и качественно преодолевать криминальные и иные антиделиктные деяния правонарушителей, а среди антиделиктологов, в т. ч. и полицейских, должны быть только те из юристов, которые мотивированы на определенную антиделиктную должность не баснословной, а справедливой на фоне иных антиделиктологов заработной платой и возникшим еще до вуза, закрепившемся в вузе и подтвердившимся в процессе уже практической антиделиктной деятельности желанием осуществлять именно такую антиделиктную деятельность [21, с. 9; 25, с. 91].

Что же касается **сущности инновационной презумпции толкования сомнений в пользу полицейского и иного антиделиктолога**, то она заключается в том, что ее применение возможно лишь в качестве дополнения к рассмотренной инновационной презумпции профессиональности, достаточности и

сбалансированности полномочий полицейского и иного антиделиктолога, когда возникает необходимость принимать решение в неопределенной антиделиктной ситуации, в которой полицейскому или иному антиделиктологу противостоит правонарушитель [21, с. 9].

И, конечно же, если будет наведен надлежащий порядок с разработкой и внедрением упомянутой инновационной презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского или иного антиделиктолога, ни у кого не может возникать возражений, что следует верить антиделиктологу, то есть тому, кто защищает (обеспечивает, соблюдает, восстанавливает) правовой статус всех социосубъектов, в т. ч. и потерпевшего. Иная постановка вопроса абсурдна и противоречит даже законодательной конституционной главной обязанности государства утверждать и обеспечивать права и свободы всех людей [34], а тем более новой наиболее обоснованной ее вариации по познанию, признанию, обеспечению, соблюдению и максимально полному восстановлению правового статуса в равной степени всех социосубъектов [21, с. 9; 25, с. 91].

Ведь следует только представить, что в неопределенной антиделиктной ситуации чаще всего на одной стороне находится полицейский или иной антиделиктолог с профессиональными, достаточными и сбалансированными полномочиями, т.е. цвет любого государства, а с другой стороны, правонарушитель, особенно тот, который совершает тяжкие и особо тяжкие криминальные правонарушения, обычно – отбросы любого государства [21, с. 9]. Так, кому же мы должны верить – полицейскому или иному антиделиктологу либо правонарушителю? Представляется, что в силу изложенных аргументов данный вопрос может быть лишь риторическим. Действующая презумпция невиновности преследуемого лица, согласно которой и требованиям ч. 4 ст. 17 «Презумпция невиновности и обеспечения доказанности вины» УПК Украины [37] и ч. 3 ст. 62 Конституции Украины [34], все сомнения в неопределенной антиделиктной ситуации должны толковаться в пользу преследуемого лица, а не полицейского или антиделиктолога, обличенного надлежащими профессиональными, достаточными и сбалансированными полномочиями [25, с. 91-92].

Такая постановка вопроса нелогична, тем более, что при постановлении окончательного судебного решения в неопределенной антиделиктной ситуации сомнения не должны трактоваться ни в пользу преследуемого лица, ни в пользу потерпевшего или

находящегося на его стороне полицейского или иного антиделиктолога [25, с. 92].

В таком случае соответственно неопределенной антиделиктной ситуации должно постановляться, согласно первоначально предложенной С. А. Кириченко [31, с. 183] и А. С. Тунтулой [47, с. 160-161] и принципиально развитый Ю. А. Ланцедовой такой новый вид окончательного судебного решения, как «нейтральный приговор» с признанием преследуемого лица таким новым процессуальным статусом, как «причастный», что не должно влечь никаких иных неблагоприятных для такого лица последствий, кроме как невозможности предъявить иск о возмещении материального и морального вреда за незаконное привлечение к антикриминальной ответственности, содержание под стражей, применение иных мер пресечения и т. п. [23, с. 148].

В силу изложенного, подлежит поддержке позиция Ю. А. Ланцедовой о том, что существующая редакция презумпции невиновности преследуемого лица должна толковаться в КПК Украины и в Конституции Украины не расширительно – в части толкований сомнений в пользу преследуемого лица, а соответственно лишь собственно презумпции невиновности лица, когда обвинительный и оправдательный приговор должны постановляться не на предположениях, чему соответствует неопределенная антиделиктная ситуация и отсутствие достаточной и согласованной совокупности доказательств для формирования у судьи внутреннего убеждения в том, что может быть постановлен обвинительный или оправдательный приговор, а на основе лишь согласованной и достаточной совокупности доказательств для формирования внутреннего убеждения судьи для принятия соответствующего окончательного судебного решения, что и означает наличие определенной антиделиктной ситуации [21, с. 8; 25, с. 92].

Конечно же, в контексте разрешения неопределенной антиделиктной ситуации особую доктринальную, законодательную и иную прикладную значимость приобретает разработанная представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира и предложенная в предыдущей лекции настоящего спецкурса редакция статьи V Конституционного кодекса Украины или любой иной страны мира в части отражения **инновационной доктрины границ правомерности и механизма реализации конкурентного правового статуса различных социосубъектов,** а также многие иные инновационные доктрины и концепции правового

статуса человека и иных социсубъектов, последние вариации редакций которых также обоснованы и предложены в виде соответствующих статей Конституционного кодекса Украины или равно любого иного государства мира (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

Предложенное понимание инновационной презумпции толкования сомнений в пользу полицейского и иного антиделиктолога в неопределенной антиделиктной ситуации и инновационной презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского или иного антиделиктолога не подлежат дискуссионному обсуждению в силу того, что обе эти презумпции являются аналогом общенаучной категории «аксиома». В то же время необходима широкая корректная научная дискуссия в отношении содержания профессиональности и, особенно, достаточности и сбалансированности полномочий как полицейского, так и каждой из специализаций и субспециализаций антиделиктологов, что и следует осуществить в ближайшее время в силу необходимости реального исполнения базисной конституционной обязанности государства и его органов по познанию, признанию, обеспечению и восстановлению правового статуса (прав, свобод, обязанностей, интересов) всех социосубъектов [25, с. 93].

Вопрос 5. Инновационное понимание сущности и разграничения насилия в семье, коллективе или государстве от прямого либо делегированного государственного принуждения в контексте преодоления вненормативного (девиантного) и/или виктимного поведения лица

Необходимость разработки инновационной доктрины сущности и разграничения насилия в семье, коллективе и в государстве, с одной стороны, и прямого и делегированного семье и/или коллективу государственного принуждения, с другой стороны, в контексте преодоления вненормативного и виктимного поведения лица [22, с. 3-9; 27, с. 49-56; 49, с. 73-76 и др.], в т. ч. учеников общеобразовательных школ [28, с. 103-109 и др.], обусловлена тем, что в последние время заметно возросло количество случаев обсуждения в средствах массовой информации фактов практически вненормативности поведения отдельных учеников [6; 35; 39; 44 и др.], когда некомпетентные так называемые эксперты МОН Украины, к примеру, специалист по социально-правовой защите детей Алексей Лазаренко, даже цинично ставили вопрос о необходимости расформирования учительского состава одной из школ г. Днепра, который, якобы не

может решить данную задачу в отношении так называемого «вундеркинда» [6], а фактически типичного представителя учеников с ярко выраженным ненормативным поведением, обучение которых должно осуществляться не в обычной, а в специализированной для решения такой задачи школе или ином детском учебном заведении [40; 41 и др.], а при наличии оснований (что очень часто вуалируется весьма некомпетентной квалификацией последствий вненормативного поведения ребенка, практически находящегося в рамках криминального правонарушения) в воспитательно-трудовых учреждениях, т. е. в местах лишения свободы [27, с. 49-50; 28, с. 103].

Фото 3. Профессор А. А. Кириченко в процессе изложения основных положений доклада «Новая доктрина сущности и разграничения насилия и государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению учеников» в процессе круглого стола на тему «Возможности развития правового статуса учащейся молодежи» 7 декабря 2017 г. с участием учеников 9-11 классов Николаевского муниципального коллегиума имени В. Д. Чайки по случаю пятидесятилетия Международных пактов о правах человека.

В этой связи А. Лазаренко и иные аналогично низкой профессиональной квалификации специалисты (и именно ***по социально-правовой защите ребенка***) весьма категорически, но очень юридически некомпетентно утверждают об отсутствии в украинском законодательстве правовых оснований для исключения ученика с четко выраженными признаками вненормативного поведения из обычной общеобразовательной школы в связи с установлением наличия лишь факта вненормативности его поведения [6 и др.].

Прежде чем делать такого рода заявления в средствах массовой информации, называясь экспертом МОН Украины, следовало бы такого уровня экспертам-непрофессионалам ознакомиться с содержанием хотя бы следующих норм Конституции Украины.

Согласно требований ч. 3 ст. 8 Основного закона, нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия [34]. А значит для решения любого вопроса не только можно, а и необходимо обращаться непосредственно к нормам Основного закона, особенно, если отсутствует прямой ответ в текущем законодательстве [22, с. 3; 27, с. 50; 28, с. 104].

В соответствии с требованиями ч. 2 ст. 53 Конституции Украины, полное общее среднее образование является обязательным [34].

Следовательно, государство обязано обеспечить получение каждым украинским соотечественником школьного образования на основе стандартов данного образования, когда, в соответствии с положениями инновационной доктрины бесплатного и доступного одиннадцатиуровневого образования, школьный образовательно-квалификационный уровень, причем как обычного (для детей с нормативным поведением, способностями и здоровьем), так и облегченного (для детей с психическими или умственными ограничениями), особенного (для детей, имеющих такие физические ограничения: глухонемые, слепые, инвалиды конечностей, передвижения и т. п., которые обусловливают необходимость создания особых условий для получения школьного и иных уровней образования и последующей их практической деятельности) и пенитенциарного (для детей, находящихся в местах лишения или иного ограничения свободы) порядка его получения, должен обеспечить получение каждым учеником таких базисных компетентностей, как :

а) неквалифицированная рабочая компетентность, которая суммируется с базисной и детальной доктринальной, прикладной и аналитической компетенции и должна обеспечить наиболее эффективное, рациональное и качественное выполнение любой неквалифицированной рабочей деятельности по производству материальных благ и услуг;

б) общечеловеческая образовательная компетентность, благодаря которой лицо должно обладать такой совокупностью базисных и детальных доктринальных, прикладных и аналитических компетенций, которые на минимальном уровне определяют образованность населения как определенного государства, так, в конце концов, и мира в целом;

в) потенциальная образовательная компетентность, которая имеет аналогичный перечень компетенций и призвана позволить каждому, кто имеет соответствующие способности и желание, продолжить образование по последующим ОКУ [29, с. 72 и др.].

Напомним в который раз, что согласно ч. 2 ст. 3 Конституции Украины, утверждение и обеспечение прав и свобод граждан является главной обязанностью государства [34].

Значит, государство призвано обеспечить получение каждым украинским соотечественником школьного образования с приобретением надлежащих указанных компетентностей каждым из них, а не одним из них, за счет нарушения данной обязанности в отношении иных учеников, а также в любом из указанных выше порядков получения школьного образовательно-квалификационного уровня, т. е. обычного, облегченного, особенного и пенитенциарного [29, с. 72-73 и др.].

В соответствии с требованиями ст. 23 Конституции Украины, каждый человек имеет право на свободное развитие своей личности, если при этом не нарушаются права и свободы иных граждан [34], что в данном случае лишь подтверждается указанная выше обязанность государства обеспечить получение каждым учеником надлежащих компетентностей [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 104].

Обычная школа рассчитана на учеников с нормативным поведением, здоровьем и способностями, а ученики с вненормативным поведением, способностями и здоровьем в зависимости от причины вненормативности должны приобретать такие компетентности в специальных учебных заведениях, когда в обычной школе они ни сами не могут приобрести такие компетентности, ни всем иным ученикам такой школы не дают возможности получить надлежащие компетентности [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 104].

Поэтому, как только устанавливается факт вненормативности поведения определенного ученика, он должен быть незамедлительно исключен из обычной школы на основании уже цитированных требований ч. 2 ст. 3 и ст. 23 Конституции Украины [34], независимо от того, имеется ли в конкретном случае возможность направить такого ученика проходить школьный ОКУ в специализированное учебное заведение или нет. Последнее является уже совместной проблемой этого ученика и государства, что в любом случае не должно нарушать образовательный правовой статус всех иных учеников обычной школы. Если государство не состоянии обеспечить

надлежащие специальные условия обучения такого ученика, то пострадает один только этот ученик, а если такой ученик будет пребывать далее в обычной школе – это, по крайней мере, приведет к срыву процесса приобретения надлежащих школьных образовательных компетентностей многими иными учениками обычной школы [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 104-105].

Не говоря уже о том, что проявление вненормативности поведения конкретного лица практически в большинстве случаев означает и совершение криминального правонарушения. И такие факты остаются фактически безнаказанными в силу некомпетентности иных лиц – уже горе-юристов, которые, имея диплом о юридическом образовании, так и не смогли получить собственно юридическое образование и в силу этого некомпетентно полагают, что малолетние вообще не несут антикриминальной ответственности [22, с. 4; 27, с. 51; 28, с. 105].

Однако это далеко не так. Согласно инновационных доктрин ступенчатого сущностного видового деления правонарушений и юридической ответственности, антикриминальная и любой иной вид юридической ответственности наступает при совершении любой разновидности криминального правонарушения (причиняющего правовому статусу того или иного социосубъекта существенные и более убытки : вред - физический и/или материальный и/либо первичный моральный вред и вторичный моральный вред; упущенную выгоду) и иного правонарушения, т. е. административного, дисциплинарного, де-факто имущественно-договорного или де-юре имущественно-договорного правонарушения (причиняющего правовому статусу того или иного социосубъекта менее, нежели существенные убытки) [24, с. 89-92; 30, с. 133-142, 176-196 и др.]. К примеру, за совершение каждой из разновидностей криминального правонарушения : преступления (криминального правонарушения, имеющего все признаки и элементы состава такого правонарушения), парапреступления (криминального правонарушение, совершенного лицом, не достигшим возраста назначения наказания), квазипреступления (криминального правонарушения, совершенного невменяемым или ограниченно вменяемым лицом), квазипарапреступления (криминального правонарушения, состав которого не предусмотрен определенной нормой Особенной части УК Украины), паранесчастного случая (криминального правонарушения, совершенного физическим лицом при отсутствии его вины) и несчастного случая (криминального правонарушения, совершенное деяниями сил природы, в т. ч. диких животных, деяния которых не опосредованы деяниями человека) [24, с. 89-91; 30, с. 133-142, 176-196

и др.] в любом случае наступает сопутствующая и восстановительная антикриминальная ответственность, а за совершение преступления, парапреступления и квазипреступления и карательно-воспитательная антикриминальная ответственность в виде соответственно наказаний, паранаказаний (меры воспитательного характера в отношении младенцев, дошкольников и малолетних, и принудительных мер воспитательного характера в отношении подростков и иных лиц, не достигших возраста назначения наказаний[107]) и квазинаказаний (принудительных мер медицинского характера) [24, с. 89-91; 30, с. 133-142, 147-155, 176-196, 202-216 и др.].

Необходимость же выяснения сущности и взаимоотношения насилия в семье или коллективе, с одной стороны, и прямого либо делегированного семье или коллективу государственного принуждения, с другой стороны, в контексте преодоления вненормативного или виктимного поведения определенных лиц обусловлена тем, что в последнее время особое внимание уделяется такой проблеме, как насилие только в семье. В связи с разработанной А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулой и изложенной в ряде предыдущих публикаций [24, с. 20-34; 26, с. 30-35; 27, с. 49-56; 49, с. 73-76 и др.] **положений новой доктрины правового статуса социосубъектов,** последняя версия которой представлена в предыдущей лекции настоящего спецкурса (см. вопрос 7 лекции 1), становится, очевидной принадлежность к уровню чаще всего научной схоластики всех так называемых юридических и иных научных исследований насилия в семье, к примеру, А. Б. Благой [2], А. В. Бойко [3], А. А. Горбовой [7] и др., что, в свою очередь, обусловило необходимость разработки А. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедовой и А. С. Тунтулой очередной **инновационной доктрины сущности и разграничения насилия и прямого и делегированного государственного принуждения в контексте преодоления вненормативного (девиантного) и виктимного поведения лиц** [22, с. 3-9; 27, с. 49-56; 28, с. 103-109; 49, с. 73-76 и др.].

Основываясь на положениях последних диссертаций по проблеме насилия в семье, частности, докторскую диссертацию А. Б. Благой на

[107] В данном случае указано существующее законодательное понимание такого рода карательно-воспитательных мер антикриминальной ответственности, что в одной из последних публикаций авторов уже исправлено на более обоснованный подход по отказу от деления такого рода мер на принудительные и непринудительные. И первые, и вторые по сути являются принудительными и поэтому более правильно их называть одинаково как принудительные меры воспитательного характера [30, с. 182].

тему «Насилие в семье: криминологическое измерение, детерминация, предупреждение» [2], следует обратить внимание на такие типичные признаки насилия в семье: 1) это умышленное противоправное деяние; 2) проявляется в форме действия или бездействия; 3) имеет дискриминационный характер; 4) совершается в отношении определенного круга лиц - членов семьи или лиц, с которыми существовали или существуют семейные отношения; 5) сопровождается использованием имеющегося преимущества со стороны обидчика; 6) совершается путем навязывания своей воли вопреки или помимо воли потерпевшего; 7) может охватываться, но не ограничивается такими видами, как физическое, психологическое, сексуальное, экономическое насилие [2].

Изложенные так называемые «типичные признаки насилия в семье», как представляется, не выходят за пределы принципиально общеизвестных положений, а разновидности такого насилия и многие иные положения этой же докторской диссертации не выходят за пределы положений значительно ранее защищенной кандидатской диссертации по социологии А. В. Бойко, который, к примеру, также разграничивал физическое, психологическое, сексуальное и экономическое насилие в семье и др. [3].

Более того, в указанных и иных диссертациях по данной проблеме [7 и др.] фактически отсутствуют ключевые моменты действительного научного исследования данной проблемы, когда насилие в семье следует рассматривать в контексте, во-первых, насилия в коллективе (учащихся; трудового коллектива; сослуживцев по воинской и иной военизированной обязанности; лиц, отбывающих лишение свободы, и др.) и государстве (от компетентных государственных органов, иных государственных органов, от иных физических лиц и др.). Ведь все указанные сферы проявления насилия тесно взаимосвязаны и не могут рассматриваться обособленно [27, с. 53; 28, с. 106; 49, с. 73].

Во-вторых, очень важно разграничить насилие всех указанных сфер проявления, с одной стороны, а также прямое либо делегированное семье или коллективу государственное принуждение, с другой стороны [27, с. 53; 28, с. 106; 49, с. 73].

В таком аспекте следовало бы первоначально определить понятие вненормативного поведения лица (выхода поведенческих актов определенного лица за границы нормы, устанавливаемой путем специальных научных исследований с учетом общечеловеческих ценностей и принципов справедливости и гуманности) и сущность **трех базисных причин вненормативности (девиантности) поведения** :

1. Психические, физические и психофизические недостатки (генетически обусловленные, приобретенные).

2. Недостатки воспитания.

3. Неблагоприятное воздействие коллектива или иного внесемейного окружения [22, с. 7; 27, с. 53; 28, с. 106; 49, с. 74].

Данные базисные причины, разумеется, могут и сочетаться между собой. Наличие вненормативности (девиантности) поведения лица обусловливает необходимость и правомерность применения к нему как прямого, так и делегированного государственного принуждения. Ведь право применения государственного принуждения может быть делегировано членам семьи и/или коллективу в контексте воспитания детей и иных внутрисемейных или внутриорганизационных взаимоотношений [22, с. 7; 27, с. 53-54; 28, с. 106; 49, с. 74].

В тоже время как **прямое, так и делегированное государственное принуждение** должно обладать такими **базисными свойствами** как **быть** :

1. **Необходимым**, что определяется установления самого факта вненормативности (девиантности) и/или виктимности поведения лица, но обязательно, которое нарушает или может нарушить правовой статус иных социосубъектов либо причинить вред самому себе. То есть не каждая вненормативность (девиантность) и/или виктимность поведения лица обусловливает необходимость применения государственного принуждения, а только такого ее уровня, который уже нарушает или может нарушить правовой статус иных социосубъектов либо причинить вред самому себе.

2. **Достаточным**, т. е. быть примененным в такой степени, которой достаточно, чтобы вненормативность (девиантность) и/или виктимность поведения лица привести к норме и в любом случае остановить неблагоприятное его воздействие на себя или правовой статус иных социосубъектов.

3. **Гуманным**, т.е. обеспечивать достижение указанных целей с минимально возможным причинением страданий и иных неблагоприятных последствий для лица, проявляющего вненормативное (девиантное) и/или виктимное поведение [22, с. 7; 27, с. 54; 28, с. 106; 49, с. 74].

4. **При необходимости в пределах действия обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния и/либо вину лица или смягчают ее.**[108] [22, с. 8; 27, с. 54; 28, с. 106; 49, с. 74].

В последнем случае имеются в виду обстоятельства, исключающие общественную опасность или вредность деяния, которое формально такую опасность или вредность несет и вненормативное (девиантное) и/или виктимное поведение лица. Данные обстоятельства, по вполне обоснованному предложению А. К. Виноградова и А. А. Виноградовой, должны приобрести общеправовую сущность и именоваться как обстоятельства, исключающие антисоциальность деяния[109] либо виновность лица или смягчают ее,[110] что более детально рассматривается при изложении редакции статьи XII Конституционного кодекса Украины или любой иной страны мира в части общеправовых обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния, а также исключающих смягчающих или отягощающих вину преследуемого лица (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

С учетом изложенного **под насилием (в семье, коллективе, государстве)** следует понимать лишь *такие неблагоприятные последствия для лица, которые не только не преследуют цель привести в норму или в крайнем случае приостановить вненормативное (девиантное) и/или виктимное деяние лица, которое*

---

[108] В предыдущих авторских публикациях данное свойство касалось обстоятельств, исключающих только антисоциальность деяния [49, с. 74 и др.], что было недостаточно полным отражением этого свойства в контексте действия такого рода обстоятельств, сущность и наиболее полный перечень которых предлагается в редакции статьи XII Конституционного кодекса Украины или любого иного государства мира (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

[109] Когда деяния теряют свою антисоциальность и превращаются в правомерные общественно полезные деяния при наличии таких обстоятельств, как причинение убытков (вреда и упущенной выгоды) при (вследствие) : 1) конкуренции норм права; 2) кратковременной конкуренции правовых статусов различных социосубъектов; 3) необходимой обороне; 4) крайней необходимости; 5) оправданного риска; 6) задержании лица, совершившего правонарушение; 7) психического или физического воздействия; 8) выполнении законного приказа или распоряжения; 9) осуществлении специального задания по предупреждению, выявлению, пресечению и раскрытию организованной группы правонарушителей (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

[110] Среди которых после определения сущности прямого и косвенного умысла, деликтной самоуверенности и халатности, должны быть изложены понятия : 1) паранесчастного случая (при причинении деянием существенных и больших убытков) или параказуса (в случае причинения деянием менее, нежели существенных, убытков); 2) невменяемости; 3) ограниченной вменяемости; 4) юридической и фактической ошибки; 5) мнимого обстоятельства, исключающего антисоциальность деяния (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

уже нарушает или только может нарушить правовой статус иного социосубъекта (иного физического лица, юридического лица, государства, межгосударственного учреждения) либо уже причиняет или лишь может причинить вред самому себе, но и не являются в контексте достижения такой цели необходимыми и/или достаточными и/либо гуманными и/или не осуществляются при наличии обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния и/либо вину лица или смягчающие ее, в части осуществления такого рода неблагоприятных последствий.[111]

Изложенное дает основание заключить, что вненормативное (девиантное) поведение лица тесно связано с виктимным поведением данного или иного лица. Содержание и степень проявления виктимного поведения лица провоцирует и соответствующий вид насилия. К примеру, основой виктимного поведения лица, провоцирующего сексуальное насилие, могут стать такие проявления поведения или внешнего облика потерпевшей либо потерпевшего :

1. Проституция.
2. Неразборчивые сексуальные связи.
3. Психическое заболевание: шизофрения, олигофрения и др., образующее в своей основе беспомощное состояние потерпевшей или потерпевшего.
4. Сексуальное мошенничество и др. [22, с. 9; 27, с. 54-55; 28, с. 106-107; 49, с. 74].

Библиографический список :

1. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за ред. Ю. І. Римаренка, Є. М. Моїсеєва, В. І. Олефіра. Київ : КНТ, 2008. 816 с.

2. Блага А. Б. Насильство в сім'ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 – «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Алла Борисівна Блага, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 496 с. URL : https://mydisser.com/ua/catalog/view/37494.html

[111] Предложенное авторами в предыдущих публикациях [22, с. 8; 27, с. 54; 28, с. 106; 49, с. 74] определение насилия в семье, трудовом коллективе или государстве было аналогичным. Отличие касается лишь уточнения вненормативного поведения девиантным, а также добавления обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния, еще и обстоятельствами, исключающими вину лица, применяющего государственное принуждение в части осуществления такого рода неблагоприятных последствий.

3. Бойко О. В. Насильство в сім'ї: соціологічний аналіз явища : автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03 «Соціальні структури та соціальні відносини» / Олександр Валерійович Бойко. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003. 20 с URL : www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

4. Вбивство патрульних: поліція затримала підозрюваного. 25 вересня 2016. *BBC : веб-сайт.* URL : http://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/09/160925_dnipro_killer_arrested_vc

5. Верховенство права. Доповідь, схвалена Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанською Комісією) на 86-му пленарному засіданні. Венеція. 25–26 бер. 2011 р. Право України. 2011. № 11. С. 168-184. URL : https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011) 003rev-ukr

6. Говорит Украина : неудобный вундеркинд (эфир от 06.04.2017). *Теле Неделя : веб-сайт.* URL : https://tv.ua/tv/teleshou/941096-govorit-ukraina-neudobnyj-vunderkind-efir-ot-06-04-2017

7. Горбова Г. О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ганна Олександрівна Горбова; Нац. авіац. ун-т. Київ, 2016. 19 с.

8. Кириченко О. А., Дерев'янкін С. Л. Предмет і система юридичних наук. Актуальні проблеми діяльності ОВС по попередженню, розкриттю та розслідуванню злочинів. Частина ІІ. Проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., 19-20 жовт. 2000 р. Одеса: НД РВВ ОІВС, 2000. С. 217-226.

9. Кириченко А. А. Основы шестидесятилетнего «прорыва» в развитии юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Friday 3 December 2010, 11:18. 3 004 слова. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/forum/discuss. php?d=274

10. Кириченко А. А. Возможности более чем полувекового «прорыва» в юриспруденции : приглашение к дискуссии / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* Форумы. Новини сайту. Tuesday 21. December 2010, 10:48 / 11 961 слово URL : http://moodle.

chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=33234 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

11. Кириченко А. А. Доктринальные, правовые и прикладные основы реформирования отечественной юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. *Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт.* 27 марта 2012 г. 12 459 слов. URL : http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=49819 (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

12. Кириченко А. А. Развитие 50-ти базисных концепций юриспруденции (приглашение к дискуссии) / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, С. М. Полищук, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула. Moodle ЧДУ ім. Петра Могили : веб-сайт. 22 авг. 2012 г., развитие 24 окт. 2012 г. 18 018 слов. URL : http://moodl.chdu.edu.ua/mod/book/view.php?id=49993//Актуальні проблеми юриспруденції (1 дек. 2014 г. сохранено в архив по адресу : URL : http://archive.is/Xul8C)

13. Кириченко А. А. Концепции и доктрины юриспруденции научной школы профессора аланкира как основа становления социального, демократического и правового государства (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 30 595 слов. 105 с. *Конституція – основа розвитку національного законодавства :* матеріали. IX Всеукр. студ. наук.-прак. конфер., 28 бер. 2013 р., кафедра історії і теорії держави і права Нац. ун-ту кораблебудування ім. адм. Макарова. URL : conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/22714.pdf

14. Кириченко А. А. Сто десять лучших доктрин и концепций научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии) : научный доклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 54 489 слов. Европейская научная лига юристов. Киев : ЕНЛЮ «Consensus omnium», 2013. 160 с.

15. Кириченко А. А. Около двухсот лучших доктрин и концепций юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный гипердоклад / А. А. Кириченко, В. Д. Басай, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова,

Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под науч. ред. А. А. Кириченко. 57 543 слова. Четвертый Пермский конгресс ученых-юристов : материалы Международн. науч.-практ. конфер., 18 окт. 2013 г., Пермский национальный исследовательский университет. Российская Федерация : *PERMCONGRESS. Веб-сайт.* URL : permcongress.com/content/Гипердоклад.doc или https://studylib.ru/doc/89067/kirichenko-a.-a.-okolo-dvuhsot-luchshih-doktrin-i-koncepcij

16. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира : коллективная монография / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Т. А. Коросташова, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под науч. ред. А. А. Кириченко. 2-е изд. Николаев: Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. 1008 с.

17. Кириченко А. А. Новая доктрина базисных задач юриспруденции и исторической науки. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http://blog-experts.com/ novaya-doktrina-bazisnyx-zadach-yurisprudencii-i-istoricheskoj-nauki/ 2014-11-29 - Доктрины

18. Кириченко А. А. Новая доктрина базисных направлений юриспруденции и иных связанных с ней концепций. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http:// blog-experts.com/prezentaciya-novyx-doktrin-i-koncepcij-yurisprudencii-nauchnoj-shkoly-professora-alankira-priglashenie-k-diskussii-aleksandr-kirichenko-novaya-doktrina-bazisnyx-napravlenij-yurisprudencii-i-svyazan-2/ 2014-12-08 – Доктрины

19. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и системы антиделиктных органов. *Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт.* URL : http://blog-experts.com/ prezentaciya-novyx-doktrin-i-koncepcij-yurisprudencii-nauchnoj-shkoly-professora-alankira-priglashenie-k-diskussii-aleksandr-kirichenko-novaya-doktrina-antideliktnyx-organov-2/ 2014-12-11 – Доктрины

20. Кириченко О. А. Доктрина профессиональности антиделиктной деятельности как основа презумпции профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского. *Презумпція правоти поліцейського* : матеріали засідання дискусійного клубу 22 лист. 2016 р. Зб. наук. ст. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 15-20. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/ pratsi_ist_fac.html (до 1.01.2017 р. матеріали дискусійного клубу були вільному доступі в Інтернет) <№ 86

21. Кириченко А. А., Ланцедова Ю. А., Тунтула А. С. Презумпция

правоты полицейского или презумпция профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий полицейского?: за и против. *Презумпція правоти поліцейського :* матеріали Круглого столу з нагоди Всеукраїнського тижня права, 6 груд. 2016 р. Зб. наук. ст. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 3-11. URL : http://librarymnu.kl.com.ua/pratsi ist fac.html <№ 89

22. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и разграничения насилия и государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению учеников. Можливості розвитку правового статусу учнівської молоді : міжнародний і національний аспекти : матеріали Круглого столу з учнями Миколаївського муніципального колегіуму імені В. Д. Чайки з нагоди п'ятдесятиріччя Міжнародних пактів про права людини, 7 лют. 2017 р. С. 3-10. http://librarymnu.kl.com.ua/pratsi_ist_fac.html <№ 59

23. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс інноваційних лекцій з навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: навч. посібник для спеціальності 052 «Політологія», ОКР «Бакалавр». Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 272 с. URL : http://mykolaiv.legalaid. gov.ua/ua/pres-tsentr/kurs-lektsii-profesora-oleksandra-kyrychenko

24. Кириченко О. А., Тунтула О. С. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посіб. для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». 2-ге вид. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 264 с. URL : http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <40>

25. Кириченко А. А. Презумпция профессиональности, достаточности и сбалансированности полномочий антиделиктолога. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* № 10 (2017). С. 87-94 URL: http://prc.com.ua/ images/PDFnomera/10.pdf

26. Кириченко А. А. Система новых доктрин обеспечения и наиболее полного восстановления правового статуса различных социосубъектов. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 12 (2017). С. 29-36. URL : http://prc.com.ua/images/PDFnomera/12.pdf

27. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и разграничения насилия в семье, коллективе или государстве от прямого либо делегированного государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук*

України. № 14 (2018). С. 49-57. URL: http://prc.com.ua/images/PDFnomera/VPrcNapnU14.pdf

28. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и значения прямого или делегированного государственного принуждения для противодействия вненормативному (девиантному) поведению учеников общеобразовательных школ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць* / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 1 (60), лютий 2018. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 103-109.

29. Кириченко А. А. Новая доктрина одиннадцатиуровневого образования и его учебного обеспечения : монография / А. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула; под ред. А. А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О. А., 2019. 182 с. (приложение к электронному реферативно-научному журналу «Судебно-психологическая экспертиза. Применение полиграфа и специальных знаний в юридической практике»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/971-kirichenko-a-a-vinogradov-a-k-tkach-yu-d-tuntula-a-s-novaya-doktrina-odinnadtsatiurovnevogo-obrazovaniya-i-ego-uchebnogo-obespecheniya-monografiya

30. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 232 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a

31. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві; генеза і можливості удосконалення : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2009. 221 с.

32. Кириченко С. А., Ланцедова Ю. О., Ткач Ю. Д. Теорологія юриспруденції : лекція 1 / за наук. ред. проф. О. А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Могили, 2007. Вип. 5. 268 с. *Видання ЧДУ імені Петра Могили : веб-сайт.* URL : http://lib.chmnu.edu.ua/index.php?m=4&b=21

33. Кириченко Ю. А, Огородник А. П., Ткач Ю. Д. Теорология и частные проблемы юриспруденции : приглашение к дискуссии / Под ред. А. А. Кириченко. Ивано-Франковск : Плай, 2003. 40 с.

34. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1996, № 30, ст. 141. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

35. Конфликт поведения. 18 окт. 2017. 11:01. *Видеотека: канал «Касается каждого»: веб-сайт.* URL : http://inter.ua/ru/video/program/sk/2017/10/18/conflict-povedeniya

36. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами згідно із законом України від 6 черв. 2019 р. № 2747-VIII. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лют. 2019 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

37. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10, ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р., ВВР, 2018, № 46, ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

38. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. М. Куліш. Харків, 2009. 27 с.

39. Мир третьеклассника. 1 апреля 2016 | 20:01. *Видеотека: канал «Касается каждого»: веб-сайт.* URL : http://inter.ua/ru/video/program/sk/2016/04/01/mir-tretyeklassnika

40. Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вер. 2008 р. № 852 URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-08

41. Положення про школу соціальної реабілітації. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 жовт. 1993 р. № 859, зі змінами згідно постанови КМ України від 8 серп. 2012 р. № 734. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-%D0%BF

42. Про Державне бюро розслідувань : закон України 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2016, № 6, ст. 55, зі змінами згідно закону України від 16 трав. 2019 р., № 2720-VIII, ВВР, 2019, № 22, ст. 84. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19

43. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1994, № 11, ст. 50, зі змінами згідно закону України від 12 лип. 2018 р. № 2509-VIII (2509-19). URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3781-12

44. Реакция на школьный бойкот. 12 дек. 2017. 11:49. *Видеотека: канал «Касается каждого»: веб-сайт.* URL : http://inter.ua/ru/video/program/sk/2017/12/12/reakciya-na-shkolniy-boykot

45. Ткач Ю. Д. Поняття і системно-структурна будова криміналістики : дис. ... канд. юрид. наук ; Одеськ. юрид. наук НУВС Одеса, 2004. 556 с.

46. Ткач Ю. Д. Теоретичні основи криміналістики (періодизація, поняття, система, міжнауковий статус) : монографія / за наук. ред. О. А. Кириченка. Одеса : Вид-во ОЮІ НУВС, 2007. 176 с.

47. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. Київ, 2013. 233 с.

48. Тунтула А. С., Шличек А. Ю. Система новых доктрин и концепций правового статуса молодежи: приглашение к дискуссии. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2017. № 38. С. 46-66. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/04/shlychek_tuntula_38.pdf

49. Тунтула О. С., Кузьміна Г. Г. Незаконна торгівля людьми та інші незаконні угоди щодо людини у контексті новітньої доктрини правового статусу соціосуб'єктів *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018. № 47. С. 60-80. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/01/tuntula_kuzmina_47.pdf

Лекція № 3
ІННОВАЦІЙНІ ОСНОВИ РОБОТИ ІЗ СУБ'ЄКТИВНИМИ, ОБ'ЄКТИВНИМИ ТА ЗМІШАНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ АНТИДЕЛІКТНИХ ВІДОМОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У процесі лекції розглядаються такі питання :

1. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство.
2. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.
3. Ступеневий сутнісний видовий поділ об'єктивних джерел антиделіктних відомостей.
4. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень.
5. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень.
6. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними».

Питання 1. Інноваційна доктринальна основа перетворення кримінального провадження в антикримінальне судочинство

Інноваційну доктринальну, законодавчу та іншу прикладну основу перетворення існуючого кримінального провадження у власне антикримінальне судочинство становить розроблена представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра ціла система

відповідних взаємопов'язаних інноваційних доктрин і концепцій юриспруденції, що в розвитку більш доцільно викласти таким чином.

Інноваційну доктрину професійності здійснення антикримінального та інших видів антиделіктного судочинства О. С. Тунтула обґрунтовує [17, с. 17-18 та ін.], а Ю. О. Ланцедова [3, с. 35-37 та ін.] розвиває тим, що як і будь-який інший вид антиделіктного судочинства антикримінальне судочинство має здійснюватися тільки на професійній основі, тобто лише професіоналами, які опанували через стаціонарне вузівське навчання багатовіковим досвідом, знаннями та навичками проведення такого роду діянь і відповідним рівнем аналітичного мислення, і які зобов'язані забезпечити безпосереднє, об'єктивне, всебічне і повне дослідження всіх обставин справи, на цій основі встановити об'єктивну істину і правильно вирішити антикримінальну та іншу антиделіктну справу [3, с. 35].

Участь інших осіб у безпосередньому отриманні доказів, крім слідчого і суду, і як виняток експерта та ордиста, а народних засідателів або присяжних в антикримінальному чи в іншому антиделіктному доказуванні зі статусом суддів порушує наріжний принцип будь-якого і тим більше антикримінального судочинства – професійність отримання доказів та вирішення питання про винність чи невинність переслідуваної особи чи іншого відповідача [3, с. 35-36].

Надання захиснику, який за традицією і за законом має значну мотивацію і можливості «допомогти» підзахисному уникнути антикримінальної відповідальності, значних прав щодо безпосереднього отримання доказів без покладання на нього обов'язків за об'єктивне, всебічне і повне дослідження всіх обставин справи, встановлення істини і правильне вирішення антикримінальної та іншої антиделіктної справи, порушує інший наріжний принцип юриспруденції – **про взаємозв'язок та співмірність, з однієї сторони, прав, свобод та інтересів фізичних або юридичних осіб або держави чи міждержавних утворень, а з іншої сторони – обов'язків названих соціосуб'єктів та учасників цих видів судочинства** [3, с. 36].

Тим більше, що чинна редакція ст. 243 КПК України про порядок залучення експерта у повній мірі урівняла у цій частині процесуальні можливості сторони обвинувачення та сторони захисту призначити експертизу лише шляхом відповідного звернення до слідчого судді [10], до якого захисник може звернутися і з приводу необхідності зобов'язати слідчого провести будь-яку іншу процесуальну отримуючу слідчу дію.

У даному випадку доцільно підкреслити, що необґрунтовано слідчого, керівника органу досудового розслідування і прокурора у частині безпосереднього здійснення попереднього слідства включати в

коло осіб, які є, згідно п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України, стороною кримінального провадження [10].

Але ж вказані положення суперечать вимогам, перш за все, ч. 2 ст. 9 КПК України, у відповідності з якими, прокурор, керівник органу досудового розслідування і слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень [10].

Адже ж як можна тих осіб, які відносяться до сторони обвинувачення, зобов'язувати виявляти й ті обставини, що виправдовують підозрюваного та пом'якшують його покарання?

Більш правильною видається позиція ч. 2 ст. 9 КПК України, згідно якої слідчий, керівник органу досудового слідства, прокурор (у частині можливості безпосереднього проведення окремих процесуальних дій), слідчий суддя та суддя мають визнаватися суб'єктами ведення антикримінального судочинства, а до сторін даного судочинства мають відноситися захисник і прокурор, виконуючий функцію державного обвинувача. При цьому функція процесуального керівництва має перейти від прокурора до керівника органу досудового слідства (дізнання, попереднього розслідування), а всі слідчі підрозділи краще за все об'єднати на основі принципу єдиноначальства в єдиний антиделіктний орган – слідчотуру, відповідні керівники якої і мають замість прокурора здійснювати процесуальне керівництво слідчими із наданням останнім реальних повноважень процесуальної самостійності у питаннях внесення відомостей у Єдиний реєстр досудових розслідувань, затримання підозрюваного та вручення йому підозри, складання та направлення обвинувального акту до суду.

Лише у такому разі можна позбутися прихованої переваги у процесуальних повноваженнях захисника, який під кутом зору того, що сторона обвинувачення згідно цитованих вимог п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України [10] та ч. 2 ст. 93 КПК України має право отримувати докази [10] вимагають й для себе аналогічних прав у ч. 3 ст. 93 КПК України [10].

А якщо слідчий і керівник органу досудового слідства будуть виведені з числа осіб, які є стороною антикримінального судочинства, замість прокурора буде лише державний обвинувач, а прокуратура має

набути більш притаманної для неї функції здійснення нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотриманням закону та інших правових актів будь-якими суб'єктами і у цьому розумінні буде правовою рукою Президента України як Гаранта, згідно ч. 2 ст. 102 Конституції України, дотримання Основного закону та правового статусу всіх соціосуб'єктів [8], а також відповідним помічником парламенту та інших правотворчих органів, то тоді державний обвинувач та захисник як базисні представники держави у сторонах обвинувачення та захисту будуть мати рівні процесуальні можливості контролювати процес отримання доказів тими суб'єктами, які мають вести антикримінальне судочинство (слідчим, керівником органу досудового слідства, в певній мірі ордистом та експертом, а також слідчим суддею та суддею) і відповідати за об'єктивне, неупереджене та повне дослідження всіх обставин справи, а також будуть допомагати цим суб'єктам у найбільш ефективному, раціональному та якісному виконанні даної функції з метою встановлення по антикримінальній справі об'єктивної істини та правильного вирішення на цій основі даної справи.

У такому розумінні й адвокатура також зобов'язана піддатися кардинальному реформуванню у напрямку набуття статусу лише державного органу, працівники якого отримують заробітну плату лише від держави, а отримання будь-яких матеріальних та/чи інших преференцій від клієнта або в його інтересах від будь-яких інших осіб має кваліфікуватися в залежності від ситуації як отримання хабара чи побори.

При цьому адвокатура повинна мати всього три підрозділи – захисту, обвинувачення та іншої юридичної допомоги, працівники яких не можуть у силу неминучої професійної деформації (звикання протягом 3-5-річної роботи до виконання лише певним чином відповідних професійних обов'язків) у напряму набуття виправдувального чи обвинувального нахилу переходити на роботу із підрозділу у підрозділ і, навіть, працювати в них за внутрішнім чи зовнішнім сумісництвом.

Розроблена О. С. Тунтулою та розвинута Ю. О. Ланцедовою **інноваційна доктрина встановлення об'єктивної істини в антиделіктному судочинстві** найбільш актуальна для антикримінального, але в рівній мірі для будь-якого з інших видів судочинства і доказування [3, с. 37-38; 17, с. 19-20, 155-156 та ін.].

Нажаль, зі всіх процедурних кодексів країн пострадянського простору лише КПК Республіки Узбекистан передбачає спеціальну ст. 22 «Встановлення істини» [33], а у ст. 85 «Доказування» даного

кодексу достатньо обґрунтовано прямо підкреслюється, що мета доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення істини про обставини, що мають значення для законного, обґрунтованого і справедливого вирішення справи [33].

Встановленню ж істини у антикримінальному доказуванні суперечить так званий принцип «змагальності», передбачений як п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України [8] та ст. 22 «Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості» КПК України [10], так й аналогічними нормами процедурних кодексів переважної більшості інших країн пострадянського простору, зокрема, ст. 32 КПК Азербайджанської Республіки [21], ст. 23 КПК Республіки Вірменія [22], ст. 24 КПК Республіки Білорусь [23], ст. 9 КПК Грузії [24], ст. 23 КПК Республіки Казахстан [25], ст. 18 КПК Киргизької Республіки [26], ст. 7 КПК Литовської республіки [28], ст. 24 КПК Республіки Молдова [29], ст. 15 КПК Російської Федерації [30], ст. 20 КПК Республіки Таджикистан [31], ст. 22 КПК Туркменістану [32], ст. 25 КПК Республіки Узбекистан [33] і ст. 14 КПК Естонії [34], коли КПК Республіки Узбекистан поряд з цим, як вже підкреслювалося, достатньо обґрунтовано передбачає й спеціальну ст. 22 «Встановлення істини» [33], а КПЗ Латвії й взагалі уникає акценту уваги як першому, так й на другому принципі здійснення антикримінального судочинства [27].

Антикримінальний, як і будь інший вид, судочинства або доказування – це не спортивне змагання. Тут не може бути переможених і переможців.

Такий підхід у будь-якому випадку буде пов'язаний із істотним порушенням прав, свобод, інтересів та/або обов'язків суб'єктів цього судочинства або доказування, насамперед, потерпілого і переслідуваної особи [3, с. 38], що, у свою чергу, буде суперечити, як підкреслювалося, вимогам ч. 2 ст. 3 Конституції України, згідно яких, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави і держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [8], тобто кожного учасника антикримінального судочинства, а не незаконне забезпечення правового статусу переслідуваної особи уникнути чи принаймні пом'якшити відповідальність за рахунок відповідного порушення й так вже порушеного кримінальними правопорушенням правового статусу потерпілого.

Метою антикримінального судочинства має стати встановлення об'єктивної істини, у відповідності з якою. переслідувана особа має

отримати рівно стільки, скільки заслуговує у відповідності зі ступенем її вини, характеристикою особи та інших обставин справи, а правовий статус потерпілого має бути максимально повно відновлений.

А тому порушення процедурного законодавства, тобто вимог КПК чи інших процедурних кодексів (ГПК, КпАП, ЦПК та ін.) України (будь-якої іншої країни світу), незалежно від тяжкості такого порушення, не повинно тягти за собою скасування відповідного судового рішення, як це має місце у закордонній і вітчизняній судовій практиці із скасуванням обвинувальних вироків та виправдуванням переслідуваної особи [3, с. 25-27; 13, с. 32-33; 15, с. 104 та ін.; 37 та ін.], якщо такі порушення не завадили і не могли завадити встановити по справі такий рівень об'єктивної істини, що дозволяє найбільш правильно вирішити відповідну антиделіктну справу. У такому разі проміжне чи остаточне судове рішення має залишатися незмінним, а суб'єкт владних повноважень або будь-який інший учасник судочинства чи, навіть, стороння особа, яка винна у такого роду порушеннях чи будь-яким іншим чином причетна до них, має неухильно нести відповідного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичну відповідальність.

Деякі автори вважають, що встановити об'єктивну істину по кожній антикримінальній чи іншій антиделіктній справі неможливо. На думку цих авторів, серед доказів, за допомогою яких і повинна встановлюватися така істина, завжди є і будуть особистісні докази, тобто такі відомості, які отримані від особистісних джерел, і які в силу цього завжди носять суб'єктивний характер, що, нібито, і унеможливлює встановлення власне об'єктивної істини по антикримінальній чи іншій антиделіктній справі, яка в такому випадку завжди буде суб'єктивною [3, с. 43].

Дана дискусія не нова. Різниця між діяльністю судді та діяльністю кожного іншого шукача істини, підкреслював ще в 1860 р. В. Д. Спасович, полягає не в мети дій, - мета у них одна: розкриття істини; і не в способі дій - спосіб їх дій один: вони діють по логічним, необхідним, незмінним законами мислення будь-якої людини; різниця тільки в результатах судового переконання, в юридичних наслідках, що випливають з нього [16, с. 29-30].

У даному випадку вже акцентувалася увага на тому, що незалежно від виду джерел, від яких отримані докази - суб'єктивні (особистісні джерела, суб'єктивні документи) чи об'єктивні (трасосубстанції, об'єктивні документи) джерела, встановити об'єктивну істину у справі можна, використовуючи незмінні закони мислення, в даному випадку - узагальнюючу оцінку всіх наявних у справі доказів, сукупність яких повинна бути достатньою та узгодженої для прийняття певного, а тим

більше остаточного процесуального рішення. В іншому випадку необхідно визнати існування і ситуацій із вирішення антиделіктної, і тим більше антикримінальної, справи на внутрішньому переконанні, яке сформоване не на достатній та узгодженій сукупності доказів, а на припущеннях [3, с. 43].

З урахуванням викладеного **під встановленням об'єктивної істини по певній антикримінальній чи іншій антиделіктній справі** треба розуміти встановлення таких відомостей, які не тільки мають всю невід'ємну сукупність основних базисних юридичних властивостей (значимість, достовірність, доброякісність), але й являють собою достатню та узгоджену сукупність для того, щоб сформувати у антиделіктолога внутрішнє переконання (тобто таке, яке склалося без будь-якого зовнішнього впливу, наприклад, телефонного права та ін.) про те, що певне проміжне, а тим більше остаточне процесуальне рішення у справі може бути прийняте [3, с. 43-44].

У такому випадку будь-які суб'єктивні відомості, тобто такі, які отримані від суб'єктивного (особистісного джерела, суб'єктивного документа) джерела, «об'єктивізуються» такого роду переконанням антиделіктолога, який буде впевнений в тому, що й шляхом суб'єктивних відомостей в сукупності з іншими відомостями встановлена власне об'єктивна істина і тільки на її основі вирішується певна антиделіктна справа. **Інакше необхідно прямо визнати існування ситуацій по вирішенню певних антиделіктних справ не на доказах, а на припущеннях** [3, с. 44].

У такому випадку до відомої доктрини «объективного вменения виновности» (що може бути можливою лише у разі вчинення паранещасних випадків, нещасних випадків, параказусів і казусів у частині відшкодування шкоди за рахунок держави, практично за рахунок законослухняних податкоплатників) варто було б додати і концепцію «субъективного вменения невиновности», коли невинна особа також з'являлася б не на основі достатньої та узгодженої сукупності доказів, а на припущеннях [3, с. 54].

Тому у разі недоведеності як винуватості, так і невинуватості переслідуваної особи (що часто виникає у результаті навмисних діянь переслідуваної особи та його адвоката із «розвалу» антикримінальної справи) фактично має місце недостатня (невизначена) сукупність доказів, яка не може обумовити появу визначеного правового статусу суб'єктів антикримінального судочинства [3, с. 54].

У цьому випадку і повинно ухвалюватися відповідно такій антиделіктній ситуації невизначене процесуальне рішення – визнання

переслідуваної особи причетним та постанову нейтрального вироку, що не дає права переслідуваній особі пред'явити позов до держави (фактично – до законослухняних платників податків) про відшкодування збитків у зв'язку з притягненням його до антикримінальної відповідальності та з іншими пов'язаними з цим його обмеженнями. Будь-яких інших обмежень правового статусу причетного, у т. ч. й судимості, не повинне наступати [3, с. 54].

Розроблена С. А. Кириченком [5, с. 183] та О. С. Тунтулою [17, с. 160-161] і розвита Ю. О. Ланцедовою [3, с. 51-54 та ін.] **інноваційна доктрина причетної особи і нейтрального вироку** ґрунтується на тому, що концепція правової визначеності стосується всіх суб'єктів антикримінального судочинства і, перш за все, переслідуваного і потерпілого (позивача). Будь-яке, а тим більше остаточне процесуальне рішення по антикримінальній справі, має бути постановлене на узгодженій і достатній сукупності доказів, коли кожний окремий доказ має володіти ще й єдністю основних базисних юридичних властивостей (їх значимості, доброякісності, достовірності).

І коли у результаті належної оцінки узгодженої та достатньої сукупності такого роду доказів у судді складеться внутрішнє переконання про винність особи – виноситься обвинувальний вирок, а якщо про невинність особи – виправдувальний вирок [3, с. 52; 20].

Якщо ж існуюча сукупність доказів недостатня для формування внутрішнього переконання судді як першого, так і другого плану, не повинен ухвалюватися виправдувальний вирок, як це вимагають у порушення вимог ч. 3 ст. 62 Конституції України (де в контексті презумпції невинуватості йдеться лише про те, що всі сумніви трактуються на користь обвинуваченого, що унеможливлює ухвалення за такої ситуації лише обвинувального вироку, але ніяк не обумовлює необхідність ухвалення в цій ситуації виправдувального вироку) [8], вимоги ч. 4 ст. 327 «Види вироків» КПК України 1960 р. [9] і п. 2 ч. 1 ст. 373 «Види вироків» КПК Україна 2012 р. [10]. Адже постановлення остаточного процесуального рішення на недостатній сукупності доказів – рівнозначна постановленню вироку на припущеннях, що прямо заборонено робити вимогами все тією ж ч. 3 ст. 62 Конституції України [8].

Але ж у ч. 1 ст. 213 «Підстави до закриття справи» КПК України 1960 р. прямо вказувалося, що кримінальна справа закривається 2) при недоведеності участі обвинуваченого у вчиненні злочину, а у ч. 4 ст. 327 «Види вироків» КПК України 1960 р. прямо вказувалося, що виправдувальний вирок постановляється у випадках, коли ... не доведено участі підсудного у вчиненні злочину [9], тоді як згідно ч. 1

ст. 284 «Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи» КПК України 2012 р., кримінальне провадження закривається в разі, якщо: 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати [10], що має право зробити у силу вимог абз. 3 ч. 4 ст. 284 КПК України лише прокурор і поміж випадків, коли це може зробити суд за вимогами ч. 2 ст. 284 КПК України, такого випадку немає [10].

У той же час у відповідності із вимогами ч. 1 ст. 373 «Види вироків» цього ж кодексу, виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що: 2) кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим [10].

На користь власне такого рішення суду говорять й вимоги ч. 2 ст. 17 КПК України, згідно яких, ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом [10].

Таким чином, КПК України передбачає у разі недоведеності вини переслідуваної особи обов'язок прокурора припинити справу, що дещо нагадує запропонований авторами варіант вирішення даної проблеми, але пізніше все ж таки зобов'язує й суд постановляти у такому випадку виправдувальний вирок, що вже свідчить про те, що дана проблема так й залишилася не вирішеною.

Процедурні кодекси й окремих країн пострадянського простору також вимагають постановляти виправдувальний вирок у випадку недоведеності вини підсудного, зокрема, п. 4 ч. 1 ст. 42 КПК Азербайджанської Республіки [21], п. 3 ч. 1 ст. 340 КПК Республіки Таджикистан [31], п. 3 ч. 2 ст. 34 КПК Туркменістану [32],

Згідно п. 3 ч. 1 ст. 83 «Підстави для реабілітації» КПК Республіки Узбекистан підозрюваний, обвинувачений чи підсудний визнається невинним і підлягає реабілітації, якщо він непричетний до вчинення злочину [33].

Дещо по-іншому вирішується дане питання й за ч. 2 ст. 36 КПК Республіки Вірменія, згідно якої кримінальне переслідування, а також провадження у справі підлягають припиненню в результаті недоведеності участі обвинуваченого у вчиненні злочину, якщо вичерпані всі можливості отримання нових доказів [22]; ч. 3 ст. 82 КПК Грузії - для визнання особи винною за обвинувальним вироком необхідна сукупність доказів, яка узгоджується між собою і не викликає розумних сумнівів [24]; ч. 2 ст. 35 КПК Республіки Казахстан - провадження по справі припиняється при доказанності відсутності події чи складу

кримінального правопорушення, якщо всі можливості збирання додаткових доказів вже вичерпані [24].

Процедурні кодекси інших країн пострадянського простору практично уникають вирішення даного питання, усвідомлюючи, мабуть, те, що пряма вказівка на необхідність виправдання особи, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не доведена не є достатньо обґрунтованою, але й інших шляхів вирішення даного питання законодавці та вчені цих країн поки-що не вбачають [3, с. 54].

Саме тому особливу актуальність набуває й вже розглянута на початку даного питання інноваційна доктрина встановлення об'єктивної істини як в антикримінальному, так й в будь-якому іншому виді судочинства.

У такому аспекті виглядає необґрунтованим акцент уваги в ч. 1 ст. 62 Конституції України на тому, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом, а також на припущеннях [8], коли нібито виправдання особи може ґрунтуватися і на доказах, отриманих незаконним шляхом, і на припущеннях [3, с. 44].

Усі суб'єкти антикримінального, як й будь-якого іншого антиделіктного виду, доказування повинні прагнути до встановлення об'єктивної істини у справі, а, значить, і мати у цьому відношенні рівні права, свободи, інтереси і нести рівні обов'язки. Цьому суперечить й існуючий різний обсяг обов'язків, наприклад, особистісних джерел антикримінальних відомостей, насамперед, свідка, потерпілого і переслідуваної особи, власне давати показання і давати саме достовірні показання і т. п. [3, с. 44].

З урахуванням викладеного і, підтримуючи позицію Ю. О. Ланцедової [14, с. 83-88 та ін.], О. С. Тунтула вважає, що процесуальні повноваження сторін обвинувачення та захисту у досягненні мети антикримінального судочинства встановити об'єктивну істину по справі і на цій основі правильно вирішити справу можна реально урівняти у разі :

- виключення слідчого та керівника органу досудового слідства з числа осіб, які відносяться до сторони обвинувачення, залишення поміж них замість прокурора державного обвинувача і наділення слідчого, керівника органу досудового слідства, в певній мірі ордиста та експерта, а також слідчого судді та судді лише функцією осіб, які ведуть антикримінальне судочинство і відповідають за об'єктивне, неупереджене та повне дослідження всіх обставин справи, а також найбільш ефективне, раціональне та якісне виконанні даної функції з

метою встановлення по антикримінальній справі об'єктивної істини та правильного вирішення на цій основі даної справи [3, с. 44-45];

- відмови від так званої змагальності судочинства та заміни даного принципу на принцип встановлення у справі об'єктивної істини та правильного її вирішення лише на цій основі [3, с. 45];

- фактичного у рівняння процесуальних повноважень слідчого та адвоката (обвинувача, захисника, надавача іншої юридичної допомоги) із порядком отримання зарплатні лише від держави;

- призначення по антикримінальній справі декількох державних (публічних) обвинувачів та захисників на підставі тільки відповідної складності антикримінальної справи, а не матеріального стану особи, яку вони представляють, що, зокрема, дозволяє зараз робити ч. 3 ст. 46 КПК України одній переслідуваній особі у частині залучення до п'яти захисників [10];

- рівної юридичної відповідальності свідка, потерпілого та переслідуваної особи в частині відмови від дачі показань та дачі завідомо неправдивих показань;

- відмови від конституційного принципу тлумачення всіх сумнівів на користь переслідуваної особи, що вимагає робити ч. 3 ст. 62 Конституції України [8] та ч. 3 ст. 17 КПК України [10], і заміни даного принципу інноваційною доктриною причетної особи та нейтрального вироку;

- відмови від інституту непрофесійних суддів у вигляді присяжних чи народних засідателів, який на фоні значно кращих за звичай ораторських здібностей захисників (що обумовлюється, перше за все, більш вигідною системою оплати їх праці, яка й сприяє залученню на посади адвокатів кращих ораторів, ніж на посади державних чи публічних обвинувачів) фактично додає значні додаткові переваги в доказуванні стороні власне захисту [3, с. 45];

- скасування вимог ч. ч. 1, 2 ст. 338, ч. ч. 1, 2 ст. 441, ст. 421 і ч. 2 ст. 433 КПК України у частині недопустимості погіршення становища власне обвинуваченого, у процесі розгляду справи у першій інстанції за наявності відповідного узгодження прокурора з прокурором вищого рівня, що не може усунути у позиції прокурорів всіх можливих корупційних ризиків [10], а в другій інстанції - наявності відповідної скарги прокурора або потерпілого, що також не може усунути всіх корупційних та інших ризиків в позиції прокурора, а через захисника й в позиції самого потерпілого. У такій ситуації вказані вимоги КПК України суперечать вимогам ч. 2 ст. 3 Конституції Україні у частині головного обов'язку держави утвердити та забезпечити права і

свободи всіх громадян [8], у т. ч. потерпілого, і тому перша, апеляційна та касаційна інстанції повинні мати повноваження будь-яким чином змінювати рішення досудового слідства та/чи попередніх інстанцій, якщо будуть підстави вважати, що досудове слідство чи попередні інстанції не змогли встановити по антикримінальній справі об'єктивну істину і лише на цій основі правильно вирішити справу, навіть в сторону погіршення становища обвинуваченого та за відсутності відповідної позиції прокурора і прокурора вищого рівня або апеляційної чи касаційної скарги прокурора або потерпілого [3, с. 45-46];

- скасування вимог п. 3 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та п. 3 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» у частині допуску до участі у конкурсі на вакантні посади судді відповідно касаційних судів та антикорупційного суду осіб, які мають досвід професійної діяльності адвоката не менше десяти та семи років або п'яти років в суди інших інстанцій. Більш правильно нахил не лише обвинувальний, а й виправдувальний нахил судді [3, с. 46].

Дійсно не треба допускати до конкурсу на посади суддів будь-яких рівнів прокурорів, які довгий час підтримували обвинувачення і тому вже набули обвинувального стереотипу професійної діяльності. Але за таких же умов треба відмовлятися й від можливого адвокатського нахилу суддів у разі обрання на ці посади колишніх адвокатів із достатньо великим стажем захисту підопічних. За існуючих же умов, коли мантію судді можуть одягти й адвокати, а у судах першої та апеляційної інстанції й колишні обвинувачі, судочинство будь-якої інстанції непрямо буде тяжити до надання переваг стороні захисту або обвинувачення [3, с. 46].

Сприяють не рівності процесуальних повноважень сторін обвинувачення та захисту, а, навпаки, різному роду перекрученням цих повноважень й інститути приватного обвинувачення та здійснення судочинства на підставі угод, що також порушує вже розглянуту інноваційну доктрину професійності здійснення антикримінального судочинства [3, с. 46].

У цьому відношенні варто ще раз підкреслити вже висловлені пропозиції із **гострої необхідності перетворення прокуратури у Праву руку Президента України**, у даному випадку «**Слуги власне Народу**» та такого, який обіцяв «**Стати Президентом України і залишитися власне Людиною**», що вперше за роки незалежності у повній мірі збігається із такими базисними положеннями Конституції України, як вимоги ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 та ч. 2 ст. 102 Основного

закону у частині обов'язку Гаранта забезпечити у будь-якому випадку та будь-якими, прямо на забороненими законом, засобами найбільш ефективне, раціональне та якісне дотримання Основного закону та інших правових актів і правового статусу людини та всіх інших соціосуб'єктів держави [8].

Для цього прокуратура має здійснювати лише свою базисну і природну функцію найбільш ефективного, раціонального та якісного здійснення нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотриманням будь-якими суб'єктами владних повноважень, у т. ч. й самим Гарантом Основного закону та правового статусу людини, та іншими соціосуб'єктами держави законів та інших правових актів, а звідси й за попередженням порушення правового статусу людини та інших соціосуб'єктів держави, а якщо цього досягти не вдалося, то й за максимально повним його відношенням, усуненням причин та умов, що сприяли такому порушенню, та за неухильним притягненням винних осіб до належного виду, характеру та ступеня тяжкості юридичної відповідальності.

Слідством має займатися на основі принципу єдиноначальства єдиний антиделіктний орган – слідчотура, відповідні керівники якої і мають здійснювати процесуальне керівництво слідчими, які при цьому повинні мати реальну процесуальну самостійність.

Адвокатура як єдиний антиделіктний державний орган, також побудований на принципі єдиноначальства, із трьома базисними підрозділами – захисту, обвинувачення та іншої юридичної допомоги, та із заробітною платнею співробітників лише від держави має забезпечувати сторони обвинувачення та захисту у всіх без винятку видах судочинства, а також надання безплатної юридичної допомоги населенню країни із будь-яких інших питань.

Суд має бути також єдиним антиделіктним органом у вигляді Верховного суду України із Конституційною, Антикримінальною, Адміністративною, Трудовою, Де-факто майново-договірною та Де-юре майново-договірною судовими палатами, які мають дублюватися на рівні обласного та прирівняних до них міських судів та у вигляді відповідної спеціалізації суддів місцевих судів.

Судочинство мають вести лише слідчі та судді (у певному сенсі - ордисти із об'єднанням на основі єдиноначальства в єдиний антиделіктний орган – ордистотуру, та експерти - експертнотуру), а адвокатура в особі обвинувачів та захисників як сторін судочинства – допомагати вказаним суб'єктам владних повноважень здійснювати ці функції найбільш ефективно, раціонально та якісно і виключно у

напрямку встановлення такого рівня об'єктивної істини по справі, якої достатньо найбільш правильно вирішити кожну конкретну справу.

Інноваційна доктрина сутності, функцій та вичерпного переліку антиделіктних органів розглядається окремо (див. питання 3 лекції 2 дійсного спецкурсу).

Питання 2. Значення поняття і ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей для подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

У загальному плані суб'єктивні джерела антиделіктних відомостей поділяються на особистісні джерела і суб'єктивні документи, коли **особистісними джерелами антиделіктних відомостей** О. С. Тунтула досить обгрунтовано визнає [3, с. 33-34 та ін.] в розвиток дисертаційної позиції С. А. Кириченка [5, с. 105-106] тільки тих із фізичних осіб, які набувають такі **базисні юридичні властивості**:

1. **Антиделіктна значимість**, тобто коли у антиделіктолога виникає припущення, що в пам'яті певної фізичної особи можуть зберігатися ті відомості, які можуть мати значення для правильного вирішення конкретної антиделіктної (конституційної, антикримінальної, адміністративної, дисциплінарної, де-факто майново-договірної, де-юре майново-договірної) справи [3, с. 33; 19].

2. **Осудність**. Відомості, що отримані від неосудних або обмежено осудних осіб, мають часткове антиделіктне значення, але лише до належного встановлення власне такого процедурного статусу особи (що має здійснюватися у будь-якому різновиді антиделіктного судочинстві однаково : на основі лише висновку стаціонарної судово-психіатричної експертизи) і тільки в цілях встановлення власне даного статусу і факту наявності такого роду дефектів психіки, відповідних результатів сприйняття певних юридичних фактів та обставин і діянь (подій, явищ) правопорушення такою психічно хворою особою [3, с. 33-34; 19].

У цьому зв'язку треба мати на увазі, що **неадекватні відомості** як відомості, які не відповідають з тих чи інших причин фактичним обставинам розслідуваних діянь (подій, явищ), поділяються на :

а) **завідомо недостовірні відомості,** коли в процесі їх отримання особистісне джерело знає, що передає антиделіктологу неправдиві відомості;

б) **незавідомо недостовірні відомості**, коли у процесі отримання такого роду відомостей особистісне джерело вважає, що передає антиделіктологу правдиві відомості, які ж, зважаючи на особливості органів та умов сприйняття (відстань, недостатнє освітлення, погані метеорологічні умови, захворювання або особливості органів сприйняття, запам'ятовування, зберігання, відтворення та передачі відомостей і т. п.), фактично не відповідають обставинам того діяння, події або явища правопорушення, щодо якого й отримують відомості [3, с. 34; 19].

Як докази можуть використовуватися як завідомо достовірні відомості, так і незавідомо недостовірні відомості, а завідомо недостовірні відомості – лише в антикримінальній справі про притягнення особи до відповідальності за дачу завідомо неправдивих показань або завідомо неправдивого висновку експертизи [3, с. 34; 19].

3. **Свідомість**. Від фізичної особи, що знаходиться у несвідомому стані, отримати антиделіктні відомості практично неможливо [3, с. 34; 19].

4. **Вікові обмеження**. Немає нижнього вікового обмеження отримання від особистісного джерела антиделіктних відомостей. Головне, щоб ті відомості, які можна отримати від малолітнього чи дошкільного особистісного джерела, мали антиделіктне значення та щоб ці відомості не можна було отримати від іншого, ніж малолітній чи дошкільний, особистісного джерела [3, с. 34; 19].

Особливо в антикримінальному судочинстві важливо також виключати повторне отримання від малолітнього чи дошкільного особистісного джерела антиделіктних відомостей, оскільки така процедура у будь-якому випадку негативно впливає на розвиток малолітнього чи дошкільного особистісного джерела, деколи, не менше, ніж власне суспільно небезпечне діяння (подія, явище), щодо обставин якого й отримують відомості [3, с. 34; 19].

Доцільно передбачити й єдиний для антиделіктних галузей права та судочинства **віковий поділ особистісних джерел антиделіктних відомостей** [3, с. 34-35; 19], що доцільно удосконалити у контексті осудності, обмеженої осудності і неосудності таким чином :

1. ***Неповнолітні***, які, у свою чергу, у силу вікових особливостей сприйняття, запам'ятовування, зберігання, відтворення та передачі відомостей поділяються на такі групи:

1.1. ***Немовлята*** (до 3-х років включно, які ще не вміють повноцінно спілкуватися, а за станом психічного розвитку мають прирівнюватися до неосудних осіб).

1.2. ***Дошкільнята*** (від 4 до 6 років включно, сприйняття навколишнього світу якими значною мірою по-дитячому спотворене, а за станом психічного розвитку мають теж прирівнюватися до неосудних осіб).

1.3. ***Малолітні*** (від 7 до 12 років включно, які вже більш-менш адекватно сприймають навколишній світ, а за станом психічного розвитку вже мають прирівнюватися до обмежено осудних осіб).

1.4. ***Підлітки*** (від 13 до 18 років включно, які вже повною мірою сприймають навколишній світ, але все ще можуть піддаватися певному впливу з боку дорослих, у той же час за станом розвитку психічної діяльності вже у повній мірі є осудними).

2. ***Дорослі*** (від 19 до 79 років включно, сприйняття якими навколишнього світу вже не обмежене ніякими віковими особливостями).

3. ***Престарілі*** (від 80 років, коли вже може спостерігатися вікове спотворення сприйняття навколишнього світу, що на рівні неосудності або обмеженої осудності оцінюється вже тільки висновком стаціонарної судово-психіатричної експертизи) [3, с. 35].

Інноваційну доктрину ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей О. С. Тунтула пропонує [3, с. 46-52; 20 та ін.] в розвиток дисертаційної позиції С. А. Кириченка [5, с. 181-184] представити у такій удосконаленій редакції відповідної статті Кодексу антикримінального судочинства України чи будь-якої іншої держави світу :

1. **Особистісні джерела антиделіктних відомостей**, тобто осудна фізична особа, яка знаходиться у свідомості і може за віком усвідомлено передавати свої думки, із пам'яті якої шляхом безпосереднього спілкування з нею або опосередкованого дослідження її психофізіологічних реакцій на процес такого спілкування або її внутрішніх переживань у зв'язку із діями, що проводяться з нею або зачіпають її, антиделіктолог отримує відомості, що можуть мати значення для найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання певного правопорушення, коли ***залежно від способу сприйняття і змісту цих відомостей, відношення до правопорушення та особливостей процесуального статусу соціосуб'єкта в антикримінальному судочинстві*** такого роду джерела поділяються на наступні види :

1.1. ***Заявник*** – особа, яка звернулася до антиделіктного органу із письмовою заявою чи усним повідомленням про триваюче, вже скоєне або таке, що тільки готується, реальне чи ймовірне макроправопорушення (кримінальне правопорушення) [3, с. 46-47].

1.2. ***Свідок*** – особа, стосовно якої головний суб'єкт антикримінального судочинства не має обґрунтованих відомостей про її участь у макроправопорушенні (кримінальному правопорушенні), яка не потерпіла від цього діяння (події, явища) і зберігає у пам'яті будь-які відомості, що мають значення для правильного вирішення антикримінальної справи.

За способом сприйняття і змістом такого роду відомостей свідки поділяються на:

1.2.1. ***Очевидця*** – особи, яка безпосередньо (на власні очі) спостерігала обставини готування чи вчинення макроправопорушення (кримінального правопорушення) або приховування його слідів, яка не несе відповідальність за недонесення, або яка повідомила антиделіктні органи про обставини даного діяння (події, явища).

1.2.2. ***Параочевидця*** – аналогічної особи, яка знає про вказані обставини з інших джерел.

1.2.3. ***Парасвідка*** – особи, яка може дати показання щодо будь-яких інших юридичних фактів (обставин), які є значимими для правильного вирішення антикримінальної справи.

1.2.4. ***Полісвідка*** – особи, яка може повідомити про всі чи інші поєднання вказаних груп відомостей.

За попередніми варіантами [20 та ін.] полісвідок як різновид свідків не пропонувався, що виглядало недостатньо обґрунтованим.

1.3. ***Потерпілий*** – фізична особа, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) завдані збитки (шкода : фізична та/чи майнова та/або первинної моральної шкоди та вторинної моральної шкоди; упущена вигода) або юридична особа, якій за цих же обставинах завдані аналогічні збитки за виключенням фізичної шкоди.

За відношенням до факту заподіяння шкоди і сприйняття процесу її заподіяння потерпілі поділяються на:

1.3.1. ***Де-факто потерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) такі збитки заподіяні безпосередньо, і яка свідомо спостерігала дане діяння (подію, явище).

1.3.2. ***Де-факто парапотерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) такі збитки заподіяні безпосередньо, але яка через несвідомий стан чи неосудність, обмежену осудність, відсутність на місці діяння (наприклад, при крадіжці) та з інших причин не могла свідомо спостерігати дане діяння (подію, явище).

1.3.3. ***Де-юре потерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) такі збитки заподіяні опосередковано,

яка визнана потерпілим у силу закону, і яка безпосередньо (на власні очі) спостерігала дане діяння (подію, явище).

1.3.4. ***Де-юре парапотерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) такі збитки заподіяні опосередковано, яка визнана потерпілим у силу закону, і яка через викладені для де-факто потерпілого причини не спостерігала дане діяння (подію, явище).

1.4. ***Представник потерпілого*** – особа, яка представляє інтереси потерпілої від макроправопорушення (кримінального правопорушення) юридичної особи чи померлої внаслідок такого ж діяння (події, явища) особи, або дошколяра, малолітньої, підліткової, обмежено дієздатної або недієздатної особи, яка потерпіла від даного діяння (події, явища).

1.5. ***Позивач*** – фізична чи юридична особа, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) завдані вказані збитки, у зв'язку з чим вона, як потерпіла, подала позов про відшкодування збитків та/або про інше відновлення своїх прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів або інша особа, у т. ч. й прокурор, який подав такий позов в інтересах держави чи вмерлого потерпілого, дошколяра, малолітнього, неповнолітнього або особи, визнаної у встановленому порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, а також іншої особи, яка за станом здоров'я чи з інших поважних причин самостійно не може відновити поданням позову свої порушені права, свободи, обов'язки та/чи інтереси.

1.6. ***Представник позивача*** – особа, яка представляє інтереси юридичної особи чи померлого потерпілого, дошколяра, малолітньої особи, підлітка, обмежено дієздатної або недієздатної фізичної особи, які, у т. ч. й прокурор в інтересах держави та вказаних осіб, подали позов про відшкодування заподіяної макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) збитків та/або про інше відновлення порушених таким діянням (подією, явищем) їхніх прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів.

1.7. ***Переслідуваний*** – особа, відносно якої у головного суб'єкта антикримінального судочинства є обгрунтовані відомості про готування чи вчинення нею певного макроправопорушення (кримінального правопорушення), ***із початком і ступенем доведеності чого у порядку, передбаченому Кодексом антикримінального судочинства України чи будь-якої іншої держави світу, процесуальний статус вказаної особи змінюється*** на :

1.7.1. ***Підозрюваного*** – з початком доведення такого роду обставин за базисним, спеціальним чи частковим предметом доказування шляхом проведення будь-якої отримуючої чи забезпечуючої процесуальної дії, у т. ч. направлення цій особі повідомлення про підозру або внесення в Єдиний реєстр досудових розслідувань заяви чи повідомлення про підготовку чи про триваюче або вже вчинене макроправопорушення

(кримінального правопорушення), допиту переслідуваного з приводу вказаних обставин чи проведення з ним з цього приводу будь-якої іншої отримуючої чи дотримуючої процесуальної дії, затримання особи за підозрою у вчиненні певного макроправопорушення (кримінального правопорушення) чи обрання їй певного запобіжного заходу.

1.7.2. ***Обвинуваченого*** – з моменту завершення процедури доказування вини переслідуваного у вчиненні складу конкретного макроправопорушення (кримінального правопорушення), через що невідкладно має бути винесена постанова про пред'явлення їй обвинувачення, і ця особа має буде допитана [3, с. 49].

1.7.3. ***Підсудного*** – із завершенням процедури доказування всіх обставин і судової підготовки, необхідної для правильного судового розгляду антикримінальної справи, що обумовлює невідкладне призначення справи для такого розгляду.

1.7.4. ***Засудженого*** – із винесенням обвинувального вироку або остаточного слідчого рішення про закриття провадження по антикримінальній справі із нереабілітуючих обставин, що передбачені певною нормою Антикримінального кодексу України чи будь-якої іншої держави світу.

1.7.5. ***Виправданого*** – із винесенням виправдувального вироку або остаточного слідчого рішення про закриття антикримінальної справи провадженням із реабілітуючих обставин, що передбачені певною нормою Антикримінального кодексу України чи будь-якої іншої держави світу.

1.7.6. ***Причетного*** – із винесенням нейтрального вироку або остаточного слідчого рішення про припинення провадження по антикримінальній справі за недоведенням вини переслідуваного, тобто коли всі можливості для формування внутрішнього (без впливу зовнішніх факторів) переконання головного суб'єкта антикримінального судочинства про винність або невинність даної особи вже вичерпані.

1.7.7. ***Парапричетного*** – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення неповнолітнього, який не досяг віку призначення покарання, до карально-виховної (застосування примусових заходів виховного характеру), відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності, яку за дошколяра та малолітнього несе опікун або особа чи установа, що його замінюють.

1.7.8. ***Квазіпричетного*** – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення неосудної чи обмежено осудної особи до карально-виховної антикримінальної відповідальності (застосування примусових заходів медичного характеру), а опікуна чи піклувальники або особи чи

установи, що його заміняють – до відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності.

1.7.9. ***Квазіпарапричетного*** – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення до відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, що не передбачене Особливою частиною Антикримінального кодексу України чи будь-якої іншої держави світу.

1.8. ***Представник переслідуваного*** – особа, яка представляє інтереси відповідно повнолітнього переслідуваного.

1.9. ***Законний представник переслідуваного*** – особа, яка представляє інтереси неповнолітнього переслідуваного.

1.10. ***Відповідач*** – фізична чи юридична особа або держава чи міждержавне утворення, які шляхом вчинення макроправопорушення (кримінального правопорушення) завдали збитки або порушили інші права, свободи, обов'язки та/чи інтереси потерпілого, а також інша фізична чи юридична особа, яка у силу закону несе майнову та іншу юридичну відповідальність за збитки, що заподіяні суспільно небезпечними діями дошколяра, неповнолітньої особи, підлітка, обмежено осудної чи неосудної особи.

1.11. ***Представник відповідача*** – особа, яка представляє фізичну чи юридичну особу або державу чи міждержавне утворення як відповідача.

1.12. ***Третя особа із самостійними вимогами*** – особа, яка виступає на стороні позивача чи відповідача і заявляє у контексті обставин позову самостійні вимоги, тобто має певний інтерес до прав, свобод та/чи обов'язків позивача або відповідача.

1.13. ***Третя особа без самостійних вимог*** – особа, яка виступає на стороні позивача чи відповідача і не заявляє у контексті обставин позову самостійні вимоги, але все ж таки має певний інтерес до прав, свобод, та/чи обов'язків позивача або відповідача, який може бути задоволений у даному чи в іншому антиделіктному судочинстві.

1.14. ***Представник третьої особи*** – особа, яка представляє фізичну чи юридичну особу або державу чи міждержавне утворення як третю особу із самостійними вимогами або без таких вимог на стороні позивача чи відповідача.

1.15. ***Експерт*** – особа, яка у порядку, встановленому Кодексом антикримінального судочинства України чи будь-якої іншої держави світу, провела експертне дослідження, і з приводу цього у головного суб'єкта та інших учасників антикримінального судочинства виникла необхідність отримати від неї додаткові пояснення [3, с. 50; 20].

1.2. **Суб'єктивні документи**, тобто такі суб'єктивні візуальні та звукові образи, які відбилися на матеріальних об'єктах у вигляді букв та/чи чисел та/або інших формалізованих знаків письмової та/чи звукової

мови та/або у вигляді відображень будь-яких інших перероблених мисленням людини результатів її чуттєвого сприйняття оточуючого світу (ознак зовнішньої будови об'єкта чи ознак зовнішності людини, ознак загального характеру зовнішнього та/чи внутрішнього впливу, ознак механізму взаємодії об'єктів, ознак характеристики якісного-кількісного змісту об'єкта), коли ***особливості створення, зміни, зберігання та знищення такого роду відображень визначають наявність таких видів суб'єктивних документів*** :

1.2.1. ***Суб'єктивні письмодокументи*** - документи, які представлені рукописними, машинописними, комп'ютерними, друкарськими, світлокопіювальними та іншими текстами письмової мови, в необхідних випадках - із відповідними реквізитами: штампом, печаткою, підписом та іншими засвідчуючими засобами [3, с. 50-51; 20].

1.2.2. ***Суб'єктивні образодокументи*** - документи у вигляді різних планів, таблиць, схем, малюнків, картин та інших графічних, художніх та інших суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 51; 20].

1.2.3. ***Суб'єктивні фотодокументи*** - документи, які представлені фотоплівками, діафільмами, діапозитивами, фотографіями та іншими подібного роду світлофотокопіями суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/або людей та/чи процесів.

1.2.4. ***Суб'єктивні аудіодокументи*** - документи у вигляді магнітофонних (диктофонних та ін.) плівок, лазерних дисків та інших носіїв звукозапису писемного мовлення та/чи інших суб'єктивних звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

1.2.5. ***Суб'єктивні кінодокументи*** - документи у вигляді кіноплівок та інших носіїв кінозапису усної та/чи письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

1.2.6. ***Суб'єктивні відеодокументи*** - документи, які можуть бути представлені плівками, дисками та іншими носіями відеозапису усної та/чи письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

1.2.7. ***Суб'єктивні голограмодокументи*** - документи, які становлять різного роду голографічні (тривимірні) суб'єктивні візуальні та/або звукові образи матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

1.2.8. ***Суб'єктивні електрографодокументи*** - документи, які можуть бути представлені ксерокопіями, факсокопіями та іншими електрографічними копіями письмодокументів та інших суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

1.2.9. ***Суб'єктивні пластикодокументи*** - документи у вигляді пластикових свідоцтв, посвідчень, банківських карток та інших подібних носіїв відображення усної та/або письмової мови та інших суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

1.2.10. ***Суб'єктивні електроннодокументи*** - документи у вигляді електронних записників, пейджерів та інших подібного роду окремих або вбудованих в інші пристрої електронних носіїв запису усної та/чи письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 51; 20].

1.2.11. ***Суб'єктивні комп'ютеродокументи*** - документи, які є твердими або гнучкими дисками (дискетами), лазерними дисками та іншими носіями комп'ютерних записів усної та/або письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 51-52; 20].

1.2.12. ***Суб'єктивні полідокументи***, що поєднують в собі два і більше видів названих різновидів суб'єктивних документів, наприклад, протокол обстеження місця діяння (події, явища) із додатком його схеми або розгорнутий таблично-описовий план роботи слідчого на півроку та ін.

1.2.13. ***Інші види суб'єктивних документів***, що можуть з'явитися у міру розвитку інформаційних та інших технологій [3, с. 52; 20].

Питання 3. Ступеневий сутнісний видовий поділ об’єктивних джерел антиделіктних відомостей

Проведене в одній із останніх авторських публікацій всеохоплююче системне правове дослідження розуміння доказів та їх джерел свідчить про те, що фактично всі вітчизняні процедурні кодекси недостатньо досконало представляють поняття та видовий поділ об’єктивних джерел доказів (трасосубстанцій, об’єктивних документів) [3, с. 55-56], що найбільш переконливо може довести запропонована О. С. Тунтулою [3, с. 56-61; 20 та ін.] в розвиток позиції С. А. Кириченка [5, с. 179-180] **інноваційна доктрина сутності і ступеневого видового поділу об’єктивних джерел антикримінальних відомостей**, під якими пропонується розуміти різного роду матеріальні об'єкти, які в результаті безпосередньої взаємодії з іншим об'єктом або об'єктами навколишнього світу відображають на своїй поверхні або всередині структури ознаки зовнішньої будови такого об'єкта або об'єктів (ознак зовнішності людини), ознаки загального характеру зовнішнього та/чи внутрішнього впливу на нього, ознаки механізму взаємодії із таким

об'єктом чи об'єктами та/або ознаки характеристик якісно-кількісного складу об'єкта або об'єктів, що взаємодіяли з ним [3, с. 56; 20].

Особливості створення, зміни, зберігання та знищення такого роду відображень конкретизують наступну криміналістичну (процесуальну, позапроцесуальну) та ордистичну сутність і ступеневий видовий поділ об'єктивних джерел антиделіктних відомостей на:

1. **Трасосубстанції** - матеріальні об'єкти, особливості особистого чи експертного дослідження яких з метою отримання відомостей, що мають значення для найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання певного правопорушення, визначають їх подальший видовий поділ на :

1.1. **Субстанції** - матеріальний об'єкт будь-якого агрегатного стану, що набуває антиделіктного значення через відомості, що отримують шляхом особистого або експертного дослідження його субстанційних властивостей (ознак зовнішньої та внутрішньої будови, якісно-кількісного складу, фізико-хімічних констант та ін.) [3, с. 56-57; 20].

Попередній варіант визначення сутності субстанцій [3, с. 56-57; 20 та ін.] не передбачав відображення й видового поділу такого роду об'єктивних джерел антикримінальних відомостей, тоді як О. С. Тунтула в одній з останніх публікацій пропонує наступний **видовий поділ субстанцій як гіпергрупи трасосубстанцій**, що можуть бути представлені:

1.1.1. ***Предметами*** - монолітними твердими тілами або твердими тілами, що складаються із декількох частин, що мають власну стійку форму, але не переміщаються щодо один одного.

1.1.2. ***Пристроями*** - тілами, що складаються із декількох частин, що мають власну стійку форму і здійснюють нескладні пересування у відношенні один до одного.

1.1.3. ***Механізмами*** - сукупностями аналогічних тіл, що здійснюють складні пересування у відношенні один до одного.

1.1.4. ***Речовинами*** у в'язкому, сипучому, рідкому або газоподібному агрегатному стані [3, с. 57].

1.2. **Траси** - матеріальний об'єкт твердого і, не виключається, іншого агрегатного стану, за допомогою особистого чи експертного дослідження якого виявляються вже його трасологічні зв'язки з діянням (подією, явищем) правопорушення, тобто просторове матеріально фіксоване відображення ознак об'єкта, з яким він взаємодіяв в процесі приготування та/чи вчинення діяння (події, явища) правопорушення та/або при

приховуванні такого роду його відображень, що, в свою чергу, визначає появу наступних різновидів трас:

1.2.1**. Відбитки** - матеріально фіксоване відображення ознак зовнішньої будови одного твердого тіла (трасоутворюючого об'єкту) на поверхні і, не виключено, в структурі іншого твердого тіла або у свідомості людини (трасосприймаючі об'єкти) або аналогічне відображення ознак зовнішності людини (трасоутворюючого об'єкту) у свідомості іншої людини (трасосприймаючого об'єкту), коли шляхом особистого чи експертного дослідження даного відображення можна здійснити значущу для найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання конкретного правопорушення індивідуальну або групову ідентифікацію (встановлення тотожності) трасоутворюючого об'єкта [3, с. 57; 20].

1.2.2. **Діагностичне відображення** - матеріально фіксоване відображення ознак загального характеру зовнішнього впливу (трасоутворюючий об'єкт) на поверхні або в структурі твердого тіла і, не виключено, речовин іншого агрегатного стану або у свідомості людини (трасосприймаючі об'єкти), коли шляхом особистого або експертного дослідження даного відображення можна діагностувати факт наявності і характер такого зовнішнього впливу і цим самим отримати аналогічні антиделіктні відомості. Зовнішній вплив може виявлятися у певній «дії або бездіяльності зовнішнього оточення», тобто у разі навмисного або випадкового захисту зазначених тіл або речовин від такого впливу [3, с. 57-58; 20].

1.2.3. **Ситуативне відображення** - матеріально фіксоване відображення механізму (ситуації) взаємодії двох і більше твердих тіл або речовин іншого агрегатного стану (трасоутворюючі об'єкти) на поверхні або в структурі тих чи інших твердих тіл і, не виключено, речовин іншого агрегатного стану або у свідомості людини (трасосприймаючі об'єкти), коли шляхом дослідження такого відображення можна отримати антиделіктні відомості про механізм та/чи ситуації взаємодії цих об'єктів [3, с. 58; 20].

2. **Об’єктивні документи,** тобто такі матеріальні носії об'єктивних візуальних та/чи звукових образів, що відображають результат безпосередньої взаємодії об'єктів навколишнього світу у вигляді їх ознак зовнішньої будови (ознак зовнішності людини), ознак загального характеру зовнішнього та/або внутрішнього впливу на такого роду об'єкти, ознак механізму взаємодії цих об'єктів та/чи ознак характеристик якісно-кількісного складу об'єктів, що взаємодіяли, коли **особливості створення, зміни, зберігання та знищення цих відображень**

визначають наявність таких видів об'єктивних джерел антиделіктних відомостей:

2.1. **Об'єктивні фотодокументи** - документи, які представлені фотоплівками, діафільмами, діапозитивами, фотографіями та іншими подібного роду світлофотокопіями об'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2.2.2. **Об'єктивні аудіодокументи** - документи у вигляді магнітофонних (диктофонних та ін.) плівок, лазерних дисків та інших носіїв запису об'єктивних звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2.2.3. **Об'єктивні кінодокументи** - документи у вигляді кіноплівок та інших носіїв кінозапису об'єктивних візуальних та/чи звукових образів матеріальних об'єктів та/або людей та/чи процесів.

2.2.4. **Об'єктивні відеодокументи** - документи, які можуть бути представлені плівками, дисками та іншими носіями відеозапису об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 58; 20].

2.2.5. **Об'єктивні голограмодокументи** - документи, які являють собою різного роду голографічні (тривимірні) візуальні та/чи звукові образи матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 59; 20].

2.2.6. **Об'єктивні електрографодокументи** - документи, які можуть бути представлені ксерокопіями, факсокопіями та іншими електрографічними копіями об'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2.2.7. **Об'єктивні пластикодокументи** - документи у вигляді пластикових свідоцтв, посвідчень, банківських карток та інших подібних носіїв відображення об'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2.2.8. **Об'єктивні електроннодокументи** - документи у вигляді електронних записників, пейджерів та інших подібного роду окремих або вбудованих в інші пристрої електронних носіїв запису об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2.2.9. **Об'єктивні комп'ютеродокументи** - документи, які є твердими або гнучкими дисками (дискетами), лазерними дисками та іншими носіями комп'ютерного запису об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2.2.10. **Об'єктивні полідокументи**, що поєднують в собі два і більше види названих різновидів об'єктивних документів.

2.2.11**. Інші види об'єктивних документів**, які можуть з'явитися у міру розвитку інформаційних та інших технологій.

Можна виділити аналогічні види й **змішаних джерел антиделіктних відомостей**, тобто таких матеріальних носіїв, які одночасно відображають як суб'єктивні, так й об'єктивні візуальні та/або звукові образи, і в якості яких можуть виступати наступні різновиди **змішаних документів**:

1. **Змішані фотодокументи** - документи, які представлені фотоплівками, діафільмами, діапозитивами, фотографіями та іншими подібного роду світлофотокопіями як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

2. **Змішані аудіодокументи** - документи у вигляді магнітофонних (диктофонних та ін.) плівок, лазерних дисків та інших носіїв запису як суб'єктивних, так й об'єктивних звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

3. **Змішані кінодокументи** - документи у вигляді кіноплівок та інших носіїв кінозапису як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 59; 20].

4. **Змішані відеодокументи** - документи, які можуть бути представлені плівками, дисками та іншими носіями відеозапису як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 59-60; 20].

5. **Змішані голограмодокументи** - документи, які являють собою різного роду голографічні (тривимірні) як суб'єктивні, так й об'єктивні візуальні та/або звукові образи матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [3, с. 60; 20].

6. **Змішані електрографодокументи** - документи, які можуть бути представлені ксерокопіями, факсокопіями та іншими електрографічними копіями як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

7. **Змішані пластикодокументи** - документи у вигляді пластикових свідоцтв, посвідчень, банківських карток та інших подібних носіїв відображення як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

8. **Змішані електроннодокументи** - документи у вигляді електронних записників, пейджерів та інших подібного роду окремих або вбудованих в інші пристрої електронних носіїв запису як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

9. **Змішані комп'ютеродокументи** - документи, які є твердими або гнучкими дисками (дискетами), лазерними дисками та іншими носіями

комп'ютерного запису як суб'єктивних, так й об'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів.

10. **Змішані полідокументи**, що поєднують в собі два і більше видів названих різновидів змішаних та/чи інших документів.

11**. Інші види змішаних документів**, які можуть з'явитися у міру розвитку інформаційних та інших технологій [3, с. 60; 20].

Найбільш поширеним змішаним джерелом антиделіктних відомостей - змішаним полідокументом, є, наприклад, звичайний паспорт громадянина України, що поєднує в собі на сьогоднішній день суб'єктивні письмодокументи (в частині рукописного і машинописного представлення відомостей), змішані образодокументи (в частині табличного подання відомостей, штампів і печаток), об'єктивні фотодокументи (у частині фотографії особистості) та об'єктивні голограмодокументи (в частині голографічного захисту документа) [3, с. 60; 20].

Змішаним джерелом антиделіктних відомостей виступатиме й будь-який вид об'єктивного чи суб'єктивного документа, який в процесі підготовки та/чи вчинення правопорушення та/або приховування його антиделіктних слідів стане носієм тих чи інших трас, наприклад, відбитків пальців рук або відбитків підошви взуття та ін., та/або об'єктом дослідження в якості субстанції щодо якісно-кількісних характеристик матеріалу, з якого він виготовлений, барвника, яким виконані певні записи, підпис або їх елементи, та ін. [3, с. 60-61; 20].

Більш того один і той же на перший погляд різновид документа може виявитися і суб'єктивним, і об'єктивним [3, с. 61].

Взяти хоча б воскові скульптури як представників образодокументів, перша з яких виготовлена із посмертної маски певної людини і у частині відтворення обличчя людини буде являти собою об'єктивний образодокумент, а друга – звичайним способом ліпленням скульптури певної людини, що вже буде являти собою суб'єктивний образодокумент.

Якщо ж обличчя такої скульптури буде зроблене першим способом, а всі інші частини тіла другим способом (що частіше за все і буває при виготовленні воскових скульптур відомих осіб у музеях воскових фігур), то наявним буде змішаний образодокумент [3, с. 61].

О. А. Кириченко,
Ю. О. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, О. С. Тунтула

Питання 4. Практичні дії, предмет, суб'єкти і порядок антиделіктного доказування у процесі подолання господарських кримінальних та інших правопорушень

Недосконалість вітчизняних процедурних кодексів у частині регламентації процедури роботи із об'єктивними, суб'єктивними і змішаними джерелами антиделіктних відомостей та доказування полягає, перш за все, у тому, що у ряді таких кодексів використовується відверто недосконалі словосполучення, зокрема :

- ст. 66 «Збирання і подання доказів» КПК України 1960 р. [9];
- ст. 93 «Збирання доказів» КПК України 2012 р. [10];
- ст. 132 «Судові доручення щодо збирання доказів» ЦПК України [36];
- КпАП України взагалі не передбачає спеціальної норми, яка б регламентувала процедуру отримання доказів та доказування [7] та ін.

Не менш недосконалим є й законодавча позиція з приводу регулювання практичних дій у всіх видах вітчизняного судочинства, які не розрізняються у контексті отримання доказів та дотримання процедури судочинства, коли, зокрема, ст. 93 «Збирання доказів» КПК України 2012 р. передбачає найбільш алогічний і заплутаний перелік видового поділу такого роду практичних дій:

- проведення слідчих (розшукових) дій;
- негласних слідчих (розшукових) дій;
- витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок;
- проведення інших процесуальних дій;
- інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів [10].

Ще більш алогічним є підхід ст. 93 «Збирання доказів» КПК України 2012 р. щодо вирішення проблеми із суб'єктами отримання доказів, якими принципово визнаються будь-які особи, коли, згідно ч. 1 даної статті «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим», а у відповідності із вимогами п. 19 ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» КПК України до сторін кримінального провадження відносяться не лише захисник, а й «особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування» [10], тобто, фактично неосудні особи і малолітні.

Викладені алогічності та «юридичні ляпсуси» вітчизняних процедурних кодексів покликана усунути інноваційна доктрина процедури роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними

джерелами антиделіктних відомостей, перш за все, відповідної доктрини антикримінальних відомостей та процедури антикримінального судочинства [3, с. 64].

Інноваційну доктрину міждисциплінарного (криміналістичного: процесуального, позапроцесуального; ордистичного) ступеневого сутнісного видового поділу практичних дій в антикримінальному судочинстві Ю. О. Ланцедова пропонує [3, с. 64-65 та ін.] в розвиток дисертаційної позиції О. С. Тунтули [17, с. 177] пропонує викласти у такій удосконаленій варіації :

1. **Процесуальні дії** :

1.1. **Отримуючі процесуальні дії**, тобто регламентовані Кодексом антикримінального судочинства України чи будь якої іншої держави світу дії, що мають на меті отримання доказів :

1.1.1. Отримуючі слідчі дії.

1.1.2. Отримуючі судові дії.

1.1.3. Отримуючі експертні дії.

1.2. **Забезпечуючі процесуальні дії**, завдання яких полягає вже у дотриманні правової процедури початку антикримінального судочинства, ведення досудового слідства, судового розгляду та перегляду антикримінальної справи та основ виконання слідчих і судових рішень:

1.2.1. Забезпечуючі слідчі дії.

1.2.2. Забезпечуючі судові дії.

1.2.3. Забезпечуючі експертні дії.

1.2.4. Забезпечуючі адвокатські дії.[112]

2. **Позапроцесуальні дії (заходи) :**

2.1. **Отримуючі позапроцесуальні дії**, тобто гласні позапроцесуальні дії, що пов'язані із отриманням антикримінальних відомостей (опитування, отримання пояснення, прочісування місцевості, засідка тощо) :

---

[112] У попередніх публікаціях [3, с. 64 та ін.] були вказані ще прокурорські такого роду дії, що вже є недостатньо виваженим у зв'язку із виведенням прокурора за межі судочинства та надання прокуратурі у редакції статті VIII Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої держави світу про інноваційну доктрину базисних оперативних та бюрократичних порядків найбільш ефективного, раціонального та якісного попередження порушення та відновлення порушеного правового статусу різних видів соціосуб'єктів більш притаманної для неї функції здійснення нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотриманням будь-якими суб'єктами законів та інших правових актів, а також правового статусу інших соціосуб'єктів (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

2.1.1. Отримуючі позапроцесуальні слідчі дії [3, с. 64-65].

2.1.2. Отримуючі парасудові дії [3, с. 65].

2.1.3. Отримуючі параекспертні дії.

2.1.4. Отримуючі параадвокатські дії.

2.2. **Забезпечуючі позапроцесуальні дії**, завдання яких полягає у дотриманні підзаконної гласної процедури протидії макроправопорушенням, регламентованої у відомчих наказах, положеннях, інструкціях і т. д., навіть у законах, положення яких не відображені в Кодексі антикримінального судочинства України і в цьому аспекті прирівнюваних до підзаконних актів:

2.2.1. Забезпечуючі параслідчі дії.

2.2.2. Забезпечуючі парасудові дії.

2.2.3. Забезпечуючі параекспертні дії.

2.2.4. Забезпечуючі параадвокатські дії.

2.3. **Негласні заходи**:

2.3.1. **Отримуючі негласні заходи,** тобто негласні процесуальні і позапроцесуальні дії, що пов'язані із отриманням ордистичних відомостей.

2.3.2. **Забезпечуючі негласні заходи,** тобто негласні процесуальні і позапроцесуальні дії, що спрямовані на дотримання підзаконної процедури ордистичної діяльності, в перспективі – Кодексу ордистичного судочинства України чи будь-якої іншої держави світу, порушення якої та отримання внаслідок цього порочних відомостей є суспільно небезпечним діянням і повинно виключатися.

В авторських публікаціях пропонується й інша варіація викладу даної класифікації практичних дій в антикримінальному судочинстві, коли отримуючі дії іменуються із додаванням словосполучення «де-факто», а забезпечуючі – «де-юре» [3, с. 64-65 та ін.], що виглядає більш важким для сприйняття існуючим недостатньо професійним юридичним електоратом.

Інноваційну доктрину ступеневого сутнісного видового поділу предмету антикримінального доказування Ю. О. Ланцедова пропонує [3, с. 65-66 та ін.] в розвиток позиції С. А. Кириченка [5, с. 65] та О. С. Тунтули [18 та ін.] представити у такій удосконаленій редакції :

1. **Базисний предмет антикримінального доказування** – базисні антикримінальні обставини, що підлягають доказуванню по кожній із антикримінальних справ.

2. **Спеціальний предмет антикримінального доказування –** додаткові антикримінальні обставини, що підлягають доказуванню по антикримінальним справам окремих категорій, наприклад, у справах

неповнолітніх, у справах осіб, які мають психічні вади, у податкових справах та ін. [3, с. 65-66].

3. **Частковий предмет антикримінального доказування** – додаткові антикримінальні обставини, за допомогою яких, зважаючи на особливості процедури подолання конкретного макроправопорушення, тобто кримінального правопорушення (діяння, події, явища), треба довести, що був дотриманий принцип безпосередності, об'єктивності, повноти і всебічності дослідження всіх антикримінальних обставин по даній антикримінальній справі.

Більш того, вже перша законодавча обставина, яку пропонується доказувати у кримінальному провадженні, згідно як п. 1 ч. 1 ст. 64 «Обставини, що підлягають доказуванню в кримінальній справі» КПК України 1960 р., так й п. 1 ч. 1 ст. 91 «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» КПК України, іменується відповідно власне «подією злочину» [9] і «подією кримінального правопорушення» [10], що є **вкрай непрофесійним** з урахуванням існуючого традиційного бачення поділу юридичних фактів на події – юридичні факти, незалежні від волі людини, та дії (причому все ж таки дії, а не діяння) – юридичні факти – залежні від волі людини [3, с. 66].

Але ж у такому разі виникає закономірне питання, а на яких підставах особа притягається за вчинення кримінального чи іншого правопорушення, якщо даний юридичний факт виникає, змінюється та припиняється не по волі цієї особи? [3, с. 66].

Такого ж роду недоліки із найменуванням кримінального правопорушення чи злочину власне подією у контексті як переліку тих обставин, які підлягають доказуванню, так й в інших випадках притаманні й багатьом іншим процедурним кодексам країн пострадянського простору. Зокрема, обставиною, що виключає порушення кримінальної справи чи провадження по справі називається відсутність власне події злочину чи кримінального правопорушення у п. 1 ч. 1 ст. 39 КПК Республіки Азербайджан [21], п. 1 ч. 1 ст. 36 КПК Республіки Вірменія [22], п. 1 ч. 1 ст. 35 КПК Республіки Казахстан [25], п. 1 ч. 1 ст. 28 КПК Киргизької Республіки [26], п. 1 ч. 1 ст. 24 КПК Російської Федерації [30], п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК Республіки Таджикистан [31] та у п. 1 ч. 1 ст. 31 КПК Туркменістану [32].

Аналогічно у п. 1 ч. 1 ст. 441 Кодексу Республіки Молдова про правопорушення говориться про відсутність події правопорушення [6] і у даному кодексі передбачена навіть гл. VI «Встановлення події

правопорушення» [6], а у ч. 1 ст. 390 «Виправдувальний вирок» КПК даної республіки говориться, що виправдувальний вирок постановляється у випадку, якщо не встановлена наявність події злочину [29].

Такі ж юридичні ляпсуси допущені й у ч. 1 ст. 22 «Встановлення істини» КПК Республіки Узбекистан, в якій говориться про те, що дізнавач, слідчий, прокурор та суд зобов'язані з'ясувати, чи мало місце події злочину та ін. [33], у ч. 1 ст. 83 «Підстави для реабілітації» цього ж кодексу – про те, що підозрюваний, обвинувачений, підсудний визнається невинним і підлягає реабілітації, якщо: 1) відсутня подія злочину та ін. [33].

У той же час, у такому ж аспекті у п. 1 ч. 1 ст. 29 Деліктно-процесуального кодексу Естонії говориться більш правильно про відсутність власне в діянні ознак проступку [1], у п. 1 ч. 1 ст. 29 КПК Республіки Бєларусь - про відсутність суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом [23], у п. «а» ч. 1 ст. 105 КПК Республіки Грузія – про відсутність діяння, передбаченого кримінальним законом [24].

Аналогічно у ч. 2 ст. 124 «Предмет доказування» Кримінально-процесуального закону Латвії говориться про те, що в кримінальному процесі підлягає доказування наявність чи відсутність складу злочинного діяння [27], а у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК Литовської республіки – про відсутність ознак злочинної чи кримінальної діяльності [28].

Уходять від застосування терміну «подія» й у ч. 1 ст. 62 «Предмет доказування» КПК Естонії, в якій говориться про те, що обставинами предмету доказування є : 1) час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину [34].

Викладені обставини спонукали О. А. Кириченка запропонувати інноваційну доктрину сутності та ступеневого видового поділу юридичних фактів, що детально розглядається окремо [4, с. 129-132, 171-174], а тому немає необхідності ці положення повторювати ще раз.

Питання 5. Інноваційна доктрина послідовності та іншої процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей при подоланні господарських кримінальних та інших правопорушень

У ст. 93 «Збирання доказів» КПК України [10], як й у аналогічних нормах процедурних кодексів майже всіх країн пострадянського простору, а саме у ст. 31 Деліктно-процесуального кодексу Естонії [1],

ст. 143 КПК Азербайджанської Республіки [21], ст. 125 КПК Республіки Вірменія [22], ст. 103 КПК Республіки Бєларусь [23], ст. 122 КПК Республіки Казахстан [25], ст. 86 КПК Російської Федерації [30], ст. 86 КПК Республіки Таджикистан [31], ст. 133 КПК Туркменістану [32] і ст. 87 КПК Республіки Узбекистан [33] використовується вкрай застаріле і непрофесійне сутнісне і термінологічне висловлювання «збирання доказів», що дещо по іншому відображено у назві ст. 64 КПК «Загальні умови збирання доказів» Естонії [34].

У п. 10 ст. 3 «Роз'яснення термінів для мети даного кодексу» КПК Грузії говориться про те, що слідство – сукупність дій, що здійснюються компетентною особою у порядку, встановленому дійсним кодексом, мета яких – збір доказів, пов'язаних зі злочином [24], хоча спеціальної статті, як це є у розглянутих процедурних кодексах інших країн пострадянського простору тут немає.

Дещо по-іншому дане питання регулює й ч. 2 ст. 91 «Доказування» КПК Киргизької Республіки, у якій вказується, що збирання доказів здійснюється ... [26].

Аналогічно немає окремої статті зі так званого збирання доказів й за Кримінально-процесуальним законом Латвії, тоді як за текстом багатьох статей даного кодексу говориться власне про отримання доказів, а у ч. 1 ст. 138 «Слідчі дії» цього ж кодексу говориться про те, що слідчими діями є процесуальні дії, спрямовані на отримання відомостей чи перевірку вже отриманих відомостей у певному кримінальному процесі [27], що можна розцінювати як одну із найбільш правильних позицій у порівнянні з вирішенням даної проблеми за процедурними кодексами інших країн пострадянського простору [3, с. 74].

Викладений алогічний сутнісний і термінологічній підхід законодавців, а значить й вчених, переважної більшості країн пострадянського простору у повній мірі реалізується й в не менш застарілій та непрофесійній процедурі доказування або послідовності роботи з суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей, коли, зокрема, згідно ч. 2 ст. 91 КПК України, **доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів** з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [10], що у частині термінології і кількості етапів доказування повторюється у багатьох процедурних кодексах країн пострадянського простору, зокрема, у ч. 1 ст. 124 КПК Республіки Вірменія [22], ст. 102 КПК Республіки Бєларусь [23], ч. 1 ст. 91 КПК Киргизької Республіки [26], ст. 100 КПК Республіки Молдова [29], ст. 85 КПК Російської Федерації [30] і ст. 85 КПК

Республіки Узбекистан [33]. Однак в ч. 1 ст. 121 КПК Республіки Казахстан та у ч. 1 ст. 132 КПК Туркменістану у цій частині пропонується дещо інший перелік етапів доказування, а саме : збирання, дослідження, оцінка та використання доказів [25; 32]; а у ч. 1 ст. 99 КПК Республіки Молдова – збирання, пред'явлення, допущення та використання доказів [29].

У ч. 1 ст. 138 КПК Азербайджанської Республіки у цій частині мова йде вже про більш правильне у сутнісному і термінологічному відношенні отримання, перевірку та оцінку доказів [21], тоді як у КПЗ Латвії від відображення етапів доказування законодавці і вчені уникають, вказуючи у ст. 123 «Доказування» даного кодексу на те, що доказуванням є діяльність залученої в кримінальний процес особи, яка виражається в обгрунтуванні наявності або відсутності факті, що входять до предмету доказування, з використанням доказів [27].

У гл. 10 «Доказування» КПК Республіки Таджикистан взагалі немає визначення доказування, у т. ч. через позначення його етапів [31]. Аналогічно у КПК Естонії у відповідній главі можна знайти лише ст. 60 «Доказанність і загальновідомість» де також немає визначення сутності доказування та переліку його етапів [34].

І знову законодавчий сутнісно-термінологічний підхід майже всіх країн пострадянського простору демонструє непрофесіоналізм у розумінні та викладі процедури кримінального доказування та сутності, послідовності та інших закономірностей роботи із суб'єктивними, об'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей.

Ще у докторській дисертації О. А. Кириченко у контексті роботи з мікрооб'єктами підкреслював, що правильніше говорити про виникнення, збирання та дослідження мікрооб'єктів, але про оцінку і використання мікрооб'єктологічних відомостей. Спочатку виникають мікрооб'єкти як речові джерела мікрооб'єктологічних відомостей, їх збирають та досліджують з метою отримання останньої. Мікрооб'єктологічні відомості необхідно оцінити, а потім їх можна використати. Зібрати та дослідити дані як й будь-які інші відомості неможна. Дослідження будь-яких відомостей означає по суті їх оцінку, а збирання відомостей – збирання та дослідження їх джерел, в даному випадку мікрооб'єктів. Самі ж відомості можуть з'явитися лише після дослідження мікрооб'єктів. У той же час неможна оцінити та використати самі мікрооб'єкти, які є лише джерелами такого роду відомостей [2, с. 212-213].

Даний підхід у контексті роботи із будь-якими джерелами антиделіктних відомостей конструктивно розвила Ю. О. Ланцедова,

яка у спеціальному дисертаційному дослідженні достатньо переконливо довела [12, с. 190-191], докорінно удосконалила в низці останніх робіт [3, с. 76-80 та ін.] і запропонувала стисло відобразити в межах ч. 2.7 статті про докази перспективного Кодексу антикримінального судочинства України [3, с. 32], що детально розглядається окремо (див. питання 6 лекції 3 дійсного спецкурсу лекції).

У цьому аспекті робиться наголос на тому, що фактично знаходять чи збирають не докази, а їхні об'єктивні джерела (траси: відбитки, діагностичні і ситуаційні відображення; субстанції; об'єктивні документи), а також суб'єктивні та змішані документи; особистісні джерела залучають, а вже потім шляхом особистого чи експертного дослідження трас та субстанцій і вивчення документів та безпосереднього чи опосередкованого спілкування із особистісним джерелом від об'єктивних, суб'єктивних та змішаних джерел отримують певні антиделіктні відомості.[113]

Ці ж відомості у процесі їх узагальнюючої оцінки перетворяться у докази лише тоді, коли вони будуть мати взаємопов'язану сукупність основних базисних юридичних властивостей (значимість, достовірність, доброякісність).

І коли вже наявна сукупність доказів буде мати й додаткові базисні юридичні властивості (узгодженість і достатність для прийняття на їх основі певного проміжного і тим більше остаточного процесуального рішення), докази можуть бути використанні в антиделіктному доказуванні чи в іншій процедурі подолання певного кримінального правопорушення [3, с. 75].

Вся ж викладена процедура роботи із джерелами антиделіктних відомостей та із власне самими доказами та іншими антиделіктними відомостями підлягає документуванню, а збиранню трасосубстанцій і документів та встановленню особистісних джерел має передувати з'ясування сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з цими джерелами і відомостями, а також взаємопов'язане версіювання, планування та організація даної роботи [3, с. 75-76].

---

[113] Тут і надалі ця аргументація в попередніх авторських публікаціях була викладена аналогічно [3, с. 75-76 та ін.], а в даний час удосконалена заміною словосполучень особистісні і речові джерела на об'єктивні, суб'єктивні та змішані джерела із деталізацією при необхідності їх видового різноманіття, серед чого вказуються особистісні джерела, суб'єктивні, об'єктивні та змішані документи, траси і субстанції.

Таким чином, об'єктивні, суб'єктивні та змішані джерела антиделіктних відомостей встановлюють, що реалізується за допомогою збирання трасосубстанцій, об'єктивних, суб'єктивних і змішаних документів і залучення особистісних джерел антиделіктних відомостей.

В основу інноваційної доктрини процедури роботи із об'єктивними, суб'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей більш правильно покласти запропоновану Ю. О. Ланцедовою [12, с. 190-191] та принципово нею удосконалену у низці наступних робіт [3, с. 76-80 та ін.] **інноваційну доктрину сутності, послідовності та інших закономірностей міждисциплінарної (ордистичної, криміналістичної : процесуальної, позапроцесуальної) роботи із суб'єктивними джерелами (особистісними джерелами, суб'єктивними документами), об'єктивними джерелами (трасосубстанціями, суб'єктивними і змішаними документами) та змішаними джерелами (змішаним документами, іншими змішаними джерелами) антиделіктних відомостей** [3, с. 76-80], що більш правильно подати у такій удосконаленій редакції :

1. **З'ясування сутності, послідовності та інших закономірностей роботи із об'єктивними, суб'єктивними та змішаними джерелами антиделіктних відомостей.**

2**. Взаємопов'язане версіювання** [висунення (побудова), аналіз, динамічний розвиток і перевірка версій], **планування та організація цієї роботи із вказаними джерелами**.

3. **Встановлення об'єктивних, суб'єктивних і змішаних джерел антиделіктних відомостей** :

3.1. ***Залучення (рос. «вовлечение», а ні рос. «приобщение») особистісних джерел антиделіктних відомостей*** *:*

3.1.1. Пошук (ймовірне встановлення серед осіб тих з них, які можуть стати особистісним джерелом в контексті найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання конкретного правопорушення).

3.1.2. Виявлення :

3.1.2.1. Констатація автентичності (встановлення наявності у ймовірного особистісного джерела його трьох базисних юридичних властивостей - антиделіктної значимості, осудності і свідомого стану).

3.1.2.2. Індивідуалізація (встановлення анкетних даних особистісного джерела).

3.1.3. Розшук (встановлення місця знаходження особистісного джерела із відомими анкетними даними).

3.1.4. Зустріч (будь-яка практична дія антиделіктолога чи особистісного джерела, яке може забезпечити в процесі спілкування або негласного контакту із особистісним джерелом отримання від нього

антиделіктних відомостей: добровільна явка особистісного джерела, його привід, негласний контроль засобів зв'язку особистісного джерела та ін.).

3.2. **Збирання суб'єктивних документів** :

3.2.1. Пошук (ймовірне встановлення серед існуючого різноманіття документів того із них, який може стати суб'єктивним документом в контексті найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання конкретного правопорушення).

3.2.2. Виявлення :

3.2.2.1. Констатація автентичності (встановлення таких ознак документа, за яким можна зробити висновок про наявність власне суб'єктивного документа і власне певного його виду : письмодокумента : рукописного, машинописного, друкарського; образодокумента : у вигляді чого саме, схеми, малюнка, художнього зображення, скульптури, карбування та ін.; фотодокумента у вигляді, наприклад, фотографії рукописного тексту та ін.).

3.2.2.2. Індивідуалізація (встановлення тих ознак суб'єктивного документа, за якими його можна буде розпізнати серед різноманіття інших суб'єктивних документів, у тому числі того ж виду і сутності, коли відсутність достатньої кількості такого роду ознак примушує антиделіктолога вдатися до штучної індивідуалізації суб'єктивного документа шляхом його упаковки в присутності понятих і, за наявності, інших учасників отримуючої процесуальної дії).

3.2.3. Розшук (встановлення місця знаходження суб'єктивного документа із відомими індивідуальними ознаками).

3.2.4. Прийняття (фактичний перехід суб'єктивного документа шляхом його виїмки із володіння фізичної або юридичної особи до антиделіктолога).

3.2.5. Закріплення (застосування таких фізичних та інших засобів, які повинні повністю виключити або хоча б гранично можливо мінімізувати подальше псування чи іншу неконтрольовану та/чи небажану зміну суб'єктивного документа).

3.2.6. Вилучення (застосування таких технічних засобів і маніпуляцій із суб'єктивним документом, які дозволяють перевести його у володіння антиделіктолога, у тому числі в упаковці).

3.2.7. Пакування (застосування таких технічних засобів і методів, які дозволяють у присутності понятих та, за наявності, інших учасників отримуючої процесуальної дії штучно індивідуалізувати суб'єктивний документ, виключити неконтрольоване проникнення скрізь таку упаковку інших осіб, виключити або максимально мінімізувати порчу та іншу небажану та/чи неконтрольовану зміну цього документа).

3.2.8. Зберігання (застосування таких технічних засобів і створення таких умов, які повинні виключити або максимально мінімізувати порчу і неконтрольовану та/чи небажану зміну суб'єктивного документа).

3.2.9. Транспортування (застосування таких технічних засобів, які дозволяють безпечно і контрольоване переміщати суб'єктивний документ з одного місця в інше).

3.3. ***Збирання об'єктивних джерел антиделіктних відомостей*** :

3.3.1. ***Збирання трасосубстанцій :***

3.3.1.1. Пошук (ймовірне встановлення серед існуючого різноманіття матеріальних об'єктів тих з них, які є трасою та/чи субстанцією і можуть стати джерелом відомостей, значимих для найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання конкретного правопорушення).

3.3.1.2. Виявлення :

3.3.1.2.1. Констатація автентичності (встановлення таких ознак матеріального об'єкта, по яких можна зробити висновок про наявність субстанції або траси, в останньому випадку - якої саме траси: відбитка, діагностичного відображення, ситуаційного відображення).

3.3.1.2.2. Індивідуалізація (встановлення тих ознак зовнішньої будови трасосубстанції, за якими її можна буде розпізнати серед інших трас та/чи субстанцій, коли відсутність достатньої кількості такого роду ознак примушує антиделіктолога вдатися до штучної індивідуалізації трасосубстанції шляхом її упаковки в присутності понятих та, за наявності, інших учасників отримуючої процесуальної дії).

3.3.1.2.3. Розшук (встановлення місця знаходження траси та/чи субстанції із відомими індивідуальними ознаками).

3.3.1.2.4. Прийняття (фактичний перехід траси та/чи субстанції шляхом її виїмки із володіння фізичної або юридичної особи у володіння антиделіктолога).

3.3.1.2.5. Закріплення (застосування таких фізичних та інших засобів, які повинні повністю виключити або хоча б гранично можливо мінімізувати подальше псування або іншу неконтрольовану і небажану зміну траси та/чи субстанції).

3.3.1.2.6. Вилучення (застосування таких технічних засобів і маніпуляцій із трасою та/чи субстанцією, які дозволяють її перенести на будь-якій іншій носій, в т. ч. в упаковку).

3.3.1.2.7. Упаковка (застосування таких технічних засобів і методів, які дозволяють у присутності понятих та, за наявності, інших учасників отримуючої процесуальної дії штучно індивідуалізувати трасу та/чи субстанцію, виключити неконтрольоване проникнення до неї інших осіб, виключити або максимально мінімізувати порчу та іншу небажану та/чи неконтрольовану її зміну).

3.3.1.2.8. Зберігання (застосування таких технічних засобів і створення таких умов, які повинні виключити або максимально мінімізувати порчу і неконтрольовану та/чи небажану зміну траси та/чи субстанції).

3.3.1.2.9. Транспортування (застосування таких технічних засобів, які дозволяють безпечно і контрольоване переміщати трасу та/чи субстанцію із одного місця в інше).

3.3.1.2.10. Отримання зразків траси та/чи субстанції для порівняльного її особистого або експертного дослідження.

3.3.2**. Збирання об'єктивних документів** (здійснюється аналогічно збиранню суб'єктивних документів).

3.4. **Збирання змішаних джерел антиделіктних відомостей** (здійснюється із дотриманням процедур збирання відповідних видів джерел антиделіктних відомостей - суб'єктивних документів та/чи об'єктивних документів та/або змішаних документів та/чи трасосубстанцій).

4. **Отримання антиделіктних відомостей про юридичний факт** (зовнішній або внутрішній прояв ознак або властивостей людини та його дії або події чи явища, а також певного антиделіктного джерела : траси : відбитка, діагностичного відображення, ситуаційного відображення; субстанції; об'єктивного документа; суб'єктивного документа, змішаного документа) в цілому або про його окрему сторону шляхом проведення окремих отримуючих процесуальних чи позапроцесуальних дій або ордистичних заходів чи їх комбінації :

4.1. ***Від особистісного джерела за допомогою :***

4.1.1. Безпосереднього спілкування з ним.

4.1.2. Показань інших особистісних джерел.

4.1.3. Контролю засобів комунікації особистісного джерела, за винятком випадків вивчення суб'єктивних та змішаних документів.

4.1.4. Оцінки психофізіологічних реакцій особистісного джерела в процесі безпосереднього спілкування з ним та/чи спостереження за ним та ін.

4.2. ***Від траси та/чи субстанції*** шляхом її особистого чи експертного дослідження, в т .ч. й суб'єктивного, об'єктивного або змішаного документа як носія траси та/чи субстанції та/або власне документа як субстанції.

4.3. ***Від суб'єктивного документа*** шляхом його експертного або особистого вивчення, в т. ч. і в процесі контролю різного роду засобів комунікації особистісного джерела.

4.4. **Від об'єктивного документа** шляхом його особистого чи експертного вивчення.

5. **Оцінка, у т. ч. й шляхом перевірки, антиделіктних відомостей** (визначення через аналітичну діяльність або проведенням при необхідності отримуючих процесуальних чи дотримуючих процесуальних або отримуючих позапроцесуальних чи дотримуючих позапроцесуальних дій або отримуючих ордистичних заходів чи дотримуючих ордистичних заходів або комбінації цих дій та/чи заходів із метою вирішення питання про використання такого роду відомостей в якості доказів у разі встановлення наявності у них невід'ємної сукупності таких їх основних базисних юридичних властивостей, як їх значимості, достовірності та доброякісності, а також таких їх додаткових базисних юридичних властивостей, як їх узгодженості та достатності в сукупності з іншими доказами для прийняття певного рішення у контексті найбільш ефективного та/чи раціонального та/або якісного подолання конкретного правопорушення).

6. **Використання антиделіктних відомостей** :

6.1. Вибір доказових фактів, тобто обставин, що підлягають доказуванню в контексті прийняття проміжного або остаточного процесуального чи іншого рішення.

6.2. Групування доказів та інших видів антиделіктних відомостей в контексті обґрунтування певного проміжного або остаточного процесуального чи іншого рішення.

6.3. Оперування антиделіктними відомостями при обґрунтуванні або спростуванні обставин базисного, спеціального або часткового предмета доказування в тому чи іншому виді судочинства та виділених доказових фактів як ланцюжка тез даного доказування.

6.4. Прийняття проміжного чи остаточного процесуального або іншого антиделіктного рішення в тому чи іншому виді судочинства.

7. **Документування процедури та обставин встановлення об'єктивних джерел (трасосубстанцій, об’єктивних документів), суб'єктивних джерел (особистісних джерел, суб’єктивних документів, змішаних документів) і змішаних джерел, отримання від них антиделіктних відомостей, їх оцінки і використання в якості доказів**.

Розроблена Ю. О. Ланцедовою **інноваційна доктрина кодифікації правової регламентації ордистичної діяльності** [3, с. 80-81; 12, с. 72-73 та ін.] обґрунтовується таким чином. Передбачений ч. 2 ст. 65 і ч. 3 ст. 66 КПК України 1960 р. [9] і підтримуваний багатьма авторами порядок легалізації результатів ордистичних заходів та найбільш парадоксальне об’єднання гл. 20 «Слідчі (розшукові) дії» і гл. 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» КПК України 2012 р., за суттю, процесуальних дій та ордистичних заходів [10], фактично є другим після експертизи випадком порушення

принципу безпосередності антикримінального судочинства, що має до того ж значно менший обсяг процесуальних гарантій отримання доказів, а також захисту прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів суб'єктів даного судочинства, насамперед, переслідуваного і потерпілого [3, с. 80].

У силу цього пропонується поетапна кодифікація відомче розрізненого законодавства про ведення ордистичної діяльності [3, с. 64].

Правильнішим буде прийняття спочатку узгодженого із зацікавленими сторонами Положення про ордистичну діяльність, а потім закону і після цього вітчизняного (міжнародного) Кодексу ордистичного судочинства, який повинен містити Загальну та Особливу частину і стільки розділів, скільки є допусків по роботі з секретними документами: «для службового користування», «таємно», «цілком таємно» та ін., із викладенням вичерпного переліку ордистичних заходів відповідного рівня секретності, підстав, суб'єктів і детального порядку їх проведення [3, с. 80-81].

При цьому не треба забувати про необхідність об'єднання всіх підрозділів, які в даний час здійснюють ордистичну діяльність, в єдиний антиделіктний орган - ордистотуру, про що мова вже детально йшла окремо (див. питання 3 лекції 2 дійсного спецкурсу).

Питання 6. Інноваційна редакція статті «Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними»

Підсумовуючи викладене у даній лекції інноваційне розуміння доказів, їхніх основних і додаткових базисних юридичних властивостей та джерел, а також низки інших тісно пов'язаних з цим положень роботи з такого роду відомостями та їх джерелами, Ю. О. Ланцедова пропонувала найбільш повно і вичерпно представити [3, с. 30-32, 70-73 та ін.] у розвиток дисертаційної позиції С. А. Кириченка [5, с. 169-170] та дисертаційної позиції О. С. Тунтули [17, с. 169-173] в інноваційній редакції статті «**Докази, їх властивості, джерела, суб'єкти, порядок і дії з отримання та форми оперування ними**» (об'єднана редакція статей 84 і 93 КПК України 2012 р., статей 65 і 66 КПК України 1960 р.) перспективного **Кодексу антикримінального судочинства України, а рівно будь-якої іншої держави світу** у такій редакції :

1. Доказом є будь-які відомості про факт (зовнішній або внутрішній прояв ознак чи властивостей трасосубстанцій і документів або людини чи його діянь або події як сумативного діяння людей чи

явища природи, в т. ч. діянь хижих тварин, які знаходяться в нерегульованих людиною умовах) в цілому або про його окрему сторону, які отримані від об'єктивних, суб'єктивних та змішаних джерел такого роду відомостей, за умови набуття ними у процесі їх оцінки, у т.ч. й шляхом перевірки, нерозривної єдності таких базисних основних юридичних властивостей, як їх значимість, достовірність та доброякісність, на підставі тільки чого ці відомості й зможуть бути використані у доказуванні у разі набуття цими доказами ще й таких базисних додаткових юридичних властивостей, як узгодженість і достатність їх сукупності для прийняття головним суб'єктом антикримінального судочинства (слідчим, суддею) певного проміжного або остаточного процесуального рішення [3, с. 30-31].

2. Сутність базисних основних і додаткових юридичних властивостей доказів проявляється в тому, що такого роду відомості повинні бути :

2.1. Значимими, якими є відомості, за допомогою яких можна підтвердити або спростувати юридичний факт (обставину) базисного, спеціального чи часткового предмету доказування або доказовий факт як проміжну теза цього предмету доказування [3, с. 31].

2.2. Достовірними, якими визнаються будь-які відомості, що є адекватними у контексті встановлення обставин базисного, спеціального або часткового предмету антикримінального доказування, і що:

2.2.1. Адекватно відображають обставини як приготування та/чи вчинення діяння (події, явища) кримінального правопорушення або приховання його антиделіктних слідів (слідів, параслідів та/чи квазіслідів діяння, події або явища кримінального правопорушення), так і будь-яких інших діянь (подій, явищ) або ознак чи властивостей трасосубстанцій і документів або людини.

2.2.2. Неадекватно відображають обставини зазначених юридичних фактів внаслідок дистанційних, метеорологічних, освітніх, психологічних, фізіологічних та інших особливостей їх сприйняття особистісним джерелом і запам'ятовування, зберігання, відтворення і передачі відомостей про вказані юридичні факти головному суб'єкту антикримінального судочинства.

2.2.3. Адекватно пояснюють причини зазначеного неадекватного відображення юридичних фактів.

2.2.4. Є адекватними або неадекватними, але свідомо недостовірними і в силу цього набувають відповідну достовірність в контексті антикримінальної справи про дачу таких завідомо

неправдивих показань або такого завідомо неправдивого висновку експерта.

2.3. Доброякісними, якими є відомості, що не мають неусувних суперечностей, які не дають можливості зробити однозначний висновок про наявність чи відсутність у цих відомостей як достовірності чи недостовірності, так й можливо значимості чи незначимості [3, с. 31].

2.4. Узгодженою сукупністю доказів, якою є така їх сукупність, в якій один доказ не суперечить іншому, а можлива існуюча суперечність може бути усунена зазначенням аргументів достовірності одного доказу й недостовірності іншого доказу [3, с. 31-32].

2.5. Достатньою сукупністю доказів, якою є така їх сукупність, що може сформувати шляхом узагальнюючої оцінки у головного суб'єкта антикримінального судочинства однозначне внутрішнє (без зовнішніх факторів впливу) переконання в можливості прийняття на даний момент певного проміжного або остаточного процесуального рішення по антикримінальній справі [3, с. 32].

2.6. Поряд із доказами в доказуванні можуть бути використані положення певного правового акту із дотриманням у разі необхідності правил вирішення їх конкуренції чи колізії, а також загальновідомі відомості та/чи преюдиціальні факти та/або презумпції, якщо у головного суб'єкта антикримінального судочинства не будуть виникати сумніви у значимості та/чи достовірності та/або доброякісності такого роду відомостей.

2.7. Процес доказування в антикримінальному судочинстві полягає у :

2.7.1. Вивченні сутності, послідовності та інших закономірностей роботи із суб'єктивними та/чи об'єктивними та/або змішаними джерелами антикримінальних відомостей.

2.7.2. Плануванні, організації та версіюванні роботи з цими джерелами.

2.7.3. Встановленні джерел такого роду відомостей шляхом збирання трасосубстанцій та/або суб'єктивних та/чи об'єктивних та/або змішаних документів та/або залученні їх особистісних джерел.

2.7.4. Отриманні антикримінальних відомостей шляхом дослідження трасосубстанцій та/або вивчення суб'єктивних та/чи об'єктивних та/або змішаних документів та/або безпосереднього чи опосередкованого спілкування із особистісними джерелами.

2.7.5. Оцінці, у т. ч. й перевірки, антикримінальних відомостей з метою вирішення питання про їх використанні в якості доказів, якщо

буде встановлена наявність у такого роду відомостей їх значимості, достовірності та доброякісності, а також їх узгодженості та достатності в сукупності з іншими доказами для прийняття певного рішення у контексті подолання конкретного кримінального правопорушення.

2.7.6. Використанні доказів з метою прийняття певного проміжного чи остаточного процесуального рішення по антикримінальній справі.

2.7.7. Документуванні процедури та обставин встановлення трасосубстанцій та документів та залучення особистісних джерел та отримання такого роду відомостей, їх оцінки, в т. ч. перевірки, та використання в якості доказів при прийнятті певного проміжного чи остаточного процесуального рішення по антикримінальній справі [3, с. 32].

3. Докази мають право отримувати слідчий (у т. ч. керівник органу досудового розслідування)[114] і суддя (колегія суддів), а в порядку виключення, передбаченого ч. 4 цієї статті, – експерт та ордист, шляхом проведення таких отримуючих слідчих дій :

1) оформлення явки з повинною про скоєння діяння (події) кримінального правопорушення [3, с. 70];

2) отримання усної заяви або письмового повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення чи про його підготовку;

3) затримання і допиту переслідуваного;

4) допиту особистісного джерела;

5) очної ставки між особистісними джерелами;

6) пред'явлення обвинувачення і допиту обвинуваченого;

---

[114] У попередніх публікаціях [3, с. 70 та ін.] поміж такого роду суб'єктів був вказаний ще й прокурор, який виконує функції слідчого при проведенні певних процесуальних і позапроцесуальних дій, що на цей час вже є недостатньо виваженим з урахуванням авторської інноваційної пропозиції надати та/чи повернути прокуратурі належні природні повноваження даного антиделіктного органу із оперативного і найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання базисного конституційного обов'язку держави зі здійснення нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням усіма фізичними і юридичними особами на території держави, а також представниками всіх гілок державної влади, в т. ч. президентом, парламентом, урядом і судами, Основного і поточних законів та інших правових актів, а також за максимально повним відновленням правового статусу потерпілих і невідворотним притягненням винних суб'єктів владних повноважень та/або інших осіб до належного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності, у контексті чого прокуратура має бути позбавлена існуючої функції здійснення процесуального керівництва слідством та колишньої функції безпосереднього здійснення досудового слідства по певним категоріям справ, а за власним розсудом прокурора й по будь-якій справі, що більш детально вже розглядалося в контексті редакції статті VIII Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої держави світу (див. питання 7 лекції 1 дійсного спецкурсу).

7) перевірки та/чи уточнення показань переслідуваного, потерпілого чи свідка на місці діяння (події, явища) кримінального правопорушення чи на іншому значимому для антикримінальної справи місці;

8) експерименту з названими особистісними джерелами і без них;

9) пред'явлення для звичайного, зустрічного чи групового впізнання переслідуваного, потерпілого, свідка, іншого особистісного джерела, трасосубстанції, об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа;

10) обстеження (огляду, особистого дослідження) місця діяння (події, явища) кримінального правопорушення, місцевості, приміщення, транспортного засобу, трупа людини, тіла живої людини, іншої трасосубстанції, у т. ч. й об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа з ознаками трасосубстанції;

11) ексгумації трупа людини;

12) вивчення об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа [3, с. 70];

13) обшуку приміщення, місцевості, транспортного засобу, особистісного джерела [3, с. 71];

14) виїмки трасосубстанції, об'єктивного, суб'єктивного чи змішаного документа;

15) накладення арешту на кошти, інше майно і передачу його на зберігання;

16) контролю засобів зв'язку;

17) оголошення розшуку обвинуваченого, підсудного;

18) отримання зразків на експертизу, а також аналогічних отримуючих судових дій.

4. Якщо процес отримання доказів вимагає залучення спеціальних знань, то з цією метою призначається головним суб'єктом антикримінального судочинства і проводиться експертом експертиза, а коли для цього необхідно провести отримуючі негласні заходи – призначається головним суб'єктом антикримінального судочинства і виконується ордистом відповідне ордистичне завдання.

5. Обстеження (огляд, особисте дослідження) місця діяння (події, явища) кримінального правопорушення чи іншого значимого для антикримінальної справи місця (місцевості, приміщення, транспортного засобу, тіла живої людини, трупу людини), а з санкції

відповідного керівника слідчотури[115] і будь-яка інша з названих отримуючих процесуальних дій (слідчих, судових, експертних) може бути проведена до внесення повідомлення про реальне чи ймовірне діяння (подію, явище) кримінальне правопорушення, яке готується, триває чи вже скоєне, в Єдиний реєстр досудових розслідувань, якщо без цього не можна отримати достатню та узгоджену сукупність доказів про наявність чи відсутність у такому діянні (події, явищі) ознак певного кримінального правопорушення або про обставини, що виключають провадження по антикримінальній справі.

6. Трасосубстанції та/або об'єктивні та/чи суб'єктивні та/або змішані документи, в т. ч. акт ревізії, акт перевірки тощо, можуть потрапити у володіння головного суб'єкта антикримінального судочинства й через їх витребування чи у разі добровільної видачі й отримання їх від будь-яких фізичних та юридичних осіб, але отримання доказів можливе тільки шляхом особистого чи експертного дослідження трасосубстанцій або/та вивчення цих документів у межах отримуючих процесуальних слідчих чи судових дій [3, с. 71].

7. Допомогу головному суб'єкту антикримінального судочинства в отриманні доказів мають право надавати будь-які фізичні та юридичні особи, у т. ч. представники сторони захисту чи обвинувачення, через :

1) добровільну видачу тих значущих для антикримінальної справи трасосубстанцій та/або об'єктивних та/чи суб'єктивних та/або змішаних документів, що знаходяться в їхньому володінні [3, с. 71-72];

2) повідомлення про вірогідне або реальне місцезнаходження того матеріального об'єкта чи особи, які можуть виступити у даній справі відповідно як об'єктивне чи суб'єктивне джерело [3, с. 72];

---

[115] У всіх попередніх авторських публікаціях, у т. ч. й в одній із останніх публікацій [3, с. 71], пропонувалася санкція прокурора, що з урахуванням викладеної у цій же публікації достатньо обґрунтованої пропозиції надати та/або повернути прокуратурі її належні природні функції як особливого антиделіктного органу, а також домогтися рівності процесуальних повноважень сторони обвинувачення та захисту [3, с. 71], що також розглядається у розвитку й у першому питанні дійсної лекції (див. питання 1 лекції 3 дійсного спецкурсу), виглядає вже недостатньо виваженим. Існуючу функцію здійснення процесуального керівництва слідство, як же також підкреслювалося, треба передати від прокурора відповідним керівникам слідчотури. З цих же самих міркувань в даній редакції ч. 8 статті про докази поміж форм представлення доказів не вказані постанови прокурора про прийняття по справі певного процесуального рішення, клопотання з приводу цього зацікавленої особи, але залишені повноваження прокурора зі зміною форми представлення доказів з постанови на протест прокурора про перегляд справи в апеляційному і касаційному порядку, за нововиявленими та виключними обставинами, що прокурор має здійснювати в межах повноважень по нагляду за точним, одноманітним та неухильним дотриманням законів та інших правових актів та правового статусу особи.

3) якщо фізична та/чи юридична особа стала суб'єктом антикримінального судочинства, то вона може надати таку допомогу й шляхом постановки питань чи заяви клопотання з корегування безпосередньо процесу отримання такого роду відомостей та/чи відповідної процедури судочинства.

8. Слідчий представляє докази (надає суб'єктам антикримінального судочинства можливість сприйняти сутність та ознаки такого роду відомостей і порядок їх отримання) у формі протоколу отримуючої слідчої дії, суддя чи колегія суддів – журналу судового засідання, експерт чи комісія експертів – висновку експертизи, та у передбачених кодексом випадках чи за вказівкою ініціатора дослідження – й протоколу експертизи, а узагальнююча оцінка, у т. ч. й перевірка, і використання доказів здійснюються суб'єктами антикримінального судочинства у передбачених кодексом випадках у формі :

1) постанови про надання вказівки керівника слідотури певному слідчому (ордисту) виконати конкретну процесуальну дію (негласний захід);

2) постанови слідчого про доручення іншому слідчому (ордисту) виконати певну процесуальну дію (негласний захід);

3) постанови слідчого чи судді (колегії суддів) про направлення антикримінальної справи відповідному адресату;

4) постанови про усунення порушень закону, причин та умов, що сприяли вчиненню діяння (події, явища) певного кримінального правопорушення;

5) постанови дізнавач чи слідчого про прийняття у передбачених кодексом випадках будь-якого процесуального рішення, а постанови судді (колегії суддів) – проміжного процесуального рішення;

6) обвинувального, виправдувального чи нейтрального (щодо причетного) вироку;

7) ухвали судді (колегії суддів) про інше остаточне вирішення антикримінальної справи;

8) клопотання зацікавленої особи про прийняття слідчим чи суддею певного процесуального рішення;

9) скарги зацікавленої особи на діяння, у т. ч. рішення, головних суб'єктів антикримінального судочинства [3, с. 72];

10) протесту прокурора про перегляд судового рішення у порядку апеляції [3, с. 73];

11) апеляції інших уповноважених кодексом суб'єктів;

12) протесту прокурора про перегляд судового рішення у касаційному порядку;

13) касаційної скарги інших уповноважених кодексом суб'єктів;

14) протесту прокурора про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами [3, с. 73].

Питання та завдання для самоконтролю :

1. Перерахуйте та розкрийте сутність кожної базисної юридичної властивості особистісних джерел антиделіктних відомостей.

2. Яким є для антиделіктних галузей права та судочинства віковий поділ особистісних джерел антиделіктних відомостей?

3. Розкрийте сутність інноваційної доктрини професійності здійснення антикримінального та інших видів антиделіктного судочинства.

4. У чому полягає сутність інноваційної доктрини встановлення об'єктивної істини в антиделіктному судочинстві?

5. Якою є сутність встановлення об'єктивної істин по певній антиделіктній справі?

6. Дайте визначення свідка та кожного із його підвидів як особистісного джерела антиделіктних відомостей.

7. Розкрийте сутність потерпілого та кожного з його підвидів як особистісного джерела антиделіктних відомостей.

8. Перерахуйте підвиди переслідуваної особи як особистісного джерела антиделіктних відомостей.

9. Наведіть інноваційне розуміння підозрюваного, обвинуваченого та підсудного як особистісного джерела антиделіктних відомостей.

10. Розкрийте сутність засудженого, виправданого та причетного як особистісного джерела антиделіктних відомостей.

11. Викладіть інноваційне розуміння причетного, парапричетного, квазіпричетного та квазіпарапричетного.

12. Наведіть визначення поняття суб'єктивних документів як суб'єктивних джерел антиделіктних відомостей.

13. Розкрийте сутність письмодокументів, образодокументів, фотодокументів та аудіодокументів.

14. У чому полягає сутність кінодокументів, відеодокументів, голограмодокументів та пластикодокументів?

15. Якою є сутність комп'ютеродокументів, електроннодокументів, електроннографодокументів і суб'єктивних полідокументів?

16. У чому полягає сутність інноваційної доктрини причетної особи та нейтрального вироку?

17. У чому полягають недоліки існуючого законодавчого розуміння сутності і різновидів об'єктивних джерел антиделіктних відомостей?

18. Наведіть визначення трасосубстанцій, трас та субстанцій як видів і різновидів об'єктивних джерел антиделіктних відомостей.

19. На які види поділяються траси і в чому полягає сутність кожного з цих видів?

20. Дайте визначення кожного із різновидів субстанцій.

21. Розкрийте сутність об'єктивних документів та перерахуйте всі їх різновиди.

22. Викладіть сутність і практичні приклади змішаних документів та змішаних джерел антиделіктних відомостей.

23. Які недоліки має існуюча законодавча регламентація процедури роботи із доказами та їх джерелами за процедурними кодексами країн пострадянського простору?

24. У чому полягає сутність отримуючих процесуальних дій та на які групи поділяються ці практичні дії?

25. Викладіть сутність та основні групи забезпечуючих процесуальних дій в антикримінальному судочинстві.

26. Як співвідносяться процесуальні і позапроцесуальні дії і негласні заходи за інноваційнім поділом практичних дій?

27. Назвіть складові частини інноваційного ступеневого сутнісного видового поділу предмета антикримінального доказування.

28. Дайте інноваційне законодавче визначення поняття докази в антикримінальному судочинстві.

29. Перерахуйте, які основні і додаткові базисні юридичні властивості мають докази та їх сукупності?

30. У чому полягає сутність значимості, достовірності та доброякісності як основних базисних юридичних властивостей доказів?

31. Чому допустимість має розглядатися в якості результату оцінки доказів, а не в якості їхньої основної базисної юридичної властивості доказів?

32. Які наслідки має порушення процесуального порядку та/чи методики отримання доказів?

33. Розкрийте сутність достатності та узгодженості як додаткових базисних юридичних властивостей сукупності доказів.

34. Хто має бути суб'єктом отримання доказів в антикримінальному судочинстві за інноваційним підходом?

35. Перерахуйте отримуючі слідчі дії за інноваційною об'єднаною редакцією ст. 84 та ст. 93 КПК України.

36. Якою має бути регламентація обстеження за об'єднаною редакцією ст. 84 та ст. 93 КПК України?

37. Хто і яку саме допомогу має надавати слідчому чи судді в отриманні доказів за об'єднаною редакцією ст. 84 та ст. 93 КПК України?

38. У яких формах слідчий чи суддя або експерт має представити докази в оновленому антикримінальному судочинстві?

39. Перерахуйте форми узагальнюючої оцінки, у т. ч. перевірки, і використання доказів суб'єктами оновленого антикримінального судочинства.

40. Які основні етапи утворюють інноваційну доктрину процедури роботи із джерелами антиделіктних відомостей?

41. Розкрийте сутність інноваційної доктрини кодифікації правової регламентації ордистичної діяльності.

42. Пригадайте можливості забезпечення рівності повноважень сторін обвинувачення та захисту в антикримінальному судочинстві.

43. Якими мають бути основні напрямки докорінного реформування прокуратури, адвокатури і слідчотури?

Обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання

Осмислити, порівняти і законспектувати основні положення лекції та не менше 3-5 будь-яких інших традиційних положень, що відповідають питанням лекції. З них обрати той варіант, який студент вважає найбільш обґрунтований. Стисло вказати на переваги даного варіанту та на відповідні недоліки інших традиційних варіантів вирішення цієї ж проблеми.

ЛЕКЦИЯ № 3
ИННОВАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РАБОТЫ С СУБЪЕКТИВНЫМИ, ОБЪЕКТИВНЫМИ И СМЕШАННЫЫМИ ИСТОЧНИКАМИ АНТИДЕЛИКТНЫХ СВЕДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ КРИМИНАЛЬНЫХ И ИНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

В процессе лекции рассматриваются следующие вопросы:

1. Инновационная доктринальная основа преобразования криминального производства в собственнно антикриминальное судопроизводство.
2. Значение понятия и ступенчатого сущностного видового деления субъективных источников антиделиктных сведений для преодоления хозяйственных правонарушений.
3. Ступенчатое сущностное видовое деление объективных источников антиделиктных сведений.
4. Практические действия, предмет, субъекты и порядок антиделиктного доказывания в процессе преодоления хозяйственных крминальных и иных правонарушений.
5. Инновационная доктрина последовательности и иной процедуры работы с источниками антиделиктных сведений при преодолении хозяйственных правонарушений.
6. Инновационная редакция статья «Доказательства, их свойства, источники, субъекты, порядок и действия по получению и формы оперирования ими».

Вопрос 1. Инновационная доктринальная основа преобразования криминального производства в собственнно антикриминальное судопроизводство

Инновационную доктринальную, законодательную и иную прикладную основу преобразования существующего криминального производства в собственно антикиминальное судопроизводство составляет разработанная представителями научной школы

юриспруденции профессора Аланкира целая система соответствующих взаимосвязанных инновационных доктрин и концепций юриспруденции, которые в развитии более целесообразно изложить таким образом.

Инновационную доктрину профессиональности осуществления антикриминального и иных видов антиделиктного судопроизводства А. С. Тунтула обосновывает [17, с. 17-18 и др.], а Ю. А. Ланцедова [3, с. 35-37 и др.] развивает тем, что как и любой иной вид антиделиктного судопроизводства антикриминальное судопроизводство должно осуществляться лишь на профессиональной основе, т. е. только профессионалами, которые овладели через стационарное вузовское обучение многовековым опытом, знаниями и навыками проведения такого рода деяний и соответствующим уровнем аналитического мышления, и которые обязаны обеспечить непосредственное, объективное, всестороннее и полное исследование всех обстоятельств дела, на этой основе установить объективную истину и правильно разрешить антикриминальное или иное антиделиктное дело [3, с. 35].

Участие иных лиц в непосредственном получении доказательств, кроме следователя и суда, и как исключение эксперта и ордиста, а народных заседателей или присяжных в антикриминальном или в ином антиделиктном доказывании со статусом судей нарушает краеугольный принцип любого и тем более антикриминального судопроизводства - **профессиональности получения доказательств и решения вопроса о виновности или невиновности преследуемого лица или иного ответчика** [3, с. 35-36].

Предоставление защитнику, который по традиции и по закону имеет значительную мотивацию и возможности «помочь» подзащитному избежать антикриминальной ответственности, значительных прав по непосредственному получению доказательств без возложения на него обязанностей за объективное, всестороннее и полное исследование всех обстоятельств дела, установление истины и правильное решение антикриминального и иного антиделиктного дела, нарушает **иной краеугольный принцип юриспруденции - о взаимосвязи и соразмерности, с одной стороны, прав, свобод и интересов физических или юридических лиц либо государства или межгосударственных образований, а, с другой стороны - обязанностей названных социосубъектов и иных участников этих видов судопроизводства** [3, с. 36].

Тем более, что действующая редакция ст. 243 УПК Украины о порядке привлечения эксперта в полной мере уравняла в этой части процессуальные возможности стороны обвинения и стороны защиты назначить экспертизу только путем соответствующего обращения к

следственному судье [10], к которому защитник может обратиться и по поводу необходимости обязать следователя провести любое иное процессуальное получающее следственное действие.

В данном случае целесообразно подчеркнуть, что необоснованно следователя, руководителя органа досудебного расследования и прокурора в части непосредственного осуществления предварительного следствия включать в круг лиц, являющихся, согласно п. 19 ч. 1 ст. 3 УПК Украины, стороной криминального производства [10].

Ведь указанные положения противоречат требованиям, прежде всего, ч. 2 ст. 9 УПК Украины, в соответствии с которыми, прокурор, руководитель органа досудебного расследования и следователь обязаны всесторонне, полно и объективно исследовать обстоятельства криминального производства, выявить обстоятельства, изобличающие и оправдывающие подозреваемого, обвиняемого, а также обстоятельства, смягчающие или отягчающие его наказание, дать им надлежащую правовую оценку и обеспечить принятие законных и непредвзятых процессуальных решений [10].

Ведь как можно тех. лиц, которые относятся к стороне обвинения, обязывать выявлять и обстоятельства, оправдывающие подозреваемого и смягчающие его наказание?

Более правильной представляется позиция ч. 2 ст. 9 УПК Украины, согласно которой следователь, руководитель органа досудебного следствия, прокурор (в части возможности непосредственного проведения отдельных процессуальных действий), следственный судья и судья должны признаваться субъектами ведения антикриминального судопроизводства, а к сторонам данного судопроизводства должны относиться защитник и прокурор, исполняющий функцию государственного обвинителя. При этом функция процессуального руководства должна перейти от прокурора к руководителю органа досудебного следствия (дознания, предварительного расследования), а все следственные подразделения лучше всего обледенить на основе принципа единоначалия в единый антиделиктный орган - следотуру, соответствующие руководители которой и должны вместо прокурора осуществлять процессуальное руководство следователями с предоставлением последним реальных полномочий процессуальной самостоятельности по вопросам внесения сведений в Единый реестр досудебных расследований, задержания подозреваемого и вручения ему подозрения, составления и направления обвинительного акта в суд.

Только в таком случае можно избавиться от скрытого преимущества в процессуальных полномочиях защитника, с точки зрения того, что

сторона обвинения согласно цитируемых требований п. 19 ч. 1 ст. 3 УПК Украины [10] и ч. 2 ст. 93 УПК Украины имеет право получать доказательства [10], требуют и для себя аналогичных прав в ч. 3 ст. 93 УПК Украины [10].

А если следователь и руководитель органа досудебного следствия будут выведены из числа лиц, являющихся стороной антикриминального судопроизводства, вместо прокурора будет только государственный обвинитель, а прокуратура приобретет более присущие для нее функции осуществления надзора за точным, однообразным и неуклонным соблюдением закона и иных правовых актов любыми субъектами и в этом смысле будет правовой рукой Президента Украины как Гаранта согласно ч. 2 ст. 102 Конституции Украины, соблюдения Основного закона и правового статуса всех социосубьектов [8], а также соответствующим помощником парламента и иных правотворческих органов, то тогда государственный обвинитель и защитник как базисные представители государства в сторонах обвинения и защиты будут иметь равные процессуальные возможности контролировать процесс получения доказательств теми субъектами, которые должны вести антикриминальное судопроизводство (следователем, руководителем органа досудебного следствия, в определенной степени ордистом и экспертом, а также следственным судьей и судьей) и отвечать за объективное, беспристрастное и полное исследование всех обстоятельств дела, а также будут помогать этим субъектам в наиболее эффективном, рациональном и качественном выполнении данной функции с целью установления по антикриминальному делу объективной истины и правильного разрешения на этой основе данного дела.

В таком понимании и адвокатура также обязана подвергнуться кардинальному реформированию в направлении приобретения статуса только государственного органа, работники которого получают заработную плату лишь от государства, а получение любых материальных и/или иных преференций от клиента или в его интересах от любых иных лиц должно квалифицироваться в зависимости от ситуации как получение взятки или поборы.

При этом адвокатура должна иметь всего три подразделения - защиты, обвинения и иной юридической помощи, сотрудники которых не могут в силу неизбежной профессиональной деформации (привыкания в течение 3-5-летней работы к исполнению только определенным образом соответствующих профессиональных обязанностей) в направлении приобретения оправдательного или обвинительного наклона переходить на работу с подразделения в подразделение и даже работать в них по внутреннему или внешнему совместительству.

Разработанная А. С. Тунтулою и развитая Ю. А. Ланцедовой **инновационная доктрина установления объективной истины в антиделиктном судопроизводстве** наиболее актуальна для антикриминального, но в равной степени для любого из иных видов судопроизводства и доказывания [3, с. 37-38; 17, с. 19-20, 155-156 и др.].

К сожалению, из всех процедурных кодексов стран постсоветского пространства только УПК Республики Узбекистан предусматривает специальную ст. 22 «Установление истины» [33], а в ст. 85 «Доказательства» данного кодекса достаточно обоснованно прямо подчеркивается, что цель доказывания состоит в собирании, проверке и оценке доказательств с целью установления истины об обстоятельствах, имеющих значение для законного, обоснованного и справедливого решения дела [33].

Установлению же истины в антикриминальном доказывании противоречит так называемый принцип «состязательности», предусмотренный как п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституции Украины [8] и ст. 22 «Состязательность сторон и свобода в представлении ими суду своих доказательств и в доказывании перед судом их убедительности» КПК Украины [10], так и аналогичными нормами процедурных кодексов подавляющего большинства иных стран постсоветского пространства, в частности, ст. 32 УПК Азербайджанской Республики [21], ст. 23 УПК Республики Армения [22], ст. 24 УПК Республики Беларусь [23], ст. 9 УПК Грузии [24], ст. 23 УПК Республики Казахстан [25], ст. 18 УПК Кыргызской Республики [26], ст. 7 УПК Литовской республики [28], ст. 24 УПК Республики Молдова [29], ст. 15 УПК Российской Федерации [30], ст. 20 УПК Республики Таджикистан [31], ст. 22 УПК Туркменистана [32], ст. 25 УПК Республики Узбекистан [33] и ст. 14 УПК Эстонии [34], когда УПК Республики Узбекистан наряду с этим, как уже отмечалось вполне обоснованно предусматривает и специальную ст. 22 «Установление истины» [33], а КПЗ Латвии и вообще избегает акцента внимания как на первом, так и на втором принципе осуществления антикриминального судопроизводства [27].

Антикриминальный, как и иной вид, судопроизводства или доказывания - это не спортивное соревнование. Здесь не может быть проигравших и победителей.

Такой подход в любом случае будет связан с существенным нарушением прав, свобод, интересов и/или обязанностей субъектов этого судопроизводства или доказывания, прежде всего, потерпевшего

и преследуемого лица [3, с. 38], что, в свою очередь, будет противоречить, как подчеркивалось, требованиям ч. 2 ст. 3 Конституции Украины, согласно которым, права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства и государство отвечает перед человеком за свою деятельность, а утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства [8], т. е. каждого участника антикриминального судопроизводства, а не незаконное обеспечение правового статуса преследуемого лица избежать или хотя бы смягчить ответственность за счет соответствующего нарушения и так уже нарушенного криминальным правонарушением правового статус потерпевшего.

Целью антикриминального судопроизводства должно стать установление объективной истины, в соответствии с которой. преследуемое лицо должно получить ровно столько, сколько заслуживает в соответствии со степенью вины, характеристикой личности и иных обстоятельств дела, а правовой статус потерпевшего должен быть максимально полно восстановлен.

Поэтому нарушения процедурного законодательства, т. е. требований УПК или иных процедурных кодексов (ГПК, КоАП, ХПК и др.) Украина (любой иной страны мира), независимо от тяжести такого нарушения, не должно влечь за собой отмену соответствующего судебного решения, как это имеет место в зарубежной и отечественной судебной практике с отменой обвинительных приговоров и оправданием преследуемого лица [3, с. 25-27; 13, с. 32-33; 15, с. 104 и др.; 37 и др.], если такие нарушения не помешали и не могли помешать установить по делу такой уровень объективной истины, который позволяет наиболее правильно разрешить соответствующее антиделиктное дело. В таком случае промежуточное или окончательное судебное решение должно оставаться неизменным, а субъект властных полномочий или любой иной участник судопроизводства или даже постороннее лицо, которое виновно в такого рода нарушениях или любым иным образом причастно к ним, должно неуклонно нести соответствующего вида, характера и степени тяжести юридическую ответственность.

Некоторые авторы считают, что установить объективную истину по каждому антикриминальному или иному антиделиктному делу невозможно. По мнению этих авторов, среди доказательств, с помощью которых и должна устанавливаться такая истина, всегда есть и будут личностные доказательства, т. е. сведения, полученные от личностных источников, и которые в силу этого всегда носят

субъективный характер, что, якобы, и делает невозможным установление собственно объективной истины по антикриминальному или иному антиделиктному делу, а поэтому истина в таком случае всегда будет субъективной [3, с. 43].

Данная дискуссия не нова. Разница между деятельностью судьи и деятельностью каждого иного искателя истины, подчеркивал еще в 1860 г. В. Д. Спасович, заключается не в цели действий, - цель у них одна : раскрытие истины; и не в способе действий - способ их действий один : они действуют по логическим, необходимым, неизменным законам мышления любого человека; разница только в результатах судебного убеждения, в юридических последствиях, вытекающих из него [16, с. 29-30].

В данном случае уже акцентировалось внимание на том, что независимо от вида источников, от которых получены доказательства – субъективные (личностные источники, субъективные документы) или объективные (трассосубстанции, объективные документы) источники, установить объективную истину по делу можно, используя неизменные законы мышления, в данном случае - обобщающую оценку всех имеющихся в деле доказательств, совокупность которых должна быть достаточной и согласованной для принятия определенного, а тем более окончательного процессуального решения. В противном случае необходимо признать существование и ситуаций по разрешению антиделиктного, и тем более антикриминального, дела на внутреннем убеждении, которое сформировано не на достаточной и согласованной совокупности доказательств, а на предположениях [3, с. 43].

С учетом изложенного **под установлением объективной истины по определенному антикриминальному или иному антиделиктному делу** следует понимать установление таких сведений, которые не только имеют всю неотъемлемую совокупность основных базовых юридических свойств (значимость, достоверность, доброкачественность), но и представляют собой достаточную и согласованную совокупность для того, чтобы сформировать у антиделиктолога внутреннее убеждение (такое, которое сложилось без всякого внешнего воздействия, например, телефонного права и др.) о том, что определенное промежуточное, а тем более окончательное процессуальное решение по делу может быть принято [3, с. 43-44].

В таком случае любые субъективные сведения, т. е. такие, которые получены от субъективного (личностного источника, субъективного документа) источника, «объективизируются» такого рода убеждением

антиделиктолога, который будет уверен в том, что и путем субъективных сведений в совокупности с иными сведениями установлена собственно объективная истина и только на ее основе разрешается определенное антиделиктное дело. В противном случае необходимо прямо признать существование ситуаций по решению определенных антиделиктных дел не на доказательствах, а на предположениях [3, с. 44].

В таком случае к известной доктрине «объективного вменения виновности» (что может быть возможным только в случае совершения паранесчастных случаев, несчастных случаев, параказусов и казусов в части возмещения вреда за счет государства, практически за счет законопослушных налогоплательщиков) следовало бы добавить и концепцию «субъективного вменения невиновности», если невиновное лицо также появлялось бы не на основе достаточной и согласованной совокупности доказательств, а на основе предположений [3, с. 54].

Поэтому в случае недоказанности как виновности, так и невиновности преследуемого лица (что чаще всего возникает в результате умышленных деяний преследуемого лица и его адвоката по «развалу» антикриминального дела) фактически имеет место недостаточная (неопределенная) совокупность доказательств, которая не может обусловить появление определенного правового статуса субъектов антикриминального судопроизводства [3, с. 54].

В этом случае и должно приниматься в соответствии с такой антиделиктной ситуацией неопределенное процессуальное решение - признание преследуемого лица причастным и постановление нейтрального приговора, что лишает преследуемое либо права предъявить иск к государству (фактически - к законопослушным налогоплательщикам) о возмещении убытков в связи с привлечением его к антикриминальной ответственности и с иными связанными с этим его ограничениями. Каких-либо иных ограничений правового статуса причастного лица, в т. ч. и судимости, не должно наступать [3, с. 54].

Разработанная С. А. Кириченко [5, с. 183] и А. С. Тунтулой [17, с. 160-161] и развитая Ю. А. Ланцедовой [3, с. 51-54 и др.] **инновационная доктрина причастного лица и нейтрального приговора** основывается на том, что концепция правовой определенности касается всех субъектов антикриминального судопроизводства и, прежде всего, преследуемого лица и потерпевшего (истца). Любое, а тем больше окончательное процессуальное решение по антикриминальному делу, должно быть вынесено на согласованной и достаточный совокупности доказательств, когда каждое отдельное доказательство должно обладать еще и

единством основных базисных юридических свойств (их значимости, доброкачественности, достоверности).

И когда в результате надлежащей оценки согласованной и достаточной совокупности такого рода доказательств у судьи сложится внутреннее убеждение о виновности лица - выносится обвинительный приговор, а если о невиновности лица - оправдательный приговор [3, с. 52; 20].

Если же существующая совокупность доказательств недостаточна для формирования внутреннего убеждения судьи как первого, так и второго плана, не должен постановляться оправдательный приговор, как это требуют в нарушение требований ч. 3 ст. 62 Конституции Украины (где в контексте презумпции невиновности речь идет лишь о том, что все сомнения трактуются в пользу обвиняемого, что делает невозможным принятие в такой ситуации только обвинительного приговора, но никак не обусловливает необходимость постановления в этой ситуации оправдательного приговора) [8], требования ч. 4 ст. 327 «Виды приговоров» УПК Украины в 1960 г. [9] и п. 2 ч. 1 ст. 373 «Виды приговоров» УПК Украины 2012 г. [10]. Ведь вынесение окончательного процессуального решения в недостаточной совокупности доказательств - равнозначна постановлению приговора на предположениях, что прямо запрещено делать требованиями все той же ч. 3 ст. 62 Конституции Украины [8].

Но в ч. 1 ст. 213 «Основания для закрытия дела» УПК Украины в 1960 г. прямо указывалось, что уголовное дело закрывается : 2) при недоказанности участия обвиняемого в совершении преступления, а в ч. 4 ст. 327 «Виды приговоров» УПК Украины в 1960 г. императивно подчеркивалось, что оправдательный приговор постановляется в случаях, когда ... не доказано участие подсудимого в совершении преступления [9], тогда как согласно ч. 1 ст. 284 «Закрытие криминального производства и производства в отношении юридического лица» КПК Украины 2012 г., криминальное производство закрывается в случае, если : 3) не установлены достаточные доказательства для доказывания виновности лица в суде и исчерпаны возможности их получить [10], что имеет право сделать в силу требований абз. 3 ч. 4 ст. 284 УПК Украины только прокурор и среди случаев, когда это может сделать суд на основании требований ч. 2 ст. 284 УПК Украины, такого случае нет [10].

В то же время в соответствии с требованиями ч. 1 ст. 373 «Виды приговоров» этого же кодекса, оправдательный приговор

постановляется в случае, если не доказано, что : 2) криминальное правонарушение совершено обвиняемым [10].

В пользу собственно такого решения суда говорят и требования ч. 2 ст. 17 УПК Украины, согласно которым, никто не обязан доказывать свою невиновность в совершении криминального правонарушения и лицо должно быть оправданным, если сторона обвинения не докажет виновность лица вне разумного сомнения [10].

Таким образом, УПК Украины предусматривает в случае недоказанности вины преследуемого лица обязанность прокурора прекратить дело, что несколько напоминает предложенный авторами вариант решения проблемы, но позже все же обязывает и суд постановлять в таком случае оправдательный приговор, что уже свидетельствует о том, что данная проблема так и остались не решенной.

Процедурные кодексы и отдельных стран постсоветского пространства также требуют постановлять оправдательный приговор в случае недоказанности вины подсудимого, в частности, п. 4 ч. 1 ст. 42 УПК Азербайджанской Республики [21], п. 3 ч. 1 ст. 340 УПК Республики Таджикистан [31], п. 3 ч. 2 ст. 34 УПК Туркменистана [32],

Согласно п. 3 ч. 1 ст. 83 «Основания для реабилитации» УПК Республики Узбекистан, подозреваемый, обвиняемый или подсудимый признается невиновным и подлежит реабилитации, если он не имеет отношения к совершению преступления [33].

Несколько иначе решается данный вопрос и по ч. 2 ст. 36 УПК Республики Армения, согласно которой уголовное преследование, а также производство по делу подлежат прекращению в результате недоказанности участия обвиняемого в совершении преступления, если исчерпаны все возможности получения новых доказательств [22]; ч. 3 ст. 82 УПК Грузии - для признания лица виновным по обвинительному приговору необходима совокупность доказательств, которая согласуется между собой и не вызывает разумных сомнений [24]; ч. 2 ст. 35 УПК Республики Казахстан - производство по делу прекращается при доказанности отсутствия события или состава уголовного преступления, если все возможности собирания дополнительных доказательств исчерпаны [24].

Процедурные кодексы иных стран постсоветского пространства практически избегают решения данного вопроса, осознавая, пожалуй, то, что прямое указание на необходимость оправдания лица, вина которого в совершении криминального правонарушения не доказана,

не достаточно обоснованно, но и иных путей решения данного вопроса законодатели и ученые этих стран пока не видят [3, с. 54].

Именно поэтому особую актуальность приобретает и уже рассмотренная инновационная доктрина установления объективной истины как в антикриминальном, так и в любом ином виде судопроизвосдтва.

В таком аспекте выглядит необоснованным акцент внимания в ч. 1 ст. 62 Конституции Украины на том, что обвинение не может основываться на доказательствах, полученных незаконным путем, а также на предположениях [8], когда якобы оправдание лица может основываться и на доказательствах, полученных незаконным путем, и на предположениях [3, с. 44].

Все субъекты антикриминального, как и любого иного антиделиктного вида, доказывания должны стремиться к установлению объективной истины по делу, а, значит, и иметь в этом отношении равные права, свободы, интересы и нести равные обязанности. Этому противоречит и существующий разный объем обязанностей, например, личностных источников антикриминальных сведений, прежде всего, свидетеля, потерпевшего и преследуемого лица, собственно давать показания и давать именно достоверные показания и т. п. [3, с. 44].

С учетом изложенного и, поддерживая позицию Ю. А. Ланцедовой [14, с. 83-88 и др.], А. С. Тунтула полагает, что процессуальные полномочия сторон обвинения и защиты в достижении цели антикриминального судопроизводства установить объективную истину по делу и на этой основе правильно решить дело можно реально уравнять в случае :

- исключения следователя и руководителя органа досудебного следствия из числа лиц, относящихся к стороне обвинения, оставление среди них вместо прокурора государственного обвинителя и наделения следователя, руководителя органа досудебного следствия, в определенной степени ордиста и эксперта, а также следственного судьи и судьи только функцией лица, ведущего антикриминальное судопроизводство и отвечающего за объективное, беспристрастное и полное исследование всех обстоятельств дела, а также наиболее эффективное, рациональное и качественное выполнение данной функции в целях установления по антикриминальному делу объективной истины и правильного решения на этой основе данного дела [3, с. 44-45];

- отказа от так называемой состязательности судопроизводства и замены данного принципа на принцип установления по делу объективной истины и правильного ее решения только на этой основе [3, с. 45];

- фактического уравнивания процессуальных полномочий следователя и адвоката (обвинителя, защитника, представителя иной юридической помощи) по порядку получения зарплаты только от государства;

- назначения по антикриминальному деле нескольких государственных (публичных) обвинителей и защитников на основании только соответствующей сложности антикриминального дела, а не материального положения лица, которое они представляют, что, в частности, позволяет сейчас делать ч. 3 ст. 46 УПК Украины одному преследуемому лицу в части привлечения до пяти защитников [10];

- равной юридической ответственности свидетеля, потерпевшего и преследуемого лица в части отказа от дачи показаний и дачи заведомо ложных показаний;

- отказ от конституционного принципа толкования всех сомнений в пользу преследуемого лица, что требуют делать ч. 3 ст. 62 Конституции Украины [8] и ч. 3 ст. 17 УПК Украины [10], и замены данного принципа инновационной доктриной причастного лица и нейтрального приговора;

- отказ от института непрофессиональных судей в виде присяжных или народных заседателей, который на фоне значительно лучших обычно ораторских способностей защитников (что объясняется, прежде всего, более выгодной системой оплаты их труда, которая и способствует привлечению на должности адвокатов лучших ораторов, чем на должности государственных или публичных обвинителей) фактически предоставляет значительные дополнительные преимущества в доказывании стороне именно защиты [3, с. 45];

- отмены требований ч. ч. 1, 2 ст. 338, ч. ч. 1, 2 ст. 441, ст. 421 и ч. 2 ст. 433 УПК Украины в части недопустимости ухудшения положения собственно обвиняемого, в процессе рассмотрения дела по первой инстанции при наличии соответствующего согласия прокурора и прокурора высшего уровня, что не может устранить в позиции прокуроров всех возможных коррупционных и иных рисков [10], а во второй инстанции – наличия соответствующей жалобы прокурора или потерпевшего, что также не может устранить всех коррупционных и иных рисков в позиции прокурора, а через защитника и в позиции самого потерпевшего. В такой ситуации указанные требования УПК

Украины противоречат требованиям ч. 2 ст. 3 Конституции Украины в части главной обязанности государства утвердить и обеспечить права и свободы всех граждан [8], в т. ч. потерпевшего, и поэтому первая, апелляционная и кассационная инстанции должны иметь полномочия любым образом изменять решения досудебного следствия и/или предыдущих инстанций, если будут основания полагать, что досудебное следствие или предыдущие инстанции не смогли установить по антикриминальному делу объективную истину и только на этой основе правильно разрешить дело, даже в сторону ухудшения положения обвиняемого и при отсутствии соответствующей позиции прокурора и прокурора высшего уровня либо кассационной жалобы прокурора или потерпевшего [3, с. 45-46];

- отмены требований п. 3 ч. 1 ст. 38 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» и п. 3 ч. 2 ст. 8 Закона Украины «О Высшем антикоррупционном суде» в части допуска к участию в конкурсе на вакантные должности судьи соответственно кассационных судов и антикоррупционного суда лиц, имеющих опыт профессиональной деятельности адвоката не менее десяти и семи лет или пяти лет в суды иных инстанций. Более правильно отказаться от не только обвинительного, но и оправдательного уклона судьи [3, с. 46].

Действительно не следует допускать к конкурсу на должности судей любых уровней прокуроров, которые долгое время поддерживали обвинение и поэтому уже приобрели обвинительный стереотип профессиональной деятельности. Но на этих же условиях следует отказываться и от возможного адвокатского уклона судей в случае избрания на эти должности бывших адвокатов из достаточно большим стажем защиты подопечных. При существующих же условиях, когда мантию судьи могут одеть и адвокаты, а в судах первой и апелляционной инстанции и бывшие обвинители, судопроизводство любой инстанции косвенно будет тяготеть к предоставлению преимуществ стороне защиты или обвинения [3, с. 46].

Способствуют не равенству процессуальных полномочий сторон обвинения и защиты, а, на оборот, разному рода извращениям этих полномочий и институты частного обвинения и осуществления судопроизводства на основании договоров, что также нарушает рассмотренную инновационную доктрину профессионализма осуществления антикриминального судопроизводства [3, с. 46].

В этом отношении следует еще раз подчеркнуть уже высказанные предложения по острой необходимости преобразования прокуратуры в **Правую руку Президента Украины**, в данном случае «Слуги собственно Народа» и такого, который обещал «**Стать Президентом Украины и остаться собственно Человеком**», что впервые за годы независимости в полной мере совпадает с такими базисными положениями Конституции Украины, как требованиями ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 и ч. 2 ст. 102 Основного закона в части обязанности Гаранта обеспечить в любом случае и любыми, прямо на запрещенными законом, средствами наиболее эффективное, рациональное и качественное соблюдение Основного закона и иных правовых актов и правового статуса людей и всех иных социосубъектов государства [8].

Для этого прокуратура должна осуществлять только свою базисную и естественную функцию по наиболее эффективному, рациональному и качественному осуществлению надзора за точным, однообразным и неуклонным соблюдением любыми субъектами властных полномочий, в т. ч. и самым Гарантом Основного закона и правового статуса людей, и иными социосубъектами государства законов и иных правовых актов, а отсюда и за предупреждением нарушения правового статуса людей и иных социосубъектов государства, а если этого достичь не удалось, то и за максимально полным его восстановлением, устранением причин и условий, способствовавших такому нарушению, и за неуклонным привлечением виновных лиц к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности.

Следствием должен заниматься на основе принципа единоначалия единый антиделиктный орган - следотура, соответствующие руководители которой и должны осуществлять процессуальное руководство следователями, которые при этом должны иметь реальную процессуальную самостоятельность.

Адвокатура как единственный антиделиктный государственный орган, также построенный на принципе единоначалия, с тремя базисными подразделениями - защиты, обвинения и иной юридической помощи, и с заработной платой сотрудников только от государства должна обеспечивать стороны обвинения и защиты во всех без исключения видах судопроизводства, а также предоставление бесплатной юридической помощи населению страны по любым иным вопросам.

Суд должен быть также единственным антиделиктным органом в виде Верховного суда Украины с Конституционной, Антикриминальной, Административной, Трудовой, Де-факто

имущественно-договорной и Де-юре имущественно-договорной судебными палатами, которые должны дублироваться на уровне областного и приравненных к ним городских судов и в виде соответствующей специализации судей местных судов.

Судопроизводство должны вести только следователи и судьи (в определенном смысле - ордисты из объединением на основе принципа единоначалия в единый антиделиктный орган - ордистотуру, и эксперты - экспертнотуру), а адвокатура в лице обвинителей и защитников как сторонами судопроизводства - помогать указанным субъектам властных полномочий осуществлять эти функции наиболее эффективно, рационально и качественно и исключительно в направлении установления такого уровня объективной истины по делу, которого достаточно для наиболее правильного разрешения каждого конкретного дела.

Инновационная доктрина сущности, функций и исчерпывающего перечня антиделиктных органов рассматривается отдельно (см. вопрос 3 лекции 2 настоящего спецкурса).

Вопрос 2. Значение понятия и ступенчатого сущностного видового деления субъективных источников антиделиктных сведений для преодоления хозяйственных правонарушений

В общем плане субъективные источники антиделиктных сведений делятся на личностные источники и субъективные документы, когда **личностными источниками антиделиктных сведений** А. С. Тунтула достаточно обоснованно признает [3, с. 33-34 и др.] в развитие диссертационной позиции С. А. Кириченко [5, с. 105-106] только тех из физических лиц, которые обладают такими **базисными юридическими свойствами** :

1. **Антиделиктная значимость**, т. е. когда у антиделиктолога возникает предположение, что в памяти определенного физического лица могут храниться те сведения, которые могут иметь значение для разрешения конкретного антиделиктного (конституционного, антикриминального, административного, дисциплинарного, де-факто имущественно-договорного, де-юре имущественно-договорного) дела [3, с. 33; 19].

2. **Вменяемость.** Сведения, полученные от невменяемых или ограниченно вменяемых лиц, имеющих частичное антиделиктное значение, однако только до надлежащего установления собственно

такого процедурного статуса лица (что должно осуществляться в любой разновидности антиделиктного судопроизводства одинаково : лишь на основании заключения стационарной судебно-психиатрической экспертизы) и только в целях установления собственно данного статуса и факта наличия такого рода дефектов психики, соответствующих результатов восприятия определенных юридических фактов и обстоятельств и деяний (событий, явлений) правонарушения таким психически больным лицом [3, с. 33-34; 19].

В этой связи следует иметь в виду, что **неадекватные сведения** как сведения, не соответствующие по тем или иным причинам фактическим обстоятельствам расследуемых деяний (событий, явлений), делятся на :

а) **заведомо недостоверные сведения,** когда в процессе их получения личностный источник знает, что передает антиделиктологу ложные сведения;

б) **незаведомо недостоверные сведения**, когда в процессе получения такого рода сведений личностный источник полагает, что передает антиделиктологу правдивые сведения, которые же, учитывая особенности органов и условий восприятия (расстояние, недостаточное освещение, плохие метеорологические условия, заболевание или особенности органов восприятия, запоминания, хранения, воспроизведения и передачи сведений и т. п.), фактически не соответствуют обстоятельствам того деяния, события или явления правонарушения, в отношении которого и получают сведения [3, с. 34; 19].

В качестве доказательств могут использоваться как заведомо достоверные сведения, так и незаведомо недостоверные сведения, а заведомо недостоверные сведения - только по антикриминальному делу о привлечении лица к ответственности за дачу заведомо ложных показаний или заведомо ложного заключения экспертизы [3, с. 34; 19].

3. **Нахождение в сознании.** От физического лица, находящегося в бессознательном состоянии, получить антиделиктные сведения практически невозможно [3, с. 34; 19].

4. **Возрастные ограничения.** Не имеется нижнего возрастного ограничения получения от личностного источника антиделиктных сведений. Главное, чтобы те сведения, которые можно получить от малолетнего или дошкольного личностного источника, имели антиделиктное значение и чтобы эти сведения нельзя было получить от иного, нежели малолетний или дошкольник, личностного источника [3, с. 34; 19].

Особенно в антикриминальном судопроизводстве важно также исключить повторное получение от малолетнего или дошкольного личностного источника антиделиктных сведений, поскольку такая процедура в любом случае негативно влияет на развитие малолетнего или дошкольного личностного источника, порой, не менее, чем собственно общественно опасное деяние (событие, явление), об обстоятельствах которого и получают сведения [3, с. 34; 19].

Целесообразно предусмотреть и **единое для антиделиктных отраслей права и судопроизводства возрастное деление личностных источников антиделиктных сведений** [3, с. 34-35; 19], что целесообразно усовершенствовать в контексте вменяемости, ограниченной вменяемости и невменяемости следующим образом :

1. **Несовершеннолетние**, которые, в свою очередь, в силу возрастных особенностей восприятия, запоминания, хранения, воспроизведения и передачи сведений делятся на следующие группы :

1.1. ***Младенцы*** (до 3-х лет включительно, которые еще не умеют полноценно общаться, а по состоянию психического развития их следует приравнивать к невменяемым лицам).

1.2. ***Дошкольники*** (от 4 до 6 лет включительно, восприятие окружающего мира которыми в значительной степени по-детски искажено, а по состоянию психического развития их следует также приравнивать к невменяемым лицам).

1.3. ***Малолетние (***от 7 до 12 лет включительно, уже более или менее адекватно воспринимающие окружающий мир, а по состоянию психического развития уже должны приравниваться к ограниченно вменяемым лицам).

1.4. ***Подростки*** (от 13 до 18 лет включительно, которые уже в полной мере воспринимают окружающий мир, но все еще могут подвергаться определенному влиянию со стороны взрослых, в то же время по состоянию развития психической деятельности уже в полной мере является вменяемыми).

2. **Взрослые** (от 19 до 79 лет включительно, восприятие которыми окружающего мира уже не ограничено никакими возрастными особенностями).

3. **Престарелые** (от 80 лет, когда может наблюдаться возрастное искажение восприятия окружающего мира, что на уровне невменяемости или ограниченной вменяемости оценивается уже только заключением стационарной судебно-психиатрической экспертизы) [3, с. 35].

Инновационную доктрину ступенчатого сущностного видового деления субъективных источников антиделиктных сведений

А. С. Тунтула предлагает [3, с. 46-52; 20 и др.] в развитие диссертационной позиции С. А. Кириченко [5, с. 181-184] представить в следующей усовершенствованной редакции соответствующей статьи Кодекса антикриминального судопроизводства Украины или любой иной страны мира :

1. **Личностные источники антиделиктных сведений**, т. е. вменяемое физическое лицо, находящееся в сознании и могущее по возрасту осознанно передавать свои мысли, из памяти которого путем непосредственного общения с ним или опосредованного исследования его психофизиологических реакций на процесс такого общения или ее внутренних переживаний в связи с действиями, проводимых с ней или затрагивающих ее, антиделиктолог получает сведения, которые могут иметь значение для наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления определенного правонарушения, когда ***в зависимости от способа восприятия и содержания этих сведений, отношения к правонарушению и особенностей процессуального статуса социосубъекта в антикриминальном судопроизводстве такого рода источники делятся на следующие виды*** :

1.1. **Заявитель** - лицо, обратившееся в антиделиктный орган с письменным заявлением или устным сообщением о продолжающемся, уже содеянном или только готовящемся реальном либо предполагаемом макроправонарушении (криминальном правонарушении).

1.2. **Свидетель** - лицо, в отношении которого главный субъект антикриминального судопроизводства не имеет обоснованных сведений об его участии в макроправонарушении (криминальном правонарушении), не пострадало от этого деяния (события, явления) и сохраняет в памяти любые сведения, имеющие значение для правильного разрешения антикриминального дела.

По способу восприятия и содержанием такого рода сведений свидетели делятся на :

1.2.1. ***Очевидца*** - лицо, непосредственно (воочию) наблюдавшее обстоятельства приготовления или совершения макроправонарушения (криминального правонарушения) или сокрытие его следов, не несущее ответственности за недонесение или сообщившее антиделиктные органы об обстоятельствах данного деяния (события, явления).

1.2.2. ***Параочевидца*** - аналогичное лицо, знающее об указанных обстоятельствах из иных источников.

1.2.3. ***Парасвидетеля*** - лицо, могущее дать показания в отношении любых иных юридических фактов (обстоятельствах), которые являются значимыми для правильного разрешения антикриминального дела.

1.2.4. ***Полисвидетеля*** - лицо, могущее сообщить обо всех или иных сочетаниях указанных групп сведений.

Согласно предыдущих вариантов данной инновационной доктрины [20 и др.] полисвидетель как разновидность свидетелей не предлагался, что было недостаточно обоснованным.

1.3. **Потерпевший** - физическое лицо, которому макроправонарушением (криминальным правонарушением) нанесены убытки (вред : физический и/или имущественный и/либо первичный моральный вред и вторичный моральный вред; упущенная выгода) или юридическое лицо, которому при этих же обстоятельствах причинены аналогичные убытки за исключением физического вреда.

По отношению к факту причинения вреда и восприятия процесса его причинения потерпевшие делятся на :

1.3.1. ***Де-факто потерпевшего*** - лицо, которому макроправонарушением (криминальным правонарушением) такие убытки причинены непосредственно, и которое сознательно наблюдало данное деяние (событие, явление).

1.3.2. **Де-факто парапотерпевшего** - лицо, которому макроправонарушением (криминальным правонарушением) такие убытки причинены непосредственно, но которое через бессознательное состояние или невменяемость, ограниченную вменяемость, отсутствие на месте деяния (например, при краже) и по иным причинам не могло осознанно наблюдать данное деяние (событие, явление).

1.3.3. ***Де-юре потерпевшего*** - лицо, которому макроправонарушением (криминальным правонарушением) такие убытки причинены опосредованно, которая признано потерпевшим в силу закона, и которое непосредственно (воочию) наблюдало данное деяние (событие, явление).

1.3.4. ***Де-юре парапотерпевшего*** - лицо, которому макроправонарушением (криминальным правонарушением) такие убытки причинены опосредованно, которое признано потерпевшим в силу закона, и которое в силу изложенных для де-факто потерпевшего причин не наблюдало данное деяние (событие, явление).

1.4. **Представитель потерпевшего** - лицо, представляющее интересы потерпевшего от макроправонарушения (криминального правонарушения) юридического лица или умершего вследствие такого же деяния (события, явления) лица либо дошкольника, малолетнего,

подростка, ограничено дееспособного или недееспособного лица, потерпевшего от данного деяния (действия, явления).

1.5. **Истец** - физическое или юридическое лицо, которому макроправонарушением (криминальным правонарушением) нанесены указанные убытки, в связи с чем оно, как потерпевший, подало иск о возмещении убытков и/или о ином восстановления своих прав, свобод, обязанностей и/или интересов либо иное лицо, в т. ч. и прокурор, подавший такой иск в интересах государства или умершего потерпевшего, дошкольника, малолетнего, несовершеннолетнего либо лица, признанного в установленном порядке недееспособным или ограниченно дееспособным, а также иных лиц, которые по состоянию здоровья или по иным уважительным причинам самостоятельно не могут восстановить подачей иска свои нарушенные права, свободы, обязанности и/или интересы.

1.6. **Представитель истца** - лицо, которое представляет интересы юридического лица или умершего потерпевшего, дошкольника, малолетнего, подростка, ограничено дееспособного или недееспособного физического лица, которые, в т. ч. и прокурор в интересах государства или указанных лиц, подали иск о возмещении причиненных макроправонарушением (криминальным правонарушением) убытков и/либо об ином восстановлении нарушенных таким деянием (событием, явлением) их прав, свобод, обязанностей и/или интересов.

1.7. **Преследуемый** - лицо, в отношении которого у главного субъекта антикриминального судопроизводства имеются обоснованные сведения о приготовлении или совершении им определенного макроправонарушения (криминального преступления), ***с началом и степенью доказанности чего в порядке, предусмотренном Кодексом антикриминального судопроизводства Украины или любого иного государства мира, процессуальный статус указанного лица меняется на*** :

1.7.1. ***Подозреваемого*** - с началом доказывания такого рода обстоятельств по базисному, специальным или частичному предмету доказывания путем проведения любого получающего или обеспечивающего процессуального действия, в т. ч. направления этому лицу уведомления о подозрении либо о внесения в Единый реестр досудебных расследований заявления или сообщения о подготовке или о совершаемом либо об уже совершенном макроправонарушении (уголовного преступления), допроса преследуемого по поводу указанных обстоятельств или проведения с ним по этому поводу любого иного получающего или обеспечивающего процессуального действия, задержания лица по подозрению в совершении определенного

макроправонарушения (криминального правонарушения) или избрания ему определенной меры пресечения.

1.7.2. ***Обвиняемого*** - с момента завершения процедуры доказывания вины преследуемого лица в совершении состава конкретного макроправонарушения (криминального правонарушения), из-за чего безотлагательно должно быть вынесено постановление о предъявлении ему обвинения, и это лицо должно быть допрошено.

1.7.3. ***Подсудимого*** - с завершением процедуры доказывания всех обстоятельств и судебной подготовки, необходимой для правильного судебного разбирательства антикриминального дела, что обусловливает безотлагательное назначение дела для такого рассмотрения.

1.7.4. ***Осужденного*** - с вынесением обвинительного приговора или окончательного следственного решения о закрытии производства по антикриминальному делу по нереабилитирующим обстоятельствам, предусмотренным определенной нормой Антикриминального кодекса Украины или либо иного государства мира.

1.7.5. ***Оправданного*** - с вынесением оправдательного приговора или окончательного следственного решения о закрытии антикриминального дела производством по реабилитирующим обстоятельствам, предусмотренным определенной нормой Антикриминального кодекса Украины или любого иного государства мира.

1.7.6. ***Причастного*** - с вынесением нейтрального приговора или окончательного следственного решения о прекращении производства по антикриминальному делу за недоказанностью вины преследуемого лица, т. е. когда все возможности для формирования внутреннего (без влияния внешних факторов) убеждения главного субъекта антикриминального судопроизводства о виновности или невиновности данного лица уже исчерпаны.

1.7.7. ***Парапричастного*** - с вынесением окончательного судебного решения о привлечении несовершеннолетнего, не достигшего возраста назначения наказания, к карательно-воспитательной (применение принудительных мер воспитательного характера), восстановительной и сопутствующей антикриминальной ответственности, которую за дошкольника и малолетнего несет опекун либо лицо или учреждение, его заменяющие.

1.7.8. ***Квазипричастного*** - с вынесением окончательного судебного решения о привлечении невменяемого или ограниченно вменяемого лица в карательно-воспитательной антикриминальной ответственности (применение принудительных мер медицинского характера), а опекуна или попечители либо лица или учреждения, его заменяющего - к

восстановительной и сопутствующей антикриминальной ответственности.

1.7.9. ***Квазипарапричастного*** - с вынесением окончательного судебного решения о привлечении к восстановительной и сопутствующей антикриминальной ответственности лица, совершившего общественно опасное деяние, не предусмотренное Особенной частью Антикриминального кодекса Украины или любой иной страны мира.

1.8. **Представитель преследуемого лица** - лицо, представляющее интересы в соответствующего совершеннолетнего преследуемого лица.

1.9. **Законный представитель преследуемого лица** - лицо, представляющее интересы несовершеннолетнего преследуемого лица.

1.10. **Ответчик** - физическое или юридическое лицо либо государство или межгосударственное образование, которые посредством совершения макроправонарушения (криминального правонарушения) причинили убытки либо нарушили иные права, свободы, обязанности и/или интересы потерпевшего, а также иное физическое или юридическое лицо, которое в силу закона несет имущественную и иную юридическую ответственность за убытки, причиненные общественно опасными деяниями дошкольника, несовершеннолетнего, подростка, ограниченно вменяемого или невменяемого лица.

1.11. **Представитель ответчика** - лицо, представляющее физическое или юридическое лицо либо государство или межгосударственное образование в качестве ответчика.

1.12. **Третье лицо с самостоятельными требованиями** - лицо, выступающее на стороне истца или ответчика и заявляющее в контексте обстоятельств иска самостоятельные требования, т. е. имеет определенный интерес к правам, свободам и/или обязанностям истца либо ответчика.

1.13. **Третье лицо без самостоятельных требований** - лицо, выступающее на стороне истца или ответчика и не заявляющее в контексте обстоятельств иска самостоятельные требования, но все же имеющее определенный интерес к правам, свободам и/или обязанностям истца либо ответчика, который может быть удовлетворен в данном или в ином антиделиктном судопроизводстве.

1.14. **Представитель третьего лица** - лицо, представляющее физическое или юридическое лицо либо государство или межгосударственное образование как третье лицо с самостоятельными требованиями или без таких требований на стороне истца либо ответчика.

1.15. **Эксперт** - лицо, которое в порядке, установленном Кодексом антикриминального судопроизводства Украины или любого иного государства мира, провело экспертное исследование, и по этому поводу у

главного субъекта и иных участников антикриминального судопроизводства возникла необходимость получить от него дополнительные пояснения.

1.2. **Субъективные документы,** т. е. такие субъективные визуальные и звуковые образы, которые отразились на материальных объектах в виде букв и/либо цифр и/или иных формализованных знаков письменной и/или звуковой речи и/либо в виде отражений любых иных переработанных мышлением человека результатов его чувственного восприятия окружающего мира (признаков внешнего строения объекта или признаков внешности человека, признаков общего внешнего и/или внутреннего воздействия, признаков механизма взаимодействия объектов, признаков характеристики качественно-количественного содержания объекта), ***когда особенности создания, изменения, хранения и уничтожения такого рода отражений определяют наличие таких видов субъективных документов*** :

1.2.1. ***Субъективные письмодокументы*** - документы, которые представлены рукописными, машинописными, компьютерными, печатными, светокопировальными и иными текстами письменной речи, в необходимых случаях - с соответствующими реквизитами : штампом, печатью, подписью и иными удостоверяющими средствами.

1.2.2. ***Субъективные изодокументы*** - документы в виде различных планов, таблиц, схем, рисунков, картин и иных графических, художественных и иных субъективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.3. ***Субъективные фотодокументы*** - документы, представленные фотопленками, диафильмами, диапозитивами, фотографиями и иными подобного рода светофотокопиями субъективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.4. ***Субъективные аудиодокументы*** - документы в виде магнитофонных (диктофонных и др.) пленок, лазерных дисков и иных носителей звукозаписи письменной речи и/либо иных субъективных звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.5. ***Субъективные кинодокументы*** - документы в виде кинопленок и иных носителей кинозаписи устной и/либо письменной речи и иных субъективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.6. ***Субъективные видеодокументы*** - документы, которые могут быть представлены пленками, дисками и иными носителями видеозаписи устной и/либо письменной речи и иных субъективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.7. ***Субъективные голограммодокументы*** - документы, которые составляют разного рода голографические (трехмерные) субъективные визуальные и/либо звуковые образы материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.8. ***Субъективные электрографодокументы*** - документы, которые могут быть представлены ксерокопиями, факсокопии и иными электрографическими копиями письмодокументов и иных субъективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.9. ***Субъективные пластикодокументы*** - документы в виде пластиковых свидетельств, удостоверений, банковских карточек и иных подобных носителей отображения устной и/либо письменной языка и иных субъективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.10. ***Субъективные электроннодокументы*** - документы посредством электронных записных книжек, пейджеров и иных подобного рода отдельных или встроенных в иные устройства электронных носителей записи устной и/либо письменной речи и иных субъективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.11. ***Субъективные компьютеродокументы*** - документы, которые являются твердыми или гибкими дисками (дискетами), лазерными дисками и иными носителями компьютерных записей устной и/либо письменной речи и иных субъективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

1.2.12. ***Субъективные полидокументы***, сочетающие в себе два и более видов названных разновидностей субъективных документов, например, протокол обследования места деяния (события, явления) с приложением его схемы или развернутый таблично-описательный план работы следователя на полгода и др.

1.2.13. ***Иные виды субъективных документов***, которые могут появиться по мере развития информационных и иных технологий.

Вопрос 3. Ступенчатое сущностное видовое деление объективных источников антиделиктных сведений

Проведенное в одной из последних авторских публикаций всеобъемлющее системное правовое исследование понимания доказательств и их источников свидетельствует о том, что практически все отечественные процедурные кодексы недостаточно совершенно

представляют понятия и видовое деление объективных источников доказательств (трассосубстанций, объективных документов) [3, с. 55-56], что наиболее убедительно может доказать предложенная А. С. Тунтулой [3, с. 56-61; 20 и др.] в развитие позиции С. А. Кириченко [5, с. 179-180] **инновационная доктрина сущности и ступенчатого видового деления объективных источников антикриминальных сведений**, под которыми предлагается понимать различного рода материальные объекты, которые в результате непосредственного взаимодействия с иным объектом или объектами окружающего мира отражают на своей поверхности или внутри структуры признаки внешнего строения такого объекта или объектов (признаков внешности человека), признаки общего внешнего и/или внутреннего воздействия на него, признаки механизма взаимодействия с таким объектом или объектами и/либо признаки характеристик качественно-количественного состава объекта или объектов, взаимодействовали с ним [3, с. 56; 20].

Особенности создания, изменения, хранения и уничтожения такого рода отображений конкретизируют следующую криминалистическую (процессуальную, внепроцессуальную) и ордистическую сущность и ступенчатое видовое деление объективных источников антиделиктных сведений на :

1. **Трассосубстанции** - материальные объекты, особенности личного или экспертного исследования которых в целях получения сведений, имеющих значение для наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления определенного правонарушения, определяют их дальнейшее видовое деление на :

1.1. **Субстанции** - материальный объект любого агрегатного состояния, приобретающий антиделиктное значение в силу сведений, которые получают путем личного или экспертного исследования его субстанциональных свойств (признаков внешнего и внутреннего строения, качественно-количественного состава, физико-химических констант и др.) [3, с. 56-57; 20], которые ***по относимости к объектам живой и неживой природы, агрегатному состоянию и иной внешней и внутренней форме представления*** делятся[116] на :

[116] Предыдущие варианты определения сущности субстанций [3, с. 56-57; 20 и др.] не предусматривали отображение видового деления такого рода объективных источников антикриминальных сведений, тогда как А. С. Тунтула в одной из последних публикаций коренным образом детализировала видовое деление субстанций [3, с. 57], что в настоящее время развивается этим автором в предложенном варианте.

1.1.1. ***Твердые объекты - субстанции, имеющие собственную устойчивую форму*** :

1.1.1.1. ***Тела*** - объекты живой природы, отдельная часть или части которых, имеющие самостоятельное функциональное предназначение, являются ***органами такого объекта***, взаимосвязанная их совокупность – **организмом**, а наименьшее тело растительного или животного мира именуется микроорганизмом, тогда как совокупность разных типов микроорганизмов, населяющих какую-либо среду обитания, уже представляет собой **микрофлору**.

1.1.1.2. ***Предметы*** - объекты неживой природы, имеющие собственную устойчивую форму, и являющиеся монолитными либо состоящие из двух или большего количества частей, механически не перемещающихся относительно друг друга.

1.1.1.3. ***Устройства*** - объекты неживой природы, состоящие из двух и большего количества частей, имеющих собственную устойчивую форму, и осуществляющих несложные механические перемещения в отношении друг друга.

1.1.1.4. ***Механизмы*** - совокупности аналогичных суммативных объектов неживой природы, осуществляющих сложные механические перемещения в отношении друг друга.

1.1.1.5. ***Приборы*** - аналогичные суммативные объекты неживой природы, отдельные части или элементы которых осуществляют сложные, как правило, немеханические формы движения.

1.1.2. ***Вещества*** – субстанции в вязком, сыпучем, жидком или газообразном агрегатном состоянии.[117]

---

[117] Теоретическая механика и иные отрасли научных знаний указанные понятийные категории представляют несколько иначе, значительно сложнее и, порой весьма противоречиво, определяя одно из предложенных понятий через другое. К примеру, под **субстанцией** понимается сущность; то, что лежит в основе; то, что существует автономно, само по себе, в отличие от акциденций, существующих в другом и через другое; **телом** – в качестве биологического тела как физической оболочка живого существа; человеческого тела как физической структуры человека, человеческий организм; просто тела как туловища : частей живого организма, включающих в себя спину, грудь, живот; физического тела как тело в физике, или материальный объект; **предметом** – вещь, объект, то на что направлены мысль или действие субъекта; **веществом** - одна из форм материи, состоящая из фермионов или содержащая фермионы наряду с бозонами; обладает массой покоя, в отличие от некоторых типов полей, как например электромагнитное : обычно (при сравнительно низких температурах и плотностях) вещество состоит из частиц, среди которых чаще всего встречаются электроны, протоны и нейтроны, когда последние два образуют атомные ядра, а все вместе атомы (атомное вещество), из которых, в свою очередь, состоят молекулы, кристаллы и т.д., а в некоторых условиях, как например в нейтронных звёздах, могут существовать достаточно необычные виды вещества и понятие вещества

1.2. **Трассы** - материальный объект твердого и, не исключается, иного агрегатного состояния, с помощью личного или экспертного исследования которого проявляются уже его трассологические связи с деянием (событием, явлением) правонарушения, т. е. пространственное материально фиксированное отображение признаков объекта, с которым он взаимодействовал в процессе приготовления и/или совершения деяния (события, явления) правонарушения и/либо при сокрытии такого рода его отображений, что, в свою очередь, определяет появление следующих разновидностей трасс :

1.2.1. ***Отпечатки*** - материально фиксированное отображение признаков внешнего строения одного твердого тела (трассообразующего объекта) на поверхности и, не исключено, в структуре иного твердого тела или в сознании человека (трассовоспринимающие объекты) либо аналогичное отображение признаков внешности человека (трассообразующего объекта) в сознании иного человека (трассовоспринимающего объекта), когда путем личного или экспертного исследования данного отображения можно осуществить значимую для наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления конкретного правонарушения индивидуальную или групповую идентификацию (установление тождества) трассообразующего объекта [3, с. 57; 20].

1.2.2. ***Диагностическое отображение*** - материально фиксированное отображение признаков общего внешнего воздействия (трассообразующий объект) на поверхности или в структуре твердого

иногда используется в философии как эквивалент латинского термина *substantia*; **устройством** - рукотворный ***объект (прибор, механизм, конструкция, установка)*** со сложной внутренней структурой, созданный для выполнения определённых функций, обычно в области техники; **прибором** - устройство, предназначенное для облегчения труда человека; **механизмом** - ***приспособление, устройство, внутреннее устройство машины, прибора, аппарата***, приводящее их в действие; **конструкцией** - ***строение, устройство***, взаимное расположение частей какого-либо предмета или сложный объект, составленный из различных частей, **установка** – тоже самое что и устройство; и т. д. В силу изложенного предложенный в настоящей публикации более простой и логически последовательный подход все же может быть принят в криминалистических целях с точки зрения самого общего видового деления субстанций, когда применение и термина «субстанция» применительно к каждой из предлагаемой ее разновидности также выглядит достаточно непривычным, но в самом общем плане вполне подходящим для этой цели. Все это дает возможность предлагаемое инновационное видение субстанций как и все иные тесно связанные с рассматриваемыми в настоящей публикации положения расценивать в качестве лишь основы для корректной научной дискуссии в целях разработки общепринятого криминалистического подхода в решении указанных проблем.

тела и, не исключено, веществ иного агрегатного состояния либо в сознании человека (трассовоспринимающие объекты), когда путем личного или экспертного исследования данного отображения можно диагностировать факт наличия и характер такого внешнего воздействия и тем самым получить аналогичные антиделиктные сведения. Внешнее воздействие может проявляться в определенном «действии или бездействия внешнего окружения», т. е. в случае умышленной или случайной защиты указанных тел или веществ от такого воздействия [3, с. 57-58; 20].

1.2.3. **Ситуативное отображение** - материально фиксированное отображение механизма (ситуации) взаимодействия двух и более твердых тел или веществ иного агрегатного состояния (трассообразующие объекты) на поверхности или в структуре тех или иных твердых тел и, не исключено, веществ иного агрегатного состояния либо в сознании человека (трассовоспринимающие объекты), когда путем исследования такого отображения можно получить антиделиктные сведения о механизме и/или ситуации взаимодействия этих объектов [3, с. 58; 20].

2. **Объективные документы**, т. е. такие материальные носители объективных визуальных и/или звуковых образов, отображающих результат непосредственного взаимодействия объектов окружающего мира в виде их признаков внешнего строения (признаков внешности человека), признаков общего внешнего и/или внутреннего воздействия на такого рода объекты, признаков механизма взаимодействия этих объектов и/либо признаков характеристик качественно-количественного состава объектов, взаимодействовавших между собой, когда ***особенности создания, изменения, хранения и уничтожения этих отображений определяют наличие таких видов объективных источников антиделиктных сведений*** :

2.1. ***Объективные фотодокументы*** - документы, представленные фотопленками, диафильмами, диапозитивами, фотографиями и иными подобного рода светофотокопиями объективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.2. ***Объективные аудиодокументы*** - документы в виде магнитофонных (диктофонных и др.) пленок, лазерных дисков и иных носителей записи объективных звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.3. ***Объективные кинодокументы*** - документы в виде кинопленок и иных носителей кинозаписи объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.4. ***Объективные видеодокументы*** - документы, которые могут быть представлены пленками, дисками и иными носителями видеозаписи

объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов [3, с. 58; 20].

2.2.5. ***Объективные голограммодокументы*** - документы, которые представляют собой различного рода голографические (трехмерные) визуальные и/либо звуковые образы материальных объектов и/либо людей и/или процессов [3, с. 59; 20].

2.2.6. ***Объективные электрографодокументы*** - документы, которые могут быть представлены ксерокопиями, факсокопии и иными электрографическими копиями объективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.7. ***Объективные пластикодокументы*** - документы в виде пластиковых свидетельств, удостоверений, банковских карточек и иных подобных носителей отображения объективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.8. ***Объективные электроннодокументы*** - документы в виде электронных записных книжек, пейджеров и иных подобного рода отдельных или встроенных в иные устройства электронных носителей записи объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.9. ***Объективные компьютеродокументы*** - документы, которые являются твердыми или гибкими дисками (дискетами), лазерными дисками и иными носителями компьютерной записи объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2.2.10. ***Объективные полидокументы***, сочетающие в себе два и более вида названных разновидностей объективных документов.

2.2.11. ***Иные виды объективных документов***, которые могут появиться по мере развития информационных и иных технологий.

Можно выделить аналогичные виды и смешанных источников антиделиктных сведений, т. е. таких материальных носителей, которые одновременно отображают как субъективные, так и объективные визуальные и/либо звуковые образы, и в качестве которых могут выступать следующие разновидности смешанных документов :

1. ***Смешанные фотодокументы*** - документы, представленные фотопленками, диафильмами, диапозитивами, фотографиями и иными подобного рода светофотокопиями как субъективных, так и объективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

2. ***Смешанные аудиодокументы*** - документы в виде магнитофонных (диктофонных и др.) пленок, лазерных дисков и иных носителей записи

как субъективных, так и объективных звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

3. ***Смешанные кинодокументы*** - документы в виде кинопленок и иных носителей кинозаписи как субъективных, так и объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов [3, с. 59; 20].

4. ***Смешанные видеодокументы*** - документы, которые могут быть представлены пленками, дисками и иными носителями видеозаписи как субъективных, так и объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов [3, с. 59-60; 20].

5. ***Смешанные голограммодокументы*** - документы, которые представляют собой различного рода голографические (трехмерные) как субъективные, так и объективные визуальные и/либо звуковые образы материальных объектов и/либо людей и/или процессов [3, с. 60; 20].

6. ***Смешанные электрографодокументы*** - документы, которые могут быть представлены ксерокопиями, факсокопии и иными электрографическими копиями как субъективных, так и объективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

7. ***Смешанные пластикодокументы*** - документы в виде пластиковых свидетельств, удостоверений, банковских карточек и иных подобных носителей отображения как субъективных, так и объективных визуальных образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

8. ***Смешанные электроннодокументы*** - документы в виде электронных записных книжек, пейджеров и иных подобного рода отдельных или встроенных в иные устройства электронных носителей записи как субъективных, так и объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

9. ***Смешанные компьютеродокументы*** - документы, которые являются твердыми или гибкими дисками (дискетами), лазерными дисками и иными носителями компьютерной записи как субъективных, так и объективных визуальных и/либо звуковых образов материальных объектов и/либо людей и/или процессов.

10. ***Смешанные полидокументы***, сочетающие в себе два и более видов названных разновидностей смешанных и/или иных документов.

11. ***Иные виды смешанных документов***, которые могут появиться по мере развития информационных и иных технологий.

Наиболее распространенным смешанным источником антиделиктных сведений - смешанным полидокументом, является, например, обычный паспорт гражданина Украины, сочетающий в себе на сегодняшний день

субъективные письмодокументы (в части рукописного и машинописного представления сведений), смешанные изодокументы (в части табличного представления сведений, штампов и печатей), объективные фотодокументы (в части фотографии личности) и объективные голограммодокументы (в части голографической защиты документа) [3, с. 60; 20].

Смешанным источником антиделиктных сведений выступать и любой вид объективного или субъективного документа, который в процессе подготовки и/либо совершения правонарушения и/или сокрытия его антиделиктных следов станет носителем тех или иных трасс, например, отпечатков пальцев рук или отпечатков подошвы обувь и др., и/либо объектом исследования в качестве субстанции по качественно-количественным характеристикам материала, из которого он изготовлен, красителя, которым выполнены определенные записи, подпись или их элементы и др. [3, с. 60-61; 20].

Более того, один и тот же на первый взгляд вид документа может оказаться и субъективным, и объективным [3, с. 61].

Взять, к примеру, хотя бы восковые скульптуры как представителей изодокументов, первая из которых изготовлена из посмертной маски определенного человека и в части воспроизводства лица человека будет представлять собой объективный изодокумент, а вторая - обычным способом лепкой скульптуры определенного человека, что уже будет представлять собой субъективный изодокумент.

Если же лицо такой скульптуры будет сделано первым способом, а все остальные части тела вторым способом (что чаще всего и бывает при изготовлении восковых скульптур известных людей в музеях восковых фигур), то в наличии будет смешанный изодокумент [3, с. 61].

Вопрос 4. Практические действия, предмет, субъекты и порядок антиделиктного доказывания в процессе преодоления хозяйственных криминальных и иных правонарушений

Несовершенство отечественных процедурных кодексов в части регламентации процедуры работы с объективными, субъективными и смешанными источниками антиделиктных сведений и доказывания заключается, прежде всего, в том, что в ряде таких кодексов используется явно несовершенные словосочетания, в частности :

- ст. 66 «Собирание и представление доказательств» УПК Украины 1960 г. [9];

- ст. 93 «Собирание доказательств» УПК Украины 2012 г. [10];

- ст. 132 «Судебные поручения по собиранию доказательств» ГПК Украины [36];

- КоАП Украины вообще не предусматривает специальной нормы, которая бы регламентировала процедуру получения доказательств и доказывания [7] и др.

Не менее несовершенным является и законодательная позиция по поводу регулирования практических действий во всех видах отечественного судопроизводства, которые не различаются в контексте получения доказательств и соблюдения процедуры судопроизводства, когда, в частности, ст. 93 «Собирание доказательств» УПК Украины 2012 г. предусматривает наиболее алогичный и запутанный перечень видового деления такого рода практических действий :

- проведение следственных (розыскных) действий;

- негласных следственных (розыскных) действий;

- истребование и получение вещей, документов, сведений, заключений экспертов, выводов ревизий и актов проверок;

- проведение иных процессуальных действий;

- иных действий, которые способны обеспечить представление суду надлежащих и допустимых доказательств [10].

Еще более алогичным является подход ст. 93 «Собирание доказательств» УПК Украины 2012 г. по решению проблемы с субъектами получения доказательств, которыми принципиально признаются любые лица, когда, согласно ч. 1 данной статьи «собирание доказательств осуществляется сторонами криминального производства, потерпевшим», а в соответствии с требованиями п. 19 ст. 3 «Основные понятия Кодекса» УПК Украины к сторонам криминального производства относятся не только защитник, но и «лицо, в отношении которого предполагается применение принудительных мер медицинского или воспитательного характера либо решался вопрос об их применении» [10], т. е. фактически невменяемые лица и малолетние.

Изложенные алогичности и «юридические ляпсусы» отечественных процедурных кодексов призвана устранить инновационная доктрина процедуры работы с субъективными, объективными и смешанными источниками антиделиктных сведений, прежде всего, соответствующей доктрины антикриминальных сведений и процедуры антикриминального судопроизводства [3, с. 64].

Инновационную доктрину междисциплинарного (криминалистического: процессуального, внепроцессуального; ордистического) ступенчатого сущностного видового деления практических действий в антикриминальном судопроизводстве Ю. А. Ланцедова предлагает [3, с. 64-65 и др.] в развитие диссертационной позиции А. С. Тунтулы [17, с. 177] предлагает изложить в следующей вариации :

1. **Процессуальные действия** :

1.1. ***Получающие процессуальные действия***, т. е. регламентированные Кодексом антикриминального судопроизводства Украины или любого иного государства мира действия, направленные на получение доказательств :

1.1.1. Получающие следственные действия.

1.1.2. Получающие судебные действия.

1.1.3. Получающие экспертные действия.

1.2. ***Обеспечивающие процессуальные действия***, задача которых состоит уже в соблюдении правовой процедуры начала антикриминального судопроизводства, ведения досудебного следствия, судебного рассмотрения и пересмотра антикриминального дела и основ выполнения следственных и судебных решений :

1.2.1. Обеспечивающие следственные действия.

1.2.2. Обеспечивающие судебные действия.

1.2.3. Обеспечивающие экспертные действия.

1.2.4. Обеспечивающие адвокатские действия.[118]

2. Внепроцессуальные действия (мероприятия) :

2.1. ***Получающие внепроцессуальные действия***, т. е. гласные внепроцессуальные действия, связанные с получением антикриминальных сведений (опрос, получение объяснения, прочесывание местности, засада т. п.) :

2.1.1. Получающие параследственные действия.

---

[118] В предыдущих публикациях [3, с. 64 и др.] были указаны еще прокурорские такого рода действия, что уже является недостаточно взвешенным в связи с выводом прокурора за пределы судопроизводства и предоставление прокуратуре в редакции статьи VIII Конституционного кодекса Украины или любой иной страны мира об инновационной доктрине базисных оперативных и бюрократических порядков наиболее эффективного, рационального и качественного предупреждения нарушения и восстановления нарушенного правового статуса различных видов социосубъектов более присущей для нее функции осуществления надзора за точным, единообразным и неуклонным соблюдением любыми субъектами законов и иных правовых актов, а также правового статуса иных социосубъектов (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

2.1.2. Получающие парасудебные действия.

2.1.3. Получающие параэкспертные действия.

2.1.4. Получающие параадвокатские действия.

2.2. ***Обеспечивающие внепроцессуальные действия***, цель которых состоит в соблюдении подзаконной гласной процедуры преодоления макроправонарушений, регламентированной в ведомственных приказах, положениях, инструкциях и т. д., даже в законах, положения которых не отражены в Кодексе антикриминального судопроизводства Украины и в этом аспекте приравниваются к подзаконным актам :

2.2.1. Обеспечивающие параследственные действия.

2.2.2. Обеспечивающие парасудебные действия.

2.2.3. Обеспечивающие параэкспертные действия.

2.2.4. Обеспечивающие параадвокатские действия.

2.3. **Негласные мероприятия** :

2.3.1. ***Получающие негласные мероприятия***, т. е. негласные процессуальные и внепроцессуальные действия, связанные с получением ордистических сведений.

2.3.2. ***Обеспечивающие негласные мероприятия***, т. е. негласные процессуальные и внепроцессуальные действия, направленные на соблюдение подзаконной процедуры ордистической деятельности, в перспективе - Кодекса ордистического судопроизводства Украины или любого юного государства мира, нарушение которой и получение в результате этого порочных сведений является общественно опасным деянием и должно исключаться [3, с. 65].

В авторских публикациях предлагается и иная вариация изложения данной классификации практических действий в антикриминальном судопроизводстве, когда получающие действия именуются с добавлением словосочетания «де-факто», а обеспечивающие - «де-юре» [3, с. 64-65 и др.], что выглядит более трудным для восприятия существующим недостаточно профессиональным юридическим электоратом.

Инновационную доктрину ступенчатого сущностного видового деления предмета антикриминального доказывания Ю. А. Ланцедова предлагает [3, с. 65-66 и др.] в развитие позиций С. А. Кириченко [5, с. 65] и А. С. Тунтулы [18 и др.] представить в следующей усовершенствованной редакции :

1. ***Базисный предмет антикриминального доказывания*** - базисные антикриминальные обстоятельства, подлежащие доказыванию по каждому из антикриминальных дел.

2. ***Специальный предмет антикриминального доказывания*** - дополнительные антикриминальные обстоятельства, подлежащие

доказыванию по антикриминальным делам отдельных категорий, например, по делам несовершеннолетних, по делам лиц, имеющих психические недостатки, по налоговым делам и др. [3, с. 65-66].

3. ***Частный предмет антикриминального доказывания*** - дополнительные антикриминальные обстоятельства, при помощи которых, учитывая особенности процедуры преодоления конкретного макроправонарушения, т.е . криминального правонарушения (деяния, события, явления), следует доказать, что был соблюден принцип непосредственности, объективности, полноты и всесторонности исследования всех антикриминальных обстоятельств по данному антикриминальному делу.

Более того, уже первое законодательное обстоятельство, которое предлагается доказывать в криминальном производстве, согласно как п. 1 ч. 1 ст. 64 «Обстоятельства, подлежащие доказыванию по уголовному делу» УПК Украины 1960 г., так и п. 1 ч. 1 ст. 91 «Обстоятельства, подлежащие доказыванию в криминальном производстве» УПК Украины, называется соответственно собственно «событием преступления» [9] и «событием криминального правонарушения» [10], что является крайне непрофессиональным с учетом существующего традиционного видения деления юридических фактов на события - юридические факты, независящие от воли человека, и деяния (причем все же деяния, а не действия) - юридические факты - зависящие от воли человека [3, с. 66].

Но в таком случае возникает закономерный вопрос, а на каких основаниях лицо привлекается за совершение криминального или иного правонарушения, если данный юридический факт возникает, изменяется и прекращается не по воле этого лица? [3, с. 66].

Такого же рода недостатки с наименованием криминального правонарушения или преступления собственно событием в контексте как перечня обстоятельств, подлежащих доказыванию, так и в иных случаях, присущи и многим иным процедурным кодексам стран постсоветского пространства. В частности, в качестве обстоятельства, исключающего возбуждение уголовного дела или производство по делу, называется отсутствие собственно события преступления или криминального правонарушения в п. 1 ч. 1 ст. 39 УПК Республики Азербайджан [21], п. 1 ч. 1 ст. 36 УПК Республики Армения [22], п. 1 ч. 1 ст. 35 УПК Республики Казахстан [25], п. 1 ч. 1 ст. 28 УПК Кыргызской Республики [26], п. 1 ч. 1 ст. 24 УПК Российской Федерации [30], п. 1 ч. 1 ст. 276 УПК Республики Таджикистан [31] и в п. 1 ч. 1 ст. 31 УПК Туркменистана [32].

Аналогично в п. 1 ч. 1 ст. 441 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях говорится об отсутствии события правонарушения [6] и в данном кодексе предусмотрена даже гл. VI «Установление события правонарушения» [6], а в ч. 1 ст. 390 «Оправдательный приговор» УПК данной республики говорится, что оправдательный приговор постановляется в случае, если не установлено наличие события преступления [29].

Такие же юридические ляпсусы допущены и в ч. 1 ст. 22 «Установление истины» УПК Республики Узбекистан, в которой говорится о том, что дознаватель, следователь, прокурор и суд обязаны выяснить, имело ли место событие преступления и др. [33], в ч. 1 ст. 83 «Основания для реабилитации» этого же кодекса - о том, что подозреваемый, обвиняемый, подсудимый признается невиновным и подлежит реабилитации, если : 1) отсутствует событие преступления и др. [33].

В то же время, в таком же аспекте в п. 1 ч. 1 ст. 29 Деликтно-процессуального кодекса Эстонии говорится более правильно об отсутствии собственно в деянии признаков проступка [1], в п. 1 ч. 1 ст. 29 УПК Республики Беларусь - об отсутствии общественно опасного деяния, предусмотренного уголовным законом [23], в п. «а» ч. 1 ст. 105 УПК Республики Грузия - об отсутствии деяния, предусмотренного уголовным законом [24].

Аналогично в ч. 2 ст. 124 «Предмет доказывания» Уголовно-процессуального закона Латвии говорится о том, что в уголовном процессе подлежит доказыванию наличие или отсутствие состава преступного деяния [27], а в п. 1 ч. 1 ст. 3 УПК Литовской республики - об отсутствии признаков преступной или криминальной деятельности [28].

Уходят от применения термина «событие» и в ч. 1 ст. 62 «Предмет доказывания» УПК Эстонии, в которой говорится о том, что обстоятельствами предмета доказывания являются : 1) время, место, способ и другие обстоятельства совершения преступления [34].

Изложенные обстоятельства побудили А. А. Кириченко предложить инновационную доктрину сущности и ступенчатого видового деления юридических фактов, которая детально рассматривается в рамках первого вопроса лекций № № 2-3 следующего спецкурса «Инновационные способы преодоления хозяйственных криминальных иных правонарушений» [4, с. 129-132, 171-174], а поэтому нет необходимости эти положения повторять еще раз.

Вопрос 5. Инновационное понимание последовательности и иной процедуры работы с источниками антиделиктных сведений при преодолении хозяйственных правонарушений

В ст. 93 «Собирание доказательств» УПК Украины [10], как и в аналогичных нормах процедурных кодексов многих стран постсоветского пространства, а именно в ст. 31 Деликтно-процессуального кодекса Эстонии [1], ст. 143 УПК Азербайджанской Республики [21], ст. 125 УПК Республики Армения [22], ст. 103 УПК Республики Беларусь [23], ст. 122 УПК Республики Казахстан [25], ст. 86 УПК Российской Федерации [30], ст. 86 УПК Республики Таджикистан [31], ст. 133 УПК Туркменистана [32] и ст. 87 УПК Республики Узбекистан [33] используется крайне устаревшее и непрофессиональное сущностное и терминологическое выражение «собирание доказательств», что несколько иначе отражено в названии ст. 64 УПК «Общие условия собирания доказательств» Эстонии [34].

В п. 10 ст. 3 «Разъяснение терминов для целей настоящего кодекса» УПК Грузии говорится о том, что следствие - совокупность действий, осуществляемых компетентным лицом в порядке, установленном настоящим кодексом, цель которых - сбор доказательств, связанных с преступлением [24], хотя специальной статьи, как это имеет место в рассмотренных процедурных кодексах иных стран постсоветского пространства, здесь нет.

Несколько иначе данный вопрос регулирует и ч. 2 ст. 91 «Доказательства» КПК Кыргызской Республики, в которой указывается, что собирание доказательств осуществляется ... [26].

Аналогично отсутствует отдельная статья по так называемому собиранию доказательств и в Уголовно-процессуальном законе Латвии, тогда как по тексту многих статей данного кодекса говорится собственно о получении доказательств, а в ч. 1 ст. 138 «Следственные действия» этого же кодекса говорится о том, что следственными действиями являются процессуальные действия, направленные на получение сведений или проверку уже полученных сведений в определенном уголовном процессе [27], что можно расценивать как одну из самых правильных позиций по сравнению с решением данной проблемы с процедурными кодексами иных стран постсоветского пространства [3, с. 74].

Изложенный алогичный сущностный и терминологический подход законодателей, а значит и ученых, подавляющего большинства стран постсоветского пространства в полной мере реализуется и в не менее

устаревшей и непрофессиональной процедуре доказывания или последовательности работы с субъективными, объективными и смешанными источниками антиделиктных сведений, когда, в частности, согласно ч. 2 ст. 91 УПК Украины, доказывание состоит в собирании, проверке и оценке доказательств с целью установления обстоятельств, имеющих значение для криминального производства [10], что в части терминологии и количества этапов доказывания повторяется и во многих процедурных кодексах стран постсоветского пространства, в частности, в ч. 1 ст. 124 УПК Республики Армения [22], ст. 102 УПК Республики Беларусь [23], ч. 1 ст. 91 УПК Кыргызской Республики [26], ст. 100 УПК Республики Молдова [29], ст. 85 УПК Российской Федерации [30] и ст. 85 УПК Республики Узбекистан [33]. Однако в ч. 1 ст. 121 УПК Республики Казахстан и в ч. 1 ст. 132 УПК Туркменистана в этой части предлагается несколько иной перечень этапов доказывания, а именно : собирание, исследование, оценка и использование доказательств [25; 32]; а в ч. 1 ст. 99 УПК Республики Молдова - собирание, предъявление, допущение и использование доказательств [29].

В ч. 1 ст. 138 УПК Азербайджанской Республики в этой части речь идет уже о более правильном в сущностном и терминологическом отношении получении, проверке и оценке доказательств [21], тогда как в УПЗ Латвии от отражения этапов доказывания законодатели и ученые избегают, указывая в ст. 123 «Доказывание» данного кодекса на то, что доказыванием является деятельность вовлеченного в уголовный процесс лица, которая выражается в обосновании наличия или отсутствия входящих в предмет доказывания фактов с использованием доказательств [27].

В гл. 10 «Доказательства» УПК Республики Таджикистан вообще отсутствует определение доказывания, в т. ч. и через обозначение его этапов [31]. Аналогично в УПК Эстонии в соответствующей главе можно найти только ст. 60 «Доказанность и общеизвестность», где также нет определения сущности доказывания и перечня его этапов [34].

И снова законодательный сущностно-терминологический подход многих стран постсоветского пространства демонстрирует непрофессионализм в понимании и изложении процедуры антикриминального доказывания и сущности, последовательности и иных закономерностей работы с субъективными, объективными и смешанными источниками антиделиктных сведений.

Еще в докторской диссертации А. А. Кириченко в контексте работы с микрообъектам подчеркивал, что правильнее говорить о

возникновении, собирании и исследования микрообъектов, но об оценке и использования микрообьектологических сведений. Сначала возникают микрообъекты как вещественные источники микрообьектологических сведений, их собирают и исследуют с целью получения последних. Микрообьектологические сведения необходимо оценить, а потом их можно использовать. Собрать и исследовать данные как и любые иные сведения нельзя. Исследование любых сведений означает по сути их оценку, а собирание сведений – собирание и исследование их источников, в данном случае микрообъектов. Сами же сведения могут появиться только после исследования микрообъектов. В то же время нельзя оценить и использовать сами микрообъекты, которые являются лишь источниками такого рода сведений [2, с. 212-213].

Данный подход в контексте работы с любыми источниками антиделиктных сведений конструктивно развила Ю. А. Ланцедова, которая в специальном диссертационном исследовании достаточно убедительно доказала [12, с. 190-191], коренным образом усовершенствовала в ряде последних публикаций [3, с. 76-80 и др.] и предложила кратко отразить в пределах ч. 2.7 статьи о доказательствах перспективного Кодекса антикриминального судопроизводства Украины [3, с. 32], что детально рассматривается отдельно (см. вопрос 6 лекции 3 настоящего спецкурса).

В этом аспекте делается акцент внимания на том, что фактически обнаруживают или собирают не доказательства, а их объективные источники (трассы : отпечатки, диагностические и ситуационные отображения; субстанции, объективные документы), а также субъективные и смешанные документы; личностные источники привлекают, а уже в последствии путем личного или экспертного исследования трасс и субстанций и изучения документов и непосредственного или опосредованного общения с личностным источником от объективных, субъективных и смешанных источников получают определенные антиделиктные сведения.[119]

Такого рода же сведения в процессе их обобщающей оценки превратятся в доказательства лишь тогда, когда они будут иметь

[119] Здесь и далее данная аргументация в предыдущих авторских публикациях была изложена аналогично [3, с. 75-76 и др.], а в настоящее время усовершенствована заменой словосочетаний личностные и вещественные источники на объективные, субъективные и смешанные источники с детализацией при необходимости их видового разнообразия, среди чего указываются личностные источники, субъективные, объективные и смешанные документы, трассы и субстанции.

взаимосвязанную совокупность основных базисных юридических свойств (значимость, достоверность, доброкачественность).

И когда уже такая совокупность доказательств будет иметь и дополнительные базисные юридические свойства (согласованность и достаточность для принятия на их основе определенного промежуточного и тем более окончательного процессуального решения), доказательства могут быть использованы в антиделиктном доказывания или в иной процедуре преодоления определенного криминального правонарушения [3, с. 75].

Вся же изложенная процедура работы с источниками антиделиктных сведений и с собственно самими доказательствами и иными антиделиктными сведениям подлежит документированию, а собиранию трассосубстанций и документов и привлечению личностных источников должно предшествовать выяснение сущности, последовательности и иных закономерностей работы с этими источниками и сведениям, а также взаимосвязанное версирование, планирование и организация данной работы [3, с. 75-76].

Таким образом, объективные, субъективные и смешанные источники антиделиктных сведений устанавливают, что реализуется посредством собирания трассосубстанций, объективных, субъективных и смешанных документов и привлечения личностных источников антиделиктных сведений.

В основу инновационной доктрины процедуры работы с объективными, субъективными и смешанными источниками антиделиктных сведений более правильно положить предложенную Ю. А. Ланцедовой [12, с. 190-191] и принципиально усовершенствованную ею в ряде последующих работ [3, с. 76-80 и др.] **вторую вариацию инновационной доктрины сущности, последовательности и иных закономерностей междисциплинарной (ордистической, криминалистической : процессуальной, внепроцессуально1) работы с субъективными источниками (личностными источниками, субъективными документами), объективными источниками (трассосубстанциями, субъективными и смешанными документами) и смешанными источниками (смешанными документами, иными смешанными источниками) антиделиктных сведений** [3, с. 76-80], что более правильно подать в такой усовершенствованной редакции :

1. **Выяснение сущности, последовательности и иных закономерностей работы с объективными, субъективными и смешанными источниками антиделиктных сведений**.

2. **Взаимосвязанное версирование [выдвижение (построение), анализ, динамичное развитие и проверка версий], планирование и организация этой работы с указанными источниками**.

3. **Установление объективных, субъективных и смешанных источников антиделиктных сведений** :

3.1. ***Привлечение (рус. «вовлечение», а ни рус. «приобщение») личностных источников антиделиктных сведений :***

3.1.1. Поиск (вероятное установление среди лиц тех из них, которые могут стать личностным источником в контексте наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления конкретного правонарушения).

3.1.2. Выявление :

3.1.2.1. Констатация подлинности (установление наличия у вероятного личностного источника его трех базисных юридических свойств - антиделиктной значимости, вменяемости и нахождения в состоянии сознания).

3.1.2.2. Индивидуализация (установление анкетных данных личностного источника).

3.1.3. Розыск (установление места нахождения личностного источника с известными анкетными данными).

3.1.4. Встреча (любое практическое действие антиделиктолога или личностного источника, могущее обеспечить в процессе общения или негласного контакта с личностным источником получение от него антиделиктных сведений : добровольная явка личностного источника, его привод, негласный контроль средств связи личностного источника и др.).

3.2. ***Собирание субъективных документов :***

3.2.1. Поиск (вероятное установление среди существующего многообразия документов того из них, который может стать субъективным документом в контексте наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления конкретного правонарушения).

3.2.2. Выявление :

3.2.2.1. Констатация подлинности (установление таких признаков документа, по которому можно сделать вывод о наличии собственно субъективного документа и именно определенного его вида : письмодокумента : рукописного, машинописного, печатного; изодокумента : в виде чего именно, схемы, рисунка, художественного изображения, скульптуры, чеканка и др.; фотодокумента в виде, например, фотографии рукописного текста и др.).

3.2.2.2. Индивидуализация (установление тех признаков субъективного документа, по которым его можно будет распознать среди многообразия иных субъективных документов, в т. ч. того же вида и сущности, когда отсутствие достаточного количества такого рода признаков вынуждает антиделиктолога прибегнуть к искусственной индивидуализации субъективного документа посредством его упаковки в присутствии понятых и, при наличии, иных участников получающего процессуального действия).

3.2.3. Розыск (установление места нахождения субъективного документа с известными индивидуальными признаками).

3.2.4. Принятие (фактический переход субъективного документа посредством его выемки из владения физического или юридического лица к антиделиктологу).

3.2.5. Закрепление (применение таких физических и иных средств, которые должны полностью исключить либо хотя бы максимально возможно минимизировать дальнейшую порчу или иное неконтролируемое и/или нежелательное изменение субъективного документа).

3.2.6. Изъятие (применение таких технических средств и манипуляций с субъективным документом, позволяющих перевести его во владение антиделиктолога, в т. ч. в упаковке).

3.2.7. Упаковка (применение таких технических средств и методов, которые позволяют в присутствии понятых и, при наличии, иных участников получающего процессуального действия искусственно индивидуализировать субъективный документ, исключить неконтролируемое проникновение сквозь такую упаковку иных лиц, исключить или максимально минимизировать порчу и иное нежелательное и/или неконтролируемое изменение этого документа).

3.2.8. Хранение (применение таких технических средств и создание таких условий, которые должны исключить или максимально минимизировать порчу и неконтролируемое и/или нежелательное изменение субъективного документа).

3.2.9. Транспортировка (применение таких технических средств, которые позволяют безопасно и контролируемо перемещать субъективный документ из одного места в иное).

3.3. ***Собирание объективных источников антиделиктных сведений*** :

3.3.1. ***Собирание трассосубстанций :***

3.3.1.1. Поиск (вероятное установление среди существующего многообразия материальных объектов тех из них, которые являются трассой и/или субстанцией и могут стать источником сведений, важных

для наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления конкретного правонарушения).

3.3.1.2. Выявление :

3.3.1.2.1. Констатация подлинности (установление таких признаков материального объекта, по которым можно сделать вывод о наличии субстанции или трассы, в последнем случае - какой именно трассы : отпечатка, диагностического отображения, ситуационного отображения).

3.3.1.2.2. Индивидуализация (установление тех признаков внешнего строения трассосубстанции, по которым ее можно будет распознать среди иных трасс и/или субстанций, когда отсутствие достаточного количества такого рода признаков понуждает антиделиктолога прибегнуть к искусственной индивидуализации трассосубстанции посредством ее упаковки в присутствии понятых и, при наличии, иных участников получающего процессуального действия).

3.3.1.2.3. Розыск (установление места нахождения трассы и/или субстанции с известными индивидуальными признаками).

3.3.1.2.4. Принятие (фактический переход трассы и/или субстанции посредством ее выемки из владения физического или юридического лица во владение антиделиктолога).

3.3.1.2.5. Закрепление (применение таких физических и иных средств, которые должны полностью исключить или хотя бы максимально возможно минимизировать дальнейшую порчу или иное неконтролируемое и/или нежелательное изменение трассы и/либо субстанции).

3.3.1.2.6. Изъятие (применение таких технических средств и манипуляций с трассой и/либо субстанцией, которые позволяют ее перенести на любой иной носитель, в т. ч. в упаковку).

3.3.1.2.7. Упаковка (применение таких технических средств и методов, которые позволяют в присутствии понятых и, при наличии, иных участников получающего процессуального действия искусственно индивидуализировать трассу и/либо субстанцию, исключить неконтролируемое проникновение сквозь такую упаковку иных лиц, исключить или максимально минимизировать порчу и иное нежелательное и/или неконтролируемое ее изменение).

3.3.1.2.8. Хранение (применение таких технических средств и создание таких условий, которые должны исключить или максимально минимизировать порчу и неконтролируемое и/или нежелательное изменение трассы и/или субстанции).

3.3.1.2.9. Транспортировка (применение таких технических средств, которые позволяют безопасно и контролируемо перемещать трассу и/либо субстанцию с одного места в иное).

3.3.1.2.10. Получение образцов трассы и/либо субстанции для сравнительного ее личного или экспертного исследования.

3.3.2. ***Собирание объективных документов (осуществляется аналогично собиранию субъективных документов).***

3.4. ***Собирание смешанных источников антиделиктных сведений*** (осуществляется с соблюдением процедур собирания соответствующих видов источников антиделиктных сведений - субъективных документов и/или объективных документов и/либо смешанных документов и/или трассосубстанций).

4. **Получение антиделиктных сведений о юридическом факте** (внешнем или внутреннем проявлении признаков или свойств человека и его деяния либо события или явления, а также определенного антиделиктного источника : трассы : отпечатка, диагностического отображения, ситуационного отображения; субстанции; объективного документа; субъективного документа, смешанного документа) в целом или об его отдельной стороне путем проведения отдельных получающих процессуальных или внепроцессуальных действий либо ордистических мероприятий или их комбинации :

4.1. ***От личностного источника с помощью :***

4.1.1. Непосредственного общения с ним.

4.1.2. Показаний иных личностных источников.

4.1.3. Контроля средств коммуникации личностного источника, за исключением случаев изучения субъективных и смешанных документов.

4.1.4. Оценки психофизиологических реакций личностного источника в процессе непосредственного общения с ним и/либо наблюдения за ним и др.

4.2. ***От трассы и/либо субстанции*** посредством ее личного или экспертного исследования, в т. ч. и субъективного, объективного или смешанного документа как носителя трассы и/либо субстанции и/или собственно документа как субстанции.

4.3. ***От субъективного документа*** посредством его экспертного или личного изучения, в том числе и в процессе контроля различного рода средств коммуникации личностного источника.

4.4. ***От объективного документа*** посредством его личного или экспертного изучения.

5. **Оценка, в т. ч. и путем проверки**, **антиделиктных сведений** (определение посредством аналитической деятельности или проведения при необходимости получающих процессуальных или обеспечивающих

процессуальных либо получающих внепроцессуальных или обеспечивающих внепроцессуальных действий либо получающих ордистических мероприятий или обеспечивающих ордистических мероприятий или комбинации этих действий и/или мероприятий в целях решения вопроса об использовании такого рода сведений в качестве доказательств в случае установления наличия в них неотъемлемой совокупности таких их основных базисных юридических свойств, как их значимости, достоверности и доброкачественности, а также таких их дополнительных базисных юридических свойств, как их согласованности и достаточности в совокупности с иными доказательствами для принятия определенного решения по контексте наиболее эффективного и/или рационального и/либо качественного преодоления конкретного правонарушения).

6. **Использование антиделиктных сведений :**

6.1. Выбор доказательных фактов, т. е. обстоятельств, подлежащих доказыванию в контексте принятия промежуточного или окончательного процессуального или иного решения.

6.2. Группировка доказательств и иных видов антиделиктных сведений в контексте обоснования определенного промежуточного или окончательного процессуального или иного решения.

6.3. Оперирование антиделиктными сведениям в процессе обоснования или опровержения обстоятельств базисного, специального или частного предмета доказывания в том или ином виде судопроизводства и выделенных доказательных фактов как цепочки тезисов данного доказывания.

6.4. Принятие промежуточного или окончательного процессуального или иного антиделиктного решения в том или ином виде судопроизводства.

7. **Документирование процедуры и обстоятельств установления объективных источников (трассосубстанций, объективных документов), субъективных источников (личностных источников, субъективных документов, смешанных документов) и смешанных источников, получение от них антиделиктных сведений, их оценки и использования в качестве доказательств.**

Разработанная Ю. А. Ланцедовой **инновационная доктрина кодификации правовой регламентации ордистической деятельности** [3, с. 80-81; 12, с. 72-73 и др.] обосновывается следующим образом. Предусмотренный ч. 2 ст. 65 и ч. 3 ст. 66 УПК Украины 1960 г. [9] и поддерживаемый многими авторами порядок легализации результатов ордистических мероприятий и наиболее парадоксальное объединение

гл. 20 «Следственные (розыскные) действия» и гл. 21 «Негласные следственные (розыскные) действия» УПК Украины 2012 г., по сути, процессуальных действий и ордистических мероприятий [10], фактически является вторым после экспертизы случаем нарушения принципа непосредственности антикриминального судопроизводства, который имеет к тому же значительно меньший объем процессуальных гарантий получения доказательств, а также защиты прав, свобод, обязанностей и/или интересов субъектов данного судопроизводства, прежде всего, преследуемого лица и потерпевшего [3, с. 80].

В силу этого предлагается поэтапная кодификация ведомственно разрозненного законодательства о ведении ордистической деятельности [3, с. 64].

Правильным будет принятие вначале согласованного с заинтересованными сторонами Положения об ордистической деятельности, а затем закона и после этого отечественного (международного) Кодекса ордистического судопроизводства, которые должен содержать Общую и Особенную часть и столько разделов, сколько имеется допусков по работе с секретными документами «для служебного пользования», «секретно», «совершенно секретно» и др., с изложением исчерпывающего перечня ордистических мероприятий соответствующего уровня секретности, оснований, субъектов и детального порядка их проведения [3, с. 80-81].

При этом не следует забывать о необходимости объединения всех подразделений, в настоящее время осуществляющих ордистическую деятельность, в единый антиделиктный орган – ордистотуру, о чем речь уже детально шла отдельно (см. вопрос 3 лекции 2 настоящего спецкурса).

Вопрос 6. Инновационная редакция статьи «Доказательства, их свойства, источники, субъекты, порядок и действия по получению и формы оперирования ими»

Подытоживая изложенное в данной лекции инновационное понимание доказательств, их основных и дополнительных базисных юридических свойств и источников, а также ряда иных тесно связанных с этим положений работы с такого рода сведениями и их источниками, Ю. А. Ланцедова предложила наиболее полно и исчерпывающе представить [3, с. 30-32, 70-73 и др.] в развитие диссертационной позиции С. А. Кириченко [5, с. 169-170] и диссертационной позиции А. С. Тунтулы [17, с. 169-173] **в**

инновационной редакции статьи «Доказательства, их свойства, источники, субъекты, порядок и действия по получению и формы оперирования ими» (объединенная редакция статей 84 и 93 УПК Украины 2012 г., статей 65 и 66 УПК Украины 1960 г.) перспективного **Кодекса антикриминального судопроизводства Украины, а равно любого иного государства мира** в следующей редакции :

1. Доказательством являются любые сведения о факте (внешнем или внутреннем проявлении признаков или свойств трассосубстанций и документов либо человека или его деяний либо события как суммативного деяния людей или явления природы, в т. ч. деяний хищных животных, которые находятся в нерегулируемых человеком условиях) в целом или об его отдельной стороне, полученные от объективных, субъективных и смешанных источников такого рода сведений, при условии приобретения в процессе их оценки, в т. ч. и путем проверки, неразрывного единства таких базисных основных юридических свойств, как их значимость, достоверность и доброкачественность, на основании только чего эти сведения и смогут быть использованы в доказывании в случае приобретения этими доказательствами еще и таких базисных дополнительных юридических свойств, как согласованность и достаточность их совокупности для принятия главным субъектом антикриминального судопроизводства (следователем, судьей) определенного промежуточного или окончательного процессуального решения [3, с. 30-31].

2. Сущность базисных основных и дополнительных юридических свойств доказательств проявляется в том, что такого рода сведения должны бать :

2.1. Значимыми, которыми имеются сведения, с помощью которых можно подтвердить или опровергнуть юридический факт (обстоятельство) базисного, специального или частного предмета доказывания или доказательный факт как промежуточный тезис этого предмета доказывания [3, с. 31].

2.2. Достоверными, которыми признаются любые сведения, являющиеся адекватными в контексте установления обстоятельств базисного, специального или частного предмета антикриминального доказывания, и :

2.2.1. Адекватно отражающие обстоятельства как приготовления и/либо совершения деяния (события, явления) криминального правонарушения или сокрытия его антиделиктных следов (следов,

параследов и/либо квазиследов деяния, события или явления криминального правонарушения), так и любых иных деяний (событий, явлений) или признаков или свойств трассосубстанций и документов либо человека.

2.2.2. Неадекватно отражающие обстоятельства указанных юридических фактов в силу дистанционных, метеорологических, образовательных, психологических, физиологических и иных особенностей их восприятия личностным источником и запоминания, хранения, воспроизведения и передачи сведений об указанных юридических фактах главному субъекту антикриминального судопроизводства.

2.2.3. Адекватно объясняют причины указанного неадекватного отображения юридических фактов.

2.2.4. Являются адекватными или неадекватными, но осознанно недостоверными и в силу этого приобретают соответствующую достоверность в контексте антикриминального дела о даче таких заведомо ложных показаний либо такого заведомо ложного заключения эксперта.

2.3. Доброкачественными, т. е. каковыми сведения, которые не имеют неустранимых противоречий, не дающих возможности сделать однозначный вывод о наличии или отсутствии в этих сведений как достоверности или недостоверности, так и возможной значимости или незначимости [3, с. 31].

2.4. Согласованной совокупностью доказательств, являющейся такой их совокупность, в которой одно доказательство противоречит иному, а возможное существующее противоречие может быть устранено указанием аргументов достоверности одного доказательства и недостоверности иного доказательства [3, с. 31-32].

2.5. Достаточной совокупностью доказательств, являющаяся такая их совокупность, которая может сформировать путем обобщающей оценки у главного субъекта антикриминального судопроизводства однозначное внутреннее (без внешних факторов влияния) убеждение в возможности принятия на данный момент определенного промежуточного или окончательного процессуального решения по антикриминальному делу [3, с. 32].

2.6. Наряду с доказательствами в доказывании могут быть использованы положения определенного правового акта с соблюдением при необходимости правил разрешения их конкуренции или коллизии, а также общеизвестные сведения и/либо преюдициальные факты и/или презумпции, если у главного субъекта антикриминального судопроизводства не будут возникать сомнения в

значимости и/или достоверности и/либо доброкачественности такого рода сведений.

2.7. \Процесс доказывания в антикриминальном судопроизводстве заключается в :

2.7.1. Изучении сущности, последовательности и иных закономерностей работы с субъективными и/или объективными и/либо смешанными источниками антикриминальных сведений.

2.7.2. Планировании, организации и версировании работы с этими источниками.

2.7.3. Установлении источников такого рода сведений путем собирания трассосубстанций субъективных и/или объективных и/либо смешанных документов и/либо привлечении их личностных источников.

2.7.4. Получении антикриминальных сведений путем исследования трассосубстанций и/либо изучения субъективных и/или объективных и/либо смешанных и/либо непосредственного или опосредованного общения с личностными источниками.

2.7.5. Оценке, в т. ч. и проверке, антикриминальных сведений с целью разрешения вопроса об их использовании в качестве доказательств, если будет установлено наличие у такого рода сведений их значимости, достоверности и доброкачественности, а также их согласованности и достаточности в совокупности с иными доказательствами для принятия определенного решения по контексте преодоления конкретного криминального правонарушения.

2.7.6. Использовании доказательств с целью принятия определенного промежуточного или окончательного процессуального решения по антикриминальному делу.

2.7.7. Документировании процедуры и обстоятельств установления трассосубстанций и документов и привлечения личностных источников и получения такого рода сведений, их оценки, в т. ч. проверки, и использования в качестве доказательств при принятии определенного промежуточного или окончательного процессуального решения по антикриминальному делу [3, с. 32].

3. Доказательства имеют право получать следователь (в т. ч. руководитель органа досудебного расследования)[120] и судья (коллегия

[120] В предыдущих публикациях [3, с. 70 и др.] среди такого рода субъектов был указан еще и прокурор, который выполняет функции следователя при проведении определенных процессуальных и внепроцессуальных действий. В настоящее время такой подход является уже недостаточно взвешенным с учетом авторского

судей), а в порядке исключения, предусмотренного ч. 4 настоящей статьи, - эксперт и ордист, путем проведения таких получавших следственных действий :

1) оформления явки с повинной о совершении деяния (события) криминального правонарушения [3, с. 70];

2) получения устного заявления или письменного сообщения о совершенном криминальном правонарушении или о его подготовке;

3) задержании и допроса преследуемого лица;

4) допроса личностного источника;

5) очной ставки между личностными источниками;

6) предъявления обвинения и допроса обвиняемого;

7) проверки и/либо уточнения показаний преследуемого лица, потерпевшего или свидетеля на месте деяния (события, явления) криминального правонарушения или на ином значимом для антикриминального дела месте;

8) эксперимента с названными личностными источниками и без них;

9) предъявления для обычного, встречного или группового опознания преследуемого лица, потерпевшего, свидетеля, иного личностного источника, трассосубстанции, объективного, субъективного или смешанного документа;

10) обследования (осмотра, личного исследования) места деяния (события, явления) криминального правонарушения, местности, помещения, транспортного средства, трупа человека, тела живого человека, иной трассосубстанции, в т. ч. и объективного,

---

инновационного предложения предоставить и/или вернуть прокуратуре надлежащие природные полномочия данного антиделиктного органа по оперативному и наиболее эффективному, рациональному и качественному исполнению базисной конституционной обязанности государства по осуществлению надзора за точным, единообразным и неуклонным соблюдением всеми физическими и юридическими лицами на территории государства, а также представителями всех ветвей государственной власти, в т. ч. президентом, парламентом, правительством и судами, Основного и текущих законов и иных правовых актов, а также за максимально полным восстановлением правового статуса потерпевших и за неотвратимым привлечением виновных субъектов властных полномочий и/либо иных лиц к надлежащему виду, характеру и степени тяжести юридической ответственности, в контексте чего прокуратура должна быть лишена существующей функции осуществления процессуального руководства следствием и бывшей функции непосредственного осуществления досудебного следствия по определенным категориям дел, а по собственному усмотрению прокурора и по любому делу, что более подробно уже рассматривалось в контексте редакции статьи VIII Конституционного кодекса Украины или любой иной страны мира (см. вопрос 7 лекции 1 настоящего спецкурса).

субъективного или смешанного документа с признаками трассосубстанции;

11) эксгумации трупа человека;

12) изучения объективного, субъективного или смешанного документа [3, с. 70];

13) обыска помещения, местности, транспортного средства, личностного источника [3, с. 71];

14) выемки трассосубстанции, объективного, субъективного или смешанного документа;

15) наложения ареста на денежные средства, иное имущество и передачи его на хранение;

16) контроля средств связи;

17) объявления розыска обвиняемого, подсудимого;

18) получения образцов на экспертизу, а также аналогичных получающих судебных действий.

4. Если процесс получения доказательств требуется привлечение специальных знаний, то с этой целью назначается главным субъектом антикриминального судопроизводства и проводится экспертом экспертиза, а когда для этого необходимо провести получающее негласное мероприятие - назначается главным субъектом антикриминального судопроизводства и выполняется ордистом соответствующее ордистическое задание.

5. Обследование (осмотр, личное исследование) места деяния (события, явления) криминального правонарушения или иного значимого для антикриминального дела места (местности, помещения, транспортного средства, тела живого человека, трупа человека), а с санкции соответствующего руководителя следотуры[121] и любое иное

[121] Во всех предыдущих авторских публикациях, в т. ч. в одной из последних публикаций [3, с. 71], предлагалась санкция прокурора, с учетом изложенного в этой же публикации достаточно обоснованного предложения предоставить и/или возвратить прокуратуре ее надлежащие природные функции как особого антиделиктного органа, а также добиться равенства процессуальных полномочий стороны обвинения и защиты [3, с. 71], что также рассматривается в развитии и в первом вопросе настоящей лекции (см. вопрос 1 лекции 3 настоящего спецкурса), выглядит уже недостаточно взвешенным. Существующую функцию осуществления процессуального руководства следствием, как уже также подчеркивалось, следует передать от прокурора руководителям соответствующих подразделений следотуры. С этих же самых соображений в данной редакции ч. 8 статьи о доказательствах среди форм представления доказательств не указаны постановления прокурора о принятии по делу определенного процессуального решения, ходатайство по поводу этого заинтересованного лица, но оставлены полномочия прокурора с изменением формы представления доказательств

из названных получающих процессуальных действий (следственных, судебных, экспертных) может быть проведено до внесения сообщения о реальном или предполагаемом деянии (событие, явление) криминальном правонарушении, которое готовится, продолжается или уже совершено, в Единый реестр досудебных расследований, если без этого нельзя получить достаточную и согласованную совокупность доказательств о наличии или отсутствии в таком деянии (события, явлении) признаков определенного криминального правонарушения или об обстоятельствах, исключающих производство по антикриминальному делу.

6. Трассосубстанции и/либо объективные и/или субъективные и/либо смешанные документы, в т. ч. акт ревизии, акт проверки и т. д., могут попасть во владение главного субъекта антикриминального судопроизводства посредством их истребования либо в случае добровольной выдачи и получения их от любых физических и юридических лиц, но получение доказательств возможно только путем личного или экспертного исследования трассосубстанций и/либо изучения этих документов в рамках получающих процессуальных следственных или судебных действий [3, с. 71].

7. Помощь главному субъекту антикриминального судопроизводства в получении доказательств имеют право оказывать любые физические и юридические лица, в т. ч. представители стороны защиты или обвинения, посредством :

1) добровольной выдачей тех значимых для антикриминального дела трассосубстанций и/либо объективных и/или субъективных и/или смешанных документов, которые находятся в их владении [3, с. 71-72];

2) сообщения о вероятном или реальном местонахождении того материального объекта или лица, которые могут выступить по данному делу соответственно как объективный, субъективный или смешанный источник [3, с. 72];

3) если физическое и/либо юридическое лицо стало субъектом антикриминального судопроизводства, то оно может предоставить такую помощь и посредством постановки вопросов или заявления ходатайства по корректировке непосредственно процесса получения

постановления на протест прокурора о пересмотре дела в апелляционном и кассационном порядке, по вновь открывшимся и исключительным обстоятельствам, что прокурор должен осуществлять в пределах полномочий по надзору за точным, единообразным и неуклонным соблюдением законов и иных правовых актов и правового статуса лиц.

такого рода сведений и/либо соответствующей процедуры судопроизводства.

8. Следователь предоставляет доказательства (предоставляет субъектам антикриминального судопроизводства возможность воспринять сущность и признаки такого рода сведений и порядок их получения) в форме протокола получающего следственного действия, судья или коллегия судей - журнала судебного заседания, эксперт или комиссия экспертов - заключения экспертизы, и в предусмотренных кодексом случаях или по указанию инициатора исследования - и протокола экспертизы, а обобщающая оценка, в т. ч. проверка, и использование доказательств осуществляются субъектами антикриминального судопроизводства в предусмотренных кодексом случаях в форме :

1) постановления об указании руководителя следотуры определенному следователю (ордисту) выполнить конкретное процессуальное действие (негласное мероприятие);

2) постановления следователя о поручении иному следователю (ордисту) выполнить определенное процессуальное действие (негласное мероприятие);

3) постановления следователя или судьи (коллегии судей) о направлении антикриминального дела соответствующему адресату;

4) постановления об устранении нарушений закона, причин и условий, способствовавших совершению деяния (события, явления) определенного криминального правонарушения;

5) постановления следователя о принятии в предусмотренных кодексом случаях любого процессуального решения, а постановления судьи (коллегии судей) - промежуточного процессуального решения;

6) обвинительного, оправдательного или нейтрального (в отношении причастного) приговора;

7) определения судьи (коллегии судей) об ином окончательном разрешении антикриминального дела;

8) ходатайства заинтересованного лица о принятии следователем или судьей определенного процессуального решения;

9) жалобы заинтересованного лица на деяния, в т. ч. решения, главных субъектов антикриминального судопроизводства [3, с. 72];

10) протеста прокурора о пересмотре судебного решения в порядке апелляции [3, с. 73];

11) апелляции иных уполномоченных кодексом субъектов;

12) протеста прокурора о пересмотре судебного решения в кассационном порядке;

13) кассационной жалобы иных уполномоченных кодексом субъектов;

14) протеста прокурора о пересмотре судебного решения по вновь открывшимся или исключительным обстоятельствам [3, с. 73].

Библиографический список :

1. Деликтно-процессуальный кодекс Эстонии. Принят 22 мая 2002 г. RT I 2002, 50, 313, вступает в силу 1 сент. 2002 г., с изм. согласно нормативно-правового акта от 18 фев. 2015 г. RT I, вступает в силу 19 март. 2015 г. URL : https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/

2. Кириченко А. А. Основы криминалистической микрологии : дисс. … д-ра юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / Александр Анатольевич Кириченко ; Нац. юрид. ак. Украины имени Ярослава Мудрого. Харьков, 1996. 435 с.

3. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Основи роботи з джерелами антиделіктних відомостей. Лекція № 3. Курс лекцій з криміналістики: навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 92 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : http://expertize-journal.org.ua/profesor-kirichenko-o-a/974-kirichenko-o-a-tuntula-o-s-lantsedova-yu-o-osnovi-roboti-z-dzherelami-antideliktnikh-vidomostej-lektsiya-3-kurs-lektsij-z-kriminalistiki-navchalnij-posibnik

4. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Тунтула О. С. Методичні вказівки та курс лекцій зі спецкурсу «Інноваційні засоби подолання господарських кримінальних та інших правопорушень» : навч.-метод. посіб. Київ : Видавець Назаров О. А., 2019. 232 с. (додаток до електронного реферативно-наукового журналу «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»). URL : https://drive.google.com/file/d/1U8Zw3-W6oHro1OlLkbE--jNjaQCsp5ln/view

5. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві; генеза і можливості удосконалення : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2009. 221 с.

6. Кодекс Республики Молдова о правонарушениях: закон Республики Молдова от 24 окт. 2008 г. № 218-XVI, с изм. согласно

закона Республики Молдова от 20 июл. 2017 г. № 164. *СПС Законодательство стран СНГ*: веб-сайт. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=25958

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: постанова ВР УРСР від 7 груд. 1984 р № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51, ст. 1122, 1123, із змінами, згідно із Законом України від 18 груд. 2018 р. № 2657-VIII URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

8. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1996, № 30, ст. 141, із змінами згідно із законом України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/254к/96-вр

9. Кримінально-процесуальний кодекс України: закон УРСР від 28 груд. 1960 р. № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР).* 1961. № 2, ст. 15, зі змінами за законом України від 15 лист. 2011 р. № 4025-VI (4025-17), ВВР, 2012, № 25, ст. 263 URL:: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-05

10. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 9-10. Ст. 88, зі змінами згідно із законом України № 2599-VIII від 18 жовт. 2018 р. ВВР. 2018. № 46. Ст. 374. Щодо визнання неконституційними окремих положень згідно Рішення Конституційного Суду від 13 черв. 2019 р. № 4-р/2019 та від 25 черв. 2019 р. № 7-р/2019 URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

11. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посібник для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». 2-ге вид. / О. А. Кириченко, А. К. Виноградов, Є. В. Кириленко, С. А. Кириченко, О. С. Тунтула. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 264 с. URL: http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <40>

12. Ланцедова Ю. О. Сутність і послідовність роботи з особистісними й речовими доказами у кримінальному судочинстві : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Юлія Олександрівна Ланцедова ; Харк. нац. ун-т вн. справ. Харків, 2009. 229 с.

13. Ланцедова Ю. О., Смірнов М. М. Розвиток інноваційного розуміння поняття та властивостей доказів підстав допустимості такого роду відомостей в антикримінальному судочинстві. *The Journal*

of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права. Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018. № 55. С. 25-37. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/lantsedova_smirnov_55.pdf

14. Ланцедова Ю. О., Остапенко Л. А. Проблеми співвідношення асиметрії повноважень сторін захисту та обвинувачення і принципу змагальності кримінального провадження. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права.* Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018. № 60. С. 80-92. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/02/lantsedova_ostapenko_60.pdf

15. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 226 с.

16. Спасович В. Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и судопроизводством: лекции, прочитанные в 1860 г. Москва : ЛестЭст, 2001. 112 с.

17. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. Київ, 2013. 233 с.

18. Тунтула А. С. Новая доктрина сущности и видового деления антикриминальных сведений и их вещественных источников. 1235 слов. *Блог экспертов (blog-experts.com): информ-аналит. са*йт. URL: http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-07. Доктрины

19. Тунтула А. С. Новая доктрина базисных свойств личностных источников антикриминальных сведений. *Блог экспертов (blog-experts.com): информ-аналит. са*йт. 784 слова. URL: http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-10. Доктрины

20. Тунтула А. С. Новая доктрина ступенчатого сущностного видового деления объективных и субъективных источников антиделиктных сведений. 3584 слова. *Блог экспертов (blog-experts.com): информ-аналит. сайт.* URL : http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-31.Доктрины

21. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики: закон Азербайджанской Республики от 14 июл. 2000 г. № 907-IQ, с изм. согласно закона АР от 2 мая 2017 г. № 665-VQD.

СПС Законодательство стран СНГ: веб-сайт. URL : http://base. spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=11597

22. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения: закон Республики Армения от 1 сент. 1998 г. № ЗР-248, с изм. согласно закона РА от 7 июл. 2016 г. № ЗР-111. *СПС Законодательство стран СНГ*: веб-сайт. http://base.spinform.ru/show_ doc.fwx?rgn=7460

23. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. Закон Республіки Беларусь от 16.07.1999 г., № 295-З., с изм. согласно закона РБ 18.07.2017 г. №53-З. *СПС Законодательство стран СНГ*: *веб-сайт.* URL: http://base.spinform.ru/show_ doc.fwx?rgn=2002

24. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии: закон Грузии от 09 окт. 2009 г. № 1772-IIс. *Право: веб-сайт*. URL: http://pravo.org.ua/files/ Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

25. Уголовно-процесссцуальный кодекс Республики Казахстан. Закон РК от 04 июл. 2014 г. № 231-V, с изм. согласно закона РК от 11 июл. 2017 г. № 91-VI. *Online.zakon.kz: веб-сайт.* URL: https://online. zakon.kz/Document/?doc_id=31575852#pos=1;-107

26. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики: закон Кыргызской Республики от 30 июн. 1999 г. № 62, с изм. согласно закона КР 02 авг. 2017 г. № 167. *Online.zakon.kz: веб-сайт.* URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30241915#pos=0;0&sel _link= 1005533896

27. Уголовно-процессуальный закон Латвии : закон Латвии. Принят Сеймом 21 апр. 2005 г., обнародован Президентом государства 11 мая 2005 г. *Законы Латвии по-русски: веб-сайт.* URL: http://www.pravo.lv/ likumi/29_upz.html

28. Уголовно-процессуальный кодекс Литовской республіки : закон Литовской республіки от 14 март. 2002 г. № IX. *Право: веб-сайт.* URL: http://pravo.org.ua/ files/_(2).pdf

29. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова: закон Республики Молдова от 14 март. 2003 г., № 122-XV, с изм. согласно закона РМ от 20.07.2017 г., № 163. *Online.zakon.kz: веб-сайт.* URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397729

30. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Федеральный закон от 18 дек. 2001 г. № 174-ФЗ, с изм. согласно ФЗ от 14 нояб. 2017 г. URL: http://www. consultant.ru/document/cons_doc_ LAW_34481/

31. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан. Закон Республики Таджикистан от 3 дек. 2009 г. № 564. *веб-сайт :*

веб-сайт : Online.zakon.kz. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30594304#pos=100;-179

32. Уголовно-процессуальный кодекс Туркменистана. Закон Туркменистана от 18 апр. 2009 г. *веб-сайт : Online.zakon.kz.* URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31344376#pos=0;200

33. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Узбекистан. Закон Республики Узбекистан от 22 сент. 1994 г. № 2013-XII, с изм. согласно закона РУ от 14 сент. 2017 г. № ЗРУ-446. *веб-сайт : СПС Законодательство стран СНГ.* URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1013

34. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонии. Принят 12 фев. 2003 г., RT I 2003, 27, 166, вступил в законную силу 1 июл. 2004 г., с изм. согласно нормативно-правового акта от 18 фев. 2015 г., RT I, 19 март. 2015 г., вступил в законную силу 29 март. 2015 г. URL : https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/

35. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2003, № № 40-44, ст. 356, зі змінами згідно закону України № 2694-VIII від 28 лют. 2019 р. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

36. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18 бер. 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2004. № 40, 41, 42, ст. 492, зі змінами згідно із законом України № 2581-VIII від 2 жовт. 2018 р. ВВР. 2018. № 46, ст. 371. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

37. Case of Prade v. Germany. Application no. 7215/10. Справа «Праде проти Німеччини» : Judgment European Court of Human Rights, 3 March 2016, final 03/06/2016. *веб-сайт : HUDOC : database.Electronic data. Strasbourg, 1999–2016.* URL : http://hudoc.echr.coe.int/eng

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Кириченко
Олександр Анатолійович

Ткач
Юрій Дмитрович

Тунтула
Олександра Сергіївна

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

КИРИЧЕНКО Олександр Анатолійович,
доктор юридичних наук професор
ЛАНЦЕДОВА Юлія Олександрівна,
кандидат юридичних наук доцент
ТУНТУЛА Олександра Сергіївна,
кандидат юридичних наук доцент
ТКАЧ Юрій Дмитрович,
кандидат юридичних наук

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА КУРС ЛЕКЦІЙ ЗІ СПЕЦКУРСУ «ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПОДОЛАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ»

Навчально-методичний посібник

Редагування, коректура і верстка виконані силами редакційної колегії та інших співробітників даного електронного реферативно-наукового журналу

Підписано до публікації 26.06.2019 р.
Формат 70x100 1/16.
Умов. друк. арк. 36,25. Обл.-вид. арк. 36.50.
Засновник-Видавець Назаров О. А.
електронного реферативно-наукового журналу
«Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці»
ISSN: 2521-1463
Поштова адреса: 01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22,
а/с В-62, тел. +38(044) 228-76-15